

AHKÂM TEFSÎRÎ

MUHAMMED ALÎ SABUNÎ

KUR'ÂN-I KERİM'İN AHKÂM TEFSİRİ

Müellifi
MUHAMMED ALİ SABUNİ

CİLT: II

Tercüme eden
Mazhar TAŞKESENLIOĞLU

ŞAMİL YAYINEVİ
Küçükayasofya Cad. Şamil Han No : 80
Sultanahmet / İSTANBUL
Tel: (0212) 518 15 39 - 516 06 50
Fax: (0212) 516 06 51

Baskı, Cilt:
Bayrak Mat. Ltd. Şti.
İstanbul, Ocak 2004

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

34. DERS

YEMİNİN KEFARETİ - İÇKİ VE KUMARIN HARAM EDİLMESİ

لَا يُؤْخَذُكُمْ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَكِنْ يُؤْخَذُكُمْ بِمَا
عَقَدْتُمُ الْإِيمَانَ فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ عَشْرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ
مَا تُطْعَمُونَ أَهْلِيكُمْ وَكَسْوَتُهُمْ وَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ
فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةُ أَيْمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَاحْفَظُوا
أَيْمَانَكُمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٩﴾
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَامُ
رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠﴾
إِنَّهَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي
الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ
﴿٢١﴾ وَاطِيعُوا اللَّهَ وَاطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَأَعْمَلُوا
أَنْتُمْ عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٢٢﴾

89 — Allah sizi yeminlerinizdeki lağvden dolayı sorumlu tutmaz. Fakat kalblerinizin azmettiği yeminler yüzünden muaheze eder. Bunun da kefareti ailenize yedirmekte olduğunuzun orta (derece)sinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek, yahud bir kul azad etmektir. Fakat kim (bunları) bulamaz (bulmaya muktedir olamaz)sa üç gün oruç (tutması lazımdır). İşte bu andettiğiniz vakit yeminlerinizin kefaretidir. Yeminlerinizi muhafaza edin. Allah âyetlerini size böylece açıklıyor. Taki şükredesiniz.

90 — Ey iman edenler! İçki, kumar, (tapmaya mahsus) dikili taşlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Onun için bun(lar)dan kaçının ki muradınıza eresiniz.

91 — Şeytan içkide ve kumarda ancak aranızda düşmanlık ve kin düştürmek, sizi Allahı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz (hepiniz) vazgeçtiniz değil mi?

92 — Allaha ve Resulüne itaat edin, sakının. Eğer yüz çevirirseniz bilin ki peygamberimizin üstüne düşen yalnız apaçık tebliğden ibarettir.

(MAİDE SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ

عَقَدْتُمُ الْإِيمَانَ

(Akkadtüm'ül iymane): Akadtüm, akid kökünden tü-

remiş bir fiildir. Akid düğüm demektir. Maddi ve manevi sözleşmeleri dile getirir. Âyetteki manası, yeminleri Allah (cc)'in ismiyle bağlamaktır.

تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ

(Tahrirü rakabetin): Tahrir, hürriyete kavuştur-

mak, rakabe ise köle demektir.

رِجْسٌ

(Ricsün): Rics, aklın, insan tabiatının sevmediği, çir-

kin gördüğü şeylere denir.

فَاجْتَنِبُوهُ

(Fectenibühü): Fectenibû, ictinab kökünden gelir

ve kaçınmak, uzaklaşmak manalarındadır. Âyetteki manası ise, birşeyi kesinlikle haram etmektir.

ÂYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI

Ey müminler! Allah taala sizi, ağzınızdan çıkan lağv yeminler yüzünden, kalbinizden O'nun ismiyle kasdetmediğiniz takdirde, muaheze etmez.

Ancak yeminleri azmederek yapmışsanız, üzerine yemin ettiğiniz işi yerine getiriniz. Gereğini yerine getirmeyerek veya tersini yaparak bozdunuz yeminler için kefaret vermeniz icabetmektedir. Bu da aile efradınıza yedirdiğiniz veya giydirdiğiniz şeylerin vasatından on fakiri giydirmek veya yedirmek veya bir köleyi Allah (cc) rızası için azad etmektir. Yemini bozan şahıs fakirleri yedirmeye, giydirmeye veya bir köle azad etmeye güç yetiremezse üç gün aralıksız oruç tutmalıdır.

Ey müminler, yeminlerinizi koruyun, hatta zaruret olmadan yemin etmeyin.

Ey müminler, içki, kumar, tapmaya mahsus dikili taşlar, fal okları müminlere yakışmayan fakat şeytanın insana güzel gösterdiği murdar iş ve amellerdendir. Bunlardan kaçınmanız, uzaklaşmanız farzdır. Çünkü şeytanın maksadı içki ve kumar vasıtasıyla müminler arasına düşmanlık ve kin düşürmek, onları Allahı anmaktan, namazdan alıkoymaktır.

Ey müminler, bu çirkin işlerden vazgeçin. Allah (cc)'a ve Resul (sav)'üne itaat edin, sakının, Allah (cc) ve Resul (sav)'ünün emirlerine muhalefet etmeyin. İtaat etmeyen, sakınmayan insanlar, şeytanın amelleri peşinde koşan insanlar, kıyamet günü en şedid azaba müstahak olurlar. Peygambere düşen yalnız apaçık bir tebliğdir.

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Âyetin sonundaki «**kaçının**» tabiri, «haram kılma» tabirinden daha şümullüdür. Zira kaçınmanın anlamı yasaklanan şeyden tamamen uzaklaşmaktır. Buradaki tabire İsrâ suresinin zinayı yasaklayan 32. âyetinde de raslamaktayız. Bu âyette de zina yasaklanırken «zina etmeyin» denilmemiş, «**zinaya yaklaşmayın**» tabiri kullanılmıştır. Yani zinanın kendisi değil, ona yaklaşmak haram kılınmıştır. Zinaya yaklaşmak haram kılınıncâ bilfiil zinanın kesin biçimde haram olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Zaten bu, Kur'an-ı kerimin umumi bir üslub özelliğidir. Birşeyin hürmetinin (haramlığının) şiddeti bildirileceği zaman daima «**kaçının**» tabiri kullanılmaktadır. Nitekim, «**Artık o pis putlardan ve yalan sözden kaçının**» (Hac: 30) âyetinde de putlara tapmanın, yalan söylemenin çok büyük günah ve haram olduğu «**kaçının**» tabiri ile bildirilmiştir. Buradaki büyük incelği tefekkür edin.

İkinci incelik: «**Şeytan içkide ve kumarda... Artık siz (hepiniz) vazgeçtiniz değil mi?**» âyeti herne kadar soru şeklinde tamamlanıyorsa da aslında emri ifade etmektedir. Âyetin soru şeklinde ifadesi Cenabı Allahın

kullarına karşı olan şefkatini dile getirmektedir. Âyetin gerçek anlamı ise açık ve kesin olarak «vazgeçin»dir.

Arapçada buna benzer dolaylı ifadeler pek çoktur. Bir örnek olarak Ferra'nın şu satırlarını aktaralım: «Birgün bedevinin biri, bana iki defa, «Sen sükut etmez misin?» dedi. Bedevinin maksadı bana soru değildi. Aslında benim susmamı istiyordu.»

Hz. Ömer içki ve kumarı yasaklayan âyeti duyunca iki defa «Ey Rab-bimiz, vazgeçtik.» demiştir. Hz. Ömer'in bu ifadesi de âyetteki soru şek-lindeki ifadenin emir anlamı taşıdığına delalet etmektedir.

Üçüncü incelik : Kur'an-ı kerimde hükümlerin illeti hep veciz ifade-lerle zikredilmiştir. İçki ve kumarla ilgili hükümlerin illetleri ise tafslatlı olarak beyan edilmiştir. Çünkü içki ve kumarın haramlık sebepleri arasın-da müminler arasına düşmanlık ve kin düşürmek olduğu gibi onları Allah (cc)'ı anmaktan ve namaz kılmaktan alıkoymak da vardır. İçki ve kumarın «murdar» ve «şeytanın işlerinden» olduğunun bildirilmesi de en büyük zi-yan ve günahın bu iki çirkin fillde olduğunu göstermektedir.

Dördüncü incelik: «Eğer yüz çevirirseniz bilin ki peygamberimizin üze-rine düşen yalnız apaçık bir tebliğden ibarettir.» âyeti, zahiren herne ka-dar birşeyi ihbar ediyorsa da gerçekte insanlar için büyük bir tehdittir. Yani âyetin anlamı gerçekte, «Benim Resulümün üzerine düşen ancak e-mirlerimi size tebliğ etmektir. Kıyamet günü sorulacak hesap ise bana aittir. Dünyada yaptıklarınızın hesabını yalnız ben göreceğim.»dir. Allahu taala bunu, «Muhakkak dönüşleri bizedir. Sonra onların hesabını görmek bize düşer.» (Gasiye: 25-26) âyetinde de bildirmektedir.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Yemin çeşitleri.

Alimler yemini üç kısma ayırmışlardır: Lağv yemin, yapılmış (minakid) yemin, gamus (insanı günaha sokan) yemin.

Lağv yemin, şer'î hiçbir hükmü olmayan yemindir. Bu yemini Hz. Ayşe şöyle tarif etmiştir: «Lağv yemin kişinin hiçbir kasdı olmaksızın «vallahi böyledir» veya «vallahi böyle değildir» demesidir.»

Lağv yemin hususunda İbni Abbas (ra)'tan da şöyle rivayet edilmiştir: «Kişi zann üzere birşeyin olacağına yemin eder ki gerçekten böyle değil-dir. Madem ki yemini yapan kişi olan herhangi bir filli zannı galib ile bil-

diğinden dolayı yapmaktadır ve o iş hiç de onun sandığı gibi değildir, bu yemin lağv yemindir. Çünkü o, bu yemini kandırmak, hile yapmak için yapmamıştır.»

Yapılmış (akdedilmiş) yemin: Kişi gelecekte bir işi yapacağına veya yapmayacağına dair yemin eder. Sonra da yeminin tersine o işi yapmaz veya yapar. İşte bu tür yemine mevzumuz âyetle tafsilatlı olarak bildirildiği gibi kefaret vermek farzdır.

Gamus (günaha sokan) yemin: Şahsın yalan yere kasden yemin etmesidir. Mesela; yaptığı birşeyi bile bile inkar eder ve buna inandırmak için de Allah (cc) adı ile yemin eder. Yapmadığı bir işi yapmış gibi yemin etmek de böyledir. Bu yemine gamus adı verilmesi yapan kişiyi cehennemnin ateşine götürmesinden dolayıdır. Bu yeminin günahı öyle büyüktür ki, kefaretle dahi karşılanamaz. Çünkü bu yemini yapan şahıs yalanına Allah (cc)'ın azametli ismini alet etmiştir.

Daru'l-Kutnî, süneninde İkrime vasıtasıyla Abdullah'tan şöyle rivayet etmiştir: «Yemin dörttür. İkisinin kefareti vardır, ikisinin ise yoktur. Kefareti olan yeminler kişinin yapmayacağına yemin ettiği birşeyi yapması veya yapmaya yemin ettiği birşeyi yapmamasıdır. Kefareti gerektirmeyen yeminlerin günahları öylesine büyüktür ki kefaretle bunların günahlarını karşılamaz. Bunlardan biri geçmişte yaptığı bir işi bile bile yalan yere yapmadığına dair yemin etmesidir. Diğerleri ise, yine geçmişte yapmadığı bir işi bile bile, yalan yere yaptım diye yemin etmesidir.»

Kurtubî, bu hususta şöyle der: «Fakihler gamus yemin hakkında ihtilaf etmişlerdir. Fakihlerin cumhurunun ittifak ettiklerine göre gamus yemin hile, yalan ve kandırma yemindir. Bu, yemin olarak kabul edilmemektedir. Bu bakımdan kefaret vermek de farz değildir.

«İmam Şâfii (ra), «Gamus yemin akdedilmiş bir yemindir. Çünkü onu kasıtlı yapmış ve Allah (cc)'ın ismi ile de bağlamıştır. Bu yemine de kefaret vermek farzdır.» demektedir. Sahih olan görüş ise, cumhurun görüşüdür. İmam Malik (ra) ve ona ittiba eden Medine alimleri ile Kufe alimlerinden rey sahipleri de cumhurun görüşü ile hükmetmişlerdir.» (1)

Buhari, sahihinde şöyle rivayet eder: «Bir bedevi Resulullah (sav)'a kebair (büyük günahlar) sordu. Resulullah (sav), «Allah (cc)'a ortak koşmaktır.» buyurdu. Bedevi, «Ondan sonra hangisi?» dedi. «Anne ve babaya isyan etmek.» buyurdu. Bedevî, «Bundan sonra hangisidir?» diye sorun-

ca, Resulullah (sav), «Gamus yemindir.» buyurdu. Bedevi Resulullah (sav)'-ın sözünü anlamayarak, gamus yemini sorunca da, «Gamus yemin, müs-lümanların malını elinden almak için yapılan hileli yemine denir.» buyur-du.» (2)

İkinci hüküm: Yemini bozmadan evvel kefaret vermek sahih midir?

Şafiilere göre verilecek kefaret eğer yedirmek, giydirmek veya köle azad etmek ise yemini bozmadan önce de verilmesi sahihtir. Eğer bunları yapamıyor da oruç tutacaksa yemini bozmadan önce bu sahih olmaz. Bu görüşlerini mevzumuz âyetin zahirine dayandırmışlardır. Zira âyetle **«kefaret»**, yeminle birlikte yemin bozmayı zikretmeksizin ifade edilmiştir. **«İşte bu, andettiğiniz vakit yeminlerinizin kefaretidir.»** âyeti ile de bu görüşlerini takviye etmişlerdir.

Şafiiler, bu hükme ulaşmak için zekata da kıyaslamışlardır. Çünkü zekat malının üzerinden zekat verilebilmesi için bir sene geçmesi lazımdır. Fakat sene dolmadan önce zekat verilse sahih olduğu gibi, sene dolduğunda tekrar zekat vermek icabetmez. Zekat nasıl fakirin hakkı ise yemin kefareti de öyle fakirin hakkıdır. Zekat, senesi dolmadan verilebildiğine göre, kefaret de yemini bozmadan verilebilir. Fakat kefaret oruçla karşılanacaksa bu ancak yemin bozulduktan sonra olabilir. Zira daha önceki üç şartın herhangi birinin yerine getirilip getirilmeyeceği yemin bozulduktan sonra ortaya çıkar. Ayrıca Resulullah (sav) da, «Ben birşeyi yapmak için yemin etsem ve sonra onu yapmamanın daha hayırlı olduğunu görsem yeminimin kefareti veririm hayırlı olanı yaparım.» buyurmuştur. (3)

Şafiilerin bu görüşü, Malikilerin de meşhur olan görüşüdür.

Hanefiler ise, yemini bozmadan kefaret vermenin caiz olmadığı görüşündedirler. Mevzumuz âyeti de bu görüşlerine uygun olarak, «yemini bozduğunuz vakit» şeklinde anlamaktadırlar. Bunun bir başka örneğine de **«Artık sizden kim (o günlerde) hasta, yahud sefer üzerinde olur (ve orucunu yemiş bulunur)sa tutmadığı günler sayısınca başka günlerde (tutar).»** (Bakara: 184) âyetinde rastlanılmaktadır. Çünkü **«orucunu yemiş bulunur-sa»** ifadesi âyetin akışında yoktur. Fakat böyle olması mukadderdir.

Rivayete göre Resulullah (sav), «Kim birşeyi yapmak için yemin eder de sonra hayrı o işte değil başkasında görürse hakkında hayırlı olanı

2 — Buhari, Abdullah bin Amr bin As'dan rivayet etmiştir.

3 — Ebu Davud, Ebu Musa el-Eş'ari'den rivayet etmiştir.

yapsın ve yeminine de kefarete versin.» buyurmuştur. (4) Hanefilere göre bu hadis de görüşlerini isbat eden delillerdendir. Zira kefaretin farz kılınması günahın ortadan kaldırılması içindir. Yemin bozulmadan günah ortaya çıkmayacağına göre kefarete verilmesi de sahih olamaz. Bunun gibi farz olan bütün ibadetler de zamanından önce yerine getirilirse sahih olmaz. Mesela, vakit girmeden önce o vakte ait namazın kılınması sahih olmaz. İşte bunun gibi, yemin bozulmadan önce sonrası için farz olan kefaretin verilmesi de sahih olamaz. Bu görüşü Eşheb, İmam Malik (ra)'ten de rivayet etmiştir.

Üçüncü hüküm : Yemin kefareti orucunu aralıksız tutmak şart mıdır?

Yedirmekten, giydirmekten ve köle azad etmekten aciz olan bir kimşenin kefaretinin oruçla karşılamasının farz olduğuna âyetin zahiri delalet etmektedir. Ancak fakihler, bu orucun aralıksız mı tutulacağı, yoksa aralıklı olarak tutulmasının da caiz mi olduğu konusunda ihtilafa düşmüşlerdir.

Hanefiler, kefarete orucunun aralıksız tutulmasının şart olduğu görüşündedirler. Zira İbni Mes'ud (ra) âyeti, «**üç gün oruç**» ifadesine «mutatabiatin» (aralıksız) kelimesini de katarak okumuştur. Hanefilerin bu görüşü İbni Abbas (ra) ve Mücahid (ra)'den de rivayet edilmiştir.

Şafiilerin görüşü ise kefarete orucunu aralıksız tutmanın şart olmadığı yolundadır. Bunlara göre kefarete orucu aralıklı olarak da tutulabilir. Şafiilerin bu görüşü İmam Malik (ra)'ten de rivayet edilmiştir.

Kurtubî, bu husustaki görüşleri şöyle özetlemiştir: «Yeminini bozan kişi yiyecek, giyecek ve azad edecek köleye sahip değilse kefareti oruçla karşılar. Çünkü Allahu taala, «**Fakat kim (bunları) bulamaz, (bulmaya muktedir olamaz)sa üç gün oruç (tutması lazımdır).**» buyurmuştur. İbni Mes'ud (ra) da bu âyeti «mutatabiatin» (aralıksız) kelimesini ekleyerek okumuştur. «Mutatabiatin» kelimesi ile «**üç gün oruç**» kayıtlıldığı takdirde orucun aralıksız tutulması lazım gelir.

İmam-ı Azam (ra) ile İmam Sevrî (ra) da bu görüşle hükmetmişlerdir. İmam Şafii (ra)'den nakledilen iki kavilden birisi de budur. İmam Mezenî

bu görüşü, oruç kefareti zihar kefareti (5) kıyaslayarak tercih etmiştir. Çünkü zihar kefareti aralıksız tutulur.

İmam Malik (ra) ile İmam Şafii (ra)'dan nakledilen ikinci kavile göre, kefarete orucu, arası açılarak da tutulabilir. Zira «aralıksız» (tetabl) kelimesi bir sıfattır ki, ancak bir nass veya nassla yapılan kıyasla farz olur. Bu mevzuda nass ve kıyas bulunmadığına göre aralıksız tutmak da yoktur.» (6)

Dördüncü hüküm : Hamr kelimesi sarhoş edici bütün maddeleri şamil midir?

Hamr, akli örten içilecek her maddenin genel adıdır. Fakihlerin cumhuriyeti da bu görüştedir.

Hanefilere göre ise «hamr», yalnız üzüm suyundan kaynatılmış ve mayalanmış sıraya yani şaraba denir. Akli izale eden, fakat üzüm suyu cinsinden olmayan meşrubatlar herne kadar haram iseler de bunlara «hamr» denilemez.

Cumhuriyeti göre «hamr» kelimesi yalnız kaynatılmış ve mayalanmış üzüm suyuna has bir isim değildir. Zira üzüm suyunun haricindeki sarhoş edici her içki nass ile haramdır. Zira Enes bin Malik (ra)'ten şöyle rivayet edilmiştir: «Hamr haram kılındı. Hamr ise üzüm, hurma, bal, buğday, arpa ve darı sularından yapılır.» Bütün fakihler sarhoş edici her maddenin haram olduğu hususunda ittifak etmişlerdir. Aralarındaki ihtilaf ise «hamr»ın neyin ismi olduğu hususundadır. Bu mevzunun tafsilatı Bakara Suresinin 219. âyetinin hükmü tahlil edilirken geçmişti.

Beşinci hüküm: Haram olan hamr'ın bizzat kendisi de pis midir?

Alimler «hamr»ın haramlığından, şeriatin onu pis göstermesinden, ona murdar ismi verilmesinden ve ondan şiddetle «kaçınılması» emrinden dolayı bizzat kendisinin de necis olduğu hükmüne varmışlardır. Yalnız İmam Şafii (ra)'nin arkadaşı İmam Mezenî ile Hanefi fukahasından bazıları alimlerin cumhuriyeti muhalefetle onun temiz olduğuna hükmetmişlerdir. Bunlara göre, haram edilen «hamr»ın içilmesidir. Bir şeyin haram edilmesi onun necasetini, murdarlığını gerektirmez. Çünkü şeriatte birçok şey var-

5 — Zihar kefareti: Bu bahis Mücadele Suresindeki ahkam âyetlerinin tefsirinde gelecektir.

6 — Kurtubi, age. C. 6, S. 283.

dır ki haramdır fakat pis değildir. Mesela ipek ve altın erkeklere haram olduğu halde pis değildir.

Sahih olan cumhurun görüşüdür. Zira Allahu taalanın ona «**murdar**» demesi, necis olduğuna delalet eder. Şüphesiz âyetteki «**rics**» (murdar) kelimesi lügatta necasete denilir.

Bazı sahabelerden yapılan rivayete göre Resulullah (sav)'a, «Yolculuklarımızda birçok müşrik ve hristiyan ülkelere gidiyoruz. Onlar çömleklerinde domuz eti pişirir ve kapları ile şarap içerler. Oralardan geçerken ne yapalım?» diye sorulunca, «Onların kaplarında yemek yapmayın, onların kaplarından yemeyin ve su içmeyin. Şayet başka kap bulamazsanız onların çömlek ve kaplarını temizce yıkadıktan sonra kullanın.» buyurmuştur. Resulullah (sav)'ın «temizce yıkayın» emri kapların şaraptan dolayı necis olduğuna delalet eder. Eğer necis olmasaydı Resulullah (sav), «temizce yıkayın» diye emretmezdi.

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

- 1 — Akdölunan yeminde kefarete farzdır. Lağv yeminde ise vacib değildir.
- 2 — Kefareti oruçla karşılamak yedirmek, giydirmek ve köle azad etmekten aciz olanlar için sahihtir.
- 3 — İçki ve kumar içtimai günahların en büyüklerindendir. Bu, âyetin akışında «(tapınmak için) dikilen taşlar» ile birlikte anılmasından da anlaşılmaktadır.
- 4 — Düşmanlık ve kin insanlar arasına içki ve kumar vasıtasıyla girer. Kumar aileleri dağıtan, ekonomiyi sıfıra indiren içtimai bir hastalıktır. Allah (cc)'in haram kıldığı herşeyden bilhassa içki ve kumar gibi büyük günahlardan kaçınmak, uzaklaşmak farzdır.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Allah taala, mevzumuz âyetlerde de diğer âyetlerde olduğu gibi insanların içki ve kumardan şiddetle kaçınmalarını emretmektedir. İçki ve kumarın İslâm nazarında ne kadar çirkin olduklarını göstermek için de bunları tapınmak için dikilen taşlar ve fal oklarıyla birlikte anmıştır. Ferdi ve içtimai zarar ve tehlikelerini, toplum ve aile hayatını nasıl tehdit edip yıktığını beyan ederek İslâm ümmetini uyarmaktadır.

İçki akli izale ettiği gibi sıhhati de bozar. Bununla da kalmayarak insanın malını zayeder. Akıl gittikten sonra toplum altüst olur, suçlar çoğalır, arbede başlar. Bir sarhoş hiçbir akıllı kimsenin yapmadığını yapar, konuşmadığını söyler. Hatta bir sarhoş cevherle pisliği, menfaatli olanla zararlı olanı bile birbirinden ayıramaz.

Kumar da başlı başına bir felakettir. Kumar oynayan bir insan şuur ve duygularını kaybeder. Parasının ve bütün varlığının elinden nasıl çıkıp gittiğini dahi anlayamaz. Çünkü her verişinde bir önce verdiğini yeniden kazanmak peşinde koşar ve her defasında da kaybeder. Evine eli ve cebi boş döndüğü zaman içi, parasını alan kişiye karşı kin ve düşmanlıkla dolar. İçine düştüğü buhran sonucu onu öldürmeye kalkar veya bizzat kendini öldürmeye kalkışır.

Kumar yüzünden yıkılmış çok aile vardır. Ailenin ferdleri kumar yüzünden ahlaksızlığa ve kötü yollara düşmüşlerdir. Müreffeh bir hayat süren ailelerin kumar yüzünden evsiz yurtsuz, sokaklarda, hamam külhanlarında perişan bir vaziyette yaşamaya çalıştıkları az görülmemiştir. Bir zamanlar onların selamlarını bile kendileri için bir şeref sayanlar, kumar afeti yüzünden perişanlığa düştükten sonra onlarla değil selamlaşma ve konuşma onları görmek bile istemezler.

İşte bunların hepsini Allah (cc), **«Şeytan ıckıde ve kumarda ancak aranızda düşmanlık ve kin düşürmek siz; Allahı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık siz (hepiniz) vazgeçtiniz değil mi?»** âyetiyle beyan etmiştir.

MESCİDLERİN İMAR VE TAMİRİ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

مَا كَانَ لِلشُّرَكِيَّةِ
أَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللَّهِ شَاهِدِينَ عَلَى أَنْفُسِهِم بِالْكُفْرِ أُولَئِكَ
حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ۝ إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ
اللَّهِ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَآتَى
الزَّكَاةَ وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ فَعَسَىٰ أُولَئِكَ أَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدِينَ

17 — Allah eş koşanların, kendi küfürlerine bizzat kendileri şahit iken, Allahın mescidlerini imar etmelerine (ehliyetleri) yoktur. Onların (hayır namına) bütün yaptıkları boşa gitmiştir ve onlar ateşte ebedî kalıcıdırlar.

18 — Allahın mescidlerini ancak Allaha ve ahiret gününe iman eden, namazı doşdoşru kılan, zekatı veren ve Allahtan başkasından korkmayan kimseler imar eder. İşte doşru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır.

(TEVBE SURESİ)

AYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

أَنْ يَعْمُرُوا

(En ya'gmurû): Ya'mürû, İmaret kökünden gelir.

Camiyi yapma, onarma ve ibadet için ikame etmeye denir. İmaret maddi ve manevi olmak üzere ikiye ayrılır. Âyet bu iki kısmı da şamildir.

شَاهِدِينَ

(Şahidîne): Şahidîne, şehadet kökünden gelir. Yani

onlar, şirk ve putperestlik eserin izhar ettiklerini kendileri de itiraf ediyorlar demektir.

حَبِطَتْ

(Habitat): Habitet, hubut kökünden gelir ve zay-

olmak, sevabı gitmek manasını taşır.

وَأَقَامَ الصَّلَاةَ (Ve ekamessalâte): Akkame kelimesi ikamet kökün-

den gelir. İkamet, birşeyi yapılması gerekli olan herşeyiyle mükemmel olarak yapmaya denir. Âyetteki manası ise namazı, Allahın bildirdiği ve Resulünün tarif ettiği gibi kılmak demektir.

وَلَمْ يَخْشَ إِلَّا اللَّهَ

(Velem yahşa illallahe): Yahşâ, haşyet kökün-

den gelir ve korku demektir.

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allah (cc), icmalen müşriklere, Allah (cc)'a şirk halinde iken, Allah (cc)'a ibadet edilen mescidler; imar etmenin kendilerine uygun ve layık olmadığını haber vermektedir. Zira mescidler yapmak Allah (cc)'a imanı ve O'nu sevmeyi icabettirir. Müşrikler ise kendi söz ve fiilleriyle kafir olduklarını itiraf ettikleri halde nasıl olurda ibadet edilecek mescidler yaparlar. Onların amelleri zayıf olmuş ve sevabları gitmiştir. Onlar cehennem azabında ebedi kalıcı oldukları gibi, oradan çıkmaları veya azablarının hafiflemesi de küfür ve şirklerinden dolayı mümkün değildir.

Mescidlerin imarı ancak Allah (cc)'a inanan, itaat eden, ahiret gününe inanan insanlara layıktır. Onlar imar ettikleri mescidlerde namazı doğru kılar ve zekatlarını verirler. Yalnız Allah (cc)'tan korkarlar. İşte böyle takva kişilerin mescid yapmaları daha uygundur. Onlar dünya ve ahiret saadetine eren ve Allah (cc)'ın rızasına layık olanlardır.

ÂYETLERİN NÜZÛL SEBEBLERİ

Bedir savaşında Kureyş ulularından bir toplulukla birlikte o tarihte henüz iman etmeyen Abbas bin Abdulmuttalip (ra) de esir alınmıştı. Ashabtan birkaç kişi bunları ayıplıyor, Hz. Ali de, Hz. Abbası Resulullah (sav)'tan ayrı düşmek ve onunla savaşmaktan dolayı kınıyordu. Bu ayıplama ve kınamalar üzerine Abbas (ra), «Siz bizim iyiliklerimizi ketmederek hep fe-

nalıklarımızı konuşuyorsunuz.» dedi. Sahabiler, «Sizin de mi iyiliğiniz var?» dediler. Abbas (ra) ve diğer esirler, «Evet, bizim de iyiliğimiz vardır. Çünkü biz Mescidül Haramı onarır, her sene Kabe-i muazzamanın örtülerini değiştirir, hac için gelenlere su dağıtırız» cevabını verdiler. İşte bunun üzerine, «Allaha eş koşanların, kendi küfürlerine...» âyeti nazil oldu. (1)

Bu âyetlerle geçmiş âyetler arasındaki münasebet

Allahu taala, geçmiş âyetlerde müşriklerin imandan uzak olduklarını ve onların uzaklaşmalarını icabettiren cürüm ve günahlarını zikrettikten sonra müşrikler kendi yerlerinin yüksek olduğunu iddia etmişlerdir. Allahu taala da bu âyetlerle onların iddialarını reddetmektedir.

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Muhakkik müfessirlerin görüşüne göre âyetteki mes-cidden maksat, herne kadar çoğul olarak «mesacid» şeklinde ifade edilmişse de Mescidül Haramdır. Çoğul kullanılmasının sebebi ise bütün mes-cidlerin kiblesi olmasıdır.

İkinci incelik : Müşriklerin mescid yapmalarına mani olmanın gerçek sebebi onların bizzat kafir olmalarıdır. Yoksa kendi kendilerinin küfürlerine şahadet etmeleri değildir. Ancak küfürlerinin kendi şahadetleriyle tak-yid edilmesi, küfürlerinin sarahatını belirtmek içindir. Zira onlar kafir olduklarını kendi sözleriyle de itiraf ve ikrar ederler. Nitekim müşrikler Bey-tin tavafı sırasında şöyle söylerlerdi: «Lebbeyk lâ şerike leke illa şerike hüve leke temlikühu vema meleke» (Emrine uyarak sana geldik. Senin şerikin yoktur. Yalnız bir şerikin vardır. Sen birçok şeye malik olduğun gibi o da maliktir.) Bu sözleri de açıkca gösteriyor ki, en kutsal ibadetleri olan Bey'ti tavaf sırasında Allah (cc)'a eş koştuklarını itiraf etmekte-diler. Ayrıca Beytin içine ve etrafına diktikleri putlar da kafir ve müşrik olduklarını teyid eden fiili işaretlerdir. İşte âyetteki «şirk» kelimesinden sonra, «...kendi küfürlerine bizzat kendileri şahid iken...» ifadesinin gelme-sinin hikmeti de budur.

Üçüncü incelik : Ebu Hayyan şöyle der: «Müminlere camileri imar ile birlikte camilerin onarılması, temiz tutulması, saygı gösterilmesi, ora-larda ibadet etmenin adet haline getirilmesi, ilim öğretilmesi gibi ibadet

1 — Vahidi, Esbab-ı nüzul, S. 139. Ebu Hayyan, Bahrü'l-Muhid, C. 5, S. 18.

çeşitleri ile mescidlerin dünya işleriyle gıybet ve yalan gibi şeylerden korunması da emrolunmuştur.» (2)

Resulullah (sav)'ın, «Bir kimsenin camiye gitmeyi adet ettiğini gördünüz mü onun imanlı olduğuna şahadet ediniz.» (3) sözleri de Ebu Hayyan'ın yukarıda söylediklerine delalet eder.

Dördüncü inceik : Âyetin müminlere ait olan, «İşte doğru yola ermişlerden olmaları umulanlar bunlardır.» kısmındaki «umulanlar» tabiri, müşriklerin iftihar vesilesi ettikleri Mescidül Haramı tamir etme, Kabenin örtüsünü değiştirme gibi amellerinden umut kesmeleri gerektiğini anlatmaktadır. Çünkü Allahu taala, Allah (cc)'a iman eden ve Allah (cc)'tan başka kimseden korkmayan müminlere bile hidayetin ulaşmasını «umulur» tabiri ile beyan etmiştir. Müslümanların hali böyle olunca müşrikler küfür ve şirk üzere oldukları halde hidayet ve kurtuluşu nasıl bekleyebilirler.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Âyetteki «mescidleri imar etmek»ten maksat nedir?

Bazı alimler âyetteki «mescidleri imar» ibaresinden maksadın camiler inşa etmek olduğunu söylemişlerdir. Bu maddi bir imardır ve Resulullah (sav) tarafından da teşvik edilmiştir. Nitekim bir hadiste, «Kim Allah (cc) için bir kuş yuvası kadar da olsa bir mescid yapsa Allah (cc) da ona onun karşılığında cennette bir ev yapar.» buyurulmuştur.

Diğer bazı alimlere göre ise âyetteki «mescidleri imar»dan maksat namaz kılmak, ibadet etmek ve diğer hayırlı işler yapmaktır. «(O kandil) o evlerde (yakılır ki) Allah onların yüce tanılmasına ve içlerinde adının anılmasına izin vermiştir. Onlar buralarda sabah ve akşam O'nu tesbih (ve tenzih) ederler.» (Nur: 36) âyeti de buna delalet etmektedir. Zaten mescidlerin imarından asıl maksat da budur. Bu imar manevi imardır. Âyetteki ibarenin hem maddi, hem de manevi imarı ihata ettiğini söylemeye hiçbir mani yoktur. Alimlerin cumhurunun tercihi de böyledir. Âyetteki ibare buna delalet ettiği gibi bu cümlelerin âyetin akışında aldığı yer de bunu iktiza eder.

Ebubekr el-Cessas şöyle der : «Mescidlerin imarı iki kasıtlı olur. Birincisi onda ibadet yapmak ve durmak, ikincisi ise inşası ve tamlıdır. Ni-

2 — Ebu Hayyan age, C. 5, S. 10.

3 — Tirmizi ve Hâkim, Ebusaid el-Hudri'den rivayet etmişlerdir.

tekim ziyaret maksadıyla Mescidül Harama ve Kabeye hac mevsimi dışında gidenlere de «mu'temir» denir.

Bu âyet kafir ve müşriklerin mescidler yapmasına, onları tamir etmelerine mani olmaya delalet etmektedir. Zira onların camilere girmesi, camileri imardaki asıl gayeye uygun olmadığı gibi onların inançları da mescidlerde ibadet eden müminlerin inançlarına muhaliftir. Müminler yalnız Allah (cc)'a, onlar ise maddeden yapılmış birtakım şeylere de ibadet ederek Allah (cc)'a eş koşmaktadırlar.» (4)

İkinci hüküm : Âyetteki «mescid» kelimesinden maksat nedir?

Bazı alimlere göre âyetteki «mescid»den maksat, Mescidül Haramdır. Çünkü bütün mescidlerin kıblesi ve en efdalidir. Âyetin nüzul sebebi de bu görüşü teyid etmektedir. Bu görüş İkrime'den de rivayet edilmiştir. Bazı alimler de bu görüşü, İbni Kesir ve Ebu Amr'ın kıraatlerine —ki onlar «mesacid» kelimesini «mescid» şeklinde okumuşlardır— istinad ederek diğerlerine tercih etmişlerdir.

Diğer bazı alimlere göre ise âyetteki (mesacid) kelimesinden maksat, yalnız Mescidül Haram değil bütün mescidlerdir. Çünkü kelime çoğul olarak gelmekte ve Allah (cc)'a izafe edilmektedir. Dolayısıyla kelime umumilik ifade etmekte, başta Mescidül Haram olmakla birlikte bütün mescidleri dile getirmektedir.

Bize göre sahih olan ikinci görüştür. Âyetin zahiri de bunu teyid etmektedir. Çünkü âyetteki çoğul sigası hükmün umumliliğini ifade eder. Öyleyse müşriklerin hangi mescid olursa olsun imar etme ehliyetleri yoktur. Onların küfür ve şirkleri de bunun imkansız kılmaktadır. Zaten onların bu mukaddes ve temiz yerlere girmeleri İmam Malik (ra)'ın da dediği gibi sahih değildir. Müşriklerin mescidlere girme hükmünün tafsilatı gelecek âyette verilecektir.

Üçüncü hüküm : Mescidlerin imarında kafirleri istihdam etmek caiz midir?

Bazı alimler, âyetten müşriklerin müslümanlar tarafından mescidlerin imarında istihdam edilmelerinin caiz olmadığı hükmünü çıkarmışlardır. Zira bu maddi imardır ve Allahu taala bunda müşriklere imkân verilmesini yasaklamıştır. Âyetin zahiri ise müşrik ve kafirlerin istihdamının caiz oldu-

4 — Ebubekir el-Cessas, Tefsirü'l-Ahkamü'l-Kur'an, C. 2, S. 87.

ğuna delalet eder. Zira âyette yasaklanan onların mescidlere sahip çıkmaları, maddeten tasarruflarını ellerinde tutmaları veya mescidlerin vakıflarını idare etmeleri ve benzeri işlerdir. Ama bir müşrikin camilerin imarında işçi ve usta olarak çalıştırılması caizdir. Bu işler âyetin yasakları içine girmez. Fakihlerin cumhurunun görüşü budur.

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

1 — Müşrikler küfürlerinden dolayı, yaptıkları hayırlardan sevap alamazlar. Zira Allahu taala, «Biz onların herhangi bir amel (ve hareket) yaptılarsa (hepsinin) önüne geçtik de bunları saçılmış (ve hiçbir değeri olmayan) zerreler yaptık.» (Furkan: 23) buyurmaktadır. Bu âyet de bu gerçeği ifade etmektedir.

2 — Mescidleri imar etmek Allah (cc)'in haram sınırlarına tazim eden iman ehline layıktır.

3 — İnsanın gerek sözünde ve gerek ibadet ve muamelatında ihlaslı olması farzdır.

4 — Mescidlerin imarından gaye yalnız Allah (cc) rızasını kazanmaktır. Yoksa riya için olmamalıdır.

MÜŞRİKLERİN MESCİD-İ HARAMA GİRMELERİNİN YASAKLANMASI İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ
فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هَذَا وَإِنْ
خِفْتُمْ عَيْنَلَهُ فَسَوْفَ يَغْنِيْكُمْ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ إِنْ
شَاءَ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٨﴾ قَاتِلُوا الَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ
مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْكِتَابَ حَتَّى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ
وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾

28 — Ey iman edenler, müşrikler ancak bir necistir. Onun için bu yıl-
larından sonra onlar mescid-i harama yaklaşmasınlar. Eğer fakirlikten kor-
ğarsanız, Allah dilerse, sizi kendi fazlından zenginleştirir. Çünkü Allah, ger-
çek bilicidir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

29 — Kendilerine kitap verilenlerden ne Allaha, ne ahiret gününe inan-
mayan, Allahın ve peygamberinin haram ettiği şeyleri haram tanımayan,
hak dinini din olarak kabul etmeyen kimselerle, zelil ve hakiyr kendi el-
ler)yle cizye verecekleri zamana kadar muharebe edin.

(TEVBE SURESİ)

AYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

نَجَسٌ

(Necəsün): Necs kökünden gelir, pislik demektir.

عَيْلَةً

(Ayleten): Ayleten, fakirlik ve ihtiyaç demektir.

يَدِينُونَ

(Yedinune): Yedinune, din kökünden türemiş bir

fiildir. Herhangi bir şeye inanan anlamına gelir.

الْجِزْيَةِ

(Elcizyete): Cizye, zımmîlerin İslâm devletine öde-

dikleri vergidir.

عَنْ يَدٍ

(Anyedin): Anyedi, zilletle vermek demektir.

صَاحِرُونَ

(Sâğirune): Sâğirune, sağr kökünden gelir ve zelli

olmuş, küçülmüş manasındadır.

ÂYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI

Ey Allah (cc) ve Resul (sav)'ünü tasdik ederek inanan müminler, müşrikler ancak bir pisliktirler. Zira onların içi pislikle dolu, yani inanışları bozuktur. Onlar ne yıkanıp temizlenirler, ne de necasetten kaçınırlar. Bu nedenden sonra onlara mescid-i harama girme imkânı vermiyin.

Ey müminler, eğer onların mescid-i harama girmelerine ve hacca gelişlerine mani olmanızdan dolayı fakir düşmekten korkarsanız, korkmayın. Siz onlara mani olmakla, onlardan gelen gelirlerin kesilmesiyle fakir olmazsınız. Çünkü Allah (cc), sizi fazlıyla zenginleştirir. Hatta rızkınızı o kadar çoğaltır ki, dünyalık için hiçkimseye ihtiyacınız kalmaz. Zira dünyalık Allah (cc)'in iradesine bağlıdır. Şüphesiz O hakkıyla bilen ve hakkıyla hüküm verendir.

Ey müminler, Allah (cc)'a ve Resul (sav)'üne inanmayan ve ahiret gününü tasdik etmeyen müşrik ve kitap ehli kafirlerle Resulullah (sav)'ın getirdiği yol üzere savaşın. Onlarla gücünüzü kabul ederek, karşınızda küçülerek cizye verinceye kadar savaşın. Çünkü onlar, hak din olan İslâmî din olarak kabul etmeyerek Allah (cc) ve Resul (sav)'ünün haram kıldığı şeyleri haram kabul etmemektedir.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

Resulullah (sav), Hz. Ali'ye Beraet suresinin başlangıç âyetlerini müşriklere okumasını ve onlarla müminlerin aralarındaki anlaşma metnini üzerlerine atmasını emrederek Allah (cc) ve Resul (sav)'ünün müşriklerden berî olduğunu haber verdi. Bu esnada müslümanlardan bazıları, «Ey Mekkeliler, siz bizim yolumuzu kestiniz, bize gelen kervanlara mâni oldunuz,

bize karşı şiddet hareketlerinde bulundunuz. Bundan sonra bütün yaptıklarınızın karşılığını göreceğinizi iyi biliniz.» dediler. Bunun üzerine, «Ey iman edenler, müşrikler ancak bir necistir...» âyeti nazil oldu. (1)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Kur'an-ı kerim, mutlak bir ifade ile müşriklerin necis (pis) olduklarını beyan etmiştir. Bu beyan da mübalağa ifade eden «**necisün**» kelimesi ile yapılmıştır. «**Necisün**», bizzat pis olan şeye denir. Müşrikler herne kadar bizzat pis değillerse de taşıdıkları batıl ve fasid inançlar yüzünden sanki kendileri, vücudları da pis olmuştur.

Bazı alimlere göre «**müşrikler ancak bir necistir**» ifadesi, «onlar necaset taşır» manasına gelir. Allah (cc), puta tapmayı «**necis**» tabir ettiğinden müşrikler de Allahu taalanın «**necis**» tabir ettiği putperestliklerinden dolayı «**necis**» olarak vasıflandırılmışlardır. Veya, müşrikler bütün semavi dinlerin pislliğini ilan ettiği domuz ve benzeri necislerden korunmayarak yedikleri için «**necis**» olarak zikredilmişlerdir.

İkinci incelik : Müşriklerin mescid-i harama yaklaşmalarını yasaklayan âyette mübalağalı bir ifade kullanılmıştır. Zira asıl maksat müşriklerin mescid-i harama girmelerinin yasaklanmasıdır. Müşriklerin mescid-i harama yaklaşmaları yasaklanınca tabii olarak içine girmeleri de yasaklanmaktadır.

Üçüncü incelik : «...Allah dilerse sizi kendi fazlından zenginleştirir.» âyetinde insanların zenginliğinin Allah (cc)'ın iradesine rabtedilmesi, kulların Allah (cc)'a karşı edebli olmaları icabettiğini bildirmektedir. Ayrıca, insanların arzularının mutlaka yerine geleceği inancına itimad etmelerinin uygunsuzluğuna ve kula lazım olanın Allahu taadan mütevazî bir ifade ile hayırlı arzuların yerine getirilmesini, afetlerin defedilmesini talep etmek olduğuna işaret etmektedir.

Dördüncü incelik : Âyetin sonundaki «**Çünkü Allah gerçek bilicidir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.**» ifadesinde, fakirlik ve zenginliğin Allah (cc)'ın iradesine bağlı olduğuna latif bir işaret vardır. Çünkü rızık hile ve çok çalışmayla kazanılmaz. Ancak Allah (cc)'ın hikmetine ve kulları hakkındaki maslahatına göre verilir. O, dilerse zengin eder, dilerse fakir. Allahu taala hiçkimseyi hikmetsiz ve maslahatsız olarak ne zengin, ne fakir eder. İmam Şafii (ra)'den rivayet edilen şu şiir, bu hususa yeterince aydınlık kazandırmaktadır :

«Eğer servet hile ile kazanılsaydı,
 Beni yıldızlara uzanmış görürdünüz.
 Şurası var ki, kime akıl verilmişse,
 O servetten mahrum edilmiştir.
 Akılla servet birbirine zıttırlar,
 İkişi bir araya gelemezler.
 Servetin Allah (cc)'ın hikmetine bağlı olduğunun delilli
 Bilginlerin fakir,
 Ahmak cahillerin zengin oluşudur.»

Beşinci incelik : Allahu taala, kitap ehli yahudi ve hıristiyanların imansız olduklarını beyan etmiştir. Çünkü bunlar, imanlı gibi görünse de, bu iman tam olmadığı gibi iman esaslarına başka bazı şeyler de karıştırmışlardır. Mesela, Allah (cc)'ın oğula ve karıya ihtiyacı olmadığı halde O'na oğul ve karı isnad etmişlerdir. Peygamberleri vasıtasıyla kendilerine gelen kitapların hükümlerini değiştirerek kendilerine haram edilen şeyleri helal, helal edilen şeyleri haram kabul etmişlerdir. Allahu taala layık olmayan sıfatlar yakıştırmışlardır. Bu sebeble herne kadar imanlı olduklarını zannederlerse de hakikatte imanlı değildirler. Bundan dolayı Allahu taala onlardan imanı nefyettiğini bildirmektedir.

Bu hususta Kermanî şöyle der: «Kitap ehlinden imanı nefyetmek, onların gittiği yolların iman ehlinin gideceği yollardan olmamasından dolayıdır.»

AYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Ayetteki müşrikler kimlerdir?

Müfessirlerin cumhuruna göre âyetteki «müşrikler»den maksat, bil-hassa putlara tapanlardır. Zira müşrik kelimesi Allah (cc) haricinde bir-şeye tapan kimse için kullanılır. Kitap ehli ise herne kadar kafir olsalar da onlara müşrik denilemez.

Allimlerin bazılarına göre ise, «müşrik» kelimesi ister putperest, ister kitap ehli olsun bütün kafirleri ifade eder. Zira Allahu taala, «Yahudiler «Üzeyr Allahın oğludur» dedi(ler), hıristiyanlar da «Mesih (İsa) Allahın oğludur» dedi(ler)... Onlar Allahı bırakıp bilginlerini, rahiplerini, Meryem oğlu Mesih'i tanrı edindiler. Halbuki bunlar da ancak bir Allaha ibadet etmelerinden başkasıyla emrolunmamışlardı...» (Tövbe: 30-31) buyurmuştur. Allahu taala bu âyetlerde, yahudi ve hıristiyanların da Allah (cc)'a şirk koştuklarını açık bir ifade ile bildirmektedir.

Bize göre sahih olan ikinci görüştür. «Müşrik» kelimesi kafirleri de içine alır. Bunlar da mescid-i harama girmeleri yasaklananlar arasına dahildir. Çünkü hüküm bakımından puta tapanlarla yahudi ve hristiyanlar arasında hiçbir fark yoktur.

İkinci hüküm : Müşriklerin vücutları da necis midir?

Âyetteki «...müşrikler ancak bir necistir.» ifadesinin zahiri «müşriklerin «necis» olduklarına delalet eder. Daha önce de söylediğimiz gibi buradaki «necaset»ten maksat, maddi değil, manevi necasettir. Dolayısıyla necasetten kaçınıldığı gibi onların şirkinden de kaçınılması icabeder. Bunların kendileri pis olmasalar bile onlar için farz olan guslü terkettikleri ve domuz gibi necis şeylerden yedikleri için necis gibidirler.

Zemahşeri, Keşşaf adlı eserinde İbni Abbas (ra)'ın bu âyetin zahiriyle dayanarak «Müşriklerin kendileri de köpek ve domuz gibi necistir.» dediğini rivayet etmiştir.

İbni Cerir et-Taberî de Hasan-ı Basrî (ra)'nın, «Her kim bir kafirle tokalaşırsa hemen ellerini yıkasın.» dediğini rivayet eder.

Fakihler ise rivayet edilenlerin tersine kafirlerin vücutlarının temiz olduğuna hükmetmişlerdir. Zira kafirler müslüman oldukları an vücutlarının temiz olduğu icma ile sabittir. Halbuki onlar müslüman olunca vücutlarını maddi bir temizlik maddesi kullanarak temizlememişlerdir. Zaten âyet de zahirlerinin temiz olduğuna delalet etmektedir. «Necis» olan onların dışı değil, içleridir. Oysa şüphe yok ki, onlar cenabetlikten gusletmezler ve necis olan şeylerden kaçınmazlar.

Tercih olunan fakihlerin görüşüdür. Çünkü müslümanlar şer'i hükümlere göre onlarla gerek ticari ve gerek sanayi ve gerekse zirai münasebetlerde bulunabilmektedirler. Resulullah (sav)'ın da gayri müslimlerle tokalaştığı halde namaza kalktığında elini yıkamadığı rivayet edilmiştir. En doğrusunu Allah (cc) bilir.

Üçüncü hüküm : Müşriklerin mescidlere girmelerine mani olunmalı mı?

«...Bu yıllarından sonra onlar (müşrikler) mescid-i harama yaklaşmasınlar.» âyeti, müşriklerin mescid-i harama girmelerine mani olunmasına delalet eder. Ancak alimler «mescid-i haram» lafzı üzerinde ihtilafa düşmüşlerdir.

Bazılarına göre âyetteki «**mescid-i haram**» lafzından bilhassa mes-cid-i haram kasdedilmektedir, diğer mescidler değil. Bu, İmam Şafil (ra)'nin de görüşüdür.

Bazı alimlere göre âyetteki «**mescid-i haram**» kelimesinden maksat yalnız mescid-i haram değil, Mekke harimidir. Bu, Ata ve Hanbeli mezhebinin görüşüdür.

Alimlerin bir kısmına göre âyetteki «**mescid-i haram**»dan maksat, bütün mescidlerdir. Mescid-i haramın hükmü nass ile sabit olduğu gibi diğer mescidlerin hükmü de kıyasla sabittir. Bu, Malikî mezhebinin görüşüdür.

Bazı alimlere göre ise âyetteki «**mescid-i haram**» yasağından maksat, yalnız hac mevsiminde müşrik ve kafirlerin mescid-i harama girmeleridir. Bu da Hanefi mezhebinin görüşüdür.

Şafililerin delilleri : İmam Şafii (ra), «...bu yıllarından sonra onlar mes-cid-i harama yaklaşmasınlar.» âyetinin zahirine istinad ederek yasaklama hükmünün yalnız mescid-i harama mahsus olduğuna hükmetmiştir. Bu hük-me müşrikler girdiği gibi kitap ehli kafirler de girerler. Öyleyse gayri müs-limlerin diğer mescidlere girmeleri mübahtır.

Hanbellilerin delilleri : İmam Hanbel (ra), âyetteki «**mescid-i haram**» sözünden tüm Mekke hariminin kasdedildiğini söyleyerek müşriklerin Mek-ke harimine girmelerinin yasak olduğuna hükmetmiştir. Zira Allahu taala, «Onlar küfreden, sizi mescid-i haramdan ve alıkonulmuş hediyelerin ma-halline ulaşmasından menedenlerdir.» ve «İnşallah (hepiniz) —emniyet içinde (kiminiz) başlarınızı tıraş ettirerek, (kiminiz saçlarınızı) kısaltarak— korkusuzca mutlaka mescid-i harama gireceksiniz.» (Fetih Suresi: 25-27) buyurmaktadır. Her iki âyetle de mescid-i haram sözleri geçmekle birlik-te, müşriklerin müslümanların girmelerine mani oldukları yer yalnız mes-cid-i haram değil bütün Mekke olduğu bilinmektedir. İkinci âyetle de Al-lah (cc) tarafından müslümanlara müjdelenen yer yalnız mescid-i haram değil, yine bütün Mekke'dir.

Malikilerin delilleri : İmam Malik (ra)'e göre, müşriklerin mescidlere girmelerinin yasaklanmasının illeti necasettir. Necaset ise zaten müşrik-lerde mevcuttur. Öyleyse haram kılınmanın hükmü bütün mescidler için sabittir. Dolayısıyla müşriklerin hem mescid-i harama, hemde diğer mes-cidlere girmeleri caiz değildir. İmam Malik (ra), kitap ehlini de müşriklere kıyaslayarak onların da mescid-i harama ve diğer bütün mescidlere girmelerinin haram olduğuna hükmetmiştir. (2)

Hunefilerin delilleri : İmam Ebu Hanife (ra)'ye göre âyetteki mescid-i harama girme yasağından maksat hac ve umre için müşriklerin mescid-i harama girmelerinin yasaklanmasıdır. Bu görüşünü isbat için aşağıdaki delillere dayanmaktadır :

1.) Âyetteki, «...**bu yıllarından sonra onlar mescid-i harama yaklaşmasınlar.**» ifadesinde yasaklamanın «**bu yıldan sonra**» tabiri ile tesbit edilmesi, yasaklamanın senenin bir bölümüne ait olduğuna delalet eder ki bu da hac mevsimidir. Bu görüşe göre âyetin anlamı, «Bu yıldan sonra müşrikler hac ve umre yapmasınlar» olur.

2.) Resulullah (sav), Hz. Ali'yi Mekke müşriklerine Beracet Suresinin ilk âyetlerini okuması için gönderdiğinde Hz. Ali onlara, «Bu seneden sonra hiçbir müşrik hac yapmasın.» demiştir. Hz. Ali'nin bu sözü açıkca yasaklamanın hac mevsimine ait olduğuna delalet etmektedir.

3.) Âyetteki, «**Eğer fakirlikten korkarsanız, Allah dilerse, sizi yakında kendi fazlından zenginleştirir.**» ifadesi de yasaklamanın yalnızca hac mevsimine ait olduğuna delalet etmektedir. Zira fakirlik korkusu, hac mevsiminde müşriklerin mescid-i harama girmelerinin yasaklanmasından ileri gelmektedir. Çünkü müşrikler hac mevsiminde ticari sergiler açarak müslümanlara birçok yiyecek maddesi sattıkları gibi müslümanların ellerindeki malları da satın alırlardı. Bu yasakla ticari münasebet kesilince hac mevsiminde sağladıkları kazançtan mahrum kalarak fakirlik korkusuna düşeceklerdi. İşte Allahu taala bu korkuyu bertaraf etmek için «...**sizi yakında kendi fazlından zenginleştirir.**» buyurmaktadır.

4.) Bütün müslümanlar müşriklerin haccına, Arafat vakfesine, Muzdelife vakfesine ve diğer hac ibadetlerine —bunlar mescid-i haramda olmasa bile— mani olmanın farz olduğunda icma etmişlerdir. Bu sebeble yasaklama yalnızca hac mevsimine aittir.

Zemahşeri şöyle der: «**Onlar mescid-i harama yaklaşmasınlar**» âyetinin manası, hac ve umre yapmasınlar demektir. Hz. Ali'nin «Bu seneden sonra hiçbir müşrik hac yapmasın.» sözü de âyetin manasının böyle olduğuna delalet eder. Öyleyse İmam-ı Azam (ra)'a göre müşriklerin Mekke harımına girmesi ve hac mevsimi dışında mescid-i harama ve diğer mescidlere girmeleri yasak edilemez.» (3)

Dördüncü hüküm : Cizye nedir, kimlerden ve ne kadar alınır?

Cizye, kitap ehlinin müslümanlara kendilerinin korunmalarına karşılık ödedikleri vergiye denir. Cizye onların bir bakıma İslâma girmemelerinin de cezasıdır. Cizyeye müslümanlardan alınan zekatın karşılığı da denilebilir. Çünkü, İslâm toplumunda yaşayan gayri müslimler zekatla mükellef değillerdir.

Fakihler kimlerden cizye alınacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

İmam Hanbel (ra)'in meşhur olan kavline göre cizye yalnız yahudi, hristiyan ve mecusilerden alınır. İmam Şafii (ra) de bu görüştedir.

İmam Evzaî de, «Cizye, bütün kafirlerden alınır. İster puta, ister ateşe tapsın, isterse hiçbir şeye inanmasın.» demiştir.

İmam Malik (ra) ve Ebu Hanife (ra)'ye göre cizye Arapların putperestleri hariç, diğer kafirlerin hepsinden alınır.

Cizye yalnız baliğ olan erkeklerden alınır. Kötürüm, topal, kör, yaşlı, kadın, çocuk ve manastırlara kapanmış keşişlerden cizye alınmaz.

Cizyenin miktarı: Cizye, her yıl için, gayri müslimlerin zenginlerinden 48 dirhem, orta hallilerinden 24 dirhem, çalışma gücü olan fakirlerinden ise 12 dirhem olarak alınır. İmam-ı Azam (ra) ve İmam Hanbel (ra)'ın görüşleri de budur.

İmam Malik (ra)'e göre, zengin-fakir ayrımı yapmadan, aralarında geçerli para altın ise her zimmiden 4 altın, gümüş ise 40 dirhem alınır.

İmam Şafii (ra)'ye göre, ister zengin olsun, ister fakir her zimmiden senede 1 altın lira alınır.

Tercih olunan görüş İmam Malik (ra)'ten rivayet olunandır. Hz. Ömer'in uygulaması da İmam Malik (ra)'in görüşünü teyid etmektedir. Şu varki, Hz. Ömer'den cizye hususunda muhtelif meblağlar rivayet edilmektedir.

Cizyenin miktarı hakkında kesin bir nass bulunmadığından her müctehid kendi ichtihadı ile hükmetmiştir. Hz. Ömer'in dilencilik yapan yaşlı bir yahudiden cizyeyi kaldırarak hazineden nafaka verdiği de rivayet edilmiştir. En doğrusunu Allah (cc) bilir.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİİ HİKMETLER

İslâm, müslümanlara, kafir ve din düşmanlarından İslâmın geniş gölgesinden ve adil hükümlerinden faydalanmayı istemeyerek İslâma girme-

yenilerle, yeryüzünde beşeriyetin tümüne saadet getirecek hak daveti yaymaya manî olanların ve fesat çıkaranların köklerinin kazınip atılmasına kadar savaşı farz kılmıştır. Allahu taala yalnız kitap ehlini «savaşarak öldürmek» hükmünden istisna ederek onları, İslâma davet etmemizi emretmiştir. Şayet İslâma girmezlerse cizye vermelerini, eğer cizye vermeyi de kabul etmezlerse o zaman İslâma girip Allah (cc)'ın hükmüne razı oluncaya kadar onlarla da savaşmayı emretmiştir. Zira Allahu taala, «Zelil ve hakir kendi el(ler)iyle cizye verecekleri zamana kadar muharebe edin.» buyurmaktadır.

Cizye zahiren bir vergi gibi görünmekle birlikte aslında boyun eğmenin, İslâm nizamının gölgesinde yaşamayı kabul etmenin, İslâma karşı itaatlarını izhar etmenin ve İslâm devletinin otoritesine boyun eğmenin işaretidir. Bunun ötesinde, İslâm devleti ile zimmiler arasında bir yardımlaşma vasıtasıdır. Cizye veren bir gayri müslim, artık İslâm davetine karşı koymayacağını, İslâm nizamına karşı gelmeyeceğini göstermiş olur. Başka bir ifadeyle cizye, İslâm ahkâmına teslim oluşun ifadesidir.

Müslüman her sene Kur'an-ı kerimin tesbit ettiği şekilde kullanılmak kaydıyla zekat vermekle nasıl mükellefse kitap ehli zimmî de az bir cizye vermekle mükelleftir. Verilecek cizye, zimminin korunması ve İslâmın amme hizmetlerinden faydalanması karşılığı olarak verilecektir.

Cizyenin ne kadar verileceği ictihadî bir mesele olduğundan yer ve zamana göre değişmektedir. Fakat cizye almaktan maksat hiçbir zaman, gayri müslimlerin bütün mallarını alarak onları fakir düşürmek değildir. Cizye onların İslâm ahkâmının gölgesinde yaşamaya razı oluşunun ve bu hükümlerin nimetlerinden faydalanmanın işaretidir. Resulullah (sav), «Allah (cc) insanları mal biriktirmekle değil, beşeriyeti doğru yola davet etmekle mükellef kılmıştır.» buyurmaktadır. Bu hadis-i şerif de cizyenin mana ve mahiyetini açıkca ortaya koymaktadır.

GANİMETLE İLGİLİ HÜKÜMLER

يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا أَمْرَاتِ بَيْنِكُمْ وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١﴾ إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رُبِّهِمْ تَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾

1 — (Habibim) sana harb ganimetleri(nin hükmünü) sorarlar. De ki: (Bu) ganimetler Allahın ve Resulünündür. O halde (tam) müminlerseniz Allah'tan korkun, (ihtilafa düşmeyip) aranızı düzeltin, Allaha ve peygambere itaat edin.

2 — Müminler ancak onlardır ki Allah anıldığı zaman yürekleri titrer, karşılarında âyetleri okununca (bu), onların imanını artırır, onlar ancak Rablerine dayanıp güvenirler.

3 — (Müminler) onlardır ki namazı dosdoğru kılarlar, kendilerine rızık olarak verdiğimizden (Allah yolunda) harcarlar.

4 — İşte onlar gerçek müminlerin ta kendileridir. Rableri katında de-receler, yarlıganma ve sayısı bitmez, müddetli tükenmez rızık (hep) onların-dır.

(ENFAL SÜRESİ)

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ

الْأَنْفَالِ

(El enfali): Enfal, nefel'in çoğuludur. Nefel, faz-lalık olan birşeye denir. Sünnet olan namazlara nafile denmesi de farzdan fazla olduğu içindir. Âyette ise ganimet manasına gelmektedir.

فَاتَّقُوا اللَّهَ

(Fettekullahe): Allah (cc)'ın emirlerini yerine getir-mek, yasaklarından kaçınmaktır. Takva kelimesi, aslında insanın korktuğu birşeyle kendisi arasına koyduğu perde, koruyucu demektir.

ذَاتَ بَيْنٍ كُمْ

(Zate beyniküm): Aralarındaki ahvali düzeltiniz ki anlaşma, sevgi ve ittifak sağlansın.

وَجَلَّتْ قُلُوبُهُمْ

(Vecillet kûlûbühüm): Vecil, korkmak demektir.

زَادَتْهُمْ إِيمَانًا

(Zadethüm imanen): Zade, ziyade kökünden gelen bir fiildir. Buradaki manası «imanda sebatları fazlalaşınsın»dır.

تَوَكَّلْ

(Tevekkelune): Tevekkül, itimad etme manasında-dır. Allah (cc)'a ittika etmek muttaki müminin şiarıdır.

يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ

(Yukimuinessalate): Namazın rükün ve şartlarını ka-mil bir şekilde yerine getirmektir.

دَرَجَاتٍ

(Derecâtün): Cennetteki yüksek mevkilere denir.

وَمَغْفِرَةٍ

(Ve magfiretün): Allah (cc)'ın kulların günahların-dan vazgeçmesi.

ÂYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI

Allah (cc), Resul (sav)'üne hitapla şöyle buyurmaktadır: Ey Muham-med (sav), sana senin ile müşrikler arasındaki ilk savaşıta (Bedir) eline

geçen ganimetin taksimi ve hükmü hususunu soruyorlar. De ki: Ganimet Allahın ve Resulünündür. Allah (cc) onda hikmeti ile hükmeder. Resulü de Allahu taalanın teşrii itibariyle aranızda taksim eder. Allah (cc)'tan korkunuz ve ganimet hususunda ihtilafa düşerek çekişmeyiniz. Zira çekişmeniz, Allah (cc)'ın gazabına vesile olduğu gibi düşmanlarınız karşısında da zayıf düşmenize sebep olur. Aranızdaki bu ihtilaf, ganimetin sizden evvelki ümmetlere olduğu gibi size de haram kılınmasına sebep olabilir. Sizlere Allah (cc) merhamet ederek bir kolaylık ve Allah (cc) yolunda cihada bir yardım olarak helal kılınmıştır.

Ey müminler, ganimet hususunda ihtilaf etmeyin. Allah (cc) ve Resul (sav)'üne her emrettiklerinde itaat edin, her yasakladıklarından da kaçının. İman davasında sadık müminlerden iseniz veya öyle olmak istiyorsanız, böyle davranın. Cennetteki yüksek mevkilere de ancak böyle ulaşabilirsiniz.

Daha sonra Allahu taala gerçek müminlerin vasıflarını beyan ederek âyetin sonunda onlara cennette hazırlamış olduğu nimetleri, kimsenin gözünün görmediği kulağının işitmediği, hayalinden geçmediği nimetleri bildirmiştir.

Allahım, bizi bu mutluluğa erişen müslümanlardan kıl. Şüphesiz sen herşeyi hakkıyla işiten ve dualara icabet edensin. Amin.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

1.) Übbade bin Samid'den şöyle rivayet edilmiştir: «Bu âyet biz Bedir ashâbı hakkında —ki biz o zaman ganimet hakkında ihtilaf ederek çekişiyor, huysuzlaşıyorduk— nazil oldu. Allahu taala bu âyetle ganimeti bizden alarak taksim etmesi için Resulullah (sav)'a emir buyurdu. O da müslümanlar arasında eşit olarak taksim ettiler. İşte Allaktan korkmanın, Resulüne itaat etmenin ve aramızdaki ahvali düzeltmenin manası budur.» (1)

2.) Ebu Davud, İbni Abbas (ra)'tan şöyle rivayet etmiştir: «Bedir savaşı günü Resulullah (sav) ashâba, «Herkim şöyle savaşırsa şunları alır.» dedi. Bunun üzerine askerin içindeki gençler güçlerinin yettiği kadar savaşıırken, yaşlılar sancakların gölgesinde oturakaldılar. Savaş kazanıldığı zaman gençler Resulullah (sav)'ın vadettiklerini almaya geldiler. Yaşlılar, gençlere hitaben, «Eğer siz dağılsaydınız bize doğru gelirdiniz.» dediler.

Aralarında bir çekişme başladı. Allahu taala da «(Habibim) sana harb ganimetlerinin hükmünü) sorarlar...» âyetini inzal buyurdu.»

3.) Ahmed bin Hanbel (ra), Saad bin Ebi Vakkas (ra)'tan şöyle rivayet etmiştir: «Bedir savaşı gününde kardeşim Ümeyr şehid edilirken ben de Said bin As'ı öldürerek Zerkenife isimli kılıcını alarak Resulullah (sav)'a getirdim. Resulullah (sav) da bana, «Git, yerine bırak.» dedi. Ben de Allah (cc)'tan başka kimsenin bilemeyeceği kardeş acısıyla dönüp kılıcı yerine götüreceğim sırada Enfal Suresinin ilk âyetleri nazil oldu. Resulullah (sav), «Öldürdüğün adamın kılıcını ve elbiselerini al. Onlar senindir.» buyurdu.» (2)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci nicelik: Lafza-i celal olan Allah (cc) kelimesinin âyette «Allah-tan korkun» ve «Allaha itaat edin» şeklinde peşpeşe zikredilmesi müminlerin kalblerine Allah (cc) korkusunun yerleşmesi içindir. Resul kelimesinin iki yerde zikredilmesi de Resulullah (sav)'ın şan ve şerefine büyüklüğünün izharı olduğu gibi Resulullah (sav)'a itaatın Allah (cc)'a itaat olduğunu ilan etmek içindir. Zira Allahu taala, «Kim Resule itaat ederse Allaha itaat etmiş olur.» (Nisa: 80) âyetiyle bunu beyan buyurmuştur.

İkinci incelik: Allah (cc)'tan sakınmayı emirle Allah (cc)'a itaat emri arasında «aranızı düzeltin» hükmünün zikredilmesi, araların düzeltilmesinin makam itibariyle ehemmiyetinin izharı içindir. Ayrıca bu ifade yoluyla «aranızı düzeltin» emri «Allaha itaat» emrinin şümülü içine alınmaktadır. Zira müslümanlar arasında ahvali düzeltmek, Allah (cc)'a karşı itaatlerin en büyüklerindedir.

Zemahşerî şöyle der: «Takva, müslümanların arasını düzeltmek, Allah ve Resulüne itaat etmek imanın icablarındandır. İmanın kemale ermesi bu üç şartın yerine getirilmesine bağlıdır.» (3)

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm: Ganimetin hükmü ve taksim usulü nedir?

Bu âyet, ganimetin hükmünü vuzuha kavuşturarak taksiminin Allaha ve Resulüne ait olduğunu bildirmektedir. Taksim hususunda hiçkimsenin müdahale hakkı yoktur. Yalnız Allah (cc), dilediği gibi hükmeder. Resulü (sav) de O'nun hikmeti ve hükmü itibariyle taksim eder.

2 — Taberî, Kurtubî, İbni Kesir, Alusi ve Süyuti.

3 — Zemahşerî, Keşşaf, C. 2.

Alimler bu âyetin hükmünün muhkem veya mensuh olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Alim ve fakihlerin cumhuruna göre bu âyet muhkemdir, neshedilmemiştir. Bu âyet icmalen ganimetin taksim edilmesini beyan eder. Daha sonra, «...Bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri mutlaka Allahın, Resulünün, hısımların, yetimlerin, yoksulların, yolcunun-dur.» (Enfal: 41) âyeti ile bu icmal tavzih edilerek ganimetlerin taksimi hususu tafsilatlı olarak bildirilmiştir. Ganimetin beşte biri âyetin beyanı üzere taksim edlir. Kalan dört hisse de savaşçılar arasında dağıtılır.

Alimlerden bazıları bu âyetin hükmünün yukarıda zikredilen Enfal Suresinin 41. âyetiyle neshedildiği görüşündedir. Fakat bu görüş zayıftır. Sahih olan görüşe göre bu âyette nesih yoktur. Ganimetle ilgili ikinci âyet, bu âyetteki icmalî tafsilatlı olarak beyan etmektedir.

İbni Kesir bu mevzuda şöyle der: «Doğrusu bu âyet mücmel ve muhkem âyetlerdendir. Bunun ihtiva ettiği icmalî hükmü 41. âyet beyan etmektedir.» (4)

İkinci hüküm : Bazı mücahidlere ganimetten fazla pay verilmesi.

«**Tenfil**», ganimetin taksiminden önce bazı mücahidlere pay verilmesine denir. İmam dilerse ganimeti taksim etmeden önce askerlerden bazılarına fazladan bir pay verebilir. Âyetin nüzul sebebinde de geçtiği üzere Resulullah (sav)'ın, Saad bin Ebi Vakkas (ra)'a, öldürdüğü Said bin el-As'ın kılıcını taksimden önce vermesi de buna delalet eder. Yine Resulullah (sav)'ın Bedir savaşında ashabı kirama hitabında «Her kim müşriklerden birisini öldürür veya esir ederse o şunu şunu alır.» buyurması da bu uygulamayı teyid etmektedir. Sahih olan cumhurun bu görüşü âyetin zahirine de uygun düşmektedir.

İmam Malik (ra)'ten naklolunan rivayete göre o, bu uygulamaya karşı çıkarak mekruh olduğunu söylemiştir. Ona göre bu uygulama dünya için savaşmaya işarettir. Halbuki İslâm'da savaş dünya için değil, ilayî kelime-tullah içindir.

İbnü'l-Arabî, tefsirinde bu hususta şöyle der: «İslâm alimleri «**tenfil**»in caiz olup olmadığı hususunda ikiye ayrılmışlardır. Caiz olanı savaştan sonra verilmesidir. Nitekim Resulullah (sav) Huneyn Savaşında, «Her kim bir müşrik öldürdüğünü isbat ederse onun silah, elbise ve kıymetli eşyas

onundur.» buyurmuştur. Bu hadis de tenfilin savaştan sonra verilmesine delalet eder. Mekruh olanı ise savaştan önce, «Her kim bir müşrik öldürürse...» denilerek verilen tenfildir. Bunun mekruh oluşunun sebebi, savaştan önce yapılacak böyle bir teklifin savaşın manasını değiştirmesidir. Çünkü böyle bir savaş Allah (cc) için değil, ganimet için yapılmış olur. Nitekim sahabilerden birisi Resulullah (sav)'a, «İnsan ganimet veya yiğitliğini göstermek için savaşır. Bunun hangisi Allah (cc) içindir?» diye sorunca, «Her kim ilayı kelimetullah için savaşırsa ancak o Allah yolunda savaşmış olur.» buyurmuştur. Bunun üzerine soran sahabi, «Öyleyse insana düşen savaşta yalnız ilayı kelimetullah için savaşmaktır. Niyet ilayı kelimetullah olunca ganimet alma düşüncesi olmadığından savaş Hakkın rızası için olur.» demiştir.» (5)

Üçüncü hüküm: Tenfil ganimetten mi, beşte bir (humus)tan mı verilir?

İmam Malik (ra) ve Ebu Hanife (ra)'ye göre «tenfil», ganimetten değil, humus (beşte bir)den verilir. Delilleri ise Resulullah (sav)'ın, «Ben ancak size Allah (cc) tarafından bize helal kılınan humustan serbestçe vermekle salâhiyetliyim. Diğer dört kısmı ise size aittir.» hadisidir. Bu hadis tenfilin ganimetin beşte birinden verilmesine delalet etmektedir.

İmam Şafii (ra)'ye göre «tenfil», beşte birden değil ganimetten verilir. Zira rivayete göre Resulullah (sav) Muaz bin Amr (ra)'a Ebu Cehil'in kılıcını ve elbiselerini vermiştir. Yine Resulullah (sav)'ın Huneyn savaşında «Her kim bir müşrik öldürdüğünü isbat ederse öldürdüğü kimsenin silah, elhise ve kıymetli eşyası onundur.» buyurmuştur. Bu hadis de tenfilin ganimetin beşte birinden değil, aslından verilmesi gerektiğine delalet eder.

İbnü'l-Arabî şöyle der: «Bu hadisler müşriki öldürene öldürdüğü kimsenin silah, elbise ve kıymetli eşyasından fazla birşey verilmesine delalet etmiyorlar. Bunların verilmesi tenfilin ganimetten mi yoksa beşte birinden mi verilmesi gerektiğini de göstermemektedir. Bunun tesbiti ancak ikinci bir delille yapılabilir. Halbuki Allahu taala ganimeti beşe taksim ederek birini Resulullah (sav)'a, dört kısmını da müslümanlara vermiştir.

«Bizim mezhebimizin görüşünün sıhhatine delalet eden bir başka hadis de şöyledir: Rivayete göre Hamirî kabilesiyle yapılan kazada Avf bin Malik (ra) öldürdüğü müşrikin silah, elbise ve kıymetli eşyasını almak istedi. Fakat o sırada kumandan bulunan Halid ve Velid buna mani oldu. Medine'ye dönülünce Avf, Resulullah'a durumu haber verdi. Resulullah

(sav), Hz. Halid'e, «Niçin vermedin?» dedi. Hz. Halid de, «Çok bulduğumdan vermedim ya Resulullah» karşılığını verdi. Resulullah (sav) «Onları ona ver» buyurdu. Resulullah (sav)'ın emri üzerine Avf, Hz. Halid'in kolundan tutup çekiştirerek, «Sen Resulullah (sav)'ın dediğini yapmıyor musun?» dedi. Bu davranışı üzerine Resulullah (sav) ona kızarak Hz. Halid'e, «Onları ona verme.» buyurdu. Sonra da sahabe-i kırama dönerek, «Sizin başınıza tayin ettiğim emirlere itaat etmeyecek misiniz?» buyurdu. Eğer öldürülen kişinin eşyası ganimetin aslından sayılıyorsa Resulullah (sav) Hz. Halid'e «verme» demezdi. Çünkü Resulullah (sav)'ın buna mani oluşu malî bir ceza olurdu ki bu hiçbir durumda caiz değildir.

«İbni Müseyyib (ra)'ın de şöyle dediği tesbit edilmiştir: «Ganimet takdim edilmeden önce müslümanlara verilen şey, ganimetten değil, beşte birindendir.»

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

1 — Sahabilerin din işlerini sorup öğrenmekte son derece hasis davranmaları sorup öğrenmenin önemini göstermektedir.

2 — Bütün hükümlerin menşei, Allah (cc) kelamı ve Resulullah (sav)'ın hadisleridir.

3 — Allahu taala müslümanların birliğinin korunması için aralarının düzeltilmesini emir buyurmaktadır.

4 — Sadık müminler iman hakikatine erdirecek sıfatlarla muttasıftırlar.

5 — Dünya ve ahiret saadeti, Allah (cc)'ın emir ve yasaklarına sımışkı sarılmaktadır.

CEPHEDEN KAÇMA İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا زَحَفًا
 فَلَا تُولُوهُمُ الْآدْبَارَ ﴿١٥﴾ وَمَنْ يُؤَلَّهِمْ يَوْمَئِذٍ
 دُبُرَهُ إِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ أَوْ مُتَحَيِّزًا إِلَى فِتْنَةٍ فَقَدْ
 بَاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللَّهِ وَمَا وِجْهُ جَهَنَّمَ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾
 فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتُمْ أَزْمِيتَ وَلَكِنَّ
 اللَّهَ رَمَى وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَاءً حَسَنًا إِنَّ
 اللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذَلِكُمْ وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنٌ كَيْدِ الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾

15 — Ey iman edenler, toplu bir halde kafirlerle karşılaştığınız zaman onlara arkalarınızı dönmeyin (kaçmayın).

16 — Tekrar muharebe için bir tarafa çekilenin, yahud diğer bir fırkaya ulaşmış mevki tutanın hali müstesna olmak üzere kim öyle bir günde onlara arka çevrilirse o, muhakkak ki Allahın gazabına uğramıştır. Onun yurdu cehennemdir. O, ne kötü bir sonuçtur.

17 — Onları siz öldürmediniz, fakat Allah öldürdü onları. Attığın zaman da (Habibim) sen atmadın, ancak Allah attı. (Ve bunu) müminleri kendinden güzel bir (nimet) imtihan(ı) ile denemek için (yaptı). Şüphesiz ki Allah hakkıyla işiten, kemaliyle bilendir.

18 — Bu böyledir. Şüphesiz ki Allah kafirlerin hilelerini yıpratıcıdır.

(ENFAL SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ

زَحْفًا

(Zehfen): Zehf, yılan gibi karın üstü sürünmeye veya

oturduğu yerde yürümeye denir. Savaş halindeki askere bu ismin verilmesi, uzaktan bakıldığı zaman çocuğun süründüğü gibi sürünmesinden dolayıcıdır.

الْأَذْبَارُ

(El edbar): Edbar, dübürün çoğuludur, dübür, ar-

kaya denir.

مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ

(Müteharrifen li kıtalln): Müteharrifen, taharruf kö-

künden gelen bir sıfattır. Taharruf, bir taraftan bir tarafa dönmeye denir.

بَاءَ بَغْضَبٍ

(Bae bigadabin): Allah (cc)'ın gazabı ile dönmüş

demektir.

مَاوِيَهُ جَهَنَّمَ

(Me'vahü cehennemü): Meva, barınacak yere

denir.

مُوْهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ

(Muhinü keydîl kâfirine): Muhin, mehin

kökünden gelir, zayıflatma, yıpratma demektir. Keyd ise hile manasındadır.

ÂYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI

Bu âyetler, müminlerle müşrikler arasındaki ilk savaş olan Bedir Savaşında müminlerin kalblerini kuvvetlendirmek için nazil olmuştur. Bu savaş iki cemaati birbirinden ayırdığı gibi imanla küfrü de birbirinden ayırmıştır. Bundan ötürü Allahu taala «Eğer Allaha (iman etmiş), hak ile batılın ayrıldığı gün, iki ordunun birbirine kavuştuğu (Bedir) günü...» (Enfal: 41) âyetinde bu güne «furkan günü» ismini vermiştir. Zira o gün küfrün karanlığı ile imanın aydınlığı birbirinden ayrılmıştır. Bu âyetlerde ise Allahu taala mümin kullarına düşmanın askeri ne kadar çok olursa olsun kaçmamalarını, sebat etmelerini emretmektedir. Çünkü zafer hiçbir zaman sayısal çoklukla kazanılmaz. Müminlere yakışacak olan kafirlere yiğitce karşı durmaktır.

Müminler dünyada aziz, düşmanlarının üzerinde galip olmayı veya hiçbir şeyle ölçülemeyecek olan Allah (cc) yolunda şehadete kavuşmayı is-

terler. İşte bunun için Allahu taala müminlere düşmanın karşısında bozulup geri çekilmeyi yasak etmiştir. Cepheden kaçmak müminlerin maneviyatını kırar ve kalblerine korku düşürür.

Allahu taala yalnız cepheden iki şekilde geri çekilmeyi mübah kılmıştır. Birincisi, güç kazanmak kasdıyla geri çekilerek düşmana zahiren zayıf olduklarını gösterip kuvvetli bir taarruza hazırlanmak. İkincisi ise müslüman askerin cephede tek kalması halinde ordunun kuvvetli kanadına iltihak için geri çekilmesidir. Bu iki halin dışında kaçmak büyük günahdır. Allahu taala bunu yasaklayarak kaçanların Allah (cc)'in gazabı ile döndüklerini ve onların barınaklarının ancak cehennem olduğunu tehdit dolu bir ifade ile beyan buyurmuştur.

Allahu taala daha sonra müminlerin ne Bedir Savaşını, nede diğer bir savaş silah ve sayılarının çokluğu ile kazandıklarını, ancak Allah (cc)'in düşmanların kalblerini korkuya saldıgını beyan etmiştir. Öyleyse müminler her zaman ve yerde Allah (cc)'a tevekkül etmeli, kendilerine değil, Allah (cc)'a güvenmelidirler.

Mühim ve faydalı bir uyarı :

Müfessirler, «Onları siz öldürmediniz fakat Allah öldürdü onları. Attığın zaman da sen atmadın, ancak Allah attı...» âyetini tefsir ederken şöyle rivayet ederler: Resulullah (sav) Bedir Savaşı günü ordusunu muharebe safına hazırladıktan sonra ashabına kuvvetli durmalarını emretti. Sonra da yerden bir avuç kum aldı. Kureyşlilere doğru dönüp «Yüzleri yansın» diyerek müşriklere doğru attı. Atılan kumun gözüne isabet etmediği tek müşrik kalmadı. Bundan dolayı da müşriklerin büyüklerinden bir kısmı öldürüldü, bir kısmı da esir edildi.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Cepheden kaçmak büyük günahlardandır.

Âyetin zahiri, iki halin dışında savaştan kaçmanın haram olduğuna delalet etmektedir. Bunlardan birisi güç kazanmak kasdıyla geriye çekilerek düşmana zahiren zayıf olduklarını gösterip kuvvetli bir taarruza hazırlanmaktır. Diğerisi ise cephede tek kalan bir müslüman askerin ordunun kuvvetli kanadına iltihak için geri çekilmesidir.

Sünnet-i nebeviyye de cepheden kaçmanın büyük günahlardan olduğunu beyan etmektedir. Rivayete göre Resulullah (sav), «Yedi felaketten kaçının.» buyurdu. Ashabı kiram, «Bu felaketler nelerdir ya Resulullah?»

dediler. «Allah (cc)'a şirk koşmak, sihir yapmak, haksız yere adam öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaşta cepheden kaçmak ve iffetli mümin kadınlara zina iftirasında bulunmak.» (1) buyurdu.

İkinci hüküm : Düşman ne kadar olursa kaçmak haramdır?

Âyet, düşmandan kaçmanın haram olduğunu beyan etmektedir. Fakat Allahu taala, cepheden kaçmanın haram olmasını icabettirecek düşman sayısının nisbetini de, «**Şimdi Allah sizden (yükü) hafifletti. Bildi ki size mahakkak bir zaaf vardır. O halde eğer içnizden (azimli) sabırlı yüz(kişi) olursa iki yüzü yenerler, eğer sizden bin (kişi) olursa iki bine galebe çarlarlar Allahın izniyle.**» (Enfal: 66) âyetinde beyan etmiştir. Görüldüğü üzere âyeti kerime müslümanlara kendilerinden iki kat fazla düşmana kadar sebatla durmalarını farz etmektedir. Halbuki daha evvel düşmanların sayısı bire on nisbetinde de olsa yine düşman karşısında durmakla mükelleftiler. İşte bu âyetin hükmü zikrettiğimiz Enfal Suresi 66. âyetle neshedilerek müslümanlara rahmet ve kolaylık olmak üzere üzerlerindeki yük, teklif hafifletilmiştir.

Demek ki, müslümanlara sayı bakımından kendilerinden birkaç misli fazla olan düşmanla savaşmak farz değildir. Ancak kafirler müslümanların vatanına saldırırsa o zaman durum değişir. Böyle bir halde sayı nazarı itlbara alınmayarak savaş yalnız erkeklere değil, kadınlara, çocuklara ve yaşlılara da farz olur. Savaşta düşmana taarruz ise bazı alimlere göre çok az bir kuvvetle çok bir kuvvete —mesela, bire on— saldırmak caiz değildir. Zira bu taarruzda hayatları tehlikeye atmak mevzu bahistir. Bu görüş sahih değildir. Sahih olan görüş, İbnü'l-Arabî'nin de dediği gibi bir kişinin on düşmana saldırmasını caiz kabul eden görüştür. Çünkü bu taarruzda kafirlerin büyüklüğü kırılır, maneviyatları sarsılır. Bu nadir yiğitlik karşısında kafirlerin içine korku dolar ve müslümanların karşısında duramayacaklarını yakinen anlarlar. En doğrusunu Allah bilir.

Üçüncü hüküm : Zaruret halinde cepheden kaçmak caiz midir?

Âyetin işaret ettiği ve yukarıda zikredilen haller haricinde zaruret karşısında cepheden kaçmak da caizdir. Düşman tarafından kuşatılma sırasında veya mücahidlerin su ve erzak yollarının kesilmesi halinde kaçmak caizdir.

1 — Müslim rivayet etmiştir.

İbni Ömer (ra)'den şöyle rivayet edilir: «Bir savaşta düşmanın karşısından kaçtık. Bu halimizle Resulullah (sav)'ın huzuruna nasıl çıkacağımızı düşünüyorduk. Çünkü biz «Allahın gazabıyla» dönmüştük. Nihayet bir sabah namazından önce Resulullah (sav)'ın yanına vardık. Resulullah (sav), gecenin karanlığından bizi tanımayarak, «Gelenler kimlerdir?» diye sordu. «Biz cepheden kaçanlarız.» dedik. Bunun üzerine Resulullah (sav), «Hayır, siz cepheden kaçanlar değilsiniz. Siz, bize iltihak ederek kuvvet kazananlarsınız.» buyurdu. Elini öptük. O da bize, «Ben sizin cemaatinizdanim ve müslümanların cematındanim.» diyerek «Tekrar muharebe için bir tarafa çekilenin, yahud diğer bir fırkaya ulaşip mevki tutanın hal müstesna...» âyetini okudu.» (2)

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

- 1 — Müminler ancak ilayı kelimetullah için savaşsınlar. Bu yüzden meşakkatlara tahammül etmeleri lazımdır.
- 2 — Savaştan kaçmak büyük günahlardandır. Zira bu İslâm ordusunun maneviyatını bozar.
- 3 — Zaruret hallerinde cepheden kaçılabilir.
- 4 — Nusret Allah (cc)'tandır. Müminler maddi sebepleri hazırladıktan sonra yalnız Allah (cc)'a güvenmelidirler.

GANİMETLERİN TAKSİM USULÜ HAKKINDAKİ HÜKÜMLER

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِن كُنْتُمْ
أَمْنًا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقِي
الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾

41 — Eğer Allaha (İman etmiş), hak ile batılın ayrıldığı gün, iki ordu-
nun birbirine kavuştuğu (Bedir) gün(ü) kulumuz (Muhammed)e indirdiği-
miz (âyetler)e inanmışsanız bilin ki ganimet olarak aldığınız herhangi bir
şeyin mutlaka beşte birj Allahın, Resulünün, hısımların, yetimlerin, yoksul-
ların, yolcunundur. Allah herşeye hakkıyla kadirdir. (ENFAL SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

غَنِمْتُمْ

(Ganimtüm): Ganimet kökünden gelir. Ganimet,

savaş yoluyla kafirlerden alınınan mala denir.

خُمُسَهُ

(Humusehu): Humus, beşte bir demektir.

لِذِي الْقُرْبَىٰ

(Lizil kurba): Resulullah (sav)'ın Haşimoğulları

ve Muttaliboğullarından olan yakınları.

الْيَتَامَىٰ

(El yetama): Müslümanların öksüz kalan çocuk-

larına denir.

الْمَسَاكِينِ

(Elmesâkiyne): Mesakin, miskin kelimesinin çoğuludur.

Miskin, müslümanlardan çok fakir olanlara denir.

رَبِّ السَّبِيلِ

(ibnissebiyli): Parası tükenen yolcuya denir.

يَوْمَ الْفُرْقَانِ

(Yevmelfurgani): Furkan günü, Bedir savaşı gününe denir.

الْجَمْعَانِ

(El cem'ani): Cem'ândan maksat, mümin ve müşriklerin cemaatleridir.

AYETİN İCMÂLÎ MANASI

Ey müminler, bilmiş olasınız ki savaştığınız kafirlerden ister az, ister çok aldığınız şeyler sizin sabit bir hakkınızdır. Onun hükmü de şöyledir: Aldıklarınızın beşte biri Allah (ra)'a, Resul (sav)'üne, onun yakın akrabalarına, yetimlere, yoksullara, yolda kalmış yolcularadır. Onu beş hisseye taksim ediniz. Beşte birini din yolunda, Kabe'nin tamirinde ve örtüsünde, Resulullah (sav)'a ve hanımlarına, O'nun Hasimoğullarından ve Abdulmuttaliboğullarından olan akrabalarına, sonra yetimlere, sonra yoksullara, sonra yolda kalmış yolculara sarfediniz.

Ganimetin geriye kalan beşte dört hissesini de mücahidler arasında Resulullahın beyanı üzere taksim ediniz.

Allahu taala bu taksimin imanın gereği ve Allah (cc)'in emir ve hükümlerine boyun eğmenin gereği ve ihtilafa düşerek çekişmemenin en emin yolu olduğunu beyan etmektedir. Zira Allahu taala herkese hakkı olanı taksim ederek vermiştir. Müminlere düşen ise Allahın emirlerine rıza ve yüce hükümlerine boyun eğmektir.

Bu âyetle önceki âyetler arasındaki münasebet

Allahu taala önceki âyetlerde İslâmî davete mani olan ve yeryüzünde fitne çıkaran mütecaviz kafirlerle savaşmayı emretmiş ve müslüman mücahidlere zafer vadetmişti. Müminler kazandıkları zaferlerden sonra ganimet kazanıyorlardı. Allahu taala bu âyetlerle de kazanılan ganimetlerin nerelere sarfedileceğini ve nasıl taksim edileceğini, müminlerin arasında sürtüşme ve çekişme olmaması için, beyan buyurmuştur.

ÂYETİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Ganimet ister az, ister çok, ister değerli, ister değer-siz olsun mutlaka beşe taksim edilecektir. Âyette ganimet hakkında azlık ifade eden **«herhangi birşey»** tabirinin kullanılması, bir iğne-iplik de olsa ganimetin beşe bölünmesi gerektiğini ifade etmektedir.

İkinci incelik : Ganimetin taksimi hakkındaki âyette **«Allah»** lafzının zikredilmesi bize, herşeye o muazzam isimle başlamamızı ve ganimetten bir kısmının Allah (cc) yolunda sarfedilmesini bildirmek içindir. Yoksa ganimetin bir hissesinin altıya bölünerek bir hissesinin Allah (cc) için sarfedilmesi lazım geldiğini ifade etmek için değildir. Çünkü dünya ve ahiret, hepsi, herşeyden müstağni olan Allah (cc)'ındır.

Üçüncü incelik : Allahu taalanın âyetin akışında **«kulumuz»** buyurmasından maksat Hz. Muhammed'dir. Çünkü Allahu zülcelal hazretleri bu âyette Resul(sav)'ün ismini zikretmeyerek onun en yüce, en büyük ve en şerefli sıfatı ile anmıştır. Nitekim Resulullah (sav), **«Kulumu bir gece mes-cid-i Haramdan (alıp) mescid-i Aksaya kadar götür...**» (Nisa: 1) âyetinde de yine ismi ile değil, en yüce vasfı olan kulluk vasfı ile zikredilmiştir. Çünkü **«kul»** kelimesinin Allah (cc)'a izâfe edilmesi, kulun kamil ve şerefli olduğunu bildirir. Bu hususu ariflerden biri şiir diliyle şöyle ifade etmiştir :

«Şerefimi öylesine yüceltti ki Allah (cc)
Süreyya ayaklarımın altında kaldı nerdeyse.

Çünkü, «Ey kullarım» hitabına mazhar ederek
Hz. Muhammed'in ümmetinden kıldı beni.»

Mühim bir uyarı : Resulullah (sav), Haşimoğulları ile Muttaliboğullarının akrabalığını kabul ettiği halde aynı derecede yakınları olan Abdişems-oğulları ile Nevfeloğullarının akrabalığını kabul etmemiştir. Zira Kureyş, aralarında anlaşarak Haşimoğullarını Resulullah (sav)'a yardım ettikleri için Mekke'den çıkarmak gayesiyle muhasara altına aldıkları zaman, Muttaliboğulları da Haşimoğulları gibi Resulullah (sav)'a yardım etmişler ve ondan ayrılmamışlardır. Abdişems ve Nevfeloğulları ise yardım bir yana Kureyşin yanına geçmişlerdir. Resulullah (sav) da bunların o tarihteki yardım ve bağlılıklarını takdir edip kendisinin yakınları olarak kabul etmiştir.

ÂYETTEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Ganimet ile fey aynı şey midir?

Alimler, ganimet ile feyin aynı şey olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Bazı alimlere göre ganimet kafirlerden savaş yoluyla kazanılan maldır. Fey ise yine kafirlerden sulh yoluyla alınan mala denir. İmam Şafii (cc) de bu görüştedir.

Diğer bazı alimlere göre ise ganimet, savaşta alınan taşınır mallar, fey ise aynı yolla kazanılan taşınmaz mallardır. Mücahid (ra) de bu görüştedir.

Alimlerin bir kısmı da ganimet ile feyin aynı şey olduğu görüşündedir.

Sahih olan İmam Şafii (ra)'nin görüşüdür. Kurtubî bu konuda şunları söyler: «Bilmiş olun ki, «...**Ganimet olarak aldığınız herhangi birşey**» ifadesinden maksat, müslümanların savaşta kafirleri yenerek cebren aldıkları mallardır. Bu hususta alimler ittifak etmişlerdir. Zira Şeriat kafirlerden kazandığımız mala iki isim vermiştir. Bunlardan biri ganimet, diğeri de feydir. Müslümanların kafirlerden savaşta kazandığı mala ganimet denilmektedir. Bu isimlendirme şeriatı bir örf haline gelmiştir. Fey kelimesi ise dönmek (rücu) manasına gelen «fa'e» kelimesinin köküdür. Bu da müslümanların kafirlerden savaşmadan aldıkları haraç gibi mallardır.» (1)

İkinci hüküm : Humus nasıl taksim edilir?

Âyet, ganimetin beşte birinin kimlere verileceğini beyan etmektedir. Bunlar, Allah (cc) yolu, Resulullah (sav), hısımları, yetimler, yoksullar, yolda kalmış yolculardır. Geri kalan dört hissenin taksiminin beyan edilmemesi mücahidler arasında dağıtılmasına delalet eder.

Müfessirler, ganimetin beşte birinden Allah (cc) için ayrılan kısmın nasıl ve nerelere harcanacağı hususunda ihtilaf ederek iki görüşe ayrılmışlardır :

1.) Bazı müfessirlere göre Allah (cc) için ayrılan hisse yalnız Kabe'ye sarfedilir. Çünkü âyetinde «**Allahın**» ifadesi kullanılmıştır. Bu ifadede, Allah (cc)'ın kendisinin ihtiyacı olmadığına göre, İbrahim aleyhisselama yap-

tırdığı ve kendisini izafe ettiği Beyt-i muazzamaya harcanması lazım geldiği anlaşılır.

2.) Müfessirlerin cumhuruna göre ise, «Allah» lafzının âyette zikredilmesi O'na bir pay ayrılması için değil, müslümanlara her işin başında Allah (cc) kelimesinin anılması gerektiğini bildirmek içindir. Bu görüşe göre, ganimetin beşte biri altı paya değil beş paya, yani Resulullah (sav)'a, hısımlarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış yolculara taksim edilir.

Bazı alimlere göre Resulullah (sav)'ın payı, kendi öz hakkı olduğu için dilediği gibi sarfedebilir. Buna, «Allah (cc)'ın bize helal kıldığı ganimetten ancak beşte biri benim, kalan kısmı sizindir.» hadisi delalet eder.

Diğer bazı alimlere göre ise âyetteki «Resul» kelimesi, «Allah» lafzı gibi, bir pay ayrılması için değil, herşeyin başında onun bulunması veya Allah (cc)'ın ismi ile beraber anılması içindir. Bu görüşe göre beşte bir hisse dörde taksim edilerek hısımlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış yolculara verilir. Buradaki hısımlardan maksat ise Resulullah (sav)'ın yakınlarıdır. Resulullah (sav)'ın hısımlarının kimler olduğu konusunda da ihtilaf edilmiştir :

Bazı alimlere göre «hısımlar»dan maksat, bütün Kureyştir.

Bazılarına göre bundan maksat, yalnız Haşimoğullarıdır.

Bazılarına göre işe Haşimoğulları ve Muttaliboğullarıdır. Sahih olan görüş de budur. Buhari'nin Beni Nevfel'den olan Mut'am bin Cübeyr'den rivayet ettiği, «Abdişemsoğullarından Osman bin Affan (ra)'la birlikte Resulullah (sav)'a giderek, «Muttaliboğullarına ganimetin beşte birinden verdiğin halde bize niçin vermiyorsun? Biz ve onlar size yakınlık bakımından aynıyız.» dedik. «Haşimoğulları ile Muttaliboğulları birdir. Onlar hem cahiliyet devrinde hem de İslâm'da bizden ayrılmadılar.» buyurdu.» hadisi de bu görüşün sahih olduğuna delalet etmektedir.

Bazı alimlere göre Resulullah (sav)'ın akrabalarına ancak fakir oldukları takdirde hisse verilir. Bu hüküm Resulullah (sav) için de geçerlidir. Akrabalara hisse verilmesi ancak Resulullah (sav) hayatta olduğu sürede verilir.

İmam-ı Azam (ra)'a göre ganimetin beşte bir üçe taksim edilerek yetimlere, yoksullara ve yolda kalmış yolculara verilir. Zira Resulullah (sav)'ın dünyadan göçmesi ile kendi ve akrabalarının beşte birden olan hakları ortadan kalkmıştır. Bu hüküm İmam Şafii (ra)'den de nakledilmiştir. Her

iki imama göre beşte birden Resulullah (sav) ve hısımlarına ayrılacak pay mescidlerin imarına, kadırlarla askerlerin nafakasına sarfedilir.

Âyetteki «**yolcular**»dan maksat, yolda parası tükenmiş ve yardım göreceği kimsesi olmayan yolcudur. Bu yolcu kendi memleketinde zengin bile olsa durum değişmez, ona pay verilir.

Malikiler, yukarıda açıklanan bütün görüşlere muhalefet etmişlerdir. Bunlara göre ganimetin beşte biri Beytülmale konularak âyetle ismi ve vasıfları geçenlere ve ayrıca İmamın uygun bulduğu yer ve kişilere dağıtılır. Âyetle pay sahiplerinin zikredilmesi yalnızca misal olması içindir, yoksa beşte birin sarfedileceği yerleri tayin ve tesbit için değildir.

Malikilerin delilleri : Malikiler görüşlerini birkaç delille isbat ederler. İbnü'l-Arabî bu delilleri şöyle sıralar :

1 — «Cübeyr bin Mut'am'dan yapılan rivayete göre Resulullah (sav), Bedir maktûlleri hakkında şöyle buyurmuştur: «Ey Cübeyr, eğer baban Mut'am ibni Adiyy sağ olsaydı ve bu kokmuş leşler hakkında şefaet etseydi, hiç şüphesiz ben bunları ona (diri diri ve necat fidyesi almaksızın) bağışlardım.» (2)

2 — Nafi ibni Ömer şöyle rivayet eder: «Resulullah (sav)'ın Necid bölgesine gönderdiği seriyeye, getirdikleri ganimetten 12 deve düştü. Resulullah onlara fazladan bir deve daha verdi.» (3)

3 — Resulullah (sav)'ın Hevezanlıların esirlerini iade ettiği ve bunların içinde beşte birin de bulunduğu rivayetlerle tesbit edilmiştir.

4 — Buhari'nin Abdullah ibni Mes'ud (ra)'dan rivayetine göre Resulullah (sav), Huneyn savaşında sahabilerin bazılarını ganimetin taksiminde tercih etmiştir. Mesela, Akra bin Habis ile Uneyne'ye yüzer deve fazladan vermiştir. Yine Arap eşrafından bazı kimseleri o günkü ganimet taksiminde diğerlerine tercih ederek onlara fazla pay ayırmıştır. Ashabtan birisi, «Ben Allah (cc)'a yemin ederim ki, bu taksimde adalet gözetilmemiştir. dedi. Ben de ona, «Allah (cc)'ın ismi ile yemin ederim ki bunu Resulullah (sav)'a haber veririm.» dedim. Resulullah (sav)'a giderek haber verdim. Resulullah (sav), «Allah (cc), kardeşim Musa aleyhisselama çok çok rahmet etsin. Ona bana yapılan eziyetten daha çoğu yapıldığı halde sabretmiştir.» buyurdu.

2 — İmam Kastalâni, İrşâdu's-Sari, C. 6, S. 272.

3 — İmam Kastalâni, age, C. 6, S. 416.

Bu hadisler açıkca gösteriyor ki, ganimetin beşte biri İmamın hakkıdır ve dilediği gibi tasarruf eder. Âyette zikredilen pay sahipleri yalnızca misal içindir. Eğer bu pay onların istihkakı olsaydı Resulullah (sav) bu paydan başkalarına vermezdi.

Malikilerin görüşü delil bakımından daha kuvvetli ve daha adildir.

Üçüncü hüküm : Ganimet nasıl taksim edilir?

Âyetin zahiri ganimetin mücahidler arasında eşit olarak dağıtılmasına delalet eder. Halbuki Resulullah (sav)'ın sünneti bazı kimselerin taksimde diğerlerine tercih edildiğini göstermektedir. Zira Resulullah (sav), atlı bir mücahide iki pay verirken yaya olana bir pay vermiştir. (4) Buharî'nin İbni Ömer (ra 'den rivayetine göre de Resulullah (sav) atlı mücahide iki, yaya mücahide bir pay vermiştir. Cumhur da atlıya iki, yayaya bir pay verilmesini kabul etmiştir. Zira atın belirli bir masrafı vardır. Bu masrafı da sahipleri karşılar. Öyleyse atlı mücahidin savaştaki meşakkati daha çoktur. Bu sebeble ona iki pay verilmektedir.

Dördüncü hüküm : Bu âyet Enfal Suresi 1. âyeti nesheder mi?

Bazı alimler bu âyetin Enfal Suresi 1. âyeti neshettiğini savunmuşlardır. Çünkü birinci âyetde ganimetin Allah (cc)'ın ve Resul (sav)'ün olduğu zikredilirken bu âyetde ganimetin beşte dördünün mücahidlerin olduğu beyan edilmektedir. Öyleyse bu âyet öncekini neshetmiştir.

Sahih olan ise bu âyetin öncekini neshetmediği yolundaki görüştür. Buna göre bu âyet öncekinin icmalen bildirdiğini tafsilen beyan etmektedir.

ÂYETTEN ALINACAK DERSLER

- 1 — Kanun vazetme ancak Allah (cc)'a mahsustur. Hiçkimsenin kendi başına kanun vazetme salahiyeti yoktur.
- 2 — Ganimetin beşte biri Allah (cc) yoluna ve âyetin işaret ettiği yer ve şahıslara dağıtılır.
- 3 — Ganimetin beşte dördü Allah (cc)'ın vazettiği ve Resulü (sav)'nün tafsilatıyla yaptığı taksime göre mücahidler arasında tevzi olunur.
- 4 — Müminlerin bütün hayatî meselelerinde Allah (cc)'ın emirlerine boyun eğmesi ve Resulullah (sav)'a itaat etmeleri icabeder.
- 5 — Bedir Savaşı hak ile batılı, iman ile küfrü birbirinden ayıran gündür.

KURBANLA İLGİLİ HÜKÜMLER

وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا لَكُم مِّنْ شَعَائِرِ اللَّهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ
 فَاذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهَا صَوَافٍ فَإِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا
 فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّكَ ذَلِكَ
 سَخَرَهَا لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾ لَنِيَّالَ اللَّهُ لِحُومِهَا
 وَلَادِمَآؤِهَا وَلَكِنِّيَآلُ الثَّقَوَى مِنْكُمْ كَذَلِكَ سَخَرَهَا لَكُمْ
 لِتَكْبِرُوا لِلَّهِ عَلَى مَا هَدَىٰكُمْ وَبَشِّرِ الْحَسَنِينَ ﴿٣٧﴾

36 — Biz kurbanlık develeri de sizin için Allahın şearinden kıldık. Onlarda size hayır vardır. O halde onlar ayakta dur(up boğazlanır)larken üzerlerine Allahın ismini anın. Yanları üstü düş(üp öl)dükları vakit de ondan hem kendiniz yiyin, hem ihtiyacını gizleyen ve gizlemeyip dilenen fakir(ler)e yedirin. Onları, şükredesiniz diye, böylece size musahhar kıldık.

37 — Onların ne etleri, ne kanları hiçbir zaman Allaha (yükselip) erişmez. Fakat sizden O'na (yalnız) takva ulaşır. Size olan hidayetne karşı Allahı büyük tanımanız içindir ki O, bunları böylece size ram etmiştir. (Habibim) iyi hareket edenleri müjdele.

(HAC SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

الْبُدْنَ

(El büdne): Budni, bedene'nin çoğuludur. Bedene ise kurbanlık deveye denir.

صَوَافَّ

(Savaffe): Sevvaf, saffet kelimesinin çoğuludur.

Saffet, kesim anında ön ayaklarından birini kaldıran deveye denir.

وَجَبَتْ جُنُوبَهَا

(Vecebet cünûbühâ): Vecebet, düşmek manasına gelir. Cünub ise cenb'in çoğuludur ve etraf, yan demektir.

الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ

(Elgânia velmugterre): Kani kelimesi kanaat kökünden gelir, elindekine razı olarak kimseden birşey istemeyen kimse demektir. Mu'tar ise halktan para veya mal isteyip alana denir.

Bu âyetlerin, önceki âyetlerle münasebeti

Bu âyetlerin, önceki âyetlerle münasebeti

Önceki âyetlerde Allahu taala takva yollarını hatırlatırken bu âyetlerinde şiarlarına tazim etmeye ve vazettiği hükümleri yerine getirmeye azamî derecede gayret etmeyi beyan etmektedir. Mekke'de kesilecek devenin kendi şearinden kılındığı ve bunun çok büyük bir yakınlaşma vasıtası olduğu bildirilmektedir. Zira onu dinî bir alamet ve Allah (cc)'a taatin açık bir delili kılmıştır.

AYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allah (cc) icmalen şöyle buyurmaktadır: Ey müminler, deve kesmenizi dininizin şiarı kıldım. Onun Kabe'de kesilmesi bir ibadet olduğu gibi ondan yenilip yedirilmesi bakımından da hem dünyada, hem de ahirette menfaat ve şevap vardır. Onları ayakta ve bir ayaklarını da havaya kaldırmış oldukları halde kestiğiniz vakit üzerlerine Allahın ismini zikredin. Kesimden sonra yere düşen devenin etinden yiyin ve muhtaç olduğu halde istemeyene ve ihtiyacını açıkca bildirene yedin. Onu kesim anında bile o gücüne ve cüssesine rağmen size ram etmişizdir. Eğer onu size ram etmeseydik gerek kesimde, gerek binmelerde ve sağmada sizin bunları yapmanıza imkân yoktu. Allah (cc)'ın bu sayısız nimetlerine karşı şükredin.

Allahu taala ikinci âyette de şöyle buyurmaktadır: Allah (cc)'a yaklaşmak için kestiğiniz develerin ne etlerinden, nede kanlarından Allah (çc)'a hiçbir şey ulaşmaz. Ancak O'na ulaşan sizin O'na itaatınızdaki, emirlerini yerine getirmenizdeki takvanızdır. Zira ameller ancak takva ve ihlas ölçüleriyle makbuldür. Takvasız, ihlassız bir ibadet ruhsuz cesede benzer. O cesedin Insana ne kadar faydası varsa, bu ibadetin de o kadar faydası vardır. Kimse, Allah (cc) için kesip dağıttığı etten ihlas ve takva yoksa sevap alacağını zannetmesin.

Allahu taala âyetlerin sonunda müminlere şükretmenin farz olduğunu ve insanlara ram ettiği kurbanlık hayvanlardan dolayı Allaha tazim etmeyi hatırlatarak iyilik yapan insanları cennetle müjdelemektedir.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

İbni Abbas (ra) ve Mücahid (ra)'den rivayet edildiğine göre müslümanlardan bir cemaat cahiliye devrinde yaptıkları gibi kestikleri kurbanın etlerini parçalayarak Kabe'nin etrafına dağıtmaya ve kanıylada Kabe'nin duvarlarını boyamaya kalkıştığında bu âyetler nazil oldu. Âyetler bu adetleri yasaklayarak uygun olanın kesilen hayvanların etlerinin yenilmesi ve yedirilmesi olduğunu bildirmektedir. (1)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Allahu taala mücmelen hayvanları insanlara rametmesinin şükrü icabettiren nimetlerinden bir nimet olduğunu beyan etmektedir. Bu nimetlerin tafsilatını ise, «**Ellerimizin işleyip yaptıklarından kendileri için bunca davarlar yarattığımızı, bu sayede onlara malik olmuş bulunduklarını da görmediler mi? Biz onları kendilerine müsahhar kıldık. İşte binecekleri bunlardan, yiyecekleri bunlardandır. Bunlarda kendileri için daha nice menfaatler ve içecekler vardır. Hala şükretmezler mi?**» (Yasin: 71-72-73) ve «**Davarları da (sizin faidenize) O yaratmıştır ki, bunlarda sizin için ısıtıcı ve koruyucu maddeler ve nice menfaatler vardır. Onlardan yerirsiniz de.**» (Nahl: 5) âyetleriyle beyan buyurmuştur.

İkinci incelik : Âyetteki «**Allahın şiarları**»ndan maksat Allahu taalanın kullarına vazetmiş olduğu kanunların uygulanmasının işaretidir. Bu kanunları Allah (cc)'a izafe etmekten maksat da onların büyüklüğü içindir. Zira bu kanunların uygulanmasından maksat Allah (cc)'a yaklaşmaktır. Bir deveyi kesmek de Allah (cc)'ın kanunlarına karşı olan saygıyı göstermektir. Zira bu âyetlerin nüzülü sırasında bir devenin değeri, insanlara faydası bakımından, şimdiki bir otomobil ile aynıdır.

Üçüncü incelik : Âyetteki, «**O halde onlar ayakta dur(up boğazlanır)-larken üzerlerine Allahın ismini anın.**» ifadesinde develerin sığır ve koyun gibi yatırılarak kesilmediğine, ayakta dururken boğazlanarak kesilmesine işaret vardır. Çünkü devenin kesiminde en uygun şekil, Resulullah (sav)'ın sünnetinin de beyan ettiği gibi budur.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Âyetteki «el-büdûn» kelimesi deveyi olduğu gibi sığıı da ifade eder mi?

Alimler «büdûn»un (tekili bedene) ister erkek, ister kısarak olsun deveye denildiğinde ittifak etmişlerdir. Ancak şer'i ıstılahta hacda kesilen kurbanlık deveye denilmesi meşhurdur. Sığır da deve gibi yedi hisse olduğuna göre ona da «**bedene**» ismi verilmesi hususunda fakihler iki görüşe ayrılmışlardır :

1.) Hanefilere göre «**bedene**» deveye denildiği gibi sığıra da denilir. Buna göre «**bene**» kelimesi hacda kesilen sığır ve deveden olan kurbanlara verilen müşterek bir isimdir. Herhangi bir şahıs «**bedene**» ismiyle bir adakta bulunduğu takdirde deve kesmeyip sığır kesmesi kafi gelir. Çünkü hüküm bakımından sığır deveye eşittir. Hanefilerin görüşü Ata (ra) ve Saib bin Museyyib (ra)'den de rivayet edilmiştir. Hanefilerin delilleri ise şunlardır :

a) Cabir'den şöyle rivayet edilmiştir: Cabir, «Biz bedeneyi yedi hisse olarak keserdik.» dedi. Bunun üzerine «Sığır da yedi hisse olarak kesilir mi?» diye soruldu. «Sığır da bedenedir.» cevabını verdi. (2)

b) Rivayete göre İbni Ömer (ra), «Ben bedeneyi ancak deve ve sığır biliyorum.» demiştir.

2.) İkincisi Şafiilerin görüşüdür. Şafilere göre hakikatte «bedene» ancak deveye denilir. Sığıra ise ancak mecaz yoluyla «**bedene**» denilebilir. Şayet birisi bir bedene adanmış olsa deve yerine sığır kesmesi caiz değildir. Adağın üzerinden kalkması için mutlaka deve kesmesi lazımdır. Bu görüş Mücahid (ra)'den de rivayet edilmiştir.

Şafiilerin delili ise Cabir bin Abdullah (ra)'tan rivayet edilen şu hadistir: «Resulullah (sav), «Bir bedene (deve) yedi kişiye, bir sığır da yedi kişiye kafi gelir.» buyurdu.» (3) Hükümleri herne kadar aynı olsa da ayrı ayrı zikredilmeleri bunların aynı olmadığını gösterir.

Zahir olan «**bedene**» kelimesinin deve için kullanılmasıdır. Zira Allahı taala, «O halde onlar ayakta dur(up boğazlanır)larken...» buyurmuştur. Yalnız deve ayakta kesildiğine göre «**bedene**» devedir. Sığır ise ayakta de

2 — Müslim.

3 — Ebu Davud.

ğil, yatırılarak kesilir. Cabir'den rivayet edilen «Sığır da bedenedir» sözü ile İbnü Ömer (ra)'den rivayet edilen «Ben bedeneyi ancak deve ve sığır biliyorum.» sözü sığırla devenin hükümlerinin bir olduğunu delalet eder. Yoksa «**bedene**» kelimesinin sığırla deve arasında müşterek bir isim olduğunu göstermez. En doğrusunu Allah (cc) bilir.

İkinci hüküm : Kurbanda efdal olan hangi hayvanın kesimidir?

Alimler, kurban edilecek hayvanın ancak deveden, sığırdan, koyun ve keçiden olacağına icma etmişlerdir. Kesilecek kurbanın erkek veya dişi olması farketmemektedir. Alimler kurbanın en efdalinin önce deve, sonra sığır, sonra da koyun olduğunda ittifak etmişlerdir. Zira deve et bakımından sığırdan ve koyundan daha fazladır. Deveden sonra da sığır daha fazla et verdiği için koyundan efdaldır.

Bir deve ve sığır yedi kişi tarafından ortaklaşa kurban edilebilir. Koyun ise ortaklaşa kurban edilemez. Koyun ancak bir kişi tarafından kurban edilebilir.

Alimler kurban kesecek bir şahsın bir deve veya sığırın yedide birine ortak olmasının mı yoksa kendi başına bir koyun kesmesinin mi daha efdal olduğunda ihtilaf etmişlerdir. Ancak zahir ve sahih olan görüş, fakirlerin faydası hangisinde daha çoksa onun efdal olduğudur. Deve ve sığırın yedi kişi tarafından kurban edilebileceğine Cabir bin Abdullah (ra)'tan rivayet edilen «Biz Resulullah (sav) ile hac sırasında deve ve sığırı yedi kişi ortaklaşa kurban ettik.» hadisidir. (4)

Hacda herkes istediği hayvanı ve istediği kadar kurban edebilir. Çürükü Resulullah (sav) veda haccında yüz deve kurban etmiştir.

Üçüncü hüküm : Hacda kesilen kurbanın etinden yemenin hükmü?

Allahu taala hacda kesilen kurban etlerinin yenilmesini, «Allahın rızık olarak kendilerine verdiği dört ayaklı davarlar (kurbanlıklar) üzerine malum olan günlerde (hac) Allahın adını ansınlar. İşte bunlardan yiyin, yok-sulu, fakiri de doyurun.» (Hac: 8) âyetinde emir buyurmaktadır. Allahu taalanın bu emri, zahiri ile, Temettu ve Kran haclarında kesilen kurbanların, nafil olarak kesilen kurbanların ve hac veya umrede işlenilen bir hatadan dolayı kesilmesi gereken kurbanların etlerinden yenilmesini şamildir.

Fakihler bu hususta ihtilaf ederek birkaç görüşe ayrılmışlardır. Biz bu görüşleri özetleyerek aktarıyoruz :

Hanbelilerle Hanefilere göre kurbanı kesen, Temettu hacı, Kran hacı ve nafil hacların kurbanlarından yiyebilir. Fakat hacda işlenilen hatadan dolayı kesilen kurbanın etinden kendisi yiyemez.

İmam Malik (ra)'e göre ise Temettu, Kran ve nafil hacların kurbanları ile bir hatadan dolayı kesilen kurbanların etlerinden kurban sahibi yer. Ancak baş veya vücudundaki bir hastalıktan dolayı ihramlı kalması tıbben mahzurlu olan hacı ihramdan çıkarak ceza kurbanı keser ki işte bundan ve hac esnasında av yapmışsa buna karşılık keseceği ceza kurbanından ve bir de Mekke fakirlerine hac mevsimi kesmek üzere nezredilen kurbanın etinden yiyemez.

Şafilere göre Temettu haccının, Kran haccının, ceza kurbanının, av cezasının ve nezir kurbanının eti sahibi tarafından yenilemez. Kurban sahibi yalnız nafil olarak kestiği kurbanın etinden yiyebilir.

İmamlar arasındaki ihtilafın kaynağını Temettu ve Kran haccında kesilen kurbanın sebebi konusundaki görüş farkı meydana getirmektedir. Cumhura göre bu kurban şükretmek için vacibtir. Bundan ötürü de kesen, kurbanın etinden yiyebilir. İmam Şafil (ra)'ye göre ise kurban ceza olarak kesilir. Bu yüzden de kurbanı kesen, kurbanın etinden yiyemez. Bu husustaki tafsilat fıkıh kitaplarında vardır.

Dördüncü hüküm : Hacdaki kurbanın kesim yeri ve zamanı?

Alimler hacda kesilen kurbanın zamanı konusunda ihtilaf etmişlerdir.

İmam Şafil (ra)'ye göre hacdaki kurbanın kesim zamanı Kurban Bayramının birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü günleridir. Zira Resulullah (sav), «Teşrik günleri, kesim günleridir.» (5) buyurmuştur. Şayet bayram günlerinde kesilemez ise kaza edilir. Fakat gecikildiği için günaha girilmiş olur.

İmam Malik (ra) ve İmam Hanbel (ra)'e göre hac-kurbanının kesim günleri, ister vacib, ister nafil olsun, bayramın birinci, ikinci ve üçüncü günüdür. Bayramın dördüncü günü kurban kesilmesi sahih değildir.

Hanefiler ise Temettu ve Kran haccında kesilecek kurbanın kesim günleri konusunda Maliki ve Hanbelilerin görüşünü aynen kabul etmektedirler. Fakat nezir, ceza ve nafil kurbanlarının yalnız bayram günlerinde değil diğer günlerde de kesilebileceği görüşündedirler.

5 — Ahmet bin Hanbel (ra), Sünen.

İmam Nehâî (ra), hac kurbanının kesim vaktinin bayramın birinci günü başladığı ve son güne kadar devam ettiği görüşündedir.

Hac kurbanının kesim yeri ise, kurban ister vacib, ister nafile olsun, Mekke harimidir. Zira Allah (cc). «Ey iman edenler, siz (hac veya umre için) ihramlı bulunurken av öldürmeyin. İçinizden kim onu bilerek öldürürse (üzerine) öldürdüğü o hayvanın benzeri bir ceza vardır ki Kabeye ulaşmış bir kurbanlık olmak üzere bunu içinizden adalet sahibi iki adam hüküm (ve takdir) edecektir.» (Malde: 95) ve «.. Kurban yerine (Minaya) varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin.» (Bakara: 196) buyurmuştur.

Kurban kesim yerini Resulullah (sav) da «Minanın her yeri kurban kesim yeridir. Muzdelifenin her tarafı vakfe yeridir. Mekke-i mükerreremin her yeri yol ve kesim yeridir.» (6) hadisiyle beyan etmiştir. Öyleyse Mekke hariminin herhangi bir yerinde kurban kesilmesi caizdir.

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

- 1 — Hacda kurban kesmek ve bu kesime tazim göstermek Allah (cc)'a yaklaşmanın bir yolu ve İslâmın şiarlarından.
- 2 — Hac ve diğer kurbanlar ancak deve, sığır ve koyundan olur.
- 3 — Devenin kesiminde efdal olan ayakta boğazlama, sığır ve koyunlarda ise yatırarak kesmedir.
- 4 — Kurban kesmekten maksat, fakirlere yardım ve takvadır.
- 5 — Hacda kesilen kurban, İsmail aleyhisselamı kurban etmek isteğinde İbrahim aleyhisselama Hz. İsmail yerine gönderilen koç hadisesini temsil etmektedir.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Allahu taala gerek hac ve gerek normal kurbanın kesilmesini dinin şearinden kılmıştır. Müslüman kurban kesmekle Allah (cc)'a yaklaşır ve O'nun rızası ve mağfiretine nail olur. Kurban ayrıca hac esnasında işlenen hatalardan dolayı girilen günahlara da kefarettir. Kurban, müslümanın sözünde, fiilinde ve amellerinde ihlasın işaretidir.

Müslüman kestiği kurban üzerine yalnız Allah (cc)'ın ismini anar. Bundan kasıt Allah (cc)'in rızasıdır. Nitekim Allahu taala, «De ki: Şüphesiz benim namazım da ibadetlerim (kurban) da, dirimim de ölümüm de hiçbir ortağı olmayan alemlerin Rabbi Allahındır.» (Enam: 162) âyetinde bütün

İbadetlerin yalnız kendisi için yapılması gerektiğini emretmiştir. İbadetlerde yalnız Allah (cc)'a teveccüh, ihlasın adet edinilmesine olduğu kadar, «Onların ne etleri, ne kanları hiçbir zaman Allaha (yükselip) erişmez. Fakat sizden O'na (yalnız) takva ulaşır.» âyetinin işaret ettiği gibi takva mertebesinin kazanılmasına da vesile olur.

Müşrikler ise kurbanlarını putlara, onlardan menfaat beklemek ve gelecek musibetlerden korunmak için keserlerdi. Müminler yalnız Allah (cc) için kurban keser ve bununla da Allah (cc)'a halisane ibadet ettiğini göstermiş olur. İslâm hacda kesilen kurbanla kalblerin takvası arasında bir bağ kurmuştur. Çünkü hacdaki ibadetin maksadı da takvadır. Hacdaki ibadet ile şiarlar, yalnız Allah (cc)'a ibadet etmenin işaretleri olduğu gibi İbrahim aleyhisselamın oğlu İsmail aleyhisselamı yalnız Allah (cc)'ın emrine boyun eğerek, «Artık o (oğul İbrahim) yanında koşmak çağına erince (babası), «Oğulcağızım dedi, ben seni rüyamda boğazlıyorum görüyorum. Bak artık ne düşünürsün.» (Oğlu) dedi: Babacığım, sana edilen emir ne ise yap. İnşaallah beni sabredenlerden bulacaksın. Vaktaki bu suretle ikisi de (Allah'ın emrine) ram oldular. (İbrahim) onu alını üzere yıktı. Biz ona: «Ya İbrahim, rüyana sadakat gösterdin. Şüphesiz ki biz iyi hareket edenleri böyle mükafatlandırırız.» diye nida ettik. Hakikat bu, apaçık ve kati bir imtihandı. Ona büyük bir kurbanlık fide verdik.» (Saffat: 102-03-104-105-106-107) âyetlerinde görüldüğü gibi kesmeye götürdüğünde Allah tarafından gönderilen fideyi temsil ve baba-oğulun Allah (cc)'ın emrine karşı göstermiş oldukları takva ve teslimiyetin tekrar edilmesi ve yeniden yaşatılması manasını taşır. İşte bu Allah (cc)'ın kudretini gösteren açık mucizelerdendir. Kurban Allah (cc) için fakirlerin ve müminlerin ihtiyaçlarının karşılanmasına vesile olan bir sadakadır.

NUR SURESİNE GİRİŞ

Bu mübarek sure, toplumun çekirdeğini meydana getiren aile ile ilgili hükümleri, yani İslâmın aile sistemini ihtiva eder. Bu mevzu sınırları içinde yabancı bir eve girerken izin istemek, erkeklerin yabancı kadınlara bakmamaları ve kadınların iffetlerini korumaları gibi ictimaî edebler ile birbirlerinin mahremi olmayan kadın ve erkeklerin bir araya gelmeleri, görüşüp konuşmaları gibi haramlar izah edilmektedir. Müslüman bir aile için uygun olan örtünme ve manevî temizlik gibi aile ve cemiyeti ahlak-sızlıklardan koruyarak ıslah olmalarına vesile olacak hükümler de beyan edilmektedir.

Bu surede ayrıca zina ve zina iftirasının cezaları, erkeğin bizzat kendi karısını fahişelikle itham etmesinin cezası da bildirilmektedir. Bu hükümlerin vazedilmesindeki kasıt toplumun anarşiden, fesaddan, haysiyetsizlik ve şerefsizlikten, neslin bozulmasından korunmasıdır. Özet olarak bu sure, diğer bir yönüyle gerek namus, gerek şeref bakımından aileye gelecek tehlikeleri önleyici ahlaki hükümler getirmektedir.

Bu hükümler ailede uygulanmazsa fuhuş ve diğer benzeri ahlaksızlıklar topluma sirayet eder ve önlenmesi imkansız hale gelecek kadar yaygınlaşır. Zira aileyi fertler, cemiyetleri de aileler teşkil eder.

Nur Suresi ayrıca çok yüksek ahlakî hükümler de ihtiva etmektedir. Bu hükümler üzerine kurulan aile ve cemiyetlerin sağlam bir yapıya kavuşmaması mümkün değildir. Gerek ictimaî ve ahlakî ve gerekse iktisadî ve siyasî yönlerden güçlü ferdlerden teşekkül etmiş güçlü bir aile, güçlü ailelerden de kuvvetli bir toplum meydana gelir.

Kurtubî, bu sure hakkında şunları söyler: «Bu surenin zikrettiği hükümlerin gayesi temiz bir neslin vücuda gelmesidir. Bu yüzden Hz. Ayşe, «Hanımlarınızı evlerinize getirmeden önce Nur Suresini okutun, öğretin yuvanızı sonra kurun.» buyurmuştur.» (1)

Sureye «Nur» isminin verilmesi, ihtiva ettiği hükümlerle iffet ve namusların, soyların korunmasını garantiye aldığı içindir. Bu yalnız Allah (cc)'ın peygamberlere vahyettiği âyetlerle mümkündür. Allah (cc), kendi sehavetinin feyzinden varlığın üzerine akıtmış olduğu rahmetiyle mümin kullarının kalblerini adeta bir nura çevirmektedir.

1 — Kurtubî, tefsir, C. 12. S. 188.

ZİNA İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

سُورَةُ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَاهَا فِي آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾
 الزَّانِيَةُ وَالزَّانِي فَاجْلِدُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ
 بِهِمَا مَأْثَرَةٌ فِي دِينِ اللَّهِ إِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَلَيَشْهَدُ
 عَذَابُهُمَا طَائِفَةٌ مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ الزَّانِي لَا يَنْكِحُ الْزَّانِيَةَ أَوْ مُشْرِكَةٌ
 وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُ إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذَلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿٣﴾

1 — (Bu) indirdiğimiz ve (hükümlerinin tatbikini) farz kıldığımız bir suredir. Onda açık açık âyetler indirdik. Ta ki iyice belleyip ibret alasınız.

2 — Zina eden kadınla zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun. Eğer Allaha ve ahiret günün inanıyorsanız bunlara Allahın dinini (tatbik) hususunda acıyacağınız tutmasın. Müminlerden bir zümre de bunların azabına (bu cezalarına) şahit olsun.

3 — Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasını nikahlamaz. Zina eden kadını da zina eden veya müşrik olan bir erkekten başkası nikahlamaz. Bu (surette evlenmek) müminler üzerine haram kılınmıştır.

(NUR SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

سُورَةُ

(Suretün): Sure, lügatta yüksek yere denir. İstilahta

ise, âyetlerden meydana gelen, başı ve sonu bulunan müstakil Kur'an parçalarına denir.

أَنْزَلْنَاهَا

(Enzelnâhâ): Enzelnâ, inzal kökünden gelen bir fiildir.

Âyetlerin gelişine inzal veya nüzul denir. İnzal ve nüzul, yukarıdan aşağıya geliştir. Bu tabir Kur'an-ı kerimin Allah (cc) tarafından geldiğine de delalet eder. Buradaki manası ise, «Bizim sana vahyettiğimiz.» demektir.

وَفَرَضْنَاهَا

(Ve fereznâhâ : Farz kökünden gelen bir fiildir.

Farz, katı bir nesneyi kesmeye denir. Âyetteki anlamı da herhangi birşeyi en kamil bir şekilde kabul ettirmek demektir.

آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ

(Ayâtin beyyinati): Âyât, âyet'in çoğuludur. Âyet,

Kur'anın surelerini meydana getiren, başı ve sonu bulunan, bir veya daha fazla cümleden mürekkebe kelimedir. Âyet, alamet anlamına geldiği gibi, Allah (cc)'ın kudretine delalet eden şeylere de denir.

تَذَكَّرُونَ

(Tezekkerûne): Tezekkür kökünden gelen bir

fiildir. Tezekkür, insan hafızasından çıkan herhangi birşeyin tekrar hafızaya dönmesine denir. Buradaki manası ise ibret almaktır.

الرَّانِيَةِ وَالزَّانِي

(Ezzâniyetü vezzâni): Bunlar zina kökünden gelen

birer sıfattırlar. Zina haram olan cinsî münasebete denir. Şer'i ıstılahta ise bir erkeğin nikahsız olarak bir kadınla yapmış olduğu cinsî münasebettir.

فَاجْلِدُوا

(Feclidû): Celd kökünden gelen bir fiildir. Sopa

veya kamçıyla vurmak manasına gelir.

رَافَةً

(Re'fetün): Re'fet, sevgi ve şefkat demektir

طَائِفَةً

(Tâifetün): Taife, tavaf kökünden gelen bir sıfat-

tır. Tavaf, birşeyin etrafında dönmeye denir. Âyetteki manası, suçlunun etrafında bir topluluğun dönmesidir. Bu toplumdan maksat, suçun sonucunu görmek ve ibret almak için suçlunun cezalandırılmasına insanların şahit edilmesidir.

لَا يَنْكِحُ

(Layenkihu): Nikah kökünden gelen bir fiildir.

Nikah, âyetle akid manasındadır.

مُشْرِكَةً

(Müşriketen): Şirk kökünden gelen bir sıfattır. Hiçbir

semavî dine inanmayan manasına gelir.

وَحُرْمَ ذَلِكَ

(Ve hurrime zalike): Allahu taala müminlere zinayı

haram kılmıştır.

ÂYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI

Allahu taala bu surede inzal buyurduğu âyetlerde mümin kullarına bazı hükümler, edebler, hikmetli dersler ve en güzel ahlakî esaslar vazetmekte ve bunlarla onların dünya ve ahiret saadetlerini tanzim ettiğini haber vermektedir. Allahu taala surenin başlangıcında şöyle buyurmaktadır: Ey müminler, inzal ettiğim bu sure, Kur'an-ı kerimin birçok ahkam ihtiva eden suresidir. Bu hükümleri uygulamanız ve gösterdiği terbiye yolları ile terbiye edilmeniz için gönderiyoruz. Yoksa yalnızca okumanız için indir-medik. Bu sureyi ancak onun hükümleriyle amel etmeniz ve bu yolla diğer insan ve cemiyetlere ışık tutmanız, onun apaçık âyetlerinden, hikmetli delilleriyle Allah (cc)'ın büyüklüğüne delalet eden alametlerden ibret almanız için indirdik. Bu surenin ihtiva ettiği adil kanunları tatbik ederseniz cemiyetinizi saadete ve en insani hayata kavuşturursunuz.

Allahu taalanın vazettiği hükümlere uyarak zina edenleri yüzer sopa ile cezalandırdığınız ve bunu uyguladığınız zaman suçlulara en küçük bir acıma göstermeyerek azablarını hafifletmeyin. Zira zina, şefkat göstererek hafifletilebilecek, affedilebilecek bir günah değildir. Onun İnsanların şeref ve haysiyetlerini nasıl zedelediğini, neşli nasıl bozduğunu, insanlık şerefine nasıl saldırdığını, sokaklara anarşiyi nasıl saldırdığını bilenler elbette zinanın nasıl büyük bir günah olduğunu bilirler. Çünkü zina sokakları babasını, soyunu bilmeyen, tanımayan insanlarla doldurur. Bunları idrak eden mümin, elbette Allahu taalanın zani için vazettiği cezayı uygularken şefkat göstererek hafifletmez. Cezanın uygulanmasına herkesin şahit olarak ibret almasını ister. Çünkü uygulanan cezanın görülmesi suçun işlenilmesi için en büyük engeldir.

Allahu taala daha sonra şöyle buyurmaktadır: Zina eden bir erkek ancak kendi gibi zina eden bir kadınla evlenebilir. Zina eden bir erkeğin namuslu ve iffetli bir kadınla evlenmesi mümkün değildir. Zina eden bir kadın da ancak kendi gibi ahlaksız ve zina eden bir erkekle evlenebilir.

Allahu taala zinayı, cemiyete tamiri imkansız zararlar doğuracağı için kesin surette haram kılmıştır.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

Müfessirler, bu âyetlerin nüzülü için birçok sebepten bahsederler. Biz bunların en sıhhatli olanlarını naklediyoruz.

1.) Rivayete göre Mersed bin Ebi Mersed denilen bir adam vardı ve Mekke'den Medine'ye esir taşırdı. Mersed'in Mekke'de Anâk adlı fahişe bir dostu vardı. Mersed, bir esiri taşımak için Mekke'ye gitmişti. Şöyle anlatır: «Mehtablı bir gecede geldim ve bir duvarın gölgesinde durdum. Anâk da geldi ve karaltımı gördü. Yanıma yaklaşınca beni tanıdı ve «Sen Mersed misin?» diye sordu. «Mersed'im» diye cevap verdim. «Merhaba, hoş geldin.» dedi. «Bu geceyi bizim yanımızda geçir.» Ben de «Ey Anâk, Allah (cc) zınayı haram kıldı.» dedim. Bunun üzerine Anâk, «Ey oba halkıl Bu adam esirlerinizi kaçırıyor.» diye bağırdı. Sekiz kişi peşime düştü. Handeme yolunu tuttum. Bir kaya kovuğuna veya mağaraya girerek gizlendim. Onlar yanıma kadar geldiler, başıma dikildiler. Hatta bevlettiler ve suları başımın üzerine aktı. Fakat Allah (cc) onların gözlerini benden kör etti. Geri döncüler. Ben de kaçıracağım esiri alarak Medine'ye döndüm. Resulullah (sav)'a gelerek, «Ya Resulullah (sav), Anâkla evlenebilir miyim?» diye sordum. Resulullah (sav) sustu ve bir cevap vermedi. Sonra, «Zina eden erkek, zina eden veya müşrik bir olan kadından başkasını nikahlamaz...» âyeti nazil oldu. Resulullah (sav), «Ey Mersed, Anâkla evlenme.» buyurdu.» (1)

2.) Ümmü Mehzul isminde bir kadın vardı. Bu kadın para karşılığı zina ederdi. Sahabe-i kiramdan birisi bu kadınla evlenmek istedi. Bunun üzerine, «Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasını nikahlamaz...» âyeti nazil oldu. (2)

3.) Ashab-ı suffa denilen sahabilerin evleri olmadığı gibi yanında kalacakları kimseleri de yoktu. Bunlar gündüzleri rızıklarını ararlar, gece de mescid-i saadetin avlusunda kalırlardı. O tarihte Medine'de alenen ücretle zina eden kadınlar vardı. Suffa ashabından bazıları bir barınak sahibi olmak düşüncesiyle bu kadınlarla evlenmek istediler. Bunun üzerine bu âyetler nazil oldu. (3)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Fahreddin Razi şöyle der: «Allahu taala bu surenin başında birçok hüküm ve ceza beyan ederken sonunda da tevhid delille-

1 — Hakîm ve Tirmizi; Amr bin Şuayb'den nakletmişlerdir.

2 — Süyûtî, Dürrü'l-Mansur, C. 5, S. 19.

3 — Kurtubî, tefsir, C. 12, S. 168.

rini zikretmiştir. Surenin başındaki «**fereznâhâ**» (farz kıldığımız) ifadesi hükümlere işaret ederken «**Onda açık açık âyetler indirdik.**» ifadesi de tevhid delillerine işaret etmektedir. «...**İbret alınız.**...» ifadesi de bunu teyid eder. Zira henüz hükümler malum değil ki ibret alınabilsin. Öyleyse bu ifade «**Açık açık âyetler**» ifadesinin tamamlayıcısıdır.»

Aluşi, «Fahreddin Razi'nin bu yorumu çok güzeldir.» der. (4)

İkinci incelik : Allahu taala surenin başında zinanın hükümlerini beyan ederken söze kadınlarla, hırsızlıkla ilgili hükümleri bildiren âyetlerde de erkeklerle başlamıştır. Bunun hikmeti şudur: Kadının zinası daha çırkın ve sonuçları bakımından daha kötüdür. Zira kocasının iffetini kirlettiği gibi neslin bozulmasına da sebep olmaktadır. Aile fertlerini lekelemektedir. Gebe kalması halinde de işlediği suçu herkese alenen göstermiş olmaktadır. Bu bakımdan kadının zina etmesi erkeğin zinasından daha çirkindir. Hırsızlık ise umumiyetle erkekler tarafından işlenen bir günahdır. İşte bu sebeble zinada önce kadınlar, hırsızlıkta da önce erkekler zikredilmiştir.

Üçüncü incelik : Âyette zina edenlerin cezasında doğrudan «vurmak» fiili değil, «**cilde vurmak**» fiili kullanılmıştır. Bundan maksat, suçu işleyenin acı çekmesini temin etmektir. Zani veya zaniye acı çekmeli ki bu ona bir ders olsun ve bir daha işlemesin. Başkaları da uygulanan cezadan ibret alsınlar. Alimler, zina eden bekar erkeğin yalnız donu kalana kadar soyulmasını, kadının ise vücut hatlarını belli etmeyen tek bir elbise ile bırakılmasının gerektiğini söylerler. Bunun sebebi ceza olarak vurulan sopaların çıplak vücudu incitmesi, dolayısıyla hem suçlunun hem de seyredenlerin ibret alarak böyle kötü bir fiile teşebbüs etmemelerinin temin edilmesidir.

Dördüncü incelik : Kurtubî şöyle der: «Yalnız «zani» kelimesi kafi gelirken «**zina eden kadın**» ve «**zina eden erkek**» tabirlerinin beraberce kullanılması, cezanın yalnız erkeğe veya yalnız kadına olduğunun sanılmaması içindir.» (5)

Beşinci incelik : «**Eğer Allaha ve ahiret gününe inanıyorsanız...**» ifadesinden maksat, müminlerin hamiyet ve izzeti nefislerini tahrik ederek hükümlerin kamil bir şekilde infaz edilmesine çalışmalarını temin etmektir. Yoksa, zaten Kur'an-ı kerimin muhatabı müminlerdir.

4 — Aluşi, tefsir, C. 18, S. 74.

5 — Kurtubî, tefsir, C. 12, S. 160.

Altıncı İncelik : Alusî, «Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasını nikahlamaz...» âyetini tefsir ederken, «Zina öylesine çirkin bir fiildir ki, bu filli işleyen bir erkek ancak aynı çirkin filli işleyen bir kadınla veya ancak müşrik bir kadınla evlenebilir. Zira iffetli bir erkek aslan gibi gayret sahibidir. Aslanlar köpeklerin su içtiği yerden su içmezler. Çünkü köpekler o suyu kirletmişlerdir.» der. (6)

Yedinci İncelik : İkinci âyette önce kadınlar zikredildiği halde sonrakinde önceki erkekler zikredilmektedir. Bunun hikmeti şudur: İlk âyette zina fill ve cezası beyan edilmektedir. Bu kötü fiilde kadının mesuliyeti daha fazladır. Çünkü kadın istemezse hiçbir erkek onu zinaya razı edemez. Buna karşılık kadınlar tavırlarıyla, giyiniş ve süslenişleriyle erkekleri, bilhassa gençleri zinaya teşvik ve tahrik ederler. Bununla birlikte erkeklerin suçu da hafif değildir. Fakat kadınların payı daha da büyüktür.

Üçüncü âyette ise erkek önce zikredilmiştir. Çünkü burada nikah mevzu edilmektedir. Nikahta erkek öncelik taşımakta, kadın erkekten sonra gelmektedir. Allahu taala kitabının esrarını en iyi bilendir. (7)

Sekizinci İncelik : Allahu taalanın âyette «zanı» ile «müşrik»i bir arada zikretmesi, zinanın ictimâî günahlarının en büyüğü olduğunu göstermektedir. Çünkü zina ailenin temellerini yıkar ve cemiyeti fesada uğratar. Nitekim Kur'anın diğer bir yerinde, «Onlar ki Allahın yanına başka bir tanrı daha (katıp) tapmazlar. Allahın haram kıldığı cana haksız yere kıymazlar. Zina etmezler.» (Furkan: 68) âyetinde de zina, şirk ve adam öldürmekle bir arada zikredilmiştir.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : İslâmın başlangıcında zinanın cezası nasıldı?

İslâmın başlangıç devrinde zinanın cezası geçici ve çok hafifti. Zira halk o zaman İslâma yeni yeni giriyorlardı ve cahilî adetlerden tam olarak kurtulmuş değillerdi. Zaten Allahu taala hükümleri, esaslı bir şekilde yerleşmesi için tedricî olarak vazetmiştir. Gerek bu hükümlerin uygulanmasında ve gerekse halkın şer'î kanunları kabul etmelerinde kolaylık sağlanmıştır bu şekilde. Bunun en bariz şekli içkinin ve faizin haram kılınmasında görülmektedir. (8)

6 — Alusi, age, C. 18, S. 84.

7 — Tefsirü'l-Vazih, C. 18'den özetle.

8 — İçki ve faizin haram kılınması önceki derslerde açıklanmıştır.

Allahu taala İslâmın başlangıcında zinanın cezasını, «**Kadınlarınızdan fuhşu irtikab edenlere karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şehadet ederlerse —onları ölüm alıp götürünceye, yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar— kendilerini evlerde alıkoyun (insanlarla ihtilattan men edin). Sizlerden fuhşu irtikab edenlerin her ikisini de eziyete koşun. Eğer tövbe edip (nefislerini) ıslah ederlerse artık onlar(a eziyet)den vazgeçin. Çünkü Allah tövbeleri en çok kabul eden, ençok esirgeyendir.**» (Nisa: 15-16) âyetlerinde beyan buyurmuştur. Görülüyor ki zina eden bir kadın, oturduğu evde hapsedilerek ölünceye kadar dışarı çıkmasına mücade edilmiyor. Erkeğin cezası ise aşağılanmaktır. Ona iş verilmez, adam yerine konulmaz ve onunla alış veriş yapılmazdı.

Daha sonra bu âyet, mevzumuz âyetle neshedilmiştir.

Görülüyor ki, İslâmın başlangıcında zinanın cezası had değildi. Çünkü, «**Kadınlarınızdan fuhşu irtikab edenlere karşı aranızdan dört şahit getirin. Eğer şehadet ederlerse —onları ölüm alıp götürünceye, yahut Allah onlara bir yol açıncaya kadar— kendilerini evlerde alıkoyun...**» âyetinin de işaret ettiği gibi fuhşun cezası tazirdi. Sonra bu tazir cezası en şedid bir ceza ile değiştirilerek bekarlara yüz değnek, evlilere ise recm (taşlanarak öldürülme) emredildi.

Ubâde bin Sâmid'den şöyle rivayet edilmiştir: «Resulullah (sav) şöyle buyurdu: «Hükümleri benden alınız. Allah zina edenlere bir nizam vazettil: Zina eden bekarlara yüz sopa ve bir sene sürgün, zina eden evlilere ise yüz sopa ve recm.» (9)

İkinci hüküm : Bekar ve evlilerin zina cezaları nelerdir?

İslâm kanunları zina suçunda bekarlar ile evlilerin arasında bir ayrım yaparak zina yapan bekarlara yüz sopa vurulmasını, evlilere ise daha ağır bir ceza, ölünceye kadar taşlanılmalarını emretmiştir. Zira evlilikten sonra zina etmek İslâm nazarında bekarların zinasına göre daha çirkin ve ağır bir suçtur. Çünkü evli, beşerî arzusunu tatmin için meşru bir yola sahipken gayri meşru bir yola tevessül ederek başkasının nesebini bozduğu için cezası daha şiddetlidir.

Sopa cezası kesin bir Kur'anî nassla sabittir. Zira Allahu taala, «**Zina eden kadınla zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun.**» buyurmaktadır. Bu âyet zina edenlerin evli veya bekar olduklarını belirtmemek-

tedir. Fakat Ubâde bin Sâmid (ra)'den de rivayet edilen hadis, evli ile bekarları birbirinden ayırarak cezalarını tayin etmiştir. Zaten Resulullah (sav)'ın başta gelen görevlerinden biri de Kur'andaki ahkâm âyetlerini ümmetine layık üzere açıklamaktır. Nitekim Allahu taala, «(Habîbim) biz sana da Kur'anı indirdik. Taki insanlara kendilerine ne indirildiğini açıkça anlatsın ve taki onlar da iyice fikirlerini kullansınlar.» (Nahl: 44) âyetiyle Resulullah (sav)'ın bu vazifesini açıkça ifade etmiştir.

Recm ise, Resulullah (sav)'ın mütevatir hadisleriyle sabittir. Çünkü gerek Resulullah (sav)'ın fiilî hadislerinde, gerekse kavli hadislerinde ve sahabe-i kiram ve tabiinin icması ile de sabittir. Bu tevatür öyle bir dereceye ulaşmıştır ki, hiçbir şüphe kalmamıştır. Resulullah (sav)'ın Muaz ve Gamidiye gibi kimselere recmi uyguladığı tevatüren tesbit edilmiştir. Ondan sonra da raşid halifeler recmi uygulamışlar ve evli zanilerin cezasının recm olduğunu ilan etmişlerdir. Daha sonra da bütün fakihler her zaman ve yerde recmin Allah (cc)'ın kesin bir kanunu olduğu gibi Resulullah (sav)'ın da uyulması farz olan sünneti olduğunu delilleriyle tesbit etmişlerdir. Bu hükme günümüze kadar hiçkimse muhalefet etmemiştir. Ancak İslâmdan sapan hariciler fırkası müstesna. Hariciler, recmin meşru olmadığını kendilerine göre deliller getirerek iddia ederler. Haricilerin delilleri şunlardır :

1 — Recm, şüphesiz cezaların en ağıridir. Şayet meşru olsaydı Kur'an-ı kerimde zikredilmesi gerekirdi. Kur'anda zikredilmemesi onun gayri meşru bir ceza olduğuna delalet eder.

2 — Cariyenin haddi hür kadının haddinin yarısıdır: «Onlar evlendikten sonra bir fuhuş irtikab ettiler mi o vakit üzerlerine hür kadınlar üzerindeki cezanın yarısı.» (Nisa: 25). Recm ise ikiye bölünemediğinden hür bir kadına uygulanması da sahih olamaz.

3 — «Zina eden kadınla zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun.» âyetinin hükmü umumîlik ifade eder. Hiçbir delil olmaksızın bundan evlilere recm cezası ve başka bazı hükümler çıkarmak Kur'anın zahiriye muhaliftir.

Haricilerin delilleri, yalnızca kendilerinin Resulullah (sav)'ın en mühim görevinin açıklama olduğunu bilmediklerine, Kur'anın esrarına vakıf olmadıklarına ve son derece cahil olduklarına delalet eder.

Sünnet ve cemaat ehli haricilerin delillerini çok kesin delillerle reddederek İslâma iftira atanları dilsiz hale getirmiştir. Şimdi sünnet ehlinin delillerini özetleyerek nakledeyim :

1 — Recmin Kur'an-ı kerimde zikredilmeyişi onun gayri meşru olduğuna delalet etmez. Çünkü birçok şer'i hüküm Kur'an-ı kerimde zikredilmemiştir. Bunları kendisine uymamız farz olan Resulullah (sav) açıklamıştır. Nitekim Allahu taala, «**Peygamber size ne verdiyse onu alın, size ne yasak ettiyse ondan da sakının.**» (Hasr: 7) buyurmaktadır. Bu âyetten biliniyor ki, Resulullah (sav) bize Allah (cc)'in emirlerini tebliğ edicidir. Onun her getirdiği de mutlaka herşeyi hakkıyla bilen, hüküm ve hikmet sahibi olan Allahu taalanın yüce vahyi ile dir. Zira Allahu taala, «**Kendi hevasından söylemez o, O, kendisine (Allahtan) ilka edilgelelen bir vahyden başkası değildir.**» (Necm: 3-4) buyurmaktadır. Öyleyse Resulullah (sav)'ın uyguladığı recm cezası nasıl olurda gayri meşru olur? Onun yaptıkları ve söyledikleri yukarıdaki âyetlerde de ifade edildiği gibi kendi hevasından değil, Allah (cc)'in ilka ettiği vahyi ile dir. Vahiy ile olan birşeyse meşrudur.

Hariciler Resulullah (sav)'ın en mühim vazifesinin beyan olduğunu bilmiyor olmalılar. Allahu taala, «**(Habibim) biz sana da Kur'anı indirdik. Takl insanlara kendilerine ne indirildiğini açıkca anlataşın ve takl onlar da iyice fikirlerini kullansınlar.**» (Nahl: 44) âyetinde Resulullah (sav)'ın en mühim vazifelerinden birinin beyan (açıklama) olduğunu ifade etmiştir. Ubâde bin Sâmid (ra)'den rivayet edilen «**Hükümleri benden alınız. Allah zina edenlere bir nizam vazetti: Zina eden bekarlara yüz sopa ve bir sene sürgün, zina eden evlilere ise yüz sopa ve recm.**» hadisi âyetin de bildirdiği gibi Resulullah (sav)'ın mühim görevi olan bir beyanı, açıklamasıdır. Öyleyse bu hadis zina eden evlilerin recmedilmesi hükmüne kesin bir nasıttır. Zaten Resulullah (sav) da kendisinin her açıkladığının otururken emir ve yasaklarımız kendilerine bildirilince, «**Biz onu bilmeyiz. Çünkü biz Kur'anda bulduğumuz hükmü alır, bulamadığımızı almayız.**» diyecektir. Haberiniz olsun. Kur'anla birlikte bana Kur'anın ihtiva ettiği hükümler kadar hüküm verilmiştir.» (10)

Bu âyet ve hadisler açıkca gösteriyor ki, Resulullah (sav)'ın yaptığı ve söylediği herşey yine Allah (cc)'in vazettiği teşriindendir. Bu hükümlere uymak da kesin olarak farzdır.

2 — «**Onlar (cariyeler) evlendikten sonra bir fuhuş irtikab ettilermi o vakit üzerlerine hür kadınlar üzerindeki cezanın yarısı.**» (Nisa: 25) âyeti, haricilerin «**recm meşru değildir**» iddialarına delil olamaz. Âyet, buradaki cezanın recm değil sopa olduğuna delalet eder. Zira âyette bir yarılama

vardır ve şüphesiz Allah (cc) recmin ikiye bölünmeyeceğini bilir. Bir insanı yarı öldürmek mümkün değildir. Öyleyse akli selim sahipleri âyetteki cezanın recm değil, sopa olduğunu anlarlar. Âyetteki «hür kadınlar» tabiri evli kadınları değil bekarları ifade etmektedir.

Hür ve bekar bir kadına zina ettiği takdirde yüz sopa cezası verilirken evli bir cariyeye zina cezası olarak elli sopa verilir. Cariyelere uygulanan cezanın hürlere nisbetle hafif oluşundaki hikmet, zinanın hür kadında daha çirkin olmasıdır. Hür kadın her zaman evinde olduğu için fuhşa yolaçan fitneden daha uzak ve emniyettedir. Cariye ise her zaman dışarıda bulunduğu için fuhşa sebep olan kötülüklerden korunması çok güç ve hür olmadığı için fitneye mukavemet gücü daha zayıftır. Bundan dolayı Allahu taala cariyelere merhamet ederek cezalarını hafifletmiştir.

3 — Haricilerin iddialarına göre âyetteki «**Zina eden kadını zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun.**» hükmü umumu ifade eder. Bu hükmü yalnız bekarlara tahsis ederek evlileri istisna etmek Kur'ana muhalefettir. Bu iddia cahilce bir iddiadır. Çünkü Kur'andaki birçok hüküm umumu ifade ettiği halde Resulullah (sav)'ın sünneti bu hükümlerden bazılarını istisna etmiştir. Mesela, «**Erkek hırsızla kadın hırsızın —o irtikab ettiklerine bir karşılık ve ceza ve Allahtan (insanlara) ibret verici bir uku-bet olmak üzere— ellerini kesin.**» (Malde: 38) âyetinin hükmü bütün hırsızları içine alan bir umumilik ifade eder. Hatta çalınan şey çok küçük de olsa hüküm değişmez. Haricilerin iddialarına göre çalınan şey bir iğne bile olsa hırsızın ellerinin kesilmesi lazım gelir. Halbuki Resulullah (sav), umumilik ifade eden bu hükmü, çalınan malın en az bir altın liranın dörtte biri veya on dirhem gümüş veya karşılığı değerinde olması gerektiğini açıklamıştır. Bundan daha az değerdeki malın çalınması halini Resulullah (sav) bu âyetin hükmünden istisna ederek bunun cezasını hakimın ictihadına bırakmıştır.

Yine, Allahu taala «**...Sizi emziren (süt) analarınız, süt hemşireleri-niz...(le evlenmeniz) size haram edildi.**» (Nisa: 23) âyetinde yalnız süt anne ile süt kızkardeşin haram olduğunu beyan etmektedir. Resulullah (sav) da neseb bakımından insana haram olan yakınların süt münasebeti ile meydana gelen benzerleriyle evlenmenin de haram olduğunu, yani süt halanın, süt teyzenin, süt kızının vb.nin de haram olduğunu bildirmiştir. Eğer haricilerin iddiaları doğru olsaydı bunlarla evlenmenin haram kılınışı Kur'ana muhalif olurdu.

Kur'an iki kız kardeşin bir erkekle aynı anda evlenmelerini yasaklar-ken bir kızla halasının veya teyzesinin aynı zamanda bir erkekle evlenme-

sini de Resulullah (sav) haram kılmıştır. Eğer haricilerin iddiaları doğru olsaydı bunların haram kılınışı da Kur'ana muhalif olurdu.

Görülüyor ki, haricilerin bu iddiaları açık cehaletin ifadesidir. Akıllı bir müslümanın böyle bir iddiada bulunması mümkün değildir.

Alusî, Ruhü'l-Meanî isimli tefsirinde şöyle der: «Sahabe, tabiin ve ümmetin alimleri evli bir zanının cezasının recm olduğunda icma etmişlerdir. Haricilerin bunu inkar etmeleri batıldır. Haricilerin sahabelerin icmasının delil olduğunu inkar etmeleri de bir cehl-i mürekkebtir. Eğer onlar Resulullah (sav)'ın zani ve zaniyeleri recm ettiğini inkar ederlerse —ki onlar haber-i vahidî delil kabul etmezler— bu iddiaları mevzunun dışında kalır. Zira Resulullah (sav)'ın recmi uyguladığı mana itibarıyla mütevatir olan hadislerle tesbit edilmiştir. Hariciler de diğer sünnet ehli müslümanlar gibi mana bakımından mütevatir olan hadislerle amel etmenin, lafız itibarıyla mütevatir olan hadisler gibi vacib olduğunu kabul etmişlerdir. Sahabe ve müslümanlardan ayrılmaları onları cehalet karanlıklarına düşürmüştür. Onun için hariciler Halife Ömer bin Abdülaziz (ra)'e, recm uyguladığında, «Bunu neden yaptırıyorsun, çünkü Kur'anda recm yoktur.» dediler. Ömer bin Abdülaziz (ra) onlara, «Peki siz namazın rekât sayıları ile zekatın nisab ölçülerini nereden çıkarıyorsunuz?» diye sordu. Hariciler, «Resulullah (sav)'ın fiili hadislerinden öğreniyoruz.» dediler. Bunun üzerine Halife, «Recm de Resulullah (sav)'ın fiili hadisleriyle sabittir.» diyerek onları susturdu.» (11)

Üçüncü hüküm : Recm ile sopa bir arada uygulanır mı?

Zahiriler, evli olan zaniye recm ile birlikte sopa da vurulur demektedirler. Zahirilerin bu görüşü, İmam Hanbel (ra)'in de önceleri kabul ettiği bir görüştür.

Cumhur, evli zanının cezasının yalnız recm olduğu görüşündedir. Sahabi ve tabiinin icmaı da böyledir. İmam Hanbel de sonunda eski görüşünden dönerek cumhurun görüşüne aynen uymuştur.

Zahirilerin delilleri :

1 — «Zina eden kadınla zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun.» âyeti bütün zanileri şamîl ve umumdur. Resulullah (sav)'ın sünneti, evli zanilere recmi getirmiştir. Bu recm sopaya ilave edilir.

1 — Ebu Davud Alusî, age, C. 18, S. 79.

3 — Hz. Ali, Şurahe isimli kadını zina vakasından dolayı önce so-palatmış, sonra da recmettirmiştir. Recimden sonra da, «Allahın kitabı ile amel ederek sopa ile, Resulullah (ra)'ın sünneti ile amel ederek de recm ile cezalandırdım.» demiştir.

Cumhurun delilleri :

Cumhurun recm ile sopanın bir arada uygulanamayacağına dair bir-çok delilli vardır. Bunları özetle aktarıyoruz :

1 — Buharî, Müslim ve Tirmizî'de rivayet edilen, «Resulullah (sav)'-in yanına birbirinden davacı iki adam geldi. Bunlardan biri kalkarak, «Ya Resulullah, Allah aşkına aramızda Allah (cc)'in kitabına göre hüküm ver.» dedi. Bunun üzerine kendisinden daha anlayışlı olan hasmı şöyle dedi: «E-vet ya Resulullah! Allahın kitabına göre aramızda hüküm ver ve bana mü-sade buyur da konuşayım. Oğlum bu adamın çırağı idi. Onun karısı ile zina işledi. Oğlumun cezasının recm olduğunu bildirdiler. Ben de onun için yüz koyun ile bir hizmetçi fidyeye verdim. Bilahere İlim erbabından bazı kişiler oğlumun cezasının yüz kırbaç ve sürgün olduğunu ve recmin yalnız bu adamın karısına lazım geldiğini söylediler.» Resulullah (sav) şöyle bu-yurdu: «Nefsim kudret elinde olan Allaha hakkı için hiç şüpheniz olmasın ki aranızda Allahın kitabına göre hüküm vereceğim. Yüz koyun ve hiz-metçi sana iade edilecektir. Oğlunun cezası da yüz kamçı ve bir sene sürgündür. Ya Uneys! Bu adamın karısına gıt ve şayet itiraf ederse onu recmet. «Üneys kadının yanına gitti ve itiraf etmesi üzerine onu recmetti.» hadisi. Cumhur Resulullahın bu fiili ve kavli hadisî ile recm ile sopanın bir arada uygulanamayacağına hükmederler. Eğer ikisi beraber uygulan-saydı Resulullah (sav) önce sopa vurdurtur, sonra recmettirirdi.

2 — Resulullah (sav) zamanında recm birkaç defa uygulanmıştır. Bunlardan belli başlı olanı Maiz ile Gamidiye'nin recmidir. Hiçkimse Re-sulullah (sav)'ın recm ile sopayı bir arada uyguladığını rivayet etmemiş-tir. Buna göre Resulullah (sav)'ın gerek fiili ve gerekse kavli hadisleri ile kati olarak evli bir zanlının cezasının yalnız recm olduğu ortaya çık-maktadır.

Akli delil. Cumhura göre sopadan maksat, bu çirkin fiilin önlenmesi ve suçluların aynı fiili bir daha işlememeleri için terbiye edilmesidir. Recm ile hükmedildiği zaman sopaya gerek kalmamaktadır. Çünkü sopanın mak-sadı kötü fiilin önüne geçmektir. Recm ise böyle bir fiili imkânsız hale getirmektedir. Evli bir zanlının ölünceye kadar taşlanması en önleyici bir

tedbirdir. Nasıl boy abdesti alan bir kimse aynı zamanda normal abdest de almış oluyorsa recm de sopanın gayesini tahakkuk ettirmektedir.

Zahirilerin istinad ettikleri Ubâde bin Sâmîd (ra)'den rivayet edilen hadisin hükmü ve metni Resulullah (sav)'ın fillî ve kavlî hadisleriyle neshedilmiştir. Çünkü Resulullah (sav) yalnız recmetmiştir. Zahirilerin âyetten anladıkları manada bir umumîlik ise kabul edilemez. Zira âyetin hükmü cumhurun dediği gibi yalnız bekarlara aittir. Eğer umumu ifade etseydi köle ve cariyeler de zina ettikleri takdirde hürler gibi yüz sopa ile cezalandırılırlardı. Halbuki köle ve cariyelerin cezaları yüz değil elli sopadır. Cariyeler hakkında varid olan hüküm âyetin umumu ifade ettiği iddiasını reddeder.

Hız. Ali'nin Şurahe adlı kadına yaptığı uygulama da onlar için delil olamaz. Zira Hız. Ali bu uygulamayı aynı anda değil ayrı zamanlarda yapmıştır. Şöyle olmuştur: Evvela ona bekar olduğu haber verilince onu sopalatmış, sonra evli olduğunu öğrenince recmetmiştir. Zira rivayetlerden anlaşıldığına göre sopayı perşembe günü, recmi de cuma günü yapmıştır. Hız. Ali'nin bu uygulaması Cabir'in rivayet ettiği, «Resulullah bir zaniyi sopalatmıştı. Sonra onun evli olduğu haber verilince recmedilmesini emretti.» hadisiyle benzerlik içindedir.

Naklettığımız deliller karşılaştırıldığında cumhurun delillerinin kuvvetli, zahirilerin delillerinin ise zayıf olduğu görölmektedir.

Dördüncü hüküm : Bekar zani sürgün edilir mi?

İmam-ı Azam (ra)'a göre zina eden bekarların cezası yalnız yüz sopadır, ayrıca sürgün cezası verilemez. Sürgün cezası İmamın elindedir, dilerse verir, dilemezse vermez.

Cumhura (İmam Malik, Hanbel ve Şafii) göre bekar zanının cezası yüz sopa ve bir sene sürgündür.

Hanefîlerin delilleri :

1 — İmam-ı Azam (ra) Ebu Hanife (ra), «Zina eden kadınla zina eden erkeğin her birine yüzer değnek vurun.» âyetinin zahirini delil alarak bekar zanının cezasının yalnızca yüz sopa olduğuna hükmetmiştir. Zira âyet hükmü beyan ederken yalnız «yüz değnek vurun» demiştir. Eğer sürgün meşru olsa idi kitabın hükmünü neshetmiş olurdu. Sürgün hakkındaki haber-i vahid de kitabın hükmünü neshedecek kuvvette değildir. Şayet sürgün sopa ile beraber tek bir hüküm olsaydı Resulullah (sav)'ın sahabilere

beyan etmesi gerekirdi. Çünkü sahabiler âyeti dinlerken cezanın yalnız had olduğuna itikad etmemeleri için bu şarttı. Eğer böyle birşey olsaydı hadis de âyetin bize nakli gibi mütevatir ve meşhûr olurdu. Böyle bir haber gelmediğine göre bekarlar için zinanın cezası yalnız yüz sopadır. Sürgün ise zinanın cezası değildir.

2 — Hanefiler, «Cariyenin zina ettiği kesin olarak ortaya çıkınca ona ceza olarak sopa vurulsun. Ayrıca eziyet edlmesin. Dördüncü defa zina ederse efendisi tarafından bir ip fiyatına dahi olsa satılsın.» hadisini delil olarak sopanın haddin tamamı olduğuna hükmederler. Şayet sürgün cezanın tamamlayıcısı olsaydı Resulullah (sav)'ın bunu açıklaması gerekirdi.

3 — Hz. Ali'den rivayet edilen, «İki bekar zina ettikleri takdirde onlara ceza olarak sopa vurulur. Sürgün edilmezler. Zira sürgün edilmeleri onlar için islah değil, fitne olur.» sözü de cezanın yalnız sopa olduğunu göstermektedir.

4 — Hz. Ömer, içki içtiğinden dolayı Rabi bin Ümeyye'yi Hayber'e sürgün etti. O da Hayber'den kaçarak Bizans'a sığındı. Bunun üzerine Hz. Ömer, «Bundan sonra kimseyi sürgün etmem.» demiş ve sözünden zınayı istisna etmemiştir. Eğer sürgün zinanın cezası olan sopanın tamamlayıcısı olsaydı Hz. Ömer'in zina cezasını istisna etmesi gerekirdi. Hz. Ömer'in bu husustaki görüşünün özeti şudur: Sürgün bir ceza değil bir terbiyedir ve imamın ichtihadına bağlıdır. İmam eğer maslahatı sürgünde görürse sürgün eder, görmezse etmez.

Cumhurun delilleri :

1 — Ubâde bin Sâmîd (ra)'den rivayet edilen, «Hükümleri benden alınız. Allahu taala zina edenlere bir nizam vazetti: Zina eden bekarlara yüz sopa ve bir sene sürgün, zina eden evlilere yüz sopa ve recm.» hadisi.

2 — Buharî, Müslim ve Tirmizî'nin rivayet ettikleri hadiste Resulullah (sav)'ın «Yüz koyun ve hizmetçi sana lade edilecektir. Oğlunun cezası da yüz kamçı ve bir sene sürgündür. Ya Üneys, bu adamın karısına git ve şayet itiraf ederse onu recmet.» buyurmasıdır. Görülüyor ki Resulullah (sav), yüz sopadan sonra bir sene de sürgün cezası vermiştir. Demek oluyor ki sürgün cezası bekarın zinasının karşılığında uygulanan sopanın tamamlayıcısı olmaktadır.

3 — Yukarıda zikredilen hadiste «sürgün» kelimesi tekrar edilmiştir. Bu tekrar da sürgünün tamamlayıcı bir ceza olduğunu göstermektedir.

Âyetin ceza hükmünün ahadî hadislerle artırılmasına herhangi bir engel bulunmamaktadır. Zira sopa cezası nasıl Kur'anla sabitse sürgün cezası da Kur'anın açıklayıcısı olan Resulullah (sav)'ın hadisi ile tesbit edilmiştir.

Sürgün cezası kadına da uygulanır mı?

Alimler sürgünün de bir ceza olduğuna hükmetmekle birlikte bu cezanın kadınlara da uygulanıp uygulanmayacağında ihtilaf etmişlerdir.

İmam Malik (ra) ve İmam Evzâî (ra) sürgün cezasının yalnız erkeklerle uygulanacağı, bu cezanın kadınlara uygulanamayacağı görüşündedirler. Zira Resulullah (sav) ın hadisi de buna delalet etmektedir.

İmam Hanbel (ra) ve İmam Şafii (ra)'ye göre ise sürgün cezası hem erkeklere, hem de kadınlara uygulanır. Yalnız, kadın sürgün edildiği takdirde masrafı kadına ait olmak üzere, bir mahremiyle birlikte gönderilir. Bunların delilleri ise hadislerin umumîlik ifade etmesidir. Hadislerin ifadesindeki umumiliğe karşı, kadınları sürgünden istisna edecek bir kayıt da yoktur. İşte Hanbelî ve Şafiîlerin meşhur olan görüşleri budur.

İbni Kesir bu hususta tefsirinde şunları söyler : «Zina yapan kişi ya hiç evlenmeyen bekar veya sahih bir nikahla evlenen hür, akil ve balığ bir kişidir. Şayet zani bekar ise cezası, âyette de beyan edildiği gibi yüz sopadır. Ancak cumhurun görüşüne göre bu cezanın üstüne bir sene sürgün cezası eklenir. İmam-ı Azam (ra) ise bu görüşü kabul etmeyerek cezanın yalnız sopa olduğunu, sürgün cezasının ise imamın ictihadına bağlı olduğunu söylemiştir. Burada cumhurun dellili Buharî, Müslim ve Tirmizî'nin rivayet ettiği hadisdir.» (12)

Şeyh Sais de Âyatü'l-Ahkâm adlı tefsirinde şöyle der : «Bu hususta nakledilen hadisleri ve âyetin hükmünü toparlayarak şu sonuca varılabilir : Sopa haddin tamamıdır. Sürgün ise tazirdir. Bekarları sürgün etmesinde Resulullah (sav)'ın maksadı sürgünün daha önleyici olmasıdır. Çünkü o zamanlar sürgün sopadan daha önleyici ve maslahata uygun görülmüştür. O tarihte Araplar İslamı yeni yeni kabul ettiklerinden henüz cahilliye adetleri tam silinmiş değildi. Nitekim şarap küplerini ve kaplarını da onların o kötü adetlerini kesin olarak terketmelerine daha uygun olduğu için parçalamıştır.» (13)

12 — İbni Kesir, tefsir, C. 3.

13 — Şeyh Sais, Tefsir-i Âyatü'l-Ahkâm, C. 3, S. 110.

Beşinci hüküm : Evli bir zımminin zina cezası nedir?

Allimler evli bir zımminin zina cezası hakkında ihtilaf etmişlerdir. Hanefilere göre onun cezası yalnız yüz sopadır. Şafiilere göre ise onun cezası recmdir.

Hanefilerin delilleri :

1 — İbni Ömer (ra)'ın rivayet ettiği, «Allah (cc)'a şirk koşan muhsan değildir.» hadisidir. Hanefilere göre bu hadis müşriklerin recm edilemeyeceğine delalet eder. Çünkü müşrikler «muhsan» sayılmamaktadır. Gerçi Resulullah (sav)'ın iki yahudiyi recmettiği rivayet edilmiştir fakat Resulullah (sav) onları Kur'an hükümlerine göre değil Tevrat hükümlerine göre recmettirmiştir.

2 — Müslümanlar hakkında Allah (cc)'ın nimeti çoktur. Öyleyse müslümanın cezası da müşriklerden daha ağır olmalıdır. Bu yüzden müslümanların cezası, aralarında yaşayan zimmilerin cezasından daha ağırdır. Zira Allahu teala müminlerin anneleri olan Resulullah (sav)'ın zevceleri hakkında, «**Ey peygamber zevceleri, içinizden kim açık bir terbiyesizlik ederse onun azabı iki kat artırılır.**» (Ahzab : 30) buyurmuştur. Âyetteki «**iki kat artırılır**» ifadesi yalnız onlara mahsustur. Çünkü Allah (cc) en büyük nimeti onlara vermiştir, onları Resulullah (sav)'a zevce kılmıştır. Bu âyetten anlaşılıyor ki, kullar üzerinde Allah (cc)'ın nimetleri büyüdükçe isyanlarına karşılık cezaları da ağırlaşmaktadır.

3 — Zina iftirasında iftira edilen şahsın müslüman olması gerektiği icma ile sabittir. Şayet iftira edilen müslüman değilse müfteriye tazir uygulanmaz. (Gelecek derste bu hususta tafsilat verilecektir.) Öyleyse recm hususunda da zımminin cezası, müslüman olmadığı için, daha hafif bir ceza olan sopadır.

Hanbeli ve Şafiilerin delilleri :

1 — «Müşrik ve kafirler cizyeyi kabul ettikleri zaman müslümanların bütün haklarına sahip olurlar. İşledikleri suçlara karşılık da müslümanlara uygulanan cezaların aynısı uygulanır.» hadisinin umumi manasına göre evli bir müslüman zina ettiğinde nasıl recmediliyorsa, evli bir zimmi de zina ettiğinde aynı şekilde recmedilir.

2 — Buhari ve Müslim'in İbni Ömer (ra)'den rivayet ettikleri, «Yahudiler içlerinden evli oldukları halde zina eden bir kadınla bir erkeği Resulullah (sav)'a getirdiler. Resulullah (sav) onlara, «Kitabınız olan Tev-

rat'ta bunların hükmü nedir?» diye sordu. «Biz onların yüzlerini siyaha boyar, halk içinde rûsvay ederiz.» dediler. Resulullah (sav), «Siz yalan söylediniz. Tevrat'ta evli olan zaniler için recm hükmü mevcuttur. Şayet doğrursanız Tevrat'ı getirip okuyun.» dedi. Onlar da Tevrat'ı bilen bir kişiyi getirterek okuttular. Okuyan kimse Tevrat'ın bir yerini eliyle kapatarak okumadı. Sahabilerden birisi, «Orayı niçin kapattın, kaldır bakalım orada ne var?» deyince elini kaldırdı ve Resulullah (sav)'a dönerek, «Ya Muhammed, bizim kitabımızda recm hükmü var ama biz onu ketmedip uygulamıyoruz.» dedi. Resulullah (sav) zanilerin recmedilmesini emretti. Zaniler de recmedildi. Kendileri de recme bizzat katıldı.» hadisidir.

Bera bin Âzib'ten şöyle rivayet edilir : «Resulullah (sav)'ın yanından yüzü siyaha boyanmış bir yahudi geçti. Resulullah yahudileri çağırarak, «Zina suçunun cezası bu mudur?» dedi. «Evet» dediler. Resulullah (sav) onların alimlerinden birini çağırarak, «Musa'ya Tevrat'ı indiren Allah (cc) adına yemin ederek Tevrat'taki cezanın bu olup olmadığını söyle.» dedi. Yahudi alimi, «Hayır, böyle değildir. Eğer bana yemin ettirmeseydin dinimizde zina cezasının recm olduğunu haber vermezdim. Şu var ki, zina eşrafımız arasında yaygın bir hale geldi. Eşraftan birisi zina yaptımı ona ceza uygulamıyorduk. Ancak fakir ve zayıf bir kimse zina yapınca recmedilliyordu. Sonra kendi aramızda, «Toplanalım, bir ceza vazedelim ki onu hem halka, hem de asillere uygulayalım.» dedik. Sonunda recmi kaldırarak bunun yerine sopa haddini ve yüzü siyaha boyamayı koyduk.» dedi. Bunun üzerine Resulullah (sav), «Ya Rabbi, ben senin dinini, terkedenler hakkında yeniden canlandıran ve yeniden uygulayanım.» buyurdu. Sonra gördüğü yüzü boyalı ve sopalanmış yahudiyl çağırarak recmettirdi. Bunun üzerine, «Ey Peygamber, kalbleriyle inanmadıkları halde ağızlarıyla «İnan-dık» diyen (münafık)larla yahudilerden o küfür içinde (alabilirdiğine) koşu-şanlar seni mahzun etmesin. Onlar durmadan yalan dinleyen, senin huzu-runu gelmeyen, diğer bir kavim hesabına casusluk eden (kimse)lerdir. Kelimeleri (Allah tarafından) yerlerine konulduktan sonra (tutup) bir tarafa atarlar onlar. «Eğer size şu (fetva) verilirse onu alın, şayet o verilmezse onu (kabul etmekten) çekinin» derler...» (Maide : 41) âyeti nazil oldu. (14)

Resulullah (sav), eğer bu iki yahudiyl kendi şeriatı olan İslamla recmettirdi ise mesele açıktır. Şayet Tevrat'ın hükmü üzere recmetti ise yine Resulullah (sav)'ın onu icra etmesi teşrii bir sünnet olmaktadır.

3 — Şafii ve Hanbelilere göre kafirin zina etmesi de müslümanın zina etmesi gibi önleyici ağır bir cezanın uygulanmasını icabettirir. Şayet

zimmilere bu ceza uygulanmazsa aralarında zina yaygınlaşır ve dolayısıyla çok az bile olsa müslümanlar arasında da yayılabilir.

4 — Şafii ve Hanbeliler İbni Ömer (ra)'den rivayet edilen, «Allah (cc)'a şırk koşan muhsin değildir.» hadisini tevil ederek, «Buradaki «muhsin değildir» ifadesinden maksat, müşrik veya müşrikeye zina iftirası atılırsa müfteriye tazir uygulanmaz demektir.» derler. Hanefilerin iftira hadisine kıyas ederek «Mademki bir zimmîye zina iftirası atan cezalandırılmaz, öyleyse zina eden zimmî de recmedilemez.» şeklindeki görüşlerini de «İftira edene vazolunan tazirin gayesi iftira edilenin haysiyet ve şerefini korumaktır. Kafir ise küfründen dolayı İslam nazarında zaten şeref ve haysiyet sahibi değildir. Yani onun şeref ve haysiyetini korumak için tazire gerek yoktur.» şeklinde reddederler.

Bize göre Hanbelî ve Şafiiilerin görüşleri delillerinin kuvveti bakımından tercihe daha şayandır. Zira Resulullah (sav)'ın yahudileri recmetmesi, bu görüşü tercih için en önemli delildir.

Altıncı hüküm : Cezaları kim uygulatır?

«Zina eden kadınla zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun.» âyetinin zahiri hitabın ulülemre olduğuna delalet eder. Zira uygulamayı onların yapması hem kötülükleri ortadan kaldırır, hem de ıslah bakımından cemiyetin selametini gerektiren maslahattandır. Amme maslahatlarını ilgilendiren bütün davaların halli de ulülemre aittir.

Alimler hürlere uygulanacak cezaların ulülemr tarafından tatbikinde ıttifak etmişlerdir. Hükümlerin kölelere uygulanması konusunda ise ihtilaf edilmiştir.

Malikî, Hanbelî ve Şafiilere göre zinada, içkide ve iftirada had ve tazirler kölelerin efendileri tarafından uygulanır. Hırsızlığın cezası ise İmama aittir.

Hanefilere göre bütün had ve tazirlerin tatbiki İmama aittir. Kölenin efendisi ancak İmamın izni ile had veya tazir uygulayabilir.

Cumhurun delilleri :

Cumhur, hadisleri ve sahabilerin uygulamalarını delil gösterirler. Bunları özetle aktarıyoruz :

1 — Ebu Hureyre (ra)'nin rivayet ettiği, «Birinizin cariyesi zina ettiği zaman efendisi ona had vursun ve acımasın. Sonra dördüncü defa yine

zina ederse onu kıl bir ip karşılığı bile olsa satsın.» (15) hadisi, Cumhura göre kölenin efendisine haddi uygulaması için izin vermiştir.

2 — Hz. Ali'nin rivayet ettiği, «Malik olduğunuz cariyе ve kölelerinize ister evli, ister bekar olsun hadleri uygulayın.» hadisi. (16)

3 — İbni Ömer (ra)'den şöyle rivayet edilmiştir : İbni Ömer (ra), bazı cariyelerinin ayak ve baldırlarına vurarak had uyguluyordu. Oğlu Salim, «Baba, Allah (cc)'ın, **«Eğer Allaha ve ahiret gününe inanıyorsanız bunlara Allahın dinini (tatbik) hususunda acıyacağınız tutmasın.»** (Nur : 2) âyeti nerede kaldı?» dedi. İbni Ömer (ra), «Oğul, görüyorsun ki ben onlara şefkat göstermiyorum. Şüphesiz Allahu taala bana öldürmemi de emretmiştir.» dedi. (17)

İbni Ömer (ra) ne İmam, ne vali, ne de vali vekilidir. Halbuki cariyelerinin cezalarını bizzat uygulamaktadır. Bu, haddin köle ve cariyelerin efendisi tarafından uygulanacağına delalet eder.

Hanefilerin delilleri :

1 — Hanefiler, **«Zina eden kadınla zina eden erkekten her birine yüzer değnek vurun.»** âyetinin zahirini delil olarak hürlerle köleler arasında bir fark olmadığını, her iki halde de cezanın İmam tarafından uygulanması gerektiğine hükmederler. Zira âyet, zina eden her kadın ve erkeğin haddi hususunda yalnız imamları muhatap almaktadır. Âyette hür ile köleyi birbirinden ayıracak herhangi bir işaret de yoktur. Öyleyse hür ve kölelere tatbik edilecek hadlerde yalnız imamlar yetkilidir, halkın bir yetkisi yoktur.

2 — Hanefilere göre cumhurun delil aldıkları Hz. Ali'den rivayet edilen, «Malik olduğunuz cariyе ve kölelerinize ister evli, ister bekar olsun hadleri uygulayın.» hadisi, efendilerin hadleri bizzat uygulamalarını değil, köle ve cariyeleri zina suçunu işledikleri vakit durumu hakimlere bildirek haddin tatbik edilmesini sağlamalarını ifade etmektedir.

3 — İbni Ömer (ra)'in cariyelerine had uyguladığına dair haber eğer sahîhse bu onun şahsî görüşü olarak kabul edilir. Şahsî görüş nass olmadığına göre âyetteki umumi ifadenin bildirdiği uygulamaya istinai bir hal getirmiş olmaz.

15 — Kütüb-i sitte.

16 — Müslim, Nesâi.

17 — Şeyh Sais, age, C. 3, S. 113.

Bize göre, cumhurun görüşü rivayet edilen hadisler ve sahabe-i kıra-
mın bazılarından haddi uygulama konusundaki nakiller sebebiyle tercihe
daha şayandır. En doğrusunu Allah (cc) bilir.

**Yedinci hüküm : Sapanın şiddet derecesi ve vuruş şekli nasıl olmalı-
dır?**

Alimler, «Eğer Allaha ve ahiret gününe inanıyorsanız bunlara Allahın
dinini (tatbik) hususunda acıyacağınız tutmasın.» âyetine dayanarak ce-
zanın hafifletilmesi, kaldırılması veya sopa sayısının azaltılması ve dar-
bın hafifletilmesinin caiz olmadığına hükmetmişlerdir. Zira cezalar işle-
nen suçu ortadan kaldırmak ve suçluyu terbiye etmek için vazedilmiştir.
Bu yüzden ceza hafifletilirse maksada ulaşılmaz.

Kurtubi : «İnfaz edilecek darbın (vuruş) mutlaka incitici olması, fakat
yaralayıcı ve kesici olmaması gerekir. Hz. Ömer, bekar bir zanlıye had
tatbik edilirken, «Sopayı vururken bütün azaların hakkını ver ve kolunu
fazla — koltuk altın görünecek kadar — kaldırma.» demiştir. Rivayete gö-
re Hz. Ömer, içki suçuyla yanına getirilen birine, «Seni ceza konusunda
hiç merhameti olmayan birine göndereceğim.» diyerek onu Mu'te bin Es-
ved'e gönderdi. Had uygulanırken de yanlarına gitti. Sapanın çok şiddetli
vurulduğunu görünce, «Sen had uygulamıyor, adamı öldürüyorsun. Şim-
diye kadar kaç sopa vurdun?» dedi. Altmış sopa vurulduğu cevabını alın-
ca, «Bu şiddetteki yirmi sopa kırk sopa demektir. Artık had tamamlan-
mıştır.» dedi.» (18)

Uygun olan vuruşların mutedil olmasıdır. Zira darbdan maksat vücu-
du yaralamak veya öldürmek değildir, yalnızca incitmektir. Nitekim bu
husus İbni Ömer'in tatbikinde de görülmektedir.

Zina, içki ve iftira haddindeki darblar aynı şiddette mi olur?

Fakihler, hangi haddeki vuruşun daha şiddetli olacağında ihtilaf et-
mişlerdir.

Hanefiler, zina haddindeki vuruşun içki haddindekinden daha şiddetli,
içki haddindeki vuruşun da iftira cezasındaki vuruştan daha şiddetli ol-
ması lazım geldiği görüşündedirler.

Maliki ve Şafiilere göre, bütün hadlerdeki vuruşlar eşit şiddette ol-
malıdır. Vuruşlar ne öldürücü, yaralayıcı, ne de incitmeyecek kadar hafif
olmalıdır.

İmam Sevri (ra) de zina cezasındaki vuruşun iftira cezasından, iftira cezasındaki vuruşun da içki cezasındaki vuruştan daha şiddetli olması gerektiği görüşündedir.

Hanefilerin delili :

Hanefilerin delili, Hz. Ömer'in uygulamasıdır. Hz. Ömer, tazir haddinde zina vuruşunu içkiden, içki cezasındaki vuruşu da iftira cezasındaki vuruştan daha şiddetli olarak vurdurmuştur.

Maliki ve Şafiilerin delili :

Cezaların ölçü ve derecesini tesbit şâri olan Allah (cc)'a aittir. Bu hususta ictihada yer yoktur. Cezaların vuruşları ile ilgili olarak ne kitap-tan ne de Resulullah (sav)'dan hiçbir haber varid olmamıştır. Bu sebeble bütün cezalardaki vuruşlar aynı şiddette olmalıdır.

İmam Sevri'nin delili :

Zina haddindeki sopa sayısı daha çok olduğu için vuruş şiddetinin de daha ağır olması lazımdır. İftira ve içki cezalarında sopa sayısı daha az olduğuna göre şiddeti de daha az olmalıdır.

Cessas, Hanefilerin görüşünü teyid etmiştir. Çünkü âyetteki, «**Eğer Allaha ve ahiret gününe inanıyorsanız bunlara Allahın dinini (tatbik) hususunda acıyacağınız tutmayın.**» ifadesi, zina cezasındaki vuruşun içki ve iftira cezalarındaki vuruştan daha şiddetli olması gerektiğine delalet eder. İçki içen adamın cezası, Resulullah (sav) zamanında hurma dalı ile olurdu. Zina cezasındaki vuruşlar ise yalnız sopa ile yapılırdı. Bu da işa-ret ediyor ki, içki cezasındaki vuruşlar, zina cezasındaki vuruşlardan daha hafif olmalıdır. İftira cezasındaki vuruşun daha hafif olması ise müf-teri durumuna düşen adamın sözünün doğru olması ihtimalini taşımasın-dandır. Diğer yandan müfteri, ağır bir ceza olan şahadet hakkının elinden alınması gibi bir cezaya da uğramaktadır. Bu sebeble vuruşların daha ha-fif tutulması icabeder.

Kurtubi : «Zina ve iftiradaki sopa sayıları âyetle tesbit edilmiştir. İçki cezasındaki sopa sayısı ise sahabilerin icma ile sabittir. Çünkü Hz. Ömer, sahabilerin huzurunda içki içen bir adama seksen sopa vurdurmuş ve uygulamaya hiçbir sahabe itiraz etmemiştir. Öyleyse her üç cezadaki so-pa sayılarının artırılması veya azaltılması caiz değildir.» (19)

İbnü'l-Arabî : «Bu sayılar ancak halkın bu günahları kendilerine adet haline getirmedikleri takdirde artırılmaz. Şayet bu sayılar üzerinden uygulanan cezalar neticesinde suçlar azalmıyor, artıyorsa hem vuruşlar şiddetlenir, hem de sayıları artar. Nitekim Hz. Ömer, ramazanda kendisine getirilen bir sarhoşa, daha önce sarhoşlara seksen sopa vurdurduğu halde, yüz sopa vurdurmuştur. Sebebi sorulduğunda «Bunun sekseni içkiden, yirmisi de ramazan orucuna saygısızlığından dolayıdır.» demiştir. Demekki cezalar suçların artışı ve yaygınlığı ölçüsünde artar ve şiddetlenir. İmam Malik döneminde Medine valisi, bir oğlan çocuğuna sarkıntılık yapan bir şahsa üçyüz sopa vurdurmuştur. İmam Malik hadiseyi duyduğu halde uygulamaya karşı çıkmamış, bu tavrıyla da doğru bulduğunu göstermiştir. Onlar eğer bugünkü durumu görselerdi herhalde kalb sektesinden giderlerdi.» (20)

Sekizinci hüküm : Sopa hangi azalara vurulur?

Alimler cezaların uygulanması sırasında başın, yüzün ve avret yerlerinin korunması gerektiğinde ittifak etmişlerdir. Hatta İbni Atiyye bu hususta icma olduğunu rivayet etmiştir. Ancak bu üç uzvun dışındaki uzuvlar hakkında alimler arasında ihtilaf vardır.

İbni Cevzî, Zadü'l-Mesir isimli eserinde İmam Hanbel (ra)'den naklen zina haddinde sopa vurulan kişinin yüz, baş ve avret mahalli haric her uzvuna vurulması gerektiğini söyler. İmam Ebu Hanife (ra)'nın görüşü de budur.

Yine İbni Cevzî'nin nakline göre İmam Malik (ra), sopanın yalnız sırta vurulacağı, diğer uzuvlara vurulmayacağı görüşündedir. İmam Şafî'ye göre ise sopa yüz ve tenasül uzuvları haric her yere vurulabilir. (21)

Kurtubî, bu hususta şöyle der : «Alimler başa vurulması hususunda ihtilaf etmişlerdir. Cumhura göre başın korunması icabeder. İmam Ebu Yusuf (ra) ise hadde başa da vurulabileceği görüşündedir. Zira Hz. Ömer, Sebliğ isimindeki şahsa had vururken başına da vurmuştur. Fakat alimler, yüz ile tenasül uzuvlarına vurmanın haramlığında ittifak etmişlerdir. Zira Resulullah (sav), «Birisine vurduğunuz zaman yüzüne vurmayınız.» (22) buyurmuştur.»

20 — İbnü'l-Arabî, age, C. 3.

21 — İbni Cevzî, age, C. 6, S. 8.

22 — Buhari ve Müslim.

Hız. Ali'den şöyle rivayet edilmiştir : Kendisine getirilen bir suçlunun sopalanması sırasında sopayı vurana, «Her azanın hakkını verecek şekilde vur. Yalnız yüz ve tenasül uzvu hariç.» demiştir.

Diğer bazı nakillerde Hz. Ali'nin Resulullah (sav)'tan, «Had vurduğun zaman başa ve tenasül uzuvlarına vurmaktan kaçının. Diğer azaların hakkını da verin.» hadisini rivayet ettiği bildirilmiştir.

Cumhur, başa vurmanın haram olduğuna, Hz. Ali'den rivayet edilen hadise dayanarak hükmetmiştir. Çünkü hadiste başa vurmaktan kaçınılması hususunda nass vardır. Cumhura göre başa vurulan sopa ışıme ve görme uzuvlarına tesir ederek körlük ve sağırılığa sebep olabilir. Hatta akli de ihlal edebilir. Bu bakımdan başa vurmaktan kaçınmak icabeder.

İmam Şafil (ra) ve Ebu Yusuf (ra), Ebubekir Sıddık Hazretlerinden rivayet edilen, «Hz. Ebubekir'e oğlundan şikayetçi bir adam geldi. Hz. Ebubekir adamın şikayetini dinledikten sonra, «Sen onun başına vur. Zira şeytan onun beynindedir.» kavline dayanarak başa vurmanın da caiz olduğuna hükmetmişlerdir. İkinci bir dayanakları da Hz. Ömer'den yapılan şu rivayettir : Sebiğ bin Hüseyin, Hz. Ömer'e alay mahiyetinde, «**Tozutup savuran (rüzgar)lar..**» (Zariyat : 1) âyetinin manasını sorunca ona had vurdu. Haddi vururken başına da vurdu.

İmam Malik (ra)'ın görüşü ise bütün hadlerde yalnız sırta vurulacağı yolundadır. Bunun delili ise selef-i salihinin hadlerdeki uygulaması ile Resulullah (sav)'ın, kendi karısına zina isnad eden Hilal bin Ümeyye'ye, «Ya isbat edersin veya sırtına sopa vurulur.» (23) demesidir.

Hadlerin uygulanmasında uygun olan, suçlunun üzerinde yalnız donu kalana kadar soyulması ve ayakta durdurularak sopalanmasıdır. Ancak iftiradan dolayı had vuruluyorsa suçlu soyundurulmaz, yalnız vurulan sopanın etkisini cilde ulaştırmayacak kadar kalın pamuklu ve deri giyecekleri çıkarılır. Suçlu kadın ise, elbiseleri üzerinden çıkarılmaz ve oturduğu yerde sopalanır. Bunun delili ise Resulullah (sav)'ın yahudi bir kadınla erkeği recmettirirken erkeği soyunuk ve ayakta, kadını ise giyinik ve oturur vaziyette recmettirmesidir. Bu hadisin ravisi İbni Ömer (ra), «Ben Resulullah (sav)'ın bir kadına giyinik ve oturur vaziyette had uyguladığını gördüm.» demiştir. Resulullah (sav)'ın bu uygulama şekli erkeğe ayakta, kadına da oturur vaziyette iken had vurulması icabettiğine delalet etmektedir.

Dokuzuncu hüküm : Suçluları hadden kurtarmak haramdır.

Had vurulacak kişileri hadden kurtarmak caiz değildir. Zira Resulul-lal (sav), «Had uygulanacak kişiye şefaât ederek haddin uygulanmasını engelleyen kimse Allah (cc)'a karşı savaş açmış olur.» (24) buyurmuştur. Hadlerin vazedilmesindeki hikmet suçları önlemek ve suçluyu terbiye etmektir. Şefaât ise onu şımartır, suç önlenemez, tersine yayılır. «Eğer Al-laha ve ahiret gününe inanıyorsanız bunlara Allahın dinini (tatbik) husu-sunda acıyacağınız tutmasın.» (Nur: 2) âyeti de şefaatin haram olduğuna açıktan delalet etmektedir.

Selef bu âyeti iki ayrı şekilde anlamıştır. Birinci şekil, «Acıyacağınız tutmasın»dan maksat, «hafif vurmayın» demektir. Bu, Said bin Müseyyib ile Hasan-ı Basrinin görüşüdür. İkincisine göre ise «Acıyacağınız tutma-sın»dan maksat, «o haddi kaldırmayın»dır. Bu da Mücahid ve Şa'bî'nin gö-rüşüdür.

İbnü'l-Arabî, bu konuda şöyle der: «Bana göre her iki anlamı birlikte almak daha doğrudur. Öyleyse zaniye yardım ederek haddi kaldırmak veya hafifletmek hiç kimse için caiz değildir.» (25)

Buharî, Hz. Ayşe'den şöyle rivayet eder: «Mahzumiye kabilesinden bir kadın hırsızlık yaptı. Kureyşiler kadının affedilmesi için şefaâtçı olmak istiyorlar fakat bunu Resulullah'a nasıl söyleyeceklerini bilemiyorlardı. So-nunda bu görevi Resulullahın çok sevdiği Üsâme bin Zeyd (ra)'e verdiler. Üsâme hırsız kadının elinin kesilmemesi için ricacı oldu. Resulullah (sav), «Sen Allahın uygulamayı emrettiği bir ceza için mi şefaât ediyorsun?» diyerek ayağa kalktı ve mescidde sahabe-i kirama hitaben, «Sizden ev-velki ümmetlerde bir asil hırsızlık yaptığı zaman cezalandırmazlar, kimse-siz ve fakir birisi hırsızlık yapınca onu hemen cezalandırırlardı. Onlar bu yüzden helâk oldular. Allaha yemin ederim ki Muhammedin kızı Fatıma dahi hırsızlık yapacak olsa onun elini keserim.» buyurdu.» Bu hadis de hadlerin uygulanmasına mani olmanın haram olduğuna delalet eder.

Hadlerde şefaât etmek nasıl haramsa, İmanın şefaâtı kabul ederek cezayı uygulamaktan vazgeçmesi de öyle haramdır. Rivayete göre, Zübeyr bin Avvam (ra), yolda, tuttuğu bir hırsızı götüren bir adama rastladı. Ona şefaâtçı olarak adamı kurtarmak istedi. Hırsızı yakalayan kişi, «Hayır, bu-nu sana veremem. İmama haber verdikten sonra ona şefaât edebilirsin.»

24 — Ebu Davud, İbni Ömer'den rivayet etmiştir.

25 — İbnü'l-Arabî, age, C. 3, S. 314.

dedi. Bunun üzerine Zübeyr bin Avvam (ra), «Şefaât, suçlu imama ulaşmadan önce yapılır. İmama bildirildikten sonra ise Allah (cc), hem şefaât eden, hem de şefaâtı kabul eden lanetler.» dedi. (26)

Onuncu hüküm : Zira cezasının uygulanmasında şahidler hazır bulunur mu?

«Mümlnlerden bir zümre de bunların azabına (bu cezalarına) şahit olsun.» âyetinin zahiri, ceza uygulanırken mümlnlerden bir gurubun hazır bulunmasının farz olduğuna delalet eder. Bundan gaye insanların ibret almasıdır.

Alimler, âyetteki «zümre» kelimesinin ifade ettiğİ sayı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Mücahid'e göre «zümre», bir veya birden fazla kişiyi ifade etmektedir.

İkrime ve Ata'ya göre iki veya daha fazla kişidir. İmam Malik (ra) de bu görüştedir.

Züheri'ye göre üç veya daha fazla kişidir. Çünkü çokluğun en küçük ifadesi üçtür.

İbni Abbas (ra)'a göre «zümre»nin sayısı, zinanın isbatındaki şahitlerin sayısı gibi en az dört kişi olmalıdır. İmam Şafii (ra) de bu görüştedir. Sahih olan görüş de budur.

Zemahşeri, Keşşaf isimli tefsirinde yukarıdaki görüşleri naklettikten sonra şöyle der: «Zina en büyük günahlardan biridir. Zira Allahu taala onu şirk ve adam öldürmekle birarada zikretmiştir: «Onlar ki Allahın yanına başka bir tanrı daha (katıp) tapmazlar. Allahın haram kıldığİ cana haksız yere kıymazlar, zina etmezler.» (Furkan: 68) «Zinaya yaklaşmayın. Çünkü o şüphesiz bir hayasızlıktır, kötü bir yoldur.» (İsra: 32) Allahu taala bekar zanlilerin cezasını tam yüz sopa olarak tesbit etmiştir. Evli zaniler için de en feci şekilde öldürölmelerine, yani recme hükmedilmiştir. Allahu taala, had uygulanacak kişiye şefaâtçı olmayı yasaklamış ve onun azabına bir zümrenin şahit tutulmasını emretmiştir. Öyleyse bu zümrenin cezayı teşhir edecek bir sayıda olması icabeder. Bir, iki sayıları cezayı teşhir edecek mahiyette değildir. İbni Abbas (ra)'ın da dediğİ gibi bu zümrenin sayısı en az dört olmak üzere kırka kadar artırılabilir. Bunların mümln olmasının şart koşulması, suçlu için daha ağır olduğİ içindir.» (27)

26 — İmam Malik rivayet etmiştir. Bakz. Cemü'l-Fevaid, C. 1, S. 27.

27 -- Zemahşeri, age, C. 3, S. 166'dan özetle.

Onbirinci hüküm : Homoseksüellik, sevicilik ve hayvanlarla temasta bulunmanın hükmü nedir?

Homoseksüellik, akli ve ahlaki bozukluğun işareti olan en çirkin, en iğrenç bir fiildir. Nitekim Allahu taala bu hususu, «Siz, Rabbinizin sizin için yarattığı zevcelerinizi bırakıp da insanların içinden erkeklere mi gidiyorsunuz? Hayır, (siz helalden harama) tecavüz eden bir kavimsiniz.» (Şuara: 165-166) âyetleriyle tesbit ederek bunları ibret için en ağır ceza ile cezalandırdığını, onları yere batırarak üzerlerine taş yağdırdığını bildirmiştir. Bunu gelecek ümmetlere ibret için yapmış ve Kur'anda şöyle zikretmiştir: «Vaktaki (azab) emrimiz geldi, (o memleketin) üstünü altına getirdik ve tepelerine balçıktan pışırılmış, istif edilmiş taşlar yağdırdık ki onlar Rabbinin katında hep damgalanmışlardı. Onlar zalimlerden uzak değildir.» (Hud: 82-83)

Şevkanî şöyle der: «Bu günahı işleyenlerin öyle bir ceza ile cezalandırılmaları lazımdır ki, bu fiille teşebbüs edenler ibret alarak bu fahiş fiill terketsinler. Bunlar, ister evli, ister bekar olsunlar, Allahu taalanın âyette beyan ettiği gibi, açılan çukurlar içine canlı canlı konularak ölünceye kadar taşlanmalıdırlar.» (28)

Fakihlerin homoseksüellikle ilgili görüşleri :

Bu fiil hayvanların bile kaçındıkları çirkin bir fiildir. Bu fiil yalnız insanlar arasında işlenmektedir. Bu sebeble önlenmesi, yaygınlaşmaması için en ağır şekilde cezalandırılmalıdır.

Bu ceza hususunda fakihler üç görüşe ayrılmaktadırlar :

- 1.) Bu günahı işleyenler mutlaka öldürülmelidir.
- 2.) Bu günahı işleyenler zina cezası ile cezalandırılmalıdır.
- 3.) Bu günahı işleyenler tazir edilmelidir.

1. Görüş : Homoseksüeller mutlaka öldürülmelidir. Bu, Malikî ve Hanbelîlerin görüşüdür. Bunlara göre bu suçu işleyenler ister bekar, ister evli olsunlar, ister aktif, ister pasif olsunlar mutlaka öldürülmelidirler. Bu görüş Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve İbni Abbas (ra)'tan da rivayet edilmiştir. Alimlerin bir kısmı da bu görüşü aynen kabul etmişlerdir. Malikî ve Hanbelîler bu hükme aşağıdaki nakillere istinad ederek varmışlardır :

1 — Resulullah (sav), «Lut kavminin yaptıklarını yapanları gördüğünüz zaman her ikisini de öldürün.» buyurmuştur. (29)

2 — Hz. Ali'nin bu işi yapanları recmettiğine dair rivayet. (30)

3 — Hz. Ebubekir hilafeti sırasında sahabeleri toplayarak onlara homoseksüelliğin cezası hakkında sordu. Sahabeler içinde onların en şiddetli cezaya çarptırılması gerektiğine işaret eden Hz. Ali şöyle demiştir: «Bu, Lut kavminden başka hiçbir milletin işlemediği bir günahdır. Allahu taalanın Lut kavmini nasıl cezalandırdığını biliyorsunuz. Ben bu suçu işleyenlerin yakılmasını uygun görüyorum.» demiştir. Bunun üzerine Hz. Ebubekir, kendisinden homoseksüelliğin cezasını soran Halid bin Velid (ra)'e yazdığı mektupta bu suçu işleyenlerin yakılmasını emretmiştir. (31)

Homoseksüelliğin cezası ölümdür diyenler, öldürülme şekli üzerinde ihtilaf ederek birkaç görüşe ayrılmışlardır :

1.) Mürted gibi boynu kesilerek öldürülür. Bu görüş Hz. Ebubekir ve Hz. Ali'den de rivayet edilmiştir.

2.) Taşlanarak öldürülür. Bu görüş de İbni Abbas (ra)'tan rivayet edilmiştir. İmam Malik (ra) ile İmam Hanbel (ra) de bu görüşle hükmetmişlerdir.

3.) Yüksek bir yerden atılarak öldürülür.

4.) Üzerlerine bir duvar yıkılarak öldürülürler. Hz. Ebubekir'den böyle bir rivayet de varit olmuştur.

Homoseksüellerin öldürülmelerine hükmeden alimlerin öldürülüş şekli üzerindeki ihtilaflarının bir hikmeti vardır. Çünkü Allahu taala Lut kavmini bu günahlarından ötürü cezalandırdığı zaman sayılan bütün ölüm şekilleri ceza içinde bulunuyordu: «**Vaktaki (azab) emrimiz geldi, (o memleketi) üstünü altına getirdik ve tepelerine balçıktan pişirilmiş, ıstif edilmiş taşlar yağdırdık...**» (Hud: 82-83) Görüldüğü üzere âyette taşlama ile binaların yıkılması açıkca ifade edilirken yakma zımnen anlatılmaktadır.

2. Görüş : Homoseksüelliğin cezası zina cezası gibidir. İmam Şafii (ra), homoseksüelliğin cezasının da zina gibi olduğuna hükmetmiştir. Yani suçlular bekar ise yüz sopa, evli ise recm ile cezalanacaklardır. Bu görüş Ata (ra), Katade (ra), Nehaî (ra), Salb bin Müseyyib (ra) gibi tabiinden

29 — Buhari, Müslim, Ebu Davud, İbn-i Mace İbni Abbas'tan rivayet etmişlerdir.

30 — Beyhaki.

31 — Beyhaki.

de rivayet edilmiştir. Şafililer bu görüşlerini aşağıdaki delillerle isbat ederler :

1 — Ebu Musa el-Eş'ârî (ra)'den şöyle rivayet edilmiştir: «Resulullah (sav), «Bir erkek diğer bir erkekle cinsel münasebette bulunmaları her ikisi de zanıdır.» buyurmuştur.» Bu hadis homoseksüelliğin cezasının aynen zina cezası gibi olduğuna delalet eder.

2 — İmam Şafil (ra)'ye göre zina hakkında varid olan deliller herne kadar homoseksüelliği içine almıyorsa da kıyas yoluyla homoseksüelliği zinaya ilhak etmek mümkündür. Çünkü zinadan maksat arzuların gayri meşru bir şekilde tatmin edilmesidir. Bu tatmin kadınla olduğu gibi erkekle de olmaktadır. Öyleyse bunun cezası da zina cezası ile aynı olmalıdır.

3. Görüş : Homoseksüeller tazir edilmelidir. Hanefi alimleri homoseksüelliğin çok çirkin ve büyük bir günah olduğunu kabul ederler. Ancak verilecek cezanın zina haddi olmayıp tazir yoluyla cezalandırılması gerektiğini söylerler. Bu görüşlerini aşağıdaki delillerle isbat ederler:

1 — Hanefilere göre zina ile homoseksüellik ayrı şeylerdir. Çünkü homoseksüellik bir erkekle diğer bir erkeğin münasebeti, zina ise bir erkekle bir kadının münasebetidir. Bu sebeble Kur'an da ikisini ayrı ayrı zikretmiştir. Cenabı Allah (cc), «Gerçek, siz kadınları bırakıp da şehvetle mutlaka erkeklere yanaşacak mısınız? Hayır, siz beyinsizlikte devam edegelen bir kavimsiniz.» (Neml: 55) ve «Siz Rabbinizin sizin için yarattığı zevcelerinizi bırakıp da insanların içinden erkeklere mi gidiyorsunuz? Hayır, (siz helalden harama) tecavüz eden bir kavimsiniz.» (Şuara: 165-166) buyurmaktadır. Görülüyor ki Allahu taala bu iki âyette homoseksüelliği zinaya değil, «beyinsizlik» ve «tecavüz etme» ye nisbet etmektedir.

2 — Sahabe-i kiram Arap dilini en iyi bildikleri halde homoseksüelliğe verilecek ceza hususunda ihtilaf etmişlerdir. Eğer bu fiilin cezası hususunda bir nas olsaydı icihadlarına göre amel etmezlerdi.

3 — Bu fiilli zina ile kıyaslamak doğru değildir. Çünkü zina, kadınla temastır ve erkeğin yaratılışında kadına karşı bir zaaf ve temayül vardır. Halbuki homoseksüellik böyle değildir. Bu öyle bir fiildir ki hayvanlar bile kaçınır. İnsan yaratılışında erkeklere karşı da bir zaaf olduğu kabul edilse bile yine de zina ile kıyaslanamaz. Çünkü zina neslin bozulmasına vesile olmaktadır. Öyle ise zinayı engellemek için daha şiddetli bir ceza gereklidir.

4 — Resulullah (sav), «Müslümanın kanının dökülmesi ancak üç şeyle helaldir: Evlendikten sonra zina ile, İman ettikten sonra İrtidat ile ve hak-

sız yere adam öldürmek ile.» buyurmuştur. Görülüyor ki Resulullah (sav) ölüm cezasının sayılan üç şeyden birisi sebebiyle uygulanabileceğini söylemektedir. Homoseksüel ise hadiste belirtilen üç kişiden birisi değildir. Zira homoseksüellik zina değildir. Eğer zina gibi olduğunu kabul edersek Resulullah (sav)'ın, «Lut kavminin yaptıklarını yapanları gördüğünüz zaman her ikisini de öldürün.» hadisinde evli olanlarla bekar olanların durumlarını ayırdetmesi gerekirdi. Resulullah (sav) böyle bir ayırım yapmadığına göre bunlar hakkındaki ceza had değil, olsa olsa taziren öldürülmek olabilir. Tazirde ise hakimlerin salahiyeti geniştir. Dilediği cezayı verebilir.

Allame Şevkanî homoseksüelliğin cezasının mutlaka öldürülmek olduğunu kabul eden Maliki ve Hanbelîlerin görüşünü tercih ederek diğer görüşleri zayıf bulmuştur. Ona göre homoseksüellik çok çirkin bir fiil olduğu için cezası da çok ağır olmalıdır. Bu ceza, yakmak, recmetmek ve üzerine duvar yıkmak gibi şekillerin hangisi daha ibret verici ve engelleyici ise onunla yerine getirilmelidir. Bu ölüm şekilleri Allah (cc)'ın Lut kavmine verdiği cezalara daha uygun düşmektedir.

Sevicilik ve hayvanlarla temasın hükümleri :

Fakihler, seviciliğin (kadınla kadının teması) cezasının tazir olduğunda ittifak etmişlerdir. Tazir ise hakimmin salahiyetli içindedir.

Hayvanlarla temasın cezası ise cumhura göre gene tazirdir. Ancak İmam Hanbel (ra)'den yapılan bir rivayete göre, hayvanla temasta bulunan şahsın cezası da homoseksüelliğin cezası gibidir. Yani hem hayvan, hem de hayvanla temasta bulunan öldürülür. Şüphe yok ki bu fiili işleyen kimse hayvandan daha aşağıdır.

Onikinci hüküm : Zina suçu nasıl tesbit edilir?

Şüphesiz zina çok çirkin bir fiildir. Bu yüzden cezası da çok ağır bir ceza olan had veya recmdir. İslâm şeriatı bu haddin veya recmin uygulanması için ağır şartlar koşmuştur. Zinada kadınların şahitliği kesinlikle kabul edilmez. Şahitlik yapan erkeklerin de şehadet ettikleri zaman adil olmalarını ister. Şahitlerin suçu kendi gözleriyle ve bizzat kılıcı kında görmeleri gerekir. Şüphe yok ki böyle bir şahitlik kolay kolay tahakkuk etmez.

Zinadaki şehadetin şartları :

Şarîin bu kadar ağır şartlar koymasındaki maksat, İftira yollarını keserek insanların birbirlerini zina ile itham etmelerini önlemektir. Zina şahitliğinin şartları şunlardır :

1 — Şahitlerin sayısı dört olmalıdır. Bu hususta Allahu taala, «Kadınlarınızdan fuhşu irtikab edenlere karşı içinizden dört şahid getirin.» (Nisa: 15) buyurmuştur. Zina dışındaki olaylarda ise yalnızca iki şahit yeterlidir.

2 — Şahitler erkek olmalıdır. Zina bahsinde kadınların şahitliği geçerli değildir. Zira Allahu taala erkeklere hitaben, «...İçinizden dört şahid getirin.» ve «Buna karşı dört şahid getirmeli değilmiydiler?» (Nur: 13) buyurmaktadır.

3 — Şahitler adil olmalıdır. Zira Allahu taala, «Sonra (o kadınlar) müddetlerini doldur(maya yaklaş)dıkları zaman onları ya güzellikle tutun, yahud güzellikle kendilerinden ayırlın ve içinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahid yapın.» (Talak: 2) âyetinde şahitlerin «adalet sahibi» olmalarını emretmiştir. «Ey iman edenler, eğer bir fasık size bir haber getirirse onu tahkik edin.» (Hucurat: 6) âyetinde de fasıkların şehadetlerinin kabul edilmemesini emretmiştir.

4 — Şahitlerin müslüman, âkil ve bâlîğ olmaları şarttır.

5 — Şahitlerin zina olayını kılıcı kindâ gördükleri gibi görmeleri şarttır. Zira Resulullah, «Cezaları şüpheli şeylerle uygulamayınız.» buyurmuştur.

6 — Dört şahid de birlikte şehadet etmelidir. Eğer teker teker gelerek şahitlik ederlerse şehadetleri kabul edilmez.

İşt zinanın isbatı için şahitlerin bu vasıfları haiz olmaları gerekmektedir. Zinanın bir başka isbatı daha vardır ki o da, zanının zina ettiğini bizzat itiraf etmesidir. Alimler buna delillerin efendisi demektedirler. Allahu taala da «Daha doğrusu insan (bizzat) kendisine karşı bir şahittir.» (Kıyamet: 14) buyurmuştur.

Resulullah (sav) Maiz ile Gamidiye'yi kendi itiraflarına dayanarak başka şahit istemeden zina cezası ile cezalandırmıştır. Bazı alimlere göre dul veya bekar bir kadının gebe oluşu da onların zina ettiklerine delalet eder. Gebelik onların itirafları yerine geçer. Fakat Resulullah (sav) zamanında zina cezası gebelikle değil itiraf üzerine uygulanmıştır. Resulullah (sav) zamanında olan iki recm hadisesini nakledelim :

Maiz bin el-Eslemî hadisesi :

Maiz bin el-Eslemî, Hezal bin Naim'in yanında barınan kimsesiz bir gençti. Bir cariye ile zina etti. Efendisi ona, Allah (cc) tan af dilemesi için

yaptığını Resulullah (sav)'a haber vermesini emretti. Resulullah (sav) mes-cidde iken Maiz gelerek, «Ya Resulullah ben zina ettim.» dedi. Resulullah (sav) yüzünü ondan çevirdi ve «Git Allah'tan af dile.» buyurdu. Maiz yine karşısına geçerek, «Ben zina ettim ya Resulullah» dedi. Resulullah gene yüzünü çevirdi. Maiz bir kere daha karşısına geçerek, «Ya Resulullah, beni temizle, ben zina ettim.» dedi. Hz. Ebubekir ona, «Dördüncü defa tekrar edersen Resulullah seni recmettirir.» diye uyardı. Bunun üzerine Maiz sustu. Resulullah (sav), «Sen o kadını öptün mü, sıktın mı?» diye sordu. «Hayır ya Resulullah.» cevabını alınca, «Cinsî münasebette mi bulundun?» buyurdu. Maiz, «Evet, cinsî münasebette bulundum ya Resulullah.» dedi. Resulullah (sav)'ın «Sen cinsî münasebetin ne olduğunu biliyor musun?» sorusuna «Evet, evîl bir erkeğin helal ailesiyle yaptığını ben de o cariye ile yaptım.» cevabını verdi. Resulullah, «Sen ne demek istiyorsun?» buyurdu. Maiz, «Senden beni bu günden temizlemenı istiyorum.» deyince, Resulullah onun recmedilmesini emretti.

Recm esnasında Maiz, değen taşların acısıyla, «Ey kavim, beni Resulullah (sav)'a götürün. Zira benim kavmim beni öldürüyor?» diye feryada başladı. Halk onun feryadına aldirmayarak ölünceye kadar taşladılar. Resulullah (sav) Maizin isteğini duyunca, «Niçin recme devam ettiniz, niçin bana getirmediniz? Umulur ki o tövbe eder ve Allah da tövbesini kabul ederdi.» buyurdu. Bazı sahabilerin, «Köpek gibi taşlandı.» ve benzeri laflarını duyunca da, «Andolsun, Maiz öyle bir tövbe etti ki eğer onun tövbesi bir ümmet içinde eşit şekilde taksim edilse onlara herkesi affettirecek nisbette bir pay düşer.» buyurdu.

Diğer bir rivayette ise Resulullah (sav), «Nefsim kudret elinde olan Allaha yemin ederim ki, Maiz şimdi cennet nehirlerinde yıkıyor.» buyurmuştur. (32)

Gamidiye'nin hadisesi :

Müslim'in rivayetine göre Gamidiye isimli bir kadın Resulullah (sav)'a gelerek, «Ben zina ettim, beni temizle ya Resulullah.» dedi. Resulullah (sav) hiçbir şey söylemeden kadını geri çevirdi. Kadın ikinci günün sabahı tekrar geldi ve «Ya Resulullah, Maiz'i reddettiğin gibi beni de reddetme. Allah (cc)'ın ismi ile yemin ederim ki gebeyim.» dedi. Resulullah (sav), «Git ve doğum yapana kadar bekle.» buyurdu. Kadın doğumdan sonra çocuğu da kucağına alarak Resulullah'a geldi ve «Ya Resulullah, bu çocuğu doğurdum.» dedi. Resulullah (sav), «Git, sütten kesinceye kadar ço-

çuğunu emzir.» emrini verdi. Kadın çocuğunu sütten kesince eline bir parça ekmek vererek alıp Resulullah (sav)'a geldi. «Ya Resulullah, çocuk sütten kesildi ve gördüğünüz gibi artık ekmek yiyebiliyor.» dedi. Bunun üzerine Resulullah (sav) çocuğu müslümanlardan birine teslim ettikten sonra kadını göğsü derinliğinde kazılmış bir çukura indittirdikten sonra halka taşlamalarını emretti.

Recm sırasında kadından sıçrayan bir damla kan ahlid bin Vellid (ra)'ın yüzüne isabet etti. Bunun üzerine Halid (ra) kadına küfretti. Resulullah (sav), Hz. Halidin sözlerini işitince, «Sakin ol ya Halid. Nefsim kudret elinde olan Allaha yemin ederim ki bu kadın öyle bir tövbe etti ki eğer onun tövbisini zalim tahsildar da yapsaydı Allah onu da affederdi.» buyurdu. Recm bittikten sonra kadının namazını kılarak defnettirdi. (33)

Böyle hadiselerin asırların en üstünü olan Resulullah (sav)'ın asrında vukubulmasının yüksek bir hikmeti vardır. Bu hikmet, teşrii kanunların gelecek nesillere örnek olması için bizzat Resulullah (sav) tarafından tatbiki olarak gösterilmesidir. Eğer bu gibi hadiseler o zaman olmasaydı, Allah (cc)'ın farz kıldığı hadler yalnızca birer haber olarak kalırdı. Sonraki nesiller bu kanunların nasıl tatbik edileceğini bilemezlerdi. Allahu taala son peygamberi olan Hz. Muhammed (sav)'ın tebliğ ettiği dinin bütün asırları kapsayıcı ve her ortamda geçerli olmasını irade etmiştir. Bazı sahabilerden bazı muhalefetlerin görülmesi şeriatın tamamlanması, Resulullah (sav)'ın dini onlara uygulayarak ikmal etmesi içindir.

Yukarıda anlatılan hadiselerin kahramanları her ne kadar büyük bir suç işlemişlerse de kendi arzularıyla seve seve kanunların uygulanmasını ısrarla isteyerek o asır insanların ilahî kanunlara karşı bağlılık ve saygısını göstermektedirler. Recm cezası ne kadar ağır bir ceza olursa olsun, ahirette verilecek cezanın yanında çok hafif kalacaktır. O zamanki müslümanların hükümlere karşı gösterdikleri saygı, İslâma girdikleri günden itibaren almış oldukları İslâmî terbiyenin neticesidir.

Onüçüncü hüküm : Zina eden bir kadınla evlenmek sahih midir?

Selef alimleri bu meselede ihtilaf ederek iki görüşe ayrılmışlardır :

1. Görüş : Zina eden bir kadınla evlenmek haramdır. Bu görüş H. Ali (ra), Bera bin Azib (ra), Hz. Ayşe ve İbni Mes'ud (ra)'dan naklolunmuştur.

2. Görüş : Zina eden bir kadınla evlenmek caizdir. Bu görüş de Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve İbni Abbas (ra)'tan nakledilmiştir. Cumhurun görüşü de budur. Dört mezhebin fakihleri de bu görüşle hükmetmişlerdir.

1. Görüşün delilleri :

Zina eden bir kadınla evlenmenin haram olduğuna hükmedenler, «**Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasını nikahlamaz. Zina eden kadını da zina eden veya müşrik olan bir erkekten başkası nikahlamaz.**» (Nur: 3) âyetinin zahirini delil almışlardır. Bu görüşteki alimlere göre âyetin zahirine her ne kadar hüküm değil, haber manası taşıyorsa da âyetin sonundaki, «**Bu (suretle evlenmek) müminler üzerine haram kılınmıştır.**» ifadesi kesin hüküm ifade ettiğinden baş taraftaki haber anlamı taşıyan cümle de kesin bir hüküm ifade etmektedir.

Bu görüşün bir başka delili de Hz. Ali'den rivayet edilen şu sözdür: «Bir erkek zina ettiği zaman onunla karısının ayrılması gerekir. Bir kadın zina ederse yine onunla kocasını ayırmak gerekir.»

Bu görüşün delillerinden biri de, Mersed bin Ebi Mersed'in cahiliye döneminde dostu olan fahişe bir kadınla evlenmek için izin istemesi üzerine Resulullah (sav)'ın bu âyet nazil olana kadar cevap vermemesi, âyetin nüzulünden sonra ise, «Anakla evlenme.» buyurmasıdır.

2. Görüşün delilleri :

Zina eden bir kadınla evlenmenin caiz olduğuna hükmedenler aşağıdaki delillere istinad etmektedirler :

1 — Hz. Ayşe'den rivayet edilen, «Bir erkeğin zina ettiği kadınla evlenip evlenemeyeceği soruldu. Resulullah (sav), «Evet, başlangıcı zina idi ama sonu nikahtır. Haram helali haram kılmaz.» buyurdu.» (34) hadisi.

2 — İbni Ömer (ra)'den rivayet edilir: «Hz. Ebubekir mesclde otururken yanına btkinlik ve heyecandan ne konuştuğu anlaşılmayan bir adam geldi. Hz. Ebubekir Hz. Ömer'e, «Bu adamla ilgilen. Birşey için gelmiş fakat ben ne konuştuğunu anlamıyorum.» dedi. Hz. Ömer adama sordu. Adam, «Bana bir misafir gelmişti, kızımınla zina etti.» dedi. Hz. Ebubekir onları, zina haddi uyguladıktan sonra evlendirmiş ve bir sene sürgüne göndermiştir.» (35)

34 — Taberi ve Daru Kutni.

35 — İbnü'l-Arabî, age, C. 3, S. 319.

3 — İbni Abbas (ra)'tan şöyle rivayet edilir: İbni Abbas (ra)'a, «Zina eden bir erkekle kadın evlenebilirler mi?» diye soruldu. «Bazı zina ise sonu nikahtır. Bunun örneği şudur: Adamın biri bir bahçeden meyve çalar. Sonra bahçe sahibine giderek aynı meyveden parası ile satın alır. Çalarak yediği haram, satın aldığı helaldir.» cevabını verdi.

Bu görüş sahiplerine göre, «Zina eden erkek, zina eden veya müşrik olan bir kadından başkasını nikahlamaz...» âyeti umumi bir vakıayı ifade eder. Yani fık ve zinayı adet edinmiş bir kimse hiçbir zaman mümin ve salih bir kadınla evlenmek istemez. Ancak kendi meşrep ve ahlakında olan veya müşrik bir kadınla evlenmek ister. Zina eden bir kadınla da mümin ve salih bir erkek değil, ancak onun gibi zina eden bir erkek evlenmek ister.

Bazı alimlere göre bu âyetin hükmü, «İçinizden bekaranı ve kölelerinizi, cariyelerinizden salih olanları evlendirin. Eğer fakir iseler Allah onları (evlenmeleri sayesinde) fazl(ı kerem)ıyla zengin yapar.» (Nur: 32) âyetiyle neshedilmiştir.

Bu mesele ile ilgili tafsilat 47. Derste verilecektir.

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

- 1 — Kur'an müslümanların anayasasıdır. Her müslüman onun emirlerine sınırsız sarılmalıdır.
- 2 — Kanun yapma Allah (cc)'a mahsustur. O, kanunlarını kullarının maslahatına göre vazetmiştir.
- 3 — Şer'i hükümlerin dikkatle uygulanması farzdır.
- 4 — Şer'i cezalar namusun ve soyun korunmasını hedef alır.
- 5 — Şer'i cezalar, ibrat alınması için mutlaka bir topluluk önünde tatbik edilmelidir.
- 6 — Müslümanların emirinin en önemli vazifesi şer'i hükümleri tatbik etmektir.
- 7 — Zina fiilini kadınla erkek beraberce işledikleri için cezaları da eşittir.
- 8 — Zina hem dinî ve ahlakî, hem de ictimai bakımdan çirkin ve zararlı bir fiil olduğundan Allahu taala tarafından kesinlikle haram edilmiştir.

9 — Şer'i cezaları uygulamamak ve bu yolda şefaatsi olmak calz değildir. Zira cezaların uygulanmaması suçların yaygınlık kazanmasına vesile olur.

10 — İffetli bir mümin için zina eden bir kadınla evlenmek nasıl uygun değilse, iffetli bir kadının da zani ve fasık bir erkekle evlenmesi öyle uygun değildir.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

İslâm nazarında zina en kötü ve çırkın bir günah olduğu için cezası çok şiddetlidir. Zira zina insan haysiyetini yıkmakla kalmaz cemiyet nizamını da bozar. Neslin bozulmasının sebebi de zinadır. Zinanın çok olduğu ülkeler, sokaklara atılmış, yuvalara terk edilmiş çocuklarla doludur. Bunlar anne-baba sevgisinden mahrum yetiştiği için cemiyet için birer şaki haline gelmektedirler.

İslâmın başlıca hedeflerinden biri de bütün semavi dinlerin, hatta medenî kanunların korunmayı gaye edindiği akli, nesli, insan varlığını, din ve namusu korumaktır. Çünkü bunların korunması insan hayatının devamı için bir zarurettir. Bu bakımdan nesli korumak büyük ehemmiyet taşıdığından İslâm onun korunması için, nesli bozacak zina gibi suçları önlemek ve hatta tamamiyle ortadan kaldırmak gayesiyle şiddetli cezalar vazetmiştir. Bu cezaların bir başka hedefi de cemiyet içinde istikrar ve emniyetli tahakkuk ettirmektir.

Batı kültürü ile yetişen bazı insanlar, İslâmî cezaların çağımızla bağdaşmayan şiddetli ve kaba cezalar olduğunu, kadın hürriyetini kısıtladığını ve kadınlara yaratılıştan verilen erkeklerle eşitlik hakkına tecavüz edildiğini iddia etmektedirler. Vakıa İslâm kanunları ilk bakışta şiddetli ve kaba görünür. Fakat derinliğine düşünülürse tam bir adalet olduğunu kabul etmeyen tek bir akli selim sahibi kalmaz. Bu cezalarla kimlerin cezalandığı, neden cezalandığı düşünülürse adil olduklarının meydana çıkmaması mümkün değildir. Çünkü bu cezalar, bir hayvan misali, hangi yolla olursa olsun ve nasıl kötü sonuçlar doğurursa doğursun beşeri arzularını tatmin için suç işleyen insanlara uygulanmaktadır. Yalnız beşeri arzularını tatmin için zina işleyenler insan değil belki hayvandır. Zira hayvan gibi kendi şehvani arzularının peşine giderek başka hiçbir şeyi hesaba katmamaktadır. İnsanlar ise ne yaparlarsa yapsınlar ancak akli ruhakemeleri neticesinde yaparlar.

Allahu taala cinsel istek ve arzuyu insanlara yalnız ondan zevk alması için değil, insan neslinin devamı için vermiştir. Allahu taala kadınıla erkek arasındaki bu münasebetin hayvanlar gibi yapılmasına değil, temiz ve meşru biçimde yapılmasına mücade etmiştir. Çünkü insan neslinin devamı ancak sağlam bir evlilik neticesinde doğacak aile çocuklarıyla mümkündür. Nitekim Allahu taala bu hususta, «Allah sizin için kendilerinizden çiftler yaptı. Size çiftlerinizden oğullar ve torunlar verdi ve sizi güzel güzel (nimetler)den rızıklandırdı. Şimdi batıla inanıyorlar da onlar Allahın nimetlerine nankörlük mü ediyorlar?» (Nahl: 72) buyurmuştur.

Zina, İslâm nazarında ahlaksızlığın en aşağı derecesi olduğu gibi ictimai açıdan da en zararlı günahdır. Dolayısıyla bu suçun önüne geçilmesi için yumuşak değil sert tedbirler alınmalıdır. Ne varki bu cezalar zan üzere uygulanmaz, suçun isbatı içinde ağır şartlar getirilmiştir. Zira suçuna şahadet edenlerin mümin ve adil olmak üzere enaz dört kişi olması gerekir. Bu husustaki şahadeti de en sarih bir ifade ile yapmaları gerekmektedir.

Batılilar ise zinanın yalnızca tecavüz şeklinde yapılmasını suç kabul ederler. Zina kadının rızası ile olursa suç saymayarak cezalandırma yolunun gitmezler. Onlara göre zina, herne kadar ayıpsa da her halükarda suç değildir. Mesela, bekar bir erkek, bekar bir kadınla zina ettiği takdirde bu, cezayı gerektirecek bir suç kabul edilmez. Ancak erkek bunu zorla yapmışsa o zaman hafif bir cezaya çarptırılır. Bir erkek evli bir kadınla zina etmişse kadının kocası zina eden erkekten ancak bir tazminat alabilir. Çünkü kadın fiili kendi arzusu ile işlediğinden onların kanunlarına göre herhangi bir cezası yoktur.

Görüldüğü gibi batıliların zinaya son derece maddi bir bakışları vardır. Bu yüzden de birçok aile yıkılmakta, cemiyet git gide bozulmaktadır. Çünkü fuhuş yaygın bir hal almış bulunmaktadır. İslâm hukuku ile Batı hukuku tarafsız bir bakışla mukaye edildiğinde birinin insan nesline önem vererek mesut bir aile hayatı tesis etmeyi hedef aldığı, diğerinin ise cemiyetin ve neslin korunmasına hiç ehemmiyet vermediği görülür.

ZİNA İFTİRASI İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَا يَأْتُوا بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ فَاجْلِدُوهُمْ
 ثَمَانِينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ شَهَادَةً أَبَدًا وَأُولَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ①
 إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ②

4 — Namuslu ve hür kadınlara (zina isnadıyla) iftira atan, sonra (bu babta) dört şahit getirmeyen kimselerin (her birine) de seksen değnek vurun. Onların ebedi şahitliklerini kabul etmeyin. Onlar fasıkların ta kendileridir.

5 — Meğer ki bu (hareketten) sonra tövbe (vè rücu) ve (hallerini) ıslah ederler. Çünkü Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir.

(NUR SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

يَرْمُونَ

(Yermüne): Yermüne, remy kökünden gelir. Remy, taş veya sert birşey atmaya denir. Âyetteki anlamı ise iftira atmaktır.

الْمُحْصَنَاتِ

(El muhsenâti): İhsan kökünden gelir ve menetme anlamındadır. İffetli kadınlar, kötülöklere mani olduğu için onlara muhsene denir.

شُهَدَاءَ

(Şühedâe): Şahid kelimesinin çoğuludur.

فَاجِلِدُوهُمْ

(Feclidühüm): Cild kökünden türemiş bir fiildir.

Cild, vücuda vurulan sopaya denir.

الْفَاسِقُونَ

(El fasikûn): Fasik kelimesinin çoğuludur.

Fasik ise fisk kökünden gelen bir sıfat olup Allahın taatından çıkan anlamındadır.

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allahu taala, müminlerin haklarına hürmet etmeyerek iffetli, namuslu ve asil kadınlara zina iftirasında bulunanları haber vermektedir. Zira müfteriler attıkları bu iftira ile insanın en kudsî ve değerli varlığı olan haysiyet ve şerefine tecavüz etmektedirler. Allahu taala şöyle buyurmaktadır: Müfteriler, isnad ettikleri suçu adil dört şahid getirerek isbat edemezlerse onlara seksen sopa had vurun. Çünkü onlar, halkın içinde zina sözünün yayılmasını arzu eden ve zinadan uzak mümin kadınları töhmet altında bırakan yalancı ve fasik kimselerdir.

Allahu taala müfterilere seksen sopa vurulmasından sonra, insanlık şerefini kırarak, rencide edecek ikinci bir ceza ile cezalandırılmasını da emreder. Bu ceza, iftiralarında ısrar ettikçe onların hiçbir hususta şehadetlerinin kabul edilmemesidir. Müfteriler Allah (cc)'ın yanında kulların en kötüsü ve en şiddetli azaba uğrayacak olanlardır. Çünkü onlar Allah (cc)'ın taatından çıkmış, müminlerin şerefini korumayan sapık ve münafıklar gibi müminlerin haysiyet ve şereflerini kırarlar. Bu iftiraları ile İslâm toplumunu yıkmak, dağıtmak ve parçalamak isterler. Onlar eğer tövbe ederek yollarından döner, ahlaklarını düzeltir, tavır ve hareketlerini ıslah ederek sapıkların ve mütecavizlerin yollarından İslâmî yola dönerlerse affedilirler. Özürleri kabul edilerek itibarları iade edilirler. Çünkü Allah (cc), çok yarlıgıyıcı ve bağışlayıcıdır. Tövbe eden kullarının tevbelerini kabul edicidir.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

Bazı müfessirlere göre bu âyetler Hz. Ayşe hakkında nazil olmuştur. Münafıkların ona zina iftirası atmaları üzerine Allahu taala bu âyetlerle, semadan bütün ümmete ulaşacak ve asırdan asıra intikal edecek ve ibret verici bir şekilde onun ne kadar temiz, ne kadar asil olduğunu bildirmiştir.

Taberi bu hususta şöyle der: «Bu âyetler Hz. Peygamberin zevcesi Hz. Ayşe'ye iftira atanlar hakkında nazil olmuştur. Said bin Cübeyr (ra)'-

den şöyle rivayet edilir: Ondan zinanın mı, yoksa iffetli bir kadına zina iftirasının mı daha ağır olduğu soruldu. «Hayır, zina daha çirkindir.» dedi. «Allahu taala, «**Namuslu ve hür kadınlara iftira atan, sonra dört şahid getirmeyen kimselerin (her birine) de seksen değnek vurun.**» buyurmamış mıdır?» denilince Said bin Cübeyr (ra), «Bu âyet hasseten Hz. Ayşe'ye iftira atanlar hakkında nazil olmuştur.» demiştir.»

Sahih olan, Kurtubî'nin zikrettiği ve Taberî'nin de kabul ettiği gibi bu âyetler umumi olarak zina iftirasında bulunanlar hakkında nazil olmuştur. Hz. Ayşe'ye iftira atanlar da bu hükmün içindedir. Öyleyse bu âyetler Allah (cc)'ın inzâl buyurduğu hükümlerden bir hükümdür. Bilindiği gibi hükümler tek bir sebebe istinad etse de umumilik ifade eder.

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Alimler, «**Namuslu ve hür kadınlara iftira atan...**» âyetindeki iftiranın zina iftirası olduğunda icma etmişlerdir. Bunun isbatı için aşağıdaki delillere istinad etmişlerdir :

1 — Önceki âyetlerde zinanın zikredilmesinden buradaki iftiranın zina iftirası olduğu anlaşılmaktadır.

2 — Allahu taalanın âyette «**namuslu ve hür kadınlar**»ı zikretmesi, buradaki iftiranın namusluluğun zıddı olan zina iftirası olduğuna açıkca delalet etmektedir.

3 — Zina dışındaki iftiralarda sopa haddinin farz olmadığı icma ile sabittir. Bu âyette ise müfterilere seksen değnek vurulması emredilmektedir.

4 — Âyetteki, «**sonra dört şahid getirmeyen**» ifadesi de iftiranın zina ile ilgili olduğunu göstermektedir. Çünkü dört şahid yalnız zina için istenir. (1)

İkinci incelik : Âyetteki «**namuslu**» kelimesinde çok ince bir işaret vardır. Bu, namuslu olmayan bir erkek ve kadına zina isnadında bulunan kimsenin zina iftirası haddi ile cezalandırılmayacağını göstermektedir. Çünkü iftira atılan şahsın iffetsizlikle tanınması, meşhur olması müfteriden cezayı kaldırır. İftira cezasının meşruiyeti faziletli insanları korumak içindir. İffetsizlikle meşhur olan kimse ise artık İslâmî bakımdan korunması gereken bir haysiyet ve şerefe sahip değildir.

1 — Fahreddin Razi, Tefsir-i Kebir, C. 23, S. 152.

Üçüncü İncelik : Âyetteki hükmün yalnız kadınlara tahsis edilmesinin birçok hikmeti vardır. Herşeyden önce zina iftirası daha çok kadınlara atılmaktadır. Bu iftira en çok kadınların şeref ve haysiyetlerini yıkmakta ve aynı ayıp akrabalarını da lekelemektedir. Yoksa isnad edilen suç isbat edilmediği takdirde müfteri yalnız kadına attığı iftiradan dolayı cezalanmaz. Aynı ceza erkeklere atılan iftiradan dolayı da uygulanır.

Dördüncü İncelik : Âyetteki «tövbe» kelimelerinden sonra «**islah edenler**» tabirinin gelmesi, yalnız tövbenin kafi gelmediğini göstermektedir. Müfteride ancak hallerini islah emareleri açıkca görülmeye başladığı zaman gerçekten tövbe ettiği anlaşılır. Zira iftira kul haklarıyla ilgili bir günahtır. Cezası da onun için ağırdır.

Fahreddin Razi şöyle der: «Şafiilere göre zina iftirasında bulunan kim- senin şahadetinin kabul edilmesi için, müfterinin hallerini islah ettiği her- kes tarafından görülebileceği bir zaman geçmelidir. Bu zaman bir sene- dir.» (2)

Beşinci İncelik : Allahu taala, namuslu ve iffetli bir kadına zina ifti- rasında bulunan için üç ayrı ceza vazetmiştir. Birincisi, seksen sopa had, ikincisi iftiradan dönüp tövbe edene kadar hiçbir şahadetinin kabul edil- memesi, üçüncüsü ise, Allahu taalanın onu, tövbe edip hallerini islah ede- ne kadar fasık ilan etmesidir. Allahu taalanın zina suçunda bekarlar için yüz sopa cezası vazederken müfteriler için seksen sopa ile şahadetlerinin kabul edilmemesi cezasına hükmetmesi, iftira suçunun ağırlığını ve Al- lah (cc) katında ne kadar büyük bir günah olduğunu göstermektedir.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Muhsan kelimesinin manası nedir?

İslâm şariatında dört vasfı haliz olan kimseye «**muhsan**» denir:

1.) İffetli olmak. «...**Namuskar, zinaya sapmamış ve gizli dostlar da edinmemiş (insanlar) halinde (yaşamınız şartıyla) müminlerden... sizden evvel kitap verilenlerden yine hür ve iffetli kadınlar...**» (Maide: 5) âyetin- de kadınlarda iffetin şart olduğu bildirilmiştir.

2.) Hür olmak. Zira Allahu taala, «...**Onlar (cariyeler) evlendikten son- ra bir fuhuş irtikab ettiler mi o vakit üzerlerine hür kadınlar üzerindeki ce- zanın yarısı (verilir).**» (Nisa: 25) buyurmuştur.

3.) Evli olmak. Zira Allahu taala, «...**Bütün kocalı kadınlar(la evlenmeniz de size harâm edildi)**». (Nisa: 24) buyurmaktadır.

4.) Müslüman olmak. Zira Resulullah (sav), «Allah (cc)'a şirk koşan muhsan değildir.» buyurmuştur.

İşte bir kadının «**muhsan**» sayılması için iffetli, hür, evli ve müslüman olması lazımdır. Bunların içinde en önemlisi de iffetliliktir. Zira iffetli olmayan bir kadına zina iftirası atan için, bütün fakihlerin ittifakıyla, had vurulmaz.

İkinci hüküm : Zina iftirasının şartları nelerdir?

Zina iftirasında bulunan bir kimsenin sopa ile cezalandırılabilmesi için birçok şartın tahakkuk etmesi lazımdır. Bu şartların bazıları müfteri ile, bazıları da iftira atılanla ilgilidir. Bir şart da iftiranın kendisinde bulunmalıdır.

Müfteride bulunacak şartlar : Bu şartlar üçtür :

- 1 — Akıllı olmak,
- 2 — Bağı olmak,
- 3 — İhtiyarı ile itham etmek.

Bu şartlar zaten insanların mükellef olması için asıl olan şartlardır. Bu şartları taşımayan kimse mükellef olamaz. Herne kadar âyeti kerimede bu şartlar sayılmamışsa da diğer naslarla tesbit edilmiştir. Müfteri deli, çocuk veya mükreh (tehdit edilen, zorlanan) kimselerden ise had vurulmaz. Zira Resulullah (sav), «Üç kişi için teklif yoktur: Uyuyan insan, henüz ihtilam olmayan çocuk ve deli.» ve yine, «Benim ümmetim için hataen, unutulmuş yapılan günahlarla zorlanarak yapılan günahların cezası yoktur. Zira akıl, mükellef sayılmanın temel şartıdır. Delinin sözüne itibar edilemeyeceğinden attığı iftiranın bir tesiri de olamaz. Ancak akıllı bir çocuğun herhangi bir kimseye zina isnad etmesine itibar edilmeyerek had uygulanmamakla birlikte tazirle uygun bir şekilde terbiye edilmesi gerekir.

İftira atılanlarda bulunması gereken şartlar :

Âyetteki, «**Namuslu ve hür kadınlara...**» ifadesinin zahiri ister müslüman, ister kafir olsun bütün kadınları ihata eder. Ancak fakihler zina ifti-

rası atılan kadında beş şartın bulunması lazım geldiğinde ittifak etmişlerdir :

- 1 — İslâm,
- 2 — Akıl,
- 3 — Bülüğ,
- 4 — Hürriyet,
- 5 — İffet.

Bu şartlar tahakkuk etmediği takdirde iftira etse bile müfteri cezalandırılmaz. Kadının herşeyden evvel müslüman olması şarttır. Zira Resulullah (sav), «Şirk koşan muhsan değildir.» buyurmuştur. Buna göre müşrik bir kadına zina isnad eden kimseye iftira haddi uygulanmaz. Zira küfrün üstünde günah yoktur. Kafirlerden günah sadır olması her zaman mümkündür.

İbnü'l-Arabî: «Küfüründen dolayı kafirin namusuna saygı gösterilmez. Fiskını açıkca ortaya koyanlar gibi onların da şereflerinin korunması söz-konusu edilemez. Çünkü kafir İslâmî yasakları çiğnediği için İslâmın insana vermiş olduğu şeref payesi sınırlarını tecavüz etmiştir.» (3)

İftira atılan kadının akıllı olması şarttır. Zira iftira haddi, iftira atılanın bundan duyduğu ve duyacağı eziyetlerin karşılığıdır. Akıllı olmayan kişi ise yapılan iftiradan dolayı hiçbir zarara uğramaz. Bu sebeble deliye iftira atana had uygulanamaz.

İftira atılanın baliğ olması da şarttır. Zaten çocuk için zina tasavvuru mümkün değildir. Kör nasıl görmezse, baliğ olmayan çocuk da zina edemez. Öyleyse çocuğa ister kız, ister erkek olsun zina isnad eden için cumhura göre had yoktur. Yalnız İmam Malik (ra)'e göre, bülüğ çağına ermemiş gelişkin bir kıza zina iftirasında bulunmak, aynen baliğ olanlar gibi haddi, cezayı gerektirir. İmam Hanbel (ra) ise sıcak iklimlerdeki erken yetişmiş dokuz yaşını tamamlamış kız çocuğuna atılan iftiranın da baliğ olanlara atılan iftira gibi haddi gerektirdiği görüşündedir.

İftira atılanın hür olması lazımdır. Cumhur, hürriyetin şart olduğunda ittifak etmişlerdir. Zira kölenin veya cariye'nin insanlık şerefi ve zinadan korunması hür kadına nisbetle çok daha zayıftır. Herne kadar köle ve cariye'ye de iftira atmak haramsa da müfteri için had uygulanmaz, tazir edilir.

Zırra Resulullah (sav), «Köle ve cariyesine zina iftirasında bulunan kimse-
nin sözü doğru değilse, kıyamet günü ona had uygulanır.» (4) buyurmuş-
tur. Cezanın ahirette uygulanması, ahirette mülkiyetin kalkması, köle ile
efendinin eşit olması ve kimsenin diğerinden takvadan başka bir üstün-
lüğü sahip olmaması sebebiyledir.

İbni Hazm, fukahanın cumhuruna muhalefet ederek köle ve cariyeye-
lere atılan iftiranın hürlerle atılandan hiçbir farkı olmadığını savunmuştur.
Buna göre kim bir cariyeye veya köleye zina iftirası atarsa, hüre atılan if-
tiranın karşılığı olarak uygulanan cezanın ona da uygulanması icabeder.
Ulemanın, «Köle ve cariyeye hürmet yoktur.» demesi manasızdır. Mümin
ister hür, ister köle olsun hürmete layıktır. Çünkü öyle köleler vardır ki,
Kureyş soyundan olan bir halifeden bile Allah katında daha hayırlıdır.
İbni Hazm'ın bu görüşü güzel olmakla beraber, cumhurun delil aldığı ha-
dise muhaliftir. Hükümler de görüşlerle değil, fiili ve kavli hadislerle tesbit
edilir. «Köle ve cariyesine zina iftirasında bulunan kimsenin sözü doğru
değilse, kıyamet günü ona had uygulanır.» hadisi Buhari ve Müslim tara-
fından tesbit edilmiştir. Hadisin hilafına olan görüşlere itibar edilmmez.

İftira atılarda bulunması gereken son şart iffettir. Bu hususta bütün
fakihler ittifak etmişlerdir ve muhalefet eden de çıkmamıştır. Zırra mevzu-
muz âyette, «İffetli kadınlar...» ifadesi bulunmaktadır. İffetli olmayanlar,
bugün fiske ve günahlarıyla övünmeyi ilericiilik, dindar ve faziletli yaşamayı
da gericilik sayanlar gibidir. Had cezası iftira atanı yalanlamak için meş-
ru kılınmıştır. Eğer iftira atılan fiilen zina ediyorsa müfteriyi yalanlamak
mümkün değildir. İftira atılanın kötü fiilleri işlemekle meşhur olması müfte-
ri için fırsat hazırlamış demektir. Öyleyse gençliğinde zina eden bir adam
sonra tövbe ederek halini ıslah etse, güzel ahlakla tanınmış olsa bile ona
iftira atana had vurulamaz. Müfteri ancak tazir edilebilir.

Özetlersek kafire, deliye, çocuğa, köle ve cariyeye ve iffetsiz bir ka-
dına zina isnadında bulunan kimseye iftira haddi uygulanamaz. Ancak ta-
zir yapılır. Çünkü bunlara yapılan iftira, herne kadar şeref ve haysiyet kı-
rıcı birşey değilse de zinanın yayılmasına sebep olabilir. Nitekim Allahu
taala, «Kötü sözlerin iman edenlerin içinde yayılıp duyulmasını arzu eden-
ler (yokmu). Dünyada da ahirette de onlar için pek acıklı bir azab vardır.
(Onları) Allah bilir, siz bilmezsiniz.» (Nur: 19) buyurmaktadır.

Üçüncü hüküm: Haddi icabettiren sözler nelerdir?

İftira sözleri üçe ayrılır: Sarih ifade, kinaye ve cıtlatma.

Sarih ifade, müfterinin konuşmasında doğrudan zina kelimesini kullanarak zina isnadında bulunmasıdır. Mesela, «Ey zani», «Ey zina oğlu», «Sen babanın oğlu değilsin» veya «Falan adam falan kadınla zina etmiştir» gibi sözler sarih ifade ile zina isnadında bulunan sözlerdir. Dolayısıyla haddi gerektiren birer iftiradır.

Kinaye yoluyla iftira ise, zina yapıldığını dolaylı olarak bildiren kelimeler sarfetmektir. Mesela, «Sen her erkekle tokalaşıyorsun» veya «Herkesle konuşup şakalaşıyorsun» veya «Fasika, facire, fahişe» gibi sözlerin hepsi doğrudan olmamakla beraber zinayı kasdederek söylenmişse zina iftirası sayılır.

Cıtlatma (tariz) yoluyla zina iftirası sayılabilecek sözler ise, «Sen zina etmedin!», «Zani değilsin!», «O kadın zani değildir!» gibi ifadelerle yapılandır. Fâkihler bu yolla yapılan iftiranın haddi icabettirip ettirmeyeceği hususunda ihtilaf etmişlerdir.

İmam Malik (ra)'e göre bu nevi sözler zina iftirasıdır ve müfteriye iftira haddinin uygulanması icabeder.

İmam Şafi (ra)' ve İmam Ebu Hanife (ra)'ye göre, bu sözler klme karşı kullanılırsa kullanılsın, zina iftirası sayılmaz, haddi de gerektirmez. Ancak bunları söyleyen, maksadının onun zina ettiğini ortaya koymak olduğunu söylerse iftira sayılarak isbatı istenir. İsbat edilemezse iftira haddi uygulanır.

İmam Malik (ra)'ın delili :

İmam Malik (ra) Umrete binti Abdurrahman'dan şöyle rivayet etmiştir: Hz. Ömer zamanında iki kişi babalarından söz ederken biri diğerine «Ben Allahın ismi ile yemin ederim ki ne babam, nede annem zina etmiş değillerdir.» dedi. Bunu duyan Hz. Ömer bu hususu sahabilerle istişare etti. Sahabilerin bazıları, «Adamın bu lafında birşey yoktur. Çünkü anne ve babasını methetmiştir.» dediler. Diğer bazı sahabiler ise, «O şahıs anne-babasını başka sözlerle methedemez miydi» dedikten sonra Hz. Ömer'e dönerek, «Bizim görüşümüze göre ona iftira haddi uygulanmalıdır.» dediler. Hz. Ömer de o adama iftira cezası olarak seksen sopa vurdurdu.

Kurtubî bu konuda şöyle demektedir: «İmam Malik (ra)'in görüşünün delili şudur: İftira haddinin vazedilmesinin gayesi, iftira atılan kişiye atılan

lekeyi gidermektir. Bu leke, sarahaten sürülmeyip çıtlatma yoluyla da sürülse zina iftirası sayılır ve müfteriye haddin uygulanması icabeder. Zira Allahu taala Hz. Meryem'in tarihî vakasını bildirirken, «**Ey Harun'un kız kardeşi, senin baban kötü bir adam değildi. Anan da iffetsiz bir kadın değildi.**» denildiğini haber vermektedir. Bu ifadelerle çıtlatma yoluyla Hz. Meryeme zina isnadında bulundular. İşte bunun için Allahu taala o kavim hakkında, «**Bir de onların (İsây) inkar ile kafir olmaları, Meryemin aleyhinde büyük iftira atıp söylemeleri...**» (Nisa: 156) buyurmuştur. Görüldüğü gibi onlar bu sözleriyle Hz. Meryeme, «**Sen o baba ve annenin kızı olduğun halde bu işi nasıl yaptın, bu çocuğu nereden getirdin?**» yani zina ettin demek istemişlerdir.» (5)

Şafii ve Hanefilerin delilleri :

İmam Şafii ve Ebu Hanife'ye göre çıtlatma yoluyla sarfedilen sözler zina iftirası mana ve ihtimali taşıdığı gibi başka bir mana da taşıyabilir. İhtimal işe şüphedir. Dolayısıyla haddi gerektirmez. Zira Resulullah (sav); «**Şüphelerle hadleri uygulamayın.**» (6) buyurmuştur.

Allahu taala kocasının ölüm iddetini bekleyen bir kadına doğrudan talip olmayı yasak ettiği halde çıtlatma yoluyla evlenme talebinde bulunmayı mübah kılmıştır. Nitekim, «**(Vefat iddetini bekleyen) kadınları nikahla isteyeceğinizi çıtlatmanızda, yahut böyle bir arzuyu gönüllerinizde saklamanızda üzerinize bir vebal yoktur.**» (Bakara: 235) buyurmuştur. Bu âyet, sarahaten söyleme ile çıtlatarak söylemenin hükümde eşit olmadığına delalet eder.

İmam Şafii ve Ebu Hanife'nin görüşlerini doğrulayan delillerden biri de Ebu Hüreyre'den rivayet edilen, «**Bir kişi Resulullah (sav)'a gelerek, «Ya Resulullah, karım zenci bir çocuk doğurdu.» dedi. Resulullah (sav) ona, «Senin develerin var mı?» diye sordu. «Evet» cevabını alınca, «Develerinin rengi nasıldır?» dedi. «Kırmızıdır.» cevabını alınca yine sordu: «Develerin içinde hiç gri renkli olan var mı?» Adam, «Evet, var.» dedi. Resulullah (sav), «Nasıl olup da kırmızı deveden gri deve çıkıyor?» sorusuna, «Herhalde develerimin ataları arasında gri renkli olan vardı da ondan.» cevabını alınca, «Öyleyse senin bu çocuğun da sizin atalarınızdan birinin rengini taşıyor.» buyurdu.» (7) Görüldüğü gibi adam çıtlatma yoluyla**

5 — Kurtubi, age, C. 12, S. 173'ten özetle.

6 — Tirmizi, Hakim, Beyhaki.

7 — Buhari ve Müslim.

la karısının zina ettiğini anlatmak istediği halde Resulullah (sav) ona had vurmamıştır.

Dördüncü hüküm: Bir topluluğa zina iftirası atmanın hükmü?

Fakihler, bir topluluğa zina iftirası atan kimse hakkında ihtilaf ederek üç görüşe ayrılmışlardır :

1.) Birinci görüşe göre, müfteriye bir had (seksen sopa) uygulanır. İmam Malik, İmam Hanbel (ra) ve İmam Ebu Hanife (ra)'nin görüşü budur.

2.) İkinci görüşe göre, toplulukta kaç kişi varsa onların sayısınca ayrı ayrı had vurulur. İmam Şafil (ra) ile İmam Ebu'l-Leyl bu görüştedir.

3.) Üçüncü görüşe göre, müfteri iftirayı bütün topluluğa bir defada, yani «Siz zanisiniz.» şeklinde atmışsa tek had, topluluktaki kişilere teker teker «Sen zanisin» şeklinde iftira atmışsa topluluğun sayısınca had uygulanır. Bu görüş de İbni Ebi Leyla ve Şa'bî'nin görüşüdür.

1. Görüşün delilleri : Ebubekir Cessas'ın naklettiği, cumhurun kıtap, sünnet ve kıyastan olan delillerini aşağıya alıyoruz :

1 — Kitaptan delilleri : «**Namuslu ve hür kadınlara (zina isnadıyla) iftira atan sonra (bu babta) dört şahit getirmeyen kimselerin (her birine) de seksen değnek vurun.**» (Nur: 4) âyetine göre, hür ve iffetli kadınlara iftira atanlara had vermek icabeder. Bu ifadeden anlaşılıyor ki, bir topluluğa zina iftirası atan kişi seksen sopadan fazlasıyla cezalandırılmaz. Bir kişi, bir topluluğa zina iftirası atarsa, ona bir had değil, birkaç had uygulanacağını iddia eden, âyete açıktan muhalefet etmiş olur.

2 — Sünnetten delilleri : İbni Abbas'tan şöyle rivayet edilmiştir: «Hilal bin Ümeyye Resulullah (sav)'ın huzurunda karısının Şerik bin Sehma ile zina ettiğini iddia etti. Bunun üzerine Resulullah (sav) ona, «Ya İsbat edersin, veya sırtına sopa vurulur.» buyurdu.» Görülüyor ki Hilal, karısı ile birlikte Şerik bin Sehma'ya da zina isnad ettiği halde Resulullah (sav) tek had vermaktan söz etmiştir.

3 — Kıyastan delilleri: Haddi gerektiren hırsızlık ve içki gibi diğer suçlar birkaç kere tekrar edildikten sonra ortaya çıkarsa bir kere had uygulanır. İftira da haddi gerektiren suçlardan olduğuna göre, bir topluluğa da yapılmış olsa, bir kere had vurulması icabeder. (8)

2. Görüşün delilleri : Şafiilere göre, birinci görüştekilerin delil aldıkları âyet, bir kişinin bir topluluğa değil, bir başka kimseye iftira atmasının hükmünü bildirir. Âyetle hem iftira atılanların, hem de müfterilerin çoğul olarak ifade edilmesi buna delalet eder.

Şafiilere göre, birinci görüştekilerin delil kabul ettikleri hadiste Resulullah (sav)'ın tek hadden söz etmesinin sebebi, Hilal'in her ikisine tek sözle zina isnadında bulunmasıdır.

Yine Şafiilere göre, birinci görüştekilerin kıyasa dayanan delilleri doğru değildir. Zira zina iftirası insan haklarını ilgilendirirken içki yalnızca Allah (cc) hukukunu ilgilendirmektedir. Kul hakkı ile Allah (cc)'ın hakkını kıyas etmek doğru olmaz.

Beşinci hüküm : Şahidlerin adil olmaları şart mıdır?

Âyetle şahitlerin sayıları dışında hiçbir vasıf zikredilmemiştir. Bu yüzden alimler şahitlerin vasıfları hususunda ihtilaf etmişlerdir.

İmam Şafii (ra) ye göre, bütün şehadet hukukunda olduğu gibi bu husustaki şehadette de şahitlerin adil olması şarttır. Aksi halde şehadetleri kabul edilemez.

Hanefilere göre ise fasık bir kimsenin şehadeti de kabul edilir. İşte alimler arasındaki ihtilafın kaynağı burasıdır.

Bir zina iftirasında şahitlik yapan dört fasıkın şehadetleri, İmam Şafii'ye göre geçersiz ve bunların sözleri de bir iftiradır. Bu sebeple bu fasık şahitlere de iftira haddi uygulanır. Çünkü fasıklar şehadet vasıflarını haliz olmadıkları için şahitlik yapamazlar. Eğer yaparlarsa müfteri sayılırlar.

Hanefilere göre ise, zina isnadında bulunan kişi dört şahit getirdiği için iftira haddinden kurtulur. Fakat şariat bu fasık şahitlerin şehadetlerine itibar etmez. Bunların şehadeti ile ancak zina şüphesi tesbit edilmiş olacağından müfteriden de, şahitlerden de had düşer. Dört fasık şahidin şehadeti zina suçunu isbata yeterli sayılmadığından suç isnad edilmeye had uygulanamayacağı gibi, kesinleşen bir şüphe üzerine iftirada bulunduğundan dolayı müfteriden de had düşer.

Altıncı hüküm : Şahitlerin toplu halde şehadet etmeleri şart mıdır?

Âyetin zahiri dört kişinin şehadetini istemektedir. Bu şahitler ister tek tek ve başka zamanlarda, ister topluca şehadet etsinler farketmez. İmam Malik (ra) ve İmam Şafii (ra)'nin görüşü de budur.

İmam Ebu Hanife (ra)'ye göre ise, şahitler topluca şehadet etmelidir. Teker teker ve başka zamanlarda şahitlik ederlerse şehadetleri kabul edilmeyeceği gibi müfteri sayılarak herbirine İftira haddi uygulanır.

Maliki ve Şafiilerin delilleri :

Âyette yalnızca dört şahit getirilmesi şart koşulmuştur. Topluca şahitlik yapmalarının şart olduğunu gösteren bir işaret de yoktur. Öyleyse şahitlerin topluca veya ayrı ayrı şehadet etmeleri kafidir. Bununla birlikte, ayrı ayrı şehadette bulunmaları töhmetten uzak olmaları bakımından daha iyidir. Zaten hakim şahitlerin durumundan şüphelenirse hakkın ortaya çıkması için onları birbirinden ayırarak ifadelerini ayrı ayrı alır. Çünkü bu şekilde şahitlerin sözlerinin doğru veya yalan olduğu daha iyi ortaya çıkar.

Hanefilerin delilleri :

Hanefilere göre tek başına şehadette bulunan kimse müfteri sayılır. Buna göre ona da had uygulanması icabeder. Bu sebeble tek hal çaresi şahitlerin toplu halde şehadette bulunmalarıdır.

Hanefiler bu görüşlerini Hz. Ömer'in Muğiyre bin Şu'be'ye İftira atanlarla ilgili uygulamasıyla isbat ederler. Bu konudaki tafsilat dokuzuncu hükümde gelecektir.

Yedinci hüküm : Bir hüre İftira atan köle veya cariye'nin cezası ne olur?

Fakihler, hür, evli ve namuslu bir müslümana zina İftirası atan köle ve cariye'nin de cezalandırılmasında ittifak etmişlerdir. Fakat bunlara uygulanacak cezanın hürlerle uygulanan cezanın aynısı mı, yoksa yarısı mı olacağına ihtilaf etmişlerdir.

Dört mezhebin imamlarına göre hür bir insana zina İftirası atan kölenin cezası, hürlerin cezasının yarısı, yani kırk sopadır. Zira Allahu taala, «Onlar evlendikten sonra bir fuhuş İrtikab ettilermi o vakit üzerlerine hür kadınlar üzerindeki cezanın yarısı (verilir).» (Nisa: 25) buyurmuştur.

İmam Evzaî ve İbni Hazm'a göre ise köle ve cariye'nin cezası da hürler gibi seksen sopadır. Çünkü had, müslümanların haklarını korumak için farz kılınan bir cezadır. İftira aynı zamanda İftira atılanın namusuna vaki olan bir cinayettir. Cinayetlerde ise hür ile köle arasında bir fark yoktur.

Cumhurun delilleri :

Abdullah ibni Ömer (ra)'den şöyle rivayet edilmiştir: «Ben, Ebubekir (ra), Ömer (ra), Osman (ra) ve sonraki halifenin idarelerini idrak ettim. Bunların hepsi iftira suçunu işleyen köle ve cariyelere kırk sopa cezası verirdilerdi.»

Hız. Ali, «Herhangi bir şahsa zina iftirası atan köle ve cariyeye kırk sopa ceza uygulanır.» buyurmuştur.

İbnî Munzir: «Muteber olan cumhurun görüşüdür. Ben de onunla hükmederim. Cumhura göre zina cezasını getiren âyet, yalnız hürlerle alt hükümü ifade etmektedir. Aynı suç bir köle işlediği takdirde onun cezası hürlerin cezasının yarısıdır.»

Sekizinci hüküm : İftira cezası Allah (cc)'ın hukukundan mı, yoksa kulların hukukundan mıdır?

İmam-ı Azam (ra)'a göre iftira cezası Allah (cc)'ın hukukundandır. Buna göre;

1 — İmamın zina iftirası suçunu haber alır almaz, iftiraya uğrayan istemese bile, müfteriye had uygulaması farzdır.

2 — İftiraya uğrayan hakkında vazgeçse, müfteriyi affetse dahi müfteriden had düşmez. Müfteri, haddin uygulanmasından önce tövbe etmiş olsa, tövbesi ancak kendisi ile Allah (cc) arasında geçerlidir. Cezanın uygulanması için bir engel teşkil etmez.

3 — Müfteri köle olduğu takdirde had yarıya iner. Had eğer kul hukukundan dolayı olsaydı yarıya inmemesi gerekirdi.

İmam Malik (ra) ve İmam Şafii (ra)'ye göre zina iftirası cezası Allah (cc) hakkından değil, kul hakkından dolayıdır. Buna göre;

1 — İmam, iftiraya uğrayan cezanın uygulanmasını talep edene kadar ceza uygulayamaz.

2 — İftiraya uğrayan, müfteriyi affederse ceza düşer.

3 — İftiraya uğrayan, haddin uygulanmasından önce ölürse, hak varislerine geçer. Varisleri müfteriyi dilerse affeder, dilerse haddin uygulanmasını isterler. (9)

Bazı fakihlere göre ise, zina iftirasının cezası Allah (cc) hukuku ile kul hukuku arasında müşterek bir haktır. Zira müfteri attığı iftira ile hem Allah (cc)'ın hakkına, hem de kulun hakkına teşavüz etmektedir. Ceza da hem Allah (cc)'ın hakkının, hem de kul hakkının korunması için meşru kılınmıştır.

Dokuzuncu hüküm : Müfteri tövbe ederse şehadeti kabul edilir mi?

Kur'an, zina iftirası atanlar için üç ayrı hüküm vâzetmiştir :

- 1.) Seksen sopa vurulması
- 2.) Şehadetinin ebediyyen kabul edilmemesi,
- 3.) Allahın taatından çıktığı için fasıklıkla vasıflandırılması.

Bu üç hükümden sonra Allahu taala, **«Meğer ki bu (hareketten) sonra tövbe (ve rücu) ve (hallerini) ıslah ederler.»** buyurarak, **«tövbe»** edenleri ve hallerini **«ıslah»** edenleri istisna etmektedir. Fakihler âyetteki **«tövbe»** ve **«ıslah»**ın fasıklığı ortadan kaldırdığı gibi, şehadetinin kabulüne delâlet edip etmediği hususunda ihtilaf ederek iki görüşe ayrılmışlardır :

1 — İmam-ı Azam (ra)'a göre âyetteki **«tövbe»** ve **«ıslah»** tan sonraki istisna, yalnız son cümle, yani **«Onlar fasıkların ta kendileridir.»** cümlesi ile ilgilidir. Dolayısıyla müfterinin yalnız **«fasıklık»** vasfını ortadan kaldırır. Fakat sonradan dünyanın en salih insanı bile olsa, şehadeti asla kabul edilmez. Bu görüş, Hasan-ı Basrî, Nehâî, Said bin Cübeyr ile diğer bazı tabiin fakihlerinden de rivayet edilmiştir.

2 — İmam Malik (ra), Hanbel (ra) ve Şafii (ra)'ha göre ise istisna iki cümleyi, yani **«Onların ebedî şahitliklerini kabul etmeyin.»** ve **«Onlar fasıkların ta kendileridir.»** cümlelerini içine almaktadır. Buna göre müfterinin hem **«fasıklık»** vasfı ortadan kalkmakta, hem de şehadeti kabul edilmektedir. Bu görüş Ata, Tavus, Mücahid, Şa'bî, İkrime ve diğer bazı tabiin alimlerinden de rivayet edilmiştir. Taberî de bu görüşü benimsemiştir.

Hanefilerin delilleri :

Hanefilerin müfterinin şehadetinin kabul edilmeyeceği şeklindeki görüşlerinin delilleri şunlardır :

1.) Âyetteki istisna önceki cümlelerin hepsine raci olsa o zaman tövbe ile müfteriden haddin de düşmesi lazım gelir. Bu ise icmaen batıldır. Bundan anlaşılıyor ki, âyetteki istisna yalnız son cümleye aittir. Yani müfterinin yalnızca fasıklık vasfını ortadan kaldırır.

2.) Allahu taala, «Onların ebedî şahitliklerini kabul etmeyin.» buyurmaktadır. Müfterinin şهادetinin kabul edilmesi, nassa muhalif olur.

3.) Resulullah (sav), «Müslümanlar birbirlerine şahidlik yaptıkları zaman adildirler. Meğer ki, zina iftirası suçundan had cezasına uğramasın.» buyurmuştur. Bu hadis açıkca delalet ediyor ki, zina iftirası suçundan dolayı cezalandırılan kişinin şهادeti kabul edilmez.

Cumhurun delilleri :

Cumhurun, müfterinin tövbeden sonra şهادetinin kabul edileceğine dair delilleri ise şunlardır :

1.) Tövbe bütün günahları yok eder. Günahtan tövbe eden hiç günah işlememiş gibidir. Öyleyse müfterinin de tövbeden sonra şهادeti kabul edilmelidir.

2.) Küfür iftiradan daha büyük bir suçtur. Kafir tövbe ederek müslüman olduktan sonra şهادeti kabul edildiğine göre iftiradan sonra tövbe eden bir müslümanın şهادeti nasıl kabul edilmez? İmam Şafil (ra) şöyle der: «Allah (cc)'ın tövbesini kabul ettiçi kimsenin şهادetini nasıl reddederler, hayret ederim?» (10)

3.) Muğiyre bin Şu'be'nin hadisesi. Hz. Ömer, Muğiyre bin Şu'be'ye zina iftirası atan Ebu Bekret, Nâfi ve Nef'i'ye, «Kim sözünden döner, nefsi ni yalanlarsa onun şهادetini kabul ederim. Kim de sözünden dönmezse onun da şهادetini kabul etmem.» dedi. Nâfi ve Nef'i sözlerinden dönerrek tövbe ettiler. Hz. Ömer de onların şهادetlerini kabul etti. Ebu Bekret ise sözünden dönmediği için şهادeti kabul edilmedi. Hz. Ömer'in bu uygulaması sahabilerden bir itiraz görmedi. Şayet tövbe edenlerin şهادetleri kabul edilmeseydi sahabiler Hz. Ömer'e itiraz ederlerdi. (11)

4.) Uygun olan, âyetteki istisnanın önceki bütün cümlelere raci olmasıdır. Tövbe ile haddin düşmemesi, onun kul hakkı olmasındandır. Zira bütün suçların cezası Allah (cc) katında tövbe ile düşse bile kulları ilgilendiren suçların cezaları affedilemez. Âyet müfteri için had, şهادetin reddi ve fasıklık olmak üzere üç hüküm ihtiva etmektedir. Had tövbe ile düşmediğine göre diğerleri, yani fasıklık vasfı ile şهادetlerinin reddi durumu ortadan kalkar.

10 — Fahreddin Razi, Tefsir-i Kebir, C. 23, S. 161.

11 — İbnü'l-Arabi, age, C. 3, S. 1325.

Şa'bî ve Dehhak'ın görüşleri ise bu iki görüşe de muhaliftir. Bunlara göre müfteri tövbe etse de şehadeti kabul edilmez. Ancak sözünden dönerek kendisinin müfteri olduğunu itiraf ederse şehadeti kabul edilir.

AYETLERDEN ALINACAK DERSLER

- 1 — İffetli müslüman kadınlara atılan zina iftirası büyük günahlardan olduğu gibi, cemiyetin yapısını tehdit eden en büyük afetlerden de biridir.
- 2 — Müminleri iftira yoluyla itham etmek fuhşun yayılmasına sebep olur.
- 3 — Müslümanların vazifesi, hata eden kardeşlerinin ayıplarını gizlemek olmalıdır.
- 4 — Müfterinin hadden kurtulması için dört adil şahit bulması lazımdır.
- 5 — Zina iftirasının büyük bir günah olduğuna delalet eden üç cezası vardır: Bedeni ceza: Had. Edebî ceza: Fasıklık. İctimaî ceza: Şehadetinin reddi.
- 6 — Müslümanların namuslarına zan üzerine ve söylentilere dayanarak dil uzatmak caiz değildir.
- 7 — Dünyada uygulanan cezalar günahların kefaretidir. İmamın Allah (cc)'ın emrini infaz için bu cezaları uygulaması farzdır.
- 8 — Müfteri pişman olur, tövbe ederse fasıklık vasfını üzerinden kaldırmış olur.
- 9 — Müfteri sözünden döner, hallerini ıslah ederse şehadeti kabul ve itibarı lade edilir.
- 10 — Allahu taalanın fazlı büyük ve rahmeti herkesi kuşatır. Ne kimsenin taatı ona bir fayda, ne de kimsenin isyanı zarar verir.

AYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

İslâmın savaş açtığı ve hiç merhamet etmediği çirkın suçlardan birisi de zina iftirasında bulunmaktır. Çünkü zinadan uzak olan kişileri zina suçuyla itham etmek, halkın namusunu lekelemek olduğu gibi, iftira sahasının genişlemesine de vasıta olur. Halkın namusu bu iftira ile yara alır, kullaklar da onunla kirlenir. İftira hadisesi yaygınlaşınca da hemen herkes

zina ile itham veya ithamla tehdit tehlikesi ile yüzyüze gelir. Herkes karısı veya çocukları hakkında şüpheye düşer.

Hür ve namuslu kadınların zina ile itham edilmeleri cemiyette birçok büyük felaketin doğmasına vesile olur. İffetli, hür ve şerefli bir kadına atılan iftira, halk tarafından tasdik edilerek konuşulmaya, kadının adı dillerde dolaşmaya başlar. Yalnız şerefli bir kadına değil, onun bütün yakınlarına, akrabalarına sürülen bu leke sonucu, hadiselerle tesbit edilebileceği gibi genellikle kadın öldürülür. Ölümünden sonra kadının günahsızlığı ortaya çıksa bile artık iş işten geçmiştir.

Ortaya çıkardığı kötülüklerden dolayı İslâm, halkın dilini iftiradan kesmek, ailelerin şeref ve haysiyetlerini korumak için, kötü insanlar tarafından namuslu kimselere atılan iftira karşılığı olarak seksen sopa gibi şiddetli bir ceza vazederek iftira kapılarını kapatmış, müfterilerin şahadetlerinin ebediyyen kabul edilmeyeceğini bildirerek onları fasıklıkla vasıflandırmıştır.

Görüldüğü gibi İslâm'da müfteriler için üç ayrı ceza vardır: Biri bedenle ilgili sopa cezası, ikincisi, sanki insan değilmiş gibi şahadetinin reddedilmesi, üçüncüsü de, fasıklıkla vasıflandırılarak Allah (cc)'ın taatından çıktığının ilan edilmesidir. Ancak bu tür cezalar tatbik edilerek iftira illetiyle hastalıklı olan kimselerin hastalıkları yok edilebilir. Bu itibarla da ailelerde bir bağlılık ve sevgi teessüs etmiş olur.

İslâm, Allah (cc)'ın azabını gerektiren en çirkin günahlardan birisinin de zina iftirası olduğunu ve iftira atanların dünya ve ahirette şiddetli bir azabla cezalandırılacaklarını bildirmiştir. Nitekim Allahu taala, «**Namuslu, (kötülüklerden) habersiz mümin kadınlara (iftira) atanlar dünyada da, ahirette de lanetlendiler. Onlar için büyük de bir azab vardır. O günde ki aleyhlerinde kendi dilleri, kendi elleri, kendi ayakları onların neler yapıyor idiklerine şahitlik edecektir.**» (Nur: 23-24) buyurmaktadır. Yine Allahu taala, cemiyetin iffet ve namusu hakkında fazla konuşanların ahirette en şiddetli azaba müstahak olacaklarını bildirerek onları fuhuş yayıcıları olarak tavsif etmiştir: «**Kötü sözlerin iman edenlerin içinde yayılıp duyulmasını arzu edenler (yok mu?) Dünyada da, ahirette de onlar için pek acıklı bir azab vardır.**» (Nur: 19)

Resulullah (sav) da zina iftirasında bulunmanın helak edici büyük günahlardan olduğunu söylemiştir: «Resulullah (sav), «Sizi helak edecek yedi günahtan kaçının.» buyurdu. Sahabe-i kiram, «O yedi günah nedir ya Resulullah?» dediler. «Allah (cc)'a şirk koşmak, sihir yapmak, Allah (cc)'ın haram kıldığı haksız yere adam öldürmek, faiz yemek, yetim malını

yemek, savaştan kaçmak ve bir de habersiz, mümin, namuslu ve hür kadınlara zina iftirası atmaktır.» buyurdu.» (12)

İslâmın bu cezalardan maksadı, ümmetin namus ve şerefini korumak, müslüman aileleri kötü konuşmalardan alıkoymak ve ailenin İslâmî şerefini akılsız ve garazkarların dil ve iftiralarından koruyarak ikmal etmektir.

LİAN İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

وَالَّذِينَ يَرْمُونَ أَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُن لَّهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ
 فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ أَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾
 وَالْخَامِسَةَ أَغَفَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَذَرُوهَا
 الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾
 وَالْخَامِسَةَ أَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾
 وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

6 — Zevcelerine zina isnat eden ve kendilerinin kendilerinden başka şahidleri de bulunmayan kimseler(e gelince) onlardan her birinin (yapacağı) şahitlik, kendisinin hakikaten sadıklardan olduğunu Allaha yemin ile dört (defa ifade ve tekrar edeceği) şahitliktir.

7 — Beşinci (şehadet) de eğer yalancılardan ise Allahın laneti muhakkak kendisinin üstünedir.

8,9 — O (kadın)ın billahi onun (zevcinin) muhakkak yalancılardan olduğuna dört (defa) şehadet etmesi, beşincide de eğer o (zevci) sadıklardan ise muhakkak Allahın gâzabı kendi üzerine (olmasını söylemesi) ondan (o kadından) bu azabı (cezayı) defeder.

10 — Ya üzerinizde Allahın fazl ve rahmeti olmasaydı, ya hakikat Allah tövbeleri kabul eden yegane hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı (hâliniz neye varırdı)?»

(NUR SURESİ)

AYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

يَرْمُوزُ

(Yermûne): Ailelerini zina ile itham etmek.

أَزْوَاجَهُ

(Ezvâcehüm): Ezvac, zevc'in çoğuludur. Zevc ise,

eş demektir.

فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ

(Feşehadetü ehadihim): Zina iftirası atan-

dan haddi kaldıran şahadet.

لَعَنَ اللَّهُ

(La'netellahi): Allahın gazab ve laneti. Lanet

aslında Allah (cc)'ın rahmetinden kovulma demektir.

وَيَذَرُوا

(Ve yedreu): Defetme anlamında bir fiildir.

الْعَذَابِ

(El azabe): Buradaki azaptan maksat, dünyevî

azab, yani had veya recm.

تَوَابٍ

(Tevvabün): Çok tövbe eden. Öyle ki, Allahu

taalanın günahattan dönen kuluna rahmeti ile yönelmesi.

حَكِيمٌ

(Hakimün): Herşeyi yerli yerine koyan. Kullanın

maslahatlarının gerektirdiği şekilde hikmetli hükümler vaziedici.

AYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI

Allahu taala hanımını zina ile itham eden ve fakat iddiasının doğruluğuna hiçbir delil getirmeyen kimsenin üzerine düşeni haber vermektedir. Hanımını zina ile itham edenin üzerine farz olan, zina suçunun isbatı ve iftira haddinden kurtulmak için dört şahit yerine bizzat kendisinin sözü-nün doğruluğu üzerine dört defa Allahın ismi ile yemin ve şahadette bulunarak, beşinci olarak «Eğer sözümde doğru değilsem Allahın laneti üzerime olsun.» demesi lazımdır. Zina ile itham edilen kadın da eğer zina ettiğini itiraf etmiyorsa, zina cezasından kurtulmak için, dört şahit yerine dört defa Allahın ismi ile yemin ve şahadette bulunması lazımdır. Kendi iftetinin isbatı ve kocasının yalancılardan olduğunu isbat için beşinci olarak Allahın ismi ile yemin ve şahadet ederek, «Eğer kocam doğru söylüyorsa Allahın gazabı üzerime olsun.» demesi lazımdır.

Allahu taalanın bu hükmü vazetmesi yalnız halka rahmetinden, günah-kâr kullarına lütufkarlığındandır. Eğer bu hüküm vazedilmeseydi onlar halk içinde rezil ve rüsvay oldukları gibi dünyada acilen cezalandırılırlar ve ahrette de azaba çarptırılırlardı. Allahu taala kullarını çok esirgeyici ve kullarının tövbelerini kabul ederek günahlarını affedendir. Çünkü Allahu taala, **«Şüphesiz ki ben tövbe ve iman edenleri, iyi iyi amel (ve hareket)te bulunanları, sonra da doğru yolda (ölünceye kadar) sebat edenleri elbette çok yarlıgayıcıyım.»** (Taha: 82) buyurmaktadır.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

1.) Buharî, Tirmizî ve İbni Mace İbni Abbastan şöyle rivayet ederler: «Hilal bin Ümeyye, Resulullah (sav)'ın huzurunda karısının Şerik bin Sehma ile zina ettiğini söyledi. Resulullah, «Ya isbat edersin veya sırtına sopa vurulur.» buyurdu. Bunun üzerine Hilal, «Bizden birisi karısı ile yabancı bir erkeği gördüğünde nasıl delil arayabilir?» dedi. Resulullah (sav) yine, «Ya isbat edersin veya sırtına sopa vurulur.» buyurdu Hilal bin Ümeyye Resulullah (sav)'a, «Seni hak peygamber olarak gönderen Allah (cc)'a yemin ederim ki ben iddiamda doğrudum. Allahu taala benim sırtımı hadden koruyacak bir âyet gönderecektir.» dedi. Bunun üzerine Allahu taala, **«Zevcelerine zina isnad eden ve kendilerinin kendilerinden başka şahitleri de olmayan kimseler(e gelince) onlardan her birinin (yapacağı) şahitlik, kendisinin hakikaten sadıklardan olduğunu Allaha yemin ile dört (defa ifade ve tekrar edeceği) şahitliktir.»** âyetini inzal buyurdu. Resulullah (sav) Hilal ile karısını getirtti. Hilal şehadete başlayarak, «Ben Allah (cc)'a yemin ve şehadet ederim ki sözümde doğrudum.» diye lian etti. Resulullah (sav), «Allah (cc) sizden birinizin yalancı olduğunu biliyor. Biriniz tövbe etmeyecek misiniz?» buyurdu. Sonra kadın kalkarak dört kez aynen kocası gibi Allah (cc)'ın ismi ile yemin ve şehadette bulundu. Beşinci tekrara gelince sahabiler kadını durdurdular ve «Bu söz azabı gerektirir.» dediler. Kadın sustu. Biz onun sözünden döneceğini zannettik. Fakat kadın beşinci kez yemin ve şehadetle birlikte, «Eğer kocam doğru söylüyorsa Allahın gazabı üzerime olsun.» dedikten sonra, «Ben kavmimi bundan sonra halka rüsvay etmeyeceğim.» diyerek gitti. Resulullah (sav), sahabilere dönerek, «Bakınız eğer bu kadın gözleri sürmeli iri kalçalı ve kalın bacaklı bir çocuk doğurursa o Hilal'in değil, Şerik bin Sehma'nın çocuğudur.» buyurdu. Kadın Resulullah (sav)'ın tavsif ettiği gibi bir çocuk dünyaya getirdi. Resulullah (sav), «Eğer Allah (cc)'ın kitabındaki bu hüküm olmasaydı o kadını nasıl cezalandıracağımı ben bilirdim.» buyurdu.» (1)

2.) İbni Cerir et-Taberî, İbni Abbas (ra)'tan senetle şöyle rivayet eder: «**Namuslu ve hür kadınlara (zina isnadıyla) iftira atan, sonra (bu babta) dört şahit getirmeyen kimselerin (her birine) de seksen değnek vurun.**» âyeti nazil olunca ensardan Saad bin Ubade, «Âyet böyle mi nazil oldu ya Resulullah (sav)? Ben o pis kadını yabancı bir erkekle uygunsuz bir şekilde görürümde nasıl olurda dört şahit getirmeye çalışırım. Allah (cc)'a yemin ederim ki ben bunu görsem, dört şahit getirmeye vakit bulamam.» dedi. Resulullah (sav), enşarîlere dönerek, «Efendinizin ne dediğini duyduunuz mu?» buyurdu. Onlar da «Ya Resulullah (sav) onu kınama. Zira o çok gayretli bir kişidir. Bu yüzden evlendiğinde hep bakirelerle evlenmiştir. Onun boşadığı kadınla da bizden hiç kimse evlenme cesareti gösterememiştir.» dediler. Saad da, «Anam-babam sana feda olsun ya Resulullah. Ben şüphesiz biliyorum ki bu âyet haktır ve Allah (cc)'tan gelmiştir. Ancak benim hayret ettiğim taraf, ailemi yabancı bir erkekle öyle uygunsuz bir şekilde görüp de dört şahit getirene kadar hiçbir hakka sahip olmamamdır. Ben yine Allah (cc)'a yemin ederim ki, dört şahit getirene kadar dayanamam.» dedi.» İbni Abbas (ra) sözlerine devamla, «Ben Allah (cc)'a yemin ederim ki bundan azbir zaman sonra Hilal bin Ümeyye bahçesinden geldiğinde evinde karısını uygunsuz bir şekilde gördü.....» (2)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Şeriat, lianı evli çiftlerde iki sebepten dolayı meşru kılmıştır. Birincisi, yabancı bir kadının zina etmesi yabancı bir erkeğe herhangi bir leke getirmez. Ama bizzat karısının zina etmesi kocasını lekelediği gibi onun soyunu da bozar. Buna sabretmek ise mümkün değildir.

İkincisi ise, bir koca kolay kolay karısını zina ile itham etmez. Kocanın karısını zina ile itham etmesi, ithamın doğruluğuna şehadet eder. Ancak itham tam bir şehadet olmadığı için yeminle bu şehadet kuvvetlendirilir. (3)

İkinci incelik : Âyette, erkeğin yemin ve şehadetten sonra lanet okumasının, kadının ise beşinci defa yemin ve şehadetle birlikte Allahın gazabını zikretmesinin bildirilmesinin hikmeti şudur: Allahın gazabı, ceza bakımından lanetinden daha şiddetlidir. Kadının zina suçunu işlemesi, erkeğin ona zina isnat etmesinden daha çirkin olduğu için kadın yemine daha şiddetli cezayı zikretmektedir.

2 — Taberî, age, C. 18, S. 84.

3 — Fahreddin Razi, Tefsir-i Kebir, C. 23, S. 166.

Bunun diğer bir yönü daha vardır: Kadınlar genellikle «lanet» kelimesini kullanmayı adet edinmişlerdir. Bu sebeble onların kalblerinde hiçbir korku uyandırmaz. «Gazab» kelimesi ise alışkın olmadıkları bir kelime olduğu için onlara korku verir.

Üçüncü incelik: «Allah tövbeleri kabul eden yegane hüküm ve hikmet sahibi olmasaydı...» âyetinde uygun olan, «hüküm ve hikmet sahibi» manası taşıyan «hakim» kelimesi yerine, «rahmet» kelimesinin kullanılması idi. Çünkü bu kelime, tövbe fiiline daha uygundur. «Hakim» kelimesinin kullanılmasında ince bir hikmet vardır. Şüphesiz Allah (cc)'ın «lian»la hükmetmesinin sebebi, zina gibi fahiş bir suçun kullarına örtülmesini dilemesidir. Eğer «lian» meşru olmasaydı zina ithamında bulunan kocanın iftira haddi ile cezalandırılması lazım gelirdi. Halbuki hiçbir kocanın sebepsiz yere karısını zina ile itham etmeyeceği açıktır. Çünkü kadının zina etmesi yalnız kendisini değil, kocasını da lekeler. Eğer yalnız kocanın dört kere yemin ve şehadet etmesiyle iktifa edilseydi, kadının recmedilmesi icabederdi. Allah (cc) hüküm ve hikmeti her ikisinin de korunmasını gerektirdiğinden, ikisinin yemin ve şehadetleriyle onlardan cezayı kaldıracak «lian»la hükmetmiştir. İşte bundan dolayı da bu hükümle ilgili âyetin sonunda «rahmet» kelimesi değil, «hakim» kelimesi kullanılmıştır.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Lian ne zaman gerekir?

Bir kimsenin karısını zina ile itham etmesi halinde, kadın suçunu itiraf etmez, koca da sözünden dönmezse lian yapılması gerekir. Bu da iki şekilde ortaya çıkabilir. Birincisi, kocanın karısına, «Sen zina ettin.» veya «Senin zina ettiğini gördüm.» demesi ve bunu dört şahitle isbat edememesi halinde. İkincisi, kocanın karısının hamileliğini, yani karnındaki çocuğu reddetmesi halinde. Her iki halde de lian yapmak farz olur.

İkinci hüküm : Lian yemin mi, yoksa şehadet midir?

Fakihler bu hususta ihtilaf ederek iki görüşe ayrılmışlardır :

1. Görüş : Lian şehadettir ve onda şehadet hükümleri geçerlidir. Bu, İmam Ebu Hanife (ra)'nin görüşüdür.

2. Görüş : Lian şehadet değil, yemindir. Onda yemin hükümleri aranır. Bu da İmam Malik, Hanbel ve Şafii'nin görüşüdür.

Hanefilerin delilleri :

1 — Hanefilerin lianın yemin değil, şahadet olduğuna dair birinci delilleri, «...Onlardan her birinin (yapacağı) şahitlik, kendisinin hakikaten sadıklardan olduğunu Allaha yemin ile dört (defa ifade ve tekrar edeceği) şahitliktir.» âyetidir.

2 — İbni Abbas (ra)'ın Hilal bin Ümeyye vakası ile ilgili olarak naklettiği hadistir. Zira o hadiste, «Hilal gelerek şahadet etti» deniliyor. Daha sonra kadın da kalkarak şahadet ediyor. Bu hadiste şahadet kelimesi iki defa sarahaten ifade edilmektedir.

3 — Hanefilere göre, lian meselesinde mademki erkeğin şahadeti dört şahidin yerine geçiyor, öyleyse erkeğin sözlerinin şahadet olması lazım gelir.

Cumhurun delilleri :

1 — «Şahadet» kelimesinden bazan yemin kastedilir. Nitekim, «Münafıklar sana geldiği zaman «Şahadet ederizki sen muhakkak ve mutlak Allahın peygamberisin.» dediler. Allah da bilir ki sen elbette ve elbette O'nun peygamberisin. (Fakat) Allah o münafıkların hiç şüphesiz yalancılar olduğunu da biliyor. Onlar yeminlerini bir kalkın edindiler ve Allahın yolundan saptılar. Hakikat onların yaptıkları şeyler ne kötüdür.» (Münafikûn: 1-2) âyetlerinde «şahadet» kelimesinden yemin kastedildiği görülmektedir.

2 — «Allaha yemin ile dört (defa ifade ve tekrar edeceği) şahitliktir..» âyetinde «Allah» lafzı «şahadet»le birlikte zikredilmiştir. Bu da delalet ediyor ki, buradaki «şahadet»ten maksat, «yemin»dir. Çünkü kişinin kendi nefsi için şahadeti makbul değildir. Yemin ise makbuldür.

3 — Hilal bin Ümeyye vakası ile ilgili olarak İbni Abbas (ra)'tan nakledilen hadisın sonunda bazı rivayetlerde «Eğer Hilal bin Ümeyye ile karısı arasında karşılıklı yeminler olmasaydı ben o kadını nasıl cezalandıracağımı bilirdim.» denilmektedir.

Özet olarak, Hanefiler, lianda geçen sözlerin «yeminle tekdilenen şahadet» olduğunu söylerken cumhur da, «şahadetle tekid olunan yemin» olduğunu kabul eder.

Üçüncü hüküm : Kafirlerin, kölelerin ve zina iftirası suçundan cezanlanmış kişinin lian yapması caiz midir?

Fakihler, lianın yemin veya şehadet olduğuna dair ihtilafa bağlı olarak, kimlerin lian yapabileceği hususunda da ihtilaf etmişlerdir.

Hanefilere göre bir erkeğin lianının sahih olması için, müslümanlar hakkındaki şehadet hükümleri bakımından şehadet ehli olması şarttır. Kadının da bu ehliyeti haiz olması icabeder. Buna göre karı-koca olan cariyeye ve kölenin, iki kafirin, dinleri ayrı olan eşlerin ve zina iftirası suçundan ceza görmüş kimselerin lian yapması caiz değildir. Çünkü adı geçen şahısların müslümanların leh veya aleyhlerindeki şehadetleri makbul değildir.

Hanefiler bu görüşlerini şu hadisi şerifle desteklerler: Resulullah (sav)'tan şöyle rivayet edilmiştir: «Dört sınıf insan vardır ki aralarında lian yoktur: Hür erkek ile cariyesi arasında, hür bir kadınla köle olan kocası arasında, müslüman bir erkekle yahudi olan karısının arasında, müslüman bir erkekle hristiyan olan karısının arasında.» (4) Bu hadis, kimlerin lian yapamayacağını açık şekilde bildirmektedir.

Hanefiler görüşlerini mevzumuz âyetle de şöyle isbat etmektedirler: «...Kendilerinin kendilerinden başka şahidleri de bulunmayan kimseler...» âyetinde eşlerini zina ile itham eden kocalar şahidlerden istisna edilmiştir. Bu istisna lian yapacak şahsın şehadete ehliyetli olması icabettiğini gösterir. Çünkü koca her ne kadar müfteri durumunda ise de aslında şahittir. Şahit olduğu için de yapmış olduğu dört şehadet dört şahidin yerine geçmektedir. Öyleyse lian ancak hür, müslüman, şehadete ehil karı-koca arasında yapılırsa sahih olur.

Maliki, Hanbeli ve Şafiilere göre ise yemini sahih olan her kişinin lianı da caizdir. Öyleyse ister hür, ister köle, ister müslüman, ister kafir, ister adil, ister fasık olsun her karı-kocanın lian yapması caizdir.

Cumhur, görüşlerini «Zevcelerine zina isnad eden ve kendilerinin kendilerinden başka şahitleri de bulunmayan kimseler...» âyeti ile isbat ederler. Çünkü bu âyette lian yalnız müslüman ve hür kimselere tahsis edilmemiştir. Öyleyse sıfatları ve dinleri ne olursa olsun bütün çiftler arasında lian yapmak caizdir.

Lilandan maksat, tarafların zina veya iftira lekesini üzerlerinden atmaktır. Buna müslümanlar nasıl muhtaçsa gayri müslimler de öyle muh-

taçtır. Hür nasıl kendisinin ayıpsız olmasını isterse köle de ayıpsız olmayı ister. Kısaca, yemini makbul olan herkesin lian yapması caizdir.

Dördüncü hüküm : Lian imamın huzurunda olmasa da caiz midir?

Fakihler, lianın ancak imam veya imamın vekili huzurunda yapılabilirleceğinde ittifak etmişlerdir. Zira karı-kocadan biri sözünden, yemininden dönerse ona had uygulanması gerekir. Haddi uygulamak ise imama aittir.

Uygun olan da imamın karı-kocaya önce nasihatta bulunarak Allah (cc)'in azabının dünya azabından daha ağır olduğunu hatırlattıktan sonra lian yaptırmasıdır. Nitekim Resulullah (sav), «Hangi kadın bir kavme o kavimden olmayan bir nesil sokulmasına vasıta olursa onun Allah (cc) katında hiçbir amel ve ibadeti kabul görmez. Allahu taala elbette ki o kadını cennete sokmaz. Hangi erkek de çocuğuna bakarak onun kendisinden olmadığını iddia ederse Allahu taala onunla rahmeti arasına bir perde çeker. Onu geçmiş ve gelecek halkın huzurunda rezil ve rüsvay eder.» (5) hadisi şerifinde görüldüğü üzere erkek ve kadına nasihat ederek onları ikaz etmiştir.

Beşinci hüküm : Lianın yapılış şekli ve yolu.

Âyeti kerime lianın yapılış şekil ve yolunu en açık bir şekilde beyan etmiştir: Önce koca dört defa, «Allah (cc)'a yemin ve şehadet ederim ki karıma isnat ettiğim zina sözünde sadıkim.» şeklinde şehadette bulunur. Sonra beşinci defa şöyle der: «Eğer sözümde doğru değilsem Allah (cc)'ın laneti üzerime olsun.»

Erkeğin lianından sonra kadın dört defa, «Allah (cc)'a yemin ve şehadet ederim ki kocam bana isnat ettiği zina sözünde yalancıdır.» der. Beşinci defa da, «Eğer kocam doğru söylüyorsa Allah (cc)'ın gazabı üzerime olsun.» diyerek lianı tamamlar.

Âyetin zahirine göre, erkek bu yemin ve şehadeti beşten aşağı yapar veya «lanet» kelimesi yerine «gazab» kelimesini kullanırsa lianı kabul edilmez. Kadının da yemin ve şehadeti beşten aşağı yapması caiz olmadığı gibi, «gazab» kelimesi yerine «lanet» kelimesini kullanması caiz değildir. Bu uygulamada mutlaka önce erkeğin yemin ve şehadette bulunması lazımdır. Fakihlerin ittifak ettikleri görüş de bu yoldadır. Çünkü âyetin akışı bunu icabettirmektedir.

İmam Ebu Hanife (ra)'ye göre liandan sonra kadının iddeti de hemen başlar. Çünkü lian, ileride tafsilatıyla anlatılacağı üzere karı-kocanın ayrıl-

masına vasıta olur. Nevar ki fakihler bu hususta ihtilaf etmişlerdir. İhtilafın kaynağı ise şudur: Bazı fakihlere göre erkeğin lian yapması kadına haddi icabettirir. Kadının lianı ise bu haddi düşürür. Öyleyse tabii olarak kadın erkekten sonra lian yapar. İmamı Azam (ra)'a göre ise, erkeğin lian yapması kadına zina haddinin uygulanmasını icabettirmez. Çünkü zina haddi ya dört şahidin şehadetiyle veya bizzat kadın veya erkeğin itirafı ile tatbik edilebilir.

Lianın Kur'an-ı kerimde beyan edilen şekli budur. Yalnız, hamile olan karısının çocuğunu reddeden kocanın lianı sırasında yemin ve şehadeti arasında, «Bu kadının hamileliği benden değildir.» demesi icabeder. Şayet koca doğan çocuğu reddediyorsa bu defa da yemin ve şehadeti arasında «Bu çocuk benden değildir.» ifadesini kullanmalıdır. Bu da sünnetin tesbit ettiği şekildir.

Resulullah (sav)'ın sünneti üzere yapılan uygulamada erkek lian yaparken kadın huzurda oturur. Erkek lianı bitirdikten sonra bu defa kadın ayağa kalkarak yemin ve şehadette bulunur. Bu uygulama bir camide ve imam huzurunda yapılır. Bu uygulama şekli Resulullah (sav)'ın fiili ve kavli sünnetiyle tesbit edilmiştir. (6)

Altıncı hüküm : Erkek veya kadından birinin liandan dönüşü haddi gerektirir mi?

Fakihler, karı-kocadan birinin lian yapmaktan kaçınması halinde had uygulanıp uygulanmayacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Cumhurun görüşü : Maliki, Hanbelli ve Şafiilere göre erkek liandan kaçındığı takdirde ona iftira haddinin uygulanması farzdır. Kadın liandan dönerse ona da zina haddi uygulanır.

Hanefilerin görüşü : İmam-ı Azam Ebu Hanife (ra)'ye göre erkek veya kadın liandan kaçınırsa lian yapana veya kendisini yalanlayana kadar hapsedilir. Erkek sözünden dönerek kendisini yalanlarsa iftira haddi, kadın zina yaptığını itiraf ederse zina haddi tatbik edilir.

Cumhurun delilleri : Cumhur, liandan dönen için haddin uygulanmasının farz olduğuna dair aşağıdaki delilleri getirmişlerdir:

1 — Cumhura göre Allahu taala bunu, «Namuslu ve hür kadınlara (zina isnadıyla) iftira atan sonra (bu babda) dört şahit getirmeyen kim-

seler (in her birine) de seksen değnek vurun.» (Nur: 4) âyetiyle beyan etmiştir. Bu âyeti takiben de karısına zina isnad eden kocaların hükmü beyan edilmiştir. Âyetlerin bu akışı, nasıl yabancı bir kadına zina isnad eden kim- senin dört şahid getirmesi icabediyor ve dört şahit getiremediği takdirde had uygulanıyorsa kendi karısına zina isnad eden şahıs da liandan kaçırılsa ona da iftira haddi uygulanması gerektiğini göstermektedir.

2 — «O (kadın)ın billahi onun (zevcinin) muhakkak yalancılardan olduğuna dört (defa) şehadet etmesi, beşincide de eğer o (zevci) sadıklardan ise muhakkak Allahın gazabı kendi üzerine (olmasını söylemesi) ondan (o kadından) bu azabı (ceza)ı def eder.» âyetindeki «bu azabı def eder» ibaresinden maksat dünya azabıdır. Bu ifadeyi ahiret azabı olarak anlamak doğru değildir. Çünkü eğer kadın yaptığı lianda yalancı ise onun lianı ahiretteki cezasını artırır. Eğer doğru ise ahirette zaten cezası yoktur. Öyleyse âyette sözü edilen ceza dünya cezasıdır. Zaten önceki âyetlerde de «Müminlerden bir zümre de bunların azabına şahit olsun.» buyurulması bu cezanın dünyevi olduğunu göstermektedir.

3 — Hilal bin Ümeyye vakasında Resulullah (sav)'ın Hilal'in karısı Havlete'ye «Dünyada recmedilmen Allah (cc)'ın gazabından daha hafiftir.» buyurması da bu hususta kesin bir nastır. Yine Resulullah (sav)'ın Hilal bin Ümeyye'ye, «Ya isbat edersin veya sırtına had vurulur.» buyurması, karısına zina isnad edenin sözünü isbat edemediği takdirde ona had vurulacağına sarahaten delalet etmektedir. (7)

Hanefilerin delilleri: Hanefilerin bu husustaki delilleri de şunlar :

1 — «Zevcelerine zina isnad eden...» âyeti zina isnad edenler hakkındaki cezanın had değil, lian olduğuna delalet eder. Çünkü bu âyet zina iftirası ile ilgili âyetin hükmünü ya nesheder veya âyetteki umumi ifade- den karılarına zina isnad edenleri istisna eder. Veya bu âyet yalnızca karılarına zina isnad eden kocalara has bir hüküm ifade eder. Her iki hal- de de kocaya liandan başka bir ceza yoktur. O halde koca liandan kaçırılsa lian yapıcaya veya kendisini yalanlayıncay kadar hapsedilir.

2 — Kadının liandan kaçınması zina suçunu itiraf ettiği manasına gel- mez. O halde recmi de caiz değildir. Zaten Resulullah (sav) da, «Bir müs- lümanın kanı ancak üç şeyden biri ile caizdir: Evlendikten sonra yapılan zina, iman ettikten sonra irtidat ederek kafir olmak ve haksız yere bir

müslümanı öldürmek.» buyurmuştur. Liandan kaçınmak bunlardan biri olmadığına göre recmedilerek kanının akıtılması da caiz değildir.

3 — Liandan kaçınmak sarahaten zina ikrarı demek değildir. Mademki ortada sarih bir itiraf yoktur öyleyse zinanın icabettirdiği had de uygulanamaz.

İbni Rüşd bu hususta şöyle demektedir: «Zina ile ilgili olarak bir kimşenin-ıkanı ancak dört adil şahidin şهادeti veya şahsın bizzat itirafıyla akıtilabilir. Liandan kaçınmak itiraf olmadığına ve zina suçu da dört şahitle tesbit edilemediğine göre zina haddi uygulanamaz.»

İmam-ı Azam Ebu Hanife (ra)'nın görüşü güzel ise de delilleri bakımından cumhurun görüşü kadar kuvvetli değildir. Müfessirlerin şeyhi Taberî ve diğer bazı büyük alimler de cumhurun görüşünü benimsemiştir.

Yedinci hüküm : Lian âyeti zina iftirası ile ilgili âyetin hükmünü nesheder mi?

Ayetin nüzul sebebinde rivayet edilen şeylerin tümü ittifakla şu üç şeyi tesbit ederler :

1 — Lian âyeti iftira âyetinden sonra nazıl olmakla birlikte ondan farklı hükümler ihtiva eder.

2 — Sahabe-i kiramın âyetten anladıkları mana şudur: Her kim kendi karısına zina iftirasında bulunursa, ceza ve hüküm bakımından, yabancı bir kadına iftira atan kimsenin durumu gibidir.

3 — Lian âyeti kocalara bir hafiflik getirerek onlara bir çıkış yolu beyan etmiştir.

Hanefi fıkıh usulü kaidelerine göre lian âyeti zina iftirası ile ilgili âyetin hükmünü değil, hükümdeki umumiliği neshetmiştir. Çünkü iftira âyetindeki umumi hüküm, kadına zina isnadında bulunan kimse, (bu ister kocası, ister bir yabancı olsun) isnadını isbat edemediği takdirde iftira haddi uygulamayı icabettirir. Lian âyeti, kocaları bu genel hükümden istisna ederek onlara has olmak üzere lian hükmünü getirmiştir. Öyleyse Hanefilere göre karısına zina isnad eden kocanın cezası yalnızca liandır.

Diğer üç mezhebe göre ise lian âyeti, iftira âyetinin hükmündeki umumiliği neshetmemiştir. Ancak bu âyet karısına zina isnad eden kocanın lian yapması gerektiğini ifade eder. Eğer koca liandan kaçınırsa ona had uygulanması gerekir. Buna göre her iki âyetin manası, evli, hür ve namus-

lu bir kadına zina isnad eden kimse, bunu dört şahitle isbat edemediği takdirde had cezasına çarptırılır. Yalnız karısına zina isnad eden koca lian yapar. Liandan kaçınırsa ona da had uygulanır.

Sekizinci hüküm : Liandan sonra karı-koca birbirinden ayrılır mı?

Resulullah (sav)'ın sünnetine göre, karşılıklı olarak lianda bulunan karı-koca talaka gerek kalmadan ebedi olarak ayrılmış olurlar. Zira İbni Abbas (ra)'ın rivayetine göre Resulullah (sav), «Lianda bulunan karı-koca ayrılırlar ve ebediyyen birleşemezler.» (8) buyurmuştur.

Hız. Ali ile İbni Mes'ud (ra)'dan da, «Resulullah (sav), lian yapan karı-kocanın ebediyyen birleşemeyeceklerine hükmetmiştir.» hadisi rivayet edilmiştir.

Karı-kocanın birbirinden ebediyyen ayrılmasının ve bir daha birleşmelerinin de kesinlikle haram olmasının hikmeti şudur: Lian karı-koca arasına ebedî bir kin ve düşmanlık sokmuştur. Bu kin ve düşmanlık onların ebediyyen kopmalarını gerektirir. Zira erkek, eğer sözünde doğru ise, karısının fuhşunu bir topluluk önünde ifşa ederek onu rezil ve rüsvay etmiştir. Kadın da eğer sözünde doğruysa, kocasını bir topluluk önünde yalanlamış ve Allahın lanetini icabettirmiştir. Eğer sözünde yalan ise —ki bu durumda zina etmiştir— kocasının namusunu lekeleyerek ona en büyük hıyaneti yapmış olmaktadır. Bu sebeble onların aralarına daimi bir kin ve düşmanlık girmiştir.

Bilindiği gibi evlilik hayatının temeli karı-kocanın birbirine karşı sevgi, saygı, bağlılık ve doğruluğudur. Lianla bu temeller ortadan kaldırılmıştır. Öyleyse bunların cezası birbirlerinden ebediyyen ayrılmaktır.

Fakihler lian yapan karı-kocanın ayrılmalarının farz ve bu ayrılığın ebedi olduğunda ittifak etmişlerdir. Yalnız şu var ki, birbirinden ne zaman ayrı düştükleri hususunda ihtilaf etmişlerdir.

İmam Şafii (ra)'ye göre ayrılık, yalnız kocanın lian yapması ile tahakkuk eder. Kadın liandan kaçınırsa bile durum değişmez.

Malikilere göre ayrılık ancak her ikisinin lian yapmasından sonra gerçekleşir.

İmam Hanbel (ra) ve Ebu Hanife (ra)'ye göre ise, ayrılık, her ikisinin lianlarını tamamlamalarından sonra imamın onların ayrılmalarına hükmetmesine bağlıdır. (9)

Şafililerin delili: Ayrılık sözle meydana gelir. Bu söz ise talakta olduğu gibi kocanın sözüdür. Kadının lian yapmasının hiçbir önemi yoktur. Çünkü kadın lian yapmakla ancak kendisini hadden kurtarmış olur.

Malikilerin delili: Resulullah (sav), lian yapan karı-kocayı birbirinden ayırmayı emretmiştir. Yalnız kocanın lian yapması ile lian yapmış sayılmazlar. Şayet ayrılık yalnız kocanın lianı ile tahakkuk etmiş olsaydı, koca lian yapar yapmaz karısı ondan ayrılmış olurdu. Ayrılmış olan kadın ise kocasına yabancıdır. Yabancı bir kadın ise lian yapamaz. Çünkü Allahu taala lianı karı ile kocaya farz kılmıştır.

Hanbeli ve Hanefilerin delili: Bu iki mezhebe göre ayrılık, karı-kocanın lianı tamamlamalarından sonra imamın onları birbirinden ayırması ile tahakkuk eder. Çünkü İbni Abbas (ra)'tan yapılan rivayete göre, «Resulullah (sav) onları lian yaptıktan sonra birbirinden ayırdı.» Bu ifade, ayrılığın ancak imamın hükmüne bağlı olduğunu gösterir. Zira lian da bir tür haddir. Hadlerin icrası da imama aittir. Öyleyse liandan sonra ayrılığı da imam tayin eder.

Dokuzuncu hüküm: Liandan sonra koca kendisini yalanlarsa karısı ona tekrâr verilir mi?

Karı-koca birlikte lian yaptıktan sonra koca kendisini yalanlar, karısına iftira attığını itiraf ederse had uygulanır. Fakat karısı kendisine tekrar helal olur mu?

İmam Malik (ra) ve Şafii (ra)'ye göre kadın o adama tekrar helal olmaz. Çünkü lianın getirdiği ayrılık ebedî bir ayrılıktır. Resulullah (sav) da onların ebediyyen birleşemeyeceklerine hükmetmiştir. Sahabe ve tabiinin görüşü de budur.

İmam Ebu Hanife (ra)'ye göre ise, liandan sonra koca kendisini yalanlarsa ona iftira haddi uygulanır ve lianı geçersiz olur. Böylece onun müfteri olduğu tesbit edilmiş olur. Bu sebeble tekrar karısı ile evlenmesi helaldir. Bir rivayete göre İmam Hanbel de bu görüştedir.

Sahih olan cumhurun (Maliki ve Şafiiler) görüşüdür. Çünkü lian ebedi bir ayrılığı icabettirir. Geçen hadisler de buna delalet eder. En doğrusunu Allah (cc) bilir.

Onuncu hüküm : Liandan sonra liana vesile olan çocuk annesine verilir mi?

Koca çocuğunu inkar ettikten sonra lian yapılırsa, çocuğun nesebi babasından ayrılır, nafakası da düşer. Kocası ile çocuk arasındaki veraset de ortadan kalkmış olur. Ancak o çocuk annesinin çocuğudur. Annesinden miras alır ve öldüğü takdirde de annesi onun malına varis olur. Çünkü İmam Hanbel (ra)'in Amr bin Şuayb'tan rivayet ettiği hadiste Resul-ah (sav), lian yapan karı-kocanın liana sebep olan çocuklar hakkında, «O çocuk annesinin malına varis olduğu gibi annesi de onun malına varis olur. Çocuk vasıtasıyla karısına zina iftirası atan kimse lian yapmazsa ona had vurulur.» buyurmuştur. (10) Bu hadis çocuğun anneye ait olduğunu açıkca teyid etmektedir.

Çocuk sebebiyle karısına zina isnad eden kocaya gelince, o, lian yapmazsa zina iftirası atanlar gibi seksen sopa ile cezalandırılır. Kendi annesine, kendi çocuklarına zina iftirası atanlara da iftira haddi uygulanır. Liana sebep olan çocuk, verasetin dışındaki diğer şer'i hükümlerde lian yapan erkekle ihtiyaten baba-evlat muamelesi görür. Mesela, adam ona zekat veremez. Önu öldürdüğü takdirde, herne kadar evladı olduğunu inkar etmişse de, kısas edilemez. Karşılıklı olarak birbirlerinin lehlerinde şehadette bulunamazlar. Herhangi bir kişinin o çocuk benimdir iddiasında bulunması da sahih değildir. Şayet baba, liandan sonra kendini yalanlarsa, çocuğun nesebi tesbit edilir. Adamın çocuğa küçükse nafakasını vermesi farz olduğu gibi birbirlerinden miras da alabilirler. Hatta çocuk hakkındaki bütün lian eserleri ortadan kalkmış olur.

İmam Fahreddin Razi, İmam Şafii (ra)'den naklen şöyle der: «Lianla ilgili beş hüküm vardır: Lian yapan erkeğin üzerinden had kalkar. Liana sebep olan çocuğun nesebi lian yapandan silinir. Karı-koca ayrılır ve birbirlerine ebediyen haram olurlar. Kadına zina haddinin uygulanması icabeder. Bu hükümler genellikle yalnız erkeğin lian etmesi halinde tahakkuk eder. Bu hükümlerin uygulanması ve tesbiti için imamın hükmüne ihtiyac da yoktur.» (11)

10 — Ahmed bin Hanbel.

11 — Fahreddin Razi, age, C. 6, S. 347.

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

- 1 — Karısına zina isnad eden ve bunu isbat edemeyen koca ya lian yapar veya had (seksen sopa) ile cezalandırılır.
- 2 — Lian hükmü, yabancı namuslu ve hür kadınlara atılan iftiralarda icra edilmez. Yalnız karı-kocaya has bir hükümdür.
- 3 — Lian, kocayı iftira haddinden, karıyı da recm cezasından kurtarır.
- 4 — Lian, Kur'anda zikredilen ifadelerle beş defa tekrar edilmelidir.
- 5 — Lian, imam ve müslüman bir topluluk huzurunda yapılır.
- 6 — Lian, karı-koca arasında ebedî bir ayrılığı icabettirir.
- 7 — Lianda erkeğin «lanet», kadının da «gazab» kelimesini zikretmesi lazımdır.
- 8 — Allah (cc)'ın mağfireti geniş ve fazlı büyüktür. Eğer Allah (cc) kullarına merhamet etmeseydi onları azabıyla helak ederdi.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Herşeyi hakkıyla bilen, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah (cc), karı-koca arasındaki lianı büyük ve yüce bir hikmet için vazetmiştir. Bu en ince ve en yüksek hikmet, evlilik hayatını tehdit eden ve cemiyeti kirleten hadiselerden toplumu korumak ve aileyi temizlemektir.

Kur'an-ı kerim bu ince teşrii ile insan hayatında karşılaşılabilecek en elim vakayı tedavi etmiştir. Zira insan için karısının bizzat kendi evinde irtikab ettiği zina suçundan daha ağır bir hadise tasavvur edilemez. Çünkü insan bu hususta konuşamaz, isbat edecek bir delili olmadığı için açıklaması da mümkün değildir. Namusunu temizlemek için öldürmeye kalkışsa, davasını isbat edemediği için kendisine de kısas uygulanır. Bu durumda insan ne yapacağını bilemez. Şaşkın bir halde kalakalır. Görmezlikten gelerek olduğu gibi bıraksa, namusu kirlenmiş, haysiyet ve şerefi yok olmuştur.

İşte Kur'an-ı kerim bu âyetleriyle bu acı durum karşısında insanın ne yapacağını ve nasıl bir yol tutacağını beyan etmiştir.

Allah (cc)'ın yüce hikmetlerinden biri de mevzumuz âyetin nüzûl sebebi olan hadiseyi asırların en efdali olan asırda, insanların en necibi olan

sahabiler arasında ortaya çıkararak sonraki nesillerin ibret almaları için tatbiki bir ders vermesidir.

Hilal bin Ümeyye bir akşam evine döndüğünde evinde işlenen fuhşâ şahid olur. Kendisine hakim olarak hiçbir şey yapmadan Resulullah (sav)'a gelerek hadiseyi haber verir. Resulullah (sav) ve sahabe hadise karşısında müşkül bir vaziyete düşerler. Resulullah (sav), «Ya isbat edersin veya sırtına had vurulur.» buyurur. Halk da Hilal'e had vurulacağına ve şehadetinin reddedileceğine kanidir. Davasını isbat için dört şahit getirmesi mümkün olmayan Hilal, «Ya Resulullah, Allah'a yemin ederim ki doğru söylüyorum. Allahtan da bana bir çıkış yolu ihsan etmesini niyaz ediyorum.» der. Bunun üzerine lian âyetleri nazil olur.

Âyetlerin nüzulünden sonra Resulullah (sav) Hilal'e, «Allah sana bir çıkış yolu ve ferahlık ihsan etti.» buyurdu. O da, «Ben de Allahtan bunu bekliyordum.» cevabını verdi.

İşte Kur'an bu teşrii ile aile içindeki ahengi korumuş ve cemiyeti bu gibi hadiselerden temizlemiştir. Eğer bu hüküm vazedilmeseydi böylesi hadiseler karşısında karı-kocanın aileleri arasında doğacak düşmanlıktan dolayı çok kanlar dökülürdü.

Bu hükümlerin teşriindekî bir başka hikmet de, cemiyette tasavvurun üstünde bir adalet sağlamak ve günahları lian yoluyla kökünden kazımdır. Lian karşısında hiçkimse artık böyle bir günaha teşebbüs edemediği gibi karısını haksız yere hıyanetle de itham edemez.

HZ. AYŞE'YE ATILAN İFTİRADAN SONRAKİ HÜKÜMLER

وَلَا يَأْتَلِ أُولُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ
وَالسَّعَةِ أَنْ يُؤْتُوا أُولَى الْقُرْبَىٰ وَالْمَسَاكِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ
وَلْيَعْفُوا وَلْيَصْفَحُوا أَلَا يُحِبُّونَ أَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَكُمْ وَاللَّهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٢﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْفَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ
لَعُنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ
أَلْسِنُهُمْ وَأَيْدِيهِمْ وَأَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾
يَوْمَئِذٍ يُوفِّيهِمُ اللَّهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ أَنَّ اللَّهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ
﴿٢٥﴾ الْحَنِيثَاتُ لِلْغَيْثِينَ وَالْحَنِيثُونَ لِلْغَيْثَاتِ وَالطَّيِّبَاتُ
لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ أُولَئِكَ مُبَرَّءُونَ مِمَّا يَقُولُونَ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾

22 — Sizden (dinde) fazilet ve (dünyada) servet sahibi olanlar, akrabalarına, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusur

etmesin, affetsin. Allahın sizi yarlıgamasını sevmez mısınız? Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir.

23 — Namuslu (kötülüklerden) habersiz mümin kadınlara (iftira) atanlar dünyada da, ahirette de lanetlendiler. Onlar için büyük de bir azab var.

24 — O günde ki aleyhlerinde kendi dilleri, kendi elleri, kendi ayakları onların neler yapıyor idiklerine şahitlik edecektir.

25 — O gün Allah onlara hak olan cezalarını tastamam verecek, şüphesiz onlar da Allahın apaşıkarak hakkın ta kendisi olduğunu bileceklerdir.

26 — Kötü kadınlar (ve kötü sözler) kötü erkeklerle, kötü erkekler kötü kadınlarla (ve kötü sözlerle), temiz kadınlar (ve temiz kelimeler) ise temiz erkeklerle, temiz erkekler de temiz kadınlarla (ve temiz kelimelere yakışır). Bunlar (o temiz kadınlar ve temiz erkekler) o (iftiracıların) diyeceklerinden çok uzaktırlar. Onlar için mağfiret ve çok şerefli rızık vardır.

(NUR SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

يَا تَلِي

(Ye'teli): Yemin etme manasındadır.

أُولُوا الْفَضْلِ

(Ulül fadli): Dindar ve salih kişiler.

السَّاعَةِ

(El sæti): Saat aslında genişlik manasındadır.

Burada ise malı ve rızıkı çok olan demektir.

أَنْ يُؤْتُوا

(En yü'tû): İbni Kuteybe'ye göre burada bir «la»

harfi hafzolunmuştur. Buna göre kelimenin manası, dindar ve hali vakti yerinde olan kişiler böyle yemin yapmasınlar demektir.

وَلْيَعْفُوا

(Vel ya'fû): Afv kelimesinden gelen bir fiildir. Yapılan kötülükleri yok etme, affetme manasına gelir.

الْمُحْصَنَاتِ

(Elmuhsenâti): Namuslu, şerefli ve temiz kadınlar.

الْفَافِلَاتِ

(Elgâfilâti): Fuhuştan haberi olmayan, hatta

kalbine dahi gelmeyen kadınlar.

لُعِنُوا

(Lüinû): Lanet kökünden gelir, Allah (cc)'ın rah-

metinden kovulma, uzaklaşma demektir.

تَشْهَدُ

(Teşhedü): İkrar ve bildiğini itiraf etme manasına

gelir.

يُؤْفِقُهُمْ

(Yuveffihim): Yüveffi, tevfiyet kökünden gelir. Bu-

rada birşeyin hakkını tam vermeye denir.

دِينَهُمْ الْحَقَّ

(Diynehümülhak): Yani Allahu taala o günde

onların cezalarını tam olarak verir demektir.

الْحَيَاتُ لِلْغَيْثِ

(El habisâtü lil habisine): Habisat, habis'in ço-

ğuludur. Habis, pis şeye denir. Yani pis kadınlar pis erkekler içindir demektir.

مُبَرَّرُونَ

(Müberreûne): Temizdirler, nezihtirler manasına

gelir.

مَغْفِرَةٌ

(Mağfiretün): Mağfiret, günahları yok etmek

demektir.

وَرِزْقٌ كَرِيمٌ

(Ve rızkün kerim): Buradaki manası cennettir.

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allahu taala icmalen şöyle buyurmaktadır: Dindar, muttaki, faziletli ve rızıkları bol kişiler, fakirlere, muhacirlere evvelce yaptıkları yardımı onların işledikleri günahlardan dolayı kesmek için yemin etmesinler. Onların işledikleri suçları affederek serbest bıraksınlar. Daha evvel verdiklerini kesmeyerek yardımlarına devam etsinler.

Allahu taala müminlere de şöyle hitap etmektedir: Ey müminler, Allahu taalanın sizi, günahlarınızı affederek hayırlı kimselerle birlikte cennete koymasını istemez mısınız?

Allahu taala daha sonra, habersiz, imanlı, namuslu ve zinadan uzak kadınlara iftira atanları iftiralarından dolayı lanetlediğini, onları rahmetinden kovduğunu, dünyada had vurulacağını, ahirette de en büyük aazba uğrayacaklarını haber vermektedir. Yalnız bu azabla da kalmayarak o korkunç günde aleyhlerinde kendi elleri, dilleri ve ayakları dünyada iffetli, habersiz ve temiz kadınlara yapmış oldukları isnadın iftira olduğuna dair şehadet edecektir. Onların karşılaşacakları bu feci durumu herkes seyredecek, onlar hakimlerin en adili olan Allahu taalanın adil cezasına çarptacaklardır. Onlar, kıyamet gününde Allah (cc)'in hiç kimseye zerre kadar zulmetmeyeceğini ve açık bir Hakk olduğunu anlayacaklardır.

Allahu taala bu âyetlerle Resulullah (sav)'ın temiz ve şerefli zevcesi olan Hz. Ayşe'nin münafık ve sapıkların iftirasından uzak olduğunu en kesin bir bürhan ile haber vermiştir. Resulullah (sav) temiz ve güzel olarak yaratıldığından ona da temiz kadınlar nasib edilmiştir. Zaten Allah (cc)'in cari olan nizamı da budur. Kötü ve pis kadınlar pis ve kötü erkeklere, pis sözler ve pis erkekler de pis kadınlara mahsustur. Temiz sözler ve temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlardır. Fuhuşla itham edilen pak zevceler itham olundukları o kötü suçtan tamamen uzaktırlar. Nasıl uzak olmasınlar ki, Allah (cc)'in en şerefli Resul (sav)'ünün zevceleridirler. Eğer onlar temiz olmasaydılar Allahu taala onları en sevdiği kuluna nasib etmezdi. O pak ve temiz zevcelere Allahtan mağfiret ve şerefli bir rızık vardır.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

1 — Taberî Hz. Ayşe'den şöyle rivayet etmiştir: Hz. Ayşe'ye iftira atanlar hakkında, «**O uydurma haberi (iftirayı) getirenler içinizden (mahdud) bir zümredir...**» (Nur: 11) ve devamı âyetler nazil olduktan sonra Hz. Ebubekir, iftirayı yayanlar arasında bulunan ihtiyacını karşıladığı yakın akrabası Misdah'a bir daha yardım etmeyeceğine dair yemin etti. Bunun üzerine, «**Sizden (dinde) fazilet ve (dünyada) servet sahibi olanlar...**» âyeti nazil oldu. Âyetin nüzulünden sonra Hz. Ebubekir, «Allah (cc)'a yemin ederim ki muhakkak Allah (cc)'in bana mağfiret etmesini isterim.» diyerek Misdah'a tekrar nafakasını vermeye başladı ve «Allah (cc)'a yemin ederim ki, ona yaptığım yardımı ebediyyen kesmeyeceğim.» dedi. (1)

2 — İbni Munzir, Hz. Ayşe'den şöyle rivayet etmiştir: «Misdah bin Üsase kibrinden dolayı iftira atanlara katıldı. Halbuki Ebubekir (ra)'ın ya-

kını idi ve geçimini onun yardımı ile sağlıyordu. Hz. Ebubekir, ona ebediyen yardım etmeyeceğine dair yemin etti. Bunun üzerine, «**Sizden (dinde) fazilet ve (dünyada) servet sahibi olanlar...**» âyeti nazil oldu. Âyetin nüzulünden sonra Hz. Ebubekir onu tekrar himayesine alarak yardımına devam etti ve «Bundan sonra birşey üzerine, ondan başkasını daha hayırlı gördüğüm takdirde yemin etmem. Şayet yemin edersem, yeminimi bozarak daha hayırlı olanı yaparım.» dedi.» (2)

Diğer bir rivayete göre, Resulullah (sav) nazil olan âyeti Hz. Ebubekir'e okudu ve «Allah (cc)'ın sana mağfiret etmesini istemez misin?» buyurdu. O da, «Evet.» dedi. Resulullah (sav), «Öyleyse Misdah'ı affet ve hakkından vazgeç.» buyurdu. Bunun üzerine Hz. Ebubekir, «Allah (cc)'a yemin ederim ki daha evvel yaptığım yardımı fazlasıyla yapacağım.» diyerek Misdah'a önceki yardımının iki katını yapmaya başladı. (3)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : «**Sizden (dinde) fazilet ve (dünyada) servet sahibi olanlar.**» âyeti Hz. Ebubekir'in faziletinin en büyük şahıdıdır. Bu âyet gösteriyor ki o, sahabilerin en faziletlisidir.

Fahreddin Razi şöyle der: «Müfessirler, «**Sizden (dinde) fazilet ve (dünyada) servet sahibi olanlar...**» âyetinin maksadının Hz. Ebubekir olduğunda icma etmişlerdir. Bu âyet onun Resulullah (sav)'tan sonra halkın en efdali olduğuna delalet ediyor. Zira Allahu taala bu âyetle onu açıkca methetmektedir. Allahu taalanın birini sırf zenginliğinden dolayı methetmesi caiz değildir. Öyleyse faziletten maksat, Ebubekir (ra)'in dindeki üstünlüğüdür. Eğer âyetteki «**fazilet**» sırf dünyevi manada olsaydı, sonraki «**servet sahibi**» ifadesinin tekrar edilmemesi lazım gelirdi. Allahu taala ona bu fazileti isbat ettiğine göre Resulullah (sav)'tan sonra sahabilerin en faziletlisi olması icabeder.» (4)

Ebussuud da şöyle demektedir: «Âyetteki, «**Sizden fazilet sahibi olan**» ifadesinden maksat, dindeki fazilettir. Bu âyet, Hz. Ebubekir'in sahabilerin en efdali olduğuna kafi delildir.»

İkinci incelik : «**Allahın sizl yarlıgamasını sevmez misiniz?**» âyeti herne kadar bir topluma hitap ediyorsa da asıl hitap edilen Hz. Ebubekir'dir. Hitabın çoğul biçimde yapılması saygı içindir.

2 — Süyûti, age, C. 5, S. 34.

3 — Süyûti, age, C. 5, S. 34.

4 — Fahreddin Razi, Tefsir, C. 23, S. 187.

Fahreddin Razi: «Allahu taalanın bir şahsa «siz» diye hitabetmesi onun büyüklüğünü bildirmek içindir.» (5) der.

H. Ebubekir bu âyetli duyduktan sonra «Evet ya Rabbi ben yarlıganmamı severim.» dedi ve Misdah'a nafakasını vermeye devam etti.

Üçüncü incelik: İbni Cevzî, «**Namuslu, (kötülüklerden) habersiz mümin kadınlar...**» âyetinin tefsirinde şöyle der: «Niçin iftira atılan kadınlar zikrediliyor da erkekler zikredilmiyor? Zira mümin bir kadına iftira atan birisi onunla birlikte bir mümin erkeğe de iftira atmış bulunuyor. Ancak atılan iftira daha çok kadınlara zarar verdiği için kadınlar zikredilmiş, erkekler zikredilmemiştir.» (6).

Dördüncü incelik: Allahu taala Nur Suresinin başındaki, «**Namuslu ve hür kadınlara (zina isnadıyla) iftira atan...**» (Nur: 4) âyetinde namuslu kadınlar başka bir vasıf anılmadan zikredilmiştir. Mevzumuz âyette ise namuslu kadınlar diğer vasıflarıyla birlikte, «**Namuslu, (kötülüklerden) habersiz mümin kadınlar...**» şeklinde zikredilmiştir. Bu âyet, müminlerin anneleri olan Resulullah (sav)'ın zevcelerine aittir. Tabil ki bunların en başta geleni H. Ayşe'dir. Bu temiz kadınları itham etmek, aynı zamanda Resulullah (sav) ve alle efradını da itham etmektir.

İbni Abbas (ra), Nur Suresini okuyup tefsir ederken bu âyete gelince şöyle buyurur: «Bu âyet, Resulullah (sav)'ın zevceleri H. Ayşe hakkındadır. Allahu taala Resulullah (sav)'ın pak zevcelerine iftira atanlar için tövbeden de söz etmemiştir. Halbuki diğer mümin kadınlara iftira atanların tövbe etmeleri halinde tövbelerinin kabul edileceği beyan edilmiştir.» İbni Abbas (ra) daha sonra, «**Namuslu, (kötülüklerden) habersiz mümin kadınlara (iftira) atanlar dünyada da, ahirette de lanetlendiler. Onlar için büyük de bir azab var.**» âyetini okuyarak Resulullah (sav)'ın zevcelerinin büyüklüğü ve onlara karşı işlenen suçun cezasının ağırlığını ifade etmiştir. Bunun üzerine cemaattan bazıları ayağa kalkarak İbni Abbas (ra)'ın bu güzel tefsirine karşılık başını öpmüşlerdir. (7)

Beşinci incelik: «**Kötü kadınlar kötü erkeklere...**» âyeti ictimai hayatın en mühim bir noktasına parmak basmaktadır: Pis insanlar ancak kendileri gibi pis kimselerle anlaşır birleşebilirler. Temiz ve nezih insanlar da ancak temiz ve nezih insanlarla anlaşır, birleşirler. Mademki Re-

5 — Fahreddin Razi, Tefsir, C. 23, S. 188.

6 — İbni Cevzî, Zadü'l-Mesir.

7 — Süyuti, age, C. 5, S. 35.

sulullah (sav), bütün temizlerin en temiz, Hz. Adem'den günümüze kadar gelmiş ve gelecek insanların en efdalidir, Hz. Ayşe'nin de kadınların en temiz ve nezhilerinden olması lazımdır. Onun hakkında söylenenler ancak yalan ve iftiradır. Nitekim Kur'anda Resulullah (sav)'ın zevceleri hakkında, «**Bunlar (o temiz kadınlar ve erkekler) o (iftiracıların) diyeceklerinden çok uzaktırlar. Onlar için mağfiret ve çok şerefli rızık vardır.**» buyurulmaktadır. Pak zevcelerin temiz olduklarına bundan daha kat'i bir şahit olamaz.

Altıncı İncelik : Zemaşşeri, Keşşaf isimli tefsirinde şöyle der: «Allahu taala dört kişiyi dört şeyle temizlemiştir :

1 — Züleyha'nın gösterdiği —«**Onun (kadının) yakınlarından bir şahit de şehadet etti ki, eğer gömleği önünden yırtıldıysa (kadın) doğru söylemiştir, bu ise yalancılardandır. (Yok) eğer gömleği arkadan yırtıldıysa (kadın) yalan söylemiştir. Bu ise doğru söyleyicilerdendir.**» (Yusuf: 26-27)— şahitle Yusuf aleyhisselamı zina iftirasından,

2 — Elbiselerini akıtan taşla Musa aleyhisselamı hastalık şüphesinden (8),

3 — Hz. İsa'nın beşikte mucize kabilinden «Ben Allah (cc)'ın kulum...» diyerek konuşması ile Hz. Meryem'i zina ithamından,

4 — Kıyamete kadar okunacak mucize kitabıyla Hz. Ayşe'yi zina iftirasından.

Allahu taalanın Hz. Ayşe'yi temizlemesi ile diğerlerinin temizlenmeleri arasında büyük bir fark görülmektedir. Bu fark, Hz. Ayşe'yi Allahu taalanın bizzat kendisinin temizlemesidir. Bu temizleme, Allah (cc) katında Resulullah (sav)'ın derecesinin yüksekliğini, Hz. Adem'in soyunun efendisi olduğunu göstermektedir. Resulullah (sav)'ın büyüklüğünü tahkik etmek isteyen, ifk âyetlerini okusun ve Allahu taalanın onun harimine iftira atanlara nasıl gazab ettiğini düşünsün ve ithamı Allahu taalanın nasıl nef-yettiğini görsün.» (9)

8 — Abdülvehhab Neccar, Kısas-ı Enbiya adlı eserinde bu kıssayı şöyle anlatır : «Yahudiler Musa aleyhisselamı alaca hastalığı ile itham etmişlerdi. Hz. Musa bir gün yıkanmak için soyunmuş ve elbiselerini bir taşın üzerine koymuştu. Taş, üzerinde elbiseler olduğu halde su içinde akmaya başladı. Hz. Musa, suyun kenarından, «Elbisem taşla akıyor!» diyerek koşmaya başladı. Taş, yahudilerin topluca bulundukları bir yere kadar giderek durdu. Hz. Musa da çıplak olarak oraya kadar gitti. Yahudiler Hz. Musa'nın çıplak vücudunu gördükleri zaman onun itham ettikleri ayıp sayılan alaca hastalığından tamamen uzak olduğunu anladılar.» (Çev.)

9 — Zemaşşeri, Keşşaf Tefsiri, C. 3, S. 223.

HZ. AYŞE'NİN ÖZELLİKLERİ

Hiz. Ayşe'den şöyle rivayet edilmiştir: «Andolsun ki, bana hiçbir kadına verilmeyen dokuz şey verilmiştir: Resulullah (sav)'a benimle evlenme emrini getirdiğinde Cebrail aleyhisselam benim surétimde gelmiştir. Resulullah (sav) benden başka hiçbir bakire ile evlenmemiştir. Resulullah (sav), benim odamda ve benim yatağımda vefat etmiştir. Resulullah (sav), benim odama defnedilmiştir. Melekler onu benim odamda ziyaret etmişlerdir. Vahiy nazil olurken diğer kadınlar odayı terkederlerdi, fakat benim odamda, biz aynı yatakta iken vahiy nazil olurdu. Ben onun halifesi ve dostunun kızıyım. Benim beratım semadan inmiştir. Ben temiz yaratıldım ve en temiz olanın yanında yaşadım. Bana mağfiret ve şerefli bir rızık vadolunmuştur.» (10)

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : İşlenen günah salih amelleri yok eder mi?

Müfessirler âyetteki, «...Akrabalara, yoksullara, Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusur atmesin, affetsin.» ifadesinden maksadın Misdah bin Üsase olduğunu söylemişlerdir. Çünkü o, Hiz. Ebubekir'in yakını ve Bedir'e iştirak eden muhacirlerdendi. Hiz. Aşye'ye atılan iftira hadîsesine katılmış, fakat sonra tövbe etmişti.

Şüphe yok ki zina iftirası büyük bir günahdır. Ehli sünnet ve cemaat alimleri bu âyeti delil olarak işlenen günahın salih amelleri iptal etmeyeceğine hükmetmişlerdir. Zira Allahu taala Misdah'ı zina iftirasına karıştıktan sonra da Allah yolunda hicret etmekle vasıflandırmıştır. Bu vasıf met-hedilecek bir vasıftır. Öyleyse bu âyet, Misdah'ın hicretle kazandığı se-vabın zina iftirası sebebiyle iptal edilmediğine delalet ediyor.

Ehli sünnet alimlerine göre şirk ile irtidat hariç hiçbir günah insan-ların salih amelini yok etmez. Ancak kesinlikle haram olan birşeyi helal bilerek yaparsa mürted ve salih amelleri yok olur. Zira Allahu taala, «Kim iman ettikten sonra kafir olursa her halde bütün yaptığı boşuna git-miştir ve o ahirette en çok zıyana uğrayanlardanır.» (Maide: 5) ve «İçli-nizden kim dininden döner de o kafir olarak ölürsa onların (o gibilerin) yaptığı işler dünyada da, ahirette de boşa gitmiştir. Onlar o ateşin (ce-hennem'in) arkadaşlarıdır. Onlar orada (bir daha çıkmamak üzere) eb'edî kalıcılarıdır.» (Bakara: 217) buyurmaktadır.

İkinci hüküm : Kötülük yapanı affetmek farz mıdır?

Fakihler, kötülük yapanı affetmenin ve hakkından vazgeçmenin güzel ve mendub olduğunda ittifak etmişlerdir. Çünkü Allahu taala, «...vermelerinde kusur etmesin, affetsin.» buyurmaktadır. Âyetteki «**affetsin**» ifadesindeki emir birşeyi farz eden emirlerden değildir. Hayırlı olanı ifade eden bir emirdir. Zira insanların kötülük yapandan kisas talep etmeleri caizdir. Eğer buradaki emir farz kılmak manası taşısaydı, kisası talep etmek caiz olmazdı. Fakihlerin bu görüşünü, «**Kötülüğün karşılığı ona denk bir kötülük (bir misilleme)**dir. **Fakat kim affeder, barışı sağlarsa mükafatı Allaha iltir. Şüphe yok ki O, zalimleri asla sevmez.**» (Şura: 40) âyeti de teyid eder.

Resulullah (sav) da şöyle buyurmaktadır: «İnsan ancak kendisini ziyaret etmeyen akrabasını ziyaret ederek, zalimleri affederek ve iyilik yapmayanlara iyilik yaparak fazilet sahibi olur.» (11) Öyleyse kötülük yapan bir kimseyi affetmek sünnettir, mendubtur.

Üçüncü hüküm : Yeminini bozanın kefareti vermesi farz mıdır?

Fakihlerin cumhuruna göre, birşeyi yapmak veya yapmamak için yemin eden kimse, yemin ettiği şeyin tersini daha hayırlı gördüğü zaman yeminini bozarak hayırlı olanı yapmalı ve yemininin kefareti vermelidir. Zira Resulullah (sav), «Her kim birşeyi yapmak veya yapmamak üzere yemin eder ve sonra o işin yapılmamasını veya yapılmasını daha hayırlı görürse hayırlı olanı yapsın ve kefareti versin.» buyurmuştur. Buna göre yemini bozmak kefareti farz kılmaktadır. Yemini bozduğu şey ister hayırlı olsun, ister olmasın hüküm değişmez.

Bazı fakihlere göre ise, daha hayırlısı için yemini bozmak kefareti farz kılmaz. Çünkü Allahu taala, «**Sizden fazilet ve servet sahibi olanlar akrabalarına, yoksullara. Allah yolunda hicret edenlere vermelerinde kusur etmesin.**» buyurmaktadır. Allahu taala bu âyetle, yemin etmiş olan Hz. Ebubekir'e «**kusur etmesin**» ifadesiyle zımnen yeminini bozmasını emir buyurmuş, kefareten de söz etmemiştir. Bir rivayete göre de Resulullah (sav) şöyle buyurmuştur: «Her kim birşeyi yapmak veya yapmamak için yemin ettikten sonra onun gayrini daha hayırlı görürse daha hayırlı olanı yapsın. Bu onun yeminin kefaretidir.» (12)

11 — Fahreddin Razi, age, C. 23, S. 192.

12 — Cessas, age, C. 3, S. 380.

Cumhurun delilleri :

Cumhurun yeminini bozan için kefaretin farz olduğuna dair delillerini naklediyoruz :

1 — «Fakat kalblerinizin azmettiği yeminler yüzünden muaheze eder. Bunun da kefareti ailenize yedirmekte olduğunuzun orta (derece)sinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek, yahut bir köle azad etmektir. Fakat kim (bunları) bulamaz (bulmaya muktedir olamaz)sa üç gün oruç (tutması lazımdır). İşte bu andettiğiniz vakit yeminlerinizin kefaretidir.» (Maide: 89) âyeti kerimesi. Bu âyet, umumi bir ifade ile yemin bozan için kefareti emretmektedir. Hayırlı olan veya olmayan şey için yemin bozmayı beraberce ihtiva etmektedir.

2 — Allahu taala, hanımına yüz sopa vurmak için yemin eden Eyyub aleyhisselama, «Eline bir demet sap al da onunla vur. Yemininde durmazlık etme.» (Sâd: 44) buyurmuştur. Bu âyet de gösteriyor ki yemin yerine getirmek bozmaktan daha hayırlıdır. Çünkü Allahu taala Eyyub aleyhisselama «Yemininde durmazlık etme.» buyurarak vurmaya emretmiştir. Eğer daha hayırlı olanı yapmak yemine kefaret olsaydı, Allahu taala yemininde durmayı emretmezdi.

3 — Resulullah (sav), «Her kim birşeyi yapmak veya yapmamak için yemin eder ve sonra o işin yapılmamasını veya yapılmasını daha hayırlı görürse, hayırlı olanı yapsın ve kefaretni versin.» buyurmuştur.

Cessas, bu konuda şöyle demektedir: «Cumhurun dışındaki bazı allm-lerin İstidlallerinde kefaretin düşeceğine dair bir delalet yoktur. Zira Allahu taala, yeminin bozulması halinde kefaretin icabedeceğini, «Fakat kalblerinizin azmettiği yeminler yüzünden muaheze eder. Bunun da kefareti ailenize yedirmekte olduğunuzun orta (derece)sinden on yoksulu doyurmak, ya onları giydirmek, yahut bir kul azad etmektir. Fakat kim (bunları) bulamaz (bulmaya muktedir olamaz)sa üç gün oruç (tutması lazımdır). İşte bu andettiğiniz vakit yeminlerinizin kefaretidir.» (Maide: 89) âyetinde beyan etmiştir. Bu âyet umumilik ifade eder ki, yeminini daha hayırlı bir iş için bozsa dahi kefaret vermesi lazımdır. «Her kim birşeyi yapmak veya yapmamak için yemin ettikten sonra onun gayrini daha hayırlı görürse, daha hayırlı olanı yapsın. Bu onun yeminin kefaretidir.» hadisinin manası da, Kur'anın beyan ettiği yemin kefareti değil, uhrevi günahına kefaret olmasıdır. Mesela; Allah (cc)'a ibadeti terk için yemin etmek haramdır. Böyle bir yemin bozulsa bile sahibine büyük günah kazandırır. İşte hadiste sözü

edilen kefarete, bu tür yeminlerden dolayı kazanılan günahların kefareti-
dir.» (13)

Ortaya konulan delillerden anlaşılacağı üzere cumhurun görüşünün delilleri kuvvetli, diğer görüşün delilleri ise çok zayıftır.

Dördüncü hüküm : Hayırlı bir işi terk için yapılan yemin sahih olur mu?

Cumhura göre, hayırlı bir işi terk için yapılan yemin sahihtir. Fakat terk edilerek kefarete vermek icabeder. Şurası var ki bu tür yeminler caiz değildir. Çünkü bu tür yeminlerde Allah (cc)'a itaatın terki ve «**Ey iman edenler, rüku edin, sücud edin. (Diğer suretlerle de) Rabinize ibadet edin, hayır işleyin.**» (Hac: 77) emrine de açık bir muhalefet vardır.

Fahredden Razi: «Bu âyet açıkca delalet ediyor ki, hayrı bırakmak için yemin etmek caiz değildir.»

Alusî de şöyle der: «Bu âyetin zahiri hayırlı bir işin terki için yemin etmenin kesinlikle haram olduğuna delalet eder.» (14)

Beşinci hüküm : Resulullahın zevcelerine zina iftirası atmak küfür müdür?

Bazı alimler, Resulullah (sav)'ın zevcelerinden herhangi birine zina iftirası atmanın küfür olduğu görüşündedirler. Zira Resulullah (sav)'ın zevcelerine zina iftirası atanlar hakkında, onları çok şiddetli bir azabla tehdit eden, «**Namuslu, (kötülüklerden) habersiz mümin kadınlara (iftira) atanlar dünyada da ahirette de lanetlendiler. Onlar için büyük de bir azab var.**» âyeti nazil olmuştur. Hatta İbni Abbas (ra)'a göre onların tövbeleri de kabul edilmez. Bu alimlere göre, Resulullah (sav)'ın zevcelerine zina iftirası atmak, açıktan açığa Resulullah (sav)'ı kötülemek ve onun şerefini lekelemek demektir. Her kim ki Resulullah (sav)'ın namusunu lekelemeyi mübah kabul ederse, şüphesiz kafir ve mürted olur.

Alusî: «Bu âyetin zahiri Resulullah (sav)'ın zevcelerine zina iftirası atanların kafir olduklarına delalet eder. Çünkü Allahu taala onlara iftira atanlara kafir ve münafıklara mahsus azabla azab edeceğini beyan etmiştir. Bu hususta uygun olan hüküm, âyetin nüzulünden sonra zevcelere

13 — Cessas, age, C. 3, S. 380.

14 — Alusî, Ruhu'l-Meanî, C. 18, S. 126.

iftira atanların kafir olacağıdır. Çünkü bu âyetle onların temiz ve her fenalıktan uzak oldukları açıkca ifade edilmiştir. Fakat bu âyetin nüzulünden önce iftira atanların kafir olacaklarına dair zahir bir delil yoktur. Şu kadarı var ki, onlara iftira atmakta Resulullah (sav)'a ta'n kastı varsa (Abdullah bin Ubey—Allahın laneti üzerine olsun— gibi) küfürlerinden şüphe edilemez. Ama Resulullah (sav)'a ta'n kastı olmaksızın ve sırf başkalarına uyularak söylenilmişse (Misdah ve Hasan bin Sabit gibi) bunlar ancak şiddetle kınanırlar.» (15)

Şüphesiz, herhangi bir mümin kadına zina iftirası atmayı helal kabul eden kafir olur. Elbette, başta beratı semadan nazil olan Hz. Ayşe olmak üzere Resulullah (sav)'ın temiz, namuslu ve şerefli zevcelerine zina iftirası atmayı helal kabul etmek de küfürdür. Şüphe yok ki, âyetin nüzulünden sonra onlar hakkında kötü konuşmak Allah (cc)'ın âyetlerini tekzip etmek, Resulullah (sav)'a eziyet vermek olur. Âyetleri tekzip ve Resulullah (sav)'a eziyet ise şüphesiz küfrü ve irtidadı icabettirir. Zira Allahu taala, «**Hakikat Allah ve Resulüne eza edenler (yok mu?) Allah onları dünyada da ahirette de rahmetinden koğmuş, onlara horlayıcı bir azab da hazırlamıştır.**» (Ah-zab: 57) buyurmaktadır. Bu âyetle Allah (cc)'a ve Resulü (sav)'ne eziyet edenlerin kafir ve münafıklara mahsus azaba duçar olacakları açıkca beyan edilmiştir.

Altıncı hüküm : Kafir ve fasıkları lanetlemek caiz midir?

«**Namuslu (kötülüklerden) habersiz mümin kadınlara (iftira) atanlar dünyada da, ahirette de lanetlendiler.**» âyeti, kafir ve fasıkları lanetlemenin caiz olduğunu delalet eder. Fakihler Ebu Cehil ve Ebu Leheb gibi küfür üzere ölenleri lanetlemenin caiz olduğunda ittifak ettikleri gibi, genel olarak kafir, fasık ve zalimleri lanetlemenin caiz olduğunda da ittifak etmişlerdir. Çünkü Allahu taala da «Allah (cc)'ın laneti zalimlere, Allah (cc)'ın laneti fasıklara ve kafirlere olsun» şeklinde ayrı ayrı beyan etmiştir. Yalnız belirli bir kişiyi kafir de olsa lanetlemek caiz değildir. Zira lanetin manası, onun Allahın rahmetinden koğulmasını ve küfür üzere ölmesini istemektir. Hiçbir müslümanın bir diğerinin küfür üzere ölmesini temenni etmesi caiz değildir. Çünkü kafirin küfrüne razı olmak küfürdür. Müslümanın vazifesi, herkese hayır dilemek, insanların topyekun iman üzere ölmelerini temenni etmektir.

Alusi, bu hususta şöyle der: «Küfür üzere ölen muayyen bir kafiri lanetlemenin caiz olduğunda alimler arasında ihtilaf yoktur. Ancak bu gibi

kişileri lanetlemek müslümanlara eza verilmesine sebep oluyorsa haramdır. Mesela; Ebu Talib'i —küfür üzere öldüğüne hükmedilse dahi— lanetlemek haramdır. Çünkü bu, Resulullah (sav)'a ve Hz. Ali'ye eziyet vermek demektir. Bir kimsenin lanetlenmesi caiz olsa bile onu lanetlemek bir ibadet sayılamaz. Ancak bu lanette şer'i bir maslahat varsa o zaman caizdir. Hayatta olan belli bir kafiri lanetlemek ise haramdır. Hatta Hüccetü'l İslâm İmam Gazalî, «Hayatta olan belli bir kafiri lanetlemek küfürdür.» der. Zira onun hakkında lanet istemek, onun küfür üzere ölmesini istemektir. Herhangi bir kimsenin küfür üzere ölmesini istemek de küfürdür. Allame İbni Hacer, «Hayatta olan bir kafiri lanetlemekten kasıt onun azabının şiddetli olmasını dilemek ise bu lanet küfür olmaz. Eğer lanetlemekten kasıt onun küfür üzere ölmesini dilemek, kafir olmasına razı olmak demek ise küfürdür.» demektedir.» (16)

Sünnette müslümanlar için çok zararlı olan belli bir fasıkın lanetlenmesine delalet eden naslar varid olmuştur. Bu naslardan bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Rivayete göre, «Resulullah (sav), yüzüne damga vurulmuş bir eşek gördükleri zaman, «Allah (cc) bu damgayı vurana lanetlesin.» buyurmuştur.» (17) Resulullah (sav), bazı Arap kabilelerini ismen lanetlemiştir. Mesela, «Allahım, Real'i, Zekvan'ı ve Useyyete'yi lanetle. Çünkü onlar Allah (cc) ve Resul (sav)'üne isyan etmişlerdir.» buyurmuştur. (18) Rivayete göre Resulullah şöyle buyurmuştur: «Yatağa çağrıldığı halde kocasının arzusunu yerine getirmeyen ve onu kızdıran kadına melekler sabaha kadar lanet ederler.» (19)

Fısk ile meşhur olan ve bilhassa halka zarar ve eziyetli dokunan, zalimlere alet olarak müslümanlara zulmeden kimselerin lanetlenmesi caizdir. Mesela asrımızda müslümanlara haksız yere tecavüz edenler lanetlemek gibi. Zira öyle bir zamanda yaşıyoruz ki hiçkimse ne malından, ne de canından emindir. Herşeyi vahiyile konuşan Resulullah (sav) kendi zamanında olmadığı halde gelecekte olacakları için bu sınıf zalimleri haber vermiştir: «Azab ehlinden iki sınıf insan vardır ki ben onları görmedim. Birsî bir toplumdur ki ellerindeki sığır kuyruğuna benzeyen sopalarıyla halkı döverler. Allah (cc)'ın laneti onlara olsun.» (20)

16 — Alusi, age. C. 18. S. 128.

17 — Müslim.

18 — Buhari.

19 — Buhari ve Müslim.

20 — Müslim. Ebu Hüreyre'den.

Şu halde haram olan zulmü mübah görerek halka zulmeden zalimlerin lanetlenmesi caizdir. Ancak onların nefislerini ıslah etmeleri için dua etmek elbetteki lanetlemekten daha iyidir. Şu kadarı var ki, Ebu Cehil ve Ebu Leheb gibi kimselere dua etmek ne kadar faydalıdır bilemeyiz.

Sirac el-Belkinî, «Aşıkâr fısk işleyen kimseye lanet etmek caizdir.» der. Resulullah (sav)'tan varid olan hadislerin nasları da buna delalet eder.

Yedinci hüküm : Resulullah (sav)'ın zevcelerinin kesin olarak Cennete gideceklerine hükmedilebilir mi?

Alimler, Resulullah (sav)'ın da sahih hadislerle haber verdiği üzere, cennetle müjdelenenlerin on kişi olduğunda ittifak etmişlerdir. Resulullah (sav)'ın haberi vahye dayandığından haktır.

Bazı alimler, Resulullah (sav)'ın zevcelerinin de cennetle müjdelenenler gibi kesin olarak cennete gideceklerine hükmetmişlerdir. Çünkü Allahu taala onlar hakkında, **«Onlar için mağfiret ve çok şerefli rızık vardır.»** buyurmuştur. Bu âyet kesin olarak Resulullah (sav)'ın bütün zevceleri hakkında nazil olmuştur. Âyetin işaret ettiği, **«çok şerefli rızık»** ise cennettir. Zira Allahu taala, **«Sizden kim de Allah ve peygamberine itaat eder, iyi amel (ve hareket)de bulunursa ona da mükafatını iki kere veririz. Hem biz ona çok şerefli bir rızık da hazırlamışızdır.»** (Ahzab: 31) buyurmuştur. Bu âyetle istidlal ederek zevcelerin de kesinlikle cennete gideceklerine hükmetmek elbetteki güzel bir görüştür.

İmam Fahreddin Razi bu hususta «Allahu taala **«Temiz kadınların temiz erkeklerle»** olduğunu beyan etmiştir. Şüphesiz Resulullah (sav)'tan daha temiz bir erkek olması mümkün değildir. O zaman onun zevcelerinin de temiz olmaları icabeder. Üstelik Allahu taala Resulullah (sav)'ın zevcelerine, **«Mağfiret ve çok şerefli rızık»** olduğunu beyan etmiştir. İşte bu beyandan Resulullah (sav)'ın zevcelerinin de Resulullah (sav)'la birlikte cennete girecekleri anlaşılmaktadır. Bu âyet Hz. Ayşe'nin mutlaka cennetlik olduğuna delalet eder. Rafizilerin Cemel vakası nedeniyle Hz. Ayşe'ye (haşa) küfür isnad etmeleri, şüphesiz Kur'an-ı kerimin onun temizliği hakkındaki naslarının reddedilmesi manasını taşır. Kat'i naslar reddetmek ise küfürdür.» (21) der.

Alusî de şunları söyler: «Rafizilerin Hz. Ayşe'ye küfür isnad etmeleri ve Cemel vakası sebebiyle (haşa) küfür üzere öldüğünü söylemeleri batıl-

dır. Bunu, Hz. Ali'nin Hz. Hasan ile birlikte Medine ve Kufe halkını uyar-
ması için gönderdiği Ammar bin Yasir (ra)'ın Medine ve Kufe'de okuduğu
hutbede, «Allah (cc)'a yemin ederim ve şüphesiz bilirim ki Hz. Ayşe Re-
sulullah (sav)'ın hem dünyada, hem de ahirette zevcesidir:» demesi açık
bir şekilde ortaya koyar. Rafizilerin bazı kitaplarında Hz. Ayşe'nin Cemel
vakası sebebiyle Resulullah (sav)'ın zevceliğinden çıktığını iddia ettiklerini
hayretle gördüm. Onlara göre güya Resulullah (sav), müminlerin emiri
Ali (ra)'ye, vefatından sonra zevcelerinden dilediğini boşama izni vermiş.
Hz. Ali de buna dayanarak Cemel vakasından sonra Hz. Ayşe'yi Resulul-
lah (sav) adına boşamış. Allah (cc)'a yemin ederim ki Rafizilerin bu iddia-
larına değil selim akıl sahibi kimseler, çocuğunu kaybetmenin şaşkınlığı
içindeki bir kadın bile güler. Zira Hz. Ali'nin Cemel vakasından sonra da
Hz. Ayşe'ye eskiden olduğu gibi saygı göstermesi rafizilerin bu görüş-
lerini açıkca yalanlamaktadır. Hz. Ayşe'nin fazileti hakkında hiçbir haber
olmasa yalnız Buhari, Müsüm ve Ahmed İbni Hanbel (ra)'ın rivayet ettik-
leri, «Ayşe (r.anhumal)'nin diğer kadınlara üstünlüğü, tird yemeğinin diğer
yemeklere üstünlüğü gibidir.» hadisi kafidir. Bununla beraber onun Hz.
Fatıma'dan efdal olduğu söylenemez. Çünkü o, Resulullah (sav)'ın bir
parçasıdır.» (22;

HZ. AYŞE'YE ATILAN İFTİRA VAKASI

Münafıkların İslâma ve ve müslümanlara yapmış oldukları desiseler
durmak bilmiyordu. Sonunda o büyük risalet sahibi olan Hz. Muhammed
Mustafa'yı da hedef aldılar ve onun temiz, mukaddes, aziz ve bütün kö-
tülüklerden uzak zevceleri Hz. Ebubekir'in kızı Hz. Ayşe'ye iftira atıldılar.
Bu iftira ile Resulullah (sav) ve onun zevceleri şahsında İslâm'a en büyük
darbeyi vurmak istediler.

Bu iftirayı icad eden ve yayan münafıkların reisi Abdullah bin Übey'-
dir. (Allahın laneti üzerine olsun. Çünkü helak oluncaya kadar İslâma ve
Resulullah (sav)'a hile yapmaya devam etmiştir.) Allahu taala bu ve diğer
münafıklar hakkında peşpeşe âyetler inzal buyurdu. Bu âyetler ümmetin
ders ve ibret alması ve kendilerini münafıklardan koruması için münafık-
ların İslâm ümmetine verdikleri zararı beyan etti. Kur'an-ı kerim bize o
iftiranın —ki Resulullah (sav)'ın temiz olan ehli beytine atılmıştı— çırkın-
lığını açıkladı. Çünkü bu iftira Allah (cc) katında bütün insanların en ef-
dali olan Resulullah (sav)'ın namusuna ve Resulullah (sav)'ın dostu ve
sahabenin efdali Hz. Ebubekir ve sahâbilerin seçkinlerinden olan Safvan

bin Muattal'ın namuslarına atılmıştır. Safvan (ra), sahabelerin seçkinlerindendi diyoruz, çünkü Resulullah (sav) onun hakkında, «Ondan hayırdan başka hiçbir şey sadır olmamıştır.» buyurarak şehadette bulunmuştur.

İşte bu hadise İfk hadisesi olarak adlandırılmıştır. Bu hadise hakkında tam on âyet nazil olmuştur. Bu on âyetin başlangıcı, «**O uydurma haberi (iftirayı) getirenler içinizden (mahdut) bir zümredir. Onu (o yalanı) sizin için bir şer sanmayın. Bilakis o sizin için bir hayırdır. Onlardan herkese kazandığı günah (nisbetinde ceza) vardır. Onlardan (günah)ın büyüğünü deruhde (ve irtikab) eden o adam (yok mu? İşte) en büyük azab onundur.**» (Nur: 11) âyetidir. Resulullah (sav)'ın beytinin beratını bildiren «**Kötü kadınlar (ve kötü sözler) kötü erkeklerle, kötü erkekler kötü kadınlara (ve kötü sözlere), temiz kadınlar (ve temiz kelmeler) ise temiz erkeklerle, temiz erkekler de temiz kadınlara (ve temiz kelimelere) yakışır. O (iftiracıların) diyeceklerinden çok uzaktırlar. Onlar için mağfiret ve çok şerefli rızık vardır.**» (Nur: 26) âyetiyle tamamlanmıştır.

İfk hadisesi, en temiz insanlara beşeriyet tarihinin en dayanılmaz elemelerini yüklemiştir. Uzun tarihi içinde İslâm ümmetine en çetin bir imtihan olmuştur. Çünkü bu hadise bazı kişilerde şüpheler, hareketler meydana getirmiştir. Resulullah (sav)'ın kalbini, onun çok sevdiği zevcesi Ayşe'nin kalbini, Hz. Ebubekir'in kalbini, Safvan bin Muattal (ra)'ın kalbini tam bir askıda bırakmıştır. Bu hal onlara dayanılmaz elemeler vermiştir. Taki Resulullah (sav)'ın o temiz, şerefli ve namuslu zevcesi ile mümin ve mücahid Saffan (ra)'a iftira atıldığını, onların bundan uzak olduklarını bildiren âyetler nazil olana kadar. Âyetler bu beratla birlikte münafık ve sapıkların alçaklığını ve onların başında gelen Abdullah bin Übey'in Resulullah (sav)'ın şahsına karşı garazkarane bir iftira attığını da beyan etmiştir.

Esef verici bir hadisedir ki, bazı müslümanlar bu çirkin ithamı konuşup yayarak münafıkların yaptıkları hileden gafil kaldılar. Zira münafıklar bu iftira ile yalnız İslâmı kötülemeyi hedef almışlardı. İşte bunların bu iftira ağına takva ve salâh ile meşhur olan bazı sahabeler de düşmüştür. Misdah bin Üsase, Hasan bin Sabit ve Hamlete binti Cahş da bunlardandır.

Biz burada sözü müminlerin annesi Hz. Ayşe'ye verelim. O bize bu hadisenin gayesini, ona yapılan iftirayı ve onun tebriyesi hakkında nazil olan âyetlerin sırrını rivayet etsin.

BUHARİ VE MÜSLİM'E GÖRE İFK HADİSESİ

Buharî ve Müslim Hz. Ayşe'den şöyle rivayet etmişlerdir: «Resulullah (sav) bir sefere çıkacakları zaman zevceleri arasında kur'a çekerlerdi. Kur'a kime çıkarsa onu beraberinde götürürdü. Bir sefere (Beni Mustalık) gidişlerinde de kur'a bana çıktı. Bu sefer hicab âyetlerinin nüzulünden sonra idi. Bu sebeble bana bir mahfe hazırladılar. Ben mahfe içinde yükletilir ve konaklayınca da mahfe ile indirilirdim.

İşte bu seferden dönerken Medine yakınlarında konakladık. Gece oradan hareket emri verildiği zaman kaza-i hacet için mahfemden çıkarak karargahtan biraz uzaklaştım. İhtiyacımı giderip geri döndüm. Mahfeme gireceğim sırada elimi göğsüme sürünce gerdanlığımı düşürdüğümü anladım. Tekrar dönerek gerdanlığımı aradım. Fakat onu aramak beni geciktirmişti. Ben gerdanlığı ararken içinde olduğumu sanarak mahfemi deveye yüklemişler. O zaman kadınlar çok hafif idi. Az yemek yerlerdi. Bu cihetle mahfeyi kaldıranlar hafifliğinden hiç şüphe etmemişlerdi. Hususiy-le ben küçük yaşta bir kadındım. Onlar deveyi sürüp gitmişler. Gerdanlığımı bularak geri döndüğümde ordu gitmişti. Ordugahta kimse kalmamıştı. Nasıl olsa yokluğumu anlayarak beni ararlar diye düşünerek mahfemin bulunduğu yerde beklemeye başladım. Orada otururken uyku beni sıkıştırdı. Uyumuşum.

«Safvan bin Muattal (ra), askerin arkasından sabaha yakın bulunduğum yere gelmiş ve bir insan karaltısı görerek yanıma gelmiş. Beni tanımış. Çünkü o hicap âyetleri nazil olmadan önce beni görmüştü. 'Anıma geldiğinde «Biz (dünyada) Allahın (teslim olmuş kullarıyız ve biz (ahirette de) ancak ona dönücüleriz.» (Bakara: 156) demiş ve ben de uyanmışım. uyanınca hemen çarşafımla örtündüm. Vallahi o benimle başka bir kelime konuşmadı. Devesini çöktürerek beni bindirdi. Deveyi önden çekerek yola devam ettik. Nihayet kafil konak yerine indikten sonra öğle sıcağında askere yetiştik. İşte o zaman hakkımda konuşarak helak olanlar oldu. Bunların başında da günahın en büyüğünü deruhte eden Abdullah bin Übey geliyordu.

Medine'ye gelince bir ay hastalandım. Meğer bu sırada iftiracıların sözleri dolaşıyormuş. Bundan tamamen habersizdim. Yalnız beni işkillendiren bir cihet vardı. Resulullah (sav)'tan daha önceki hastalıklarda gördüğüm lütuf ve şefkati görmüyordum. Ancak yanıma giriyor, selam veriyordu. Adımı hiç anmadan «Hastalığınız nasıl» diyordu. İyileşinceye kadar hakkımda yapılan iftirayı bilmiyordum.

Bir gece Misdah'ın annesiyle kaza-yı hacet yerimiz olan Menası tarafına çıkmıştım. Buraya ancak geceden geceye çıkardık. Henüz evlerde tuvalet yapılmamıştı. O tarihte henüz bazı şeylerde ibtidal Arap adetleri geçerli idi. İhtiyacımızı defettikten sonra evimize doğru gelirken Misdah'ın annesi, ayağı çarşafına takılarak düştü. Araplar arasında adet olduğu üzere, «Düşmanım helak olsun» yerine «Misdah helak olsun.» dedi. Ona, «Bedir'e iştirak eden bir adam hakkında nasıl böyle konuşursun?» dedim. Kadın bana, «Misdah'ın dediğini duymadın mı?» dedi. «Misdah ne söylüyor?» diye sordum. İşte o zaman bana ifk hadisesini ve yayanları anlattı. Bunun üzerine hastalığıma bir hastalık daha eklendi.

Eve dönünce Resulullah (sav) yanıma geldi. Selam verdi ve nasılsın dedi. Ona, «Babamın evine gitmek üzere bana izin veriniz.» dedim. Hadiseyi babamın evinden tahkik etmek istiyordum. Resulullah (sav) gitmem için izin verdi. Onlara gittim. Anneme, «Halk içinde dönen bu havadis nedir?» dedim. O da bana, «Kızım, sen hadiseyi büyütme, sağlığını düşün. Allah (cc)'a yemin ederim ki, bir kadın senin gibi güzel ve zevcinin yanında sevimli olsun ve birçok ortakları bulunsun da aleyhinde dedikodu etmesinler, pek nadirdir.» dedi. «Sübhaneallah, halk böyle söz söylesin, doğrusu taaccüb olunur.» dedim.

Hiz. Ayşe sözlerini şöyle sürdürür: «O gece babamın evinde yattım. Sabaha kadar gözümün yaşı dinmedi, gözüme uyku girmedir. Bu halde sabahı ettim. Sabahleyin Resulullah (sav) Ali bin Ebi Talib'i ve Üsâme bin Zeyd (ra)'i yanına çağırmişti. Vahiy gecikince hadiseyi onlarla istişare etmişti. Üsâme (ra), nefsinde billip gönlünde beslediği muhabbeti tavsiye ve işaret ederek, «Ya Resulullah, onlar senin ehлиндirler. Biz Ayşe (r.anha) hakkında hayırdan başka birşey bilmeyiz.» dedi. Ali bin Ebi Talip (ra) se, «Ya Resulullah, Allah (cc) sana dünyayı dar etmemiştir. Ayşe' (r.anha)'den başka kadın çoktur. Mamafih Ayşe'nin cariyesi Berire'ye sorunuz. O doğrusunu size söyler.» demişti. Resulullah (sav) da Berire'yi çağırıp, «Ey Berire, hanımından sana şüphe veren bir hal gördün mü?» diye sormuş. Berire de, «Hayır ya Resulullah. Sizi hak peygamber olarak gönderen Allah (cc)'a yemin ederim ki ben hanımınızdan ayıp olarak sadır olmuş şundan başka birşey görmedim: Ayşe küçük yaşta bir kadındır. Hamur yağurken uyurdu da evin besî koyunu gelir, hamuru yerdî.» demiş.

«Bunun üzerine Resulullah (sav) o gün mescidde bir hutbe irad etti. İftirayı ilk olarak ortaya atan Abdullah bin Übey'i kastederek şöyle söyledi: «Ehlim hakkında bana eza eden bir şahıs hakkında bana kim yardım eder de benim için ondan intikam alır. Vallahi ben ehlim hakkında

hayırdan başka birşey bilmiş değilim. Bu müfteriler bir adamın adını da ortaya attılar ki, bu zat hakkında da ben hayırdan başka birşey bilmiyorum. Bu fazıl kimse şimdiye kadar ehlimin yanına girmemiştir. Ancak benimle beraber girmiştir.» buyurdu.

«Bunun üzerine Evs kabilesinin reisi Sa'd ibni Muaz (ra) ayağa kalkarak, «Ya Resulullah, Vallahi size ben yardım edeceğim. Eğer bu sözü çıkaran kimse Evs'dense biz onun boynunu vururuz. Eğer Hazreç kardeşlerimizdence ne yapmak lazımsa siz emredersiniz, biz emrinizi yerine getiririz.» dedi. Bu defa Sa'd bin Ubade (ra) ayağa kalktı. Bu da Hazreç kabilesinin ulusu idi ve bu vakadan evvel salih bir kimse idi. Fakat bu defa kabile hamiyet ve gayretiyle Sa'd ibni Muaz (ra)'a karşı, «Vallahi sen yalan söylüyorsun. Sen onu öldüremezsın ve öldürmeye muktedir değilsin.» dedi. Bu defa da Üseyd bin Hudayr (ra) ayağa kalkarak Sa'd bin Ubade (ra)'ye karşı, «Allahın beka ve ahadiyetine yemin ederim ki sen yalan söylüyorsun. Vallahi biz elbette onu katlederiz. Sen muhakkak münafıksın ki münafıklar hesabına bizimle mücadele ediyorsun.» diye mukabelede bulundu.

«Bu suretle Evs ve Hazreç kabileleri ayaklandılar. Hatta birbirleriyle mukateleye kalkıştılar. Resulullah (sav) henüz minberde bulunuyordu. Hemen minberden indi ve bunları teskin edinceye kadar taltif buyurdu. Başka birşey söylemeyerek sükut etti.

«Ben o gün de ağladım. Ne gözümün yaşı dindi, ne gözüme uyku girdi. Sabahleyin babam ve annem yanıma geldiler. Ben böylece iki gece bir gün ağladım. O kadar gözyaşı döktüm ki ağlamaktan yüreğim parçalanacak sandım.»

Hiz. Ayşe diyor ki: «Bir ara babam ve annem yanımda oturuyor, ben de ağlıyordum. Ensar'dan bir kadın gelerek izin istedi. Yanıma geldi ve benimle ağlamaya başladı. Biz bu vaziyette iken Resulullah (sav) içeri girdi ve yanıma oturdu. Halbuki Resulullah (sav) dedikodu başlayalı beri oturmamıştı. Geçen bir ay içinde de hakkımda birşey vahyolunmamıştı. Resulullah (sav) şehadet ederek şöyle dedi: «Ya Ayşe, hakkında bana şöyle şöyle sözler erişti. Eğer bu isnadlardan beri isen Allah (cc) seni yakında beri kılar. Yok eğer böyle bir günaha yaklaştınsa Allah (cc)'tan mağfiret dile ve tövbe eyle. Çünkü kul, günahını itiraf edip tövbe edince Allah (cc) da ona af ile muamele buyurur.»

Resulullah (sav) sözlerini bitirince gözlerimin yaşı kesildi. Bir damla gözyaşı bulamıyordum. Hemen babama, «Resulullah'a benim tarafımdan

bir cevap ver.» dedim. «Vallahi kızım, Resulullah (sav)'a ne diyeceğim bilmiyorum.» dedi. Bu defa annemden bir cevap vermesini istedim. O da, «Vallahi ben de Resulullah (sav)'a ne diyeceğimi bilmiyorum.» dedi. Ben Kur'andan çok şey okumamış genç bir kadındım. Bu cihetle şöyle dedim: «Vallahi ben bilirim ki siz halkın dedikodusunu işittiniz, nefsinizde büyütüp ona inandınız. Şimdi ben size bundan uzak olduğumu söylesem —Allah bilir ki ben uzağım— sözümü tasdik etmezsiniz. Eğer itiraf etsem —ki Allah bundan uzak olduğumu biliyor— o zaman beni tasdik edersiniz. Vallahi bu vaziyette benim ve sizin için bir mesel bulamıyorum. Ancak Yusuf'un babasını örnek buluyorum. Ki o, **«Artık (bana düşen) güzel bir sabırdır. Sizin şu anlattığınıza karşı yardımına sığınılacak (ancak) Allah'tır.»**

«Bu sözleri söyledikten sonra yatağıma döndüm. Ben Allah (cc)'ın benim uzak olduğumu bildirmesini umuyordum. Fakat hakkımda vahy inzal buyurulmasını beklemiyordum. Kendimi, bana ait bir mesele için Kur'an lisanı ile tekellüm olunmaktan hakir addederdim. Fakat muhakkak surette, Resulullah (sav)'a rüya yoluyla beri olduğumun bildirileceğini umuyordum. Vallahi Peygamber yerinden kalkmamıştı ve oradakilerin hiçbiri dışarı çıkmamıştı. Nihayet vahiy inzal buyuruldu. Onu vahyin sıklet ve şiddetinden terlemek gibi vahiy eserleri istila ettiler. Hatta ondan vahiy esnasında kış günleri bile inci tanesi gibi ter dökülürdü. Resulullah (saf)tan vahiy eserleri zail olunca gülümseyerek bana döndü ve, «Ya Ayşe, Allah (cc)'a hamdet. Çünkü o senin berî olduğunu haber verdi.» buyurdu. Bunun üzerine babam ve annem, «Kızım, kalk Resulullah (sav)'a teşekkür et.» dediler. «Hayır ona ne kalkarım, ne de Allah (cc)'tan başkaya teşekkür ederim.» dedim. Çünkü benim beratımı O inzal buyurdu.

«Hakkımda berat âyetleri nazil olduktan sonra Ebubekir Sıddık (ra), nafakasını verdiği yakını Misdah bin Üsase (ra) için, «Vallahi Ayşe hakkındaki iftirayı yaydığı için ona hiçbir şey vermeyeceğim.» dedi. Bunun üzerine Allahu taala, **«Sizden (dinde) fazilet ve (dünyada) servet sahibi olanlar...»** âyetini inzal buyurdu. Bunun üzerine Ebubekir Sıddık (ra), «Ben Allah (cc)'ın beni mağfiret etmesini şüphesiz severim.» diyerek Misdah bin Üsase (ra)'nin nafakasını vermeye devamla, «Allah (cc)'a yemin ederim ki, ölünceye kadar onun nafakasını kesmeyeceğim.» dedi.

Hz. Ayşe sözlerine şöyle devam eder: «Resulullah (sav) benim halimi Zeynep binti Cahş (r.anha)'tan sorarak, «Ya Zeynep, Ayşe ile ilgili ne biliyorsun, ne gördün?» dedi. O da, «Allah (cc)'a yemin ederim ki ben ondan hayırdan başka birşey görmedim.» cevabını verdi. Resulullah (sav)'ın

zevceleri içinde beni en çok kıskanan ve güzelliği ile iftihar eden Zeynep (r.anha)'ti. Allahu taala onu takvası ile korudu. Hakkımda kötü şeyler konuşmadı. Yalnız onun kardeşi Hamlete Zeynep (r.anha)'e ifk hadisesi hakkında laf getirdi. O da ifk hadisesinde helak olanlarla birlikte helak oldu.» (Buharî ve Müslim)

İşte münafıkların İslâma ve Resulullah (sav)'a en büyük zararları bu iftira ile oldu. Onlar Resulullah (sav)'ın şeref ve namusunu hedef alarak, onun en sevgili zevcesi Hz. Ayşe'ye iftira atarak kirletmeye çalıştılar. Allah (cc) ise onların yaptıklarının bir iftira olduğunu bütün açıklığı ile bildirerek Hz. Ayşe'nin iftiradan uzak ve temiz olduğunu açıkça beyan etmiştir. Bu âyetler, asırlar boyu müminler için bir ders, basiret sahiplerine ibret ve Resulullah (sav)'ın zevcelerinin temiz ve nezih olduklarına bir açık delil olmuştur. «Bunlar, o (iftiracıların) diyeceklerinden çok uzaktırlar. Onlar için mağfiret ve çok şerefli rızık vardır.»

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

- 1 — İnsanı, kibir ve gurura sevketmediği takdirde takva ve salahlı vasıflandırmak caizdir.
- 2 — Hayırlı bir işin terki için yemin eden kimse yeminini bozarak o hayırlı işi yapmalı ve yemini için kefareti vermelidir.
- 3 — Kötülük yapanı affetmek insanın kemal ve imanını gösterir.
- 4 — İffetli, namuslu ve hür kadınlara zina iftirası atmak Allah (cc)'ın gazabını gerektiren büyük günahlardandır.
- 5 — Kıyamet günü insanın duyu ve uzuvları dünyada ne yaptığına dair şehadet edeceklerdir.
- 6 — Dünyada kazanılan günahlar ahirette en adil bir ceza ile karşılık görecektir.
- 7 — Resulullah (sav)'ın temiz zevcelerini fenalıkla itham etmek bizzat Resulullah (sav)'a eziyet ve dine düşmanlıktır.
- 8 — Hz. Ayşe, münafıkların attıkları iftiradan bizzat Allah (cc) tarafından berat ettirilmişti.
- 9 — Resulullah (sav)'ın ehli beyti temizdir. Oradan kötü bir koku çıkması tasavvur dahi edilemez.
- 10 — Allah (cc)'ın fitrat kanununa göre kötü kadınlar ve kötü sözler kötü erkeklere, kötü erkekler ve kötü sözler de kötü kadınlaradır.

MÜSLÜMANLARI ZİYARET HUSUSUNDA İZİN İSTEMENİN ADABI

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَى
أَهْلِهَا ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾
فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ
وَإِنْ قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَى لَكُمْ
وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٢٨﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا
غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ

27 — Ey iman edenler, kendi (ev ve) odalarınızdan başka (evlere ve) odalara sahipleriyle alışkanlık peyda etmeden ve selam da vermeden girmeyin. Bu, sizin için daha hayırlıdır. Olur ki iyice düşünürsünüz.

28 — Eğer orada bir kimse bulamazsanız size izin verilmeye kadar oraya girmeyin. Şayet size «geri dönün» denilirse dönüp gidin. Bu, sizin için daha temiz (bir hareket)tir. Allah, ne yaparsanız hakkıyla bilendir.

29 — Meskun olmayan, içerisinde sizin için bir menfaat (ve alaka) bulunan (ev ve) odalara girmenizde size bir vebal yoktur. Açıklayacağınızı da, gizleyeceğinizi de Allah bilir.

(NUR SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ

تَسْتَأْنِسُوا

(Teste'nisû): İsti' nas kökünden gelen bir fiildir.

İzin isteme anlamındadır.

عَلَىٰ أَهْلِهَا

(Alaehliha): Ehl'den maksat o evde oturanlardır.

ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ

(Zaliküm hayrûnleküm): Yani izin isteyerek se-

lam vermekle içeri girmeniz izinsiz girmekten daha hayırlıdır:

لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ (Leallleküm tezekkerun): Allahu Taala bu edebleri

bildirmiştir ki, o bildirdiklerini yerine getirerek yaşayınız.

أَزْكَىٰ لَكُمْ

(Ezkâleküm): İçeriye girme müsaadesi alama-

dığınız takdirde beklemektense geri dönmeniz sizin için daha şerefli ve te-
mizdir.

جُنَاحٌ

(Cünahûn): Günah yoktur anlamındadır.

غَيْرَ مَسْكُونَةٍ

(Gayre meskunetin): Bundan maksat amme hiz-

metine yaptırılmış hamam, otel, han gibi binalardır. Yani bu gibi yerlere
izinsiz girmek günah olmadığı gibi islâmî edeb dışı bir hal ve hareket de
sayılmaz.

مَتَاعٌ لَّكُمْ

(Metaunleküm): Meta, lügatta menfaate denir.

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allah (cc) mümin kullarını en yüce edeblerle tedib ederken onları en yüksek ahlaka davet eder. Onlara, halktan birisinin evine girmek istedikleri zaman, girme müsaadesi almalarını emreder. Girdikten sonra da içeride bulunanlara selam vermelerini emreder. Ki, böylece aralarında uyum ve sevgi temin edilebilsin. Kendilerine ait olmayan ev ve odalara izinsiz olarak girmelerini yasaklıyor ki, onlar, herhangi bir durumla karşılaşmasınlar ve girecekleri ev halkının da arzu etmediği bir şekilde onları görmesinler. Zira giriş izni ve selam, şüphe edilecek bir hal ve kötü bir durumla karşılaşmamaya vesile olurken ziyaretçiye karşı da ev halkı tarafından yapılacak hürmete vasıta olur. İzin verilmediği takdirde geri dönme, kapıda

beklemekten ve içeri girmek ısrarında bulunmaktan daha hayırlıdır. Hane halkının izin vermemesinde ya bir özürleri veya ziyaretçiye layıkıyla karşılamalarına mani bir hal vardır. Gidilen evde kimse olmadığı takdirde içeri girmek caiz değildir. Çünkü meskenler için büyük bir saygı vardır ki, ancak oralara girmek ev halkının izin vermesiyle olur. Ev halkı, bazan, evinde olan mal ve emtiayı kimsenin bilmemesini ister. İzinsiz girildiği takdirde bir şeyin kayıp veya zayıf olması içeri giren için kötü töhmetlere vesile olur. Mesken olmayan evler veya insanların menfaat ve maslahatı için yapılmış han, hamam ve lokanta gibi yerlere girmek için izne gerek yoktur. Bu âyetin ihtiva ettiği hükümler, İslamın aileye ve cemiyet huzuruna verdiği önemi belirten edeb numuneleridir.

Bu âyetlerle geçmiş âyetler arasındaki münasebet

Surenin başındaki âyetler zinanın zararlarını, çirkinliğini, haramlığını ve zina işleyenin dünyada da, ahirette de azaba müstahak olduğunu beyan etmektedir. Kadına bakmak, تنها bir evde kadınla birlikte bulunmak ve kadınların avret mahalline muttali olmak zinaya vesile olur. Kendi evi ve odası olmayan bir yere izinsiz girmek bu sayılan hâllere vesile olduğundan Allahu taala bütün kullarına yabancı ev ve odalara girmek istediklerinde uymaları icabeden en hikmetli yolu göstermiştir. İnsanlar bu yola uyarlarsa aileleri yıkan fuhşun yayılmasını sağlayan ve cemiyet nizamını bozan zina gibi büyük bir kötülüğe düşmekten kurtulurlar.

Bundan evvelki âyetler iffetli ve temiz Hz. Ayşe'ye münafıkların isnat ve iddia ettikleri İfk hadisesini beyan etmekteydi. Müfterilerin iftiralarını isbat için dayandıkları tek nokta, Hz. Ayşe'nin Safvan'la yalnız başına yaptığı bir yolculuktur. İşte Allahu taala bu tür iftiralara sebebiyet vermemek için yabancı ev ve odalara izinsiz olarak girmeyi yasaklayarak cemiyetli iftira afetinden korumuştur.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

1.) Bu âyetin nüzul sebebinde şu rivayet yapılmıştır: Bir kadın Resulullah (sav)'a gelerek: «Ya Resulullah, ben odamda hiç kimsenin hatta babamın ve evladımın dahi görmelerini istemediği bir kıyafetle dolaşıyorum. Böyle bir kıyafetle iken yanıma birisi habersiz girerse ben ne yaparım?» dedi. Bunun üzerine «Ey iman edenler, kendi (ev ve) odalarınızdan başka (evlere ve) odalara..» âyeti nazil oldu. (1)

2.) Ebi Hatem Mukatil'den: «Ey iman edenler, kendi (ev ve) odalarınızdan başka (evlere ve) odalara...» âyeti nazil olduğunda Ebubekir Sıddık (ra), Resulullah (sav)'a, «Kureyş tacirleri devamlı olarak Mekke, Medine, Şam, Yemen, Kudüs gibi yerlere gidiyorlar. Buralarda ve yollarda onların belli başlı bir barınakları yoktur. Ancak umuma yapılmış ve içinde daimi oturulmayan han, kervansaray gibi yerler vardır. Buralara girerken de izin isteyerek mi girilmelidir?» diye sordu. Bunun üzerine «Mesken olmayan, içerisinde sizin için bir menfaat...» âyeti nazil oldu.» (2)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci İncelik : Âyetin müminlere hitapla başlaması, müminlerin Allah (cc) katındaki yerlerinin yüksekliğini, hitaba ve teklife ehil olduklarını göstermektedir. Kafirler ise hayvanlar gibi hitab ehli değildirler. Allahu taala onlar için «Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Hatta daha sapıktırlar.» (Araf: 179) buyurmaktadır. İşte âyetin başındaki «Ey iman edenler,» hitabının sırrı budur.

İkinci İncelik : Âyetteki «Sahipleriyle alışkanlık peyda etmeden» ifadesinde çok ince bir maksat vardır ki bu, yalnız izin almak değil giren adam için ev halkının giriş izni vermesiyle beraber onun ziyaretine alışkan olmalarıdır. Ziyaretçi bilsinki, benim o eve gitmeme onlar razı oluyorlar.

Mevdudi, «Alimlerin istinas kelimesini yalnız izin anlamında kullanmaları hatalıdır. Çünkü, iki kelime arasında çok ince bir fark vardır ki, bu incelikten de sarfı nazar etmek uygun değildir. «İstinas kelimesi isti'zan kelimesinden daha umumi ve şümüllüdür. Buna göre âyetin manası «Ey müminler, siz eviniz ve odanız olmayan bir ev ve odaya girdiğinizde ne zaman ki, ev halkı sizin girmenize alışkın olurlarsa o zaman izin isteyin ve girin.» olur.»

Üçüncü İncelik : Âyetteki, «Eğer orada bir kimse bulamazsanız» ifadesi çok ince bir tabirdir ki, önemli bir duruma işaret eder. Çünkü, evde bulunan şahıs, istemediği ziyaretçiye çoğu kez hiç bir cevap vermez veya doğrudan doğruya izin vermez. İşte, âyetin ifade tarzı bu her iki durumu da içine alır. Şayet, Allahu taala «Eğer orada bir kimse bulamazsanız» yerine «orada hiç kimse olmazsa» deseydi bu anlam inceliği ortadan kalkardı. Hülasa, âyet, her iki halde de bir eve girmeyi yasaklar: 1.) Ev

sahibinin cevap vermemesi zımnen izin vermemesidir. 2.) Sarahaten izin vermemesi.

Dördüncü İncelik : Zemahşeri, «Ziyaretçinin giriş için ısrar etmesi de yasaklanmıştır. Bu bakımdan kapıyı şiddetle vurmak veya kapıda bağır-mak gibi hallerden de kaçınmak lazımdır. Çünkü, böyle şeyler, İslâmî aile terbiyesi olmayan kişilerin yapacağı şeylerdendir.» (3) 'der.

Beşinci İncelik : «Açıklayacağınızı da, gizleyeceğinizi de Allah bilir» âyeti de kötü niyetli insanlar içindir ki, onların kastı yalnız halkın avretine muttali olmak ve kötü emellerini yerine getirmektir. Bunlara şiddetli bir tehdit vardır.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Selam izinden önce mi verilecektir, sonra-mı?

Âyetin zahiri, selam vermeden önce için istemeye delalet eder. Bazı alimler de bu âyetin zahiri ile hükmetmişlerdir. Fakihlerin cumhuru ise, önce selam verilecektir, sonra da izin istenecektir, görüşündedir. Hatta İmam Nevevî, «Sahih ve muhtar olan önce selam sonra da izin istemektir. Çünkü Resulullah (sav), «Evela selam, sonra kelam» buyurmuştur.» (4) der.

Cumhur, Beni Amir'den rivayet olunan: «Resulullah (sav) evde iken, kapının önüne gelen bir kişi, ben eve gireyim mi der, Resulullah (sav), hizmetçisine, «sen çık dışarı da, şu adama izin istemeyi öğret ve ona de ki: Esselamünaleyküm. Ben içeriye gireyim mi?...» (5) hadisini delil alarak, selamın izin isteğinden önce verilmesine hükmederler. Bir başka delilleri de Ebu Hureyre (ra)'den rivayet olunan «Resulullah (sav), selam vermeden izin isteyen birisine, selam vermeden izin istemeyin, buyurmuştur.» (6) hadisidir.

Zeyd bin Eslem'den şöyle rivayet edilmiştir: «Babam beni İbni Ömer (ra)'e gönderdi. Evine vardım, «içeri gireyim mi?» dedim. «Gir.» dedi. İçeriye girdikten sonra, «Merhaba ey kardeşimin oğlu. Bundan sonra bir eve varınca «Gireyim mi?» deme, evvela selam ver. Selamını aldıktan sonra

3 — Zemahşeri, age, C. 3, S. 288.

4 — Tirmizi, Cabir bin Abdullah'tan.

5 — Ahmed bin Hanbel ve Buhari, Edeb faslında.

6 — Buhari, Edebü'n-Müfred.

girmek için izin iste. Girmen için izin verildiği zaman da içeri gir.» dedi.» (7)

Rivayete göre Hz. Ömer, Resulullah (sav)'ın yanına gittiği zaman önce selam verir, sonra da «Ömer içeri girsin mi?» diyerek izin isterdi. (8)

Bazı alimler bu meseleyi şöyle açıklamışlardır: Ziyarete giden adam, gittiği evde içerden birisini görürse önce selam verir, sonra girme izni ister. Şayet kimseyi göremezse önce girme izni ister, içeri girdikten sonra selam verir. Maverdî'nin tercih ettiği görüş de budur. Bu görüş kendi içinde hem cumhurun delil aldığı hadisleri, hem de âyetin mefhumunu bir araya toplamıştır.

İzin istemek için «Ben girebilir miyim?, gelebilir miyim?» gibi ifadeler şart değildir. Öksürmek, tesbih ve tekbir gibi orada bulunduğunu gösterecek işaretlerle yapılması da caizdir. Taberani, Eba Eyyub Ensari (ra)'den şöyle rivayet etmiştir: «Resulullah (sav)'a, **«Ey iman edenler, kendi (ev ve) odalarınızdan başka...»** âyeti hakkında «Ya Resulullah, selam vermeyi biliyoruz fakat isti'nası bilmiyoruz» dedim. Resulullah (sav), «Evin önünde tesbih veya tekbir getirmek veya öksürmekle olur.» buyurdu.» (9)

Bugün kapıyı veya zilini çalmak, âyette meşru kılınan izin istemenin yerine geçmektedir. Sahabiler devrinde evlerin mazbut kapıları ve zilleri yoktu. Şimdi ise yalnızca kapıyı veya zilini çalmak giriş izni istemeye delalet ettiğinden kafi gelir.

İkinci hüküm : İzin kaç defa istenir?

Âyet, izin istemenin sayısını izah etmemiştir. Ancak zahiri bir defa istenmesi, izin verildiği takdirde girilmesine, verilmediği takdirde geri dönülmesine delalet etmektedir. Resulullah (sav)'ın sünneti izin istemenin üç kez olduğunu beyan etmiştir. Buna delalet eden hadisler şunlardır :

Ebu Hüreyre (ra)'den: «İzin istemek üçtür. Birincisinde haberdar olurlar. İkincisinde kendilerine çekidüzen verirler. Üçüncüsünde giriş izni verirler veya reddederler.» (10)

Ebu Musa el-Eş'arî (ra) ile Hz. Ömer arasında geçen şu hadise de iznin üç defa istenmesi gerektiğine delalet eder: Bu hadise, Buhari ve

7 — Süyuti, İbn-i Şeybe'den, age, C. 5, S. 36.

8 — Süyuti, age, Abd-i Birr İbni Abbas'tan.

9 — Taberani, Süyuti, age, C. 5, S. 38'e bak.

10 — F. Razi, Tefsir, C. 23, S. 197.

Müslim'in rivayetlerine göre şöyledir: Ebu Sald el-Hudri (ra)'den: «Ensari-lerin bir meclisinde oturuyordum. Ebu Musa el-Eş'ari (ra), korkuyla içeri girdi. «Seni korkuya düşüren nedir?» diye sorunca, «Ömer bin Hattab (ra) yanına gelmemi emretmişti. Gittim ve girmek için üç kez izin istedim. Bana şifahi giriş izni verilmediği için çeri döndüm. Daha sonra Ömer (ra) «Bana gelmeme mani nedir?» dedi. Ben de, «Ben geldim, üç defa izin istediğim halde giriş izni verilmeyince geri döndüm. Zira Resulullah (sav), «Sizden biriniz bir evden üç kere izin isterde izin verilmezse geri dönsün?» buyurmuştur.» demem üzerine «Sen naklettiğin hadisî ya isbat edersin veya seni cezalandırırım.» dedi. Bunun üzerine Ubey bin Kaab, Ebu Musa el-Eş'ari (ra)'ye, «Sen içimizden en genci ile Ömer (ra)'e git ve durumu bildir.» dedi. Cemaatin en genci ben olduğum için Ebu Musa (ra) ile giderek Ömer (ra)'e Resulullah (sav)'ın bu hadisini haber verdim.» (11)

Üç defa izin istemek, isteyen için bir haktır. Yoksa onun için farz olan bir defa istemektir. Ebu Hayyan, «Üçten fazla izin istenmez. Şayet içerdekilerin duymadıkları anlaşılırsa üçten fazla da istenebilir.» demiştir.

Üçüncü hüküm : İzin istemenin hikmeti nedir?

İzin istemekteki hikmet, Allahu taalanın, «Mesken olmayan odalara girmenizde size bir vebal yoktur.» âyetindeki uyarısıdır. Çünkü bu âyet, izinsiz girilmesi haram olan yerlerin meskun olan evler olduğuna delalet etmektedir. Meskun yerlere izinsiz giren kimse, hane halkını kendisine haram olan durumlarda görmekten emin olamaz. Bu bakımdan izinsiz girmek hane halkını rahatsız ettiğinden İslâmın ictimai adabına ters düşmektedir.

Dördüncü hüküm : Mahremlerin odalarına izinsiz girilebilir mi?

İslâmın yüksek edeblerinden biri de mahremlerin odasına bile izin isteyerek girmektir. Sahabilerden birisi, «Ben annemin odasına girerken de mi izin isteyeceğim?» diye sordu., Resulullah (sav), «Evet.» dedi. Aynı adam, «Benden başka anneme hizmet ederek kimse yoktur. Odasına her girişte izin mi isteyeceğim?» dedi. Resulullah (sav), «Sen anneni çıplak görmek ister misin?» buyurdu. Adam, «Hayır, annemi çıplak görmek istemem.» deyince, «O zaman her girdiğinde izin iste.» buyurdu. (12)

11 — Buhari ve Müslim.

12 — İmam Malik, Muvatta. Taberi, age, C. 18, S. 112.

Fahreddin Razi bu hususta şöyle söyler: «İnsanın mahremlerinin yanına izinsiz girmesi caiz değildir. Yalnız şu var ki, onların saçını, göğüslerini ve dizden aşağılarını görmesi caizdir. Başkasının odasına izinsiz girmenin yasak edilmesinin sebebi, onun uzuvlarının açık olma ihtimalidir. Bu uzuvların açık olması ise kendi karısı ve cariyeleri dışındaki bütün kadınlar için haramdır.» (13)

Beşinci hüküm : Ziyaretçi kapının neresinde ve nasıl durmalıdır?

İslâmın edeblerinden birisi de ziyaretçinin yüzünü kapıya çevirmemesidir. Ziyaretçi kapının sağ veya sol yanında ve yan olarak durmalıdır. Çünkü Resulullah (sav)'tan sahihen tesbit edilen bir hadise göre Resulullah (sav) bir eve gidince kapının tam önünde ve yüzünü kapıya dönerek durmazdı. Kapının sağ veya sol tarafında, yanını çevirerek durur ve selam verirdi. (14) Zira o zaman şimdi olduğu gibi mazbut kapılar yoktu.

Sa'd bin Ubade (ra)'den rivayet edilmiştir: «Resulullah (sav)'ın evine gittiğimde yüzümü içeriye çevirerek durdum ve izin istedim. Resulullah (sav) bana biraz uzaklaşmamı işaret etti. Sonra bana, «Biliyor musun niçin izin istenilir? İzin ancak içerdekilerin bakılması veya görülmesi haram olanlardan kaçınmaları içindir.» buyurdu.

İşte bu, zamanımızda da müslümanların mutlaka uymaları gereken bir edebittir. Şimdi, herne kadar kapılar örtük ise de kapıyı çalan kişi kapı açıldığında içeride görülmesi haram olan şeyleri görebilir, ev sahibinin başkaları tarafından öğrenilmesini istemediği şeylere muttali olabilir. Bu itibarla günümüzde de bir kapıya varıldığında kapıya ya arka dönmeli ve ya yan durmalıdır.

Altıncı hüküm : İzin istemek ve selam vermek farz mıdır?

Âyetin zahiri, yabarı ki bir eve girmeden önce izin istemenin ve selam vermenin lüzumuna delalet eder. Bütün fakihler bu görüştedirler. Yalnız izin istemekle selam vermek aynı derecede değildir. İzin istemek farz, selam vermek sünnettir. İzin istemenin farz oluşu halkı haramdan korumak içindir. Çünkü hadis-i şerife, «İzin istemek ancak gözlerin haramdan korunması içindir.» buyurulmaktadır. (15) Öyleyse izin istemek farzdır. Selam ise, sevgiyi artırmak içindir. Zira Resulullah (sav), «Sizi, onu yaptığı-

13 — Razi, age, C. 23, S. 199

14 — Buhari, Ebu Davud.

15 — Buhari ve Müslim.

nız takdirdе birbirinizi çok seveceğiniz birşeye delalet edeyim mi?» dedi. Sahabiler, «Evet, ya Resulullah» dediler. Resulullah (sav), «Aranızda selamı yayın.» buyurdu. Buna göre selam sünnettir. Kur'anın birkaç yerinde selam verilmesi öğütlenmektedir. Bunlardan birisi de, «Evlere girdiğiniz vakit Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere kendinize selam verin.» (Nur: 61) âyetidir.

Yedinci hüküm : Kadınlar ve köleler için de izin istemek farz mıdır?

Âyeti kerimenin zahiri, ister erkek, ister kadın, ister sağlam, ister kör olsun bir kapıya giden herkes için izin istemenin farz olduğuna delalet etmektedir. Alimlerin cumhuru da bu görüştedir. Zira avret sayılan bazı şeyler vardır ki bunları işitmek de haramdır. Bir kimsenin bir eve izinsiz olarak girmesi elbette ev sakinlerini rahatsız eder. Bir körün izinsiz olarak içeriye girmesi halinde, ev sahibi karı-kocanın mahrem bir konuşmalarına muttali olabilir. Bir erkek ve kadının mahrem mahallerine bakmak nasıl haramsa, mahrem konuşmaları dinlemek de öyle haramdır. Bu bakımdan ziyaretçinin kör olması durumu değiştirmez. İzin istemek onun için de farzdır.

Zemahşeri: «İzin istemenin meşruiyetindeki hikmet, halkın birbirinin diğerlerinden gizledikleri halleri görmemeleridir. Yoksa yalnız aile hayatına muttali olmak değildir.» (16)

İzin istemek erkeklere farz olduğu gibi kadınlara da farzdır. Çünkü erkekler kadınları kiskandıkları gibi kadınlar da erkekleri kiskanırlar. Âyet-teki hitabın erkeklere yönelik olması ise Kur'anın umumiyetle erkekleri muhatab kabul eden üslubundan ileri gelmektedir. Kur'anın erkeklere hitab etmesinin sebebi de, kadınların Allah (cc)'ın Kur'anla bildirilen emirlerinden erkekler vasıtasıyla haberdar olmalarıdır.

Bir eve girmeden önce kadının da erkek gibi izin istemesinin farz olduğuna delalet eden nakli delillerden biri de şudur: Ümmi İyas: «Biz dört kadın Hz. Ayşe'ye giderek yanına girmek için izin istedik. Ben, «girelim mi?» dedim. «Hayır» dedi. İçimizden birisi, Allah (cc)'ın selamı üzerine olsun ey müminlerin annesi, içeri girebilir miyiz?» dedi. Bunun üzerine Hz. Ayşe, «girin» dedi ve sonra, «Ey iman edenler, kendi (ev ve) odalarınızdan başka...» âyetini okudu. (17) İşte bu rivayet de kadının erkek gibi izin istemesi gerektiğine delalet eder.

16 — Zemahşeri, Tefsir, C. 3.

17 — İbni Ebi Hatem, Süyuti, age, C. 5, S. 38.

Sekizinci hüküm : Hangi hallerde evlere izinsiz girmek mübahtır?

Âyetin zahiri, bütün zaman ve hallerde evlere izinsiz girmenin haram olduğuna delalet etmektedir. Şurası varki zaruret halleri müstesnadır. Mesela; bir evde yangın çıkması, hırsızların, soyguncuların baskınına uğraması veya o evde dinen açıkca yasak olan birşeyin işlenmesi halinde bu halleri bilen kimsenin izinsiz olarak girmesi mübahtır. Fahreddin Razi bu hususu tefsirinde uzun uzun açıklamıştır. (18)

Dokuzuncu hüküm : İzinsiz olarak yabancı bir evi gözlemenin hükmü nedir?

Bir kimsenin yabancı bir evi gözlemesi kesinlikle haramdır. Yalnız fakihler, yabancı bir evi gözetleyen kimsenin menedilmesi, dövülmesi, gözlerinin kör edilmesi halinde ne lazım geleceği hakkında ihtilaf etmişlerdir.

1 — İmam Şafii (ra) ve Hanbel (ra)'e göre ev halkı evi izinsiz gözetleyen (röntgencinin) gözünü kör etseler kısas edilmezler. Ayrıca röntgenci bir hak da talep edemez.

2 — İmam Malik (ra) ve Ebu Hanife (ra)'ye göre röntgencinin gözünün kör edilmesi cinayettir. Dolayısıyla ya diyeti verilir, yada kısas yapılır.

Şafii ve Hanbelilerin delilleri :

1.) Ebu Hüreyre (ra)'den: «Her kim bir evi izinsiz olarak gözetlerse ev halkı onun gözünü vurarak kör etse onun gözü heder olmuştur. (Hiçbir hak talep edemez.)» (19).

2.) Sehl bin Saad'den: «Bir adam Resulullah (sav)'ın odalarından birini gözetliyordu. Resulullah (sav), elindeki uzunca bir demir parçasını adama göstererek, «Eğer evime muttali olmak için gözetlediğini bilsem şu demiri gözlerine sokardım. İçeri girmek için izin istemek ancak gözleri haramdan korumak içindir.» buyurdu.» (20)

Maliki ve Hanefilerin delilleri :

2.) «Cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş (karşılıklıdır).» (Maide: 45) âyetinin hükmü umumîdir. Buna göre kim birinin

18 — F. Razi, age, C. 23, S. 200'e bak.

19 — Buhari ve Müslim.

20 — Buhari, Müslim, Tirmizi ve Ahmed.

—velev ki evini gözetlediği için olsun— gözünü kör etse canı olur. Eğer kasden yapmışsa kısas yapılır. Hataen yapmışsa diyetini verir.

2.) Bir eve izinsiz olarak giren kimseye hane halkı tarafından yapılan saldırı sonucu gözü kör edilirse bu kısası icabettir. Bunda bütün alimler icma etmişlerdir. Maliki ve Hanefi alimlerine göre bir eve izinsiz olarak girmek gözün kör edilmesini mübah kılmadığına göre kapı veya pencereden bir evi gözetlemek de gözü kör etmeyi mübah kılamaz.

3.) Maliki ve Hanefi alimleri, Şafii ve Hanbellilerin delil aldıkları «Her kim bir evi izinsiz olarak gözetlerse...» hadisini şöyle tevil ederler: Bir evin içine, o evdeki kadınları görmek için bakan kişi evvela menedilir. Tekrar gözetlerse o zaman zor kullanılır. İşte bu zor kullanma sırasında gözetleyenin gözü kör edilirse onun gözünün kanı heder olmuştur. Zira o adam zalim ve haddi tecavüz etmiştir.

Cessas şöyle der: «Fakihler bu hadisin zahirinin hilafına hükmederler. Çünkü Ebu Hüreyre (ra)'nin rivayet ettiği bu hadis usule muhalif olduğu için reddolunur. Usule muhalif olduğu için reddolunan, «Zina çocuğu cennete girmez.» ve «Kim bir ölü yıkarsa kendisi de yıkansın. Kim bir cenazeyi taşırsa abdesti bozulmasa bile abdest alsın.» hadisleri gibi reddolunur. Şüphe yokki, bir eve izinsiz giren kimsenin gözünü kör edene kısas lazımdır.» (21)

Şafii fakihlerinden İmam Fahreddin Razi de şunları söyler: «Bilmiş olunuz ki, **«Canı can, göze göz...»** âyeti bu hususta zayıf bir delildir. Zira onların «İzinsiz bir eve girenin gözünü kör etmek caiz değildir.» sözleri zayıftır. Çünkü içeri izinsiz girmekle gözetlemek ayrı şeylerdir. İçeri izinsiz giren adamı evde olanlar bilirler ve kaçarak örtünürler. Ama içeriyi gözetleyen evde bulunanlar bilemezler, korunamazlar. Dolayısıyla gözetleyici, bir yabancıнын görmesi caiz olmayan şeyleri görebilir. Öyleyse şer'i hükümdede gözetleyicinin bu davranışını önlemek için daha ağır bir ceza ile cezalandırılması icabeder.» (22)

Bize göre, Hanbeli ve Şafiilerin delilleri daha kuvvetli ve bu bakımdan tercihe diğerlerinkinden daha şayandır.

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

1 — Yabancı bir eve girmek için izin istemek farzdır.

2 — Meskun bir evde kimse olmadığı takdirde içeri girmek haramdır

21 — Cessas, age, C. 3, S. 385.

22 — Razi, age, C. 23, S. 199.

- 3 — İzin verilmediği takdirde geri dönmek vacibtir.
- 4 — İnsanların gizli hallerine muttali olmak caiz değildir.
- 5 — Bir eve girildiğinde İslâm şiarından olan selamı vermek sünnettir.
- 6 — Amme hizmeti gören binalara izinsiz girmekte bir vebal yoktur.
- 7 — Müslümanın müslümana ne malında, nede canında eziyet vermesi doğru değildir.
- 8 — Allah (cc)'ın bu âyetle meşru kıldığı terbiye kuralları hem cemiyet, hem de fert için uyulması gereken en üstün terbiye kurallarıdır.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Allahu taala evleri insanlar için meskenler kılmıştır. İnsanlar evlerde istirahatlarını temin ederler, iffet ve namuslarını korurlar. Evler insanlara özel olur. Bunun da manası bir başkasının izinsiz olarak girememesidir. Dışarıdan herhangi birisi girmek istediği zaman ev sahiplerinden izin alarak girebilir. Zira izinsiz girildiği takdirde ev sakinlerinin yabancılar tarafından görülmesi istenilmeyen hallerini görebilirler ki bu fitneyi tahrik eder. Hatta fitneyi tahrikle de kalmayarak birçok kötülüklere yol açar.

Araplar cahilliye devrinde ev sahibinden izin almadan içeri girerlerdi. İçeri giren, ev sahibini hanımı ile birlikte yatakta veya hanımı çıplak, yahut erkeği mahrem yerleri açık olarak görürdü. Bu şekilde görülmek evin namus emniyetinin ihlali demek olduğu gibi, ev sahiplerine de manevi bir eziyettir. Bundan dolayıdır ki, Allahu taala, müslümanlara bu yüksek terbiye kurallarına uymalarını emretmiştir.

Bir ev veya odaya girileceği zaman önce izin istenecek, sonra da selam vererek dostluğunu gösterecektir. Bu hareket ev sakinlerinin de ziyaretçiye ısınmalarına ve hüsnü kabul göstermelerine sebep olacaktır. Bu yolla ayrıca mesken emniyeti de sağlanmış olacaktır.

KADINLARIN ÖRTÜNMESİ VE YABANCI KADINLARA BAKMANIN HÜKMÜ.

قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا
 أَوْرَاجَهُمْ ذَلِكَ أَرْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ
 ﴿٦٧﴾ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ
 أَوْرَاجَهُنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَلَا يَضْرِبْنَ بِجُمُوحِهِنَّ
 عَلَى أَوْبَانِهِنَّ وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوِ آبَائِهِنَّ
 أَوْ آبَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَاءِ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ
 أَوْ بَنَاتِ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنَاتِ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَاءً لَهُنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ
 أَيْمَانُهُنَّ أَوِ التَّابِعِينَ غَيْرِ أُولَى الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ
 الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَى عَوْرَاتِ النِّسَاءِ وَلَا يَضْرِبْنَ
 بِأَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفِينَ مِنْ زِينَتِهِنَّ وَتُوبُوا إِلَى
 اللَّهِ جَمِيعًا إِنَّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَمَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾

30 — Mümin erkeklere söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Bu kendileri için çok temiz (bir harekettir). Şüphesiz ki Allah, (kullarının ne) yapacaklarından hakkıyla haberdardır.

31 — Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Zinetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen kısım müstesna. Başörtülerini, yakalarının üstünü (kapayacak surette) koysunlar. Zinet (mahal)lerini kendi kocalarından, yahut kendi babalarından, yahut kocalarının babalarından, yahut kendi oğullarından, yahut kocalarının oğullarından, yahut kendi biraderlerinden, yahut kendi biraderlerinin oğullarından, yahut kızkardeşlerinin oğullarından, yahut kendi kadınlarından, yahut kendi ellerindeki memlûkelerden, yahut erkeklerden yana ihtiyacı olmayan hizmetcilerden, yahut henüz kadınların gizli yerlerine muttali olmayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizleyecekleri zinetleri bilnsin diye ayaklarını da vurmasınlar. Hepiniz Allaha tövbe edin ey müminler. Taki korktuğunuzdan emin, umduğunuza nail olasınız.

(NUR SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

يَقْضُوا

(Yaguddû): Gad kökünden gelen bir fiildir. Gad,

kirpiği kirpik üzerine koymaya denir. Âyetteki manası ise, bakılması yasak olan birşeye bakmayarak yere bakmaktır.

وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ

(Ve yahfezû fûrûcehüm): Müfessirlere göre

bundan maksat zinadan korunmak ve avret yerlerini örtmektir.

أَزْكٰى لَهُمْ

(Ezkâlehüm): Kendiniz için daha temiz, dininiz

için daha koruyucu olur.

خَيْرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ

(Habîrûn bima yesnaûn): Habir, birşeyin

dışyüzünü bildiği gibi iç yüzünü de bütün derinliği ile bilen demektir. Yesnaûn ise, yaptıklarınız demektir. Buna göre âyetin manası, «Allahu taala yaptıklarınızı içi ve dışıyla hakkıyla bilendir.» olur.

زَيِّنَتْهُنَّ

(Ziynetehünne): Ziyet iki kısımdır. Biri yaratılıştan

olan ziyet, diğeri de kazanılan ziyettir. Yaratılıştan olan ziyet yüz ve vücut güzelliğidir. Kazanılan ziyet ise, kadınların giydikleri ve kullandıkları süs eşyalarıdır.

الْمَاظِهْمِنَهَا

(İlka mâ zahare minhâ): Örtülmesi, kapatılması

mümkün olmayan yerler. Kadının dıştan giydiği elbise ve örtündüğü örtü gibi.

بِهُمُورِهِنَّ

(Bihumurihinne): Humur, humar kelimesinin ço-

ğuludur. Humar, kadının başörtüsüdür.

جُيُوبِهِنَّ

(Cüyubihinne): Cüyub, kadınların gerdan ve

göğüs kısımları.

مَلَكَتْ إِيْمَانُهُنَّ

(Meleket eymanihünne): Meleket, malik olma

demektir. Eyman ise, köle ve cariyelerdir.

الْإِزْبَةِ

(Elirbeti): İhtiyaç.

الطِّفْلِ

(Ettrifi): Tıfıl, küçük çocuk demektir.

لَمْ يَظْهَرُوا

(Lemyezherû): Muttalı olmayanlar demektir.

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allahu taala, Resulullah (sav)'a şöyle buyurur: Sana uyan müminlere söyle, gözlerini kapatsın ve kendilerine helal olmayan yabancı kadınlara bakmasınlar. Ancak kendilerine mübah olan kadınlara bakabilirler. Kendilerini zinadan korusunlar ve yabancıların görmemesi için avret mahallerini örtsünler. Harama bakmamaları hem kalblerini temiz tutar, hem de onları fuhşa düşmekten korur.

Harama bakmak insanın kalbine şehvet tohumları eker. Şehvani bir arzuyu gayri meşru bir şekilde tatmin etmek insanın uzun zaman acı çekmesine sebep olur. Şayet gözleri kasıtsız olarak haram birşeye değerse hemen başlarını çevirsinler, bakmaya devam etmesinler. Zira Allahu taala insanların her halini murakabe eder. Herşeylerine de muttalıdır, hiçbir şey O'ndan gizli değildir. Allahu taala, «(Allah) gözlerin hain bakışını, göğüslerin gizleyeceği herşeyi bilir.» (Mümin: 19) buyurmuştur.

Allahu taala bu emri tekid ederek şöyle buyurur: Mümin kadınlar da yabancı erkeklere bakmasınlar, gözlerini çevirsinler. Namuslarını korusunlar. Ancak Allahu taala kadınlara erkeklerden fazla olarak ziynetlerini

açığa vurmaya da yasaklamıştır. Ancak kendi mahremeleri olan erkekler istisnadır. Kadınların zinetlerini gizlemeleri kendileri için daha güzel, daha uygundur. Ancak bu zinetler kasıtsız ve art niyetsiz olarak kendiliğinden açılırsa bir beis yoktur. Allahu taala çok mağfiret ve rahmet edicidir.

Kadınlar cahiliyet devrinde de şimdi olduğu gibi, erkeklerin dikkat nazarlarını celbetmek için, göğüs ve gerdanları, bilekleri, erkekleri tahrik edecek yerleri açıkta kalacak elbiseler giyer, saçlarını omuzlarına döker, başörtülerini geriye atarlardı. Bu kılıkla erkekler arasında gezerlerdi. İşte Allahu taala mümin kadınlara onlar gibi yapmamalarını, önlerine bakarak yavaş yavaş yürümelerini emretmektedir. Onların bu edeble yürümeleri, kötü kimselerin fenalıklarından namus ve iffetlerini koruyacaktır.

Allahu taala, bu emir ve yasakları hem erkeklerle, hem de kadınlara emretmiştir. Bu emir ve yasaklara uyan erkek ve kadınlar Allah (cc)'a yönelerek yüksek derecelere ulaşırlar ve Allah (cc) katında azabtan kurtulanlardan olurlar.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

1 — İbni Mezdevî, Ali bin Ebi Talib (ra)'ten şöyle rivayet etmiştir: «Resulullah (sav) zamanında Medine sokaklarında dolaşan bir kadınla bir erkek karşılaştıklarında bakışmışlar. Şeytan bu bakışlardan istifade ederek onların bakışlarını birbirlerini beğenmeye çevirmiş. Adam bir yandar yürüyor, bir yandan da kadına bakıyormuş. Başı hep kadından tarafa çevrili olduğu için önüne çıkan bir duvara çarpmış ve burnu kanamış. Bunun üzerine, «Allah (cc)'a yemin ederim ki gidip Resulullah (sav)'a durumu anlatıncaya kadar burnumun kanını yıkamayacağım.» diye yemin etmiş. Resulullah (sav)'ın yanına gelerek hadiseyi anlattı. Resulullah (sav), «Bunun duvara çarparak kanaması günahının cezasıdır.» buyurdu. Bunun üzerine, «**Mümin erkeklerle söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar...**» âyeti nazil oldu.» (1)

2 — İbni Kesir, Mukatil bin Hayyan'dan, o da Cabir bin Abdullah el-Ensari'den şöyle rivayet eder: «Esmâ binti Mirsed (ra)'in Beni Harise mevkiinde bir hurmalığı vardı. Kadınlar oraya etek giymeden, göğüsleri, saçları ve ayaklarındaki halhalları açık olarak giderlerdi. Esmâ (ra), «Bu görünüşünüz ne kadar çirkin.» dedi. Bunun üzerine, «**Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar...**» âyeti nazil oldu.» (2)

1 — Süyutî, Dürrü'l-Mensur, C. 5, S. 40.

2 — İbni Kesir, age, C. 3, S. 283. Süyutî, age, C. 5, S. 104.

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci İncelik : Allahu taalanın «Gözlerin sakınılması»nı «İrızların korunması»ndan önce zikretmesinin hikmeti şudur: Kadına bakmak zina-nın elçisi ve kötülüklerin öncüsüdür. Hemasi'nin de dediği gibi, «Bakışlar kalbin elçisi olduğu için gördüğün manzaralar seni üzer. Zira her gördüğünü yapamazsın, bazı gördüklerine de dayanamazsın.» (3) Zira bakışla müptela olmak çok mümkündür. Bundan korunmak da mümkün değildir. Göz, herşeyi kalbe ulaştıran en büyük kapıdır. Bu sebeble insan göz yoluyla birçok günaha düşer. Çünkü bakış tebessüme, tebessüm selama, selam konuşmaya, konuşma anlaşmaya, anlaşma da gayri meşru bir şekilde bir araya gelmeye vesile olur.

İkinci İncelik : Âyetteki «Gözlerini sakınsınlar» emri, herşey için değil, yalnız Allah (cc)'ın haram kıldıklarına aittir.

Üçüncü İncelik : Âyetteki «Ziynetlerini açmasınlar» tabiri, ziynetlerin takıldığı yerin, dolayısıyla ziynetlerin örtülmesini ifade eder.

Zemahşeri: «Âyette ziynet yerinin zikredilmemesindeki hikmet, ziynet yerlerinin korunması, örtülmesi icabettliğinin ifade edilmesidir. Çünkü Allahu taala «Ziynetlerini açmasınlar» buyururken aslında ziynet yerlerinin açılmamasını kasdetmiştir. Çünkü takılmayan ziynetlerin görülmesi haram değildir. Bu yüzden ziynetlerin yasaklanmasına gerek yoktur. Demek ki asıl yasaklanan ziynetlerin takıldığı yerlerdir.» (4)

Dördüncü İncelik : Bazı alimlere göre, gözle zevk alındığı gibi kulaqla da zevk alınır. Bunun için Allahu taala kadınlara yürürken, «Gizleyecekleri ziynetleri bilinsin diye ayaklarını da vurmasınlar.» buyurmuştur. Çünkü ayaklar yere vurularak yüründüğünde, o zaman, kadınların ayak bileklerine taktıkları halhalların sesi duyulurdu. Bu ses, erkeklere bir kadının geldiğini bildirir ve şehvani arzularını tahrik ederdi. Bu sebeble âyet, bir evvelki âyette olduğu gibi, ziynet takılan azaların —ayak bile olsa— açılmasının haram olduğuna delalet eder. Hülasa, şehveti tahrik eden parfüm, esans, cazip yürüme şekli ve konuşma yasaktır. Çünkü Allahu taala, «Eğer (Allahtan) korkuyorsanız (size yabancı olan erkeklere) yumuşak söylemeyin. Sonra kalbinde maraz bulunanlar tamaa düşer.» (Ahzab: 32) buyurmuştur. Kadının ziynetinin sesi yasaklanınca elbetteki kendi sesi de yasak olacaktır.

3 — Kasımî, Mehasinü'd-Tevil, 12. Cüz.

4 — Zemahşeri, Keşşaf, C. 3, S. 230.

Beşinci İncelik : «Gözü sakınma»nın birçok faydaları vardır :

- 1 — Allah (cc)'in emri tutulmuş olur.
- 2 — Bir ok gibi kalbi yaralayan manzaralardan korunulmuş olunur.
- 3 — Kalb kuvvetlenir.
- 4 — Kalb kötü şeylerle meşgul olmaz, Allah (cc)'la meşgul olmaya alışkanlık peyda eder.
- 5 — Kalbe nur kazandırır.
- 6 — Kalbe feraset verir.
- 7 — Şeytanın giriş yolları kapatılmış olur.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Yabancı kadınlara bakmanın hükmü nedir?

İslâm şeriatı yabancı kadınlara bakmayı kesin olarak yasaklamış, haram kılmıştır. Öyleyse insanın karısı ve mahremi olan kadınlardan başkasına bakması haramdır.

Kasıt olmaksızın anı olarak bir kadını görmekte bir vebal yoktur. Zira bu görüş insanın iradesi dışında vaki olmuştur. Allahu taala gücümüzün yetmediği şeyi bize emretmediği gibi yolda yürürken gözlerimizi kapamamızı da emretmemiştir. Bu sebeble kasıtsız bakış muahzeze edilmez.

Nitekim Resulullah (sav), Hz. Ali'ye, «Ya Ali, yabancı bir kadını gördüğünde ikinci defa bakma. Çünkü ilk bakışın iraden dışındadır ve onda bir vebal yoktur. İkinci defa bakarsan bu, iradenle olduğu için haramdır.» (5) buyurmuştur.

Cerir bin Abdullah'tan da şöyle rivayet edilmiştir: «Resulullah (sav)'a anı olarak yabancı bir kadını görmek hususunu sordum. Bana, görünce gözlerimi çevirmemi emretti.» (6)

Yabancı bir kadını anı olarak gören bir kimsenin ikinci defa bakması haramdır. Zira ikinci bakış iradidir, fitne ve fesada yolaçar. Bu yüzden Resulullah (sav) ikinci bakışı «göz zinası» olarak vasıflandırmıştır.

Buhari ve Müslim'in rivayetine göre Resulullah (sav), «Beni Ademe zina mutlaka yazılmıştır. Bakmak gözün zinası, konuşmak dilin zinası,

5 — Tirmizi ve Ahmed.

6 — Müslim, Tirmizi ve Ahmed.

dinlemek kulağın zinası, tokalaşmak elin zinası, yürümek ayağın zinasıdır. İnsan nefsi bunları arzu eder. Namusu da ya bunu tekzib eder veya tasdik eder.» buyurmuştur.

Gözünü sakınan mümin sevap kazanır. Çünkü Resulullah (sav), «Bir müslüman bir kadının güzelliğini gördükten sonra gözünü sakınırsa, Allah taala ona zevk alacağı bir ibadet nasib eder.» (7) buyurmuştur.

Ebu Said el-Hudri (ra)'den şöyle rivayet edilir: «Resulullah (sav), «Yollarda beklemekten ve oturmaktan sakının.» buyurdu. Bunun üzerine, «Ya Resulullah, yollarda işlerimizi konuşmak için duruyoruz.» dedik. «O zaman yolun hakkını verin.» buyurdu. «Yolun hakkı nedir?» diye sorunca da «Gözleri sakınmak, kimseye eziyet vermemek, verilen selamı almak, marufu emretmek ve münkeri nehyetmektir.» buyurdu.» (8)

İkinci hüküm : Erkek ve kadında avretin sınırı nedir?

«İrızlarını korusunlar.» âyeti avret yerlerinin örtülmesinin farz olduğuna delalet eder. Zira bu âyet namusu korumayı emrettiği gibi başkalarının gözlerinden avret mahallinin korunmasını da emretmektedir.

Fakihler avret yerlerinin açık olmasının haramlığında ittifak etmişlerdir. Nevar ki, avretin sınırları hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bu husustaki bütün görüşleri delilleri ile birlikte tafsilatlı olarak izah etmeye çalışacağız :

Erkek ve kadının avret mahalleri, erkeğin erkeğe karşı, erkeğin kadına karşı, kadının kadına karşı ve kadının erkeğe karşı avretleri başlığı altında incelenmelidir.

1 — Erkeğin erkeğe karşı avreti :

Erkeğin erkeğe karşı avreti, diz kapağından göbeğe kadar olan kısımdır. Öyleyse bir erkeğin diğer bir erkeğin diz kapağı ile göbeği arasındaki bölümüne bakması haramdır. Bu avret mahallinin dışındaki yerlere bakılması haram değildir. Çünkü Resulullah (sav), «Bir erkek, diğer bir erkeğin avret mahalline, bir kadın da, diğer bir kadının avret mahalline bakmasın.» buyurmuştur.

7 — İmam Ahmed, Müsned.

8 — Buhari ve Müslim.

Fukahanın cumhuruna göre erkeğin avret mahalli yukarıda söylendiği üzere, diz kapağı ile göbeği arasındaki kısımdır. Bu birçok sahih hadislerle de tesbit edilmiştir.

İmam Malik (ra)'e göre ise erkeğin uyluğu avret değildir.

Cumhur, uyluğun da avret olduğunu aşağıdaki hadislerle isbat ederler :

Ashab-ı suffeden olan Cerhed el-Eslemî'den şöyle rivayet edilmiştir: «Resulullah (sav)'la birlikte oturuyorduk. Benim uyluğum açık idi. Bana, «Uyluğunun avret olduğunu bilmiyor musun?» buyurdu.» (9)

Rivayete göre Resulullah (sav), Hz. Ali'ye, «Uyluğunu açma.» buyurmuştur. (10) Diğer bir rivayete göre de şöyle buyurmuştur: «Uyluğunu açma. Canlı veya ölü'nün uyluğuna da bakma.» (11)

Resulullah (sav), insanın soyunmasını ve avret mahallerini açmasını, yanında kimse olmasa dahi yasaklamıştır. Zira, «Çırılçıplak soyunmaktan kaçın. Zira öyle melekler vardır ki sizden ancak tuvalette ve ailenizle temas halinde iken ayrılır.» (12) buyurmuştur.

2 — Erkeğin kadına karşı avretli

İster mahremi olsun, ister namahrem, erkeğin kadına karşı avretli, erkeğe karşı olduğu gibi, diz kapağı ile göbeği arasındır. Yalnız karı-koca arasında avret mahalli yoktur. Zira Allahu taala, «(Öyle müminler) ki, onlar ırzlarını koruyanlardır. Şuvar ki zevcelerine, yahut sağ ellerinin malik olduklarına (kendî cariyelerine) karşı (olan durumları) müstesnadır.» (Müminun: 5-6) buyurmuştur.

3 — Kadının kadına karşı avretli :

Kadınların kadınlara karşı avretli de erkeklerde olduğu gibi diz kapakları ile göbekleri arasındır. Buna göre bir kadının diğer bir kadının diz kapağı ile göbeği arasındaki kısma bakması haramdır. Avret mahalli haricindeki yerlere bakması ise caizdir.

Zimmi ve kafir kadınlar için özel bir hüküm vardır. Allah (cc) izin verirse bu hükmü ileride açıklayacağız.

9 — Ebu Davud ve Tirmizi.

10 — Ebu Davud ve İbni Mace

11 — Fahreddin Razi, Tefsir.

12 — Tirmizi.

4 — Kadının erkeğe karşı avretİ :

Sahih olan görüşe göre, kadının erkeğe karşı avretİ bütün vücududur. Şafil ve Hanbellilerin görüşü de budur. Hatta İmam Ahmed bin Hanbel (ra) bu hususta, «Kadının bütün vücudu avret olduğu gibi tırnakları dahi avrettir.» (13) demiştir.

İmam Malik (ra) ve İmam Ebu Hanife (ra)'ye göre ise kadının elleri ile yüzü hariç bütün vücudu avret mahallidir.

Görüşlerin kendilerine has delilleri vardır. Bunları kısaca açıklayalım:

Maliki ve Hanefilerin delilleri :

Maliki ve Hanefilerin yüz ve ellerin avret olmadığına dair delilleri şunlardır :

1 — «Bunlardan görünen kısım müstesna.» âyeti. Yüz ve ellerin açık olması zaruri olduğundan bu âyet buraların avret sayılmayacağına işaret eder. Bu görüş bazı sahabi ve tabiinden de rivayet edilmiştir. Nitekim Sald bin Cübeyr (ra), «Bunlardan görünen kısım müstesna» âyetinden maksat yüz ve ellerdir.» demiştir. Ata da âyetteki istisnanın yüz ve eller olduğunu söylemiştir. Dahhak'tan da buna benzer bir rivayet yapılmıştır. (14)

2 — Hz. Ayşe'den rivayet edilen, «Ebubekir (ra)'ın kızı Esmâ (ra), çok ince bir elbise ile Resulullah (sav)'ın yanına geldi. Onu görünce Resulullah (sav) yüzünü çevirerek, «Ey Esmâ, kadın bülüğa ~~edimi~~, (yüz ve ellerini işaret ederek) şu ve şunun haricinde kadının vücudunun görünmesi haramdır.» buyurdu.» (15) hadisi.

3 — Namazda ve ihramda el ve yüzün açık bırakılması da bunların avret olmadığına delalet eder. Eğer el ve yüz avret olsaydı namaz ve ihramda açık bırakılmaları mübah olmazdı. Çünkü avret mahallinin örtülmesi farzdır. Bu sebeble avret mahalli açık olarak namaz kılınması namazın sıhhatini bozar.

Şafil ve Hanbelilerin delilleri :

Şafil ve Hanbelilerin el ve yüzün avret olduğuna dair delilleri de şunlardır :

1 — Kıtaptan delilleri : «Ziyinetlerini açmasınlar.» âyeti. Bu âyet-i kerime ziyinetlerin açılmasını haram kılmıştır. Ziynet ise iki kısımdır. Biri

13 — İbnî Cevzi, Tefsir, C. 6, S. 31.

14 — Taberi, Tefsir, C. 18, S. 118.

15 — Ebu Davud, Kurtubi, Tefsir, C. 12, S. 229.

yaratılıştan olan ziynet, diğeri ise kazanılan zıynettir. Yüz yaratılıştan olan bir zıynettir. Hatta güzelliğın aslı, fitne ve fesadın kaynağıdır. Kazanılan zıynet ise giyilen güzel elbise, takılan süs eşyaları, göze çekilen sürme ve ele yakılan kına ve benzeridir. Âyeti kerime kayıtsız şartsız kadınlara erkeklere karşı uzuvlarını ve zıynetlerini açmalarını yasaklayarak haram kılmıştır.

Şafii ve Hanbelilere göre âyetin, **«Bunlardan görünen kısım müstesna»** ifadesinden maksat, kasıtsız olarak kendi kendine açılan kısımdır. Mesele; rüzgarın kadının örtüsünü açması gibi. Buna göre âyetin mealı şöyle olmaktadır: «Kadınlar zıynetlerini kesin olarak açmasınlar. Açtıkları takdirde muahzeze edilirler. Ancak zıynetlerinin kendiliğinden açılması veya rüzgâr gibi herhangi bir sebeble kasıtsız olarak açılması halinde onlar muahzeze edilmez.» Öyleyse yüz ve el de açılması haram olan zıynetlerdendir.

Kıaptan olan bir başka delilleri de **«Bir de onun zevcelerinden lüzumlu birşey istediğiniz vakıt perde ardından isteyin.»** (Ahzab: 53) âyeti-dir. Bu âyet saraheten yüze bakmanın haram olduğuna delalet etmektedir. Gerçi bu âyet Resulullah (sav)'ın zevceleri hakkında nazil olmuştur. Fakat, hükmü kıyas yoluyla bütün kadınlara teşmil olunur. Çünkü âyetteki **«perde ardından isteyin»** ilahî emri, kadın oldukları içindir. Öyleyse diğerkadınlardan da lüzumlu ve meşru birşey istenileceği zaman ancak perde arkasından istenebilir.

Sünnetten olan delilleri :

Birçok sahih hadis, yüze ve ele bakmanın haram olduğuna delalet eder. Bunlardan bazıları şunlardır :

1 — Cerir bin Abdullah'tan şöyle rivayet edilmiştir: «Resulullah (sav)'a anı olarak yabancı bir kadını görmek hususunu sordum. Bana, görünce gözlerimi çevirmemi emretti.»

2 — Hz. Ali'den rivayet edilen, «Ya Ali, yabancı bir kadını gördüğünde ikinci defa bakma. Çünkü ilk bakışın iraden dışındadır ve onda bir vebal yoktur. İkinci defa bakarsan bu, iradenle olduğu için haramdır.» hadisi.

3 — İbni Abbas (ra)'tan şöyle rivayet edilir: «Bir kurban bayramı günü Resulullah (sav) Fazl bin Abbas'ı atının arkasına bindirmişti. Fazl, beyaz tenli, güzel saçlı, yakışıklı bir delikanlı idi. Has'am kabilesinden bir kadın Resulullah (sav)'ın yanına gelerek birşeyler sormak istedi. Fazl kadına, kadın da Fazl'a bakıyordu. Resulullah (sav) Fazl'ın yüzünü diğertarafa çevirdi.»

Nakledilen bu hadisler yabancı bir kadına bakmanın haram olduğunu ifade eder. Şüphe yok ki, yüz de bakılması haram olan uzuvlardandır. Öyleyse yüz de avrettir.

Akfl delilleri :

Fitneden kaçınmak için yüze bakmamak icabeder. Çünkü yüze baktaki fitne, dizden aşağıya baktaki fitneden daha büyüktür. Kadının saçına ve ayaklarına bakmak ittifakla haramdır. Yüz güzelliğin aslı, fitnenin kaynağıdır. Bu bakımdan haram olması daha evladır.

Kaldı ki, Şafii ve Hanbellilerin âyetin tevili şekilleri ortaya çıkarıyor ki yüz avrettir. Yüzün avret olmayacağına dair de hiçbir delil yoktur.

Maliki ve Hanefilerin delil aldıkları Esmâ ile ilgili hadise gelince, bu hadisin senetleri kopuktur. Birçok ravisinde de zayıflık vardır. Bu hadis konusunda muhaddisler değişik görüşler ileri sürmüşlerdir. Hadis yalnız Ebu Davud'un süneninde olduğu halde Ebu Davud, «Bu hadis mürseldir. Zira bu hadisi Hz. Ayşe'den rivayet eden Halid bin Düreyk Hz. Ayşe'ye ulaşmamıştır. Hadisin senetlerinden olan Said bin Beşir Ebu Abdurrahman el-Basrî, Şama yerleşen İbni Nesr'in azadlısıdır. Ki onun hakkında birçok muhaddisin itirazı vardır.» (16) demektedir.

Bu hadis hakkında tek ravisi olan Ebu Davud'un görüş ve düşünceleri böyle olunca, yüz ve ellerin avret olmadığına dair delil olması ne derece uygun olur? Bir an için hadisin sahih olduğunu farzetsek bile yine de delil olma durumu şüphelidir. Çünkü hadisin hicap âyetlerinden önce varid olması kuvvetle muhtemeldir. Eğer hicap âyetlerinden önce varid olmuşsa, âyetlerle neshedilmiş demektir. Veya hadis ancak zaruret hallerinde el ve yüze bakmanın caiz olduğunu ifade etmektedir. Mesela; bir dünür, bir şahit veya bir kadı yüze bakabilir.

İbni Cevzi bu hususta şöyle demektedir: «Bu âyet yabancı kadınlara özürsüz olarak bakmanın haram olduğunu ifade eder. Fakat eğer zaruret varsa, mesela bir erkek kadını evlenmek istiyorsa veya onun aleyhinde şehadette bulunacaksa yalnız yüzüne bakabilir. Zaruret hallerinin dışında her ne suretle olursa olsun yabancı kadına bakmak haramdır. Mademki yüz ve eller avrettir, namazın şartlarından biri de setr-i avret olduğuna göre, bunların açılması ile neden namaz bozulmuyor diye sorulabilir. Bunun cevabı şudur: Namazda yüz ve ellerin örtülmesinde meşakkat vardır.

Bu yüzden yalnız namaza mahsus olarak yüz ve ellerin açılmasına müsaade edilmiştir.»

El ve yüzün avret olmadığını iddia eden alimler, yüz ve ellerde hiçbir ziynet eşyasının olmamasını ve bunların açılmasının fitneye sebep olmasını şart koşmaktadırlar. Bu sebeble zamanımızdaki kadınların yüz ve ellerinde kullandıkları süs eşyaları ile erkekler arasında gezmelerinin haram olduğunda hiçbir alimin şüphesi yoktur.

Yüz ve ellerin avret olmadığını iddia eden alimlerin sözleri, yüz ve ellerin açık olmasının farz olduğu, sünnet olduğu veya bunların örtülmesinin bid'ad olduğu manasına gelmez. Çünkü böyle bir iddiayı müslüman bir alim değil, sade bir müslüman bile öne süremez. Bunların sözlerinin manası, zaruret hallerinde ve fitneye sebep olmadığı takdirde açılmalarında bir vebal olmadığıdır.

İçinde yaşadığımız çağda şeytanın yardımcıları alabildiğine çok, fuhuş ve ahlaksızlık alabildiğine yaygındır. Bu yüzden bugün hiçbir alim, hatta akıllı bir insan yüzün açılmasının caiz olduğunu söyleyemez. Çünkü bu veba hastalığına benzeyen ahlaksızlığın ümmet içinde ve bilhassa yabancı kadınları taklid eden kadınlar arasında hızla yayıldığını gören her alim yüzün açılmasının haram olduğuna hükmeder. Çünkü bu devirde fitne ve fesad muhakkaktır. Kötülüğe davet eden vasıtalar son derece yaygındır. Ben bugünkü manada ilericilik taslayan hiçbir toplum görmedim ki, Allahu taalanın, «**Mümin erkeklere söyle: Gözlerini sakınsınlar.**» âyeti ile Resulullah (sav)'ın, «Gözünü çevir.» buyruğunu duyan, dinleyen bulunsun. Hülâsa böylesine bozuk bir zamanda korunmak farzdır.

Allahu taala isteyen doğru yola iletsin.

Üçüncü hüküm : Açılması haram olan ziynet nedir?

«...Ziynetlerini açmasınlar...» âyeti kadınların yabancı erkekler karşısında fitneye sebebiyet vermemek için ziynetlerini açmalarının haram olduğuna delalet eder.

Ziynet aslında, kadının giydiği elbise, takındığı süs eşyası ve kullandığı makyaj malzemesidir. Zira ziynet iki çeşittir. Birisi yaratılıştan olan ziynet, diğeri kazanılan ziynettir. Yaratılıştan olan ziynet, kadının teninin, boy ve endamının ve yüzünün güzelliğine denir. Herne kadar bazı alimler yaratılıştan olan güzelliğin ziynet olmadığını iddia etmişlerse de kadının asıl ziynetinin yaratılıştan olan güzelliği olduğu açıktır. Bu yüzden Allahu taala, «**Başörtülerini yakalarının üstünü (kapayacak surette) koysunlar.**»

buyurmuştur. Allahu taala bu âyetle kadınların saç, göğüs gibi azalarının örtülmesini emretmektedir. Öyleyse bu âyet, «ziynet»ten kastın yaratılıştan olan güzellikler olduğuna da delalet etmektedir.

Açıktır ki, elbise, küpe, gerdanlık gibi ziynetlere kadının vücudundan ayrı olarak bakılması haram değildir. Haram olan, kadın vücuduna takıldıktan sonra onlara bakmaktır. Kadına takılan ziynete bakmak haram olursa, tabiatıyla ziynetin takıldığı uzva bakmak da ahramdır.

İbni Mes'ud (ra)'a göre kazanılan ziynet, «Kadının dıştan giydiği güzel ve cazip elbiseler.» Mücahid'e göre, «Elbise, küpe, gerdanlık, sürme ve kına.»dır. (17) Said bin Cübeyr (ra) ise el ve yüzün de sayılanlar gibi zahir ziynetlerden olduğu görüşündedir. Fakihlerin bu husustaki görüşlerini yukarıda açıklamıştık.

İbni Atiyye bu hususta şunları söyler: «Benim anladığıma göre âyet, kadınlara ziynet denilen herşeyi erkeklerle açmaktan mutlaka kaçınmalarını emretmektedir. Ancak zaruret hallerinde örtülmesi mahzurlu olan yüz ve el gibi azaların açılmasında bir mahzur yoktur.» (18)

Dördüncü hüküm : Kadınların önünde ziynetlerini açabilecekleri mahremleri kimlerdir?

Kur'an-ı kerim, kadınların önlerinde ziynetlerini açabilecekleri kocalarının dışındaki mahrem erkekleri ümumi hükümden istisna ederek teker teker saymıştır. Bundaki hikmet de kadınların âyetle belirtilen kimselerle devamlı bir arada bulunmaları zaruretidir. Bu erkekler kadınlara akrabalık vesilesi ile birarada yaşamaktadırlar ve bir fitne uyanması da bahis mevzuu değildir.

Kadının mahremleri şunlardır :

1 — Koca. Kocanın karısının bütün vücuduna bakması mübahtır. Âyetle istisna edilen uzuv haricindeki bütün uzuvlarından da menfaatlenilebilir.

Kurtubî şöyle der: «Kadının kocası ve cariyesinin efendisi onun bütün vücuduna bakabileceği gibi, bir istisna dışında bütün uzuvlarından da istifade edebilir. Bunun için de Allahu taala kadının önünde ziynetlerini açabileceği erkeklerin sayılmasına koca ile başlamıştır.» (19)

17 — Kurtubî, age, C. 12, S. 228.

18 — Kurtubî, age, C. 12, S. 229.

19 — Kurtubî, age, C. 12, S. 231.

2 — Baba ve dedeler. Kadının anne ve baba tarafından dedelerinin hükmü aynıdır.

3 — Kocanın babası.

4 — Kadının kendi oğulları, oğullukları ve torunları.

5 — Kadının kardeşleri. Bunlar ister anne baba bir kardeşleri olsun, ister yalnız anne veya babadan kardeşi olsun farketmez.

6 — Kardeşlerinin oğulları.

Sayılanların tamamı kadının mahremidir. Bunların önünde ziynetlerini açmaları mübahtır.

Allahu taala bu âyette amca ve dayılara ait hükmü beyan etmemiştir. Bütün fakihlere göre amca ve dayıların hükümleri de mahremiyet bakımından yakınlık dereceleri sayılan kimselerle aynıdır. Amca ve dayılar baba hükmünde olduğu için âyette ayrıca sayılmamıştır. Zira çoğu kez amcaya da baba denilmektedir. Nitekim Allahu taala, Yakup aleyhisselamın sorusuna karşılık oğullarının şöyle dediklerini bildirmektedir: «**Senin Tanrına ve babaların İbrahimin, İsmailin, İshakın birtek Tanrı olan Allahına ibadet edeceğiz.**» (Bakara: 133) Bilindiği gibi İsmail aleyhisselam, Yakup aleyhisselamın babası değil, amcasıdır. Fakat amca, baba hükmünde olduğu için âyette baba olarak zikredilmiştir.

Âyette sayılan neseb yoluyla akraba erkekler kadının mahremi olduğu gibi süt yoluyla olan aynı akrabalar da kadının mahremleridirler. Zira Resulullah (sav), «Evlenmesi neseben haram olan kadınlar, süt yoluyla da haramdır.» buyurmuştur.

Sayılan kimselerden başka kadınların cariyeleri, kadına ihtiyaç duymayan hizmetçileri ve kadınların gizli yerlerine muttali olmayan çocukların hükümlerini de ayrı ayrı açıklayacağız.

Beşinci hüküm: Müslüman bir kadının kafir bir kadına karşı avretli?

Fakihler bu hususta ihtilaf etmişlerdir.

Bazı alimlere göre âyetteki «**kendi kadınları**» ifadesinden maksat «müslüman kadınlar»dır. Selefin çoğunluğunun görüşü de budur. (20)

Kurtubî şöyle der: «Âyetteki, «**kendi kadınları**» ifadesinden maksat, «müslüman kadınlar»dır. Öyleyse mümin bir kadının müşrik ve zımmî bir

kafir kadın karşısında vücudunun hiçbir yerini açması helal değildir. Ancak cariyelerinin hükmü müstesnadır.

«Bazı alimlere göre hristiyan bir kadının müslüman bir kadını öpmesi veya müslüman bir kadının müşrik bir kadına karşı olan avret mahallinin dışındaki yerlerini göstermesi mekruhtur. Zira Hz. Ömer, Suriye valisi Ebu Ubeyde bin Cerrah (ra)'a yazdığı mektupta, «Bana gelen haberlere göre müslüman kadınlarla zimmi kadınlar aynı hamamda birlikte yıkanıyorlarmış. Buna mani ol. Çünkü zimmi bir kadının bir müslüman kadını çıplak olarak görmesi caiz değildir.» demiştir. Bu mektubu alan Ebu Ubeyde (ra), halkı toplayarak, «Hangi kadın özürsüz olarak sırf temizlenmek için zimmi kadınlarla hamama giderse, Allah (cc) müslümanların yüzünü ağarttığı gün o kadının yüzünü karartır.» demiştir.» (21)

İbni Abbas (ra) da şöyle der: «Müslüman kadınların yahudi veya hristiyan kadınlara vücudlarını göstermeleri haramdır. Zira onlar müslüman kadınların vasıflarını gidip kocalarına ve erkeklerine anlatırlar.» (22)

Bazı alimlere göre de âyetteki «**kendi kadınları**»ndan maksat, müslüman veya zimmi bütün kadınlardır. Alusî de Fahreddin Razi'den naklen, «**Kadınlar**»dan maksat müslüman veya kafir bütün kadınlardır.» demektedir. Alusî, Fahreddin Razi'nin seleften şöyle naklettiğini zikreder: «**Kadınlar**»dan maksat müslüman kadınlardır. Buna göre Müslüman olmayan kadınlar karşısında müslüman kadının yabancı erkekler karşısında olduğu gibi örtünmesi lazımdır.» görüşü, bu örtünmenin farz değil sünnet olduğu şeklinde anlaşılır.» (23)

Mevdudî, bu mesele hakkında şunları yazmaktadır: «Allahu taala, «kadınlar» yerine, «**kendi kadınları**» tabirini kullanmıştır. Şayet mutlak ifade ile «kadınlar» deseydi, müslüman kadınların, kadının kadına karşı avretli sayılan yerler dışındaki yerlerini, ister mümin ister kafir, ister salih ister fasike olsun bütün kadınlara göstermeleri helal olurdu. Halbuki Allahu taala âyette «**kendi kadınları**» tabirini kullanmıştır. Bu şekilde müslüman hür kadınlara ziynetlerini açmaları hususunda bir sınır çizilmiştir.

«İşte bu özel sınırın ne olduğu hususunda müfessirler ve fakihler arasında ihtilaf vardır. Bazı alimlere göre, «**kendi kadınları**» tabiri yalnız müslüman kadınları ifade eder. Bu, İbni Abbas (ra), Mücahid (ra) ve İbni Ceri (ra)'nin görüşüdür. Bunlar görüşlerini Hz. Ömer'in Ebu Ubeyde (ra)'ye yazdığı mektuba dayandırmaktadırlar.

21 — Kurtubi, age, C. 12, S. 233.

22 — Kurtubi, age, C. 12, S. 233.

23 — Alusî, age, C. 19, S. 143.

«Diğer bir telifeye göre «**kendi kadınları**»ndan maksat bütün kadınlar-
dır. Fahreddin Razi'ye göre bu en sıhhatli görüştür.

Bir başka telifeye göre ise «**kendi kadınları**»ndan maksat, onlarla tanış-
ılan, konuşan ve iş yapan kadınlardır. Bu kadınların müslüman olmaları
ile olmamaları arasında hüküm bakımından bir fark yoktur. Âyetteki «**ken-
di kadınları**» ifadesi dışında kalan kadınlar tanınmayan, huyu ve adetleri
bilinmeyen kadınlardır. Din ihtilafı sözkonusu değildir. Öyleyse müslüman
bir kadının tanıdığı iffetli, namuslu, güzel ahlaklı bir hristiyan kadına kar-
şı ziynetlerini açmasında bir mahzur yoktur. Fakat haya perdesi yırtılmış,
ahlakına ve terbiyesine güvenilmeyen, yabancı erkeklere karşı laubali
davranan kadınlara karşı ise (isterse müslüman olsunlar) müslüman bir
kadının ziynetlerini örtmesi farzdır. Çünkü böylesi kadınların zararı erkek-
lerden daha az değildir.» (24)

Mevdudî'nin zikrettiği üçüncü görüş daha mantikî ve daha sağlam-
dır. Müslüman kadınlar bu görüş doğrultusunda hareket ederlerse ahlak-
larını daha iyi korurlar, bugünkü batı taklitçisi kadınların şer ve iğvaların-
dan kendilerini kurtarırlar.

Altıncı hüküm : Hür bir kadın kölesine karşı ziynetlerini açabilir mi?

Âyetteki, «**kendi ellerindeki memlукelerden**» ifadesi köle ve cariye-
leri içini almaktadır. Buna göre hür bir kadın kölesine karşı ziynetlerini
açabilir. Bazı alimler böyle hükmetmişlerdir. Şafiilerin görüşü de bu yol-
dadır. Zira İbni Hacer el-Heytemî Tuhfetü'l-Minhac isimli eserinde, «Bir
köle mahremine baktığı gibi hanımefendisinin ziynetlerini de görebilir.»
demektedir.

İmam Ebu Hanife (ra) ve İmam Hanbel (ra)'e göre-köle hanımefendisi
karşısında yabancı bir erkek gibidir. Onun hanımının ziynetlerine bakması
helal değildir. Bunlara göre âyetteki «**Kendi ellerindeki memlукeler**»den
maksat bütün köleler değil, yalnız cariyelerdir.

Bu görüşlerini Said bin Müseyyeb (ra)'ten bu âyetin tefsiri hususun-
da rivayet edilen, «Nur Suresindeki âyete aldanmayınız. Zira o âyet yal-
nız kadınlar içindir, erkekler için değil.» (25) sözüne dayandırır. Zira
erkek köleler mahrem değildir. Onlarda kadın arzusu da mevcuttur. Öyley-
se hanımefendilerin erkek köleleri karşısında ziynetlerini açmaları caiz
değildir.

24 — Mevdudî, Nur Suresi Tefsiri'nden özetle.

25 — Alusi, age., C. 18, S. 144. Kurtubî, age., C. 12, S. 234.

İmam Ebu Hanife (ra) ve İmam Hanbel (ra)'e göre, âyetle cariyelerin zikredilmesinin sebebi, âyetle yalnız mahrem olan hür erkekler zikredildiği için, hür bir kadının cariyesi karşısında da ziynetlerini açmasının caiz olmadığına sanılmasını önlemektir. Âyetle «**memelukeler**» kelimesinin zikredilmesi bu yanlış anlamayı ortadan kaldırmaktadır.

İbni Abbas (ra), kölenin hanımefendisinin saçlarını görmesinde bir beis yoktur demiştir. İmam Malik (ra)'in görüşü de budur.

İmam Şafii (ra) yukarıdaki görüşünü Enes bin Malik (ra)'ten rivayet edilen şu hadise dayandırmaktadır: «Resulullah (sav), Hz. Fatıma'ya hibe ettiği bir köleyi ona götürdü. Hz. Fatıma'nın üzerinde kısa bir örtü vardı. Saçlarını örttüğü zaman ayakları açık kalıyor, aşağıya indirdiği takdirde de saçları açıkta kalıyordu. Bunu gören Resulullah (sav), «Bunda bir beis yoktur. Çünkü bu senin hizmetçindir.» buyurdu.» (26)

Yedinci hüküm : Âyetteki kadın ihtiyacı duymayan erkekler kimlerdir?

Âyeti kerime, kadına ihtiyacı olmayan erkekleri erkeklik hükmünden istisna etmiştir. Kadınlığın ne demek olduğunu bilmeyen ve kadına karşı herhangi bir arzusu olmayan akılsız denilecek kadar ahmak erkekler karşısında kadınların ziynetlerini açmasında bir vebal yoktur. Çünkü bunlar kadınlara kötü bir gözle bakmazlar. Biz burada âyetten sahih bir mana çıkarılması ve âyetle kastedilenin ne olduğunun ortaya çıkması için bazı sahabi, tabiin ve müfessirlerin bu âyetin tefsiri hususundaki görüşlerini nakledeceğiz.

İbni Abbas (ra)'a göre, âyetteki «**erkeklerden yana ihtiyacı olmayan**» erkeklerden maksat, kadına hiç ihtiyaç duymayan erkeklerdir.

Katade (ra)'ye göre yalnız karnını doyurmak için eve gelen erkeklerdir.

Mücahid (ra)'e göre midesinden başka hiçbir şey düşünmeyen ve kadının ne demek olduğunu bilmeyen erkeklerdir.

Bu hususta daha birçok görüş vardır. Bunların hepsi, âyetteki «**Erkeklerden yana ihtiyacı olmayanlar**»ın ya erkeklik gücünü yitirmiş kimseler veya cinsiyet konusunda hiçbir şey bilmeyen ahmaklar erkekler olduğunu ifade eder.

Buhârî ve diğer muhaddisler Hz. Ayşe ve Hz. Ümmü Seleme'den şöyle rivayet ederler: «Bir hünsa Resulullah (sav)'ın zevcelerinin yanına gider gellirdi. Onlar da onu kadına karşı hiçbir ihtiyacı olmayan bir kimse sayarlardı. Resulullah (sav) bir gün Ümmü Seleme (r.anhüma)'nin odasında hünsa ile kardeşi Abdullah ibni Ebi Ümmiye (ra)'yi gördü. Hünsa, Abdullah'a, «Eğer Allah (cc), Taif'in fethini nasib ederse sen Gaylan'ın kızını al. Çünkü o dört kadına bedeldir.» dedi. Bunun üzerine Resulullah (sav), «Ey Allah (cc)'ın düşmanı sen o kadına çok bakmışsın.» diyerek Ümmü Seleme (r.anhüma)'ye döndü ve «Bu adam bundan sonra odana girmeyecektir.» buyurdu.»

Mevdudî şöyle demektedir: «Doğrusu bu hükmü ibadet kasdıyla okuyan bir hanım, bugünkü evlerde, lokantalarda, kahvelerde, otel ve işyerlerinde çalışan bütün genç erkeklerin bu hükmün kapsamına girmediğini bilerek onlardan kaçınmalıdır.» (27)

Sekizinci hüküm : Kadınların karşılarında örtünmeyecekleri çocukların yaşı ne olmalıdır?

Ulema, âyetteki «Henüz kadınların gizli yerlerine muttali olmayan çocuklar» ifadesinde ihtilaf etmişlerdir.

Bazı alimlere göre âyetteki çocuklar henüz bülüğa ermeyen çocuklardır.

Diğer bazı alimlere göre ise, çocukluğundan dolayı kadının gizli yerleri ile gizli olmayan yerlerini birbirinden ayırdetmeyen çocuklardır. Bu ikinci görüş daha sahihtir. Zira âyetteki çocuklardan maksat, şüphesiz kadınların vücudu, tavır ve hareketleri hususunda cinsî bir şuura ulaşmayan küçük çocuklardır. Bu çocuklar yaş itibariyle on yaşından aşağı olmalıdır. Kadınların gizli yerlerine muttali olan çocuk, henüz bülüğ çağına er-mese dahi, kadınların ona karşı ziynetlerini örtmesi daha uygundur.

Dokuzuncu hüküm : Kadının sesi avret midir?

İslâm fitne ve fesada sebep olacak herşeyi haram kılmıştır. Hatta kadınların yürürken ayaklarını yere sert vurmalarını bile yasaklamıştır. Çünkü kadınların ayak sesleri erkeklerinkinden farklıdır. Bu bakımdan erkeklerin kalbinde kadın arzusunu tahrik eder. Nitekim Allahu taala «Gizleyecekleri ziynetleri bilinsin diye ayaklarını da vurmasınlar.» buyurmuştur.

Hanefiler bu âyete dayanarak kadının sesinin de avret olduğuna hükmetmişlerdir. Zira bu âyet, kadınların ayaklarına taktıkları halhallerin sesini duyurmaları yasaklanmaktadır. Kadının sesi, elbetteki hâlhalın sesinden daha caziptir. Bu yüzden de yasaklanması zaruridir.

Cessas tefsirinde şöyle demektedir: «Bu âyet kadının yüksek sesle konuşmasının haram olduğuna delalet eder. Çünkü kadının sesi halhal sesinden daha çok fitne uyandırır. Bunun içindir ki mezhebimiz kadının ezan okumasını yasaklamıştır. Bu âyet kadının sesinin yasak olduğuna delalet ettiği gibi, erkeklik hissini uyandırarak fitne ve şüphe doğuracağından kadının yüzüne bakmanın da haram olduğuna delalet eder.» (28)

Hanefiler, kadının sesinin avret olduğuna hükmederken, «Cemaatle kılınan namazda imamı ikaz etmek gerektiğinde erkekler tekbir getirirler, kadınlar ise sağ ellerini sol elleri üzerine vururlar.» hadisini de delil almaktadırlar.

İmam Şafii (ra) ve diğer alimler ise kadının sesinin avret olmadığına hükmetmişlerdir. Zira kadının alış-veriş yapması, şehadette bulunması caizdir. Zira bu hallerde konuşması zaruridir.

Aluî bu hususta şöyle der: «Şafiilerin müteber kitaplarında zikrolunan ve benim de katıldığım görüş, kadınların sesinin avret olmadığıdır. Ancak fitneye sebep olursa o zaman elbetteki haramdır.» (29)

Fitneden emin olmak şartıyla kadınların sesi avret değildir. Zira Resulullah (sav)'ın zevceleri erkeklerle konuşur ve hadis rivayet ederlerdi. Şüphesiz konuştuğu ve hadis rivayet ettiği erkekler arasında onların mahremi olmayan erkekler de bulunmaktaydı. Bunların konuşmalarına hiçbir sahabi de itiraz etmemiştir.

İbni Kesir, «Erkeğin arzusunu tahrir edecek herşey kadına haramdır. Bu yüzden evlerinden çıktıkları zaman kadınların koku sürünmeleri ve bu kokuyu erkeklere belli etmeleri yasaktır. Zira Resulullah (sav), «Haramın bakan her göz zanidir. Koku sürerek erkeklerin yanından geçen kadın da...» (30) buyurmuştur.» demektedir.

Yine kadının kolundaki bilezikleri, ellerini sallayarak belli etmesi haramdır. Erkeklere düşen kadınların dar ve cazip renkli elbiselerle sokağa çıkmalarına, sokağa çıkarken koku sürmelerine ve erkekleri cezbedecek

28 — Cessas, age, C. 3, S. 393.

29 — Aluî, age, C. 18, S. 146.

30 — Ebu Davud, Nesai ve İbni Kesir.

biçimde yürümelerine ve konuşmalarına mani olmaktır. Çünkü Allahu taala, «Eğer (Allahtan) korkuyorsanız (size yabancı olan erkeklerle) yumuşak söylemeyin. Sonra kalbinde bir maraz bulunanlar tamaa düşerler.» ve «(Vakar ile) evlerinizde oturun. Evvelki cahiliyet (devri kadınlarının kırıla döküle, süslerini göstere göstere) yürüyüşü gibi yürümeyin.» (Ahzab: 32-33) buyurmaktadır.

Fesadın yayılması, ahlakın bozulması, erkeklerin hareketsiz ve gayretsiz kalmalarındandır. Namusunu kıskanmayan kimse müslüman olmaz. Zira Resulullah (sav), «Üç sınıf insan vardır ki ne cennete girebilir, nede cennetin kokusunu duyabilir. Kendisini erkeklerle benzeten kadınlar, devamlı içki içenler ve deyyuslar.» dedi. Ashab-ı kiram, «Deyyus kimdir?» diye sorunca da, «Aile halkını erkeklerden kıskanmayanlardır.» buyurdu.

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

- 1 — Kadına bakmak zinanın elçisi, fuhşun öncüsüdür. Müminlere yakışan yabancı kadına bakmamaktır.
- 2 — Gözü sakınmak namusu korur. insanlığı fuhuş ve rezaletten temizler.
- 3 — Müslüman kadın ziynetlerini yalnız kocası ve diğer mahremlerine gösterebilir.
- 4 — Müslüman kadın yabancı erkeklerin görmemeleri için başını, boyun ve göğsünü örtmelidir.
- 5 — Çocukların ve kadınların cinsiyetini bilmeyen, erkeklik gücü olmayan erkeklerin kadınların yanına gelmelerine bir mani yoktur.
- 6 — Erkeklerin bakışlarını üzerine celbedecek herşey müslüman kadına haramdır.
- 7 — Mümin erkek ve kadınlar tövbe ederek Allah (cc)'a yönelmeli ve İslâm adabı üzere yaşamalıdır.
- 8 — İslâmın getirmiş olduğu terbiye sistemi; hem ailenin namus ve şerefini, hem de İslâm toplumunu korur.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Allahu taala müminlere gözlerini namahreme bakmaktan sakınmalarını ve namuslarını korumalarını emretmiştir. Kadınlara da, nefislerinin ve cemiyetin fuhuş kirinden temizlenmesi, fesat ve ahlaksızlık çukuruna düş-

memesi için nefislerini lğfal edici her türlü sebepten korumalarını emretmiştir.

İslâm, kadına, daha temiz olabilmesi için, erkekten farklı olarak, kocası ve mahremi erkeklerin dışındaki kimselere karşı zîynetlerini açmalarını emrederek fasık ve facir kimselerin hain gözlerinden korunmaları için şer'î bir örtünme şekli ile örtünmeyi farz kılmıştır.

Zîynetlerin açılması, fitneye sebep olarak ictimâî ahlakın bozulmasına yol açan en mühim amillerden biridir. Bundan dolayı İslâm kadınlara yabancı erkekler karşısında zîynetlerini açmamalarını' tekiden emretmiştir. Zira tesettür, fitnenin pencerelerini, fuhşun kapılarını kapattığı gibi, zehirli bir ok gibi her iki tarafı da yaralayan hain bakışlara perde olmaktadır. Harama bakmak beşeri arzuların elçisi, fuhşun öncüsüdür. Bu hususta şair çok güzel söylemiştir: «Bütün ahlaksızlığın kaynağı harama bakmaktır. Nitekim alevler de küçük kıvılcımların birikmesinden meydana gelir. Başta görecek göz olduğu sürece, şeriate uyulmadığı takdirde, o gözler güzel kadınlara bakar durur. İnsan herne kadar bir kadına bakmakla sürur duyarsa da kalbine zarar verir. Hemen arkasından büyük zararlar getiren sevinci ne yapayım. Çünkü kadına yöneltilen bakış, sahibinin kalbini bir ok gibi deler.»

Seyyid Kutub Fizılal'de şöyle der: «İslâm, şehvani arzuların hiçbir şekilde galeyana gelmeyeceği temiz bir toplum kurulmasını hedef edinmiştir. Çünkü galeyana gelen bu duygular ancak söndürülemeyecek şehvani arzuların tatmini ile sona erer. Hain bir bakış, heyecan veren bir hareket, çıplak bir vücut, açık ve parlayan bir zîynetin yapacağı tek şey, insanlardaki hayvanî hisleri uyandırmaktır. İşte İslâm, temiz bir toplumun kurulabilmesi için kadın ile erkek arasında gayri meşru birleşmeye vesile olan bütün kapı ve yolları kapamayı gaye edinmiştir.»

YÜZÜ AÇMAK BİD'ATTIR

Günümüzde yeni bir iddia ortaya atılmaktadır. Bu, kadının ev içinde kullandığı başörtüsü ile dışarıya çıkabileceği iddiasıdır. Bunlara göre yüzün örtülmesi şer'î değildir. Çünkü yüz, avret değildir. Bu iddiayı ortaya atanlar, kendilerini Resulullah (sav)'ın haber verdiği her yüz senede ortaya çıkacak mücedditlerden saymaktadırlar. Bunlar bu iddiaları ile müctehid olduklarını, geçmişteki İslâm müctehidleri ile yarışarak ictihadlarda bulunduklarını kabul ettirerek modernist görüşlerinin benimsenmesini, kendilerine uyulmasını istemektedirler. Bu görüşler bilhassa modernistler arasında yaygınlık kazanmaktadır.

Şüphesiz bu görüşün yaygınlık kazanması onların iddialarının doğru luğunu isbat etmez. Bu, insanların hayvani hislerine hitap etmelerinin bir sonucudur. Hayvanî hisler de her zaman şehvanî arzularla beraber yürür. Şehvet ise herkeste vardır. Öyleyse bu görüşün revaç bulmasında hayret edilecek bir taraf yoktur.

Bu iddia sahipleri görüşlerinin kitap ve sünnete uygun olduğunu, böyle bir örtünmenin müslüman kadına emredilen şer'î örtünmeyi yerine getirdiğini sanıyorlar. Böylece kendilerinin, «**Hakikat, indirdiğimiz o açık açık âyetlerimizi ve doğruyu —biz kitapta insanlara onu pek aşikar bir surette bildirdikten sonra— gizleyenler (yok mu?) İşte onlar(ın hali:) onlara hem Allah lanet eder ve hem lanet etmek şanından olanlar lanet eder.**» (Bakara: 159) âyetinde ifadesini bulan ilmi ketmenin günahından kurtulduklarını düşünüyorlar.

Ben onların hangi gūnahtan kurtulduklarını bilmiyorum. Çünkü onlar kadının yüzünden hicabını atmasını ve şehvanî arzuların kaynadığı, kötülük alevlerinin heryanı sardığı bir toplumda gezmelerini istiyorlar. Bunlardan daha evvel, aynı görüşü bazı sapık fikirli şairler savunmuştu. Nitekim bunlardan biri şöyle demişti: «O güzel başörtüsü ile örtünen güzel kadına de ki, sen bu örtüyü örtmekle ibadet ehli takva kardeşinin dinini götürdün. Örtünün parıltısı ile senin yüzünden doğan aydınlık bir araya gelince yüzünün yanmamasına hayret ediyorum.»

Bu müceddit taslaklarının iddia ve davaları, şer'î örtüyü atmış, İslâmî adaba muhalefet ederek sokaklarda cahiliye devri kadınları gibi açılıp saçılarak gezen kadınlara vücudlarını örtmelerini, buna karşılık yüzlerini açmalarını teklif etmiş olsalar bir dereceye kadar haklılık kazanabilir, hoş görülebilir. Çünkü İslâm kanunları da tedrici olarak gelmiştir. Fakat bunlar davetlerini bunlara değil, bilakis Allahın emrettiği şekilde her taraflarını kapattıkları gibi yüzlerini de kapatan kadınlara yapıyorlar. Bu mümin kadınların da yüzlerini açarak kadınlık vekarlarından soyunmalarını istiyorlar. Bu husustaki tek dayanakları da yüzün avret olmadığı görüşüdür.

Burada ben, Resulullah (sav)'ın savaşlarından birinde oğlu şehid olan mümin kadının kıssasını hatırlatmak istiyorum: Kadın yüzü örtülü olduğu halde cenazeler arasında şehid olan oğlunu arıyor. Ona, «Yüzündeki bu örtü ile oğlunu nasıl bulacaksın?» diyorlar. Bu söze karşı kadın, «Çocuğumu kaybetmem, hayamı kaybetmem kadar ağır değildir.» cevabını veriyor.

Müslüman kadından din namına yüzünü açmasını isteyen bu iddia sahiplerine ve benzerlerine hayret ediyorum. Bilhassa ahlaksız insanların

çoğaldığı ve ahlaksızlığın ortalıkta kol gezdiği günümüzde bunu nasıl isteyebilirler?

Bu müceddit ve müctehid taslaklarına sesleniyorum: Siz, doğru yolu şaşırdınız. İslâmı ve şeriatin hükümlerini doğru anlamıyorsunuz. Sizinle akli ve şer'i mantıkla konuşuyorum. Fakihlerden yüzün avret olmadığını söyleyenler, fitneden emin olmak şartını öne sürüyorlar. Onlara göre de eğer fitneden korkulursa yüzün açılması haramdır. Şimdi soruyorum size, siz günümüzde fitneden emin misiniz?

İslâm, kadına, fitne korkusu ile yabancı erkekler karşısında avretinden herhangi bir yerini açmasını haram kılmıştır. İslâm kadının saçlarını ve ayaklarını örtmesini emrederken yüzünün ve ellerinin açılmasına müsamaha etmesi düşünülebilir mi?

Ey modernistler! Size diyorum! Erkekler yüz mü yoksa ayaklar mı daha çok iğfal eder? Aklınızı başınıza toplayın. Halka dini işlerde herhangi bir şüphe sokmayın. O İslâm ki ayaklarındaki halhallerin sesleri duyulmasın diye kadınlara ayaklarını yere sert vurmaya yasaklamış, ziynetlerinden herhangi birşeyin açılmasını haram kılmıştır. Nasıl olur da güzelliğin esası ve fitnenin kaynağı olan yüzün açılmasına mücadele eder? (31)

Mevzuyu Mevdudi'nin Nur Suresi Tefsiri isimli kitabındaki âyetin «bunlardan görünen kısmı müstesna» bölümü hakkındaki açıklamalarıyla bitiriyorum :

«Âyet-i kerimedeki bu cümle, kadınların ziynetlerini kasdi olarak açmalarının caiz olmadığına delalet eder. Şu varki, kendi kasıtları olmadan açılmaları hali müstesnadır. Birde, dıştan giydikleri çarşaf ve benzeri giysileri gizlemeleri mümkün değildir. İşte bu üstten giyilen çarşaf ve benzeri giyeceklerin görünmelerinde bir beis yoktur. Âyetin bu şekildeki tefsiri Abdullah ibni Mes'ud (ra) ve Hasan-ı Basrî (ra) gibi kimselerden de rivayet edilmiştir.

«Başka bazı kimseler ise âyetten yüz ve elin açılabilceği hükmünü çıkarırlar. Bunlara göre âyetteki «görünen kısım»dan maksat, insanın adet üzere açabileceği kısımdır. Buna göre, kadının yüzü ve elleri üzerlerindeki ziynetle birlikte açmak caizdir. Yani, kadının gözünün sürmesi, yüzünün makyajı, kınası, yüzüğü, bileziği açık olarak gezmesi caizdir.

«Bize göre âyetteki «görünen kısım müstesna» ifadesinden bu mana ve sonucun çıkarılması caiz değildir. Çünkü âyetteki ifade, kendi kendine kasıtsız olarak görünen kısım anlamındadır. Kendiliğinden görünmekle insanın kasdi olarak açıp göstermesi arasında açık bir fark vardır. Zira âyet sarih olarak ziynetlerin açılmasını haram kılmıştır. Ancak kasıtsız olarak açılması halini istisna kabul etmiştir. Bu istisnayı genişleterek kasden açma haddine ulaştırmak Kur'ana ve Resulullah (sav)'tan rivayet edilen sahih hadislerle muhalefet etmektir.

«Resulullah (sav) zamanında kadınların yabancı erkeklerle karşı yüzlerini açtıkları tesbit edilmemiştir. Çünkü hicab emri yüzü de içine almaktadır. O zaman yüzün örtüsü, kadının elbisesinin bir parçasıdır. Yalnız hacda ihramda iken yüz ve ellerin açılması mübahtır. Kadınların yüz ve elleri açık olarak yabancı erkekler karşısına çıkmalarını mübah görenlere hayret ediyorum. Onlar yüz ve eller avret değildir demektedirler. Halbuki hicabla setr-i avret arasında büyük bir fark vardır. Avret, kocanın dışındaki mahrem erkekler karşısında da açılması caiz olmayan şeye denir. Hicab ise setr-i avretin üzerine giyilen örtüye denir.»

EVLİLİĞİ TEŞVİK VE ZINADAN KAÇINMA

وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ
 إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾
 وَلَيْسَتَغْنِيَ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّىٰ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ
 مِنْ فَضْلِهِ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الْكِتَابَ بِمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ
 إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَأَتَوْهُمْ مِنْ مَالِ اللَّهِ الَّذِي آتَاكُمْ وَلَا
 تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا لَتَبْتَغُوا عَرَضَ
 الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْمُنَّ فَاِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَامِهِمْ
 غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ آيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا لِمَنِ الَّذِينَ
 خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِّلنَّاسِ ﴿٣٤﴾

32 — İçinizden bekârları ve kölelerinizden, cariyelerinizden salih olanları evlendirin. Eğer fakir iseler Allah onları fazlıyla zengin yapar. Allahın (lutfu) boldur, (O herşeyi) hakkıyla bilendir.

33 — Nikaha (evlenmeye imkan) bulamayanlar Allah kendilerini fazlından zengin kılincaya kadar, (zinaya karşı) iffetlerini korusun. Ellerinizin

malik olduğu (köle ve cariyelerden) mükatebe isteyenleri, eğer onlarda bir hayır biliyorsanız kitabete kesin, onlara Allahın verdiği maldan verin. Dünya hayatının geçici metânı kazanacaksınız diye cariyelerinizi, eğer kendileri de iffetli olmak isterlerse, siz fuhşa mecbur etmeyin. Kim onları (buna) mecbur ederse şüphesiz ki Allah onlara (o cariyelere) kendilerinin zorlamalarından sonra da çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.

34 — Andolsun ki biz (din hükümlerini) açık açık bildiren âyetler, sizden evvel gelip geçmiş olanlardan misaller, takvaya erenler için de öğütler indirdik.

(NUR SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

الْأَيَّامِ

(El eyâmâ): Eyyamâ, eyyim'in çoğuludur. Eyyim,

evli olmayan kadın veya erkek demektir.

عَبَادِكُمْ
وَأَسْعِ
عَلِيم

(İbâdiküm): Abid, köle demektir.

(Vâsiün): Vasi, çok zengin demektir.

(Alim): Alim, halkın ihtiyacını ve herşeyi hakkıyla bilen. Cenabı Hakkın isimlerinden biridir.

وَلَيْسَ تَعَفُفٍ

(Velyesta'fif): İffet kökünden türeyen ve namuslu

olmayı ifade eden bir fiildir.

الْكِتَابَ

(El kitab): Kitab, yazılan şey demektir. Âyette ise

kölenin belirli bir meblağ karşılığında azad edilmesi demektir.

خَيْرًا

(Hayren): Hayır, salih amellere denildiği gibi mala

da denilir. Buradaki anlamı ise sahih olan kavle göre salih, emniyet ve vefa sahibi kimsedir.

فَتَيَّاتِكُمْ

(Feteyâtiküm): Feteyât, fetât'ın çoğuludur. Genç

cariyeler demektir.

الْبَغَاءِ

(El bigâi): Biğa kelimesi kadınların zina etmesi

demektir.

تَحَسُّنٌ
عَرْضِ الْحَيَاةِ
آيَاتِ مُبَيِّنَاتٍ

(Tahassünen): İffet anlamındadır.

(Aradal hayati): Hayat, meta demektir.

(Ayatin mübeyyinatin): Apacık âyetler.

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allahu taala genç ve hür erkekleri evlendirmeyi emrederek şöyle buyurmaktadır : Ey müminler, aranızdaki hür erkek ve kadınlardan bekarları evlendirin. Köle ve cariyelerinizden salih olanları da. Şayet evlendireceğiniz bu bekarlar fakir iseler şüphesiz Allah (cc) onları fazlından zengin eder. Onların fakirlikleri evlendirmeniz için bir mani teşkil etmesin. Allahu taala çok cömert ve fazlı geniştir. Kullarından dilediğine bol rızık verir. İnsanların hiçbir hali O'ndan gizli değildir.

Allahu taala, maddî ve ictimai sebeblerle evlenme imkânı bulamayan gençlere, fazlından zengin kılınca kadar, fuhuştan ve Allah (cc)'ın haram kıldığı şeylerden uzak kalmalarını emretmektedir. Zira kul, Allah (cc)'ın yasaklarından sakındığı takdirde Allahu taala onlara sıkıntılarından bir çıkış yolu verir. Zira Allahu taala, «Kim Allahtan korkarsa O, kendisine (her) işinde bir kolaylık verir.» (Talâk: 4) buyurmaktadır.

Allahu taala, efendilere, kölelikten kurtulmayı isteyen kölelerle mükatebe yapmayı ve onların hürriyetleri karşılığı verecekleri malın da kabul edilmesini emretmektedir. Cariyelerin de efendileri tarafından cahiliye devrinde olduğu gibi para kazanmak için fuhuşa zorlanmalarını yasaklamaktadır. Haddi tecavüz ederek cariyelerini fuhuşa zorlayanlar için elim bir azab hazırladığını ve zinaya zorlananların günahlarını bağışlayacağını beyan etmektedir.

Allahu taala kullarına doğru yolda yürümeleri için açık açık âyetler, tafsilatlı hükümler ve hadler beyan etmiştir. Kulların hayır ve saadetleri bu âyetlerin gösterdiği hüküm ve hududlara bağlılıklarındadır. İbret alınması için geçmiş ümmetlerden de birçok misaller vermiştir. Takva sahipleri için de öğütler indirilmiştir.

ÂYETLERİN NÜZÛL SEBEBLERİ

1 — Süyutî Abdullah bin Sebih'ten, o da babasından şöyle rivayet etmiştir : «Ben, Hüveyt bin Abdülizzî'nin kölesiydim. Ondan mükatebemi istedim. Mükatebe yapmadı. Bunun üzerine Allahu taala, «Ellerinizin malik

olduğu (köle ve cariyelerden) mükatebe isteyenleri...» âyetini inzâl buyurdu.» (1)

2 — Müslim Sahih'inde Cabir bin Abdullah'tan şöyle rivayet eder: «Abdullah bin Übey bin Selûl'un Museykete ve Ümeymete isminde iki cariyesi vardı. Bunları para karşılığı fuhşa zorluyordu. Gidip Resulullah (sav)'a şikayet ettiler. Bunun üzerine, **«Dünya hayatının geçici metaini kazanacaksınız diye cariyelerinizi... fuhşa mecbur etmeyin.»** âyeti nazil oldu.» (2)

Diğer bir rivayete göre, Abdullah bin Übey bin Selûl, adı geçen cariyelerini döverek fuhşa zorladığında onlardan bir tanesi, «Eğer yapacağımız iş hayırsa bunu çok yaptık. Şer ise artık bırakma zamanımız gelmiştir.» diyerek Resulullah (sav)'a şikayet eder. Bunun üzerine, **«Dünya hayatının geçici metaini...»** âyeti nazil olur.

3 — Taberî Mücahid'den şöyle rivayet eder: «Araplar cahiliye devrinde genç cariyelerine zorla fuhuş yaptırırlardı. Kazandıkları parayı da kendileri alırdı. Abdullah bin Übey bin Selûl'un fuhuş yaptırdığı bir cariyesi vardı. O fuhuş çirkin bularak bir daha yapmayacağına yemin etti. Yine zorlanınca yeşil bir aba karşılığı zina yaparak abayı efendisine getirdi. Bunun üzerine, **«Dünya hayatının geçici metaini...»** âyeti nazil oldu. (3)

Mukatil, «Abdullah bin Übey bin Selûl'un zorla zina yaptırdığı bir cariyesi vardı. Bu âyet onun için nazil oldu.» der.

Bütün rivayetler gösteriyor ki, cariyelerini zinaya zorlayan kimse, münafıkların reîsi Abdullah bin Übey bin Selûl'dür.

Bu âyetlerle, önceki âyetler arasındaki münasebet

Allahu taala önceki âyetlerde fuhuştan, zinadan, kadınlara bakmaktan, kadınlarla bir arada bulunmaktan, avret mahallerinin açılmasından, ziynetlerin gösterilmesinden, evlere izinsiz girmekten ve her türlü ahlak bozucu ve fesada düşürücü kötülüklerden müminlerin kaçınmasını emretmişti. Bu âyet-i kerimelerde ise evlenmeyi teşvik ederek evlenenlere yardım etmeyi emretmektedir. Çünkü evlilik mümini zinadan koruyan, ifetini tahakkuk ettiren ve günahattan uzak tutan hayırlı tek yoldur. Bununla

1 — Zemaşşeri, Keşşaf, C. 3, S. 190.

2 — Süyuti, age, C. 5, S. 44.

3 — Siddık Han, Fethü'l-Beyan, C. 6, S. 636.

beraber insanoğlunun neslinin çoğalmasını sağlayan tek vasıta ve fazilet-i bir toplumun temelidir. İşte bunun içindir ki, âyet-i kerime genç erkek ve kızların evlilik yoluyla iffetlerini korumalarını teşvik etmektedir. Evlilik hususunda maddî ve ictimai engellerin de mutlaka ortadan kaldırılacağına işaret etmektedir.

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : «İçinizden bekarları ve kölelerinizden, cariyelerinizden salih olanları evlendirin.» âyeti, takva ve salahın kıymetine işaret etmektedir. Allah (cc) katında insan mal ve mevkii ile değil, dîn ve takvası ve salahı ile kıymetlidir. Nitekim Allahu taala, «**Akibet, hiç şüphesiz takvaya erenlerindir.**» (Hud: 49) buyurmaktadır.

Zemahşeri: «Bu âyet evlenmeyi niçin köle ve cariyelerin salih olanlarına tahsis etmiştir diye sorulursa, derim ki: Onların dinlerinin ve salih hallerinin korunması içindir. Zira köle ve cariyelerin salihlerine efendileri şefkat göstererek kendi evladları gibi sever ve korurlar. Bunun içindir ki salih oluşlarından dolayı İslâm da bunlara ayrı bir önem vermiştir. Köle ve cariyelerin müfsidleri ise bunun aksinedir.» (4) der.

İkinci incelik : «Eğer fakir iseler Allah onları fazlıyla zengin yapar» âyetinde Allahu taala kendi nefsinin haramdan korumak için evlenme yoluna gidenleri kendi fazlından zengin yapacağını vadetmiştir. Birçok sahabinin de âyeti böyle anladıkları nakledilir. Hatta Ebubekir Sıddık (ra), «Allahu taalanın nikah hususundaki emrine itaat edin ki size vadolunan zenginliğe hemen ulaşasınız.» demiştir.

Hiz. Ömer ve İbnî Abbas (ra)'ın da «Rızınızı nikahla arayın.» dedikleri rivayet edilmiştir. Buna karşılık çok evli olduğu halde yine de fakir olanlar veya zengin iken evlendikten sonra fakir düşen kimseler olduğu söylenebilir. Unutulmamalı ki, Allah (cc)'in bu vaadi meşîyyetine bağlıdır. Nitekim Allahu taala, «Eğer fakirlikten korkarsanız Allah dilerse, sizi yakında kendi fazlından zenginleştirir.» buyurmaktadır. Mevzumuz âyette herne kadar Allah (cc)'in dilemesini ifade eden birşey yoksa da âyetin sonundaki, «**Allahın (lütü) boldur, (O herşeyi) hakkıyla bilendir.**» cümlesi Allah (cc)'in dilemesinin mukadder olduğuna delalet eder. Çünkü Allahu taala, «lütü bol, cömertliği bol» dememiş, «(lütü) boldur, (O herşeyi) hakkıyla bilendir.» demiştir. İşte âyetin sonundaki bu ifade, «Kulları hakkında neyin hayırlı olduğunu bilendir.» anlamına gelir. Şu halde Allah (cc) hikmeti ve kulun

maslahatına göre dilediğini zengin, dilediğini fakir eder. Nitekim hadis-i kudsîde, «Şüphesiz kullarımdan öylesi vardır ki, fakirlik onun hakkında daha hayırlıdır. Eğer onu zengin etsem, güzel halî bozulur.» ifadesi varid olmuştur.

Zenginlik ile nikah arasındaki bağlantının hikmeti ise halktan bazıları-
nın hayaline gelen çocuklar mutlaka fakirliğe sebep olur yanlış zannını
ortadan kaldırmaktır. Zira Allahu taala kulunun nüfusu kalabalık bile olsa
onu zengin etmeye muktedirdir. Böyle olduğu gibi bekar da olsa onu fakir
edebilir. Öyleyse evlenmek insanın fakirliğine, bekarlık ise zenginliğine
vasita olmaz. Şüphesiz Allahu taala kuvvet sahibi ve rezzaktır: «**Kim Allah-
tan korkarsa (Allah) ona bir (kurtuluş) çıkış yeri ihsan eder. Onu hatır ve
hayaline gelmeyecek bir cihetten de rızıklandırır.**» (Talak: 2-3)

Üçüncü incelik: «**Nikaha (evlenmeye imkân) bulamayanlar... (zinaya
karşı) iffetlerini korusun.**» âyeti, evlenme imkânı bulamayan gençleri, Al-
lah (cc) onlara evlenme imkanlarını halkedene kadar nefislerini haramdan
korumaya davet etmektedir.

Dördüncü incelik : «**Onlara Allahın size verdiği maldan verin.**» âye-
tinde latif bir işaret vardır. Zenginlerin elindeki servet, yalnızca onlara e-
manet edilen Allah (cc)'in malıdır. Allahu taala o malı güzel kullanmak ü-
zere onları vekil kılmıştır. Zira Allahu taala, «**(Allahın) size (tasarruf için)
vekalet verdiği (mal)dan (O'nun uğrunda) harcayın.**» (Hadid: 7) buyur-
maktadır. Malın hakiki maliki ancak Allahu taaladır. Zenginler ise malın
hakiki sahibi değildirler. Mal ancak onlara bırakılan bir emanettir.

Beşinci incelik: «**...Eğer kendileri de iffetli olmak isterlerse**» cümlesi
antiparantez bir cümledir. Bu cümleden maksat, efendilerin cariyelerini
fuhşa zorlamaları halinde ne kadar kötü bir iş yaptıklarını bildirmektedir.
Zira esas olan, cariyeler fuhşa meyletseler bile, efendilerin onları koru-
masıdır. Efendiler cariyelerini zorlamasalar, yalnızca davet etseler bile
son derece alçakca bir iş yapmış olurlar. O halde onlar, kendilerini fuhşa
davet eden efendilerinden daha hayırlı, daha şerefli ve daha temizdirler.
Çünkü onlar iffetli yaşamayı fuhşa tercih etmektedirler. Bu tercihleriyle
de namuslu, haysiyetli ve şerefli insanlar olduklarını isbat etmektedirler.

Ebussuud şöyle der: «En az şerefli ve haysiyetli bir kişi bile kendi ha-
riminde olan cariyesini fuhşa değil zorlamak, razı bile olamaz.» (5)

Altıncı incelik : «Dünya hayatının geçici metaini kazanacaksınız diye...» âyeti, efendilerin cariyelerini zinaya zorlamalarının ne kadar çirkin birşey olduğuna işaret eder. Zira insanın sahip olduğu en şerefli şey namus ve haysiyetidir. Onlar ise bu yüksek şerefi, elden çıkması her an mümkün olan dünya metai ile değiştirmektedirler.

Yedinci incelik : «Şüphesiz ki Allah onlara kendilerinin zorlanmalarından sonra da çok bağışlayıcı, çok esirgeyicidir.» âyeti, Allah (cc)'ın mağfiret ve rahmetinin zinaya zorlanan cariyeler için olduğuna işaret etmektedir. Onları fuhşa zorlayanlara gelince, onlara da Allah (cc)'ın laneti ve azabı vardır.

Hasan-ı Basrî (ra), bu âyeti okuyunca, «Vallahi o mağfiret ve rahmet —üç kere tekrarlayarak— o cariyeleredir.» demiştir. Âyetteki «zorlanmalarından sonra da» ifadesi de bunu teyid etmektedir. Çünkü cariyeler bu işi zorla yapmaktadırlar. Bunun için onlardan azab kalkmıştır. Günah ve azab onları zorlayanlarındır.

Ebussuud Efendi bu hususta şöyle der: «Mağfiret ve rahmetin fuhşa zorlanan cariyelere tahsis edilmesi, açıktan, onları zorlayanların Allah (cc)'ın mağfiret ve rahmetinden tamamen uzak olduklarına işaret etmektedir.» (6)

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Âyeti kerimenin muhatabı kimlerdir?

Bazı alimlere göre, «İçinizden bekarları... evlendirin.» âyetinin muhatabı bütün ümmettir. Bu görüşe göre âyetin manası, «Ey müminler, bekar hür erkek ve kadınları evlendirin.» olur.

Diğer bazı alimlere göre âyetin muhatabı yalnız veliler ve efendilerdir.

Başka bir kısım alime göre ise, âyetin muhatabı evli olmayan kimse lerdir.

Kurtubî şöyle der: «Âyet yalnız velilerle efendilere hitab etmektedir. Bir görüşe göre de âyetin muhatabı bekarlardır. Sahih olan birinci görüş tür. Şayet bekarlara hitab etseydi, «evlendirin» kelimesi yerine «evlenin» kelimesi kullanılırdı.» (7)

6 — Ebussuud Efendi, Tefsir, C. 4, S. 58.

7 — Kurtubî, age, C. 12, S. 238.

Bu görüşlerden tercihe en şayan olan, bütün ümmetli muhatap aldığı-
nı söyleyen görüştür. Öyleyse müslümanlara düşen görev, gençler için
evlilik imkanlarını kolaylaştırmak, evliliğe mani olan engelleri ortadan kal-
dırmaktır. Zira evlilik insanları ve nesli haramdan korunmanın tek yolu-
dur.

«**Evlendirin.**» emrinden maksat, yalnız nikah akdini icra etmek değil,
akde götürecektir imkanları hazırlamaktır. Zira âyetle bekarlığı ifade eden
«**eyyamâ**» kelimesi, ister büyük, ister küçük olsunlar evli olmayan bütün
bekarları ifade eder. Şurası muhakkaktır ki yetişkin bir erkeğin velisi ola-
maz. Çünkü o, kendi kendisinin velisidir. Buna göre âyetteki «**evlendirin**»
emrinden maksat, evlenenlere yardım etmek ve evliliği kolaylaştırmaktır.
Zira Resulullah (sav), «Size dinini ve huyunu beğendiğiniz birisi geldiği
zaman onu evlendirin. Eğer evlendirmezseniz yeryüzünde fitne ve fesat
yayılır.» buyurmuştur. (8)

İkinci hüküm : Evlenmek farz mıdır, müstahab mı?

Fakihler evlenmenin hükmü üzerinde ihtilaf ederek birkaç görüşe ay-
rılmışlardır.

Zahirîler, evlenmenin farz olduğu görüşündedirler. Bunlara göre ev-
lenmeyen bir kimse günaha girmiştir.

Şafiilere göre evlenmek mübahtır. Evlenmeyene de hiçbir günah yok-
tur.

Cumhura (Hanefi, Maliki ve Hanşeliler) göre evlenmek farz değil müs-
tahabtır.

Zahirilerin delilleri :

Zahirîler, âyetteki «**evlendirin**» emrinin evlenmeyi farz kıldığı görüşün-
dedirler. Çünkü evlilik nefsi haramdan korumak içindir. Nefsi haramdan
korumak ise farzdır. Dolayısıyla evlenmek de farzdır. Evlenmeyen kimse
günaha girmiş olur.

Cumhurun delilleri :

Cumhura göre, selef alimlerinden evliliğin farz olduğu yolunda bir
nakil yoktur. Onlardan gelen haberler, evliliğin müstahab olduğu yolun-

dadır. Cumhur görüşlerini aşağıya özetle alacağımız delillere de dayan-
dırmaktadır :

1 — Eğer evlilik farz olsaydı Resulullah (sav) ve seleften yaygın ve meşhur rivayetler gelirdi. Çünkü evlenme ihtiyacı umumidir. Bu sebeble gerek Resulullah (sav) devrinde, gerek sahabeler devrinde evlenmeyen hiçbir genç kalmazdı. Halbuki biz gerek Resulullah (sav) devrinde, gerek daha sonra evlenmeyen erkek ve kadınlar olduğunu biliyoruz. Resulullah (sav) da bunların evlenmemelerine karşı çıkmamıştır. İşte bu nakil evlen-
menin farz olmadığına delalet etmektedir.

2 — Eğer evlilik farz olsaydı velilerin evli olmayan dul kızlarını evlen-
meye zorlamaları caiz olurdu. Halbuki şer'an dul bir kadını evlenmeye zorlamak caiz değildir. Zira Resulullah (sav), «Dul bir kadın kendisinden izin alınmadan evlendirilemez.» buyurmuştur.

3 — Cessas: «Evlenmenin müstahab olduğuna, efendilerin köle ve cariyelerini evlenmeye icbar edemeyecekleri üzerinde bütün alimlerin itti-
fak etmeleri de delalet etmektedir. Zira âyet, bekarlarla birlikte köle ve cariyelerden salih olanlarının da evlendirilmesini emretmektedir. Bu da delalet ediyor ki evlenmek veya evlendirmek ister hür, ister köle olsun müstahabtır.» (9)

4 — Resulullah (sav), «Kim benim fıtratımı severse benim sünnetimi işlesin. Nikah da benim sünnetimdir.» (10) buyurmuştur.

5 — Resulullah (sav), «Doğurgan bir nesilden sevimli kadınlarla ev-
lenin. Zira kıyamet gününde diğer peygamberlere karşı çokluğunuzla ifti-
har ederim.» (11) buyurmuştur.

Şafillerin detilleri :

Evlilik yemek-içmek gibi bir ihtiyacı gidermek ve tat almak içindir. Bunlar ise mübahtır. Dolayısıyla evlilik de mübahtır.

Sahih olan cumhurun görüşüdür. Yani evlenmek müstahabtır. Çünkü Resulullah (sav), sahih ve meşhur olan bir hadiste, «Nikah benim sünne-
timdir. Kim benim sünnetimi işlemese benden değildir.» (12) buyurmuş-
tur.

9 — Cessas, age, C. 3, S. 394.

10 — Cessas, age, C. 3, S. 394.

11 — Munziri, Tergib ve Terhib.

12 — Buhari ve Müslim.

Şurası unutmamalı ki, fakih ve alimlerin nikah üzerindeki ihtilafı görüşleri ancak insanın haram işlemekten emin olduğu haller için geçerlidir. Zina yapmaktan korkulursa o zaman evlenmek farzdır. Zira nefsi haramdan korumak farzdır.

Kurtubî şöyle der: «Evliliğin hükmü insanın halinin değişmesiyle değişir. Mesela zinaya düşmekten ve sabredebemekten korkan birisi için evlenmek farzdır. Sabredebilecek olan ve zinaya düşmek korkusundan emin olan kimse için ise evlenmek müstahabtır. Evlenmeye gücü yeten ve evlenmeyi arzu eden kimseler için evlenmek müstahabtır. Bir hürle evlenmeye güç yetiremeyenlerin mümkün merteye nefislerini korumaları farzdır.» (13)

Üçüncü hüküm : Velinin balığe olan bekar kızını zorla evlendirmesi caiz midir?

Şafililer, «İçinizden bekarları... evlendirin.» âyetine dayanarak velilerin balığe olan bekarları rızasını almadan evlendirebileceği görüşündedirler. Zira ayetin umumî ifadesi buna delalet etmektedir. Eğer, «Dul bir kadın kendisinden izin alınmadan evlendirilemez.» hadisi olmasaydı veliler, izin almadan dulları da evlendirme hakkına sahip olurlardı.

Cessas : «İçinizden bekarları... evlendirin.» âyeti yalnız kadınlara has değildir. Bu ifade kadın ve erkekleri birlikte içine almaktadır. Eğer veliler balığe olan bekarları zorla evlendirme hakkına sahip olsalardı, Resulullah (sav), onların evlenmeleri hususunda izin alınmasını emretmezdi. Zira Resulullah (sav), «Bekar bir kızın evlendirileceği haberine karşılık sükut etmesi izin verdiğine delalet eder.» buyurmuştur. İşte bu hadisten de anlaşılıyor ki, balığe olan bekar kızları kendilerinden izin almadan evlendirmek caiz değildir.

İbni Abbas (ra)'tan şöyle rivayet edilmiştir: «Arapların Bekr kabilesinden bir baba ile kızı Resulullah (sav)'a geldiler. Baba kızını kendisinden izin almadan evlendirmiş ve kızı ile arasında anlaşmazlık çıkmıştı. Resulullah (sav) kıza, «Babanın yaptığına izin ver.» dedi.» Bu hadis de balığe olan bekar kızdaki evliliği hususunda izin almanın farz olduğuna delalet etmektedir.» (14)

13 — Kurtubî, age, C. 12, S. 239.

14 — Cessas, age, C. 3, S. 394.

Dördüncü hüküm : Kadının kendi başına nikah akdi yapması caiz midir?

Şafii ve Hanbelî fakihlerine göre, kadın kendi başına nikah akdi yapamaz. Yaptığı takdirde yapılan nikah geçerli değildir. Zira Allahu taala, «İçinizden bekarları... evlendirin.» ve «Müşrik erkeklerle de onlar iman edinceye kadar (mümin kadınları) nikahlamayın.» (Bakara: 221) buyurmuştur. Bu iki âyette de Allahu taala, kadınlara değil erkeklere hitabetmiştir. Bu hitap, evlilik hususunda salahiyetin erkeklere verildiğini göstermektedir.

Eğer kadınların kendi başlarına evlenmeleri caiz olsaydı, velilerin velayet hakları düşmüş olurdu. Evlilik çok çeşitli maksatlar için yapılır. Kadın ise çoğu zaman kadınlık duygularının tesiri altında kalmaktadır. Bu yüzden ona evlenmek muhtariyeti verilemez. Evlilik maksatlarının daha kamil biçimde tahakkuk etmesi için evlilik işi kadınların velilerine verilmiştir.

Şafii ve Hanbelîlerin görüşleri ilim ehlinin ekserisi tarafından da tercih edilmiştir. Sahih olan görüş de budur. Şurası var ki, âyetteki hitap yalnız velilere değil, bütün ümmetedir. Yani Allahu taala bütün müminlere evlenmek isteyenlere yardımcı olmalarını emretmiştir. Müslümanlara düşen görev, evlilik hususunda birbirlerine yardım ederek İslâm toplumunda bekar erkek ve kadın bırakmıyaya çalışmaktır.

Evlilik akdinin hükmü bu âyetten değil, Resulullah (sav)'ın sünnetinden alınmıştır. Zira Resulullah (sav), «Nikah ancak veli ile yapılır.» (15) buyurmuştur. Bir başka hadiste de, «Hangi kadın velisinden izin almadan nikahlanırsa onun nikahı batıldır.» (16) buyurmuştur.

Alusî, şöyle demektedir: «Benim görüşüme göre, âyetteki «evlendirin» emrinin manası, evliliği kolaylaştırmak ve yardımcı olmaktır. Nikahta salahiyetin velilere verilmesinin sahih oluşu bu âyetten değil, diğer deliller ile anlaşılır.» (17)

Beşinci hüküm : Hür bir erkeğin bir cariye ile nikah akdi yapması caiz midir?

Bazı Hanefi alimleri, «İçinizden bekarları... evlendirin.» âyetinin zahirî anlamına dayanarak, hür bir erkeğin bir cariye ile nikah akdi yapma-

15 — İmam Hanbel, Tirmizi, Ebu Davud.

16 — Tirmizi, İbni Mace.

17 — Alusî, age, C. 18, S. 148.

sını kayıtsız şartsız calz görmüşlerdir. İsterse bu erkek, hür bir kadın alabilecek kadar zengin olsun.

Şafilere göre ise, âyetteki, «**evlendirin**» umumi ifadesi hür bir erkeği bir cariye ile nikah akdi yapmasına delalet etmez. Ancak hür bir kadını evlenme gücüne sahip değilse o zaman bir cariye ile evlenebilir. Zira Allah taala, «**Sizden kim hür ve müslüman kadınları nikahla alacak bir bolluğa güç yetiştiremezse o halde sağ ellerinin malik olduğu mümin cariyelerinizden (alsın).**» (Nisa: 25) buyurmaktadır. Bu âyet hususi bir hüküm ifade ettiğinden, umumilik ifade eden âyete takdim edilir. Öyleyse ancak hür ve müslüman bir kadınla evlenmeye güç yetiremeyen erkekler mümin bir cariye ile evlenebilirler.

Altıncı hüküm : Efendi köle ve cariyesini evlenmeye zorlayabilir mi?

Alimler, «**...Kölelerinizden, cariyelerinizden salih olanları evlendirin.**» âyetine dayanarak efendinin köle ve cariyesini kendilerinden izin almadan evlendirme salahiyetine sahip olduğuna hükmetmişlerdir. Zira bu âyet, efendiye köle ve cariyesini evlendirme yetkisi vermekte, onlardan izin alma şartını da koymamaktadır.

Alimler yine bu âyete dayanarak köle ve cariyelerin efendilerinden izinsiz olarak evlenemeyeceklerine hükmetmişlerdir. Eğer efendilerinden izin almadan evlenirlerse, efendilerinin üzerlerindeki sahiplik hukukunu tanımamış olurlar. Üstelik böyle bir durumda kölenin evleneceği kadının geçimini kimin temin edeceği de bilinemez. Bu görüşü, «**Hangi köle efendisinden izin almadan evlenirse zanidir.**» (18) hadisi de teyid etmektedir.

Kurtubî şöyle der: «Alimlerin ekserisine göre efendi, köle ve cariyesini zorla evlendirebilir. İmam Malik (ra) ve Ebu Hanife (ra)'nin görüşü de budur. İmam Şafil (ra)'ye göre ise efendi kölesini zorla evlendiremez. Şafilere göre köle de hür insanlar gibi mükelleftir. Bu sebeble evlilik hususunda zorlanamazlar. Kölenin mükellef oluşu, onun kamil bir insan olduğuna delalet eder. Maliki alimleri, kölenin malikiyeti, efendinin sahipliği yanında yok hükmündedir, görüşündedirler. Kölenin efendisinden izin almadan evlenemeyeceği hususunda icma edilmiştir.» (19)

18 — Şeyh Sais, Tefsir,

19 — Kurtubî, age, C. 12, S. 242.

Yedinci hüküm : Karı-koca fakirlik sebebiyle birbirinden ayrılabilirler mi?

Allimler, «Eğer fakir iseler Allah onları fazlıyla zengin yapar.» âyetine dayanarak, fakirlik sebebiyle nikah akdinin feshedilemeyeceğine hükmetmişlerdir. Zira Allahu taala fakirliği nikaha mani olacak hallerden saymamıştır. Blakis fakirleri evlenmeye teşvik etmiş, onların zenginleştirileceğini vadetmiştir. Madem ki fakirlik nikaha mani bir sebep sayılmıyor, evliliğin bozulmasına da sebep olamaz.

Nekkaş, şöyle der: «Bu âyet, «Koca fakir düştüğü takdirde kadı ondan ailesini ayırır.» diyenlerin iddialarını reddeder. Hatta onların aleyhine bir delil teşkil eder. Zira Allah taala, «Allah onları fazlıyla zengin yapar.» buyurmuş, «Allah (cc) onları birbirinden ayırır.» dememiştir.»

Kurtubî de şöyle der: «Fakirliğin ayrılma sebebi olduğu yolundaki görüş zayıftır. Bu âyet, nafakasından aciz olacak kadar fakir olanlar hakkında bir hüküm getirmemektedir. Ancak evlenen fakirlerin Allah (cc) tarafından zengin edileceklerine dair bir vaad ifade etmektedir. Fakat zengin bir kimse evlendikten sonra karısının nafakasını veremeyecek kadar fakir düşerse o zaman onların ayrılmaları cihetine gldilir. Zira Allahu taala, «Eğer (karı koca) birbirinden ayrılacak olurlarsa Allah herbirini fazl ve keremiyle ihtiyactan vareste kılar.» (Nisa: 130) buyurmuştur.

«Mevzumuz âyet fakirlerin evlendirilmelerine delil teşkil eder. Fakirin fakirliği sebebiyle evlenmek istememesi de doğru değildir. Zira onun rızkı Allah (cc)'a aittir. Resulullah (sav), kendisine hibe edilen bir kadını, bir peştemalden başka hiçbir şeyi olmayan birisiyle evlendirdi ve kadın nikahattan sonra nikahın feshi yoluna gitmedi. Zira evlendiği kimse baştan fakirdi. Şayet baştan zengin olsa ve sonradan fakir düşseydi ayrılma isteğinde bulunabilirdi.» (20)

«İçinizden bekarları ve kölelerinizden cariyelerinizden salih olanları evlendirin. Eğer fakir iseler Allah onları fazlıyla zengin yapar.» âyeti, kız babalarına, kızlarına talib olan temiz, ahlaklı, mazbut gençleri fakirliklerinden dolayı geri çevirmemelerini tavsiye etmektedir. Çünkü mal gelip geçicidir. Allah (cc) da fazlıyla herkesi zengin yapmaya muktedirdir.

Bu âyetten anlaşılıyor ki, yetişkin bir genç evlenmek için zengin olmayı beklememelidir. Allah (cc)'a tevekkül ederek —kazancı az bile olsa— hemen evlenmelidir. Çoğu zaman evlilik insanların hayatını düzene sokar,

daha çok çalışmalarına ve kazanmalarına vesile olur. Zaten Allahu taala da haramdan korunmak için evlenenlere yardım edeceğini vadedmektedir. Nitekim Resulullah (sav) da, «Üç sınıf insana Allah (cc)'ın yardımı haktır: Kendini haramdan korumak için evlenene, ödemek niyetiyle efendisiyle mükatebe yapan köleye ve yalnız Allah için savaşanlara.» (21) buyurmuştur.

Âyette fakirliğin nikahı bozup bozmama yolunda bir sebep olduğuna delalet edecek hiçbir şey yoktur.

Sekizinci hüküm : Mut'a nikahının hükmü nedir?

Bazı alimler, «Nikaha (evlenmeye imkan) bulamayanlar Allah kendilerini fazlından zengin kılincaya kadar (zinaya karşı) iffetlerini korusun.» âyetine dayanarak mut'a nikahının batıl olduğuna hükmetmişlerdir. Şayet mut'a nikahı sahîh olsaydı, nikah imkanından mahrum olan bir genç için Allahu taala «**İsdıfafa**» (korunma'yı), onu fazlından zengin edinceye kadar beklemeyi emretmezdi. «**Korunma**» emri, nikah imkanı bulamayan herkes için geçerlidir.

Mut'a nikahı sahîh olsaydı, Allahu taala onu sarîh bir biçimde emir buyururdu.

Dokuzuncu hüküm : Efendinin kölesi ile mükatebe yapması farz mıdır?

«**Mükatebe**», şer'î istilahta kişinin kölesi ile, hürriyetine karşılık takistile ödeyeceği bir para üzerinde yazılı anlaşma imzalamasıdır. Mükatebe iki şekilde yapılır :

1 — Köle mükatebe ister, efendisi de kabul eder. «**Mükatebe isteyenleri, eğer onlarda bir hayır biliyorsanız kitabete kesin.**» âyeti buna işaret etmektedir.

2 — Köle mükatebe ister, fakat efendisi kabul etmez. Bu durumda mükatebe yapılıp yapılmayacağı hususunda ihtilaf vardır. Zahirîlere göre köle mükatebe istediği takdirde efendinin mükatebe yapması farzdır.

Fukahanın cumhuruña göre ise, köle mükatebe istediği takdirde efendinin mükatebe yapması farz değil, sünnettir.

21 — Tirmizî, Nesâî, İbni Mace.

Zahirilerin delilleri :

Zahiriler, kitabetin farz olduğuna dair Kur'an ve hadisten şu delilleri getirirler :

Kur'an'dan delilleri : «Ellerinizi malik olduğu (köle ve cariyelerden) mükatebe isteyenleri, eğer onlarda bir hayır biliyorsanız, kitabete kesin.» âyetidir. Zahirilere göre bu âyetin nüzul sebebi de bu farziyete delalet eder. Çünkü bu âyet, Hüveyd bin Abdülzî'nin kitabet isteyen Sebih ismindeki kölesi hakkında nazil olmuştur.

Sünnetten delilleri : Enes bin Malik (ra)'ten rivayet edilmiştir: «Şirin isimli kölem benden mükatebe istedi. Kabul etmedim. Giderek Hz. Ömer'e şikayet etti. Hz. Ömer bana gelip kırbaçıyla tehdit ederek «Ellerinizi malik olduğu...» âyetini okudu. Bunun üzerine kölemler kitabet yaptım.»

Davud-u Zahirî: «Eğer kitabet farz olmasaydı, Hz. Ömer, Enes bin Malik (ra) üzerinde kırbaçla durmazdı.» der. Davud-u Zahirî'nin bu görüşü, tablinin bazılarından —Ata (ra), İkrime (ra), Mesruk (ra), Dahhak (ra)— da nakledilmiştir.

Cumhurun delilleri :

Fukahanın cumhuru (Hanefiler, Malikiler, Şafiiler ve Hanbeliler), kitabetin sünnet olduğuna dair şu delilleri getirirler :

1 — Allahu taala, «...**Mükatebe isteyenleri, eğer onlarda bir hayır biliyorsanız, kitabete kesin.**» âyetinde kitabeti efendinin kölesinde bir hayır görmesi şartına bağlamıştır. Buna göre eğer köle kitabet ister ve efendisi onda bir hayır görmezse, muteber olan kölenin isteği değil, efendisinin kararıdır. Âyetin mükatebeyi şarta bağlaması, kitabetin farz değil sünnet olduğuna delalet eder.

2 — Resulullah (sav), «Bir müslümanın malı ancak kendi rızası ile verdiği takdirde helal olur.» buyurmuştur. Köle de bir mal olduğundan mükatebe ancak efendisinin rızası ile olur.

3 — Kölenin efendisinden satışını istemesi halinde efendinin bu isteği kabul etmesinin vacip olmadığı hakkında icma vardır. Efendi bu hususta icbar da edilemez. Mükatebe de bir nevî satışır Dolayısıyla kölenin isteğini efendisinin yerine getirmesi farz değildir.

Cessas bu hususta şöyle der: «Eğer kölenin mükatebe isteğini efendinin yerine getirmesi farz olmasaydı, Hz. Ömer, Enes bin Malik (ra)'i

kırbaçla tehdit ederek kölesiyle mükatebe yaptırmazdı denilebilir. Buna şöyle cevap veririz: Hz. Ömer halkına karşı şefkatli bir baba gibi idi. Onlara dinde en efdal olanı, farz olmasa da maslahat bakımından emreder, yaptırırdı. Burada sahlh olan cumhurun görüşüdür. Zira âyetteki emir, farzetmek için değil, müstahab olduğunu göstermek içindir.» (22)

Onuncu hüküm: «Onlara Allahın size verdiği maldan verin.» âyetinin muhatabı kimlerdir ve verilecek malın ölçüsü nedir?

Müfessirler, âyetin muhatabının kimler olduğu hususunda iki görüşe ayrılmışlardır.

1. Görüş : Âyetin muhatabı zekat vermeleri farz olan zenginlerdir. Zenginler, bu âyet ile zekatlarından bir miktarını da mükatebe yapan kölelere vermekle emrolunmaktadırlar.

Ata, bu âyetin tefsirinde İbni Abbas (ra)'tan şöyle rivayet etmiştir: «Ebu âyetin vermeyi emrettiği mal, zekatın taksimine dair âyetinde sayılan sınıflar içindeki mükatebe yapan kölelere verilmesi icabeden maldır.» Zira onlar aldıkları bu malla kendilerini hürriyete kavuşturmaktadırlar.

2. Görüş : Âyetin muhatabı kölelerin efendileridir. Bu âyet efendilere, mükatebe yaptıkları kölelerine, mükatebe karşılığı alacakları malın bir kısmını vermelerini emretmektedir.

Bu ikinci görüşün daha sahlh olduğunu zannederim. Zira âyetin akışı buna delalet etmektedir. Çünkü âyet efendilere köleleri ile mükatebe yapmayı müstahab kılmaktadır. Aynı şekilde, efendilere, mükatebe yaptıkları maldan bir miktarını kölelikten kurtulmalarına yardım olarak kölelerine bağışlamalarını emreder. (23)

Kurtubi: «Âyetin muhatabları efendilerdir. Âyet onlara kölelerine, kitabet malından bir miktarını veya kendi mallarından vermeyi emretmektedir.» (24)

Fakihler, verilecek malın farz olup olmadığı ve miktarı hususunda ihtilaf ederek yine iki görüşe ayrılmışlardır.

1.) Şafii ve Hanbelilere göre, efendilerin bu malı kölelerine vermeleri farzdır.

22 — Cessas, age, C. 3, S. 396.

23 — İbni Cevzi, age, C. 6, S. 37.

24 — Kurtubi, age, C. 12, S. 252.

İmam Hanbel (ra)'e göre verilmesi farz olan bu malın miktarı, mükatebe akdinde belirtilen malın dörtte biri kadar olmalıdır.

İmam Şafii (ra)'ye göre, verilmesi farz olan bu malın miktarının belirli bir sınırı yoktur.

2.) Maliki ve Hanefilere göre ise verilecek mal farz değildir. Âyet de bu malın verilmesini farz olarak emretmemektedir.

Şafii ve Hanbelilerin delilleri :

Şafii ve Hanbelilere göre, **«Onlara Allahın size verdiği maldan verin.»** âyetinin zahiri, mal vermenin farz olduğuna delalet eder. Çünkü bu hüküm emri ifade eden bir cümle ile varid olmuştur.

Hiz. Ömer bin Hattab'tan şöyle rivayet edilmiştir: **«Hz. Ömer, Ebu Üm-miye isminde bir kölesi ile mükatebe yapmıştı. Bir taksidini vermeye gelen köleye Hz. Ömer, «Bu parayı benden mükatebene yardım olarak geri al.» dedi. Ebu Üm-miye de, «Bu parayı bana taksitlerin sonunda verseydin daha iyi olurdu.» dedi. Hz. Ömer, «O vakte ulaşamayacağımdan korkuyorum.» diyerek, «Onlara Allahın size verdiği maldan verin.» âyetini okudu.»**

Hanefi ve Malikilerin delilleri :

Hanefi ve Malikiler bu âyetin farz kılıcı olmadığı görüşündedirler. Bunlara göre, âyette emir ifade eden iki cümle vardır. Birisi, **«kitabete kesin»** emri, diğeri de **«onlara verin»** emridir. Bu emirlerin her ikisi de ya farzı gerektirir veya gerektirmez. Eğer farzı gerektirseydi, mükatebe isteyen kölenin isteğini efendinin yerine getirmesi farz olurdu. Haibuki bu farz değildir. Öyleyse ikinci emrin de farz olmadığı muhakkaktır.

İbnü'l-Arabî şöyle der: **«Malın verilmesini farz kabul eden Şafiiler, kitabetli de farz kabul etseydiler tercihleri doğru olabilirdi. Fakat İmam Şafii (ra), kitabetin farz olmadığını savunurken mal vermenin farz olduğu görüşündedir. Ayette asıl olan mükatebeyi farz kabul etmeyerek tali olan mal vermeyi farz kabul etmektedir. Bu da benzeri olmayan bir görüş ve delilsiz bir iddiadır.»** (25)

Resulullah (sav), **«Yüz vakiyye üzerine mükatebe yapan bir köle, doksanını ödese de onunu ödemese yine köledir.»** buyurmuştur. Eğer kölenin kitabet akdinden birşey düşmek veya kendi malından vermek farz olsaydı,

mükatebe anlaşmasında tayin olunan malın çoğunu ödediği takdirde geriye kalanın düşmesi ve hürriyetine kavuşması lazım gelirdi.

Hz. Ayşe'den rivayet edilmiştir: Berire isimli bir cariye Hz. Ayşe'ye gelerek efendisyle yaptığı mükatebenin ücreti hususunda yardımını istedi. Hz. Ayşe ona, «Eğer efendin kabul ederse senin azad edicin olayım. Anlaştığınız ücretin tamamını ben veririm.» dedi. Berire, Hz. Ayşe'nin söylediklerini efendisine haber verdi. Efendi razı olmadı. Hz. Ayşe durumu Resulullah (sav)'a anlattı. Resulullah (sav), «Onu satın alarak azad et. Çünkü velayet hakkı azad edene aittir.» buyurdu.

Hanefi ve Malikiler bu hadisle de istidlâl ederek, «Resulullah (sav) Hz. Ayşe'nin teklifini reddetmediği halde, efendisine Berire'nin mükatebede anlaştığı meblağından bir kısmının düşürülmesini veya efendisinin kendi malından ona yardım etmesini emretmemiştir. Şayet mal vermek veya mükatebe bedelinden bir miktar düşürmek farz olsaydı, Resulullah (sav) in bunu emretmesi icabederdi.» derler. (26)

Onbirinci hüküm : Zinaya zorlamak nedir ve zorla yapılan zinada erkek ve kadından had düşer mi?

«...Cariyelerinizi fuhsa mecbur etmeyin.» âyeti insanlardan zorla işlenen bir günahın cezasının düşeceğine delalet eder. Günaha zorlanan insan muaheze edilmez. Günah ise zorlayana aittir.

Zorlamanın vaki olduğu ancak hayati bir tehlike veya herhangi bir uzvunun telef olması ile tesbit edilir. Yalnız sopa ile tehdit etmek veya değnekle döğmek icbar sayılmaz.

Zinaya zorlanan bir kimsenin hükmü, küfre zorlanan kimse gibidir. Küfre zorlanan kimse için Allahu taala, «Kalbi iman üzere (sabit ve bununla) mutmain olduğu halde ikraha uğratılanlar (küfre zorlananlar) müstesna.» (Nahl: 106) buyurmaktadır.

Bazı müfessirlere göre Allahu taalanın «...Eğer kendileri de iffetli olmak isterlerse» kaydını koyması, ancak, zorlamanın bu şartla tahakkuk edeceğini bildirmek içindir. Zira cariyenin kendisi zinayı isterse o zaman zorlamaya gerek kalmaz.

Alimler zinaya zorlanan erkeklerden de kadınlar gibi günahın düşüp düşmeyeceği hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Cumhura göre zorla yaptırılan zinada bir günah olmadığı gibi hem erkekten hem de kadından had düşer. Bu hususta erkek de kadın gibidir. Çünkü Resulullah (sav), «Benim ümmetimden hataen yapılan, unutulmuş ve zorlanarak yapılan işlerin günahları kaldırılmıştır.» (27) buyurmuştur.

İmam-ı Azam Ebu Hanife (ra)'ye göre ise erkeğin zinaya zorlanması ondan zina haddini düşürmez. Ancak Sultan tarafından zorlanması müstesna. Bu hususta erkek için zorlanma olamaz. Zira zorlama ölüm veya bir azanın telef edilmesi şeklinde olur. Böyle bir halde ise erkeğin zina yapma gücü kalmaz. Zorlama ile zina yapabiliyorsa zorlanmadığı anlaşılır. Çünkü gerçekten zorlansa ve korksa idi temas gücünü yitirirdi. Öyleyse zorla yaptırılan zinada erkekten had düşmez.

Cahiliye devrinde zina :

Cahiliye devrinde zina çok yaygındı ve iki şekilde yapılırdı. Biri, bir kadınla birden fazla erkek nikah yapardı. İkinciye ve bazı hür kadınlar tarafından para karşılığı yapılırdı.

Kimsesi olmayan bazı kadınlar fuhşu kendileri için bir geçim yolu yaparlardı. Nikahlandıkları çok sayıda erkekle ilişkide bulunur, onlar da kadının geçimini üstlenirlerdi. Böyle bir kadın gebe kalıp doğum yaptığı zaman, kendisiyle fuhuş yapan erkekleri çağırır ve çocuğun onlardan birinden olduğunu söylerdi. Çocuk, kadının seçtiği erkeğin çocuğu sayılırdı.

Umumi zina ise genellikle cariyeler, bazan da hür kadınlar tarafından yapılırdı. Bu da iki yolla olurdu. Birincisi, efendiler cariyelerinden her ay için belirli bir para talep ederlerdi. Cariye de bu parayı zina yoluyla kazanarak efendisine verirdi. Cariyelerin temiz bir işte çalışma imkanları yoktu. Bu sebeble onlar fuhşu kendilerine bir iş edinirlerdi.

İkincisi ise, Araplardan bazıları genç kız ve cariyeleri bir evde oturarak zina yaptırırlardı. O evde fuhuş yapıldığının herkes tarafından bilinmesi için de kapılarının üzerine bayrak asarlardı. Bu evlere «mevahir» adı veriliirdi. Şayet bu evlerdeki kadınlardan birisi bu rezaleti işlemeye yanaşmazsa efendisi onu zorlayarak yaptırırdı. Münafıkların reisi Abdullah bin Übey bin Selûl de bunlardan birisi idi.

Günümüzde de aynı cahiliye devrindeki gibi aşkar, hatta kanun hi-mayesinde fuhuş evleri ve kadınları bulunmaktadır. Hatta denilebilir ki, şimdiki fuhuş cahiliye devrindekinden daha kötü ve çirkindir. Çünkü o

dönemde fuhuş genellikle cariyeler tarafından yapılırdı. Bugün ise hür kadınlar tarafından yapılmaktadır. Bunun ticaretini yapan sayılamıyacak kadar da çok kimse vardır. Öyle zannediyorum ki bugün çeşitli hastalıkların böylesine yayılmasının sebebi de budur. Zira Resulullah (sav), «Bir toplumda açıkca fuhuş yapılmaya başlandığı zaman geçmişte olmayan birçok hastalık ortaya çıkar.» buyurmuştur. Bu hadis Peygamber efendimizin mucizelerinden birisidir.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Allahu taala, evlenmeyi çok büyük fayda ve yüksek hikmetlere binaen meşru kılmış ve evlilik sebeplerinin kolaylaştırılmasını emretmiştir. Zira yeryüzünün mamuriyeti ve temiz bir neslin ortaya çıkması ancak evlilik hayatıyla mümkündür.

Allahu taala insanların beşeri arzularını hayvanlar gibi istediği zaman ve yerde başıboş biçimde tatmin etmesine müsaade etmemiştir. Bu sebeble kadın-erkek münasebetlerini bir düzene bağlamıştır. Kadın ve erkeğin insanlık şerefini korumak üzere bir evlilik nizamı vazetmiştir. Öyle bir nizam ki, kadın ve erkeğin tam bir anlaşma, birbirlerinden razı olma, bağlılık ve birbirlerini haramdan koruma düşüncesiyle birleşmelerini sağlar.

Cinsi arzu, beşeri arzuların en güçlüsüdür. Bu bakımdan onun başıboş bir şekilde tatmin edilmesi yasaklanmıştır. İnsanları tatmin edecek en iyi yolun evlilik olduğu bildirilmiştir. Bunun için harama bakmak bile yasaklanarak cinsi duyguların helal bir yolla tatmin edilmesi emredilmiştir.

«Size nefislerinizden, kendilerine ısınmanız için, zevceler yaratmış olması, aranızda bir sevgi ve esirgeme yapması da O'nun âyetlerindendir. Şüphe yok ki bunda fikrini iyi imal edecek bir kavim için elbette ibretler vardır.» (Rum: 21) âyeti kerimesi söylediklerimizin büyük bir kısmına işaret etmektedir.

İslâmın çok önem verdiği çocukların necib olmasının, neslin artmasının, hayatın devamının en iyi ve güzel yolu evliliğidir. Resulullah (sav) da çeşitli yol ve suretlerde evliliği teşvik etmiş, «Dünya bir metadır ve onun hayırlısı da salih bir kadındır.» hadisinde görüldüğü üzere kadının dünyanın en hayırlı metası olduğunu beyan etmiştir.

Resulullah (sav) diğer bir hadisi şeriflerinde de salih bir kadının insanın en önemli hazinesi olduğunu şöyle bildirmiştir: «Size insan için en hayırlı olan hazineyi bildireyim mi? Salih bir kadındır. İnsan salih bir

kadına baktıkca mesrur olur. O, birşey buyurdunmu hemen yerine getirir. Kendisinden uzaklara gidildiğinde hem kendisini, hem de kocasının malını korur.»

Allahu taala, evlenmeye mani olarak hallerin kaldırılmasını emretmiştir. Bu manilerin birisi de malidir. Zira bir ailenin kurulması için malî imkân ihtiyacı vardır. Şurası muhakkaktır ki, Allahu taala fakirliğin evlenmeye mani kabul edilmesinin caiz olmadığını bildirmiştir. Çünkü rızık Allah (cc)'a aittir. Allahu taala, iffetlerini korumak için evlenmeyi seçen fakirleri zengin yapmayı tekeffül etmiştir. Öyleyse ümmetin üzerine düşen görev, evlenenlere yardım etmek, sebeblerini hazırlamak ve mümkün olan herşeyi sarfetmektir.

İlahî emir, Allah (cc)'ın fazlından zengin oluncaya kadar haramdan sakınmamazı da kesin bir ifade ile beyan etmektedir. Çünkü Allahu taala, «Nikaha (evlenmeye imkan) bulamayanlar, Allah kendilerini fazlından zengin kılincaya kadar, iffetlerini korusun.» buyurmaktadır.

HALVET VAKİTLERİNDE ODALARA GİRMEK İÇİN İZİN İSTEMENİN ADABI

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِيَسْتَأْذِنَكُمْ الَّذِينَ مَلَكَتْ
 أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ
 صَلَاةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهْرِ وَمِنْ بَعْدِ
 صَلَاةِ الْعِشَاءِ ثَلَاثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ
 جُنَاحٌ بَعْدَ هُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ
 كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾
 وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا
 اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ
 لَكُمْ آيَاتِهِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ
 الَّتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ

غَيْرُ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللَّهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٦﴾

58 — Ey iman edenler, sağ elinizin malik olduğu (köle ve cariyeler), birde sizden olupda henüz bülüğ çağına girmemiş (küçük)ler (şu) üç vakitte, sabah namazından önce, öğle sıcağından elbisenizi çıkaracağınız zaman, bir de yatsı namazından sonra (odanıza girecek olurlarsa) sizden izin istesinler. (Bu) üç (vakit) sizin için avret (ve halvet) vakitleridir. Bunlardan sonra ise birbirinizi dolışmanızda ne sizin üzerinize, ne onların üzerine bir vebal yoktur. Allah (herşeyi) hakkıyla bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

59 — Sizden olan (hür) çocuklar bülüğ çağına ulaştığı zaman kendilerinden evvelkilerin izin istediği gibi izin istesinler. Allah size âyetlerini böylece beyan eder. Allah (herşeyi) hakkıyla bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sahibidir.

60 — Kadınlardan hayızdan, evlattan kesilmiş, artık nikaha ümidleri kalmamış (olan ihtiyarlara gelince: gizli) ziynet (mahalleri)ni erkeklerle göstermemeleri şartıyla (dış) rubalarını bırakmalarında onlar için bir günah yoktur. (Bununla beraber bundan da) sakınmaları (ve örtünmeleri) kendileri için daha hayırlıdır. Allah hakkıyla işiten, hakkıyla bilendir.

(NUR SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

لَيْسْتَ أَيْنُكُمْ

(Liyeste'zinküm): İzin isteme. Buradaki izinden

maksat, «yanınıza girebilir miyim?» demektir.

أَلْحُمُ

(Elhulüme): Hülüm, lügatta rüya görmektir. Burada

ise rüyada kadınla temasta bulunmak demektir.

عَوْرَاتٍ

(Avrâtin): Avret'in çoğuludur. Avret, örtülmesi gereken yerdir.

الْعِشَاءِ

(El işâi): İşâ, yatsı namazı vaktidir.

طَوَّافُونَ

(Tevvâfûne): Tavaf kelimesinin çoğuludur. Tavaf,

bir iş için dolaşmak demektir. Buradaki anlamı hizmetcilerin etrafta hizmet için dönmeleridir.

وَالْقَوَاعِدُ

(Vel kavâidü): Kavâid, kâid kelimesinin çoğuludur.

Kâid, çocuk yapmaktan, adetten kesilen ve evlenme umudu kalmayan kadınlara denir.

غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ

(Gayre müteberricâtin): Müteberricât, teber-

rüc'ün çoğuludur. Teberrüc, gizli şeyleri açmak demektir. Burada ise, kadının zîynetini ve güzelliğini erkeklere göstermek için açması demektir.

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Ey Allah (cc)'a ve Resul (sav)'üne dosdoğru inanan ve şeriatı bir nizam, bir yol bilenler! Mülkiyetinizde bulunan köle ve cariyeleriniz ile he-nüz buluş çağına ermeyen erkek çocuklarınız, şafak zamanı, öğlenin sı-cak zamanı ve yatsıdan sonra yanınıza girmek için sizden izin istesinler. İzinsiz olarak girmesinler. Zira bu vakitler uyku ve istirahat vakti olduğun-dan, izinsiz girdikleri takdirde örtünecek zaman bulamazsınız. Kölelerini-ze, cariyeye ve çocuklarınıza bu vakitlerde odalarınıza izinsiz girmelerinin haram olduğunu öğretin. Bu vakitlerin dışında yanınıza izinsiz girmelerin-de ne sizin için, nede onlar için bir günah yoktur. Çünkü onlar yanınıza yalnız hizmet için girerler.

Allahu taala sizi hiçbir zorlukla mükellef kılmamıştır. Onun bütün emir ve yasakları ancak sizin maslahatınız için vazedilmiştir. Küçük çocukları-nız ballı oldukları, büyük erkekler sınıfına girdikleri zaman onlara yüksek edebleri öğretin. Kendilerinden öncekiler gibi onlar da yanınıza girmek istedikleri zaman sizden izin istesinler. İşte bunlar müminlerin yapışırca-sına tutmaları gereken İslâmî emir ve edeblerdir.

Evlenmekten ümid kesmiş, yaşlılıklarından dolayı erkeklerin kendile-rine kötü bir gözle bakmayacağı kadınların dış elbiselerini çıkarmalarında bir vebal yoktur. Onların çarşaf ve aba gibi örtünme elbiselerini giymeme-lerinde bir beis yoktur. Yalnız onlar gençler gibi örtünürlerse kendileri için daha hayırlıdır.

Allahu taala insanların içinde gizli olanları da bilir. Önceden yaptık-larınızı da. Yaptıklarınızın mükafatını muhakkak göreceksiniz. Allah (cc)'ın azabından sakınınız.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

1 — Şöyle rivayet edilir: «Esmâ binti Ebî Mürsed'in kölesi, girilmesini istemediği bir zaman odasına girmiş. Bunun üzerine Esmâ Rasûlullah (sav)'a giderek «İstemediğimiz vakitlerde hizmetçilerimiz odalarımıza giriyorlar.» dedi. Bunun üzerine, «**Ey iman edenler, sağ elinizin malik olduğunuz...**» âyeti nazil oldu.» (1)

2 — Mukatîl bin Hayyân'dan: «Ensârîlerden bir kişi zevcesi Esmâ binti Ebî Mürsed ile bir yemek yaparak Resûlullah (sav)'ı davet etmişlerdi. O zaman Esmâ, Resûlullah (sav)'a, «Şu ne çirkin şeydir ki karı-koca bir yatakta iken köle veya hizmetçiler odalarına giriyor.» dedi. Bunun üzerine bu âyetler nazil oldu.» (2)

3 — Resûlullah (sav) ensârîlerden Müdleç isminde birini öğle zamanı Hz. Ömer'i çağırmaya gönderdi. Hz. Ömer uyuyordu. Müdleç kapıyı çalıp seslenerek içeriye girdi. Uyanan Hz. Ömer yatakta oturunca avret yerlerinin bir kısmı göründü. Hz. Ömer, «İstiyorum ki Allah (cc) oğullarımızın, hizmetçi ve kölelerimizin bu saatlerde yatak odalarımıza girmelerini yasaklasın. İçeri girerken de ancak izin alarak girsinler.» dedi. Resûlullah (sav)'ın yanına varınca bu âyetlerin nazil olduğunu öğrendi. Allah (cc)'a şükür secdesine kapandı.» (3)

4 — İbnî Ebî Hatem, Süddî'den şöyle rivayet eder: «Resûlullah (sav)'ın sahâbîlerinden bir kısmı bu saatlerde zevceleri ile bir arada bulunurlardı. Bunun için Allahu taala köle ve hizmetçilere bu saatlerde yatak odalarına ancak izin aldıktan sonra girmelerini emretti. Bu emir, «**Ey iman edenler, sağ elinizin malik olduğunuz...**» âyetiyle geldi.» (4)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Allahu taala, «...**Öğle sıcağından elbisenizi çıkaracağınız zaman**» âyetiyle, bu öğle öncesi uyku vaktinde elbiselerin çıkarılmasına sarahaten cevaz vermiştir. Bu vaktin çok az olduğuna da «hin» kelimesi ile işaret etmiştir. Şafak vakti ile yatsı namazı sonrası için «**elbisenizi çıkaracağınız zaman**» ifadesi kullanılmamıştır. Bu saatler herkes yatacağı için zaten elbiselerin çıkarılacağı bellidir. Öyle vaktinde hizmetçi ve cariyelelerin odalara girişi izne bağlanınca elbetteki şafak ve yatsı son-

1 — Alusî, age, C. 18, S. 209.

2 — Sıddık Han, age, C. 6, S. 398.

3 — Alusî, age, C. 18, S. 209.

4 — Süyutî, age, C. 5, S. 55.

rası vakitlerdeki girişler de izne tabi olacaktır. Zira bu vakitler soyunma, istirahat ve uyku vakitleridir.

İkinci incelik : «(Bu üç (vakit) sizin için avret vakitleridir.» denilmesinden maksat, bu vakitlerde insanların umumiyetle elbiselerini çıkarmalarıdır. Halbuki âyetteki ifadeye göre avret olan bizzat vakitlerdir. Öyleyse örtülmeleri gereken de bu vakitlerdir. Bu cümle izin almanın farziletini beyan için gelmiştir. Allahu taala mealen sanki şöyle buyurmaktadır: Bu vakitler avret yerlerinin açıldığı vakitlerdir. Bu vakitlerde yatak odalarına izin almadan girmeyin.

Üçüncü incelik : Âyette yaşlı kadınların örtünmeleri hususunda, «Sakınmaları kendileri için daha hayırlıdır.» buyurulmuştur. Bu ifade genç kadınların örtünmeye nasıl önem vermeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Yaşlı kadınlar için örtünmenin daha hayırlı olduğunun ifade edilmesi, yaşlı kadınlardan da iştahı çeken soysuzlar bulunduğunu göstermektedir. Bunun için onların da örtünmeleri daha doğrudur.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Âyetin muhatabı kimlerdir?

«Ey iman edenler, sağ elinizin malik olduğu...» âyetinin zahiri, hitabın erkeklere olduğuna delalet eder.

Müfessirler, bu âyetin Esmâ binti Ebî Mersed hakkında nazil olduğunu söylerler. Buna göre âyetin muhatabı hem erkekler, hem de kadınlar olmaktadır. Çünkü âyetin nüzul sebebi, kat'i olarak âyetin hükmüne girmektedir. Âyetin zahiri herne kadar erkeklere hitab ediyorsa da nüzul sebebi kadın olduğundan kadınlar da bu hükme girmektedirler.

Fahreddin Razi şöyle der: «Bana göre evla olan, izin alma hükmünün açık bir kıyasla kadınlara da sabit olduğudur. Çünkü erkeklerin avret mahallerini korumaları farz olunca, bütün vücudu avret olan kadınların da korunması farz olur.» (5)

Ebussuud da, «Buradaki hitap özellikle erkekleredir. Kadınlar ise bu hükme nassın delaleti ile girerler.» demektedir. (6)

Bazı müfessirler diğer bir görüşü tercih etmişlerdir. Bu görüş özet olarak şöyledir: Âyetteki «Ey iman edenler» hitabı ister erkek, ister kadın

5 — Fahreddin Razi, age, C. 24, S. 28.

6 — Ebussuud, age, C. 4, S. 72.

olsun, imanlı olan herkesedir. Buna göre âyetteki hükme bütün kadın ve erkekler girmektedir. Buna göre âyetin manası da «Ey iman ile vasıflananlar, Allah (cc) ve Resul (sav)'ünü tasdik edenler, köle ve cariyeleriniz yatak odalarınıza girmek istedikleri zaman sizden izin alsınlar.» olur. Bu görüş şer'î hükme daha uygundur.

İkinci hüküm : **Âyetteki, «sağ ellerinizin malik olduğu» ifadesinden maksat nedir?**

Âyetteki bu ifadeden maksat köle ve cariyelerdir. Halbuki âyetin zahirine bakılırsa hükmün yalnız erkeklerle mahsus olduğu görülür. İbni Ömer ve Mücahid de âyetin zahirine göre hükmetmişlerdir

Cumhura göre izin alma hükmü, hem köleleri, hem de cariyeleri içine almaktadır. Bunlar ister büyük olsunlar, ister küçük farketmez. Taberî ve müfessirlerin ekserisinin tercih ettikleri ve sahîh olan görüş de budur.

Halvet vakitlerinde odalara küçük hizmetçi ve çocukların girmeleri nasîl doğru değilse, kadın olan hizmetçilerin izinsiz girmeleri de öyle doğru değildir. Zira bu vakitler umumiyetle insanın soyunduğu vakittir. Birçok insan vardır ki, vücudunu erkeklerin görmesini nasıl istemezse, kadınların kendilerini çıplak görmelerini de öyle sevmez.

Taberî şöyle der: «Bana göre nakledilen görüşlerin en doğrusu, hem erkeklerin hem de kadınların halvet vakitlerinde odalara girmek için izin istemelerine hükmeden görüştür. Çünkü Allahu taala âyette, «**Sağ elinizin malik olduğu**» demiştir. Bu âyet köle ve cariyeyi birbirinden ayırmamıştır. Öyleyse halvet vakitlerinde kölelerin odalara girmek için izin istemeleri nasıl farz ise, cariyelerin izin istemeleri de öyle farzdır.» (7)

Üçüncü hüküm : **Çocuklar mükellef olmadıkları halde bu âyete nasıl muhatap olurlar?**

Âyetteki hitabın zahiri henüz bülüğa ermemiş küçük çocuklara ise de bülüğa ermiş büyük çocukları da içine almaktadır. Çünkü Allahu taala erkeklerle, kölelerine, hizmetçilerine ve çocuklarına, odalarına izin aldıktan sonra girmeleri gerektiğini öğretmelerini emretmektedir. Öyleyse bu âyet zahirde herne kadar bülüğa ermemiş küçük çocuklara hitap ediyorsa da hakikatta bülüğa ermiş mükellef çocukları da hükmü içine almaktadır. Nitekim Resulullah (sav) da, «Çocuklarınız yedi yaşına girince namaz kıl-

malarını emredin. On yaşına girince namaz kılmadıkları takdirde dövün.» buyurmuştur. Hadiste nasıl yedi yaşındaki çocuğa emrediliyor, on yaşındaki çocuk dövülüyorsa halvet vakitlerinde anne babalarının yanına hem küçük çocuklar hem de bülüğa ermiş çocuklar ancak izin alarak girebilirler.

Dördüncü hüküm : Âyetteki izin alma farz mıdır yoksa müstahab mı?

Âyetteki, «Sizden izin istesinler» emrinin zahiri, izin istemenin farz olduğuna delalet eder. Bazı alimler de âyetin zahiriyle hükmetmişlerdir.

Cumhur ise, âyetteki izin istemenin farz değil, müstahab olduğu görüşündedir. Çünkü bu âyet insanlara güzel ahlaki ve edebi bildirmektedir. Buna göre baliğ olanlar bir ev ve odaya gireceklerinde her zaman izin isterler. Hizmetçiler, köleler ve çocuklar ise yalnız âyette belirtilen üç halvet vaktinde izin istemek mecburiyetindedirler.

İbni Abbas (ra)'tan şöyle rivayet edilmiştir: «Bir âyet vardır ki halkın çoğu gereğini yapmaz. Bu, izin âyetidir. Ben yanımda oturan cariyeme odama izin isteyerek girmesini emrediyorum.» (8)

Cumhura göre bu âyetin hükmü neshedilmemiştir. Bazı alimler ise âyetin hükmünün neshedildiğini söylerler. Zira sahabiler ve tablin bu âyetin hilafına yaşıyorlardı.

Cumhur ise sahabe ve tablin devrinde yatak odalarının kilitlenecek bir kapısı, asılacak bir perdesi olmadığını ileri sürerek ve İkrime (ra)'nın, «İrak'tan birkaç kişi İbni Abbas (ra)'tan izin âyeti ile ilgili görüşünü sordu. İbni Abbas (ra), «Allah (cc) müminleri çok sevdiğinden ve bağışlayıcı olduğundan onların her işte ve yerde örtünmelerini ister. Odaların kapı yerleri perdeli olmadığından hizmetçi ve çocuklar, efendi ve babalarının yatak odalarına habersiz girdiklerinde onları çıplak olarak görürlerdi. İşte Allahu taala, onlar için daha hayırlı olacağından, halvet vakitlerinde odalara girmek için izin istemelerini emretti. Fakat ben henüz bu âyetin hükmü ile amel eden görmedim.» dedi.» (9) rivayetine dayanarak âyetin hükmünün neshedilmediğine hükmederler.

Sahih olan, Kurtubî'nin de dediği gibi, bu âyet neshedilmemiştir. İbni Abbas (ra)'tan yapılan rivayet de buna delalet eder. İbni Abbas (ra)'a göre izin isteme hükmü bir sebebe binaen gelmiştir. Bu da girenlerin içer-

8 — Zemahşeri, age, C. 3, S. 200.

9 — Ebu Davud, Cessas, age, C. 3, S. 406. Süyüti, Tefsir, C. 5, S. 56.

dekileri çıplak olarak görmeleridir. Bu sebep ortadan kalkmadığına göre âyetin hükmü de neshedilmemiştir.

Beşinci hüküm : Çocuklar kaç yaşında baliğ olurlar?

«Sizden olan (hür) çocuklar bülüğ çağına ulaştığı...» âyeti, çocukların yalnız ihtilam olmakla mükellef ve baliğ olduklarına işaret eder.

İhtilam veya aybaşı erkek ve kız çocuklarının mükellefiyet yaşı olan bülüğ çağına erdiklerinin en açık alametidir. Bu hususta fakihler arasında hiç bir ihtilaf yoktur. Ancak ihtilam olmayan çocukların yaş itibariyle kaç yaşında baliğ ve mükellef olacakları hususunda ihtilaf ederek iki görüşe ayrılmışlardır.

İmam Ebu Hanife (ra)'ye göre, ihtilam olmayan çocuğun mükellefiyet yaşı 18 dir. Zira Allahu taala, «Yetimin malına, rüşdüne erinceye kadar, o en güzel olanından başka bir suretle yaklaşmayın.» (En'am: 152) buyurmuştur. Çocuğun rüşde erme yaşı, İbni Abbas (ra)'tan da rivayet edildiği gibi 18 dir. Kız çocukları erkek çocuklarından daha çabuk geliştikleri için bülüğ yaşları 17 olarak tesbit edilmiştir.

İmam Şafil (ra), Hanbeli (ra), Ebu Yusuf (ra) ve Muhammed (ra)'e göre, erkek ve kız çocuklar 15 yaşına girdikleri zaman baliğ ve mükellef sayılırlar. Bunlar İbni Ömer (ra)'den yapılan şu rivayete dayanmaktadırlar: «Uhud muharebesinde Resulullah (sav)'a 14 yaşında bir çocuk arzolundu. Resulullah (sav), çocuğun savaşa katılmasına izin vermedi. Hendek savaşında ise 15 yaşına girmiş bir çocuğun savaşa katılmasına izin verdi.» (10)

Bunlar, genellikle erkek ve kız çocuklarında ihtilam olma yaşının 15'i geçmeyeceği görüşündedirler. O zaman 15 yaşı insanların bülüğ ve mükellefiyet yaşıdır.

Cessas : «...Sizden olupda henüz bülüğ çağına girmemiş...» âyeti, ihtilam olmayan çocukların bülüğlerinin 15 yaş olduğu görüşünde olanların görüşünün batıl olduğuna delalet eder. Zira Allahu taala bu âyette yaşa göre baliğ olanlarla henüz ihtilam olmayanlar arasında bir ayırım yapmamıştır. Resulullah (sav) da, birçok yönden rivayet edilen, «Üç sınıf insandan kalem kalkmıştır: Uyanıncaya kadar uyuyandan, akıllanana kadar deliden, ihtilam olana kadar çocuktan.» hadisinde 15 yaşına ulaşanlar ile ihtilam olmayanları birbirinden ayırmamıştır. İbni Ömer (ra)'den ri-

vayet edilen, «Uhud muharebesinde...» hadisinin sıhhati ise şüphelidir. Zira Hendek muharebesi hicretin beşinci yılında olduğu halde Uhud muharebesi hicretin üçüncü yılındadır. Aradaki fark nasıl bir sene olur. Bununla birlikte savaş izni baliğ olmakla ilgili değildir. Zira bazan baliğ olan kişilerin zayıflıklarından dolayı savaşa katılmalarına izin verilmezken, baliğ olmayan gelişkin ve kuvvetli çocukların savaşa katılmalarına izin verilmiştir. Nitekim Rafi' bin Hedîc'in çocuk yaşta olduğu halde savaşa katılmasına izin verilirken, Sümred bin Cündeb baliğ olduğu halde savaşa katılmasına izin verilmemiştir. Bu da delalet ediyor ki Resulullah (sav) onların ne yaşlarına ne de ihtilam olmalarına bakmıştır.» (11) der.

Cessas, İmam-ı Azam (ra)'ın görüşünü destekleyen birçok şey ortaya koymaktadır. Yalnız sahih olan cumhurun görüşüdür. Çünkü ihtilamın hükümü adetle bilinir. İhtilam olma yaşı da genellikle 15 tir. Zaten Hanefi mezhebinde de muteber olan İmam Muhammed (ra) ile Ebu Yusuf (ra)'ün görüşleridir.

Altıncı hüküm : Koltukaltı ve etek kılının bitmesi baliğ olmaya delalet eder mi?

Fukahadan tercih olunan kavle göre, bülüğ çağı ya ihtilam ile veya 15 yaşına girme ile tesbit edilir.

Yalnız İmam Şafii (ra), koltukaltı ve etek kılının bitmesinin bülüğe delalet ettiği görüşündedir. İmam Şafii, Atıyye-i Kureyzî'den rivayet edilen, «Resulullah (sav) Kureyz kabilesinden koltukaltı ve eteğinde kıl bitenleri öldürtmüş, bitmeyenleri öldürtmemiştir. Bana da baktılar, kıl bitmediği için bıraktılar.» hadisine istinad eder.

Rivayete göre, kendisine bir çocuğun baliğ olup olmadığı sorulan Hz. Osman onda kıl bitip bitmediğini sormuştur. Bu da kıl bitmenin bülüğe delalet ettiğini gösterir. Çünkü Hz. Osman'ın sorusu, sahabeler arasında ittifak edilen bir mesele olmuştur.

Diğer fakihler ise, kıl bitmenin bülüğe delalet ettiği görüşüne itibar etmemişlerdir.

Cessas bu hususta şöyle demiştir: «Atıyye-i Kureyzî'nin rivayet ettiği hadis şer'i bir hükmün isbat edilmesi birkaç açıdan caiz değildir. Birincisi, Atıyye-i Kureyzî denilen şahıs meçhuldür. O, yalnız bu hadis ile bilinmektedir. Rivayeti de âyeti kerimeye ve bülüğün ihtilamla olduğunu bil-

diren habere muarızdır. İkincisi, Atiyye'nin hadisinin lafızları rivayetler arasında çok değişmektedir. Bazı rivayetlerde Resulullah (sav)'ın sakalı veya kılı ustura ile tıraş edilebilecek olanların öldürülmesini emrettiği söylenmektedir. Bazı rivayetlere göre de koltukaltı ve eteğinde kıl bitenlerin öldürülmesi emredilmiştir. Şüphesiz bilinir ki çocuğun bu hale erişmesi için daha evvel baliğ olması gerekir. Üçüncüsü, kıl bitmesi bedenın kuvvetine delalet eder. Resulullah (sav)'ın katledilmelerini emretmesi de baliğ olmalarından değil, kuvvetli olmalarındandır.» (12)

İmam Şafii (ra), kıl bitmesinin bülüğa delalet ettiğini esirlik, cizye ve anlaşma gibi hükümlerin icrasında kabul etmiştir. Yoksa kılın bitmesinin mutlaka bülüğa delalet ettiğini değil. Nitekim bu hususa bazı alimler de işaret etmişlerdir.

Yedinci hüküm : Küçük çocuklara farzları ve ibadetleri yerine getirmeleri emredilir mi?

Bazı fakihler, «...Sizden olupda henüz bülüğ çağına girmemişler...» âyetine dayanarak, henüz baliğ olmayan fakat akli eren çocuklara farzların yerine getirilmesi emredilir görüşündedirler. Bu emir onlar için farz olduğundan değil, onların öğrenip alışmaları içindir. Zira Allahu taala çocuklara üç halvet vaktinde anne-babalarının odalarına girmek için izin istemelerini emretmiştir. Resulullah (sav) da «Çocuklarınız yedi yaşına girince namaz kılmalarını emredin.» buyurmuştur.

İbni Ömer (ra)'den de şöyle rivayet edilmiştir: «Biz çocuklarımıza sağını solundan ayırdettiği zaman İslâmı öğretiriz.»

İbni Mes'ud (ra) da, «Çocuk on yaşına girdiği zaman yaptığı iyilikler, ibadetler defterine yazılır. Büyükler hakkında günah olan şeyleri yaptığı takdirde ihtilam oluncaya kadar yazılmaz.» demiştir.

Cessas : «Çocukların ibadetle emrolunması eğitim öğretim içindir. Onun, öğrenmesi, baliğ olduktan sonra kolayca yapması için alışkanlık kazanması içindir. Çocuklara içki, kumar ve diğer günahlar da yasaklanır. Eğer çocuklukta yasaklanmazsa, büyüdükten sonra onları alıkoymak çok zor olur. Zira Allahu taala, «Ey iman edenler, gerek kendilerinizi, gerek ailelerinizi bir ateşten koruyun ki onun yakacağı insanla taştır.» (Tahrîm: 6) buyurmuştur. Bazı müfessirler bu âyetin tefsirinde, «Çocuklarınıza

dini öğretin, dini terbiyeyi verin ki onları ateşten koruyasınız.» demişlerdir.» (13)

Sekizinci hüküm : Âyetteki «rubalarını bırakmak»tan maksat nedir?

«Zîynet (mahallerini) erkeklere göstermemeleri şartıyla (dış) rubalarını bırakmalarında onlar için bir günah yoktur.» âyeti, kimsenin evlenme arzusunda bulunmayacağı yaşlı bir kadının yabancı erkekler karşısında, sokakta örtündüğü örtüyü, zîynet mahallerini göstermemek kaydıyla çıkarmalarında bir günah olmadığına delalet eder. Yoksa yaşlı kadınların tamamen soyunmalarına delalet etmez. Çünkü tamamen soyunmak, kendi mahremleri yanında bile olsa haramdır. Bu yüzden fakihler ve müfessirler âyetteki «slıyab» (elbise) kelimesinden maksadın çarşaf, dış örtü olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu örtü müslüman kadının zîynetlerini kapatması için giyinmesi emrolunan bir giysidir. Zira Allahu taala, «Ey peygamber zevcelerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle.» (Ahzab: 59) buyurmuştur. İşte bu dış elbiselerini çıkarma izni, kadınlık özelliği kaybolan yaşlı kadınlara mahsustur. Şurası muhakkaktır ki, böyle yaşlı bir kadının da dışarıda giyindiği çarşaf ve emsali gibi elbiselerini çıkarması, bazı erkekler onlara meylettiği takdirde, caiz değildir.

Kurtubî: «Yasaklanan zîynetlerden birisi de kadınların vücut hatlarını gösterecek ince elbisedir. Çünkü Ebu Hüreyre (ra)'den rivayet edildiğine göre Resulullah (sav), «İki sınıf insan vardır ki bunlar ateş ehlidirler. Birincisi, sanki hiç elbise giymemiş gibi ince ve dar elbise giyen kadınlardır. Bunlar bu elbiseleri erkekleri kendilerine celbetmek için giyerler. Bunların saçları da hörgüçlü develerin hörgücüne benzer. Bunlar cennete girmedikleri gibi çok uzaklardan bile duyulan cennet kokusunu —bir rivayete göre de beşyüz yıllık yoldan bile duyulan cennet kokusunu— dahi alamayacaklardır.» (14) buyurmuştur. İbnü'l-Arabî, bu hadisin yorumunda, «Bunları elbiseli kabul etmek, üzerlerinde bir elbise olduğundandır. Bunların çıplaklıkla vasıflandırılması da elbisenin ince ve dar olduğu için vücut hatlarını tamamen göstermesindendir.» demektedir.» (15)

Kurtubî'nin zikrettiği, İbnü'l-Arabî'nin yorumladığı hadisin ikinci bir yorumu daha vardır. Buna göre ince ve dar elbise giyen kadınlar, herne kadar dünya elbisesi giymişlerse de takva elbisesinden yoksundurlar. Zî-

13 — Cessas, age, C. 3, S. 410.

14 — Müslim, Ebu Hüreyre'den.

15 — Kurtubî, age, C. 12, S. 310.

ra Allahu taala, «Ey Ademoğulları, size (şeytanın açmak istediği) çirkin yerlerinizi örtecek bir libas, bir de giyip süsleneceğiniz bir libas indirdik.» Takva libası ise, o, daha hayırlıdır.» (Araf: 26) buyurmuştur.

Bu hususta bir şair de şöyle demiştir: «İnsan takva elbisesi giymedikce, giyinik de olsa çıplak gibidir. İnsanın en hayırlı elbisesi Allah (cc)'a ibadettir. Allah (cc)'a asi olanda ise hayır yoktur.»

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

- 1 — Hizmetçi, cariye ve çocukların halvet vakitlerinde odalara girmek için izin almaları zaruridir.
- 2 — Çocuklara İslâm adabını öğretmek müstahaptır. Bu adabtan birisi de üç halvet vaktinde odaya girmeden önce izin istemektir.
- 3 — Hizmetçi, cariye ve kölenin bütün vakitlerde izin istemesine lüzum yoktur.
- 4 — Müslüman bir kadın kölesine ve baliğ olan çocuğuna karşı açılmalıdır.
- 5 — Yaşlı kadınlara çarşaf gibi dış elbiseler giymek farz değildir.
- 6 — Yabancı erkekler karşısında ziynet yerlerini açmak hususunda yaşlı ve genç kadınlar arasında bir fark yoktur.
- 7 — Allah (cc)'ın kanunları hikmetli ve nizamı rahmettir. Müminlere düşen vazife O'nun şeriatı ile amel etmektir.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

İslâm ıslah edici, faziletli ve yüksek bir ictimâî adab, yüksek bir insanî örnekler manzumesidir. Bütün dinlerin en hayırlı hüküm ve nizamlarını ihtiva etmektedir.

İslâmî terbiye insanları kemale götürdüğü gibi onların doğru bir şekilde yaşamaalarını da temin eder. Çünkü İslâm, bir fazilet ve edeb nümunesidir. Bu âyetler insanları evleri içinde edebe davet ettiği gibi ümmete de en güzel ahlakla ahlaklanmayı öğretmektedir.

İslâm, çocuklara ve hizmetcilere de İslâmî aile ve toplumun devamı için en güzel ahlakı öğretmeyi emreder. Bu ahlak ve terbiye ile toplumu gayri İslâmî vasıflarından arındırır. İslâmî adabın başlıcalarından biri de

bir ev veya odaya girmeden önce izin istemektir. Çünkü önceki âyetlerde Allahu taala, «**Ey iman edenler, kendi (ev ve) odalarınızdan başka (evlere ve) odalara sahipleriyle alışkanlık peyda etmeden ve selam da vermeden girmeyin.**» (Nur: 27) buyurmaktadır.

Sonra da evlerin içindeki izin isteme adabı gelir. Bu da köle, cariye ve çocuklar içindir. Bunlar odalara izin istemeden girdikleri takdirde efendilerinin veya anne-babalarının avretlerine müttali olabılırlar. Oysa insanlar bazı hallerine hiçkimsenin müttali olmasını istemezler. İşte bundan dolayı İslâm, çocuk ve hizmetci bile olsalar, avretlerin açık olduğu vakitlerde odalara girmek için izin istemeyi farz kılmıştır. Bu üç vakitte henüz bülüğa ermemiş gelişkin çocuklar ve hizmetçiler anne-baba, efendi ve hanımefendilerinin avretlerini görmemek için izin istemek zorundadırlar.

Birçok insan bu islami edebten yoksun olduğu için, hizmetçilerden ve çocuklardan saklanacak avretleri olmadığını iddia ederler. Halbuki ruhiyatçılar dahi kabul ederler ki, çocukların gördüğü birçok şey ilerideki hayatlarında etki yapar. Hatta çoğu zaman onların ruhi bunalımlara düşmesine sebep olur. İşte bu yüksek edebi hiçbir beşerî nizamda bulamayız. İslâma şeref olarak edeb, örtünme ve vekar dini olması yeter. Zira o, halkın avretine bakmaktan sakınmayı emrettiği gibi üç halvet vaktinde de odalara girmeyi izne bağlamıştır. Zira o vakitler, genellikle avret mahallerinin açıldığı vakitlerdir.

İslâm hizmetci ve çocukların her giriş çıkışını izne bağlamamıştır. İzin istemeyi yalnız üç halvet vaktine münhasır kılmıştır.

İslâm, kadınları, fitne ve fesada sebep olmamak için, ziynetlerini örtmeye çağırmıştır. Dışarı çıkarken de bütün vücudlarını örtmelerini emretmiştir. Yalnız erkekleri tahrik etmeyen ve fitneye sebep olmayan yaşlı kadınların ziynetlerini açmamak kaydıyla dış elbiselerini çıkarmalarında bir günah olmadığını beyan etmiştir. Ancak bu yaşlı kadınların da dış elbiseler giyerek yabancı erkeklere daha haşmetli bir tarzda görünmeleri kendileri için daha hayırlıdır. Bu islami adaba da daha uygundur. Çünkü Allahu taala, «**(Bununla beraber bundan da) sakınmaları (ve örtünmeleri) kendileri için daha hayırlıdır.**» buyurmuştur.

AKRABA EVLERİNDE YEMEK YEMENİN MÜBAHLİĞİ VE ADABI

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ
حَرْجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرْجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا
مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ
أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَعْمَامِكُمْ
أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَالِكُمْ أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ
أَوْ مَا مَلَكَتْكُمْ مَفَاتِحُهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ
جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا فَإِذَا دَخَلْتُمْ
بُيُوتَ غَائِبَةٍ فَعَلُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللَّهِ
مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ
لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٦﴾

61 - Âmaya göre bir harec (darlık ve günah) yok. Topala göre bir harec yok. Hastaya göre bir harec yok. Size göre de (gerek) kendi evlerinizden, gerek babalarınızın evlerinden, gerek annelerinizin evlerinden, gerek biraderlerinizin evlerinden, gerek kızkardeşlerinizin evlerinden, gerek amcalarınızın evlerinden, gerek halalarınızın evlerinden, gerek dayılarınızın evlerinden, gerek teyzelerinizin evlerinden, gerek (başkasına ait olupda) anahtarlarına malik (ve hazinedarı) bulunduğunuz (evler)den, yahutta sadık dostlarınızın (evlerinden) yemenizde de (bir harec yoktur). Hep birarada toplu olarakta, dağınık dağınıkta yemenizde dahi harec yok. (Şu kadar ki) evlere girdiğiniz vakit Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere kendinize selam verin. İşte Allah âyetleri size böylece beyan eder. Taki anlayasınız.

(NUR SURESİ)

ÂYETİN LAFZİ TAHLİLİ

حَرَجٌ

anlamındadır.

(Haracün): Harec, sözlükte darlık, şeriatte ise günah

مِفْتَاحٌ

tar demektir.

(Mefâtihehü): Miftah'ın çoğuludur. Miftah, anah-

أَشْتَاتَا

dağınık demektir.

(Eştâten): Eştât, şet'in çoğuludur. Şet ise ayrı,

فَسَلِّمُوا

(Fesellimû): Selam vermek demektir.

تَحِيَّاتٌ

(Tahiyyeten): Selam vermek.

مُبَارَكَةٌ

lir. Bereket, artış anlamına gelir.

(Mübareketen): Mübarek, bereket kökünden ge-

طَيِّبَةٌ

(Tayyibeten): Tayyib, güzel demektir.

ÂYETİN İCMÂLİ MANASI

Allah (cc) icmalen şöyle buyurmaktadır: Kör, topal gibi özürlü ve hasta kimselerin sağlıklı kişilerle yemek yemelerinde bir günah yoktur. Çünkü Allahu taala kibri ve kibirliileri sevmez, kullarından tevazu, ehlini sever.

Ey müminler, akrabalarınızın, dostlarınızın evlerinde ve vekalet ettiğiniz, anahtarlarına malik olduğunuz evlerde yemek yemenizde bir günah yoktur. Topluca da yiyebilirsiniz, tek tek de yiyebilirsiniz. Kardeşlerinizin, akrabalarınızın ve dostlarınızın evlerine girdiğiniz vakit selamla girin. Çünkü selam müminlerin şırası ve Allah (cc)'in güzel bereketine bir vesiledir. Selam, İslâm adabıyla edebilenmeniz için Allahu taalanın meşru kıldığı bir hükümdür.

Dünya ve ahiret saadetiniz ve selametiniz için Allah (cc)'in size talim buyurduğu edeb ve hükümlere uyunuz. Böyle olursanız her hakkı ve hayrı bilir, muttaki müminlerden olursunuz.

ÂYETİN NÜZÜL SEBEBİ

1 — İbni Abbas (ra)'tan rivayet edilmiştir: **«Aranızda (birbirinizin) mallarınızı haksız sebeblerle yemeyin.»** (Bakara: 188) âyeti nazil olduğu zaman müslümanlar kör, topal gibi özürlüler ve hastalarla yemek yemekte darlığa düştüler. Çünkü yemek malın en efdalidir. Halbuki Allahu taala malları **«haksız sebeblerle yemeyi»** yasaklamıştır. Kör yemeğin iyisinin nerede olduğunu göremez, hasta kimse de hastalığı nedeniyle yemeği tam yiyemez. İster istemez haklarına tecavüz edilmiş olunur. Müslümanlar işte bu endişe ile onlarla birarada yemek yememeye başladılar. Bunun üzerine, **«Amaya göre bir harc (darlık ve günah) yoktur...»** âyeti nazil oldu.» (1)

2 — Said bin Müseyyib (ra)'ten şöyle rivayet edilmiştir: «Resulullah (sav) ile sefere çıkan bazı kimseler evlerinin anahtarlarını körlere, topallara, hastalara ve akrabalarına bırakırlar ve onlara ihtiyaçları olduğu takdirde evdeki yiyeceklerden yiyebileceklerini söylerlerdi. Onlar, yemeleri halinde ev sahipleri razı olmayabilir düşüncesiyle yemek yemezlerdi. İşte bu sebeble bu âyet nazil oldu.» (2)

3 — Mücahid (ra)'den de bu âyet hususunda şöyle rivayet edilir: Muhtaç durumdaki bazı kör, topal ve sakat kimseleri sağlam kişiler evlerine yemeğe götürürlerdi. Kendi evlerinde yemek bulamayınca da babalarının veya annelerinin evine götürürlerdi. Özürlü kişiler bu evlerde yemek yemekten çekinirlerdi. Zira yemeğin sahibi olmayan kişi kendilerine

1 — İbnî Cevzi, age, C. 6, S. 64. Ebu Hayyan, age, C. 6, S. 473. Süyûtî, age, C. 5, S. 58.

2 — İbnî Cevzi, age, C. 6, S. 64. Vahidi, Esbab-ı Nüzul.

yemek yediriyordu. Bunun üzerine, «Amaya göre bir harec (darlık ve gühah) yok...» âyeti nazil oldu.» (3)

ÂYETİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci İncelik : Allahu taala âyette yakın akrabaların (babalar, aneler, kardeşler, amcalar, dayılar, halalar, teyzeler) evlerini zikrettiği halde evladların evlerini zikretmemiştir. Zira evladın malı babanın malı, evi gibidir. Nitekim Resulullah (sav), «Sen ve senin malın babanıdır.» buyurmuştur. İşte âyette «**kendi evleriniz**» tabiri ile iktifa edilerek evladların evlerinin sayılmaması bu yüzdendir. Baba ile evladın arasındaki yakınlığın kuvvetinden ötürü evladın malik olduğu herşey babanın malı gibidir. Resulullah (sav) şöyle buyurmuştur: «Kişinin yediklerinin en temiz ve güzeli çocuğunun kazancıdır. Zira çocuk da babasının kazancıdır.» (4)

Ebu Hayyan: «Allahu taala âyette «**evleriniz**» tabirini kullanarak ayrıca evladların evlerini zikretmemiştir. Buna göre âyetteki «**kendi evleriniz**» tabirinden maksat, aile ferdlerinin yaşadığı evlerdir. Evladlar daha aile ferdlerinin en yakınlarındandır. Yemek ruhsatının sebebi yakınlık olduğundan evladın da bunlar arasında bulunması zaruridir.» (5)

İkinci İncelik : Meşhur meseldir, birisine «Kardeşini mi yoksa sadık dostunu mu seversin?» diye sorulunca, «Kardeşimi ancak sadık dostum olursa severim.» cevabını vermiş. Birgün evde bulunmadığı bir zaman Hz. Hasan'ın arkadaşları evine geldiler ve yemek yemeye başladılar. Üzerlerine gelen Hz. Hasan, bu durumdan çok sevinerek, «İşte biz sahabilerin büyüklerinden de böyle gördük.» demiştir.

Asrı saadette kişi, sadık dostunun evine girer, yemeğini yer, lazımsa para alırdı. Hatta daha önceden izin verilmişse cariyeye ve kölelerini azad ederdi.

İbni Abbas (ra) şöyle der: «İnsanın sadık dostu, akrabalarından daha yakındır. Zira görülüyor ki, cehennem ehli ateşe atıldıkları zaman, «**Artık bizim için ne şefaathilerden (bir kimse) ne de candan bir dost yok.**» (Şuara: 100-101) diyerek dostlarının yokluğundan yakınırken, anne, baba ve diğer yakınlarının yokluğundan yakınmamışlardır.» (6)

3 — Cessas, age, C. 3, S. 334. İbni Cevzi, Taberi, Süyûti.

4 — Buhari tarihinde, Müslim.

5 — Ebu Hayyan, age, C. 6, S. 474.

6 — Ebu Hayyan, age, C. 6, S. 474.

Üçüncü İncelik : Araplar cömertlikle meşhurdular. Hatta ensarilerden birçoğu yemeğini ancak misafirl varsa yerdı.

Arapların Kenane kabilesinden bir zatın yalnız başına yemek yemesi çok ağırına giderdi. Kimi zaman sabahdan akşama kadar sofrada bekler, bir misafir gelsin isterdi. Akşam olduktan sonra beraber yiyecekleri bir misafir gelmezse çaresiz yemeğini yalnız yerdı. (7)

Bir Arap şairi bu hususu şöyle dile getirir: «Yemek yaptığında ortak olacak bir misafir ara. Zira ben hiçbir zaman misafirsiz yemek yiyen değilim.»

Dördüncü İncelik : Zemahşeri: «**Evlere girdiğiniz vakit...**» o evin ehline Allah (cc)'ın meşru kıldığı selam ile başlayın. Zira selam vermek, selam verilene selamet dilemek olduğu gibi ona canlılık verir. Çünkü müminin mümine daveti selamdır. Selam Allahu taaladan hayrın ziyadeleşmesi ve güzel bir rızık talebidir.» (8)

Fahreddin Razi şöyle der: «Âyetteki, «**kendinize selam verin**» ifadesinde Allahu taala bütün müslümanların nefislerini tek bir nefis gibi kabul etmiştir. Buna göre bir müslümanın diğer bir müslümana selam vermesi, kendisine selam vermesidir. İbni Abbas (ra), «**Girdiğiniz evde kimse olmasa bile «Allah (cc)'ın selamı üzerimize olsun» diye selam verin.**» demiştir.» (9)

Taberî de şöyle der: «Bu husustaki görüşlerin en doğrusu, «Müslümanların evlerine girdiğiniz zaman birbirinize selam verin.» dir. Niçin doğruya en yakın olanın bu olduğunu söyledim? Zira Allahu taala âyetteki, «**evlere girdiğiniz vakit**» tabirinde bir evi değil bütün evleri ifade etmiştir. Bundan maksat da meskenlerin hepsinin âyetin kapsamına girmiş olmasıdır. Ayrıca mescidler de âyetin umumi ifadesine girmektedir.» (10)

ÂYETTEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Âyetteki evlerde yemek yemeden maksat nedir?

Âyeti kerime akraba evlerinde yemek yemenin mübah olduğuna delalet eder. Çünkü akrabaların evlerinde yemek yemede onları zorluğa sevkedecek bir durum yoktur. Ayrıca adet de akrabalara yemek yedirmeyi

7 — İbni Cevzi, age, C. 6.

8 — Zemahşeri, age, C. 3.

9 — Fahreddin Razi, age, C. 18.

10 — Taberî, age, C. 6, S. 448.

icabettirir. Bu adet sarahaten izin vermenin yerine geçer. Öyleyse Allahu taalanın âyette saydığı akrabalarda, izinsiz de olsa, yemek yeme mübah-tır. Çünkü bir akraba evinde yemek yeme onu sevindirir.

Müfesssirlər, âyetteki «**kendi evleriniz**» tabirinden maksadın ne oldu-ğu hususunda üç görüşe ayrılmışlardır.

1. Görüş : «**Kendi evleriniz**»den maksat, çocukların evleridir. Zira çocukların evleri, babaların evi gibidir

3. Görüş : Âyetteki «**kendi evleriniz**»den maksat, aile ferdlerinizin ev-leri, yani, çocuklarınızın, zevcelerinizin, hizmetcilerinizin evleridir.

3. Görüş : Âyetteki «**kendi evleriniz**»den maksat, insanın kendi evidir. Âyetten maksat, çocukların ve zevcelerin malından yiyebilmektir. Zira ço-cuk ve zevcenin malı kocanın malı gibidir.

Bu hususta Cessas şöyle der: «Bu üç görüşten sahih olan ikincisidir. Zira «**kendi evleriniz**»den maksat, kişinin ailesi, çocukları ve hizmetcileri gibi evinde duranların evleridir. Bunlar babanın evinde bulundukları için kendi evine isnad edilmişlerdir. Kişinin kendi malından yemesi zaten mü-bahtır. Âyetteki hitabın zahiri ve başlangıcı bir diğerinin malından yemeyi mübah kılmaktadır. Çünkü Allahu taala, «...**Gerek babalarınızın evlerin-den, gerek annelerinizin, evlerinden...**» buyurmaktadır. Bu, mahrekin olan akrabaların evlerinde ekmek yemenin mübah olduğunu beyan etmektedir. Halkın geleneği de bu şekilde cerayan etmiştir.» (11)

İkinci hüküm : Vekil, müvekkilin malından yiyebilir mi?

«**Anahtarlarına malik bulunduğunuz...**» âyetinin zahiri, vekilin müvek-killinin evinden, malından birşey yiyebileceğine delalet eder.

İkrime (ra)'den şöyle rivayet edilmiştir: «Bir kişi «**anahtara malik**» oldumu birşey yemesi caizdir.»

İbnî Abbas (ra) da «**Anahtarına malik bulunduğunuz...**» âyetinin tef-sirinde, «Kişi müvekkilinin hurmasından yer ,sütünden içebilir.» demiştir. (12)

Bazılarına göre de «**Anahtarlarına malik bulunduğunuz (evler)**»den maksat, yetim malıdır. Vasisi yetimin malından zarar vermemek şartıyla

11 — Cessas, age, C. 3, S. 335.

12 — Ebu Hayyan, age, C. 6, S. 475

ihtiyacı kadar yiyebilir. Zira Allahu taala, «Kim zengin ise (yetimin malını yemeye tenezzül etmesin) kaçınsın. Kim de fakir ise o halde örfе göre (birşey) yesin.» (Nisa: 6) buyurmaktadır.

Üçüncü hüküm : Sadık dostların malından izin olmadan yemek mübah mıdır?

Âyeti kerime, akrabaların ve sadık dostların evlerinde yemek yemenin mübah olduğunu beyan etmektedir. Âyetin nüzulünden önce hiçkimse, günah olacağı endişesiyle, başkasının evinde yemek yemezdi. Allahu taala önce, kör, topal ve hasta gibi özür sahiplerinin akraba ve dost evlerinde yemek yemelerinin mübah olduğunu beyan etmiş, sonra da bütün insanlara akraba ve sadık dostlarının evinde yemek yemeyi mübah kılmıştır. Şu halde bir kimse sadık bir dostunun evine gittiği zaman, ondan izin olmadan birşeyini yemesi helaldir.

Cessas : «Âyet de izinsiz yemenin mübah olduğuna delalet eder. Mesela bir kadının kocasının malından izin almaksızın sadaka vermesi gibi. Çünkü örfen bilinir ki, kadının verdiği sadakaya koca mani olmayacaktır. Nasıl ki, izinli veya kitabet yapan bir köle bir başkasını kendi yemeğine davet edebilir, elinde bulunandan sadaka verebilir. Bu hususta efendilerinden izin almaları da gerekmez.

«Nafi, İbni Ömer (ra)'ın «Bir müslümanın diğer bir müslüman kardeşinin altını, dinar ve dirhemini kullanmakta olduğunu gösterebilir misiniz?» dediğini rivayet etmiştir.

«İbni Kesir, Rassafi'den şöyle rivayet etmiştir: «Ebu Cafer (ra)'ın yanında idik. Ebu Cafer (ra) bize, «Bir müslüman kardeşinizin cebinden veya kesesinden parasını alıp yiyebilir misiniz?» diye sordu. Biz de hayır dedik. Bunun üzerine, «Öyleyse siz kardeş değilsiniz.» dedi.» (13)

İnsanın sadık dostunun malından, aradaki dostluk ve sevgiden dolayı, o bulunmadığı zamanda bile, yemesi mübahdır. Zira gerçek bir dost, dostları malından yediği zaman hem ferahlanır, hem de mesrur olur.

Dördüncü hüküm : Yemekte ortaklığın hükmü nedir?

İnsanın yemekte başkasına ortak olması caizdir. Âyette, «Hep bir arada toplu olarak da, dağılık dağılıkta yemenizde dahi hârec yok.» bu-

yurulması da buna delalet eder. Eğer bir topluluk bir yemeğe ortak olurlarsa beraberce yemeleri caizdir.

İslâmiyetin başlangıcında müslümanlar, başkalarıyla birlikte yemek yemekten, onlardan fazla yiyecekleri korkusuyla, kaçınırlardı. Bundan ötürü aynı kaptan yemek yemezlerdi. İşte Kur'an-ı kerim, birisi diğerinden daha iştahlı olsa, daha fazla yemek yese bile aynı kaptan toplu olarak yemelerini mübah kılmıştır. Buna, «**Bir de sana yetimleri sorarlar... Şayet kendileriyle bir arada yaşarsanız onlar sizin kardeşlerinizdir.**» (Bakara: 220) âyeti de delalet eder. Zira Allahu taala bu âyetle yetimlerin yemeklerini kendilerinkine katarak topluca yemelerini mübah kılmıştır. Yine, Ashab-ı Kehf hakkındaki, «**Şimdi siz birinizi bu gümüş para ile şehre gönderin de baksın, onun hangi yiyeceği daha temizse ondan size bir rızık getirsin.**» (Kehf: 19) âyeti de insanların toplu olarak yemek yemelerini mübah kılmıştır. Zira verilen «**gümüş para**» hepsinin ortak parası idi. Onunla alınacak yiyecek de hepsinin müşterek malı idi. İşte fakihler böyle, müşterek para ile alınan yemeğe «**münahede**» ismini vermişlerdir. Bu şekildeki ortaklık daha çok yolculuklarda yapılır.

Beşinci hüküm: Yakın akrabasından birşey çalanın eli kesilir mi?

Bu hususta Cessas şöyle der: «Mevzumuz âyet, yakın akrabasından birşey çalan kimsenin elinin kesilmeyeceğine delalet eder. Zira Allahu taala âyette yakın akrabaların birbirinin evine izinsiz olarak girmelerini ve yemek yemelerini mübah kılmıştır. El kesilmesine sebep olan hırsızlık ise, saklanıldığı yerden birşeyi gizlice almaktır. Âyetteki evlere girme ve mallarından yeme müsadese ise açıkca gösteriyor ki, çalınan mal onlardan gizli birşey değildir.»

Buna göre sadık dostunun malını çalanın da elinin kesilemeyeceği düşünülebilir. Çünkü mevzumuz âyet, sadık dostların malından izinsiz olarak yemeyi de mübah kılmaktadır. Fakat durum böyle değildir. Bir kimse dostunun malını çalıyorsa onun dostu değil demektir. Dış görünüşte dost sayılsa bile aslında dost olmadığı için yaptığı hırsızlığa karşılık elinin kesilmesi şer'i bir hükümdür.

Yakın akrabasının evinden yapılan hırsızlıkta, helaliyet şüphesi olduğu için el kesme cezası uygulanamaz. Ancak hırsıza tazir cezası uygulanır.

En doğrusunu Allah (cc) bilir.

Altıncı hüküm : Bu âyetin hükmü, izin isteme âyeti ile neshedilmiş midir?

Bazı müfessirlere göre mevzumuz âyetin hükmü, «Ey iman edenler, kendi (ev ve) odalarınızdan başka (evlere ve) odalara sahipleriyle alış-kânlık peyda etmeden ve selam da vermeden girmeyin.» (Nur: 27) âyetiyle neshedilmiştir. Ayrıca Resulullah (sav) da «Müslüman kardeşinin malı ancak onun rızası ile helal olur.» buyurmuştur.

Sahih olan görüşe göre ise, bu âyetin hükmü neshedilmemiştir. Müfessirlerin cumhurunun görüşü budur. Bunu Cessas ve Razi de belirtmişlerdir. Cessas, Nur Suresindeki âyetle mevzumuz âyeti neshedici birşey olmadığını söylemiştir. Mevzumuz âyetle zikredilen husus, özürli kişiler ve yakın akrabalar içindir. «Ey iman edenler, kendi (ev ve) odalarınızdan başka...» âyeti ise özürli kimselerle yakın akrabalar dışındaki kimselere hitap etmektedir.

Resulullah (sav)'ın hadisine gelince, bu hadis de âyetle isim ve vasıfları geçen yakın akrabaların dışındaki kimselere mahsustur.

Allah (cc) en iyisini bilendir.

ÂYETTEN ALINACAK DERSLER

1 — Cihada katılamayan özürli kimselerin diğer müslümanların evlerinde yiyip içmeleri mübahtır.

2 — Adet olduğu üzere, yakın akrabaların evinde izinsiz olarak yiyip içmek mübahtır.

3 — Sadık dostluğun hakkı çok büyüktür. Bu sebeble sadık dostların evinde izinsiz olarak yemek yeme mübah kılınmıştır.

4 — Yemeği ortaklaşa almak ve yemek mübahtır. Bu yemek toplu halde de ayrı ayrı da yenilebilir.

5 — İslâm terbiyesini almak zaruridir. Bir eve girildiği zaman İslâmi aab ve terbiye kurallarına uygun olarak selam verilmelidir.

6 — Müslümanlar karşılaştıkları zaman, Allah (cc)'in meşru kıldığı «Esselamüaleyküm» kelimesi ile selamlaşmalıdırlar.

7 — Allahu taala, mümin kullarının dünya ve ahiret saadetine vesile olacak hükümler vazetmiştir.

AYETTEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Allahu taala halka zulmetmeyi ve zulmen malını yemeyi haram kılmıştır. Bir kimsenin, bir başkasının malını, gönül hoşnutluğu ile vermedikçe yemesi calz değildir. Zira Resulullah (sav), «Müslüman kardeşinin malı ancak onun rızası ile helal olur.» buyurmuştur. Bir başka hadîsde de «Müslüman için diğer bir müslümanın malı, kanı, ırzı ve herşeyi haramdır.» buyurulmuştur.

Allahu taala yakın akrabaların evinde izin almadan yemek yemeyi mübah kılmıştır. Allahu taala bu yakın akrabaları da şöyle beyan etmiştir: Babalar, anneler, kardeşler, amcalar, dayılar, halalar ve teyzeler. Bu akrabalar arasında sıla-i rahim bağları vardır. Bu bağlar sevgiyi gerektirir. Akriba evinde teklifsiz yemek yeme de akrabalık bağlarını kuvvetlendirir, birbirlerini görmeyi, konuşmalarını adet haline getirir.

Yakın akrabaların evlerinde yemek yeme mübah kılındığı gibi, sadık dostların evinde izinsiz olarak yeme de mübah kılınmıştır. Zira sadık dostluk, yakın akrabalık derecesindedir. Sadık dostların birbirleri üzerinde çok büyük hakları vardır. Çok sadık dost vardır ki insanın kardeşinden daha hayırlıdır. Arapların meşhur bir atasözü vardır. Şöyle denilir: «Annenin doğurmadığı çok kardeşin vardır.»

İşte bunlardan dolayı Allahu taala sadık dostların evlerinde onlardan izin almadan yemek yemeyi mübah kılmış, dostluk bağlarının kuvvetlenmesi ve devamı için onu yakın akrabalar sırasında saymıştır.

Sadık dostlara, izinsiz olarak yemek yeme gibi ileri bir hakkın verilmesi İslâm'daki din kardeşliği bağlarının daha da kuvvetlendirilmesi içindir. İslâm şariatının olduğu gibi yüksek insanlık düşüncesinin de hedefi budur.

Allahu taala, mümin kullarına, diğer mümin kardeşlerinin evlerine girerken selam vermelerini emretmiştir. Bu İslâmın yüksek ictimâî ada- bının bir gereğidir. Bu bakımdan Allahu taala müminlere selamı yayma- larını, müslümanların birbirlerini her gördüklerinde selamlaşmalarını em- retmiştir. Çünkü selam İslâmın şiarı ve ümmet fertleri arasında kuvvetli bir bağıdır. Müslümanların birbirlerini sevmelerinin bir işaretidir.

Nitekim Resulullah (sav), şöyle buyurmuştur: «Nefsim kudret elinde olan Allah (cc)'a yemin ederim ki tamamen iman etmedikçe cennete gi-

remezsınız. Birbirinizi içten sevmedikce de imanınız kemale ermeyecektir. Aranızda sevgiye vesile olacak şeyi size bildireyim mi? Birbirinizi tam manasıyla sevmeniz için aranızda selamı yayınız.» (14)

Cahiliye devrinde dostlar birbiriyle karşılaştıkları zaman, «Akşamın hayırlı olsun, sabahın hayırlı olsun vb.» şeklinde selamlaşırlardı. İslâm bu sözlerden daha hayırlısını getirmiştir. Bu, en güzel, en temiz ve sıcak bir karşılama ifadesidir. Bu selam, «Esselamü aleyküm verahmetullahi» sözüdür. Bu selam şekli. «Evlere girdiğiniz vakit Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir sağlık (dilemiş) olmak üzere kendinize selam verin.» âyetiyle beyan edilmiştir.

Selam Allah (cc)'ın isimlerinden birisidir. Müminlerin bu selamı terkederek cahiliye devrindeki «iyi günler, iyi akşamlar» gibi sözlere dönmeleri uygun değildir. Çünkü müslüman İslâmın bütün hükümlerini kabul ettiği gibi İslâmın getirdiği adab ve terbiyeyi de kabul etmek mecburiyetindedir.

ANNE-BABAYA HAYIR VE İTAAT ETMEK

وَلَقَدْ آتَيْنَا لُقْمَنَ الْحِكْمَةَ أَنْ اشْكُرْ لِلَّهِ وَمَنْ يَشْكُرْ
فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ
﴿١٢﴾ وَإِذْ قَالَ لُقْمَنُ لِبَنِيهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ
بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ ﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْإِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ
حَمَلَتْهُ أُمُّهُ وَهْنًا عَلَى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ فِي عَامَيْنِ أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ
إِلَى الْمَصِيرِ ﴿١٤﴾ وَإِنْ جَاهَدَاكَ عَلَى أَنْ تُشْرِكَ بِي مَا لَيْسَ لَكَ
بِهِ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا وَصَاحِبُكُمْ فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفٌ وَاتَّبِعْ سَبِيلَ
مَنْ أَنَابَ إِلَيَّ ثُمَّ إِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَأُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾

12 — Andolsun ki biz Lokman'a, Allaha şükret diye(rek) hikmet verdik. Kim şükrederse ancak kendi faidesi için şükreder. Kim de nankörlük ederse hiç şüphesiz yok ki Allah ganidir (müstağnidir), her hamde layıktır.

13 — Hani Lokman oğluna —o ona öğüt verirken— (şöyle) demişti: «Oğulcağızım, Allaha ortak koşma. Çünkü şirk elbette büyük bir zulumdür.»

14 — Biz insana ana ve babasını tavsiye ettik. Onun anası kendisini zaaf üstüne zaaf ile taşımıştır. Sütten ayrılması da iki yıl (sürmüştür). «Bana ve ana ve babana şükret. Dönüşün ancak banadır.» (dedik).

15 — Eğer onlar sence ilimde (yeri) olmadık herhangi birşeyi bana eş tutman üzerinde seni zorlarsa kendilerine itaat etme. Onlarla dünyada iyi geçin. Bana dönenlerin yoluna uy. Nihayet dönüşünüz ancak banadır. (O vakit) ben de size ne yapıyordunuz haber veririm.»

(LOKMAN SURESİ)

AYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

الْحِكْمَةُ

(El hikmete): Hikmet işte ve sözde isabet etme-

dir. Diğer bir deyişle herşeyi tam yerine koymadır.

غَنِيٌّ

(Ganiyyün): Gani, halka ihtiyacı olmayan.

حَمِيدٌ

(Hamidün): Hamid, yer ve gök ehlinin hamdettiği

zat.

نِعْظُهُ

(Yelzuhu): İzetü kökünden gelir. Nasihat ve irşad

demektir.

وَهْنًا

(Vehnen): Zayıflama demektir.

فِصَالُهُ

(Fisalühü): Fisal, sütten kesmek.

الْمَسِيرُ

(El masîr): Masîr, dönülecek yer demektir.

جَاهِدًا

(Cehadâke): Cehd kökünden gelir. Cehd ise in-

sanın bütün gücünü sarfetmesi demektir.

مَعْرُوفًا
آنَابَ

(Marufen): Maruf, bilinen. Fiillerden güzel olanlar.

(Enabe): Allah (cc)'a dönmek demektir.

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allahu taala salih kulu Hz. Lokman'ın yüksek mevkisine işaret etmek için onun ağızından anne-babanın hakkını beyan etmiş ve Allah (cc) katında en büyük günah olan şirkten kaçınmayı emretmiştir. Allahu taala bu yolla o salih kuluna bağışlamış olduğu akli ve hikmeti de haber vermektedir. Çünkü o, hikmetli konuşur, halka hikmeti öğretirdi.

Allahu taala bu âyetlerde Lokman hakim'in oğluna tavsiye ettiği nasihatlerden bazılarını saymıştır. Bu nasihatların en mühimi de küfür ve şirkten kaçınmaktır. Zira küfür ve şirk en çirkin şeydir. Nitekim Allahu taala, «Kim Allaha eş koşarsa o, yüksekte düşüpde (parçalanmış ve) kendisini kuş kapmış, yahut rüzgar onu uzak bir yere atmış (nesne) gibidir.» (Hac: 31) buyurmuştur.

Allahu taala, Resulullah (sav)'a şöyle buyurmaktadır: Kavmine Lokman'ın oğluna yaptığı nasihatları hatırlat. O, oğlunu çok seven bir insandı. Bu yüzden oğluna şirkin kötülüğünü bildirmiş, nimetleri inkâr etmemesini öğütlemiştir. Şirk açık bir zulüm ve düşmanlıktır. Her kim Halık ile mahluk arasını bir tutar, rezzak olan Allah (cc)'a konuşmayan, duymayan, hiçbir faydası olmayan bir putu eş tutarsa, şüphesiz halkın ilim ve hikmetten en uzağı, en ahmağıdır. Onu hayvanlar sırasında saymak ve zulümle vasıflandırmak elbetteki yerindedir.

Allahu taala, Lokman aleyhisselamın oğluna yaptığı bir başka nasihatı daha bildirmiştir. Bu da anne ve babaya karşı saygı göstermesidir. Biz anne ve babaya karşı şefkat göstermeyi, onlara iyilik yapmayı emretmişizdir. Çünkü onlar çocukları yetiştirmek için birçok zahmetler çekmişlerdir.

Bununla beraber anne ve baba, insanı Allah (cc)'a karşı şirk ve isyana sevkederse elbetteki onların bu hareketinden kaçınmalısınız. Zira Allah (cc)'a isyan olacak yerde anne ve babaya itaat edilemez.

Evlad ile anne-baba arasında en sağlam kanun, anne ve babaya itaat ve onlara iyilik etmektir. Çünkü onlar çocuğu yetiştirme çağında birçok zahmetler çekmişlerdir. Buna karşı yapılması gerekenler şöyle buyurulmuştur: «Onlara acıyarak tevazu kanadını (yerlere kadar) indir ve: «Yarab,

onlar beni çocukken nasıl terbiye ettilerse Sen de onları (öylece) esirge.» de.» (İsra: 24)

Baba ile evlâd arasındaki kural bozulur, anne ve baba çocuklarını şirk ve isyana davet ederlerse, çocuğun onlara itaat etmemesi lazımdır. Allahu taala, âyeti kerimenin sonunda, anne ve baba insanı şirke davet etmedikleri müddetce müşrik dahi olsalar, kendilerine itaat edilmesini ve emirlerinin yerine getirilmesini emretmektedir. Çünkü onların evlâd üzerindeki hakları çok büyüktür. Onların müşrik olmaları, çocuğun büyütülmesi konusunda çekmiş oldukları meşakkate karşı hakettikleri iyiliği zayıf etmez. Ancak Allah (cc)'a isyan edilecek yerde onlara itaat yâsaktır. İnsanı Allah (cc)'in rızasına kavuşturacak en sağlam yol, sadık müminlerin yoludur.

AYETLERİN NÜZÜL SEBEBİ

İbn-i Kesir tefsirinde Saad bin Ebi Vakkas (ra)'tan şöyle rivayet eder: «Anneme karşı çok saygılı ve hayırlı idim. Ben müslüman olunca annem, «Oğlum senin icad ettiğin din nedir? Andolsun ki sen bu dini terkedene kadar hiçbir şey yiyip içmeyeceğim.» diye yemin etti. Ona, «Anne, böyle yapma. Muhakkak ben hiçbir şey için dinimi terketmem.» dedim. Annem bir gün bir gece hiçbir şey yemedi. Bitkin bir hale geldi. Yine de ikinci gün birşey yemedi. Gittikçe meşakkati arttı. Bu halini görünce yanına giderek, «Anne, sen bilirsin. Allah (cc)'a yemin ederim ki senin yüz ruhun olsa ve teker teker senden çıkmış olsalar ben yine de dinimi terketmem. Dilersen ye, dilersen yeme.» dedim.» Annesi Saad (ra)'ın bu salabetini görünce yemek yemeye başladı. Bu hadise üzerine, «Eğer onlar sence ilimde (yeri) olmadık herhangi birşeyi bana eş tutman üzerinde seni zorlarsa kendilerine itaat etme...» âyeti nazil oldu. (1)

AYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci İncelik: Allahu taala anne ve babaya karşı itaatı emir mahiyetinde tavsiye ettikten sonra anneye yapılacak saygıyı da bilhassa beyan etmiştir. Çünkü annenin hakkı, babanın hakkından daha büyüktür. Bundan dolayı da Allahu taala, müstakilen anne hakkını beyan etmiştir. Bu sebeble Resulullah (sav)'a, «Kime hayırlı olalım?» diye sorulduğunda, «Annene... annene... annene.» diye üç kere tekrar ettikten sonra, «Sonra da babana.» buyurmuştur. Bu sebeble bazı müslümanların hakkını ödemek için annelerini sırtlarıyla hacca götürdükleri rivayet edilmiştir.

İkinci incelik : Allahu taala anne ve babaya şükredilmesini bildirirken önce kendisine şükredilmesini emretmiştir. İşte bu takdim, Allah (cc)'in hakkının anne-baba hakkından büyük olduğuna işaret etmektedir. Şu halde evvela Allah (cc)'a şükretmemiz farzdır. Çünkü bütün nimetleri veren O'dur. Anne ve babaya şükretmek ise, Allah (cc)'a şükretmenin bir parçasıdır. İnsan yaratılışındaki gerçek sebep Allah (cc)'tır. Anne ve baba ise zahiri sebeptir. Uygun olan önce hakiki sebebe, sonra da zahiri sebebe şükretmektir.

Üçüncü incelik : Âyetteki «dünya» kelimesi, anne ve baba ile iyi geçinmenin kolaylığına ve geçinme süresinin kısalığına işarettir. Çünkü dünya günleri sayılı ve çok sınırlıdır. Öyleyse bu az bir zamana tahammül etmek zor olmamalıdır. Bir şair bu hususu çok güzel ifade etmiştir: «İnsanın kalb atışları, ona hal dili ile hayatın saniye ve dakikalardan ibaret olduğunu söylemektedir.»

Dördüncü incelik : «Bana dönenlerin yoluna uy.» âyeti, selefin ve salihlerin yollarına uyulmasına işaret etmektedir.

Bazı müfessirlere göre âyetteki «bana dönenler»den maksat Hz. Ebubekir'dir. Yani Hz. Ebubekir'in yoluna uyulması emredilmektedir. Çünkü âyetin nüzul sebebi olan Saad bin Ebi Vakkas (ra)'ın müslümanlığına Hz. Ebubekir sebep olmuştur.

Sahih olan görüş, Alusi'nin de dediği gibi, «bana dönenler» tabiri hususilik değil, umumilik ifade eder. Buna göre kim gerçekten Allah (cc)'a dönmüşse ona uyulması emredilmektedir.

AYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Haramlığa sebep olan süt emzirmenin müddeti ne kadardır?

Fakihler, «Sütten ayrılması da iki yıl (sürmüştür).» âyetine dayanarak hürmete sebep olacak emzirme müddetinin iki yıl olduğuna hükmetmişlerdir. Bu iki sene emme müddetinin tamamıdır. (*) Fakihler ayrıca, «Anne-

(*) Emme müddetinin iki seneye kadar oluşu şöyle izah edilir: Bir çocuk doğumundan iki yaşını dolduruncaya kadar başka bir kadını emdiği takdirde kadın onun süt annesi, çocukları da kardeşleri olur. Çocuk iki yaşını doldurduktan sonra bir başkasını emerse bu, haramlığı icabettirmez. Meşru süt emme süresi içinde Hanefilere göre bir, Şafiilere göre beş defa emmesi haramlığı icabettirir. (Çev.)

ler çocuklarını iki bütün yıl emzirirler.» (Bakara: 233) âyetine de istinad ederler. Bu âyet de gösteriyor ki, süt emme miktarının en çoğu iki sene dir. Bu görüş cumhurun (Şafii, Maliki ve Hanbelliler) görüşüdür.

İmam-ı Azam Ebu Hanife (ra) ise, **«Onun bu taşınması ile sütten kesilmesi (müddeti) otuz aydır.»** (Ahkaf: 15) âyetine dayanarak harama sebeb olacak emme müddetinin iki sene altı ay olduğuna hükmetmiştir.

İmam-ı Azam (ra) bu âyeti kerimeyi iki vecihle delil almaktadır :

Birincisi, âyetteki **«taşınması»** kelimesinden maksat ceninin anne karnında taşınması değildir. Buradaki **«taşınma»** çocuğun annesinin elleri üzerinde taşınmasıdır. Buna göre âyetin anlamı, **«Anne çocuğu doğumundan sonra emzirmek için otuz ay taşır.»** olmaktadır. Dolayısıyla bu müddetin hepsi süt emzirme müddeti olur.

İkincisi ise, Allahu taala bu âyette iki şey zikretmiştir. Birisi **«taşınmak»** diğeri **«sütten kesilmek»** tir. Bu iki şeyi zikrettikten sonra bir de müddet beyan etmiştir ki bu da **«otuz ay»** dır. O zaman bu otuz ay, her ikisine de ayrı ayrı birer müddet olur. Bu ikinci tevcihe göre âyetin manası, **«Otuz ay karnında taşımıştır ve otuz ay da emzirmiştir.»** olur. İmam-ı Azam (ra), bu tevcihlerle çocuğun emme müddetinin otuz ay olduğuna hükmetmiştir.

İmam-ı Azam (ra)'ın bu görüşüne talebeleri olan İmam Muhammed (ra) ve Ebu Yusuf (ra) muvafakat etmemişlerdir. Bunlar da cumhur gibi çocuğun emme müddetinin iki sene olduğuna hükmetmişlerdir.

İmam-ı Azam (ra)'ın delilleri ile cumhurun delilleri karşılaştırıldığında cumhurun görüşünün tercihe layık olduğu görülür. Zira talebeleri bile ona muhalefet etmişlerdir.

En iyisini Allah (cc) bilir.

İkinci hüküm : Gebeliğin şer'i müddeti ne kadardır?

Fakihler, **«Onun bu taşınması ile sütten kesilmesi (müddeti) otuz aydır.»** (Ahkaf: 15) ile, **«Sütten ayrılması da iki yıl (sürmüştür).»** âyetlerine dayanarak gebelik müddetinin enaz altı ay olduğunda icma etmişlerdir. Zira bu iki âyetin farkı gebeliğin enaz altı ay olduğunu göstermektedir.

İbnü'l-Arabî, tefsirinde şöyle der: «Hz. Osmanın hilafetinde bir kadın evlendiği günden altı ay sonra doğum yaptı. Hadise Hz. Osman'a haber verildi. Hz. Osman kadının recmedilmesini emretti. İbnl Abbas (ra) ona,

«Bu kadın seni Allahın kitabı ile muhakeme ederse haksız çıkarsın. Zira Allahu taala, «Onun bu taşınması ile sütten kesilmesi (müddeti) otuz aydır.» (Ahkaf: 15) ve «Anneler çocuklarını iki bütün yıl emzirirler. (Bu hüküm) ömmeyi tamam yaptırmak isteyen(ler) içindir.» (Bakara: 233) buyurmaktadır. Buna göre gebeliğin enaz müddeti altı aydır. Sütten kesme müddeti ise yirmidört aydır.» dedi. Bunun üzerine Hz. Osman kadını salıverdi. Diğer bir rivayete göre Hz. Osman'ı bu hususta uyarayan İbni Abbas (ra) değil, Hz. Ali'dir.» (2)

Üçüncü hüküm : Oğlunu öldüren baba kısas edilir mi?

Fakihlerin cumhuru, oğluna zina iftirası atan babaya had uygulanamayacağı gibi, çocuklarını öldüren anne veya babaya da kısas uygulanamayacağına ittifakla hükmetmişlerdir. Bu husustaki delilleri de, Allahu taalanın «Onlarla dünyada iyi geçin.» emridir. Allahu taala ayrıca evlada anne ve babaya iyilik yapmayı da emretmiştir. Şu halde, çocuğunu öldüren babanın kısas edilmesi ona iyilik olmaz. Zira anne ile baba çocuğun dünyaya gelmesinin sebebdirler. Çocuk ise onların helakine sebeb olamaz. Bu görüşü Resulullah (sav)'ın, «Baba çocuğundan dolayı kısas edilemez.» sözleri de teyid etmektedir.

Dördüncü hüküm : Dinen mahzurlu olan şeylerde anne ve babaya itaat edilir mi?

Allame Kurtubî şöyle der : «Günah işlemekte veya farzlardan birisini terketmekte anne ve babaya itaat edilemez. İtaat ancak mübah olan şeylerde lazımdır. Hasan-ı Basrî'den şöyle rivayet edilmiştir: «Bir anne şefkatinden dolayı çocuğunun yatsı veya sabah namazına mani olmaya çalışırsa ona bu hususta itaat edilmez.» (3)

Kurtubî, sözlerine şöyle devam eder: «Bu âyet anne ve baba kafir ve fakir oldukları takdirde mümkün olduğu kadar yardım edilmesine delalet eder. Çocuk anne ve babasını tatlı bir dille İslâma davet etmelidir. Hz. Ebubekir'in kızı Esmâ, müşrik olan süt annesi yardım istemek için gelince Resulullah (sav)'a, «Süt annem yardım istemek için yanıma gelmiş. Yardım edebilir miyim?» diye sordu. Resulullah (sav), «Evet, yardım edebilirsin.» buyurdu.» (4)

2 — İbnü'l-Arabî, age, C. 3.

3 — Kurtubî, age, C. 14, S. 64.

4 — Kurtubî, age, C. 14, S. 65.

Alimler bu hükümleri, «Eğer onlar sençe ilimde (yeri) olmadık herhangi birşeyi bana eş tutman üzerinde seni zorlarsa kendilerine itaat etme.» âyetinden istinbad etmişlerdir. Şirkte anne ve babaya itaat nasıl haram ise bütün günahlarda da itaat öyle haramdır. Zira Halık'a isyan olan şeyde mahluka itaat edilmez.

Bu hususu raşid halife Hz. Ebubekir ilk hutbesinde halka açıkca şöyle beyan etmiştir: «Ey insanlar, ben sizin en hayırlınız olmadığım halde size emir oldum. Eğer emirliği iyi yaparsam bana yardımcı olun. Eğer iyi yapamazsam beni düzeltin. Ben Allah (cc)'a itaat ettiğim müddetce bana itaat edin. Şayet Allah (cc)'a isyan edersem, bana itaat etmeniz farz değildir.»

Beşinci hüküm : Mümin olmayanların yoluna gitmek sahih midir?

«Bana dönenlerin yoluna uy.» âyetinin zahiri selefin ve salih müminlerin yolundan gitmenin farz olduğuna delalet, münafık ve kafirlerin yoluna gitmenin de haram olduğuna işaret eder. Bu maksadı Allahu taala, «Kim kendine doğru yol besbelli olduktan sonra peygambere muhalefet eder, müminlerin yolundan başkasına uyup giderse onu döndüğü o yolda bırakınız. (Fakat ahirette) kendisini cehenneme koyarsınız. O ne kötü bir yoldur.» (Nisa: 115) âyetiyle en sarîh şekilde beyan etmektedir. Öyleyse tevhid ehlinin bayrağı altında toplanmak, onların yolundan gitmek lazımdır. Zira hayır onlara katılmakta ve onların yolundan gitmektedir.

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

- 1 — Hikmet ilahlî bir bağıştır. Ona ancak takva ve salih amelle ulaşılabilir.
- 2 — Nimete şükretmek farzdır. İnsanlara şükretmeyen Allah (cc)'a şükretmez.
- 3 — Anne ve babaya itaat Allah (cc)'a itaattir. Anne ve babaya hayır yapmak ibadettir.
- 4 — Şirk en büyük günahdır. Şirk, insanların bütün salih amellerini yok eder.
- 5 — Anne hakkı baba hakkından daha büyüktür. Zira anne daha çok zahmet çeker.
- 6 — Allah (cc)'a isyanda anne ve babaya itaat yoktur. İtaat ancak hayır ve mübah olan şeydedir.

AYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Allahu taala, anne ve babaya iyilik yapmayı tavsiye ederek onlara itaat etmeyi emretmiştir. Bilhassa anneye karşı ihtimamlı bir ifade kullanarak onun hakkının baba hakkından daha büyük olduğunu beyan etmiştir. Çünkü anne çocuğu yetiştirmede daha çok zahmet çekmiştir. Uzun bir müddet onu karnında taşımış, onun için uykularını terketmiş ve onun bakımı ile meşgul olmuştur. Bu ağır yükü çekmesindeki başlıca amil de meyve verecek bir ağaç gibi gördüğü çocuğundan gelecekte evladlar beklemesidir.

Annenin yaptıklarına karşı hangi akıllı insan, akıllı evlad kötülük yapabilir, ona eziyet edebilir. Çünkü anne Allah (cc)'tan sonra insanın yaşama vesilesidir. Eğer annenin sevgisi ve bakımı olmasa, karşılaştığı güçlüklerle tahammül etmese, hiçbir çocuğun normal yetişmesi mümkün değildir.

Allahu taala, müşrik dahi olsalar anne ve babaya itaat etmeyi ve onlara şükretmeyi emretmiştir. Yalnız şu var ki, anne ve baba evladı küfre yöneltmek isterlerse elbette bu hususta onlara itaat yoktur. Hatta bu hususta onlara karşı geliş isyan etmekte bir günah da yoktur. Zira Allahu taala, «Biz insana ana ve babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Anası onu tutman üzerine seni zorlarsa kendilerine itaat etme.» buyurmaktadır. Allah (cc)'a isyan olan yerde hiçbir mahluka itaat edilemez.

Anne ve babaya itaat, Allah (cc)'a itaat şartına bağlanmıştır. Bu itaat seriatin kabul ettiği hududlar çerçevesinde olmalıdır. Bu çerçevede içinde ne Allah (cc)'in hukukuna tecavüz vardır, nede kulların hukuku zayi olur.

Anne ve babaya şükretmek Allah (cc)'a şükretmektir. Allah (cc)'a isyan olmayan şeyde onlara itaat etmek Allah (cc)'a itaattir. Zira Allahu taala, «Biz insana ana ve babasına iyilik etmesini tavsiye ettik. Anası onu zahmetle (karnında) taşıdı. Onu zahmetle de doğurdu. Onun bu taşınması ile sütten kesilmesi (müddeti) otuz aydır.» (Ahkaf: 15) buyurmaktadır.

CAHİLİYETTE VE İSLAM'DA EVLAD EDİNMENİN HÜKMÜ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللَّهَ وَلَا تُطِيعِ الْكَافِرِينَ وَالْمُنَافِقِينَ إِذْ اللَّهُ
كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ۝ (۱) وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ إِذْ اللَّهُ
كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ۝ (۲) وَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ وَكِيلًا
۝ (۳) مَا جَعَلَ اللَّهُ لِرَجُلٍ مِنْ قَلْبَيْنِ فِي جَوْفِهِ وَمَا جَعَلَ
أَزْوَاجَكُمْ أَلْفًا تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ أُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ
أَدْعِيَاءَكُمْ أَبْنَاءَكُمْ ذَٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِأَفْوَاهِكُمْ وَاللَّهُ
يَقُولُ الْحَقَّ وَهُوَ يَهْدِي السَّبِيلَ ۝ (۴) أَدْعُوهُمْ لِأَبَائِهِمْ
هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللَّهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا آبَاءَهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ
فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ
وَلَكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا

- 1 — Ey peygamber, Allahtan kork. Kafirler ve münafıklara itaat etme. Şüphesiz ki Allah hakkıyla bilendir, yegane hüküm ve hikmet sahibidir.
- 2 — Sana Rabbinden ne vahy olunursa ona uy. Muhakkak ki Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.

3 — Allaha güvenip dayan. Koruyucu olarak Allah yeter.

4 — Allah bir adamın içinde iki kalb yaratmadı. Kendilerinden «zi-har» yaptığınız karılarınızı o, sizin analarınız (yerinde) tutmadı(ğı gibi) evladıklarınızı da (öz) oğullarınız (gibi) tanımadı. Bu, sizin ağızlarındaki lafınızdır. Allah hakkı söyler ve O, (doğru) yolu gösterir.

5 — Onları babalarına nisbetle çağırın. Bu, Allah indinde daha doğrudur. Eğer babalarını(n kim olduğunu) bilmiyorsanız o halde (esasen) dinde kardeşleriniz (olmakla beraber) dostlarınızdır da. Hata ettiklerinizde ise üstünüze bir vebal yoktur. Fakat kalblerinizin (kasd ve) taammüd ettiği (vebal) vardır. Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir.

'AHZAB SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

اَتَّقِ اللَّهَ

(Ittekillahe): Allah (cc)'a takva olmakta sebat ve de-

vam et.

الْكَافِرِينَ

(El kâfirîn): Kafirîn, kafir kelimelerinin çoğuludur.

Kafir, Allah (cc)'ın nimetlerini inkâr eden demektir. Bazı alimler küfrün dört çeşit olduğunu söylemişlerdir: 1.) Cehlî küfür. Allah (cc)'ı tanımamak, kalbi ve diliyle inkar etmek. 2.) İnkârî küfür. Bildiği halde inkâr ederek kafir olmak. Kalbiyle bildiği halde lisanıyla inkâr etmek. İblisin ve kitap ehlinin küfrü böyledir. 3.) İnadî küfür. Kalbiyle bildiği, lisanıyla söylediği halde hasedinden dolayı inkâr etmek. Ebu Cehil ve benzerlerinin küfrü gibi. 4.) Nifakî küfür. Lisanıyla söylediği halde kalbiyle inkâr etmek. Söylediğine inanmamak. Münafıkların küfrü.

وَكَيْلًا

(Vekilen): Vekil, âyetteki manası, kullarının rızık-

larına kefil olan.

تُظَاهِرُونَ

(Tuzâhîrûne): Muzahere kökünden gelir. Bu da

zevcesine, «Sen bana anamın sırtı gibisin.» diyerek onu kendisine haram kılmadır.

أَدْعِيَاءُكُمْ

(Ediyâdeküm): Ediyâ, daiy kelimesinin çoğuludur.

Daiy oğulluk edinme.

أَقْبِطْ

(Eksatü): Kıst kökünden gelir. En adil manasındadır.

مَوَالِيكُمْ

(Mevâliküm): Mevla kelimesinin çoğuludur. Mev-

la, efendi demektir.

غَفُورًا

(Gafuren): Gafur, günahları affeden, yarlıgayıcı.

رَحِيمًا

(Rahimen): Rahim, esirgeyici.

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allahu taala kerim peygamberine takvayı ve haramlardan kaçınmayı emrederek kafirlere ve münafıklara itaat etmeyi yasaklamıştır. Çünkü onlar Allah (cc)'in, Resul (sav)'ünün ve müminlerin düşmanlarıdır. Onlara hiçbir şey emanet edilemez. Onlarla herhangi bir işte istişare de yapılamaz. Onların içi ayrı dışı ayrı, suretleri ayrı, hakikatleri ayrıdır. Bu yüzden onlardan kaçınmak, onlara uymamak lazımdır. Onlar fasıktırlar, Allah (cc)'in taatından çıkmıştırlar.

Buradaki hitap peygambere olmakla beraber ümmetli irşad içindir. Ki, ümmet takva yolunda yürüsün ve Kur'anın hidayetiyle hidayetlensin.

Cahiliyet devrinde dinin yasak ettiği birçok şeyler ihdas ederek bunların da din olduğunu iddia ederlerdi. İşte Kur'an bunların bu icadlarını iptal etmiş, bütün hurafeleri hak ile ortadan kaldırarak dini sağlam ve selim bir temel üzerine oturtmuştur.

Allahu taala özetle şöyle buyurmaktadır: Ey peygamber, muttaki ol. Allah (cc)'a itaat etmeye devam et. Münafık ve kafirlerin çağıracağı yola gitme. Onlara itaat etme. Zira Allah (cc) kullarının kalbini en iyi bilendir. Hiçbir şey O'ndan gizli değildir. Rabbinden sana vahyolunana uy. Hiçbir müşrikin tehdit ve eziyetinden korkma. Çünkü Allah (cc) seninledir. Bütün işlerinde O'na sığın. Yegane koruyucu ve yardımcı O'dur.

Allahu taala cahiliye devrinin sapıklık ve ilhadlarını reddetmiştir. Bir şahsın içinde iki kalb nasıl olmazsa, insanın zihar yaptığı zevci de annesi olmaz. Evlatlığı da onun öz oğlu olamaz. Çünkü anne insanı doğurandır. Nitekim Allahu taala, «İçinizden «zihar» yapagelenlerin karıları onların anaları değildir. Anaları kendilerini doğuranlardan başkası değildir.»

(Mücadele: 2) buyurmuştur. İnsanın hakiki oğlu da onun sulbünden gelendir. Bir insanın iki babası olması mümkün değildir. Onlar «zihar» yaptıkları karılarını nasıl anneleri yerine koyar, başkalarının çocuklarını nasıl kendi oğulları kabul ederler? Cahiliyet dönemine alt bu iddialar yalnızca yalan ve Allah (cc)'a iftiradır. Allah (cc) hakkı söyler ve insanları en sağlam yola iletir.

Allahu taala evlad edinilmiş kimselerin öz babalarına nisbet edilmesini emretmektedir. En doğru olan da budur. Eğer evlad edindiklerinizin babalarını bilmiyorsanız onlar sizin din kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Onlarla konuştuğunuzda din kardeşliğini ve dostluğu kasdederek «kardeşim» diye hitab ediniz. Şimdiye kadar yaptığınız hatalardan dolayı size bir günah yoktur. Yalnız kalblerinizin kasdettiğine günah vardır. Allah (cc) gafurdur, rahimdir.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

Müfessirler bu âyetlerin nüzulünde birçok sebep saymışlardır. Biz bunların en sahih olanlarını beyan edeceğiz.

1 — Ebu Süfyan bin Harb, İkrime bin Ebu Cehil ve El-Aver es-Selami Hudeybiye anlaşmasından sonra Medine'ye gelerek Abdullah bin Übey bin Selul, Muatteb bin Kuşer, Ced bin Kay ile görüştüler. Sonra hep birlikte Resulullah (sav)'a gelerek birtakım tekliflerde bulundular. Bunlardan birisi de Resulullah (sav)'ın Lat ve Uzza isimli putlar hakkında konuşmaması ve onların da şefaataci olduğunu kabul etmesi idi. Resulullah (sav) bu teklifi kerih görerek reddetti. Bunun üzerine, «**Ey peygamber, Allaktan kork. Kafir ve münafıklara itaat etme...**» âyeti nazil oldu. (1)

2 — Kureyşilerden Cemil bin Ma'mer el-Fihri, çok zeki ve her duyduğunu ezberleyen bir kimse idi. Bu yüzden ona, «Bu adamın içinde iki kalb vardır.» derlerdi. O da, «Evet benim içimde iki kalb vardır. Bunların her birisiyle Muhammed'in düşündüğünden daha iyi düşünürüm. Onun bildiğinden daha iyi bilirim.» derdi. Bedir savaşında yenilen müşriklerin arasında olan Cemil, papuçlarının biri elinde olduğu halde kaçarken Ebu Süfyan'a rastlar. Ebu Süfyan ona ne yaptıklarını sorunca, «Bozguna uğradık, yenildik.» cevabını verir. Ebu Süfyan, «Sana böyle ne oluyor? Papuçlarının biri elinde, diğeri ayağında.» deyince, «Ben farkında değilim. Papuçlarımın ayaklarımda olduğunu sanıyordum.» dedi. Bugünden sonra Kureyşiler onun iki kalbi olsaydı böyle ahmakca bir yapmayacağını an-

1 — Vahidi, Eshab-ı Nüzul. Süyüti, age, C. 5, S. 180. İbni Cevzi, age, C. 6, S. 349.

ladılar. Bu olaydan hemen sonra da «Allah bir adamın içinde iki kalb ya-
ratmadı...» âyeti nazil oldu. (2)

3 — «Süyûti, Mücahid'den şöyle ricayet etmiştir: Resulullah (sav) Zeyd bin Harise (ra)'yi evlad edinmişti. Vahiy gelmeden önce de onu azad etmişti. Daha sonra Resulullah (sav) Zeynep binti Cahş (r.anhüma)'-la evlenince yahudi ve münafıklar, «Muhammed'i görüyor musunuz? Oğlu-
nun karısıyla evlenmeyi yasakladığı halde kendisi oğlunun karısı ile evle-
nıyor.» dediler. Bunun üzerine, «...Evladlıklarınızı da (öz) oğullarınızı (gibi) tanımadı.» âyeti nazil oldu (3).

4 — Buhari, Ömer bin Hattab (ra)'tan şöyle rivayet etmiştir: «Zeyd
bin Harise (ra)'ye «Onları babalarına nisbetle çağırın.» âyeti nazil oluncaya
kadar Zeyd bin Muhammed derdik.» (4)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Allahu taala, peygamberine bazı âyetlerde «Ey resul» diye hitab ettiği gibi burada da «nebi» lafzıyla hitab ediyor. Allahu taala-
nın peygamberini «nebi ve resul» sıfatlarıyla çağırması Resulullah (sav)'ın makamının yüceliğine ve diğer peygamberlerden üstünlüğüne işaret et-
mektedir. Bu hitap ayrıca bize Resulullah (sav)'la nasıl konuşmamız ge-
rektiğini de öğretmektedir. Biz onun ismini andığımız zaman son derece
hürmetli olmamız icabeder. Nitekim Allahu taala «Peygamberi, kendi ara-
nızda birbirinizi çağırdığınız gibi çağırmayın.» (Nur: 63) buyurmuştur.

Ebu Hayyan: «Allahu taalanın Kur'andaki «Ey nebi, ey resul» hitab-
ları onun faziletini ve büyüklüğünü bildirmektedir. Onun dışındaki peygam-
berlerin, »Ey Adem, ey Nuh, ey İbrahim...» gibi sadece isimleri geçerken
Resulullah (sav)'ın ismi saraheten verilse bile hemen peşine «resul» vasfı
da zikredilmiştir. İşte bu gösteriyor ki, o, şüphesiz Allah (cc)'ın resulüdür.
Kur'anın bu üslubu bize de onu konuşurken «resul» vasfıyla anmamızı
telkin etmektedir. Kur'anda nerede onun ismi kasdedilmişse onun nübüv-
vet ve risalet vasıfları geçer. Mesela, «Andolsun size kendinizden öyle bir
resul gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir.»
(Tövbe: 128), «Resul dedi ki: «Ey Rabbim, kavmim hakikat şu Kur'anı met-
ruk (birşey) edindiler.» (Furkan: 30), «O nebi, müminlerin öz nefislerinden
evladır. Zevceleri anneleridir.» (Ahzab: 6) âyetlerinde görüldüğü gibi Hz.

2 — Süyûti, age, C. 5, S. 180. İbni Cevzi, age, C. 6, S. 349.

3 — Süyûti, age, C. 5, S. 180. İbni Cevzi, age.

4 — Buhari.

Peygamber Kur'anda ismi ile değil nübüvvet veya risalet vasfıyla zikredilmiştir. Bu da onun diğer nebilerden üstünlüğüne delalet eder.»

İkinci İncelik : Resulullah (sav)'ın her hali takva üzere iken, âyette neden takva ile emredilmiştir? Şüphesiz takvaya devam etmesi için. «**Ey iman edenler... iman edin.**» (Nisa: 136) âyetindeki emir gibi. Bu âyetteki emir de «**imanınızı devam ettirin**» şeklinde anlaşılmalıdır.

Bazı alimlere göre âyetin başındaki hitap herne kadar Resulullah (sav)'a ise de, aslında muhatap Resulullah (sav)'ın ümmetidir. Çünkü ikinci âyetin sonundaki «**Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.**» çoğul ifadesi buna delalet etmektedir.

Fahreddin Razi: «Ancak yapılmayan birşeyin yapılması emredilir. Halbuki Resulullah (sav)'ın her hali takva idi. Öyleyse neden takva ile emrolundu? Bu soruya iki şekilde cevap verilebilir :

1 — Takva ol (Allahtan kork) emrinden maksat, yeniden takva ol demek değil, takvana devam et demektir.

2 — Resulullah (sav)'ın ilim ve mertebesi her an yükselmektedir. Bu da Resulullah (sav)'ın her an yeni bir takva derecesine ulaşmasını gerektirir. Âyetteki, «**Ey peygamber, Allahtan kork.**» emrinden maksat, daima terakki et demektir. Resulullah (sav)'ın her anı bir önceki andan daha yüksek olduğu için ona yükselmesini devam ettirmesi için takva emredilmiştir.» (5)

Üçüncü İncelik : «**Allah bir adamın içinde iki kalb yaratmadı.**» âyeti-nin işaret ettiği inancın, cahilliyyet devrindeki diğer inançlardan önce zikredilmesinin sır ve hikmeti şudur: Bu âyet bir örnek gibidir. Örneklerin daha açık ve vazih olması lazımdır. Bu âyet cahiliyetten üç batıl şeyi ibtal etmektedir. Birincisi bir adamın içinde iki kalb olabileceği itikadıdır. Halbuki hakikatta böyle birşey yoktur. İkincisi, zihar yapılan kadını anneler gibi ebediyyen haram kabul etmeleri. Üçüncüsü, evladlıklarını bütün hükümlerde öz evladları gibi kabul etmeleri idi. İşte bu üç şeyden hakikatten en uzak olanı bir adamın iki kalbe sahip olabileceği inancıdır. Allah (cc) bu yüzden önce bunu zikrederek zihar ile evlad edinmeye örnek göstermiştir. Sanki âyet, bir kimsenin iki kalbl nasıl olmazsa zihar yapılan kadın anne, evlad edinilen çocuk da öz evlad olamaz demektir.

Dördüncü incelik : «**Bu sizin ağızlarındaki lafınızdır.**» âyeti, bu sözün yalnız onların ağızından çıktığına işaret etmektedir. Hakikatte böyle birşey yoktur.

Zemahşeri bu hususta şöyle der: «Malumdur ki söz ancak ağızla söylenir. Âyetteki «**sizin ağızlarındaki**» ifadesi, bunun hakikatten bir payı olmadığı, ancak onların dilindek; kuru bir iddia ve batıl bir zan olduğunu bildirmektedir. Bu sözün doğrulukla hiçbir ilgisi yoktur.» (6)

Beşinci incelik : Âyetteki, «**Allah hakkı söyler**» ifadesi ile ilgili olarak Fahreddin Razi şöyle der: «Bu âyette ince bir işaret vardır. Akıllı kişi ya makul birşey veya şeriatın konuşur. Evlad edinilen çocuk hakiki bir evlad olmadığı gibi, şeriatla da böyle birşey varid olmamıştır. Cahiliyet devrinde evladlığın karısının babalığına haram olduğu kabul edildi. Halbuki Allahu taala onu helal kılmıştır. Onların bu sözüne itibar edilemez. Çünkü onlar hakikatten uzaktırlar. Bu söz de hayvanların ağızından çıkan bir ses gibi onların ağızından çıkan anlamsız bir sestir. Allahu taalanın sözü ise hak ve uyulması farz olan sözdür. Onların kalbinden geçen sözlerden daha hayırlıdır. Onların kalblerinden geçenden daha hayırlı olunca, ancak ağızlarından çıkan sözden haydi haydi üstün ve daha hayırlıdır.» (7)

Altıncı incelik : Araplar zeki ve akıllı kimselerin iki kalbi olduğuna inanırlardı. Mekkeliler arasında da Cemil bin Ma'mer zekası, akli ve kuvvetli hafızası ile meşhurdu. Bu itibarla ona iki kalbli adam derlerdi. Hatta şairler onu metheden şiirler söylerlerdi. İşte bu cahil kişi, «Ben peygamberden daha zeki ve daha anlayışlıyım.» derdi. Bedir savaşındaki yenilgilerinden sonra kendini kaybederek papucunun biri elinde, diğeri ayağında kaçarken Ebu Süfyan ile karşılaştı. Ebu Süfyan, «Sana ne oluyor böyle? Papuçlarının biri elinde, diğeri ayağında.» deyince, «Ben farkında değilim. Papuçlarımin ayaklarımda olduğunu sanıyordum.» cevabını verdi. Onun bu durumu, halka, onun bir yalancı olduğunu ve iki kalbi bulunmadığını gösterdi. Halk içinde rezil ve rüsvay oldu. Bundan dolayı Allahu taala, «**Allah bir adamın içinde iki kalb yaratmadı.**» âyetiyle bu iddia ve inancı tamamen iptal etti.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Peygamberlerden günah sadır olur mu?

Malumdur ki peygamberler günah işlemekten masundurlar. Çünkü onların bir sıfatı da «ismet», günah işlememektir. Şu halde onlardan gü-

6 — Zemahşeri, age, C. 3.

7 — Fahreddin Razi, age, C. 6, S. 771.

nah sadır olması veya Allah (cc)'in emirlerine muhalif nareket ve sözler mümkün değildir. Çünkü onlar halkın önderidirler. Biz onlara uymakla emrolunmuşuzdur. Eğer peygamberlerden günah sadır olsaydı onlara uymak farz olmazdı. Bundan ötürü Allahu taala onları bütün günahlardan korumuştur. Hatta Hz. Peygamber vahye muhatab olmadan önce de, daha sonra Kur'anla yasaklanan ve günah sayılan herhangi birşeyi işlememiştir. Zahirten peygamberin ismetine muhalif görünen âyetleri doğru anlamak lazımdır. Mesela, «**Kâfirler ve münafıklara itaat etme.**» âyetinden Resulullah (sav)'ın onlara itaat etmeye meylettiği, onların nifak ve sapıklıklarına muvafakat etmeyi düşündüğü anlaşılmamalıdır. Çünkü bu âyet her ne kadar surette Resulullah (sav)'a hitab ediyorsa da hitap hakikatte ümmetedir. Yani ümmetin kafir ve münafıklara itaat etmelerini ve uymalarını yasaklamaktadır. Çünkü âyetin sonundaki, «**Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.**» ifadesi de bunu açıkca ortaya koyar.

İkinci hüküm : Zihar haram mıdır?

Âyet ziharın cahilliyyet adetlerinden olduğuna delalet etmektedir. Zihar cahilliyyet devrinde talakın en şiddetlisi idi. Çünkü zihar, kendisine helal olan karısını kocaya ebediyyen haram kılardı. Hatta onların itikadına göre zihar yapılan kadın kocanın annesi gibi olurdu. İslâm bu hükmü iptal ederek bunun bir iftira ve bühtan olduğunu beyan etti.

İslâm ziharı haram kılmıştır. Fakat buna rağmen yapılan ziharın hürmetini geçici olarak kabul etmiştir. Zihar yapan kişi zihar kefarecini verdikten sonra bu haramlık ortadan kalkar. Allahu taala, «**İçinizden zihar yapagelenlerin karıları anaları değildir. Anaları kendilerini doğuranlardan başkaları değildir. Şüphe yok ki onlar her halde çirkin ve yalan bir laf söylüyorlar. Muhakkak Allah çok bağışlayıcı, çok yarlıgayıcıdır. Kadınlardan zihar ile ayrılmak isteyip de sonra dediklerini geri alacaklar (İçin) birbirleriyle temas etmezden evvel bir köle azad etmek (lazımdır). İşte size bununla öğüt veriliyor. Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır. Fakat kim (bunu) bulamazsa, (yine) birbirleriyle temas etmezden evvel, fasılasız iki ay oruç (tutsun). Buna da güç yetiremezse altmış yoksul (doyursun)...**» (Mücadele: 2-3-4) âyetleriyle zihar hakkındaki itikadları iptal ederek İslâmın hükmünü beyan etmiştir. İslâm'da da her ne kadar ziharın hürmeti kabul ediliyorsa da kefaretle bu haramlık ortadan kalkmaktadır. Zihar hükümleriyle ilgili tafsilat 64. Derste gelecektir.

Üçüncü hüküm : Evlad edinme caiz midir?(*)

İslâm ziharı ibtal ettiği gibi yine cahiliyete mahsus olan evladlığın öz çocuk gibi olduğu itikadını da ibtal ederek haram kılmıştır. Cahiliyette evladlık sanki öz babasıymış gibi babalığına nisbet edilirdi. Bu şekildeki bir evlad edinme Allah (cc)'ın azab ve lanetini icabettirir.

Bu hususta Buhârî ve Müslim, Saad bin Ebi Vakkas (ra)'tan Resulullah (sav)'ın şöyle dediğini rivayet etmişlerdir: «Bir çocuğu babasından başkasına isnad edene Allah (cc)'ın, meleklerin ve halkın laneti olsun. Allah u taala onun ne tövbesini kabul eder, nede fidesini.» (8) Diğer bir hadiste de, «Her kim başka bir kimseye —babası olmadığını bile bile— neseb iddia ederse, o kimseye cennet haram olur.» (9) buyurulmuştur.

Âyetin zahiri, cahiliyet döneminde olduğu gibi herhangi bir kimsenin babasından başka birisine isnad edilmesinin haram olduğuna delalet eder. Fakat sırf sevgi ve şefkatten dolayı birisinin bir çocuğa «oğlum, evladım» demesi haram değildir. (10)

İbni Kesir tefsirinde şöyle der: «Bir kimsenin kendisinin olmayan bir çocuğa, sırf büyüklüğünden ve sevgisinden dolayı «oğlum» demesi, âyetin haram kıldığı nisbet edinmeden değildir. Bu hususta İbni Abbas (ra)'tan şöyle rivayet edilmiştir: «Biz Abdülmuttalib oğullarının çocukları bize ait olan taşlık bir yeri temizliyorduk. Taşları sağa sola atıyorduk. Resulullah (sav) yanımıza gelerek «Oğulcuklarım, güneş doğuncaya kadar taşları atmayın.» dedi. Yine İbni Abbas (ra)'ın rivayetine göre Resulullah (sav) Enes'e, «Ey oğulcuğum» diye seslenirdi. Resulullah (sav)'ın gerek Abdülmuttalib oğulları çocuklarına, gerek Enes'e «oğulcuklarım» demesi, yalnızca onlara karşı duyulan sevgiden ötürüdür.» (11)

(*) Burada açıklanan evlad edinme cahili manadaki evlad edinmedir. İslamda gerek akrabalarından ve gerekse herhangi bir çocuğun evlad edinilmesi mübahtır. Ancak çocuğa kendilerinin öz baba ve annesi oldukları söylenerek kendilerine nisbet etmeleri caiz değildir. Aralarında nesebten veya süttan gelen bir mahremiyet yoksa erkek evladlık anneye, kız evladlık da babaya bir yabancı gibi haramdır. (Çev.)

8 — Buhârî ve Müslim. Alusi, age, C. 21, S. 149.

9 — Buhari ve Müslim.

10 — Alusi, age, C. 21, S. 149.

11 — İbni Kesir, age, C. 3.

Dördüncü hüküm : Âyetteki «hata» ve «taammüd» kelimelerinden maksat nedir?

Allahu taala âyette birisine hataen «oğlum» demenin günah olmadığını, fakat, yabancı bir çocuğu kasıtlı olarak kendisine nisbet etmenin haram olduğunu bildirmektedir.

Müfessirler bu hususta iki görüşe ayrılmışlardır.

Müfessirlerden Mücahid'e göre âyetteki «hata»dan maksat, yasaklamadan evvelki evlad edinmelerdir. «Taammüd» ise yasaklamadan sonraki evlad edinmeyi bildirmektedir.

Katade'ye göre ise, «hata», birisine kasıtsız olarak «oğlum» veya «baba» denilmesidir. Taberî, bu âyetin tefsirinde Katade'den şöyle rivayet etmiştir: «Babasından başka bir adamın ismiyle çağrılan ve bunun gerçek olduğunu zanneden kimsenin böyle çağrılması «hata»dır. Bunda bir günah da yoktur. Yalnız, kasıtlı olarak ve bile bile bir kimseyi babasından başka birisine isnad ederek çağırmak günahtır.» (12)

Birinci görüşe göre âyetteki «hata»dan maksat, âyetin nüzulünden evvelki evlad edinmelerdir. «Taammüd»den maksat da, âyetin nüzulünden sonra bile bile evlad edinme veya babasından başka birisine nisbet edilmedir. Buna göre âyetin manası : «Size, İslâmî hükümleri bilmeden önce, henüz cahiliyette iken evlad edindiklerinize evladınız gibi muamele yapmanızda bir vebal yoktur. Yalnız İslâmın hükümleri beyan edildikten sonra öz çocuğunuz olmayan birisini eskiden olduğu gibi evlad edinmeniz günahtır.» olur.

İkinci görüşe göre âyetteki «hata»dan maksat, birisini kasıtsız olarak babası olmayan bir adama nisbet etmektir. «Taammüd» ise, birisini bile bile babası olmayan bir adama nisbet etmektir. Buna göre de âyetin manası: «Hataen veya bilmeden bir çocuğu babası olmayan birisine nisbet etmekte bir vebal yoktur. Fakat kesin bilindiği halde bir çocuğu babası olmayan bir adama nisbet etmek günahtır.» olur.

Ebu Hayyan, Bahr-ı Muhid isimli tefsirinde ikinci görüşü tercih ederek birinci görüşün zayıf olduğunu söylemiştir. Çünkü âyetteki «hata ettiklerinizde ise» ifadesini, «Âyetin nüzulünden evvel yaptıklarınız için üzerinize bir vebal yoktur» şeklinde anlamak doğru değildir. Zira âyetin nüzulünden önce yapılanları «hata» olarak vasıflandırmak doğru değil. Ama

İhsanen, unutarak ve kasıtsız olarak sırf sevgi ve şefkatten dolayı bir küçüğe «oğlum» demek, veya sırf hürmet ve tazim için bir büyüğe «baba» demek günah değildir. (13)

Beşinci hüküm : Birisine «kardeşim» veya «efendim» demek caiz midir?

«Eğer babalarını(n kim olduğunu) bilmiyorsanız o halde (esasen) dinde kardeşleriniz (olmakla beraber) dostlarınızdır da.» âyetinin zahiri, babası bilinmeyen bir kimseye «kardeşim» veya «dostum» demenin caiz olduğuna delalet eder. Ancak bu sözle din kardeşliği kastedilmelidir. Neseben kardeş oldukları değil. Zira Allahu taala, «Müminler ancak kardeşlerdir.» âyetiyle müminleri birbirine kardeş kılmıştır. İşte bu âyet uyarınca bir müslümanın diğer bir müslümana «kardeşim» demesi caizdir.

Fakat bazı alimler «kardeşim» denilen kimsenin fasık olmamasını şart koşmuşlardır. Çünkü «kardeşim» veya «dostum» demek ona hürmeti gösterir. Fasika hürmet etmek ise haramdır. Allahu taala bunu bize yasaklamıştır. Fasık bir kimseye ismi bilinmediği takdirde «Abdullah, sen vb» kelimeleriyle hitab edilir. Çünkü Resulullah (sav), «Bir münafığa «efendi» demeyin. Zira bu sözünüz Allah (cc)'ı gazablandırır.» buyurmuştur. (14)

ÂYETLERDEN ALACAĞIMIZ DERSLER

1 — Takva Allahu taalanın bütün ümmetlere tavsiyesi ve müminin en iyi ağıdır.

2 — Allah (cc)'a tevekkül, her durumda Allah (cc)'a sığınma imanın şartlarındandır.

3 — İslâm şeriatında olmayan hurafelerden kaçınmak farzdır.

4 — «Benim içimde iki kalb vardır.» demek hem akla, hem de şerhata muhalif batıl bir iddiadır.

5 — Zihar yapılan zevceyi anne gibi kabul etmek cahiliyet döneminde kalma cahilî bir itikaddır.

6 — Cahiliyet adeti üzere bir çocuğu evlad edinme haramdır. Herkesin babasına nisbetle çağırılması vacibdir.

13 — Ebu Hayyan, age, C. 7, S. 212.

14 — Ali Nasıf, Camiü'l-Usul.

7 — Bir müslümana din kardeşliğini kasdederek «kardeşim, dostum» demek caizdir.

8 — Allahu taala çok esirgeyicidir. Kullarını hataen sadır olan günahlarından dolayı cezalandırmaz.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Cahiliyet devrinde evlad edinme :

İslâm güneşi insanlık üzerine doğduğunda Araplar hayatını cahiliyetin ve sapıklığın karanlığında sürdürüyordu. Cahiliyet döneminde, Allahu taalanın hiçbir kitapta indirmedeği, babadan oğula intikal eden asılsız hurafelere inanıyorlardı. Elbetteki İslâm onları bu sapık hayatta yaşamaya terk etmeyerek cehaletten, küfür ve sapıklıktan kurtaracaktı.

Allahu taala rahmetiyle Arap toplumunu cahiliyetin pisliğinden, batıl inanışlarından kurtararak iman sütüyle besledi ve onları en hayırlı bir ümmet haline getirdi.

Cahiliyet döneminin en açık hurafelerinden birisi de yabancı bir çocuğu evlad edinerek kendi öz evladları yerine koymalarıydı. Buna da sanki dinî bir kuralmış gibi inanıyorlardı. Bu sebeble değişmesi mümkün değildi. Zira bu onların atalarından kalmış bir din haline gelmişti. Onların bu durumunu Allahu taala Kur'anda şu şekilde beyan etmektedir: «**Bilakis (şöyle) dediler: «Gerçek biz atalarımızı bir ümmet (bir din) üzerinde bulduk. Biz de hakikaten onların izleri üstünden doğruya erdirilmişleriz.»** (Zuhruf: 22).

Cahiliyet döneminde Araplar yabancı bir çocuğu evlad edinir, ona kendi oğulları olduğunu söyler, oğulları gibi kendilerine varis yaparlar ve onun malına da kendileri varis olurdu. O çocuğa, İslâm şeriatının öz çocuğa tanıdığı irsiyet, nikah, talak ve müsaheret hükümleri gibi bütün hükümleri icra ederlerdi.

Allahu taala yalnız kendisinin bileceği bir hikmete binaen şerefli elçisi Hz. Muhammed'e henüz peygamberlik vazifesi vermezden önce Arapların adeti üzere yabancı bir çocuğu evlad edinmeyi ilham etmişti. Daha sonra böyle evlad edinmenin yasaklanma ve ibtalinde Peygamber (sav)'in evladlığı ilk örnek olmaktadır.

Resulullah (sav), bisetten önce Zeyd bin Harise (ra)'yi evlad edindi. Halk bundan sonra Zeyd bin Muhammed diye çağırırdı onu. Kur'an cahili-

yet adetlerine göre evlad edinmeyi haram kılan kadar da böyle sürdü. Âyet nazil olduktan sonra Resulullah (sav) onu evladlığından çıkardığını ilan etti. Halk da onu yeniden Zeyd bin Harise olarak çağırmaya başladı.

Buharî ve Müslim İbni Ömer (ra)'den rivayet ederler: «Zeyd bin Harise (ra) Resulullah (sav)'ın azadlısı idi. Biz ona hep Zeyd bin Muhammed derdik.» **«Onları babalarına nisbetle çağırın: Bu Allah indinde daha doğrudur.»** âyeti nazil olunca Resulullah (sav) ona, «Sên Zeyd bin Harise bin Şercil'sin.» dedi.»

Resulullah (sav), cahiliyet adetlerini çok çirkin gördüğü halde peygamberlikle görevlendirilmeden önce Zeyd bin Harise (ra)'yi evlad edinmesinin sebep ve hikmetini ancak Allah (cc) bilebilir. Allah (cc) doğrusunu bilir ya, bu hikmetlerden birisi de Peygamberin ve ümmetinin tabi tutulacağı bir imtihan olmalıdır. Bu imtihanın kıssası özetle şöyledir :

Zeyd, annesiyle beraber Beni Tayyi kabilesinde dayıları ile beraber kalıyordu. Bir kabile, adigeçen kabileye saldırarak cahiliyet adeti üzere mallarını talan ettiler, çocuklarını da esir alarak götürdüler. Zeyd bin Harise (ra) de bu esir edilen çocuklar arasındaydı. Esir çocuklar Mekke'de köle olarak satıldılar. Hatice binti Huveylid (r.anhüma) de Zeyd (ra)'i satın aldı. Resulullah (sav) ile evlendikten sonra zekasını ve işbirliğini beğendiği Zeyd (ra)'i Resulullah (sav)'a hibe etti. O tarihten itibaren Zeyd (ra), Resulullah (sav)'a hizmet etti.

Zeyd (ra)'ın babası Harise bin Şercil, gece gündüz ağlayarak, şiirler söyleyerek oğlunu aramaya başladı. Kurtubî, Harise'nin oğlu için söylediği şu iki mısrayı nakleder: «Zeyd için ağlıyorum. Çünkü ne olduğunu bilmiyorum. Acaba sağ mıdır, yoksa ölü mü? Güneşin doğuşu bana onun doğumunu, batışı da ölümünü düşündürüyor.»

Harise bin Şercil sonunda oğlunun Mekke'de Muhammed bin Abdullah'ın yanında olduğunu öğrendi. Kardeşiyle birlikte Resulullah (sav)'ın yanına geldi. Resulullah (sav)'a, «Siz esirleri yediren ve azad eden Allah (cc)'ın beytinin komşularısınız. Oğlum Zeyd senin yanındadır. Sen kavminin efendisisin. Oğlumu bana ver, karşılığında istediğin kadar mal vereyim.» dedi. Resulullah (sav), «Ben size daha hayırlısını teklif edeyim.» dedi. «O nedir?» dediler. Resulullah (sav), «Ben onu sizin yanınızda muhayyer kılayım. Eğer sizi isterse, hiçbir şey vermeden alır götürürsünüz. Yok eğer beni tercih ederse, ben onun bu tercihi karşısında hiçbir mala razı olmam.» buyurdu. Onlar, «Allah (cc) sana daha hayırlısını versin. Güzel birşey söyledin.» dediler.

Resulullah (sav), Zeyd (ra)'i çağırarak, «Bunları tanıyor musyn?» diye sordu. Zeyd, «Evet tanıyorum. Babam ve amcam.» dedi. Resulullah (sav), «Bunlar babam ve amcam. Benim kim olduğumu da biliyorsun. Bizden dilediğin tarafı tercih et.» dedi. Zeyd, gözleri dolu dolu, «Ben sizden başkasını tercih etmem. Siz benim hem babam, hem amcamsınız.» dedi. Babası ve amcası, «Hayret sana. Köleliği hürriyete tercih mi ediyorsun?» dediler. Zeyd (ra), «Andolsun ki ben bundan çok büyük iyilikler gördüm. Ondan ayrılmaya gücüm yetmez ve ebediyyen de ona bir başkasını tercih edemem.» dedi.

Bunun üzerine Resulullah (sav) Zeyd (ra)'i azad etti ve halkın içine çıkarak «Şahid olun Zeyd benim oğlumdur. O bana varis olacaktır, ben de ona.» dedi. Zeyd'in babası ve amcası Resulullah (sav)'ın bu hareketinden çok memnun oldular. Böylece Resulullah (sav)'ın onu ne kadar çok sevdiğini anladılar.

Bundan sonra, «Onları babalarına nisbetle çağırın.» ve «Muhammed adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir. Fakat Allahın resulü ve peygamberlerinin sonuncusudur.» (Ahzab: 40) âyeti nazil oluncaya kadar herkes ona Zeyd bin Muhammed dedi. Âyetler nazil olduktan sonra onu herkes yeniden Zeyd bin Harise (ra) olarak anmaya başladı. İşte bu âyetlerle cahiliyet dönemindeki evlad edinmenin hükmü İslâmın ebedî kanunlarıyla iptal edildi.

VERASETİN YALNIZ AKRABALIKLA OLMASI

النَّبِيِّ أُولَىٰ بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ
 وَأُولُوا الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللَّهِ
 مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلَىٰ أَوْلِيَائِكُمْ
 مَعْرُوفًا كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٦﴾

6 — O peygamber, müminlere öz nefislerinden evladır. Zevceleri (müminlerin) analardır. Akrabalar da Allahın kitabında birbirine diğer müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar. Şu kadar ki dostlarınız için herhangi bir iyilikte bulunmanız müstesna. Bu, kitapta yazılıdır.

(AHZAB SURESİ)

ÂYETİN LAFZİ TAHLİLİ

النَّبِيِّ أُولَىٰ

(Ennebiyyü evlâ): Nebi, sizin nefislerinizden da-

ha evladır.

وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ

(Ve ezvâcühü ümmühâtühüm): Resulullah (sav)'ın zevceleri hürmet, tazim ve mahremiyet bakımından müminlerin anneleridir.

وَأُولُوا الْأَرْحَامِ

(Ve ulül erhami): Akrabalar daha yakındırlar.

أَوْلَىٰ بِبَعْضٍ

(Evlâ bi'ba'din): Verasette daha evladır.

فِي كِتَابِ اللَّهِ

(Fiktabillahi): Kitaptan maksat Kur'andır.

أُولَئِكَ مَفْرُوقًا

(Evliyâlküm ma'rufen): Evliyadan maksat, âyet-

te zikredilen mümin ve muhacirlerdir. Ma'ruftan maksat ise vasiyettir.

مَسْطُورًا

(Mestûren): Yazılı olarak tesbit edilmiştir.

ÂYETİN İCMÂLİ MANASI

Allahu taala, mümin kullarına peygamberinin makam ve şerefine yük-sekliliğini haber vererek şöyle buyurur: Peygamberin hakkı, müminlerin öz nefislerinin hakkından daha büyüktür. Onun emirleri bütün emirlere tercih edilmelidir. Onun sevgisi de bütün sevgilerin üzerinde olmalıdır. Hiçbir şeyde ona isyan, ne büyük, ne küçük şeylerde ona muhalefet edilemez. Zira onun bütün müslümanlar üzerinde umumi bir velayeti vardır.

O müminleri cihada çağırdığında anne ve babadan izin beklemeden acilen itaat etmek gerekir. Çünkü Resulullah (sav) insana anne ve ba-basından daha hayırlıdır. İnsanlara verdiği emirler de insanın dünya ve ahiret sevabı içindir.

Allahu taala nasıl kerim elçisini şerefletirmiş, hakların en büyüğü-nün onun hakkı olduğunu beyan etmişse onun temiz zevcelerini de, onun zevceleri olduklarından dolayı, müminlere anne kılarak onlara tazim ve hürmeti farz kılmıştır. Resulullah (sav)'a ikram ve gerek hayatında, gerek hayatından sonra ona ihtiramın korunması için zevcelerinin herhangi bir erkekle nikahlanmalarını da haram kılmıştır. Bu da Resulullah (sav)'a Al-lah (cc) tarafından verilen hususiyetlerden biridir.

Allahu taala, yakın akrabaların birbirine mirascı olmalarını beyan e-derek neseben yakın olanların bir yabancından verasete daha haklı oldu-ğunu bildirmiştir. Ancak insanlar hayatta iken dostu olan bir yabancıya birşey vasiyet ederlerse, bu vasiyet hususunda bu yabancı akrabalarından daha haklıdır. Zira varisler için vasiyet yoktur. Bu hüküm, Allah (cc)'ın in-dirmiş olduğu kitabından olan adil bir hükümdür. Bu öyle bir hükümdür ki, kitapta yazı ile tesbit edildiği için insanlar tarafından yok edilmesi mümkün değildir. Allahu taala en iyi bilendir.

Bu âyetle, önceki âyetler arasındaki münasebet

Önceki âyetlerde Allahu taala, müminlere, evlad edinmekten vazgeç-melerini, evlad edinilen çocukların kendi öz babalarına nisbet edilerek çağırılmalarını emretmiştir. Resulullah (sav) da Zeyd bin Harise (ra)'yi evlad

edinmişti. Evlad edinmeden vazgeçilmesi emredildiği zaman Zeyd (ra) Resulullah (sav)'ın ismi ile değil babasına nisbet edilerek çağırılmaya başlandı. Bunun üzerine Zeyd'de bir vahşet meydana geldi. O âyetlerden sonra gelen bu âyet Zeyd'i bir ölçüde teselli etti. Zira bu âyette Resulullah (sav)'ın bütün müminler üzerinde şefkatli ve şümulü bir velayete sahip olduğu, bu bakımdan kendi öz çocuklarıyla diğer müminlerin farklı olmadığı beyan ediliyordu. Resulullah (sav)'ın bu velayeti baki ve daimidir. Resulullah (sav) insanın her yakınından daha yakın, onun hakkı insanların öz nefislerinin hakkından daha üstündür. Çünkü o, halka ebedi mutluluğa ulaşmaları için emreder ve yasaklar. O her mümin kadın ve erkeğin manevî babasıdır.

Onun temiz zevceleri de müminlerin anneleridir. Öyleyse Resulullah (sav)'ın evlaldıktan tahliye ettiği mümin kimsenin mahzun olmaması lazımdır. Çünkü onun manevî babalığı daimi ve bakidir. Bu sebeble müminler üzerine, Resulullah (sav)'ı kendi öz nefislerinden daha çok sevmek ve onun emirlerini başkalarının emrinden daha önce yerine getirmek farzdır. Onun haklarını, anne ve baba haklarına dahi tercih etmeleri lazımdır. Çünkü Resulullah (sav), «Nefsim kudret elinde olan Allah (cc)'a yemin ederim ki beni kendi öz nefislerinizden, anne, baba ve evladlarınızdan ve bütün halktan daha çok sevmedikçe imanınız kemale ermez.» (1) buyurmuştur.

Ya Rabbi, bize onun muhabbetini ve ona uymayı nasib et ve kıyamet günü onu bize şafaatçı kıl.

ÂYETİN NÜZÜL SEBEBİ

1 — Müfessirler şöyle rivayet ederler: Resulullah (sav), Tébük seferine hazırlanarak halka da hazırlanmalarını emrettiler. Halkın bir kısmı, «Baba ve annelerimizden izin alalım.» dediler. Bunun üzerine, «**O peygamber müminlere öz nefislerinden evladır...**» âyetî nazil oldu. (2)

2 — Kurtubî tefsirinde şöyle der: «Resulullah (sav) bir cenaze olduğunda «Onun bir borcu var mıdır?» diye sorarlardı. Eğer borcu yoksa namazını kılardı. Borcu varsa, «Gidin arkadaşınızın namazını kılın.» derdi. Fetihler çoğaldığı, hazine zenginleştiği zaman Resulullah (sav), «Ben hem dünyada, hem de ahirette halkın en yakınıyım. İsterseniz, «**O peygamber, müminlere öz nefislerinden evladır.**» âyetini okuyun. Hangi mümin öldükten sonra bir mal bırakırsa, o mal yakın akrabalarınındır. Eğer öldüğünde

1 — Buhari, Müslim ve Nesai.

2 — Alusi, age, C. 21, S. 151.

geriye borç veya yetim bırakırsa, onları bana getirin. Çünkü o müminin en yakını benim.» buyurdu.» (3)

Birinci rivayet âyetin nüzul sebebidir. Buhari'nin rivayet ettiği hadis ise, Resulullah (sav)'ın velayetinin manasını göstermektedir.

ÂYETİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Âyetteki «evla»lık, herhangi birşeyle kayıtlanmayarak mutlak bir şekilde zikredilmiştir. Bu, Resulullah (sav)'ın her hususta müminlerin en yakını ve en «evla»sı olduğunu göstermektedir. Madem ki Resulullah (sav), insanın öz nefsinden daha evladır, şu halde bütün insanlardan evladır.

İkinci incelik : Allahu taala, Resulullah (sav)'ın zevcelerinin müminlerin anneleri olduğunu bildirmiştir. Buna göre, Resulullah (sav) da müminlerin manevî babasıdır. Resulullah (sav) zevcelerinin anneliği, hürmet, tazim ve haramlıktadır.

ÂYETTEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : İmam üzerine, müslüman fakirlerin borçlarını ödemek vacib midir?

Bazı alimler, İmamın üzerine, beytülmalden fakirlerin borçlarını ödemesi farzdır demişlerdir. Çünkü İmam herşeyde Resulullah (sav)'a uymak mecburiyetindedir. Resulullah (sav) ise, «Eğer öldüğünde geriye borç veya yetim bırakırsa bana getirin. Çünkü o müminin en yakını benim.» buyurmuştur. Yani Resulullah (sav) fakir bir müminin borcunu ödemek ve yetimlerine bakmak bana farzdır demiştir. İmam da Resulullah (sav)'ın halifesi olduğuna göre fakir müslümanların borçlarını ödemesi farzdır. Öyleyse devlet, fakirlerin bütün ihtiyacını karşıladığı gibi, onların borçlarını ödeyecek ve yetimlerine de bakacaktır. (4)

İkinci hüküm : Resulullah (sav)'ın zevceleri hem erkek, hem kadın müminlerin mi anneleridir, yoksa yalnız erkek müminlerin mi?

İbnü'l-Arabî: «Alimler Resulullah (sav)'ın zevcelerinin bütün müminlerin mi, yoksa yalnız erkeklerin mi anneleri olduğu hususunda ihtilaf ederek iki görüşe ayrılmışlardır :

3 — Buhari.

4 — Kurtubi, age, C. 14, S. 122.

1 — Resulullah (sav)'ın zevceleri hem erkeklerin, hem de kadınların anneleridir.

2 — Yalnız erkeklerin anneleridirler. Sahih olan görüş de budur. Zira bu âyet Resulullah (sav)'ın zevcelerinin harâmlık bakımından erkeklerin anneleri gibi olduğuna delalet etmektedir. Bu husus ise kadınlar için düşünülemez. Çünkü onlar zaten kadınlardan örtünmüyorlardı. Hatta bir kadın Hz. Ayşe'ye anne deyince, Hz. Ayşe ona, «Ben senin annen değilim. Biz yalnız sizin erkeklerinizin anneleriyiz.» dedi.» (5)

Kurtubî de şöyle der: «Bu âyetin hükmünü yalnız erkeklere tahsis etmede bir fayda yoktur. Bana göre onlar hem erkeklerin, hem de kadınların anneleridir. Çünkü onlara tazimde bulunmak hem erkeklerin, hem de kadınların üzerine bir borçtur. Zira âyetin başlangıcı da —«O peygamber, müminlere öz nefislerinden evladır.»— buna delalet eder. Bu başlangıç, hem kadınları, hem de erkekleri içine almaktadır.» (6)

Kurtubî'nin görüşü, İbnü'l-Arabî'nin görüşüne göre tercihe daha şayandır.

En doğrusunu Allah (cc) bilir.

Üçüncü hüküm : Evlenmede harâmlık Resulullahın bütün zevcelerine tesbit edilir mi?

Alimler, mevzumuz âyetle, «Sizin Allahın peygamberine eza vermeniz (doğru) olmadı(ğı gibi) kendinden sonra zevcelerini nikahla almanız da ebedî (caliz) değildir.» (Ahzab: 53) âyetine dayanarak, Resulullah (sav)'tan sonra bütün zevcelerıyla evlenmenin haram olduğuna hükmetmişlerdir. Ancak bu hükmün, onun bütün zevcelerini, ister hayatında boşadığı, ister boşamadığı ve ister münasebette bulunduğu, ister bulunmadığı bütün zevceleri içine alıp almadığı hususunda ihtilaf edilerek iki aörüşe ayrılmışlardır :

1 — İmam Şafii (ra)'ye göre âyetteki «zevceler»nden maksat, kendilerine Resulullah (sav)'ın zevceliği isnad edilenlerdir. Resulullah (sav) hayatta iken ister boşamış olsun, ister boşamasın. Bu harâmlık hükmü hep-sine sabittir. Çünkü âyetin zahirî buna delalet etmektedir.

2 — İmamü'l-Harameyn'e göre ise, Resulullah (sav)'tan sonra ümmetine haram olan zevcelerden maksat, Resulullah (sav)'ın yalnız münase-

5 — İbnü'l-Arabî, age, C. 3.

6 — Kurtubî, age, C. 14, S. 123.

bette bulunduğu zevcelerdir. Çünkü, Hz. Ömer, hilafeti zamanında, Resulullah (sav)'ın boşadığı ve Mustaize ismiyle meşhur olan kadınla evlenen Eş'as bin Kays'ı recmetmeye kalkıştı. Hz. Ömer'e, Resulullah (sav)'ın onunla münasebette bulunmadığı haber verilince Eş'as bin Kays'ı serbest bıraktı. Diğer bir rivayete göre kadın Hz. Ömer'e «Benim kapıma ne perde asıldı, nede bana müslümanların annesi ismi verildi. Bu adam neden recmedilsin.» demiş ve Hz. Ömer, Eş'as bin Kays'ı recmetmekten vazgeçmiştir.

Bu hususta sahih olan görüş, İmamü'l-Harameyn'in görüşüdür. Kendileriyle evlenmek haram olan zevceler, Resulullah (sav)'ın münasebette bulunduğu zevcelerdir. Resulullah (sav), münasebette bulunduktan sonra talak-ı baine ile boşasa bile, hiçkimse ile evlenemez. Yalnız nikah akdi ise evlenmeyi haram kılmaz. İşte Mustaize adıyla anılan kadın böyledir. Çünkü Resulullah (sav), onunla nikah akdi yaptıktan sonra odasına girince kadın, «Senden Allaha sığınırım.» demiş, «Sen benden mi Allaha sığınıyorsun? Git ve ehline kavuş.» diyerek onu boşamıştı. Bundan sonra kadın, «Ben şaki bir kadını. Çünkü Resulullah (sav)'ın zevcesi olmak şerefinden mahrum oldum.» demişti.» (7)

Dördüncü hüküm : Anne tarafından olan akrabalar (zevil erham) mirasçı olurlar mı?

«Akrabalar da Allahın kitabında birbirine diğer müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar.» âyetinden maksat, akrabalık derecesi ne olursa olsun, akrabalar, miras olmakta yabancılardan daha yakındırlar. Daha evvel müslümanlar din kardeşliği ve hicret sebebiyle birbirlerine varis olurlardı. Bu âyet bu hükmü neshetmiştir. Daha önce bir muhacir, ölen ensarî kardeşinin malına varis olurdu, Ensarî de muhacirin malına varis olurdu. Bu hüküm neshedilerek verasetin ancak neseble olabileceği bildirildi.

Bazı fakihler bu âyeti delil alarak, ashab-ı furuz ve asabât denilen yakınları bulunmayan bir kimsenin malının beytülmal kalmasından, zevil erham denilen dayı, teyze gibi kimselere bırakılması daha uygun olduğuna hükmetmişlerdir. Hanefî mezhebi ve fakihlerin cumhuru bu görüştedir.

Fakihlerin bu husustaki delilleri ise, mevzumuz âyettir. Çünkü bu âyette, ölen kimsenin yakınlarının —fıkhın feraiz bahsinde beyan edilen ashab-ı furuz, asâbât ve anne tarafından olan akrabalarının— mirasçı ol-

makta yabancılardan daha haklı olduklarını bildirmektedir. Ölen adam ile müslümanların beytülmalı arasında yalnız dınkardeşliği bağı olduğu halde, ane tarafından olan akrabalarıyla hem din kardeşliği bağı, hem de rahim bağı bulunmaktadır. Bu yüzden zevil erhamın iki yakınlığı var demektir. Şu halde anne tarafından akrabaların mirascı olmaları beytülmal-dan daha haklıdır. Mesela; ölen bir insanın biri anne-baba bir kardeşi, diğeri yalnız baba bir kardeşi olsa malının hepsi anne-baba bir olan kardeşine düşer. Çünkü onun ölene yakınlığı iki yönlüdür. Bu yakınlık yalnız babadan kardeşi olandan daha kuvvetlidir. Çünkü o, bir yönlü bir akrabalığa sahiptir. İşte zevil erham da bunun gibi meytülmala göre iki yönlü bir yakınlığa sahiptir.

İmam Şafii (ra) ise, ölen kişinin ahab-ı furuz ve asabâttan kimsesi yoksa onun malı anne tarafından akrabalarına değil, beytülmala kalır görüşündedir. Zira verasette kitap veya sünnetten bir nassın bulunması lazımdır. Akıl ve görüş ile veraset verilmesi mümkün değildir. Anne tarafından olan akrabalar hakkında kitap ve sünnetten kesin bir nas olmadığı için ölen adamın malı beytülmala kalır.

Sahih olan Hanefilerle fukahenin cumhurunun görüşüdür. Bu husustaki tafsilat fıkıh kitaplarının feraiz bahsinde mevcuttur.

ÂYETTEN ALINACAK DERSLER

- 1 — Resulüllah (sav)'ın tüm müminler üzerinde umumî bir velayeti vardır.
- 2 — Resulullah (sav)'ın şanına tazimen ondan sonra zevceleriyle evlenmek haramdır.
- 3 — Resulullah (sav)'a ve ehl-i beytine karşı müslümanların ikram ve ihtiramda bulunmaları farzdır.
- 4 — Din kardeşliği ve hicret yoluyla veraset iptal edilmiştir. Veraset yalnızca akrabalıktır.
- 5 — Şeriat-ı garranın hükümleri Allah (cc) tarafından indirilmiş ve Kur'anda da tesbit edilmiştir.
- 6 — Sahih olan kavle göre, zevil erham, beytülmaldan önce veraset hakkına sahiptir.

AYETTEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Allahu taalanın hikmetlerinden birisi de İslâm toplumunun fertlerini birbirine akide ve din bağları ile bağlamasıdır. Bu bağlar İslâm toplumuna kuvvet ve izzet bahşederek saadete erişmiştir.

İslâmın başlangıcında veraset din kardeşliği ve hicret bağlarıyla ol-maktaydı. Mesela; bir ensarî muhacir kardeşini varis kılar, muhacir de kendi akrabalarını değil, ensari kardeşini varis kılardı. Bu uygulama so-nunda müminler arasında iman bağları kuvvetlendi ve aralarında örnek bir İslâm kardeşliği teessüs etti. Müslümanlar bir bina, tek bir gövde haline geldiler. İslâm kardeşliği nesebî kardeşlikten, din bağı, soy bağın-dan daha sağlam oldu.

Daha sonra Allahu taala din ve hicret yoluyla olan veraset hükmünü neshederek verasetin ancak neseb ve yakınlıkla olacağını beyan etti. İşte bu beyan İslâmın örnek nazariyesi ile aile bağlarını kuvvetlendirdi. Çünkü kuvvetli bağlarla bağlanan bir aile, faziletli bir toplumun temelidir. Aile içindeki alakaların kuvvetlenmesi toplum yapısını da sağlamlaştırmakta-dır. Aile içindeki alakalar çözüldüğü zaman ise cemiyette de çözümler olmaktadır.

Şu var ki, Allahu taala her yakını varis kılmamıştır. Bir adamın varis olabilmesi için yakınlıkla birlikte imanlı olması da icabeder. Mesela; kafir olan bir oğul, müslüman babasına varis olamaz. Müslüman olmayan bir kardeş, müslüman olan kardeşine varis olamaz.

Allahu taalanın yakın akrabalıkla beraber imanı esas alması, iman ile neseb arasında bir rabita meydana getirmiştir. Yakınlık ancak imanla menfaatlidir. Çünkü ailenin şerefi din ile korunur. Kur'anın adil hükmü, «**Hısımlar Allahın kitabınca birbirine daha yakındırlar. Allah herşeyi hak-kiyla bilendir.**» (Enfal: 75) ve «**Akrabalar da Allahın kitabında birbirine di-ğer müminlerden ve muhacirlerden daha yakındırlar.**» âyetleriyle nazil ol-muştur. Allahu taala bu âyetlerle hicret ve din kardeşliği esasına dayalı veraseti neshederek verasetin ancak neseb yoluyla olacağını beyan et-miştir.

Buharî'nin Ebu Hüreyre (ra)'den yaptığı rivayete göre Resulullah (sav), «**Ben hem dünyada, hem de ahirette halkın en yakınıyım. İsterseniz, «O peygamber, müminler öz nefislerinden evladır.**» âyetini okuyun. Hangi mü-min öldükten sonra bir mal bırakırsa, o mal yakın akrabalarındır. Eğer öldüğünde geriye borç veya yetim bırakırsa, onları bana getirin. Çünkü o müminin en yakını benim.» buyurmuştur.

NIKAHLI BİR KADINI MÜNASEBETTE BULUNMADAN BOŞAMANIN HÜKMÜ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَكَهْتُمُ الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ
طَلَقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ
تَعْتَدُونَهَا فَمِنْهُنَّ سَرَاحٌ جَمِيلٌ ﴿٤٩﴾

49 — Ey iman edenler, mümin kadınları nikahlayıp da sonra, kendilerine dokunmadan, onları boşadığınız zaman sizin için üzerlerine sayacağınız bir iddet-yoktur. O surette onları faidelendirip kendilerini güzel bir şekilde salıverin.

(AHZAB SURESİ)

ÂYETİN LAFZÎ TAHLİLİ

تَكَهْتُمْ

(Nekahtüm): Nikah, nikah akdine denildiği gibi cinsî

münasebete de denir. Âyetteki manası, nikah akıdır.

تَمْسُوهُنَّ

(Temessuhünne): Temessuh, mesh kökünden gelir.

Buradaki manası fakihlerin icması ile cimadır.

عِدَّةٍ

(İddetin): İddet, saymak anlamına gelir. Boşanan kadın,

boşandıktan sonra günlerini sayar. Şer'î istilahta ise, kadın rahminin boş ve temiz olduğu bilenecek kadar beklemesi icabeden zamana denir. Bu zaman da üç aydır.

فَتَعَوَّضَ

(Femettiuhünne): Mut'at kökünden gelir. Mut'at,

insanın faydalandığı mal veya elbiseye denir. İstilahî manası ise kişinin boşadığı kadına vereceği maldır.

وَسَرَّحُوهُنَّ

(Veserrihûhünne): Tasrih kökünden gelir. Birşeyi

salıvermek demektir. Buradaki manası ise boşamaktır.

سَرَاحًا جَمِيلًا

(Serâhen cemîlen): Serah, boşamak, cemil, güzel

demektir.

ÂYETİN İCMÂLİ MANASI

Allahu taala mümin kullarına icmalen şöyle buyurmaktadır: Ey iman edenler, mümin kadınlarla nikah akdi yaptıktan sonra onlara dokunmadan boşarsanız, o kadınlar üzerine sayacağınız bir iddet yoktur. Çünkü siz onlara dokunmadan boşadınız. Soyunuza saygı için evde oturup iddet beklemelerine lüzum yoktur. Onlara dokunmadığınız için hamilelik ihtimali yoktur.

Bu durumda üzerinize vacip olan, onların gönüllerini hoşnut etmek için bir miktar mal vermektir. Zira boşamanızla onlarda bir vahşet meydana gelir. Vereceğiniz mal, hem o vahşeti giderir, hem de halk içinde boşanmada suçsuz oldukları anlaşılır. Onları boşadığınız zaman, onları, üzerinizdeki haklarından mahrum etmediğiniz gibi, söz veya fiille ezhyet de etmeyiniz. Zira bu sizin imanınızın muktezasıdır, Allah (cc)'a itaatınızın bir nişanesidir.

En doğrusunu Allah (cc) bilir.

Bu âyetle önceki âyetler arasındaki münasebet :

Önceki âyetlerde Resulullah (sav)'ın zevcelerinden bahsedilerek onlara hayatlarını, Allah (cc)'a ve Resulüne itaatkar, dünyadan uzak, temiz ve kamil bir şekilde sürdürmeleri icabettiği bildirilmiştir. Zira onlar diğer kadınlar gibi değildirler. Allah tebarek ve taala onların yüksek şereflerini —ki Resulullah (sav)'ın zevceleri, müminlerin anneleri olmalarından gelmektedir— korumalarını emretmektedir.

Bu âyette de müminlere, kendilerine dokunmadan boşadıkları zevce-lerinin hükümlerini beyan ederek, bu boşamada müminlerin üzerine farz

olanı bildirmektedir. İşte bu işaret ettiklerimiz, bu âyetle önceki âyetler arasındaki bağlantıyı temin etmektedir. (1)

ÂYETİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : «Mümin kadınları nikahlayıp da...» âyeti, mümin bir erkeğin mümine ve temiz bir kadınla evlenmesine işaret eder. Zira kadının imanı onu iffetli kılar ve onu ahlaksızlığa düşmekten korur. İmanlı bir kadın, kocasının namusunu o yanında iken de, yanında olmadığı zaman da muhafaza eder. Allahu taala, «İman eden bir cariye, müşrik bir kadından —bu, sizin hoşunuza gitse de— elbet daha hayırlıdır.» (Bakara: 221) buyurmuştur.

İkinci incelik : «Sonra... onları boşadığınız zaman...» âyetindeki «sümme» (sonra) kelimesi, talakın uzun bir düşünceden sonra yapılmasına işaret eder. Zira talak, Allah (cc)'ın buğzettiği işlerden birisidir. Çünkü talak, aile hayatını yıkmaktadır. Hatta bazı fakihler bu âyetin talaktan kaçınmaya işaret ettiğini söylemektedirler. Çünkü talak, ancak aile hayatının tamamen bozulması halinde mübahtır. Buradaki hüküm, ister evlenir evlenmez, ister bir müddet sonra boşasın değişmez.

Üçüncü incelik : «Sizin için üzerlerine sayacağınız bir iddet yoktur.» âyetinde «iddet»in erkeklere isnad edilmesi, iddetin erkeğin hakkı olduğuna işaret etmektedir. Öyleyse kadının «iddet» beklemesi, neslin temizliği ve korunması için vaciptir. Çünkü her erkek çocuğunun temiz olmasını ister. Ektiği tohumunun başkalarının suyu ile sulanmasını ise hiç istemez.

Meşhur olan kavle göre «iddet», insan ile Allah (cc) arasında müşterek bir haktır. Çünkü soyların karışmasına ve bozulmasına manî olmak Allah (cc)'ın hakkıdır. Bundan dolayı fakihler iddetin birçok hikmet ve sebebi olduğunu söylemişlerdir. Kadın rahminin temizlenmesi ve bunun Allah (cc)'ın bir emri olduğu için beklenmesi bu hikmetlerdendir.

ÂYETTEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Bir kadın nikah akdinden önce boşanabilir mi?

Fakihler, «Mümin kadınları nikahlayıp da sonra kendilerine dokunmadan, onları boşadığınız zaman...» âyetine dayanarak, talakın nikahtan önce olamayacağına icma etmişlerdir. Çünkü Allahu taala âyetle evvela «nikah»ı, sonra «talak»ı zikretmiştir. Resulullah (sav) da «Nikahtan evvel talak yoktur.» buyurmuştur.

Yalnız, bir kimsenin, «Ben falanla evlenirsem, o benden boştur.» veya «Evleneceğim kadın benden boştur.» gibi sözlerle kadının talakını nikaha bağlaması halinde boşamanın vaki olup olmayacağı hususunda ihtilaf ederek iki görüşe ayrılmışlardır.

İmam Şafil (ra) ile İmam Hanbel' (ra)'e göre, bir kimse evleneceği bir kadının veya evleneceği herhangi bir kadının talakını nikaha bağlaması ve sonra da o kadınla evlenmesi halinde o kadın boşanmış sayılamaz. Bu görüş İbni Abbas (ra)'tan da rivayet edilmiştir.

İmam Ebu Hanife (ra) ile İmam Malik (ra)'e göre ise evlenilmeden önce talak bir kadının nikahına bağlanırsa —mesela, «Ben Hind ile evlenirsem, o benden boştur» denilirse— o kadınla evlenildiği takdirde kadın hemen boş olur. Bu görüş de İbni Mes'ud'dan rivayet edilmiştir.

Şafil ve Hanbellilerin delilleri :

1 — Nasıl yabancı bir kadına, «Sen benden boşsun» demekle talak vaki olmazsa, evlenilecek bir kadına, evlenmeden önce, «Seninle evlenirsem benden boşsun.» denilmesiyle de talak vaki olmaz. Zira talak için nikah mülkiyeti lazımdır. Böyle bir halde ise nikah mülkiyeti yoktur.

2 — Resulullah (sav), «İnsan malik olmadığı birşeyi nezredemez. Malik olmadığı bir köleyi azad edemediği gibi, malik olmadığı bir kadını da boşayamaz.» buyurmuştur. (2)

Sahabe ve tabiinin cumhuru da bu görüşte idiler. Hatta İmam Buhari, «Nikahtan evvel talak yoktur.» bahsinde sahabi ve tabiinden 24 kişinin adını saymıştır. Bu görüş İbni Abbas (ra)'tan da rivayet edilmiştir. İbni Abbas (ra)'a, «Bir adam evlenmeden önce evleneceği kadının talakını nikah akdine bağlasa kadın boş olur mu?» diye sorulunca, «Boş olmaz.» cevabını vermiştir.

İbni Abbas (ra)'a, «İbni Mes'ud (ra) bu hususta sana muhalefet ederek böyle bir talakın vukuuna hükmediyor.» denilince de, «Allah (cc) Ebu Abdurrahman (ra)'ı affetsin. Eğer onun dediği gibi olsaydı, Allahu taalanın «Ey iman edenler, mümin kadınları boşayıp da sonra nikahladığınız zaman...» demesi gerekirdi. Halbuki Allahu taala öyle değil, «Ey iman edenler, mümin kadınları nikahlayıp da sonra... boşadığınız zaman...» demektedir.» demiştir.

2 — Tirmizi, Amr bin Şuayb'tan.

Hanefî ve Malikîlerin delilleri :

Hanefî ve Malikîlere göre, talakta hem nikah mülkiyetine, hem de talakın nikah mülkiyetine izafe edilmesine itimad edilir. Şu var ki, talak nikah mülkiyetine izafe edildiği zaman, mülkiyet tahakkuk edinceye kadar askıda kalır. Mesela bir kimse bir kadına, «Eğer seninle evlenirsem boşsun.» dese, adamın talakı nikah akdine bağlaması sahihtir. Fakat talak o an vaki olmaz. Talak, ancak o kadınla evlendikten sonra vaki olur.

Talakın nikaha bağlanması, bir adamın karısına, «Eğer şu eve gidersen benden boşsun.» demesi gibidir. Burada da talak, ancak kadının o eve gitmesi ile vaki olur. O eve gitmediği takdirde talak vaki olmaz. Öyleyse bu meselede de talak, adamın kadınla evlenmesinden sonra vaki olur.

Hanefî ve Malikî alimleri, Şafîî ve Hanbelîlerin yaptığı kıyas hakkında şöyle derler: Yabancı bir kadına «Sen benden boşsun.» denilmesi ile, evlenilecek bir kadına evlenilmeden önce, «Eğer seninle evlenirsem boşsun.» denilmesi arasında açık bir fark vardır. Çünkü bir adamın yabancı bir kadına, «Sen benden boşsun.» demesi lağv bir kelimedir. Bu nikahına malik olmadığı bir kadını boşamaktır ki, talak vaki olmaz. Ama kişinin bir kadına, «Eğer seninle evlenirsem boşsun.» demesi, talakı evlenme akdine bağlaması demektir. Ki, evlendiği takdirde talak vaki olur. Bu ikisinin arasında açık bir fark vardır.

Bu görüşle de alimlerden büyük bir topluluk hükmetmiştir. Bunlardan biri de İbnî Mes'ud (ra)'dur. Delili en kuvvetli olan ve en ihtiyatlı olan görüş de onun görüşüdür. Bu hususa İbnü'l-Arabî ve Cessas da dikkat çekmişlerdir.

Özet olarak, nikahtan sonra talak, bütün fakihlerin ittifakıyla vaki olur. Yine bütün fakihler taalluksuz bir kadına «Sen benden boşsun.» demekle talak vaki olmayacağına ittifak etmişlerdir.

Hanefîler ve Malikîler nikah akdine bağlanılan talakın nikahla beraber vaki olacağına hükmetmişlerdir. Şafîî ve Hanbelîlere göre ise böyle bir talak vaki olmaz.

«Herkesin (her kavim ve milletin) yüzünü kendine döndürücü olduğu bir yöneti vardır.» (Bakara: 148).

İkinci hüküm : Evlenen çiftin yalnız kalmaları iddet ve mehri gerektirir mi?

Ayetteki, «Mümin kadınları nikahlayıp da sonra, kendilerine dokunmadan...» ifadesinin —ki burada «dokunmak», cimadan kinayedir— zahirine

göre çiftin bir arada kalmaları, münasebetin icabettirdiği iddet ve mehri gerektirmez. İmam Şafii'nin görüşü budur. Delili ise, Allahu taalanın kadının cinsî münasebetten evvel boşanması halinde iddet olmadığını bildirmiş olmasıdır. Halvet, bir arada kalma cima demek olmadığına göre, iddet ve mehir gerekmez.

Cumhur ise, halvet halinin de münasebet gibi, mehrin tamamını ve iddeti icabettirdiği görüşündedir. Delilleri de şunlardır :

1 — Daru Kutnî, Sevban'dan rivayet etmiştir.: «Resulullah (sav), «Her kim kadının başörtüsünü açıp bakarsa, ister münasebette bulunsun, ister bulunmasın onun mehrini vermesi icabeder.» buyurmuştur.

2 — Rivayet edildiğine göre Hz. Ömer, «Bir kimse nikahlandığı kadınla perde asarak halvet olur ve onun avretini görürse, o kadına iddet beklemek farz olduğu gibi kocasına mirascı da olur. Kocasının onun mehrini de tam olarak vermelidir.» demiştir.

3 — Zürrâre bin Ebi Evfa'dan şöyle rivayet edilmiştir: «Raşid halifeler, nikahlandığı kadınla halvet olan bir adamın, o kadınla ister münasebette bulunsun, ister bulunmasın, mehrini tam olarak vermesine ve kadının iddet beklemesinin farz olduğuna hükmetmişlerdir.»

Görüldüğü gibi cumhurun delilleri daha kuvvetlidir. Çünkü bir adamın karısıyla bir sene aynı yatakta yattığı halde münasebette bulunmaması mümkündür. Öyleyse icabeden o adamın kadının mehrini tam olarak vermesi ve kadının da iddetini beklemesidir. Çünkü uzun zaman bir arada bulunmuşlardır. Aralarında çıkacak ihtilafı da ancak bu hüküm halleder.

Ancak, halvetle iddetin vacip olduğunu söyleyenler arasında ihtilaf vardır. Kimisine göre kadının iddet beklemesi diyaneten değil, hükmen farzdır. Zira kadı zahirle hükmeder. Kimilerine göre de kadının iddet beklemesi hem diyaneten, hem de hükmen farzdır. Sahih olan görüş ikinci görüştür.

Üçüncü hüküm : Tek talakla boşanan bir kadını kocası ricat ettikten sonra onunla cinsî münasebette bulunmadan tekrar boşarsa, kadının iddeti ilk talaktan itibaren mi sayılır, yoksa ricattan sonraki talakın vukuundan itibaren mi sayılır?

İmam Şafii (ra)'ye göre kadının iddetli birinci talaktan itibaren sayılır. Yeniden iddet saymaya lüzum yoktur.

İmam Ebu Hanife (ra) ve İmam Malik (ra)'e göre ise, kadının iddeti, kocanın ricattan sonra yaptığı ikinci talaktan itibaren sayılır.

İmam Şafii'nin delili:

Boşanan kadının iddeti, birinci talaktan itibaren sayılır. İddetin, ricattan sonra yapılan ikinci talaktan itibaren sayılmasına lüzum yoktur. Zira ikinci talakına iddet yoktur. Çünkü talak ricattan sonra, münasebette bulunulmadan yapılmıştır. İkinci talakın birinci talak ile icabeden iddeti iptal etmesi uygun değildir. Çünkü adamın birinci talakı münasebetten sonra yapılmıştır. Bu sebeble şariin iddet hükmüne uyulması vaciptir. Zira o adamın karısına yaklaşmadan yaptığı talak, ricat etmeden iddeti içerisinde yaptığı talak hükmündedir. Öyleyse, bir adam karısının her temizlenişinde bir talak vermiş olsa, üçüncü talakı verişinde kadın ondan tamamen bos olur. İddet yenilenmez.

Hanefi ve Malikîlerin delilleri :

Kadının ikinci talakından sonra yeniden iddet beklemesi gerekmektedir. Zira ikinci talak ile ricat arasında herne kadar halvet ve temas yoksa da o talak münasebetten önce yapılmış bir talak sayılamaz. O kadın ile daha önce münasebette bulunulmuştur. Bundan ötürü o kadın münasebette bulunulmuş bir kadın hükmündedir.

Kurtubî, İmam Malik (ra)'ten naklen şöyle der: «Bu kadın yeniden iddet beklemek zorundadır. İlim erbabının ekserisinin görüşü de budur. Bu kadın nafakada, ev ve giyim hususlarında münasebette bulunulmuş kadınlara hükmündedir. Basra, Kufe, Mekke; Medine ve Şam fakihlerinin cumhuri bu görüştedir.»

Dördüncü hüküm : Boşanan her kadına mal vermek vacib midir?

«Onları fâidelendirin.» âyetinin zahiri, temastan önce boşanan kadınlara ister nikah akdinde onlara bir mehir tayin edilsin, ister edilmesin, bir miktar mal verilmesini icabettirir. «Boşanan kadınların da meşru surette fâidelenmeleri haklarıdır ki bu, Allahtan korkanlar için bir vazifedir.» (Bakara: 241) âyeti de bu görüşü kuvvetlendirmektedir. Öyleyse âyet, boşanan her kadına bir miktar mal verilmesini gerektirmektedir.

Fakihler, boşanan her kadına birmiktar mal verilmesi hususunda ihtilaf etmişlerdir.

1 — Verilecek mal, boşanan her kadın için, ona nikah akdinde ister mehir tayin edilsin, ister edilmesin, farzdır. Çünkü âyetin zahiri bunu amirdir. Bu, Hasan-ı Basrî'nin görüşüdür.

2 — Kendisiyle münasebette bulunulmadan boşanan kadına —ki ona nikah akdinde de bir mehir tayin edilmemiştir— bir miktar mal verilmesi vaciptir. Bu da Hanefi ve Şafiilerin görüşüdür. İbni Abbas (ra) da bu görüşle hükmetmiştir. Fakat bu kadına nikah akdinde bir mehir tayin edilmiş ise, mal verilmesi vacib değil, müstahaptır.

3 — Bütün boşanan kadınlara talaktan sonra bir miktar mal verilmesi müstahaptır. Boşanan hiçbir kadına talaktan sonra mehrinden başka bir mal vermek vacib değildir. Malikilerin görüşü de budur.

Bize göre Hanefi ve Şafiilerin görüşü daha tercihlidir. Çünkü İbni Abbas'ın görüşü de budur.

ÂYETTEN ALINACAK DERSLER

1 — Evlenecek bir müslüman iffetli ve temiz bir mümin kadın seçmek zorundadır.

2 — Talak aile hayatını yıkar. Bu sebeble kadın, ancak şeriatin zaruri saydığı hallerde boşanır.

3 — Münasebette bulunulmadan boşanan kadına iddet beklemek, kıtap ve icma ile farz değildir.

4 — Kocanın boşadığı karısını hoşnut etmek için bir miktar mal vermesi lazımdır.

5 — Erkeğin boşayacağı karısına eziyet etmesi haramdır. Kocanın karısını en güzel surette salıvermesi lazımdır.

ÂYETTEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Allahu taala evliliği insan soyunun bekası için meşru kılmıştır. Evlilik temellerini ve aile hayatını en mukaddes bağlarla kuvvetlendirmiştir. Karı-koca arasındaki hayatı konuşma, yardımlaşma, sevgi ve muhabbet temelleri üzerine kurmuştur. «Size nefislerinizden, kendilerine ısınmanız için zevceler yaratmış olması, aranızda bir sevgi ve esirgeme yapması da O'nun âyetlerindendir. Şüphe yok ki, bunda fikrini iyi imal edecek bir kavim için elbette ibretler vardır.» (Rûm: 21)

İslâm, kadını boşamayı ancak istisnâî ve zaruri hallerde mübah kılmıştır. Çünkü insan karşılaştığı müşküllerden talakla kurtulabilir ve mahrum olduğu saadete ulaşabilir. Buna rağmen talak, Allah (cc) katında helallerin en çirkinidir. Çünkü talak ile evler yıkılır, alleler zayolur, çocuklar bedbaht olur. Yalnız zaruret hallerinde talaktan başka çare bulunamaz. Bu durumda bile boşama sebeplerinin çok açık olması gerekmektedir. Eğer geçimsizlikten kurtulmak için başka çare kalmamışsa talak o zaman yapılmalıdır.

İslâm bu geçimsizliğe ve sebep olduğu kötülüğe son vermek için talakı mübah kılmıştır. Ailesini boşayacak kimse uzun uzun düşünmeli, geleceği hesap etmeli ve kararını öyle vermelidir. Zira talak ancak huzur ve saadet için yapılır. Geçimin acılığı, hayatın zorluğu talakla giderilir.

Talak emîn bir yolla yapılmazsa aile emniyet ve istikrardan mahrum kalır. Çünkü talak iki ağızlı bir kılıca benzer. İnsan talakla ya zorlukları, kötülükleri defeder veya zorluk ve kötülüklere düşer.

Bir erkek, nikahlandığı bir kadını, münasebette bulunmadan boşarsa, onun yeniden evlenmesine mani olmaya hakkı yoktur. Zira o kadın için iddet yoktur. İddet, kadın rahminin temizliğinden emin olmak, soyların birbirine karışmasını önlemek için farz kılınmıştır. Talak eğer cinsî temastan önce olursa, o zaman ne iddet vardır, ne de kadının evlenmesine mani olunabilir. Kocasının onu iyilikle salıvermesi lazımdır. Koca iki kötülüğü bir araya toplamamalıdır. Bunlardan birisi, karısından hiçbir şey görmeden boşaması, ikincisi, kadının evlenmesine mani olmaktır. Bunun için Allahu taala, «**O surette onları faidelendirip kendilerini güzel şekilde salıverin.**» buyurmuştur. Allahu taala kadının şerefini bu şekil de koruduğu gibi erkeğin ona kötülük ve düşmanlık etmesine de mani olmaktadır.

Allahu taala herkesin hakkını layıkıyla korur. Ne kadına zulmeder, ne de erkeklerin hukukuna tecavüz ettirir. Allah (cc), erkeklere de, kadınlara da hayat sahasını geniş yaratmıştır.

RESULULLAH (SAV)'IN EVLENMESİ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ

إِنَّا أَخْلَقْنَا لَكَ أَزْوَاجَكَ الَّتِي آتَيْتَ أَجُورَهُنَّ وَمَا مَلَكَتْ
يَمِينُكَ مِنْهَا أَفَاءَ اللَّهِ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ
وَبَنَاتِ خَالَكِ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ الَّتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ
وَأَمْرًا مُؤْمِنَةً أَنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ
أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ قَدْ عَلِمْنَا
مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي أَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ لِكَلِّهِ
يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ⑤
تُرْجَى مِنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْتَى إِلَيْكَ مِنْ تَشَاءُ وَمِنْ ابْتِغَيْتَ مِمَّنْ
عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَ ذَلِكَ إِذْ بَلَغْتَ أَجْنَاسَهُنَّ لَئِنْ تَفَرَغْتَ لَهِنَّ جَزَاءٌ

وَيَرْضَيْنَ بِمَا آتَيْنَهُنَّ كُلُّهُنَّ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْ
 وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾ لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَا أَنْ
 تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ أَزْوَاجٍ وَلَوْ أَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ إِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ
 وَكَانَ اللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾

50 — Ey peygamber, mehirlerini verdiğin zevceleri ve Allahın sana ganîmet (olarak nasîb) ettiklerinden sağ elinin malik olduğu kadınları, seninle beraber (Medine'ye) hicret eden amcanın kızlarını, halanın kızlarını, dayının kızlarını, teyzenin kızlarını, bir de eğer mümin bir kadın kendini peygambere bağışlayıp da eğer peygamber de nikahla almak isterse onu —(fakat bu sonuncusunu) diğer müminlere değil, yalnız sana has olmak üzere— senin için helal kıldık. Öbür (mümin)lerin zevceleri ve sağ ellerinin malik oldukları (cariyeleri) hakkında uhdelerine ne farzetmiş olduğu-muzu bildirdik. (Bağış suretiyle izdivacın sana tahsisi) senin için hiçbir darlık olmaması içindir. Allah çok yarlıgayıcıdır, çok esirgeyicidir.

51 — Onlardan kimi dilersen (nöbetinden) geri bırakır, kimi de diler-sen yanına alabilirsin. (Nöbetinden) geri bıraktıklarından kimi istersen (nezdine almak)ta sana güçlük yoktur. Gözleri aydın olup tasalanmalarına ve kendilerine verdiğinle hepsinin hoşnud olmalarına en elverişli olan bu-dur. Allah kâlblerinizde olanı bilir. Allah (herşeyi) hakkıyla bilendir, uku-bette acele etmeyendir.

52 — Bundan sonra kadınlar(ı alman) ve bunları herhangi zevcelerle de-ğiştirmen, güzellikleri hoşuna gitse de sana helal olmaz. Sağ elinin ma-lık olduğu (cariyeler) müstesna. Allah herşeye hakkıyla nighbandır.

(AHZAB SURESİ)

AYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ

أَخْلَنَّا

(Ahlelnâ): İhlal kökünden gelir, helal kılma de-

mektir.

أُجُورُهُنَّ
مَلَكَتْ يَمِينُكَ

(Ücurehünne): Nikah kesimleri, mehir.

(Meleket yeminüke): Sağ elinin malik oldukları,

yani cariyeler.

أَفَاءَ اللَّهِ

(Efâellahü): Efâe, fey kökünden gelir, ganimet

demektir. Âyetteki anlamı, Allah (cc)'ın sana harp vasıtasıyla verdiği demektir.

هَاجِرُنْ مَعَكَ

(Hacernemaake): Hicret kökünden gelir. Göç et-

mek manasındadır. Seninle hicret edenler demektir.

يَسْتَنْكِحَهَا

(Yestenkihehâ): İstinkah kökünden gelir. Nikah

taleb etme demektir.

خَالِصَةً

(Haliseten): Yalnız sana mahsustur.

مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ

(Mâferezna aleyhim): Müminlere dörtten fazlası-

ni farz kılmadık.

حَرْجٌ

(Haracün): Sıkıntı, darlık.

تَرْجِي

(Türcii): Tehir, erteleme.

وَتَوَيَّ

(Vetu'vi): Eva kökünden gelir, zammetmek, bir-

leştirmek demektir.

تَقَرَّاعَيْنَهُنَّ

(Tegarra együnühünne): Onlar hoşnut olurlar.

عَلِمَا حِلْمًا

(Allimen halimen): Herşeyi hakkıyla bilen ve hiç-

kimseye acilen ceza vermeyen.

ÂYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI

Allahu taala sevgili peygamberine çeşitli sınıflardan kadınları mübah kılmıştır. Bunlar, mehrini vermek suretiyle aldığı kadınlar, kendilerini mehirsiz olarak Resulullah (sav)'a hibe eden kadınlar, cariyeleri ve kendi ak-

rabaları olan Kureyş ve Beni Zühre kabilesinden hicret eden kadınlardır. Allahu taala hiçkimseye tanımadığı bazı hususî hak ve hükümleri Resulullah (sav)'a tanımıştır. Bunlar vasıtasıyla da tebliğ ve risaletin yayılmasını kolaylaştırmıştır.

Resulullah (sav)'a has olan bu hükümlerden bazıları, onun dört kadından fazla evlenmesi, kendilerini mehirsiz olarak hibe eden kadınlarla evlenebilmesi, Resulullah (sav)'a kadınlar arasındaki taksimatın farz olmamasıdır. Bunlar Resulullah (sav)'ı şereflendirmek ve Allah (cc) katındaki makamının yüksekliğini göstermek için verilmiştir.

Müslim, sahihinde Hz. Ayşe'den şöyle rivayet etmiştir: «Ben kendilerini Resulullah (sav)'a hibe eden kadınları kıskanır ve ayıplayarak, «Bir kadın kendini bir erkeğe hibe etmekten haya etmez mi?» derdim. Taki, «...**Kimi de dersen yanına alabilirsin.**» âyeti nazil oluncaya kadar. Âyet nazil olunca Resulullah (sav)'a, «Görüyorum ki Rabbin yalnız senin arzu-nu yerine getiriyor.» dedim.» (1)

Âyeti kerimelerin manaları icmalen şöyle: Ey nebi, biz sana mehirlerini verdiğimiz zevcelerini, sağ elinin malik olduğu harp estri cariyelerini, amca, hala, dayı ve teyze kızlarından seninle hicret eden kadınları sana helal kıldık. Ayrıca sana, sırf Allah (cc) ve Resul (sav) sevgisi için kendilerini hibe eden salih kadınları da mübah kıldık. Kendilerini hibe eden kadınlardan dilediğinle mehirsiz olarak evlenebilirsin. Bu evlilik müminlere değil, yalnız sana mübah kılınmıştır. Müminlere nikah akidlerinde nikah şartlarını farz kıldık. Onların sağ ellerinin malik bulunduğu cariyelerin dışında mehir vermelerini de farz kıldık. Fakat sana kolaylık olması bakımından birçok hususiyetler tanıdık. Bunları sana bir zorluk, bir darlık olmaması için tahsis ettik.

Ey Resul, dilediğinin nöbetini erteler, dilediğini de yanına alabilirsin. Boşadıktan sonra da dilediğini ricat ederek geri alabilirsin. Sana verilen bu haklar, onların kalblerinin rahatı için en uygun yoldur. Çünkü onlar, bu durumda yaptıklarını Allah (cc)'ın emir ve ruhsatıyla yaptığını bilirler. Bu yüzden yaptıklarına razı olurlar, gönül hoşluğu ile kabul ederler. Allahu taala kalblerin gizlediklerini en iyi bilen, emirlerine muhalefet ederek isyan edenleri de cezalandırmakta acele etmeyendir.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBİ

«Ey peygamber, zevcelerine de ki : Eğer siz dünya hayatını ve onun zilyet (ve ihtişam)'ını arzu ediyorsanız gelin size boşanma bedellerini ver-
reyim de hepinizi güzellikle salıvereyim.» (Ahzab: 28) âyeti nazil olunca, Resulullah (sav)'ın zevceleri boşanacaklarından korkarak, «Ya Resulul-
lah, bize malından ve nefsinden dilediğini ver, yalnız bizi nikahında bırak.»
dediler. Bunun üzerine, «Onlardan kimi dilerse (nöbetinden) geri bırakır,
kim de dilerse yanına alabilirsin...» âyeti nazil oldu. (2)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : «İhlal»in manası helalliktir. Âyetteki, «**senin için helal kıldık**» ifadesi, birşeyi haram veya helal kılmanın, teşriinin yalnız Allah (cc)'a mahsus olduğuna delalet eder. Resul ise hükümleri kullara tebliğ edicidir. Hiçkimse kanun yapma veya helal yada haram kılma hakkına sahip değildir. Çünkü Allahu taala, «**Hüküm allahtan başkasının değildir.**» (Yusuf: 40) buyurmuştur.

İkinci incelik: «...Mehirlerini verdiğin zevceler...» âyeti, Allahu taala-
nın peygamberine en efdal ve ekmel olanı ihtiyar ettiğine işaret etmekte-
dir. Zira mehri vermek, ertelemekten daha hayırlıdır.

Bazı sahabiler, evlenmeye güç yetiremediklerinden şikayet edince Resulullah (sav) onlara, «Sizin zırhınız yok mu? Onu mehir edin.» buyur-
muştur. Mehrin bir kısmını ertelemek veya yarısını vererek diğer yarısını
borca bırakmak sonradan örf haline gelmiştir. Bu da genç kızların ge-
leceklerini teminat altına almak düşüncesiyle mehrin çok yükseltilmesinin
bir sonucudur.

Üçüncü incelik : Âyetteki, «**Allahın sana ganimet (olarak nasib) et-
tiklerinden sağ elinin malik olduğu kadınları...**» ifadesindeki tahsis, sa-
tın alınan cariyelerden daha efdal ve hayırlı olduklarına işaret etmektedir.
Çünkü Daru'l-Harbtan alınan cariyelere «temiz cariyeye» ve anlaşma yoluyla
alınan cariyelere de «pis cariyeye» denilir. Allahu taala bu âyette de bildir-
diği gibi peygamberine ancak temiz olanları nasib etmiştir.

Dördüncü incelik : Resulullah (sav)'ın âyette üç defa peşpeşe «**pey-
gamber**» ünvanıyla anılması, Resulullah'a has olan hükümlerin Allah (cc)
tarafından verildiğini ve onun peygamberliğinden dolayı olduğunu göster-

mektedir. Ayrıca peygamberin şanının büyüklüğünü ve onun bu şerefe layık olduğunu beyan etmektedir.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : «Ücret» ve «hibe» kelimeleriyle nikah yapılabilir mi?

Fakihler, nikah akdinin ancak «nikah» ve «evlenmek» gibi sarih lafızlarla yapılacağına ittifak etmişlerdir. Zira Allahu taala, «...Onları sahip-
lerinin izniyle kendinize nikahlayın.» (Nisa: 25) buyurmuştur. Şu halde «nikah» ve «evlenme» kelimeleri kitap ve sünnette varid olmuştur.

Fakihler, mübah kılma, helal kılma, emanet verme veya alma, rehin ve temettu kelimeleriyle nikah akdinin caiz olmadığına da ittifak etmişlerdir. Fukahanın cumhuruna göre «Ücret» kelimesiyle de nikah akdi caiz değildir.

Ebu Hasan-ı Kerhî (ra) ise, «icare» kelimesiyle nikah akdinin caiz olacağı görüşündedir. Zira Allahu taala, «**Ücretlerini (mehir) verdiği kadın-ları**» buyurmuştur. Görüldüğü gibi Allahu taala «mehir» kelimesini «**ücret**» olarak isimlendirmiştir. Öyleyse «**ücret**» ve «icare» lafızlarıyla tahakkuk eden nikah akdinde mehir verilmesi vacibtir. Şu halde «**ücret**» kelimesiyle nikah akdi yapılması sahihtir.

Kerhî'nin görüşünün reddi: Şüphesiz «**ücret**»in manası nikah akdine muhaliftir. Zira nikah akdi ebedî olarak yapılır. Nikahta belirli bir vakit tayin edilmesi nikahı ibtal eder. İcare akdi ise muvakkat bir zaman için yapılır. Hatta bir zaman tayin edilmeden yapılsa bile yine muvakkat olur. An be an yenilenir. Nasıl olurda ebedî bir akid olan nikah, böyle geçici bir akidle tahakkuk eder?

İcare, birşeyin menfaatinin karşılığında yapılan akiddir. Mehir ise birşeyin karşılığı değildir. Allahu taalanın evliliğin ve kadının temizliğini ortaya koymak için vacib ettiği bir hediyedir. İşte bunun için mehir zikredilmeksizin yapılan nikah akdi sahih olur. Mehirsiz yapılan nikah akdinden sonra karı koca arasında münasebet olursa erkeğin karısına «mehr-i misil» (kadının annesinin, teyzesinin, kız kardeşinin mehri kadar mehir) vermesi icabeder. Öyleyse «icare» lafızıyla nikah sahih olmaz. Zira batıl olan Mut'a nikahı ile sahih nikah birbirinden seçilemez. Bundan dolayı Hanefi fakihlerinden hiçbirisi bu hususta Ebu Hasan-ı Kerhî (ra)'ye muvafakat etmemiştir.

«**Hibe**» lafızıyla nikah, cumhura göre caiz değil, Hanefilere göre ise caizdir.

Hanefilerin delilleri :

Hanefiler aşağıdaki delillere dayanarak nikah akdinin «hibe» kelimesi ile yapılmasının caiz olduğuna hükmetmişlerdir .

1 — «...Eğer mümin bir kadın kendisini peygambere bağışlayıp (hibe) de eğer peygamber de nikahla almak isterse...» âyetinde Allahu toala «hibe» lafzı ile yapılan akde «nikah» ismi vermiştir. Bu isimlendirme nikahın «hibe» lafzıyla yapılmasının caiz olduğuna delalet eder. «Hibe» lafzıyla yapılan nikah peygambere caiz olunca bizim için de caiz olması lazımdır. Zira peygambere uymakla emrolunmuşuz.

2 — Peygamber ve ümmeti nikah akdinin «hibe» lafzıyla yapılmasında eşittirler. «...Diğer müminlere değil, yalnız sana has olmak üzere...» âyetinin işaret ettiği hususiyet ise Peygamberin mehirsiz olarak evlenbilmesidir. Çünkü bu âyet Resulullah (sav)'a tanınan hususiyetin bir darlığı giderdiğine işaret etmektedir. Buradaki sıkıntı ise mehrin lüzumunda r. Mehri temin için çalışmak lazımdır. Resulullah (sav) ise daima risalet vazifesiyle meşguldür. Yoksa nikah akdinin «nikah» veya «evlenmek» lafızlarıyla yapılmasında bir zorluk yoktur ki, «hibe» lafzı Resulullah (sav)'a hasredilsin. Buna göre mehirsiz nikahlamak yalnız Resulullah'a has bir hükümdür.

3 — Hz. Ayşe'den şöyle rivayet edilmiştir: «Ben kendilerini Resulullah hibe eden kadınları kıskanır ve ayıplayarak, «Bir kadın kendini bir erkeğe hibe etmekten haya etmez mi?» derdim. Taki, «...Kimi de dilerse yanına alabilirsin...» âyeti nazil oluncaya kadar. Âyet nazil olunca Resulullah (sav)'a, «Görüyorum ki Rabbin yalnız senin arzunu yerine getiriyor.» dedim.»

4 — Sehl bin Saad'dan şöyle rivayet edilmiştir: «Bir kadın, Resulullah (sav)'a gelerek, «Ya Resulullah, ben kendimi sana hibe etmek için geldim.» dedi. Resulullah (sav), kadına bakarak tasvip etti. Sonra başını eğdi. Sahabilerden bir kişi, «Ya Resulullah, eğer bu kadına ihtiyacın yoksa benimle evlendir.» dedi. Resulullah (sav) ona, «Maldan neyin var?» diye sordu. Adam, «Hiçbir şeyim yok.» dedi. Resulullah (sav), «Kur'andan ne biliyorsun?» diye sordu. O da, «Kur'andan şu ve şu sureleri biliyorum dedi. Resulullah (sav), «Kur'andan ezberlemiş olduğunla bu kadını sana temlik ettim.» buyurdu.» Gördüldüğü gibi Resulullah (sav), nikah akdini «temlik» kelimesiyle yapmıştır. «Hibe» lafzı da temlik lafızlarından olduğundan, nikah akdinin «hibe» lafzıyla yapılması da caizdir. Öyleyse temlike delalet eden her lafızla nikah akdi yapmak caizdir. (3)

Cumhurun delilleri :

Maliki, Şafii ve Hanbeliler, aşağıdaki delillere dayanarak «hibe» lafzıyla nikah ekdinin caiz olmadığına hükmetmişlerdir:

1 — Allahu taala, mehirsiz olarak ve «hibe» lafzıyla nikahlanmayı Resulullah (sav)'a has kılmıştır. Zira Allahu taala, «...Eğer mümin bir kadın kendini peygambere bağışlayıp (hibe) da eğer peygamber de onu nikahla almak isterse onu —(fakat bu sonuncusunu) diğer müminlere değil yalnız sana has kılmak üzere senin için helal kıldık.» buyurmuştur. Âyet-teki, «...Mümin bir kadın kendini peygambere bağışlayıp (hibe) da...» ifadesi ile, «Diğer müminlere değil, yalnız sana has olmak üzere» ifadesi, bir kadının hibe yoluyla helal olmasının yalnız peygambere has olduğuna delalet eder. Öyleyse «hibe» lafzıyla evlenmek yalnız peygambere mahsus-tur.

2 — Cumhura göre, peygambere mahsus olan birşeyde başkasının ona ortak olması caiz değildir. Âyet de bunun (mehirsiz olarak, hibe yoluyla evlenmenin) peygambere has olduğuna delalet etmektedir. Siz, «hibe» lafzıyla evlenmenin Resulullah (sav)'ın dışındakilere mübah olduğunu nereden çıkarıyorsunuz?

3 — Sehl bin Saad'dan rivayet edilen hadiste Resulullah (sav)'ın, «Kur'andan ezberlemiş olduğunla bu kadını sana temlik ettim.» demesi, Hanefilerin iddia ettiği gibi «hibe» lafzıyla nikah akdi yapılabileceğine delalet etmez. Çünkü bu hadisın diğer rivayetinde, «Sen git, seni o kadınla evlendirdim.» ifadesi vardır. Öyleyse temlike delalet eden her lafızla nikah akdi yapılamaz. Çünkü icare lafzı da temlike delalet ettiği halde, bütün fakihlerin ittifakı ile onunla nikah akdi yapılamaz.

Tercih edilen görüş, cumhurun görüşüdür. İmam Cessas'ın da uzun uzun bahsettiği gibi, Hanefilerin delilleri herne kadar kuvvetli ise de, «hibe» lafzıyla nikahın peygambere mahsus olduğuna dair açık nas varid olmuştur. Zahir olan, hükümdeki ifadelerde lafız ile mananın ortak olmasıdır. Yoksa lafız değil, yalnız manaya hamletmek nasdan gelecek bir delille muhtaçdır. Nikahta kullanılacak kelimelerde kıyas carli değildir. Buna göre cumhurun görüşü daha tercihlidir. İmam Malik'in de dediği gibi, «hibe» nikah kabul edilse bile bu, peygamberden başkasına helal değildir.

Allah (cc) en doğrusunu bilir.

İkinci hüküm : Resulullah'a nikahla helal olmak için hicret etmek şart mıdır?

Âyetin zahirine göre, kendisiyle hicret etmeyen kadınları Resulullahın nikahlaması helal değildir. Zira âyetin devamında, «...**Seninle beraber (Medine'ye) hicret eden...**» buyurulmuştur. Alimlerden bazıları âyetin bu zahiri manasını aynen kabul etmişlerdir. Kadı Ebu Ya'la, «Âyetin zahiri, hicret etmeyen kadınların Resulullah (sav)'a helal olmadığına delalet ediyor.» demiştir. (4)

Ümmühanî binti Ebu Talib : «Resulullah (sav), bana düğün oldu. Ben ona özür beyan ettim. Özrümü kabul etti. Sonra **«Ey peygamber, mehirlerini verdiği zevceleri ve Allahın sana ganimet (olarak) nasib ettiklerinden sağ elinin malik olduğu kadınları, seninle beraber (Medine'ye) hicret eden amcanın kızlarını, dayının kızlarını, teyzenin kızlarını...»** âyeti nazil olunca ben Resulullah (sav)'a haram oldum. Çünkü ben, onunla Medine'ye hicret edenlerden değildim. Ben Mekke'nin fethinde esir edildikten sonra serbest bırakılan (tulekâ) kadınlardandım.»

Müfessirlerin cumhuru ise, hicret her ne kadar âyette geçiyorsa da Resulullah (sav) ile evlenmenin helal olma şartlarından olmadığı görüşündedir. Âyette «hicret»in zikredilmesi, onun faziletini beyan etmek içindir. Âyet Resulullah (sav)'ın evleneceği kadınların sınıflarını beyan etmektedir. Bunlardan hangi sınıfın daha faziletli olduğunu beyan etmektedir.

Ebu Hayyan şöyle der: «Âyetteki «...**Seninle beraber (medine'ye) hicret eden...**» tahsisi ise, Resulullah (sav) ile hicret eden akraba kadınlarının hicret etmeyenlerden daha faziletli olduğunu beyan etmektedir. Yoksa diğer kadınları haram kılmak manasında değildir.» (5)

Bu hususta Maverdî de iki görüş nakletmiştir: Birincisi, Resulullah (sav) ile evlenen kadının helal olması için mutlaka onunla hicret etmesi lazımdır. İkinci görüş ise, Resulullah (sav) ile hicret etme şartı, âyetle yakınlık dereceleri belirtilen akraba kadınlarına mahsustur. Yabancı bir kadının hicret edip etmemesi mevzu-ı bahis değildir.

Bu hususta sahih olan görüş, cumhurun görüşüdür. Yani Resulullah (sav)'ın evlenmesinde, hicret eden akraba kadınları diğerlerinden daha efdaldir.

4 — İbni Cevzi, age, C. 4, S. 404. Ebu Hayyan, age, C. 7, S. 241.

5 — Ebu Hayyan, age, C. 7, S. 241.

Üçüncü hüküm : Resulullahın indinde kendisini hibe eden kadın var mıydı?

Alimlerin ekserisine göre birçok kadın kendilerini Resulullah (sav)'a hibe etmişlerdi. Kendilerini hibe eden kadınların isimleri hususunda kuvvetli veya zayıf birçok rivayet vardır. Bunlardan bazılarının isimleri şöyledir: Umme Şerik, Havlete binti Hakim, Leyla binti el-Hatim. Şu var ki, bunlardan hiçbirisi Resulullah (sav) ile evli değildi. Zayıf bir rivayete göre de, Meymune binti el-Haris ile Zeynep binti Huzeyme de kendilerini hibe eden kadınlardandı. Fakat sahih olan birinci rivayettir. Yani bu iki kadın kendilerini hibe eden kadınlardan değildirler.

İbnü'l-Arabî'nin İbni Abbas (ra) ve Mücahid (ra)'den yaptığı rivayete göre Resulullah (sav)'ın nikahında, kendini hibe eden kadınların hiçbirisi yoktu. (6)

İbni Kesir : «Resulullah'a kendilerini hibe eden kadınlar çoktu. Nitekim Buharî de Hz. Ayşe'den bu hususta, «Ben kendilerini Resulullah (sav)'a hibe eden kadınları kıskanır ve ayıplayarak, «Bir kadın kendini bir erkeğe hibe etmekten haya etmez mi?» derdim. Takî, «...**Kimi de dilerse yanına alabilirsin...**» âyeti nazil oluncaya kadar. Âyet nazil olunca Resulullah (sav)'a, «Görüyorum ki Rabbin yalnız senin arzunu yerine getiriyor.» dedim.» hadisini rivayet etmiştir.» (7)

Dördüncü hüküm : Zevceleri arasında taksimat yapmak Resulullah'a da farz mıydı?

Bazı alimlere göre, zevceleri arasında taksimat yaparak buna riayet etmek Resulullah (sav)'a da farzı. Üstelik Resulullah (sav) bu taksimatı çok adil bir şekilde yapardı. Zira o, akşam hangi hanımının yanında kalacaksa, «Allahım, bu benim gücümün yettiği kadar yaptığım taksimattır. Elimde olmayan ve gücümün yetmediği birşeyle beni cezalandırma.» diye dua ederdi. Buradaki «gücümün yetmediği»nden maksat kalbî sevgidir. Bu alimlere göre, eğer taksimat Resulullah (sav)'a farz olmasaydı, bir başkasının yanında kalmak için sırası olandan izin almazdı. Bu hususta birçok sahih hadis de varid olmuştur.

Alimlerin çoğu ise, «**Onlardan kimi dilerse geri bırakır, kimi de dilerse yanına alabilirsin.**» âyeti, Resulullah (sav)'a zevcelerinden dile-

6 — İbnü'l-Arabî, age, Taberî, age, C. 22, S. 23.

7 — İbni Kesir, age, C. 3.

diğinin yanında kalmasını mübah kılmıştır, taksimat ona farz değildir görüşündedirler. Bununla beraber Resulullah (sav), adil bir şekilde taksimat yapardı.

Cessas bu hususta şöyle der: «Âyet, Resulullah (sav)'a zevceleri arasında taksimat yapmasının farz olmadığına delalet eder. Buna göre Resulullah (sav) dilediğini terkeder, dilediğinin yanında kalabilir.» (8)

İbni Kesir de şöyle der: «Şafii alimlerinin bir kısmı bu âyete dayanarak Resulullah'a zevceleri arasında taksimat yapmanın farz olmadığını söylerler. Buharî Muaz'dan, o da Hz. Ayşe'den şöyle rivayet etmiştir: «Resulullah (sav), zevcelerinin birinin gününde diğerinin yanında kalmak isterse, **«Onlardan kimi dilersen geri bırakır, kimi de dilersen yanına alabilirsin.»** âyetinin nüzulünden sonra da izin isterdi. Bana bir gün, «Ne dersin, bana izin verir misin?» dedi. Ben de, «Eğer benim elimde olsa idi seni kimseye bırakmazdım.» dedim.» (9)

Sahih olan, Resulullah (sav)'a zevceleri arasında taksimat yapmanın farz olmadığı görüşüdür. Cumhurun tercihi de budur.

BİR ŞÜPHE VE ŞÜPHENİN REDDİ

İslâm düşmanları asırlardan beri birtakım yalanlar uydurarak İslâm Peygamberinin peygamberliğine gölge düşürmek, lekelemek istemektedirler. Gayelerli, bu yolla müminleri dine şüpheyi düşürmek, halkın Resulullah (sav)'a olan inançlarını sarsmaktır.

Peygamber ve resuller hakkında düşmanları tarafında iftira ve böh-tanlar uydurulmasında şaşılacak birşey yoktur. Çünkü bu Allah (cc)'in sünnetidir. Allah (cc)'in sünnetini de hiçbir şey değiştiremez. Zira Allahu taala, **«Biz her peygambere günahkarlardan böyle düşman(lar) peyda ettik.»** (Furkan: 31) buyurmuştur.

Müminlerin temiz zevceleri olan Resulullah (sav)'ın zevcelerinden bahsetmeden önce, kindar İslâm düşmanları tarafından ortaya atılan bir şüpheyi reddetmek istiyoruz. Çünkü bu İslâm düşmanları, en büyük peygamber olan Hz. Muhammed'i lekeleyerek halkın itikadını bozmak ve birçok hakikatleri gizlemek için birçok şüpheler ortaya atmışlardır.

İslâm düşmanları şöyle derler: Hz. Muhammed, şehvetperest bir erkek, arzularıyla şehvetinin peşinde koşan bir kimsedir. Bu sebeble, üm-

8 — Cessas, age, C. 3, S. 368.

9 — İbni Kesir, age, C. 3.

metini dört kadınla sınırladığı halde kendisi bir veya dört kadınla yetinmeyerek on veya daha fazla kadınla evlenmiştir. İşte bu, onun nefsanî arzularına uyarak şehvetinin peşinde gittiğini göstermektedir. Hz. Muhammed ile Hz. İsa arasında çok büyük bir fark vardır. Birisi nefsini yenmiş, arzularına galebe çalmıştır. Diğer ise, şehvetinin peşinde yürüyen bir kimsedir. Bunlar nasıl bir olabilir?

Allahu taala böyleleri için şöyle buyurmaktadır : **«Ağızlarından çıkan söz ne büyük! Onlar yalandan başkasını söylemezler.»** (Kehf: 5)

İslâm düşmanlarının böyle söylemeleri, kindar ve yalancı olduklarından tabiidir. Fakat Hz. Muhammed hiçbir zaman bir şehvetperest değildir. Ancak o, insanlar arasından çıkarılmış bir peygamberdi. İnsanların evlendiği gibi o da evlenmiştir. Evlenme hususunda da ümmetine önder olmuştur. O, hristiyanların inandıkları gibi ne ilahtır, ne de Allahın oğludur. O da ümmeti gibi bir beşerdir. Ancak onu Allah (cc), vahiy ve risaletle şereflemiştir : **«De ki: «Ben ancak sizin gibi bir beşerim. (Şu kadar ki) bana yalnız tanrınızın bir tek Tanrı olduğu vahyediliyor.»** (Kehf: 110)

Resulullah (sav), diğer peygamberlerden, onların izinden çıkan ve sünnetlerine muhalefet eden ayrı bir yol getirmemiştir. Zira Kur'an-ı Kerim büyük peygamberlerden örnekler vermektedir. Mesela, **«Andolsun ki biz senden önce de peygamberler göndermişiz, onlara da zevceler ve evladlar vermişisizdir.»** (Ra'd: 38) buyurulmuştur.

İslâm düşmanları son Peygamber hakkında uyaarmuş oldukları iftiraları nereden çıkarıyorlar? Şairin de dediği gibi, gözü ağrıyan kişi güneşin ışığını inkâr eder. Hasta bir kişinin ağzı tatları nasıl inkar ederse bunlar da Resulullah (sav)'ı öyle inkar ederek iftiralarda bulunuyorlar. Zira Allahu taala **«(Hiç de) yer (yüzün)de dolaşmadılar mı ki, (bari) bu sebeble düşünecek kalblere, bu suretle işitecek kulaklara malik olsun(lar). Fakat hakikat şudur ki, (yalnız maddi) gözler kör olmaz, fakat (asıl) sinelerin içindeki kalbler kör olur.»** (Hac: 46) buyurmaktadır.

Şüphenin reddi : Burada iki temel nokta vardır. Bunlar Resul-ü ekreme atılan şüpheleri defettikleri gibi müfterilerin ağızlarını da bağlamaktadır. Bu iki mühim noktayı, ileride Resulullah (sav)'ın zevcelerinden bahsederken de gözden uzak tutmamak lazımdır. Bu iki nokta şunlardır :

1 — Resulullah (sav)'ın çok evlenmesi, ihtiyarlık vaktinde vaki olmuştur. Resulullah (sav), bu evliliklerinin hepsini 50 yaşından sonra yapmıştır.

2 — Hz. Ayşe'nin dışındaki bütün temiz zevceleri dul ve yaşlıdır! Genç ve bakire olarak aldığı tek zevceleri Hz. Ayşe'dir.

İşte bu iki noktayı gözönünde bulundurduğumuz takdirde müsteşriklerin ortaya atmış oldukları itham ve iftiraların yalan olduğunu kolayca anlarız. Çünkü eğer evlenmekten maksat, şehvanî arzuları tatmin veya şehvanî arzuların peşinde koşmak olsaydı, Resulullah (sav), ihtiyarlığında değil, gençliğinde evlenirdi. Dul ve yaşlı kadınlarla değil, genç ve bakire kızlarla evlenirdi.

Birgün Cabir bin Abdullah (ra), güzel bir elbise giyinmiş ve kokular sürümüş olarak Resulullah (sav)'ın yanına geldi. Resulullah (sav) ona, «Sen evlendin mi?» diye sordu. O da «Evet, evlendim.» dedi. «Evlendiğin kadın genç ve bakire midir, yoksa dul mudur?» diye sordu. Cabir «Dul» cevabını verince Resulullah (sav), «Gülüşüp oynaşacağınız bir bakire yok muydu?» buyurdu.

Bu hadise Resulullah (sav)'ın evlenmeyi herkesten daha iyi bildiğini göstermektedir. Böyle bir kişi nasıl olur da bakirelerle değil, yaşlı dullarla evlenir? Eğer onun maksadı kadınlardan faydalanmak ve şehvanî arzularını tatmin etmek olsaydı, gençliğinde tek kadınla yetinir miydi?

Sahabe-i kiram Resulullah (sav)'a karşı, can ve mallarını feda edecek kadar cömerttiler. Eğer Resulullah (sav) gençliğinde evlenmek isteseydi, hiçbir sahabe, onu güzel bakire kızlarla evlendirmekten çekinmezdi. Neden Resulullah (sav) gençliğinde, hayatının baharında bir kadınla evlendiği halde sonradan birçok kadınla evlenmiş ve bunları da yaşlı ve dul kadınlar arasından almıştır? Şüphesiz bu, Resulullah (sav) hakkında atılan iftiraları reddetmeye kafidir. Demek ki Resulullah (sav)'ın evlenmesi beşerî arzularını tatmin için değil, tersine beşerin akıl erdiremeyeceği yüce hikmet ve hedefler için evlenmiştir. Eğer onun düşmanları kör taassublarını bırakarak bu gerçeği kabul etseler, Resulullah (sav)'ın evlenmelerindeki yüce hikmetleri görürlerdi. Çünkü Resulullah (sav), başkasının maslahatı için kendi rahatını feda edecek kadar rahimdi. İslâm daveti yolunda akla gelmedik işkencelere maruz kaldığı halde bir an dahi rahatını düşünmemiştir.

RESULULLAH (SAV)'IN ÇOK EVLENMESİNİN HİKMETLERİ

Resulullah (sav)'ın çok evlenmesinin hikmetleri çok ve çeşitlidir. Biz bunları icmalen aşağıya aktarıyoruz :

1 — Talimî hikmet.

2 — Teşriî hikmet.

3 — İctimai hikmet.

4 — Siyasî hikmet.

Bu hikmetlerden kısaca bahsettikten sonra Resulullahın temiz zevce-leri ve onlarla evlenme hususlarını teker teker açıklayacağız. Ancak Allah (cc)'tan yardım dileriz.

1 — Talimî hikmet :

Resulullah (sav)'ın çok evlenmesindeki esas gaye, müslüman olan kadınlara öğretmenler yetiştirmektir. Şer'î hükümleri kadınlara öğretecek olanlar yine kadınlardı çünkü. Erkekler nasıl mükellef ise, kadınlar da öyle mükelleftirler ve cemiyetin yarısını da kadınlar meydana getirmektedir. Müslüman kadınlar, öğrenmek istedikleri şeyleri Resulullahtan sormaya utanırlardı. Bilhassa hayız, nifas, cenabetlik gibi kadınlık ve evlilik hallerini sormaktan haya ederlerdi. Ayrıca Resulullah da bu hususları açıklarken rahatsız olurdu. Çünkü yaratılış itibariyle kamil bir haya sahibiydi. Hatta hadis kitapları Resulullah (sav)'ın hayası hakkında, «O, evinden hiç çıkmamış bir bakireden daha hayalî idi.» demişlerdir. Bu sebeble kadınlar tarafından sorulan sorulara tam bir açıklıkla cevap veremediği için kinaye yollu cevaplar verirdi. Kadınlar da bu cevaplardan birşey anlamazlardı.

Hız. Ayşe'den rivayet edilen şu hadis bu hususa yeterince açıklık getirmektedir: «Ensarilerden bir kadın Resulullah (sav)'a adetten kesildiği zaman nasıl gusledeceğini sordu. Resulullah (sav) ona anlattıktan sonra, «İlaçlanmış bir pamukla temizlen.» dedi. Kadın, «Ben onunla nasıl temizleneyim?» diye sordu. Resulullah (sav), «Onunla temizlen.» dedi. Kadın tekrar, «Ya Resulullah, ben onunla nasıl temizleneyim?» diye sordu. Resulullah, «Sübhanallah, işte onunla temizlen.» buyurdu.» Hız. Ayşe diyor ki: «O zaman ben kadının elinden pamuğu alarak şunu şuraya koy, diye açıkca konuştum.»

Resulullah (sav) böyle sarahatle konuşmaktan haya ederdi. Utandıkları için birçok kadın da ondan birşey soramazlardı. Buna bir örnek olarak Buharî ve Müslim'in Ümmü Seleme (r.anh.)'den rivayet ettikleri şu hadisi gösterebiliriz: «Ebu Talha (ra)'nın karısı Ümmü Süleym gelerek, «Ya Resulullah, Allah (cc) haktan utanmaz. Bir kadın rüyasında ihtilam olursa gusletmesi farz mıdır?» diye sordu. Resulullah (sav), «Evet, su (meni) görürse farzdır.» dedi. Ben kadına, «Sen kadınları rüsvay ettin. Nasıl olur da kadın ihtilam olur?» dedim. Bunun üzerine Resulullah (sav), «Madem

ki kadığ ihtilâm olmaz, çocuk annesine nasıl benzer?» buyurdu.» Resulullah (sav)'ın «nasıl benzer» sözünden muradı, ceninin erkek ve kadının suyundan meydana gelmesidir. Bundan dolayı da çocuk annesine de benzer. Allahu taala bu hususta, «**Hakikat biz insanı birbiriyle karışık bir damla sudan yarattık. Onu imtihan ediyoruz. Bu sebeble onu işitici, görücü yaptık.**» (İnsan: 2) buyurmuştur.

İbni Abbas (ra) da, «Ceninın meydana gelmesi için kadın ve erkeğin suyunun karışarak birleşmeleri lazımdır.» demektedir.

İşte buna benzer utanılacak soruları zevceleri Resulullah (sav)'tan öğrenir ve diğer kadınlara öğretirlerdi. Hatta Hz. Ayşe, «Allah (cc) ensarîlerin kadınlarına rahmet etsin. Onların hayaları, fıkıh öğrenmelerine mani olmamıştır.» demiştir. Ensarî kadınlar gecenin karanlığında gelip kadınlarla ilgili meseleleri öğrenerek giderlerdi. Resulullah (sav)'ın zevceleri de onlara fıkıhı en iyi şekilde öğretiyorlardı.

Bilindiği gibi Resulullah (sav)'ın sünneti onun yalnız sözleri değil, fiiliyatı ve takriri (yani yapıldığına şahit olduğu halde sustuğu, itiraz etmediği şeyler) dir de. Bunların hepsine ümmetin uyması farzdır. Resulullah (sav)'ın temiz ve mübarek zevceleri olmasaydı Resulullah (sav)'ın ev içindeki sünnetini bize kim bildirecekti? Şüphesiz kimsenin soramayacağı, kimsenin aklına gelmeyen hususları zevceleri Resulullah (sav)'tan sormuş, dinlemiş ve sonra bu öğrendiklerini ümmetin kadınlarına aktarmış, öğretmişlerdir.

2 — Teşrii hikmet :

Resulullah (sav)'ın çok evlenmesindeki teşrii hikmet, insafla bakıldık-tan sonra, çok basit bir gözle de görülebilir, anlaşılabilir. Teşrii hikmet, çirkin olan bazı cahiliye adetlerinin iptali ile kendini göstermektedir. Buna örnek olarak Arapların İslâmdan önceki evlad edinmelerini gösterebiliriz. O tarihlerde evlad edinmeyi dini bir kural olarak kabul ederlerdi. Yabancı bir erkek çocuğu evlad edinerek ona kendi öz çocukları gibi muamele ederlerdi. Öldükten sonra mirası ona kalır, karısı onun annesi sayılır, onun karısı da babanın kızı sayılırdı. Bu, cahiliyet döneminde arapların arasında yaygın ve meşhur olan bir hükümdü. İslam elbetteki onları bu batıl inançlara, cehaletin karanlığına terkedecek değildi. Bu adetin ibtali için evvela, Resulullah'a henüz peygamber olmadan önce bir evlad edinmesi ilham edildi. Bu ilham üzerine Resulullah, cahiliye araplarının adeti üzere, daha önce kölesi olan Zeyd bin Harise'yi evlad edindi. Resulullah (sav)'ın evlad edinme sebebinin müfessirler ve siyerciler uzun uzun

açıklamışlardır. Biz burada tafsillata girmeyeceğiz. Kısaca, Resulullah (sav) Zeyd bin Harise (ra)'yi evlad edindi ve ona Zeyd bin Muhammed denilmeye başlandı.

Buharî ve Müslim, Abdullah bin Ömer (ra)'den şöyle rivayet ederler: «Zeyd bin Harise (ra), Resulullah (sav)'ın azadlı kölesi idi. Resulullah (sav), arap adetlerine göre onu evlad edindiği için, biz ona Zeyd bin Muhammed (ra) derdik. «Onları babalarına nisbette çağırın...» (Ahzab: 5) âyeti nazil olduğu zaman Resulullah (sav), «Seni Zeyd bin Harise bin Şercil'sin.» dedi. Bundan sonra biz de onu Zeyd bin Harise (ra) diye çağırdık.»

Resulullah (sav), Zeyd bin Harise (ra)'yi halası kızı Zeynep binti Cahş (r.anha) ile evlendirmişti. Zeynep onunla birzaman yaşadı. Ne yazık ki çok geçmeden aralarındaki alaka çok kötü bir hale geldi. Çünkü Zeynep ona çok kaba konuşur, kendisinin ondan üstün ve şerefli olduğunu söylerdi. Zira Resulullah (sav) onu evlad edinmeden önce Zeyd bir köle idi. Zeynep ise soylu bir kadındı.

İşte yalnız Allahu taalanın bileceği bir hikmetten dolayı Zeyd, Zeynep'i boşadı. Allah (cc) da Resulullah (sav)'a, Zeynep'le evlenmesini emretti. Resulullah (sav) bu evliliği ile Araplar arasında geçerli olan «Evladlığın karısı ile evlenilmez» hükmünü ortadan kaldırıyor, İslâmın bu husustaki temelleri atılıyordu.

Şurası muhakkak ki, Resulullah (sav), münafık ve kafirlerin dillerinden çekinerek —çünkü onlar halkın arasında «Görüyor musunuz, Muhammed oğlunun karısı ile evlendi.» sözünü yayacaklardı— bu evliliği bir müddet geciktirdi. Taki, «(Habibim) hatırla o zamanı ki Allahın kendisine nimet verdiği ve seninde yine kendisine lütufta bulunduğu zata sen: «Zevcen! uhdende tut. Allahtan kork.» diyordun da Allahın açığa çıkarıcısı olduğu şeyi içinde gizliyor, İnsanlar(ın dedikodusun)dan korkuyordun. Halbuki Allah kendisinden korkmana daha layıktı. Şimdi madem ki Zeyd o kadından ilişkisini kesti, biz onu sana zevce yaptık. Taki oğulluklarının kendilerinden ilişkilerini kestikleri zevceler(ini almakta) müminler üzerine günah olmasın. Allahın emri yerine getirilmiştir.» (Ahzab: 37) âyeti nazil olana kadar.

Bu âyet nazil olunca Resulullah (sav), Zeynep (r.anha)'le evlendi. Resulullah (sav)'ın bu evliliği ile evlad edinmenin hükmü iptal edilmiş oldu. Çünkü hiçbir kaynağa dayanmayan cahilî bir adetti. Bu âyetin teşriini tekid için şu âyet de nazil oldu: «Muhammed adamlarınızdan hiçbirisinin babası değildir. Fakat Allahın resulü ve peygamberlerinin sonuncusudur.» (Ahzab: 40).

Resulullah (sav), Zeynep'le Allah (cc)'in emri üzere evlenmiştir. Bazı İslâm düşmanlarının sandığı gibi beşerî arzu ve şehvetini tatmin için değil. Bu evlilik, cahilî bir adetin iptali gibi çok şerefli bir gaye için yapılmıştır. Bu gayeyi Allahu taala sarîh bir ifade ile, «**Taki oğulluklarının kendilerinden ilişkilerini kestikleri zevceler(ini almakta) müminler üzerine günah olmasın.**» âyetinde bildirilmiştir.

Resulullah (sav)'ın Zeynep'le evlenmesini bizzat Allahu taalanın bildirmesi Zeynep'i gururlandırır ve «Benim nikahımı Allah (cc) kesti.» derdi.

Açıkça ortadadır ki, Resulullah (sav)'ın Zeynep (r.anha)'le evlenmesi herşeyi hakkıyla bilen, hüküm ve hikmet sahibi Allah (cc)'in emri ile. Bu âyet şunu kesinlikle bildirmektedir ki, insan, nesebinden olmayan bir çocuğu evlad dahi edinse, onu yanında büyütse de öz evladı olamaz ve şer'î hükümler bakımından da evlad gibi miras alma, mahremiyet gibi hükümleri kazanamaz. Allah (cc)'in emirlerinin o kadar ince ve derin hikmetleri vardır ki, akıl, değil onu bulmaktan, kavramaktan bile aciz kalır. Nitekim Allahu taala, «**Size az bir ilimden başkası verilmemiştir.**» (İsra: 85) buyurmaktadır.

3 — İctimaî hikmet:

Resulullah (sav)'ın evliliklerindeki ictimaî hikmetler, birinci halifesi olan Hz. Ebubekir'in kızı, ikinci halifesi olan Hz. Ömer'in kızı ve diğer Kureyş kadınlarıyla evlenmesinde en açık şekilde görülür. Resulullah (sav)'ın bu kadınlarla evlenmesi sonucu Kureyş aileleri arasında sağlam bağlar meydana gelmiş, kalbler yekvücut olmuş ve Resulullah'ın iman daveti etrafında birleşmişlerdir.

Resulullah (sav), halktan en çok sevdiği kişi olan Hz. Ebubekir'in kızı ile evlendi. Hz. Ebubekir, İslâma girenlerin ilklerindendi. Malını ve canını Allah (cc)'in dinine yardım yolunda feda etmişti. İslâm yolunda çeşitli eziyet ve işkencelere uğramıştı. Tirmizi'nin rivayetine göre Resulullah (sav) Hz. Ebubekir'in fazileti hakkında şöyle demiştir: «Kim bize bir iyilik yapmışsa onun karşılığını verdik. Ebubekir (ra) hariç. Onun bize öyle nimetleri vardır ki, onların mükafatını Allahu taala kıyamet günü verecektir. Ebubekir (ra)'in metaindan faydalandığım kadar kimsenin malından faydalanmadım. Her kimi İslama davet ettim ise Ebubekir (ra) gibi tereddüt etmeden kabul edeni de görmedim. Eğer ben bir dost edinse idim Ebubekir (ra)'i dost edinirdim. Haberiniz olsun, sahibiniz Allah (cc)'in dostudur.» (10)

Resulullah (sav), bu üstün meziyetlerine karşı ona kızıyla evlenmekten başka bir mükafat bulamadı. Hz. Ayşe ile evlenmekle kendisi ile Hz. Ebubekir arasında bir dünürlük yakınlığı meydana geldi. Bu onların arasındaki bağılılığı biraz daha sağlamlaştırdı.

Resulullah, Hz. Ayşe ile hangi sebeble evlendiyse, aynı sebeble Hz. Ömer'in kızı Hafsa ile de evlendi. Çünkü Hz. Ömer de Resulullah (sav)'a dostluğu, ihlası ve kendini İslâm yolunda feda edişi ile İslâmı ve müslümanları aziz eden bir İslâm pehlivanı idi. Allah (cc) İslâmı Hz. Ömer'le yükseltti. Hz. Ömer'in dünürlük yoluyla Resulullah (sav)'a akraba olması onun İslâm yolunda yapmış olduğu fedakarlığın en hayırlı mükafatıdır. Zira Resulullah (sav), evlenme hususunda onunla Hz. Ebubekir'in arasını müsavi tutmuştur. Resulullah (sav)'ın bunların kızları ile evlenmeleri, onlar için en büyük mükafat ve şereftir. Zaten bu hayatta bundan daha yüce bir şerefle mükafatlanmak da mümkün değildir. O ne büyük siyaset, muhlis ve fedakar dostlarına da ne büyük bir vefakarlıktır. Buna karşılık Resulullah (sav), Hz. Osman ile Hz. Ali'yi de kızlarını vermekle mükafatlandırmıştır. İşte bu dördü sahabilerin en büyükleri ve Resulullah (sav)'tan sonra onun dinini yaymak için halifeleridirler.

4 — Siyasi hikmet :

Resulullah (sav) bazı kadınlarla evlenerek o kadınların ailelerini çevresinde toplamıştır. Herkesce bilinir ki, bir kabileden veya aşiretten bir kız alındığı zaman o kabile veya aşiretle büyük bir yakınlık sağlanır. Tabii ki insanlar o yakınlarını yardımına ve himayesine çağırır. İşte biz burada bu hikmetin daha iyi anlaşılabilmesi için Resulullah'ın evliliklerinin arkasındaki hedefi bazı örneklerle izah edeceğiz.

1 — Resulullah (sav)'ın, Cüveyriye binti Haris (r.anha) ile evlenmesi.

Haris, Beni Mustalık kabilesinin reisi idi. Cüveyriye binti Haris, kavmi ile beraber esir düşmüştü. Kendisini esaretten kurtarması için mal vermesi lazımdı. Resulullah (sav)'a gelerek ondan bir miktar yardım istedi. Resulullah (sav) ona, «Benimle evlenirsen seni azad ettiririm.» dedi. Cüveyriye kabul etti ve evlendiler.

Cüveyriye (r.anha)'nin Resulullah (sav) ile evlendiğini duyan sahabeler, Resulullah (sav)'ın akrabalarını elimizde nasıl esir tutarız diyerek ellerindeki esirleri azad ettiler. Bu insanlık ve cömertliği gören Beni Mustalık kabilesi topyekun müslüman olarak İslâma girdi. Resulullah (sav)'ın Cüveyriye (r.anha) ile evlenmesi hem ona, hem de kabilesine hayırlı bir sonuç getirdi. Çünkü hepsi azad edildiler ve müslüman oldular.

Buhârî, Hz. Ayşe'den şöyle rivayet eder: «Resulullah (sav), Beni Mustalık savaşında birçok kadını esir almıştı. Bu esir kadınlar içinden humusu çıktıktan sonra kalanı halkın arasında taksim etti. Atliya iki, yayaya bir hisse verdi. Cüveyriye binti Haris (r.anha) de Sabit bin Kays (ra)'a düşmüştü. Cüveyriye (r.anha) Resulullah (sav)'a gelerek, «Ya Resulullah, ben kavminin efendisi olan Haris'in kızıyım. Şu anda ne olduğumu biliyor-sun. Sabit bin Kays (ra)'ın cariyesiyim. Onunla dokuz vakiyye üzerine kîtabet kestik. Bu parayı ödersem azad edileceğim. Bana yardımda bulun da azad olayım.» dedi. Resulullah (sav), «Azad edilmekten daha hayırlısı vardır.» buyurdu. «O nedir ya Resulullah?» deyince de, «Ben senin kîtabetini öder ve seninle evlenirim.» buyurdu. Cüveyriye hemen kabul ederek Resulullah ile evlendi.»

İşte bu haber yayılınca müslümanlar, Resulullah (sav)'ın akrabaları köle edilir mi diyerek Beni Mustalık kabilesini azad ettiler.

2 — Resulullah (sav)'ın Safiyye binti Huyey bin Ahteb (r.anha) ile evlenmesi. Safiyye (r.anha) Hayber savaşında esir edildi. Kocası da Hayber savaşı sırasında öldürülmüştü. Esirler taksim edilince, Safiyye (r.anha) de birisine düştü. Meşveret ve rey sahipleri, «Safiyye, Beni Kurayza'nın seyyidesidir. Ancak Resulullah (sav)'a yakışır.» dediler. Durumu da Resulullah (sav)'a bildirdiler. Resulullah (sav), Safiyye (r.anha)'yi çağırarak, «Seni şu iki şey arasında muhayyer kılacağım. Birincisi, azad edileceksin ve benimle evleneceksin. İkincisi, azad edileceksin ve kavminin yanına gideceksin.» buyurdu. Safiyye (r.anha), Resulullah (sav)'ın yüce ahlak ve insanlığını görünce onun zevcesi olmayı tercih etti. Onun islâm oluşuyla kavminden de birçok insan müslüman oldu.

Şöyle bir rivayet daha vardır: Safiyye (r.anha) Resulullah (sav)'ın yanına gelince Resulullah (sav) ona «Allah (cc) babanı öldürünceye kadar en büyük düşmanım o idi.» dedi. Safiyye (r.anha) şöyle cevap verdi: «Ya Resulullah, Allah kitabında, «Günah işleyen hiçbir nefis başkasının günahını çekmez.» (Fatır: 18) buyuruyor.» Resulullah (sav), «Dilediğini tercih et. Eğer islâmı tercih edersen, seni kendim için alırım. Eğer yahudiliği tercih edersen, seni azad ederim, kavminin yanına gönderirim.» dedi. Safiyye (r.anha) «Ben islâmı sevdim. Sen beni buraya çağırmadan önce ben seni tasdik ettim. Benim Yahudilikle ilgim kalmadı. Onlardan ne babam, ne de kardeşim var. Sen beni islâmıla küfür arasında serbest bıraktın. Allah (cc) ve Resul (sav)'ünü azad edilerek kavmime dönmeye tercih ederim.» dedi. Resulullah (sav), onu azad ederek evlendi.

3 — Resulullah (sav)'ın Ümmü Habibe binti Ebu Süfyan (r.anha) ile evlenmesi. Ebu Süfyan o tarihlerde şirkin bayraktarı ve Resulullah (sav)'ın en amansız düşmanıydı. Onun kızı Ümmü Habibe (r.anha) ise Mekke'de müslüman olmuş, ikinci Habeşistan hicretine katılmıştı. Kocası Habeşistan'da vefat edince yalnız kaldı. Ne arkadaşı, ne yardımcısı, ne de bir dostu vardı. Resulullah (sav), onun bu halini öğrenince, Habeşistan Kralı Necaşi'ye bir mektup yazarak Ümmü Habibe (r.anha) ile kendisini nikahlamasını istedi. Zira o babasının yanına dönseydi, babası onu küfre cebreder, işkence ederdi. Ümmü Habibe (r.a) ile Resulullah (sav)'ın nikahını kıyan Necaşi, ona dörtyüz altın mehirle birlikte birçok hediyeler verdi. (11) Medine'ye gelince de Resulullah (sav)'ın zevceliği şerefine ulaştı.

Ebu Süfyan bu haberi duyunca, bu evliliği tasvib etti ve Resulullah (sav)'ın emsali olduğunu kabul etti. İslâm oluncaya kadar da Resulullah (sav) ile iftihar etti.

İşte bu açıdan bakıldığı zaman Resulullah (sav)'ın Ebu Süfyan'ın kızı ile evlenmesinin hikmeti açık şekilde ortaya çıkar. Resulullah (sav)'ın bu evliliği, Ebu Süfyanın müslümanlara yaptığı eziyetleri büyük ölçüde hafifletti. Çünkü artık Resulullah (sav) ile akraba olmuşlardı. Halbuki o tarihlerde Ebu Süfyan, Resulullah (sav)'a düşman olan Ümeyyeoğullarının en azılısı idi. Resulullah (sav) onun kızı ile evlenince, onun ve kavminin kalbi Resulullah (sav) ile birlikte müslümanlara bağlandı. Çünkü Resulullah (sav) kızını sırf imanından dolayı kendine seçmişti. Çünkü o, yalnız din için hicret etmişti.

MÜMİNLERİN TEMİZ ANNELERİ

Resulullah (sav)'ın çok evlenmesinin hikmetlerinden bahsettik. Şimdi de müminlerin temiz anneleri olan Resulullah (sav)'ın zevceleri hakkında kısaca bilgi verelim. Allahu taala onları seçkin elçisi olan Hz. Resulullah'a nasib ederek müminlerin anneleri olmak şerefi ile şereflendirdi. Bu sebeble, öz anneye karşı nasıl hürmet ve tazim göstermek gerekiyorsa, onlara karşı da aynıısını göstermek vacibdir. Resulullah (sav)'tan sonra da onlarla evlenmek haramdır. Zira Allahu taala, «O peygamber, müminlere öz nefislerinden evladır. Zevceleri de (müminlerin) analandır.» (Ahzab: 6) ve «Sizin Allah'ın peygamberine eza vermeniz (doğru) olmadı(ğ)ı gibi) kendinden sonra zevcelerini nikahla almanız da ebedi (caiz) değildir.» (Ahzab: 53) buyurmuştur.

Kurtubî tefsirinde şöyle der: «Allahu taala Resul (sav)'ünün zevce-lerini müminlere anne kılmakla Resulullah (sav)'tan sonra onların herhan-
gl bir erkekle nikahlanmasını haram kılmış ve onlara karşı öz anne gibi
tazim göstermenin vacib olduğunu bildirmiştir.» (12)

Resulullah (sav)'ın müminlerin temiz anneleri olan zevcelerinin isim-
leri şöyledir :

- 1 — Huveylid kızı Hz. Hatice.
- 2 — Zem'a kızı Hz. Sevede.
- 3 — Ebubekir kızı Hz. Ayşe.
- 4 — Ömer kızı Hz. Hafsa.
- 5 — Cahş kızı Hz. Zeynep.
- 6 — Huzeyme kızı Hz. Zeynep.
- 7 — Ebu Ümeyye kızı Hz. Ümmü Seleme.
- 8 — Ebu Süfyan kızı Hz. Ümmü Habibe.
- 9 — Haris kızı Hz. Meymune.
- 10 — Haris kızı Hz. Cüveyriye.
- 11 — Huyey kızı Hz. Safiyye.

1 — Hz. Hatice :

Resulullah (sav)'ın evlendiği ilk kadındır. Resulullah (sav) Hz. Hatice
ile peygamberlik görevi ile görevlendirilmeden 25 yaşında iken evlendi. O
zaman dul ve 40 yaşlarında bir kadındı. Daha önce Ebi Hale İbni Zerare'-
nin zevcesi idi. O öldükten sonra Atik bin Aziz ile, o da öldükten sonra
Resulullah (sav) ile evlendi. Resulullah (sav), onu çok zeki ve akıllı bir
kadın olduğu için tercih etmişti. Bu evlilik hikmet dolu bir evliliktir. Çünkü
bu evlilik bir kadınla bir erkeğin biraraya gelmesi değil, iki dehanın bir
araya gelmesidir. Bu yüzden aralarındaki yaş farkı eğlenmelerine mani
olmadı. Çünkü bu evliliğin maksadı, yalnızca beşeri duyguların tatmini de-
ğildi. Yüksek bir insanlık hedef alınmıştı. Zira Allahu taala, Resulünü ri-
salet görevini almaya, halkı davet görevine hazırlamıştı. Hz. Hatice de
dini tebliğ sırasında onun en büyük yardımcısı olacaktı.

Kadınlardan ilk iman eden Hz. Hatice'dir. Onun aklının üstünlüğünü,
görüşünün sağlamlığını göstermeye şu rivayet kafidir: «Resulullah (sav)
Hıra dağındaki mağarada iken Cebrail aleyhisselam geldi. Resulullah (sav).
kalbi çarparak zevcesinin yanına geldi. «Beni sarıp örtünüz. Beni sarıp

örtünüz.» dedi. Üstünü örttüler. Korkusu zail oluncaya kadar öylece kaldı. Daha sonra hadiseyi Hz. Hatice'ye anlatarak, «Kendimden korktum.» dedi. Bunun üzerine Hz. Hatice, «Öyle deme. Allah (cc)'a kasem ederim ki, Allah (cc) seni hiçbir zaman utandırmaz. Çünkü sen akrabalarına bakarsın, işini görmekten aciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir, kimsenin kazandıramayacağını kazandırırın, misafiri ağırlarsın, Hak yolunda zuhur eden havadis ve mühimmatta halka yardım edersin.» dedi.»

Resulullah (sav), gençlik zamanını Hz. Hatice ile geçirmiştir. Onun üstüne kimse ile evlenmemiş ve onu sevdiği kadar kimseyi sevmemiştir. Hz. Ayşe, onunla bir arada bulunmadığı halde onu kıskanırdı. Hatta bir gün Resulullah (sav), Hz. Hatice'den söz ederken Hz. Ayşe, «O geçmişte kalan bir ihtiyardı. Allah (cc) sana ondan daha hayırlısını verdi.» dedi. Resulullah (sav) Hz. Ayşe'ye kızarak, «Allah (cc) hiçbir zaman bana ondan hayırlısını vermedi. Çünkü bana kimsenin inanmadığı günlerde bana o inandı. Herkes beni yalanlarken o beni tasdik etti. Herkes beni mahrum ederken o bana maliyla yardım etti. Allahu taala bana yalnız ondan çocuk verdi.» buyurdu. Hz. Ayşe şöyle der: «Ben bundan sonra Hz. Hatice'yi küçültecek hiçbir şey konuşmadım.»

Buharî ve Müslim Hz. Ayşe'den şöyle rivayet ederler: «Ben Resulullah (sav)'ı, görmediğim halde Hz. Hatice'den başka zevcesinden kıskanmıyordum. Çünkü Resulullah (sav) onu çok konuşur ve onun hayrına koyun keserek etini dağıtırdı. Bir defasında ona «Sanki dünyada ondan başka kadın yok mu?» dedim. Resulullah (sav), «Evet, onun gibi iyi bir kadın yok. Benim ondan çocuklarım var.» buyurdu.

Resulullah (sav), Hz. Hatice ile 25 sene yaşadı. Bunun onbeş senesi peygamberlik görevinden önce, on senesi de peygamberlik görevinden sonradır. Resulullah (sav) onun hayatında başka bir kadınla evlenmedi. İbrahim'in dışındaki bütün çocukları da ondandır. Hz. Hatice vefat edince Resulullah (sav) elli yaşlarındaydı. Başka bir hanımı da yoktu. Resulullah (sav), ancak onun vefatından sonra çok evlendi. Yukarıda da açıkladığımız gibi bu evliliklerinin de birçok hikmetleri vardır. Allah (cc) ondan razı olsun.

2 — Hz. Sevde :

Resulullah (sav), Hz. Hatice'nin vefatından sonra Hz. Sevde ile evlendi. Hz. Sevde Resulullah (sav)'tan daha yaşlı dul bir kadındı. Resulullah (sav)'n onu tercih etmesinin sebebi, Hz. Sevde'nin hicret eden mümin kadınlardan olmasıydı. Kocasını ikinci Habeşistan hicretinden sonra vefat

etmişti. Tek başına kalmıştı. Ona bakan ve yardım eden yoktu. Eğer akrabalarının yanına gitmiş olsaydı, müşrik olması için zorlayacak ve ona ağır işkenceler yapacaklardı. Bu sebeble Resulullah (sav) Hz. Sevde'yi nikahlayarak yanına aldı. Sevde'nin iman ve ihlasının bundan daha büyük bir karşılığı olamazdı.

Eğer Resulullah (sav)'ın maksadı, müfteri müsteşriklerin iddia ettikleri gibi şehvetini tatmin olsaydı, ellibeş yaşına ulaşmış yaşlı ve dul bir kadınla evlenmez, bakirelerle evlenirdi. Yiğitlik ve cömertliğin en yüksek örneği olan Resulullah (sav), Hz. Sevde gibi yaşlı bir kadınla ancak onu korumak ve ona bakmak için evlenmiştir.

3 — Hz. Ayşe :

Resulullah (sav), Hz. Ayşe'yi bakire olarak nikahlamıştır. O, temiz zevceleri arasında da Resulullah (sav)'la evlenen tek bakire olmuştur.

Hız. Ayşe, Resulullah (sav)'ın zevceleri içinde en zekisi ve Kur'andan ençok ezbere bilendi. Hatta birçok erkekte daha bilgili idi. Sahabilerin büyük alimlerinden bazı kimseler çözemedikleri meseleleri ona götürür, o çözerdi.

Ebu Musa el-Eş'arî (ra), «Biz Resulullahın sahabileri herhangi bir müşkilde kaldığımız zaman onu Hz. Ayşe'ye sorar, gerekli bilgiyi alırdık.» der.

Ebu ed-Duka en-Mesruh da şöyle der: «Ben Resulullah (sav)'ın ashabının büyüklerini gördüm ki birçok farzları Hz. Ayşe'den sorar, öğrenirlerdi.»

Urve bin Zübeyr (ra): «Ben tıpta, fıkhıta ve şiirde Hz. Ayşe'den daha alimini görmedim.» demiştir.

Bunda hayret edilecek birşey yoktur. Çünkü hadis kitapları, onun derin ilmine, üstün zekasına şahitlik edecek nakillerle doludur. Çünkü sahih hadis kitaplarında Abdullah bin Ömer (ra) ve Ebu Hüreyre (ra) dışındaki hiç kimseden Hz. Ayşe kadar çok hadis rivayet edilmemiştir.

Resulullah (sav), onu diğer zevcelerinden daha çok severdi. Fakat taksimatta adaletten ayrılmazdı. Ancak şunu da söylerdi: «Yarabbi, ben gücümün yettiği taksimatı yapıyorum. Malik olmadığım bir şeyle de (kalbimden geçen şeyle) beni muahaze etme.»

«Ey peygamber, zevcelerine de ki: «Eğer siz dünya hayatını ve onun ziynet (ve ihtişam)ını arzu ediyorsanız gelin size boşanma bedellerini vereyim de hepinizi güzellikle salıvereyim.» (Ahzab: 28) âyeti nazil olduğu zaman Resulullah (sav) önce Hz. Ayşe'ye, «Sana birşey söyleyeceğim. Cevap vermekte acele etme. Anne-babama sor, kararını sonra bildir.» dedi. Hz. Ayşe, Resulullah (sav)'ın da bildiğini çok iyi biliyordu ki, anne ve babası Resulullah (sav)'tan ayrılmasını hiçbir zaman istemezlerdi. Resulullah (sav) bu âyeti okuyunca, Hz. Ayşe, «Anne ve babama bu hususta mı sorayım. Şüphesiz ben Allah (cc)'ı, Resul (sav)'ünü ve ahireti tercih ederim.» dedi. Çünkü Resulullah (sav)'ın Hz. Ebubekir'e dünür olmasından daha büyük bir mükafat olamazdı onun için.

Bu evlilik, Resulullah (sav)'ın sünnetinin yayılmasına vesile oldu. Bilhassa kadınlarla ilgili şer'i hükümlerde. Nitekim bu hususu talimî hikmetle açıkladık.

4 — Hz. Hafsa :

Resulullah (sav) ile evlendiğinde Hz. Hafsa da dul bir kadındı. Kocasını Huneys bin Huzafe el-Ensari Bedir Savaşında şehid olmuştu. Tanınmış, pehlivan, yiğit bir mücahiddi.

Hz. Ömer Hafsa'yı, karısı Rukiyye'nin vefatından sonra Hz. Osman'a vermek istedi. Ama sonra onunla Resulullah (sav) evlendi. Resulullah (sav)'ın bu evliliği Hz. Ömer için en büyük kram oldu.

Buhari'nin Abdullah bin Ömer (ra)'den rivayetine göre Hz. Hafsa'nın kocası Huneys şehid olduktan sonra Hz. Ömer, Hz. Osman'a, «Dilersen Ömer'in kızı Hafsa (r.anha)'yı sana nikahlayayım.» dedi. Birkaç gün geçtikten sonra Hz. Osman, «Şu günümde evlenmenin doğru olmadığını anladım.» diye olumsuz cevap verdi. Hz. Ömer, bu defa Hz. Ebubekir'e, «İstersen Ömer (ra)'in kızı Hafsa (r.anha)'yı sana nikah edeyim.» dedi. Hz. Ebubekir sustu ve bir cevap vermedi. Sonra Hz. Hafsa'yı Resulullah (sav) istedi ve nikahladı. Hz. Ebubekir, Hz. Ömer'le karşılaştığında şöyle dedi: «Sen bana Hafsa (r.anha)'yı teklif ettiğinde sustum. Bunun sebebi, Resulullah (sav)'ın onunla evlenmek istediğini bilmemdi. Ben onun sırrını açıklamak istemedim.» dedi.

İşte akıl, zeka ve erkeklik Hz. Ömer'in bu tavrında temayüz etmektedir. Çünkü o, ırzını korumak istiyordu. Kızını uygun olan dengine teklif ediyordu. Çünkü evlilik sağlam bir cemiyetin en hayırlı vesilesidir. Bizler ne redediz, İslâm ahkâmını bilenler nerede? Şimdiki insanlar da kızlarını zen-

gin bir adama vermek için bekletip dururlar. Halbuki servet hiçbir zaman saadet getirmez.

5 — Hz. Zeynep (Huzeyme kızı):

Resulullah (sav), Hz. Ömer'in kızı Hz. Hafsa'dan sonra Huzeyme kızı Hz. Zeynep'le evlendi. Zeynep (r.anha), İslâmın ilk şehidlerinden yiğit ve pehlivan Ubeyde bin Haris bin Abdulmuttalib'in dul karısı idi. Ubeyde de Bedir Savaşında şehid olmuştu. Zeynep (r.anha), kocası şehid düştü anda bile yaralılara yardım etmeyi, yaralarını sarmayı terketmemişti. Kocasının şehid olması onun hizmetine mani olmamıştı. Takl müslümanlar girdikleri bu ilk savaşta zafere ulaşınca kadar.

Resulullah (sav), Zeynep (r.anha)'in sabrını, cihadını ve İslâma bağlılığını görünce, iddeti dolduktan sonra onu nikahlayarak çocukları ile beraber himayesine aldı. Resulullah (sav)'ın bu hareketi onun kırılan ümidlerini yeniden canlandırmış ve onu yeniden hayata döndürmüştür.

Şeyh Muhammed Mahmud Savvaf, «Zevcâtü'n-Nebiyi'n-Tahirât» isimli eserinde kocasının şehadetini ve Zeynep (r.anha)'in büyüklüğünü anlattıktan sonra Resulullah (sav)'ın onunla evlendiğinde yaşının altmış olduğunu söylemektedir. Zaten Resulullah ile iki sene yaşayabilmiş, iki seneden sonra vefat etmiştir. Resulullah (sav)'ın bu evliliğine müfteri müsteşrikler ne diyecekler, nasıl bir iftirada bulunacaklardır acaba?

Acaba Resulullah (sav)'ın bu evliliğinde bir şehvet ve arzu eseri bulabilecekler mi? Yoksa tüm insanlığın kurtuluşu için gönderilen son Peygamberin iffet, büyüklük, sevgi, fazilet ve yardımseverliğini mi bulacaklardır. Müfteri müsteşrikler Allah (cc)'tan korksunlar. İlim emanettir. Emanete kötü emeller için hıyanet etmesinler. İslâmî ilimleri ibret için okusunlar. Hakkı inkar, yalan, iftira ve halkı kandırmak için okumasınlar.

6 — Hz. Zeynep (Caş kızı):

Resulullah (sav) Zeynep (r.anha)'le evlendiğinde o da duldu. Halasının kızı idi. Daha evvel Zeyd bin Harise (r.anha) ile evliydi. Zeyd (ra), Zeynep (r.anha)'i boşadı ve yüksek bir hikmete binaen de Resulullah (sav) onu kendisine nikahladı.

Bu evlilikteki hikmetlerden birisi, teşri'î hikmette geçtiği gibi, evlâd edinmenin ibtali ve insanın kendi soyundan olmayan bir çocuğun öz evladı gibi olamayacağını beyan etmektir. İşte bu mevzuda bazı garazkarlar, İslâmî ve İslâm Peygamberini hiç sevmeyen müsteşriklerle, onların din-

den çıkmış kuyrukları Resulullah (sav)'ın Hz. Zeynep'le evlenmesi mevzuunda o yüce peygambere tanetme kapısını aralamaya çalışıyorlar.

Bu mevzuda çok yanlışlardır. Onlara göre Resulullah (sav), Zeyd (ra)'ın evinin önünden geçerken Zeynep (r.anha)'i görmüş ve çok beğenmiş. Bunun üzerine «Kalpleri çeviren Allah (cc)'ı tenzih ederim.» diyerek duygusunu dile getirmiş. Zeynep (r.anha) de bunu duymuş ve kocasına söylemiş. Zeyd (ra), Resulullah (sav)'ın zevcesini beğendiği anlamış ve Resulullah (sav)'a giderek Zeynep (r.anha)'i boşayacağını söylemiş. Resulullah (sav), kalbi başka türlü olduğu halde, Zeyd (ra)'e karısını boşamamasını söylemiş. Fakat Zeyd (ra), onunla Resulullah (sav)'ın evlenmesi için karısını boşamış.

İbnü'l-Arabî, bu batıl iddia hususunda şöyle der: «Zeynep (ra)'i gördüğünde onun sevgisinin Resulullah (sav)'ın kalbine düştüğü iddiası batıldır. Çünkü Zeynep (r.anha) Resulullah (sav)'ın halası kızı idi. Onu her zaman görebiliyordu. Daha o tarihlerde kadınlar örtünmüyorlardı da. Nasıl olur da şöyle bir geçerken gözüne çarpan Zeynep (r.anha)'e aşık olur? Üstelik de evli bir kadın olduğu halde. Resulullah (sav), onu bekarlığında da müteaddid defalar görmüştü. Nasıl olur da daha önceden olmayan sevgi ve arzu, sonradan ortaya çıkar. O temiz kalbe böyle fasit bir arzu ve ilgi nasıl girebilir?

«Allahu taala, «Onlardan (kafirlerden) bir sınıfa kendilerini fitneye düşürmemiz için (verdiğimiz ve) faldelendirdiğimiz (bu) dünya hayatına ald zilyetlere ve debdebelere sakın iki gözünü dikme. Rabbinin rızıkı hem daha hayırlı, hem daha sürekli dir.» (Taha: 151) âyetiyle böyle bir durum olmayacağını beyan etmektedir.»

Arabî, sözlerinin devamında İsrailî rivayetlerin asılsızlığını delilleriyle beyan etmiştir. (13)

Zeynep (r.anha)'le Zeyd (ra)'ın evliliklerine sathi bir bakışla bakıldığında bile, aralarındaki geçimsizlik ve açık ictimâî dengesizlik rahatlıkla görülür. Zira Zeynep (r.anha), soylu bir ailedendi. Zeyd ise, daha düne kadar köle idi. Allahu taala Zeyd (ra) ile Zeynep (r.anha)'ı evlendirerek İslâm gözünde soyun hiçbir önemi olmadığını, önemli ve şerefli olanın dine bağlılık ve takva olduğunu göstermiştir. Çünkü Allahu taala, «Sizin Allah nez-dinde en şerefli nız takvaca en ileri olanınızdır.» (Hucurat: 13) buyurmaktadır.

Resulullah (sav), Zeynep (r.anha)'e kendisini Zeyd (ra)'le evlendireceğini söyleyince karşı çıkmış ve «Ben soyluyum, o köledir. Ben onunla evlenemem.» demişti. Bunun üzerine, «Allah ve peygamberi bir işe hükmettiği zaman gerek mümin olan bir erkek, gerek mümin olan bir kadın için (ona aykırı olacak) işlerinde kendilerine muhayyerlik yoktur. Kim Allaha ve Resulüne isyan ederse muhakkak ki o, apaçık bir sapıklıkla yolunu sapmıştır.» (Ahzab: 36) âyeti nazil oldu. Zeynep (r.anha) boyun eğerek Zeyd (ra)'le evlendi. Fakat Zeynep (r.anha)'in içinde devamlı bir sıkıntı ve hoşnutsuzluk vardı.

Resulullah (sav), Zeynep (r.anha)'i küçüklüğünden beri tanıyordu. Onunla evlenmek isteseydi kim mani olabilirdi? Bir kimsenin bakire iken bir başkasıyla evlendirdiği kadına sonradan ilgi duyacağını, onunla evlenmek isteyeceğini kim söyleyebilir? Şu halde bu, akılsızca, düşüncesizce bir iddirdir. Onlar bilmedikleri şeyleri iddia ediyorlar. Bunlar Resulullah (sav)'a iftiradan başka birşey değildir.

Müfteriler daha neler söylüyorlar neler? Güya Resulullah (sav), Zeynep (r. anha)'i seviyormuş, fakat gizlemiş. Böyle bir bühthan nasıl düşünülebilir? Zira âyet meseleyi bütün açıklığı ile zikrederek Allahu taalanın Resul (sav)'ünün gizlediğini açıklayacağını söyler: «Allahın açığa çıkarıcısı olduğu şeyi içinde gizliyor, insanlar(in dedikodusu)dan korkuyordun.» (Ahzab: 37). Allah (cc) neyi açıkladı? Resulullah (sav)'ın Zeynep (r. anha)'e olan aşk ve muhabbetini mi açıkladı? Hayır. Allah (cc) bu âyetle, Resulullah (sav)'ın Zeynep (r. anha)'le evlenmesi yolundaki emrini gizlediğini açıkladı. Çünkü Resulullah (sav), münafıkların «Muhammed oğlunun helali ile evlendi.» demelerinden korkuyordu. İşte Allahu taala, Resulullah (sav)'ın gizlediğini şu âyetle açıklamıştır: «Şimdi madem ki Zeyd o kadından ilişkisini kesti, biz onu sana zevce yaptık. Takl oğulluklarının kendilerinden ilişkisini kestikleri zevceler(ini almakta) müminler üzerine günah olmasın. Allahın emri yerine getirilmiştir.» (Ahzab: 37). İşte bu âyetler müfterilerin iftira ve bühthanlarını ibtal ederek Resulullah (sav)'ın ismetine, nezahet ve taharetine açıkca delalet etmektedir.

7 — Hz. Ümmü Seleme :

Resulullah (sav) Ümmü Seleme (r.aha) ile Abdullah bin Abdülesed'den dul kaldıktan sonra evlendi. Abdullah (ra), İslâmî ilk kabul edenlerden ve Habeşistan'a hicret edenlerdendi. Habeşistan'a hicretleri sırasında kızları Seleme dünyaya geldi. Abdullah, Uhud Savaşında şehid oldu. Ümmü Seleme, kocasının şehadetinden sonra dört çocuğu ile sahipsiz ve hima-

yesiz kalmıştı. Resulullah (sav) ona ve çocuklarına bakmak için onu nikahına aldı.

Resulullah (sav) ona dünür olduğu zaman, kendisinin yaşlı, dört yetim annesi ve kocasına karşı da çok gayretli olduğunu söyleyerek özür beyan etmişti. Resulullah (sav) ona, «Yetimlerini himayeme alır, Allah (cc)'tan da kalbinden kocanın gayretini çıkarmasını dilerim.» demişti. Yaşını hiç nazar-ı itibare almayarak muvafakatından sonra onu nikahlayarak çocuklarının bakım ve terbiyesini üzerine aldı. Hatta öyle ki çocuklar babalarının yokluğunu bile hissetmiyorlardı. Zira Allah (cc), onlara babalarından daha şefkatli, daha merhametli birisini vermişti.

Hız. Ümmü Seleme de İslâma ilk girenlerden olmak ve Resulullah (sav)'a zevce olmak şerefiyle şereflenmişti. Bu iki şerefin dışında onun bir diğer meziyeti daha vardır. Bu da onun çok iyi bir rey sahibi olmasıdır. Bunun delili de Resulullah (sav)'ın Hudeybiye anlaşmasında onunla istişare etmesidir. Resulullah (sav), müslümanların müşriklerle yaptığı bu anlaşma sırasında çok müteessir olmuştu. Çünkü bu anlaşmada müşriklerle on sene savaşamayacağı öne sürülmüş ve Resulullah (sav) da kabul etmişti. Müslümanlar bu anlaşmada haklarının çiğnendiğini düşünüyordular. Kuvvetli oldukları halde haklarının çiğnenmesi çok ağırlarına gittiği için, Resulullah (sav)'ın tıraş olmaları ve Medine'ye dönmeleri yolundaki emirlerini yerine getirmiyorlardı. Resulullah (sav) zevcesi Ümmü Seleme (r.anha)'ye, emrini yerine getirmediikleri için müslümanların helak olacağını ifade etti. Ümmü Seleme (r.anha), «Sen çık, onların karşılarda tıraş ol. Kesinlikle biliyorum ki, sana uymakta tereddüt etmeyeceklerdir. Zira onlar tıraş olmanın Allah (cc)'ın kesin emri olduğunu anlarlar.» dedi. Gerçekten de öyle oldu. Resulullah (sav), onların karşılarda saçlarını kestirince adeta yarışcasına Resulullah'a uydular. Hepsini tıraş olarak İhramdan çıktılar. Bu hadise Hız. Ümmü Seleme'nin rey sahibi zeki ve akıllı bir kadın olduğunun canlı bir şahididir.

8 — Hız. Ümmü Habibe :

Resulullah (sav), hicretin yedinci senesinde Hız. Ümmü Habibe ile evlendi. Habeşistan'a hicret ederek orada ölen Abdullah bin Cahş (ra)'ın dul karısıydı. Resulullah (sav)'ın isteği üzerine Habeşistan Kırallı Necaşi ona dörtbin dirhem gümüş mehir vererek onu Resulullah (sav) ile nikahladı. Daha sonra da Şercil bin Hasene ile Resulullah (sav)'a gönderdi. Bu husustaki tafsilat siyasi hikmet bahsinde geçti.

9-10 — Hz. Cüveyriye ve Hz. Safiyye :

Resulullah (sav), Cüveyriye binti Haris (r.anha) ile evlendiğinde o da duldu. Babası Haris, Beni Mustalık kabilesinin reisi idi. Cüveyriye (r.anha) ile Safiyye (r.anha)'nin evlenme hikmetleri siyasi hikmette tafsilatıyla geçmişti.

1 — Hz. Meymune :

Asıl ismi Berre idi. Resulullah (sav) ile evlendikten sonra Meymune olarak değiştirdi. Hz. Meymune, Resulullah (sav)'ın son zevcesidir. Hz. Ayşe onun hakkında, «Hepimizin en takvası ve akrabalarına en çok şefkat gösterendi.» derdi. Hz. Meymune de diğerleri gibi duldu. Resulullah (sav) onunla evlenerek aşiretine büyük ikramda bulunmuş oldu. Bu evlilikten sonra bütün kabilesi müslüman olarak her hususta Resulullah (sav)'a yardımcı oldular.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Özet olarak Allah (cc)'ın Resulullah (sav) ile sohbette bulunmayı nasib ettiği müminlerin anneleri olan temiz zevcelerinden söz ettik. Allahu taala bunlara hitabında, «Ey peygamber kadınları, siz (diğer kadınlardan (herhangi) biri gibi değilsiniz. Eğer (Allahtan) korkuyorsanız (size yabancı olan erkeklerle) yumuşak söylemeyin. Sonra kendisinde bir maraz bulunanlar tamaa düşer(ler). Sözü maruf vech ile (ve ağırbaşlı) söyleyin. (Vakar ile) evlerinizde oturun. Evvelki cahiliyet (devri kadınlarının kınla döküle, süslerini göstere göstere) yürüyüşü gibi yürümeyin. Namazı dosdoğru kılın. Zekatı verin. Allaha ve Resulüne itaat edin. Ey ehli beyt, Allah sizden ancak kirlı gıdermek ve sizi tertemiz yapmak diler.» (Ahzab: 32-33) buyurmuştur.

Resulullah (sav)'ın pak zevceleriyle evlenmesinde birçok hikmetler vardır. Bu hikmetlerden bazıları, kadınlar hakkındaki teşrii hükümlerin bildirilmesi ve bu evlilikler sayesinde birçok kalbin kazanılarak Arap aşiret ve kabilelerinin müslüman olmalarıdır.

Resulullah (sav)'ın zevceleri, Hz. Ayşe dışında, dul idiler. Resulullah (sav) bu evliliklerini müslümanlar ile müşrikler arasındaki savaşların başlama tarihi olan hicretin ikinci senesinden itibaren yapmıştır. Bu savaşlar hicretin ikinci yılından, Arabistanın tamamen İslâmlaşmasına kadar, yani hicretin sekizinci senesine kadar devam etmiştir.

Resulullah (sav)'ın evliliklerinin herhangi birisinin üzerinde araştırma yapıldığında, Resulullahın dünyanın en yiğit, en düşünceli ve en hayırsever insanı olduğu açıkça görülür. Eğer, ona iftira atan müsteşriklerin dedikleri gibi Resulullah (sav)'ın kalbinde yalnız beşeri arzularını tatmin için evlenme duygusu olsaydı, gençliğinde çokca evlenir, yaşlı ve dul kadınlar yerine de bakire genç kızlarla evlenirdi. Kalblerine karabulut gibi çöken kin, onları kör etmiş, güneş gibi parlayan hakkı göremez olmuşlardır. Nitekim Allahu taala böyleleri için, «Hayır, biz hakkı batılın tepesine (indirip) atarız da o bunun beynini parçalar. Bir de görürsünüz ki bu yok olup gitmiştir. (Allaha karşı) vaeî (ve isnad) etmekte olduğunuz (iftiralar)-dan dolayı yazıklar olsun size.» (Enbiya: 18) buyurmaktadır.

DAVETE ICABETİN ADABI

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَذْخُلُوا بُيُوتَ
النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرٍ نَاظِرٍ
إِيسِهِ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا
وَلَا مُمْسِكَاتٍ خَدِيثٌ إِنَّ ذَلِكَ كَانَ يُؤْذَى
النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا
سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ
أَظْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تُؤْذُوا
رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَكُونُوا زَوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ أَبَدًا
إِنَّ ذَلِكَ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾

53 — Ey iman edenler (bundan sonra) peygamberin evlerine —yemeğe davet olunmaksızın, vaktine (de) bakmaksızın— girmeyin. Fakat davet olunduğunuz zaman girin. Yemeği yediğiniz zaman dağılın. Söz dinlemek veya sohbet etmek için de (izinsiz) girmeyin. Çünkü bu, peygambere eza vermekte, o sizden utanmaktadır. Allah ise hak(kı açıklamak)tan çekinmez. Birde onun zevcelerinden lüzumlu birşey istediğiniz vakit perde ardından isteyin onlardan. Bu hem sizin kalbleriniz, hem onların kalbleri için daha temizdir. Sizin Allahın peygamberine eza vermeniz (doğru) olmadı(ğı gibi) kendinden sonra zevcelerini nikahla almanız da ebedî caiz değildir. Bu, Allah nezdinde çok büyük (bir günah)tır.

(AHZAB SURESİ)

ÂYETİN LAFZÎ TAHLİLİ

يُؤْذَنُ لَكُمْ

(Yü'zene leküm): Yemeğe çağrılırsanız, davet

olunursanız girin.

نَاطِرِينَ إِيَّاهُ

(Nâzirine inahü): Onun (yemeğin) pişmesini

beklemeyin.

فَانْتَشِرُوا

(Fenteşirû): Çıkn ve dağılın.

مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ

(Müste'nisiyne Lihadisin): Söz dinlemek

veya sohbet etmek için de izinsiz girmeyin.

إِنَّ ذَٰلِكُمْ

(Inne zalküm): İzinsiz girmeniz eza verlr.

فَيَسْتَكْفِي مِنْكُمْ

(Fəyestahyi minküm): Peygamber sizden

utanır. Allah (cc) İse hakkı söylemekten utanmaz.

مَتَاعًا

(Metâen): Metadan maksat ihtiyaç, maddi ve

mane'î faydalanılan şeydir.

حِجَابٍ

(Hicâbin): Örtmek için çekilen perde.

أَطْهَرُ

(Etherü): Sizin için daha temizdir.

ÂYETİN İCMÂLİ MANASI

Allahu taala, mümin kullarına, İslâmî adab ve terbiye ile terbiyelenmelerini ve onlara meşru kıldığı din ve dünya salahetine vesile olacak tevcihatlara yapışmalarını emretmiştir. Bilhassa da Resulullah (sav) ile anlaşmayı ve onun edebi ile edeblenmeyi emretmiştir. Çünkü hiçbir makam nübüvvet makamı ile mukayese edilemez. Resulullah (sav)'a söz veya fiille eziyet vermek ise Allah (cc) katında en büyük günahdır. Allahu taala İslamın davet ettiği faziletli toplumun meydana gelebilmesi için bize en faziletli adabı göstermekte ve ona uymamızı emretmektedir.

Bu âyet iki büyük emri ihtiva etmektedir :

1.) Peygamberin evine girmek ve yemek yeme için izin isteme adabı (vellme adabı).

2.) Kadınlarla karışmamak ve onlarla konuşma adabı (şer'i hicab).

Allahu taala müminlere icmalen şöyle buyurmaktadır: Ey müminler, izin verilmedikçe peygamberin evine girmeyin. Yemek vakitlerini gözete-
rek o vakitlerde girme izni istemeyin. Girdikten sonra da yemek vaktini
beklemeyin. Ancak sizi hazırlamış olduğu bir düğün yemeğine çağırırsa
girin. Yemeği yedikten sonra da çıkarak dağılin. Yemekten sonra oturarak
peygambere rahatsızlık vermeyin. Zira onun hayası, size çıkın demesine
mani olmaktadır. Evinde oturmanıza karşı duyduğu rahatsızlığı ihsas et-
tirmemektedir. Çünkü o yüksek bir ahlak sahibidir. Şerefli bir kalbi vardır.
Ondan ancak sizi sevindirecek söz ve filil meydana gelir. Öyleyse ona
ağırılık ve eziyet vermeziz doğru değildir.

Eğer peygamber zevcelerinden birşey istemek mecburiyetinde kalır-
sanız, perde arkasından isteyin. Çünkü bu hcm sizin, hem de onlar için
daha temizdir. Peygamber evine en yaraşanı bu olduğu gibi, şüphe ve
töhmetten en uzak olan da budur.

Ey muminler, Allah (cc)'in sizi kendisiyle hidayete davet, ettiği ve sizi
cehaletin karanlıklarından İslâmın aydınlığına çıkardığı Resul (sav)'üne
eziyet vermeyin. O sizin babanız gibidir. Onun zevceleri de sizin annele-
riniz gibidir. Bir müminin annesi ile evlenmesi doğru olur mu? Öyleyse
ne hayatında, ne de vefatından sonra Resulullah (sav)'in zevceleriyle ev-
lenerek ona eziyet vermeyin. Resulullah (sav)'in zevceleri ile evlenerek
ona eziyet vermek Allah (cc)'in ebediyyen affetmeyeceği büyük günah-
lardan biridir.

ÂYETİN NÜZÜL SEBEBİ

Bu âyet iki büyük emri ihtiva etmektedir. Birisi davet adabı, diğeri ise
örtünmenin meşruiyetidir. Her ikisinin de ayrı ayrı nüzul sebebi vardır.

1 — Buharî ve Müslim sahihlerinde Enes bin Malik (ra)'tan şöyle ri-
vayet ederler: «Resulullah (sav) evlenmiş ve zifaf yapmıştı. Annem Ümmü
Süleym bu münasebetle hays (yağda kızartılmış hurma) yemeği yaparak
bana, «Ey Enes (ra), bunu Resulullah (sav)'a götür ve «Bunu annem gön-
derdi. Size selamı var. Ancak az birşey yapabildi de.» dedi. Yemeği Re-
sulullah (sav)'a götürdüm ve annemin söylediklerini söyledim. Resulullah
(sav), «Onu şuraya koy ve şunları, şunları ve rastladıkları çağır, gelsinler.»

buyurdu. Ben de onun adlandırdıklarını ve karşılaştıklarını çağırdım. (Enes'e gelenlerin kaç kişi olduğu soruldu. «Üçyüz kişi kadardı. Çünkü Resulullah (sav)'ın odası ile sofası dolmuştu.» dedi.) Resulullah (sav), «O çömleği getir.» dedi. Eve girdiler. Sofa ile oda doldu. Resulullah (sav), «Onar onar oturun ve herkes kendi önünden yesin.» buyurdu. İçeriye gurup gurup girerek yemek yediler. Hepsi de doydu. Yemekten sonra Resulullah (sav), «Enes, şu çömleği kaldır.» dedi. Çömleği aldım. İçinde hala yemek vardı ve getirdiğimde mi daha çoktu, yoksa şimdi mi bilmiyorum. Gelenlerden bir gurup Resulullah (sav)'ın evinde kaldı. Sohbet ediyorlardı. Resulullah (sav) da oturuyordu. Zevcesi de yüzünü duvara çevirmiş oturuyordu. Bunların beklemesi Resulullah (sav)'a ağırlık verdi. Bunun üzerine çıktı, diğer ailelerine selam verip geri döndü. Oturanlar Resulullah (sav)'a ağırlık verdiklerini anlayarak çıkıp gittiler. Resullah (sav) odaya girdi ve ara yerdeki perdeleri çekti. Ben hücremde oturuyordum. Odadan çok geçmeden çıktı. Sonra, **«Ey iman edenler, peygamberin evlerine...»** âyeti nazil oldu.» (1)

2 — Buhari, Ömer bin Hattab (ra)'tan şöyle rivayet eder: «Resulullah (sav)'a, «Ya Resullah, evinize iyi adamlar da, kötü adamlar da geliyor. Müminlerin annelerine emretseniz de örtünseler. Bu daha hayırlı olur.» dedim. Bunun üzerine, **«Birde onun zevcelerinden lüzumlu birşey istediğiniz vakit perde ardından isteyin onlardan...»** âyeti nazil oldu.»

Bu âyet, Hz. Ömer'in görüşlerine muvafık olarak nazil olan üç muvafakat âyetinden biridir. Bu hususta Hz. Ömer'den şöyle rivayet edilmiştir: «Üç şeyde Allah (cc) bana muvafakat etti. Ben, «Ya Resulullah, İbrahim makamını namaz kılınacak yer yap.» dedim, «Siz de İbrahimin makamından bir namazgah edinin.» (Bakara: 125) âyeti nazil oldu. Ben kadınların örtünmesini istedim, «...Onun zevcelerinden lüzumlu birşey istediğiniz vakit perde ardından isteyin...» âyeti nazil oldu. Resulullah (sav)'ın eşleri birbirlerini kıskanıyorlardı. Onlara «Eğer Resulullah (sav) sizi boşarsa Allah (cc) ona daha hayırlı eşler verir.» dedim. Bunun üzerine, «Eğer o sizi boşarsa yerinize —Allaha itaatle teslim olan, Allahın birliğini tasdik eden, namaz kılan, günahlardan tövbe ile vazgeçen, ibadet eyleyen, oruç tutan kadınlar, dullar ve kızıoğlan kızlar olmak üzere— Rabbinizin ona sizden daha hayırlılarını vermesi mamuldür.» (Tahrîm: 5) âyeti nazil oldu.» (2)

Bu âyetin nüzul sebebi olarak daha birçok rivayet vardır. Fakat bunlar, İbnü'l-Arabî'nin de dediği gibi zayıf rivayetlerdir. Bu yüzden almıyoruz.

1 — Buhari ve Müslim.

2 — Buhari ve Müslim.

ÂYETİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Âyetteki «...peygamberin evleri...» ifadesinde «evler»-in «peygamber»e izafe edilmesi hem teşrif, hem de Resulullah (sav)'ın evlerine gösterilecek saygının diğer evlerde olmadığını göstermek içindir. Bu âyette zikredilen hükümler de bilhassa Resulullah (sav)'a ikram için onun evlerine mahsustur.

İkinci incelik: «...Davet olunmaksızın... girmeyin.» âyeti, herhangi bir yemeğe davet olunmaksızın gitmenin uygun olmadığına işaret etmektedir. Ancak sarîh bir izin olursa gidilmelidir. Bunu, bu âyetten sonraki, «Davet olduğunuz zaman girin.» âyeti de göstermektedir.

Üçüncü incelik : «Fakat davet olduğunuz zaman girin. Yemeği yediğiniz zaman dağılın.» âyeti şöyle bir incelik taşımaktadır: Fahreddin Razi'nin de dediği gibi, evlere izinsiz girmeyi adet edilen bir kimseye izin alıp öyle girmesi söylendiği zaman küser ve bir daha çağrılrsa bile girmez. Fakat, «Siz müstenkiflerden olmayın. Dinleyen ve itaat edenlerden olun. Girmeyin denildiği zaman girmeyin, davet olduğunuz vakit girin» denilirse durum değişir. Kimse kırılmadığı gibi maksada³da ulaşılır. (3)

Dördüncü incelik : «Söz dinlemek veya sohbet etmek için de (izinsiz) girmeyin.» âyeti, düşün yemeği için gidilen evde daha fazla oturmanın doğru olmadığına işaret etmektedir. Zira oraya yemek için gidilmiştir. Yemek yenildiğine göre dağılarak ev sahiplerini kendi başlarına bırakmak lazımdır. Yemekten sonra daha fazla beklemek istenmeyen ve insanlara ağırlık veren bir davranıştır.

Bazı alimlere göre bu âyet, uzun süre oturarak usanç veren kimseler (sukalâ) hakkında nazil olmuştur. Allahu taala bu asalak kimseleri terbiye için bu âyetin ifade ettiği hükmü göndermiştir.

Hz. Ayşe ve İbni Abbas (ra)'tan şöyle rivayet edilmiştir: «Şeriatin ağırlık veren kimselere ruhsat vermemesi, asalaklığın ne kadar kötü olduğunu göstermeye kafidir.»

Beşinci incelik : «O sizden utanmaktadır. Allah ise hak(kı açıklamak)tan çekinmez.» âyeti, utanmanın şahıslardan değil, fiillerden olabileceğine işaret etmektedir. Buna göre âyetin manası şöyle olur: «O sizi evinden çıkarmaktan veya geri çevirmekten utanıyorsa da Allahu taala hakkı açıklamaktan utanmaz.»

3 — Fahreddin Razi, agó, C. 6, S. 794.

Altıncı İncelik : «Bu hem sizin kalbleriniz, hem onların kalbleri için daha temizdir.» âyetli göz ile kalb arasında bir bağlantı olduğunu göstermektedir. Göz arzuların yolu, bakış da şehvetin elçisidir. Göz görmedikçe kalb istemez. Öyleyse göz görmediği zaman kalb daha temiz olur, fitne ortaya çıkmaz.

Yedinci İncelik : «Bu, Allah nezdinde çok büyük (bir günah)tır.» âyetindeki «bu»dan maksat, Resulullah (sav)'a eziyet vermek ve ondan sonra zevcelerini nikahlamaktır.

Ebussuud Efendi şöyle der : «Bu» (zaliküm) kelimesindeki uzaklık manası, Resulullah (sav)'ın Allah (cc) katında şer ve kötülükten uzak olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu âyet Resulullah (sav)'ın şanının yüceliğini göstermekte, ona hem hayatında, hem de hayatından sonra hürmet gösterme mecburiyetine işaret etmektedir.» (4)

AYETTEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Bir evde davetsiz yemek yeme caiz midir?

Fakihler evlere izinsiz girmenin caiz olmadığına ittifak etmişlerdir. Sarıh veya işari bir izin olmadan birisinin yemeğini yemek de caiz değildir. Çünkü Resulullah (sav), «Müslümanın malı ancak gönül hoşnutluğu ile helal olur.» buyurmuştur. İzin, gönül hoşnutluğunu, izin vermemek de gönül hoşnutluğu olmadığını gösterir.

Bu âyet Resulullah (sav)'ın evlerine izinsiz girmenin haram olduğuna, davet edilmeden düğün yemeği yemenin de haram olduğuna delalet eder. Öyleyse izinsiz olarak başkasının evine girmek veya rızası olmadan birisinin yemeğini yemek de caiz değildir.

İbni Abbas (ra): «Halktan bazıları Resulullah (sav)'ın evinde yemek yapılmasını gözetler, yemekten önce girerek yemeğin hazırlanmasını beklerlerdi. Yemeği yemeden de çıkmazlardı. Resulullah (sav) bu halden eziyet duyardı. İşte bu âyet bunun için nazil oldu.» (5)

İbni Kesir de şöyle der: «Allahu taala, müminlerin Resulullah (sav)'ın evlerine izinsiz olarak girmelerini yasakladı. Çünkü onlar cahiliyet döneminde birbirlerinin evlerine, İslâmın başlangıcında da Resulullah (sav)'ın evlerine izinsiz olarak girerlerdi. Allahu taala bir ikram olarak bu nizamı

4 — Ebussuud Efendi, Tefsir, C. 6, S. 798. (F. Razi tefsiri kenarında).

5 — Ebu Hayyan, Bahr-ı Muhid, C. 7, S. 246; İbni Cevzi, Zadü'l-Mesir, C. 8, S. 413.

gönderdi. Buna göre âyetin manası, «Başkalarının evinde yemeğin pişmesini beklemeyin. Pişince de içeri girmeyin. Başkasının evine izinsiz olarak girmek ve onun yemeğini yemek Allah (cc)'in sevmediği ve zömmettiği bir haldir.» olur.» (6)

İkinci hüküm : Dügün yemeği yenildikten sonra oturmak haram mıdır?

«Yemeği yediğiniz zaman dağılin.» âyeti, yemekten sonra ayrılmanın zarurî olduğuna delalet eder. Bu, İslâmın müminlere getirdiği en yüksek terbiye kurallarından biridir. Ancak yemekten sonra beklemek, oturmak haram değildir. Yalnız İslâmi terbiyeye aykırıdır. Zira bu, ev sahiplerine eziyettir. Fakat bu oturuş az veya ev sahibinin izni ile olursa İslâmi terbiyeye aykırı değildir. Bununla birlikte çıkmak, beklememek daha efaldır. Zira Allahu taala, «Yemeği yediğiniz zaman dağılin.» buyurmuştur.

Üçüncü hüküm : Hicab emri yalnız Resulullahın zevcelerine mi, yoksa bütün kadınlara mıdır?

Âyeti kerime herne kadar Resulullah (sav)'ın zevceleri hakkında nazil olmuşsa da hükmü bütün mümin kadınları içine almaktadır. Zira o hükümler ictimâî ahlak kuralları ve ilahî irşad yollarıdır ki, bunlarda bütün halk eşittirler. Yabancı kadın ve erkeklerin birarada bulunmaması, yabancı bir kadından birşey isteneceği zaman perde arkasından istenmesi yalnız Resulullah (sav)'ın zevcelerine mahsus değil, bütün mümin kadınlara alt umumi bir hükümdür. Resulullah (sav)'ın zevceleri müminlerin anneleri olduğu halde yabancı erkeklerle birarada bulunmamaları, onlardan birşey isteneceği zaman perde arkasından istenmesi, diğer mümin kadınların da yabancı erkeklerle birarada bulunmalarının, onlarla konuşmalarının caiz olmadığına delalet eder. Çünkü her zaman ve yerde ahlâkî fitne kadınlarla erkeklerin İslâmî kurallar dışında birarada bulunmalarından, konuşmalarından doğmaktadır.

Kadınların örtünmesi emri de yalnız Resulullah (sav)'ın zevcelerine has bir hüküm değil, bütün mümin kadınlara umumi bir emirdir. Zira Allahu taala bu surenin sonunda, «Ey peygamber zevcelerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına elbiselerini dıştan örten bir örtü giymelerini söyle. Bu onların tanınip eza edilmemelerine daha uygundur. Allah çok yarlıgayıcıdır, çok esirgeyicidir.» (Ahzab: 59) buyurmaktadır. Hangi mümin kadın bu

hitabın dışında kalmıştır? Bu örtünme emri yalnız Resulullah (sav)'ın zevcelerine mahsus mudur? Bazı sapıklar nasıl olur da örtünme emrinin yalnız Resulullah (sav)'ın zevcelerine ait olduğunu iddia edebilirler? İnşallah bu husustaki tafsilatı 57. Derste vereceğiz.

Dördüncü hüküm : Resulullahın vefatı ile zevcelerinden nikah kalkmış mıdır?

Bu hususta Kurtubî şöyle der: «Alimler, Resulullah (sav)'ın vefatından sonra zevcelerinin nikahlarının zail olup olmadığı, eğer zail olmuş ise iddet bekleyip beklemeyecekleri hususunda ihtilaf etmişlerdir.

«Bazı alimlere göre onların da iddeti vardır. Çünkü onların da kocaları vefat etmiştir ve iddet bir ibadettir.

«Bazı alimlere göre ise, onlar için iddet yoktur. Çünkü iddet, evlenmeyi mübah kılan bir bekleme müddetidir.»

Kurtubî, sözlerine şöyle devam eder: «İkinci görüş daha sahihtir. Çünkü Resulullah (sav), «Ben vefatımdan sonraya ehlimin nafakasını bırakmadım.» buyurmuştur. «Ehil» kelimesi zevcelere mahsus bir terimdir. Resulullah (sav)'tan sonra onların nafakalarının beytülmal tarafından verilmesi gerekir. Çünkü onların başkaları ile evlenmeleri haramdır. Nafakalarının beytülmaldan verilmesi ve Resulullah (sav)'tan sonra evlenmelerinin haram oluşu, onların nikahlarının bekasına delalet etmektedir. Madem ki nikahları bakidir, onlar için iddet de yoktur. Çünkü onların ahirette de Resulullah (sav)'ın zevceleri olduğu kat'idir. Fakat diğer kadınlar öyle değildir. Çünkü kimse ehliyle birlikte cennette mi, yoksa cehennemde mi olacağını bilemez. Bazı karı-kocalar cennete ve cehenneme ayrı ayrı giderek birbirinden ayrılacaktır. Bu sebeble diğer insanlar için vefatla birlikte evlilik bağı koptuğu halde, Resulullah (sav) için devam etmektedir. Nitekim Resulullah (sav), «Bütün sebep (nikah) ve nesebler birbirinden kopar, benim sebep ve nesebim kıyamete kadar devam eder.» buyurmuştur.»

AYETTEN ALINACAK DERSLER

1 — Resulullah (sav)'ın evlerine izinsiz ve davetsiz olarak girmek yasaktır.

2 — Nikah yemeği hazırlanmadan önce evlere girmek doğru olmadığı gibi, yemek yenildikten sonra orada beklemek de uygun değildir.

3 — Resulullah (sav)'a hürmet ve tazimde bulunmak, onun emirlerini aynen yerine getirmek vaciptir.

4 — Resulullah (sav)'a söz veya fiille eziyet vermek haram, her durumda ona karşı terbiyeli davranmak farzdır.

5 — Resulullah (sav)'ın vefatından sonra müminlerin anneleri olan zevcelerinin evlenmeleri haramdır. Çünkü onlar yine Resulullah (sav)'ın zevceleridir.

6 — Resulullah (sav)'ın yüksek ahlakı, halka evimden çıkın demesi-ne mani olduğu için Resulullah (sav)'ın evinde ona ağırlık vermek haramdır.

7 — Mümin kadınların en güzel örnekleri olan Resulullah (sav)'ın zevceleri ile perde arkasından konuşmak lazımdır.

8 — Kadınlarla karışmamak insanın nefsini temiz, kalbini salim, sırrını saf ve töhmetten uzak kılar.

9 — Kur'an-ı kerimin irşadiyle gösterilen edeb nümunelerini harfliyen uygulamak her müslümanın görevidir.

AYETTEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Allahu taala müminlere, şeref ve tazim için Resulullah (sav)'ın evlerine izinsiz olarak girmeyi yasaklamış, halkı Resulullah (sav)'a eziyet vermekten men etmiştir. Bu eziyet, ister izinsiz ve davetsiz evine girmek şeklinde olsun, ister yemekten sonra oturmak, beklemek şeklinde olsun, haramdır. Ev sahibine ağırlık vermek, izin almadan onun yemeğini yemek, müminlerin vasıfları değildir.

Resulullah (sav), son derece haya sahibiydi. Hatta Hz. Ayşe Resulullah (sav)'ın hayası hakkında, «O, evinden dışarıya hiç çıkmayan bakire bir kız gibi hayalı idi.» demişti. Resulullah (sav), bu hayasından ve yüksek ahlakından dolayı kendisine ne kadar eziyet verilirse verilsin katlanırdı. Gelen bir ziyaretçi ne kadar uzun kalırsa kalsın ona gitmesini söylemezdi. Çünkü bunlar bir davetçinin baş vasıflarıdır. Dünyanın en büyük davetçisi de Resulullah (sav)'tır. Bu hususta Allahu taala, «**Sen Allahtan bir esirgeme** sayesinde ki onlara yumşak davrandın, Eğer kaba, katı yürekli olsaydın onlar etrafından her halde dağılıp gitmişlerdi bile.» (Al-i imran: 159) buyurmuştur.

İnsanlardan temiz ahlaka ulaşmamış bazı kimseler Resulullah (sav)'ın yemek vakitlerini takip eder, yemek hazırlanacağı zaman evine girerek beklerlerdi. Yemeği yedikten sonra da evden çıkıp gitmezlerdi. İşte bu halkın yüksek bir ahlaka ihtiyacı vardı. Onların insana noksanlık getirecek şeylerin yapılmasına mani olacak ictimai bir şura da ihtiyaçları vardı.

Allahu taala bundan dolayı ümmeti en doğru, en sağlam ve yüksek ahlak yoluna sevk etmek için bu âyeti inzal buyurdu. Hatta İsmail bin Ebi Hakim, «Bu âyet, Allah (cc) tarafından asalakların terbiye edilmesidir.» demiştir.

Bazı münafıklar vardılar ki, Resulullah (sav)'a sürekli söz ve fiilleriyle eziyet etmek isterlerdi. Bunlardan bir tanesi, Resulullah (sav) Ümmü Seleme annemizle evlenince, «Muhammed'e ne oluyor da bizim kadınlarımızı alıyor. Allaha andolsun ki, eğer Muhammed ölürse onun kadınlarını aramızda kur'a ile taksim ederiz.» demişti. İşte bunun üzerine mevzumuz âyet nazil olarak Resulullah (sav)'ın zevcelerinin başkaları ile nikahlanmasını haram kıldı. Resulullah (sav)'ın zevceleri, Resulullah (sav)'ın gönülleri hoşnut olsun diye müminlere anne kılındı. Bu da Resulullah (sav)'ın hususiyetlerinden biridir. Bu âyet Resulullah (sav)'ın mertebesini yükselttiği gibi, Resulullah'ın Allah (cc) katındaki şerefini de göstermiş olmaktadır.

Şu halde hiçbir müminin Resulullah (sav)'ın ne nefesine, ne de ehline eziyet vermesi caiz değildir. Zira Resulullah (sav), müminlerin babasıdır. Hangi insan babasının hanımı ile evlenir? Çünkü Kur'an nassı ile babanın hanımı insanın annesidir. Resulullah (sav)'ın zevceleri de yine Kur'an nassıyla müminlerin anneleridir. Zira Allahu taala, «Sizin Allah'ın peygamberine eza vermeniz (doğru) olmadı(ğı gibi) kendinden sonra zevcelerini nikahla almanız da ebedi caiz değildir. Bu Allah nezdinde çok büyük (bir günah)tır.» buyurmuştur.

RESULULLAH (SAV)'A SALAT VE SELAM GETİRMENİN ADABI VE HÜKMÜ

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى
النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا
إِنَّ الَّذِينَ يُؤْذُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا
وَالْآخِرَةِ وَأَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهِينًا ۝ وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ
الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغْيًا ظَالِمًا كَتَبُوا فِي الْقُرْآنِ أَلْفًا
وَأَلْفًا مِائَةً ۝

56 — Şüphesiz ki Allah ve melekleri o peygambere çok salat (ve tekrim) ederler. Ey iman edenler, siz de ona salat edin, tam bir teslimiyetle de selam verin.

57 — Hakikat Allah ve Resulüne eza edenler (yok mu?) Allah onları dünyada da ahirette de rahmetinden koğmuş, onlara horlayıcı bir azab da hazırlamıştır.

58 — Erkek müminlerle kadın müminlere işlemedikleri (bir günah) yüzünden eza edenler de muhakkak bir yalan ve apaçık bir günah yüklenmiş(ler)dir.

(AHZAB SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ

يُصَلُّونَ

(Yüsellûne): Salat kökünden gelen bir fiildir. Salat,

lügatta dua, istiğfar ve rahmet manalarındadır.

النَّبِيِّ

(En-nebiyyi) : Cevherî, Sahhâh'ında nebi kelime-

sini şöyle tarif eder: «Nebi, muhbır, haber veren anlamındadır. Yani Allah (cc)'ın emirlerini bildiren demektir.»

يُؤْذُونَ اللَّهَ

(Yü'zûnellahe): Allah (cc)'a eziyet vermek de-

demektir. Buradaki manası O'nu layık olmayan şeylerle vasıflandırmaktır.

لَعَنَهُمُ اللَّهُ

(Leanehümullahü) : Lean, lanet kökünden gelir.

Lanet Allah (cc)'ın rahmetinden koğulmak, uzaklaştırılmak demektir.

بُهْتَانًا
مُبِينًا

(Bühtanen): İftira ve yalan demektir.

(Mubinen) : Beyyine kökünden gelir, açık demektir.

ÂYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI

Allahu taala Resul (sav)'ünün büyük mevkisini, katındaki yüksek makamını haber vermiş, onun kalnatin efendisi ve makam-ı mahmudun sahibi olduğu bildirmiştir. Allahu taala bu hususiyetleri Hz. Muhammed'den başka kimseye vermemiştir. Allahu taala nebisine merhamet ederek onun şanını büyütmüş, mevkisini yüceltmıştır.

Allahü taalanın melekleri Peygamber aleyhisselatü vesselama dua eder, istiğfar ederler. Allah (cc)'tan onun en yüksek mertebelere ermesin, dininin bütün dinlerden açık ve üstün olmasını, en iyi mükafatın ona verilmesini ve onun hürmete şayan bir kul ve peygamber olmasını talep ederler. Çünkü o, ümmetine en büyük hayrı ve en cesim fazileti getirmiştir.

Ey müminler, siz de ona salat ve selam getirin. Onun emirlerini yüceltin, şeriatine uyun. Zira onun üzerinizdeki hakkı büyüktür. Ne yaparsanız onun hakkını ödeyemezsiniz. O sizi sapıklıktan hidayete, cahiliyetin karanlığından İslâmın nuruna çıkardı. O öyle bir nurdur ki, sizin karanlıktan kurtulmanız için Allah (cc) onu kuluna açık âyetler halinde inzal etmiştir. Muhakkak Allah (cc) çok bağışlayıcıdır, çok esirgeyicidir. Öyleyse size de onun mübarek ismi anıldığı zaman salat ve selam getirin. Allah (cc)'tan ona büyük mükafatlar vermesini dileyin.

Allahu taala daha sonra Allah (cc)'a ve Resulüne (sav) eziyet verenlerin Allahın gazab ve lanetine müstahak olduklarını haber vermiştir. Allahu taala onlara ahirette tahmin edilemeyecek şiddette bir azab hazırlamıştır. Mümin kullarına eza verenleri de aynı azabla azablandıracığını bildirmektedir. Çünkü onlar, müminlere, yapmadıklarını isnad ve iftira ile itham ederek yalan söylemişlerdir. İşte bunlara dünyada kazandıkları bu kötü amellerden dolayı dünya ve ahirette elem verici bir azab vardır.

Bu âyetlerle, önceki âyetler arasındaki münasebet

Önceki âyetlerde Resulullah (sav)'ın evlerine izinsiz girme ile kendisinden sonra zevceleri ile evlenmenin haram olduğu beyan edilmiştir. Aynı âyetlerde müminlere Resulullah (sav)'a eziyet vermemeleri de emredilmiştir. Çünkü Resulullah (sav)'ın ümmeti üzerinde çok büyük bir hakkı vardır. Böylece Resulullah (sav)'ın, Allah (cc) katındaki yüksek mevkisi gösteriliyordu.

Bu âyetlerde ise Allahu taala peygamberine ikramda bulunduğunu ve onun hallerini yücelttiğini beyan ediyor. Melekler de Allahu taalanın göstermiş olduğu yoldan giderek peygamberin Allah (cc) katında faziletinin yücelmesini ve şerefının artmasını dilemektedirler. Allahu taala ve melekleri ona salat ve tekrim ederler de müminler nasıl etmezler. Çünkü o, bütün tekrim ve temcide layıktır. Allahu taala müminlere hitabında sanki, sizin ona eziyet vermeniz doğru değildir. Çünkü Allah (cc) ve melekleri ona çok salat ve tekrimde bulunurlar demek istemektedir.

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : «Allah ve melekleri o peygambere çok salat (ve tekrim) ederler.» âyeti Resulullah (sav)'a yapılan salat ve tekrimin sürekliliğine işaret etmektedir.

İkinci incelik : Madem ki Allah (cc) ve melekleri Resulullah (sav)'a salat ve tekrim ediyorlar, bizim salat ve selamımıza ne ihtiyaç var denilebilir. Resulullah (sav)'a salat ve selam getirilmesi onun ihtiyacından dolayı değildir. Ona kalırsa, Allah (cc) Resulüne salat ve tekrim getirdikten sonra meleklerin salat ve selamına da ihtiyaç kalmamaktadır. Bizim ona salat ve selam getirmemiz, ona karşı olan hürmet ve tazimimizi izhar etmek ve buna karşılık Allahu taaladan sevap almak içindir. Yoksa Resulullah (sav)'ın ihtiyacından dolayı değildir. Nitekim Resulullah (sav), bu hususu, «Kim bana bir kere salat ve selam ederse Allahu taala ona on kere salat

ve selam eder. Onun on günahını siler, derecesini on kat artırır.» şerefli sözleriyle beyan etmiştir.

Üçüncü incelik : İmam Fahreddin Razi : «Salat dua anlamına gelince Allah (cc)'ın peygamberine dua etmesi düşünülemez. Zira Allah (cc), hiçkimseye dua etmez. Bu şekildeki dua, üçüncü şahıstan bir menfaat talep etmektir. Allahu taala için böyle bir talep mümkün değildir. Salat kelimesi dua anlamına geldiği gibi istiğfar anlamına da gelmektedir. İmam Şafileh'in görüşüne göre Allah (cc)'ın peygamberine salat ve selamı ona rahmet indirmesi manasını taşır. Meleklerin salat ve selamı da aynı rahmetin tahakkuku için Allah (cc)'tan talepte bulunma demektir.» (1) der.

Dördüncü incelik : Allahu taala bize, seçkin peygamberine salat ve selam okumamızı emretmektedir. Bunun için, «Ona salat ve selam ederim» veya «Ona salat ve selam olsun» demek kafidir. Salat okurken, «Ey Allahım, Muhammed'e salat ver.» dememizin sebebi nedir? Allahu taala, ona salat ve selam getirmemizi emretmiş, ancak üzerimize vacib olan miktarı bildirmemiştir. İşte bu hususu Allahu taala havale ederek, «Yarabbi, Muhammed'e sen salat getir. Çünkü ona layık olanı en iyi bilen sensin. Biz onun hakkını vermekten aciziz. Ona layık olduğu meth ve senayı yapmaktan da aciziz. Ona yapılacak meth ve senayı sana bırakıyoruz. Ona layık olanı sen yap.» demek istiyoruz.

Beşinci incelik : Bazı alimlere göre- «Allahümme salli ala Muhammedin...» dememizin manası, «Yarabbi, onu dünyada isminin yüksekliği, davetinin izharı ve şeriatının ibkası ile yücelt. Ahirette de onu ümmetine şefaatçi, verilecek ecir ve sevabın kat kat verilmesine vesile kıl. Ona makam-ı mahmudu ver.» demektir.

PEYGAMBERE SALAT VE SELAM GETİRMENİN FAZİLETİ

1 — Ebu Talha (ra)'dan: «Resulullah (sav) bir gün yüzünde müjde alametleri olduğu halde yanımıza geldi. «Ya Resulullah, yüzünüzde bir müjde alâmeti görüyoruz, bu nedir?» dedik. Resulullah (sav), «Bana bir melek geldi ve «Ey Muhammed, Rabbin diyor ki, sana kim bir kere salat getirirse ben ona on salat getiririm. Kim sana bir kere selam verirse ben ona on kere selam veririm. İster misin?» dedi.» (2)

2 — Resulullah (sav), «Kıyamet günü halkın yanımda en evlâsı, dünyada iken bana en çok salat getirendir.» buyurdu. (3)

1 — Fahreddin Razi, Tefsir. C. 6. S. 796.

2 — Nesâî, Ahmed bin Hanbel, İbni Ebi Şeybe.

3 — Tirmizi.

3 — Resulullah (sav), «Cimri o kimsedir ki, onun yanında benim adım anılır da bana salat getirmez.» buyurdu. (4)

Allahım, salatını, rahmetini, bereketini elçilerin efendisi, muttakilerin İmamı, efendimiz Hz. Muhammed'e, onun aline ve ashabına kıl. Muhakkak ki sen işitici ve dualara icabet edicisin. (5)

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Resulullah'a salat ve selamın okunuş tarzı nasıl olmalıdır?

Peygamber aleyhisselatü vesselama salat okumanın sıgası hakkında yine onun sünnetinde birçok şekiller varid olmuştur. Müminler de ona salat ve selam okumanın çeşitli suretlerini zikretmişlerdir. Salat ve selam şekillerindeki bu ihtilaf, salat ve selamın özel bir şekilde yapılmayacağını göstermektedir. Resulullah (sav)'a tazim ve sena edilsin de nasıl olursa olsun.

Biz; Resulullah (sav)'a salat ve selam hususundaki rivayetlerden sahih olanlarını kısaca aktarıyoruz. Bunların tamamını almak uzun sürer. Allah (cc)'tan yardım dileyerek bu hususa başlıyorum :

1 — Buharî ve Müslim Ka'b bin Ucre'den şöyle rivayet etmişlerdir: «Resulullah (sav)'a, «Ya Resulullah, sana selam vermeyi biliyoruz. Fakat nasıl salat edeceğiz?» diye soruldu. Resulullah (sav) şöyle buyurdu: «Şöyle deyin: Allahümme salli ala Muhammedin ve alâ ali Muhammed. Kema sallayte alâ İbrahime, inneke hamîdün mecîd. Allahümme barik alâ Muhammedin ve alâ ali Muhammed. Kema barekte alâ ali İbrahime inneke hamîdün mecîd. (Allahım, İbrahim'e ve onun aline salat ve selam ettiğin gibi Muhammed'e ve aline de salat ve selam eyle. Muhakkak sen hamîd ve mecidsin. Allahım, İbrahim'i ve alini mübarek eylediğin gibi Muhammed'i ve alini de mübarek eyle. Sen hamîd ve mecidsin.)»

2 — İmam Malik (ra), İmam Hanbel (ra), Buharî ve Müslim Ebu Hâmid es-Samidî'den şöyle rivayet etmişlerdir: «Ashabı kıram, «Ya Resulullah, sana nasıl salat getirelim?» dediler. Resulullah (sav), «Allahümme salli alâ Muhammedin ve ezvacihî ve zürriyetihî. Kema sallayte alâ İbrahime inneke hamîdün mecîd deyin.» buyurdu.»

4 — Tirmizî, Nesâî, İbni Hibban.

5 — Kadı İyaz, Şîfa.

3 — Ebu Said el-Hudrî (ra)'den şöyle rivayet edilmiştir: «Resulullah (sav)'a, «Sana selam vermeyi biliyoruz. Fakat nasıl salat getireceğiz?» dedik. Resulullah (sav), «Şöyle deyin: Allahümme salli alâ Muhammedin abdike ve resulüke. Kema salleyte alâ İbrahime ve barik alâ Muhammedin ve alâ ali Muhammedin. Kema barekte alâ İbrahime fil alemlne inneke hamîdün mecîd.» buyurdu.»

4 — Müslim, Tirmizî ve Nesaî, Ebu Mes'ud el-Bedrî (ra)'den şöyle rivayet etmişlerdir: «Biz Sa'd bin Ubâde (ra)'nın meclisinde otururken Resulullah (sav) geldiler. Beşir bin Sa'd (ra) Resulullah (sav)'a, «Allah (cc) bize sana salat getirmemizi emretti. Sana nasıl salat getirelim?» diye sordu. Resulullah (sav), sanki hiçbir şey sorulmamış gibi bir süre sustuktan sonra, «Allahümme salli alâ Muhammedin kema salleyte alâ İbrahime ve barik alâ İbrahime ve barik alâ Muhammedin ve alâ ali Muhammedin. Kema barekte alâ İbrahime inneke hamîdün mecîd deyin» buyur.»

Diğer bir rivayette de «Allahümmü salli alâ Muhammedin nebiiyi üm-miyyi.» şeklinde tarif edilmiştir.

Bunlardan başka daha birçok rivayet vardır. Fakat bunların sıhhati naklettiklerimiz ölçüsünde değildir. Bazı eksiklik ve fazlalıkları da bunlara muhaliftir.

Selamın şekli ise, «Esselamü aleyke ya Resulullah»tır. Yalnız namaz kılarken tahiyetin içinde, «Esselamü aleyke eyyühen nebiiyyü ve rahmetullahi ve berekatihü» şeklinde okunur.

Selamın manası ise, Resulullah (sav)'ın bütün afetlerden, belalardan ve hastalıklardan kurtulması için duadır.

İbni Saib, «Selam (teslim)in manası, peygambere boyun eğmek, mu-halefet etmemek, her halükarda onun bütün emirlerini aynen yerine getirmektir.» der.

İkinci hüküm : Allah (cc)'ın ve meleklerin Resulullah (sav)'a salat okumalarının manası nedir?

Yukarıda da geçtiği gibi salat lügatta dua, meth ve sena manalarına gelmektedir. «Onlar, (o teslimiyet ve iltiracı gösterenler yok mu?) Rabbin-den mağfiretler ve rahmet hep onların üzerindedir ve onlar doğru yola er-dirililenlerin ta kendileridir.» (Bakara: 157) âyetinde de «salat», temcid ve sena manasına gelmektedir.

Bazı alimlere göre Allahu taalanın peygamberine salat getirmesinin manası, onu temsil ve sena etmesidir. Buhârî de bu görüştedir. En açık olan görüş de budur.

Diğer bazı alimlere göre ise, Allah (cc)'in peygamberine salat getirmesinden maksat, ona rahmet ve mağfirettir. Hasan-ı Basrî (ra) ve Said bin Cübeyr (ra) de bu görüştedir. (6)

Peygambere (sav), meleklerin salat getirmesinden maksat ise, ona dua ve ümmetine mağfiret talep etmektir. Bütün bu görüşlerden anlaşılıyor ki peygambere Allah (cc)'in salatu ile meleklerin salatu ayrı ayrı şeylerdir. «Şüphesiz ki Allah ve melekleri o peygambere çok salat (ve tekrim) ederler.» âyetinde salatu ifade eden «yüsellûne» fiilinin çoğul gelmesi de peygambere Allah (cc)'in salatu ile meleklerin salatının ayrı şeyler olduğuna delalet etmektedir.

Fakat müfessirler bu âyetin tefsirinde ihtilaf ederek ayrı görüşler beyan etmektedirler :

1 — Bazı müfessirlere göre âyetin akışı bir kelimenin hazfedildiğine delalet etmektedir. Buna göre âyetin manası, «Muhakkak Allah peygambere salat (ve tekrim) eder. Melekler de dua eder.» şeklinde olur. O zaman «yüsellûne» kelimesinin çoğul olması yalnız «melekler»den dolayıdır. Allah (cc)'ı ifade etmez. Bu görüşü bazı kurranın âyetteki «melâiketuhu» kelimesini «melaiketühü» şeklinde okumaları da teyid eder.

2 — Bazı müfessirlere göre ise, bu âyet hakikat ile mecazı bir arada ifade etmektedir. Çünkü «salat» kelimesi hakiki manada «dua», mecazi manada da «rahmet» demektir. Fahreddin Razi bu görüşü tercih etmiştir. (7) İmam Şafii (ra) de bu görüştedir. İmam Şafii (ra)'ye göre iki manayı da ifade eden bir kelimeyi her iki manada kullanmak caizdir. Buna göre «yüsellûne» kelimesi hem «Allah'a», hem de «melekler»e racidir. Çünkü âyetin manası, «Allahu taala peygambere rahmet eder, melekler de dua ederler.» dir.

3 — Alimlerin bir kısmına göre de âyetteki «yüsellûne» kelimesi kesin bir mecaz ifade etmektedir. Yoksa mecazla hakikati birlikte ifade etmemektedir. Bunlara göre mecazî manadan maksat, Resulullah (sav)'ın şanına, haline itina etmektir. Bu itina ise Allah (cc)'tan başka, melekler-

6 — İbni Cevzi, age, C. 6, S. 398.

7 — Fahreddin Razi, age, C. 6, S. 787.

den başkadır. Ebussuud, Ebu Hayyan, Zemaşşerî ve diğer bazı meşhur müfessirler de bu görüştedir.

Ebussuud şöyle der : «Şüphesiz ki Allah ve melekleri o peygambere çok salat (ve tekrım) ederler.» âyetindeki «Allahın salatı»ndan maksat rahmet, «meleklerin salatı»ndan maksat ise istiğfardır. İbni Abbas (ra), «Allahu taala peygamberine rahmet, melekleri de dua ederler.» demiştir. Öyleyse bu manaların her ikisi de «salat» kelimesinin hakiki manasıdır. Yani onlar Resulullah (sav)'a hayır olanı ve işine uygun olanı yaptıkları gibi onun şerefini izhar ve halini tazime de ihtimam etmektedirler. Buna göre Allah (cc)'ın «salatı», rahmet, meleklerin «salatı» dua ve istiğfardır.» (8)

Ebu Hayyan da şöyle der: «Allah (cc)'ın peygamberine salatı, meleklerin salatından başkadır. Madem ki başkadırlar öyleyse nasıl olur da ikisini bir kelime ifade eder. Bunun cevabı şudur: Aralarında müşterek bir nokta vardır ki bu, hayrın ulaşmasıdır. Mesela; Allahu taala tarafından rahmet olan salatın ulaşmasıdır. Melekler ise istiğfar ederek hayrın yine Resulullah'a ulaşmasını talep etmektedirler.» (9)

Üçüncü hüküm : Resulullah'a salat ve selam getirmek farz mıdır, sünnet mi?

Allahu taala müminlere, şereffi nebisi üzerine salat ve selam okumayı emretmiştir. Emir ise farzı gerektirir. Ulema da ömürde bir defa salat ve selam getirilmesinin farz olduğunu söylemişlerdir. Bunda icmaya yakın bir ittifak vardır. Hatta Kurtubî, bu hususta icma olduğunu nakletmiştir. Çünkü âyetteki «Siz de ona salat edin.» emri farz kılmak içindir. O zaman Resulullah (sav)'a salat getirmek, kelime-i şehadet gibi ömürde bir defa için farzdır.

Alimler, her mecliste ve peygamberin mübarek isimlerinin her zikredilmesinde salat ve selam getirmenin farz olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

1 — Alimlerin bazısına göre, Resulullah (sav)'ın isminin her geçişinde salat ve selam getirmek farzdır.

2 — Bazılarına göre, bir mecliste Resulullah (sav)'ın ismi kaç kere geçerse geçsin, bir defa salat ve selam getirmek farzdır.

8 — Ebussuud, Tefsir, C. 6, S. 799 (Razi tefsirinin kenarında).

9 — Ebu Hayyan, age. C. 7, S. 237.

3 — Diğer bazı alimlere göre de Resulullah (sav)'a çok selam ve salat getirmek —meclisi ve sayısı ne olursa olsun— vacibtir. Ömürde bir defa salat ve selam getirmek kafi değildir.

Mecliste veya Resulullah (sav)'ın isminin her geçişinde* salat ve selam getirmenin farz olduğunu söyleyenlerin delilleri, «Ey iman edenler, siz de ona salat edin.» âyetidir. Birşey hakkındaki emir, o fiilin devamlı tekrarını ifade eder. Resulullah (sav) da kendisine salat ve selamda bulunmayanlar hakkında şiddetli vaidlerde bulunmuştur. Resulullah (sav), şöyle buyurmuştur: «Cimri o kimsedir ki, onun yanında benim adım anılır da bana salat getirmez.» (10) «Bir kavim bir mecliste oturur ve Allah (cc)'ı zikretmeden, peygambere salat ve selam getirmeden kalkarlarsa; kıyamet günü üzerlerine bir hasret çöker.» Cebrail aleyhisselam da şöyle buyurmuştur: «Yanında senin ismin anıldığı halde sana salat ve selam getirmeyen uzaklaştırılmıştır.» Cebrail aleyhisselamın bu sözüne Resulullah (sav), «Amin.» demiştir.

Âyetteki açık emir ile Resulullah (sav)'ın hadisleri salat ve selamın her mecliste veya isminin her anılışında vacib olduğuna delalet ederler.

Ulemanın cumhuruna göre ise, Resulullah (sav)'a salat ve selam getirmek bir ibadet ve Allah (cc)'a yaklaşıma vesilesidir. Zikir ve tesbih gibi. Ancak ömürde bir defası farzdır. Her mecliste veya isminin her anılışında salat ve selam getirmek sünnettir. Resulullah (sav)'a çok çok salat ve selam getirmek uygundur. Zira Resulullah (sav), «Her kim bana bir kere salat getirirse Allahu taala ona on defa salat getirir.» (11) buyurmuştur. Bu ve benzeri hadisler peygambere salatın faziletini bildirmektedir. Bu hususta daha birçok meşhur hadis vardır. Şu var ki bunların hiçbirisi salat ve selam getirmenin farz olduğuna delalet etmez. Ancak sünnet olduğunu gösterir.

Ebussuud: «Resulullah (sav)'ın şanının yüceliği, mübarek isimlerinin her anılışında ihtiyaten salat ve selam getirilmesini icabettirir.» der.

Cumhurun görüşü daha sahih ve daha tercihlidir.

Dördüncü hüküm : Namazda Resulullah'a salat getirmek vacib midir?

Fakihler, namazda Resulullah (sav)'a salat ve selam getirmenin hükmü hususunda ihtilaf ederek iki görüşe ayrılmışlardır :

10 — Tirmizi.

11 — Ahmed bin Hanbel ve Hakim.

1 — Şafii ve Hanbellilere göre, namazda salat ve selam okumak vaciptir. Salat ve selamsız namaz sahih değildir.

2 — Maliki ve Hanefilere göre de namazda salat ve selam okumak sünnet-i müekkededir. Salat ve selam okunmadan kılınan namaz kerahetle sahihtir.

Şafii ve Hanbellilerin delilleri :

Şafii ve Hanbeliler, aşağıda özetle nakledeceğimiz delillere dayanarak namazda Resulullah (sav)'a salat ve selam okumanın farz olduğunu söylemişlerdir.

1 — «Ey iman edenler, siz de ona salat edin.» âyeti. Bu âyetteki emir, salatın namazda vacib olduğunu gösterir. Bu vücut da ancak teşehhüdde olur. Öyleyse namazda salat ve selam getirmek vacibtir.

2 — Ka'b bin Ucre'den rivayet edilen, «Resulullah (sav)'a, «Ya Resulullah, sana selam vermeyi biliyoruz. Fakat nasıl salat edeceğiz?» diye soruldu. Resulullah (sav) şöyle buyurdu: «Şöyle deyin: Allahümme salli alâ Muhammedin ve alâ ali Muhammed. Kema salleyte ala ali İbrahime, inneke hamîdün mecîd. Allahümme barik ala Muhammedin ve ala ali Muhammed. Kema barekte ala İbrahime inneke hamidün mecîd.» hadisidir.

İbni Kesir : «İmam Şafii (ra)'ye göre namaz kılan birisinin son teşehhüdde Resulullah (sav)'a salat ve selam okuması vaciptir. Şayet salati terkederse namazı sahih olmaz. Âyetin zahiri de buna delalet eder. Sahâbilerden bir cemaatten de âyetin böyle tefsir edildiği nakledilmiştir. İmam Ahmed bin Hanbel (ra), Cabir (ra) ve İbni Mes'ud (ra) da bu görüştedir.» (12) demektedir.

Maliki ve Hanefilerin delilleri :

Maliki ve Hanefiler aşağıya özetle aktaracağımız delillere istinad etmektedirler :

1 — «Ey iman edenler, siz de ona salat edin.» âyeti. Bu âyetin zahiri Resulullah (sav)'a salat getirmeyi emretmektedir. Bu emirden maksat da vücuttur. Ancak insan ömründe bir defa salat getirirse bu farzı eda etmiş olur. Bu emir vücutu gerektirmekle birlikte tekrarı gerektirmez.

2 — İbni Mes'ud (ra)'dan rivayet edilen, «Resulullah (sav) ona teşehhüdü öğretirken, «Sen şunu söyledin ve şunu yaptın mı namazın tamam-

dır. Dilersen kalkabilirsin. Sonra dilediğin en temiz kelamı seç.» buyurdu.» hadisisidir. (13) Görülüyor ki Resulullah (sav) teşehhüdü öğretirken salata emretmemiştir.

3 — Muaviyetü's-Selamî'den rivayet edilen, hadistir. Bu hadiste Resulullah (sav), «Bizim namazımızda dünya halkının konuştuğundan bir söz konuşulmaz. Ancak namazda tesbih, tehlil ve Kur'an kıraatı vardır.» buyurmuştur. Görülüyor ki, Resulullah (sav), salata zikretmemiştir. Eğer salat vacib olsaydı zikretmesi gerekirdi.

4 — Birçok sahabiden yapılan rivayete göre onlar teşehhüdde yalnız, «Esselamü aleyke eyyühennebiyyi ve rahmetullahi ve berekâtihî.» ile iktifa ederlerdi. İbrahim aleyhisselama tesbih edilen salat ve selamı okumazlardı.

Cessas da «İmam Şafii (ra)'nin namazda peygambere salat ve selam okumanın farz olduğu yolundaki iddiası delilsiz bir iddidir. Bizim bildiğimiz kadarıyla hiçbir alim bunu iddia etmemiştir. Üstelik bu iddia Peygamber (sav)'den varid olan hadislerle de aykırıdır.» der.

Beşinci hüküm : Peygamberden başkasına salat ve selam okunması caiz midir?

Bazı alimlere göre peygamberlerden başkasına da salat ve selam okunur. Çünkü salat duadır. Dua ise herkese yapılır. Nitekim Resulullah (sav)'tan da, «Allahümme salli ala ali Ebi Evfa» (Allahım, sen Ebi Evfa'nın aline salat ve selam ver.) hadisi varid olmuştur.

Alimlerin ekserisini göre salat, peygamberlere ait bir hususiyettir. Öyleyse peygamberlerden başkasına salat ve selam getirmek caiz değildir. Peygamberlerin dışındaki insanların ismi anıldığında onlara rahmet okunur. Sahabi ve tabiinin ismi geçtiğinde, «Allah onlardan razı olsun.» denir. Bunlara salat ve selam getirmek caiz değildir. Salat peygamberlik şıdır.

Ebussuud: «Peygamberlerin haricindeki kimselere peygamberle birlikte salat ve selam okumak caizdir. Fakat müstakilen okumak mekruhtur. Çünkü salat örfte peygamberlerin şıdır. Allah (cc)'a mahsus olan «azze ve celle» kelimeleri peygamber için nasıl kullanılamazsa, salat da başkaları için kullanılamaz. Halbuki haddizatında peygamber aziz ve celildir.» (14) demektedir.

13 — Tirmizi, Ebu Davud.

14 — Ebussuud, Tefsir, C. 6, S. 800 (Razi tefsirinin kenarında).

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

1 — Peygamberin yeri ve mevki Allah (cc) katında çok büyüktür.

2 — Allahu taalanın ve meleklerin şerefli elçisine salat ve selam okumaları onun şerefine yüksekliğine delalet etmektedir.

3 — Resulullah (sav)'a hürmet, emirlerine tazim etmek her mümine vacibtir. Zira ona tazim, Allah (cc)'a tazimdir.

4 — Resulullah (sav)'a salat ve selamda uygun olan siga şer'î sigadır. Yani, «Allahümme salli ala Muhammedin...» demektir.

5 — Resulullah (sav)'a eziyet vermek, Allah (cc)'a eziyet vermektir.

6 — Resulullah (sav)'ın ismi anıldığı zamañ salat ve selam getirmek sünnettir.

7 — Müminlerde olmayan birşeyle onları itham etmek onlara eziyet vermektir ve bu büyük günahdır.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Allahu taala Resulullah (sav)'ı temcid ve sena ederek mevkiini diğer peygamberlerden daha yükseğe çıkarmıştır. Müminlere de o şerefli Resul (sav)'üne karşı edebî olmalarını, emirlerine saygılı olmalarını emretmiştir.

Allahu taala ona mele-i alada melekleriyle birlikte salat ve tekrimde bu'ınmıştır. Bu salat ve selamın Kur'anla bildirilmesi, o büyük peygamberin yerinin yüceliğini bildirmek içindir. Ki, müminler ona karşı hürmette bulunarak emrine itaat etsinler. Çünkü o, müminlerin dünya ve ahirette saadet ve kurtuluş vesilesidir. Zira Allahu taala, «**Ki (hepiniz ey insanlar) Allaha ve peygamberine iman edesiniz, ona yardım edesiniz, onu büyük tanıyasınız, sabah ve akşam O'nu (Allahı) tesbih (ve tenzih) edesiniz.**» (Feth: 9) buyurmuştur.

Allahu taala müminlere şerefli elçisine salat ve selam okumalarını emretmiştir. Kelime-i şehadette de onun isminin anılmasını farz kılmıştır ki, onsuz iman tamam olmaz. Ona sözle veya fiille eziyet vermeyi veya onun yüksek mevkiine saygısızlık olabilecek herşeyi haram kılmıştır. Allahu taala, Resulullah (sav)'a yapılan eziyeti kendine yapılmış kabul etmektedir. Onu tekzip etmek, Allah (cc)'ı tekzip etmektir. Onunla istihza etmek, Allahu taala ile istihza etmektir. Çünkü o, alemlerin Rabbinin elçisidir. Öyleyse herşeyde onun emrine itaat etmek ve onun sözüne saygı göstermek

lazımdır. Çünkü o, Allahu taalanın emirlerini bize tebliğ etmektedir. Allahu taala da, «**Kim peygambere itaat ederse muhakkak Allaha itaat etmiştir. Kim de yüz çevirirse...**» (Nisa: 80) buyurmuştur.

Allahu taala, Resul (sav)'üne eziyet verenı lanetleyeceğini, ona gazab edeceğini bildirmiştir. Çünkü ona eziyet vermek, nimetleri inkar etmek, Allah (cc)'in ona verdiği mevkii ve fazileti inkar etmektir. Mümin birkimse onu nasıl layık görür de eziyet eder? Çünkü bizim cehalet ve sapıklıktan kurtuluşumuzun sebebi ve küfrün karanlıklarından bizi İslâmın aydınlığına çıkarandır. Resulullah (sav) ilahî rahmetin kapısı, ilahî ihsan ve faziletin zuhur yeridir. Allahu taala, «**Andolsun, size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki, sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır ve güç gelir. Üstünüze çok düşkündür. Müminleri cidden esirgeyicidir, bağışlayıcıdır o.**» (Tövbe: 128) buyurmuştur.

İSLÂM'DA KADININ ÖRTÜNMESİ

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَاءِ
 الْمُؤْمِنِينَ يُدْنِينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابِيبِهِنَّ ذَلِكَ أَدْنَى أَنْ
 يُعْرَفْنَ فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ٥٩

59 — Ey peygamber, zevcelerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle. Bu, onların tanınıp eza edilmemelerine daha uygundur. Allah çok yarlıgayıcıdır, çok esirgeyicidir.

(AHZAB SURESİ)

ÂYETİN LAFZÎ TAHLİLİ

لَا زَوَاجَكَ

(Ezvâcike): Ezvac, zevc'in çoğuludur. Zevc, evli

çiftten her birisine verilen isimdir. Âyetteki zevceler, Resulullah (sav)'ın hanımlarıdır,

يُدْنِينَ

(Yüdnîne): Atarlar, örterler.

جَلَابِيبِهِنَّ

(Celâbibihinne): Celabib, cilbab'ın çoğuludur.

Cilbab, bütün vücudu örten elbiseye denir.

أَدْنَى

(Ednâ): En yakın demektir.

ÂYETİN İCMÂLİ MANASI

Allahu taala, sevgili peygamberine, bütün İslâm ümmetini, İslâm adabına, İslâmın getirmiş olduğu fazlietli ahlaka ve hikmetli tanzimata, ferdin

salahı ve cemiyetin saadetini temin için, çağırmasını emretmiştir. Bunlardan biri de müslüman aileye taalluk eden ictimâî nizamdır ki, kadının örtünmesidir. Bu örtünme müslüman kadına farzdır. Çünkü onunla şerefini, namus ve iffetini yaralayıcı gözlerden, hasta kişilerden korumuş olur.

Bu hususta Allahu taala sevgili Peygamberine şöyle hitap etmektedir: Ey peygamber, Allah (cc)'ın emirlerini mümin kullarına ilet ve evvela bu emirleri kendinde uygula. Müminlerin anneleri olan temiz zevcelerine, faziletli kızlarına, İslâmın getirmiş olduğu örtünme şekliyle örtünmelerini, erkeklerin bakışlarından korunmalarını emret. Evvela bunlar örtünsünler ki diğer kadınlara iffet ve örtünmede örnek olsunlar. Hiçbir fasık ve facir de onları görmesin.

Örtünmeyi bütün mümin kadınlara da emret. Onlar da güzelliklerini, zilyetlerini örtecek bir dış elbise giysinler. Bu elbise ile bütün insanların dillerinden, gözlerinden uzaklaşsınlar, kendilerini korusunlar. Bu örtülerle yüzlerini ve diğer vücut azalarının tamamını kapatsınlar. Böylece cariyelerden ve ahlaksız kadınlardan seçilsinler. Garazkar kimselere hedef olmasınlar, facir kadınlardan da uzak olsunlar. Hiçkimse onlara kötülük ve fenalık düşünemesin.

Mümin kadınların örtüleri, iffet ve namuslarını korumaya en büyük sebeptir. Artık onlardan kalbi bozuk kimseler de birşey umamazlar. Allahu taala emirlerini yerine getirene mağfîret eder, O, bütün kullarına da en çok merhamet edendir. Onlara ancak dünyada selamete, ahirette saadete vesile olarak şeyleri emreder.

ÂYETİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Allahu taala örtünme emrine evvela Resulullah (sav)'ın zevceleri ve kızları ile başlamıştır. Bu, onların diğer kadınların önderi ve imtisal nümunesi olduklarını göstermektedir. Diğer kadınlar onlara uya-cakları için uygun olan da şer'î emirlere, hükümlere önce onların sarılma-ları, aynen yerine getirmeleridir. Zira bir davetin etkili olabilmesi için da-vetci, tezlerini önce kendinde ve alle efradında tatbik etmelidir. İşte bu hususta da eibetteki Resulullah (sav)'ın zevceleri ve kızlarının önder ve öncü olmaları gerekir. Bunun için Allahu taala peygamberine kadınların örtünmesini vahyederken âyetin başında evvela kendi zevce ve kızlarını zikretmiştir.

İkinci incelik : Hicab âyeti, kadınların avret mahallerini örtmeleri istikrar kazandıktan sonra nazil olmuştur. Öyleyse bu âyette emrolunan

tesettür, daha önce farz kılınan setr-i avretten başka ve fazla bir örtünmedir. Bunun içindir ki, bütün müfessirler, tabirleri değişik de olsa mefhumda birleşerek âyetteki «**cilbab**»tan maksadın kadının elbiseleri üzerine giyilen ve bütün vücudu örten bir örtü, elbise olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu sebeble zamanımızda kadınların çarşaf denilen bir örtü veya onun benzeri bir örtü ile örtünmeleri gerekmektedir. Âyetteki «**cilbab**»tan maksat, bazı cahillerin sandıkları gibi setr-i avret değildir.

Üçüncü incelik : Âyetteki «**Zevcelerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına...**» ifadesindeki tafsilat, hicabın yalnız Resulullah (sav)'ın zevcelerine farz olduğunu iddia edenlerin iddialarını açıkca reddetmektedir. Çünkü âyetteki «**müminlerin kadınlarına**» ifadesi, örtünmenin bütün mümin kadınlara emredildiğine, onların da bu umumi hitaba dahil olduklarına kesin bir şekilde delalet etmektedir. Bu sarîh emir karşısında nasıl olur da müslüman kadınların örtünmesinin farz olmadığı iddia edilebilir?

Dördüncü incelik : «**Bu onların tanınıp eza edilmemelerine daha uygundur.**» âyetinde hicabın farziyetinin hikmeti beyan edilmektedir. Şer'i hükümlerin hepsinde meşru hikmetler vardır. İşte kadınların örtünmelerindeki hikmet de hem onların namuslarının, hem de cemiyetin korunmasıdır.

Müfessirlerin cumhuruna göre, âyetteki «**tanınıp**» kelimesinden maksat, hür kadın olduklarının anlaşılması, köle ve cariyelerden temyiz edilmeleridir.

Ebu Hayyan, bu hususta cumhurun görüşünden başka bir görüşü tercih etmiştir. Ona göre âyetteki örtünme emri ister hür, ister cariyeye olsun bütün müslüman kadınlaradır. «**Bu, onların tanınıp eza edilmemelerine daha uygundur.**» âyetini de, «Namus ve iffetle tanınsınlar ki, fâsit kimseler onlardan birşey beklemesinler.» şeklinde tefsir etmektedir. Ebu Hayyan'ın görüşünü Bahr-i Muhid'deki ifadeleriyle aynen aktarıyoruz :

«Âyetteki «**müminlerin kadınları**» ifadesinin zahiri, hür kadınları da cariyeleri de içine almaktadır. Cariyeler için fitne tehlikesi daha çoktur. Çünkü onlar hür kadınlara nisbetle dışarıda daha çok bulunurlar. Cariyeler «**müminlerin kadınları**» ifadesinin kapsamından çıkarabilmek için çok açık bir delil lazımdır. Böyle bir delil olmadığına göre onların da örtünmeleri lazımdır. «**Bu, onların tanınıp eza edilmemelerine daha uygundur.**» âyetinden maksat, «Onlar örtüleri sebebiyle iffetli olarak tanınırlar. Bu sebeble hiçkimse onlara dokunamaz.» demektir. Çünkü hiçkimse mütesettir bir kadına bakamaz, kendisinde böyle bir cesaret bulamaz. Ama kadın açık

olursa, ona herkes bakar, çıtlatma yoluyla da olsa arzularını duyurmaya çalışır. Çünkü o, açıklığı ile kendisini teşhir etmektedir.» (1)

Bu görüşü Ebu Hayyan'ın çok keskin ve isabetli bir görüşe sahip olduğunu göstermektedir. Biz de Ebu Hayyan'ın görüşünü tercih ediyoruz. Zira tesettürden maksat budur. Ayrım yapılmadan hür ve cariyeye mümin kadınların kapanmasıdır.

ÂYETTEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Örtünmek bütün kadınlara farz mıdır?

Âyeti kerimenin zahiri, hicabın mükellef olan müslüman, hür ve baliğ bütün kadınlara farz olduğuna delalet eder. Çünkü Allahu taala, «**Ey peygamber, zevcelerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle.**» buyurmuştur. Öyleyse kafir kadınlara hicab farz değildir. Çünkü onlar İslâmın fer'i hükümleriyle mükellef değildirler. Üstelik bize onları kendi başlarına bırakmamız emredilmiştir. Hicab (örtünme) bir ibadettir. Çünkü bunda Allah (cc)'in emrine imtisal vardır.

Örtünmek müslüman bir kadına namaz ve oruç gibi farzdır. Bu yüzden müslüman bir kadın örtüyü inkaren terk ederse mürted olur, İslâmdan çıkar. Fakat inkar etmeden sırf bozuk bir cemiyete uyararak terkederse mürted değil, asi olur. Bu hareketiyle Kur'anın âyetlerine muhalefet etmiş olur. Zira Allahu taala, «**Evvelki cahiliyet (devri kadınlarının kınla döküle, süslerini göstere göstere) yürüyüşü gibi yürümeyin.**» (Ahzab: 33) buyurmuştur.

Şu var ki, her ne kadar örtünmekle mükellef olmasa da gayri müslim bir kadının cemiyeti bozacak bir şekilde ortalıkta dolaşmasına izin verilemez. Şimdi gördüğümüz gibi öyle ictimai edebler vardır ki, onlara uymak herkes için farzdır. Cemiyeti fenalıklardan korumak bakımından bu ictimai edeblerde müslümanlar ile gayri müslimler eşittirler. Bu ictimai edebler İslâmın şer'i siyasetidir ki bunları uygulamak müslüman hakimın vazifesidir.

Cariyelere gelince, bu husustaki hükmü alimlerin ağızlarından naklettik. Burada tercih olunan allame Ebu Hayyan'ın görüşüdür. Ona göre âyetteki örtünme emri hem müslüman cariyeleri, hem de hür müslüman

1 — Ebu Hayyan, age, C. 7, S. 250.

kadınları içine alan umumi bir emirdir. Ebu Hayyan'ın bu görüşü, namusların korunmasını hedef alan şeriatin ruhuna en uygun olan görüştür.

Müslümanların vazifesi, daha sonra örtünmede zorluk çekmemeleri için on yaşına giren kız çocuklarını örtünmeye alıştırmak olmalıdır. Bu örtünme teklif emri değil, fakat terbiye bakımından gereklidir. Namazda da durum böyledir. Nitekim Resulullah (sav), «Çocuklarınız yedi yaşına girdikleri zaman onlara namazı emredin. On yaşına girdiklerinde namaz kılmazlarsa onları dövün.» (2) buyurmuştur.

İkinci hüküm : Örtünmenin şekli nedir?

Allahu taala mümin kadınlara, iffet ve haysiyetlerinin korunması için yabancı erkekler karşısında uzun bir örtü ile elbiselerinin üzerinden örtünmelerini emretmiştir. Alimler bu tesettürün nasıl olacağı hususunda ihtilaf ederek birkaç görüşe ayrılmışlardır :

1 — Taberî İbni Sirin'den şöyle rivayet eder : «Abide es-Selmanî (ra)'ye «...dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle.» âyetinin manasını sordum. Büyük bir çarşaf alarak onunla bütün vücudunu örttü. Başını ta kaşlarına kadar kapattı. Yüzünü de tamamen kapattı. Yalnız sol gözünü açık bıraktı. Böylece âyeti ilâhi olarak tefsir etti.» (3)

2 — Taberî ve Ebu Hayyan İbni Abbas (ra)'tan şöyle rivayet etmişlerdir : «Kadın cilbabını alnının üzerine indirir ve oradan sıkar. Alttan da burunun üzerine kadar kapatır. Yalnız gözleri dışarda kalmalıdır. Yüzünün kalan kısmı ile göğsünü tamamen kapatmalıdır.» (4)

3 — Yüzü örtmenin keyfiyeti hakkında Süddî'den şöyle rivayet edilmiştir : «Örtü, kadının sol gözü hariç bütün yüzünü kapatmalıdır.» Ebu Hayyan şöyle der : «Endülüs'teki adet de Süddin'in tarif ettiği gibi idi. Kadın bütün vücudunu örter, yalnız tek gözü açıkta kalırdı.» (5)

4 — Abdürrezzak ve bir cemaatin rivayetine göre müminlerin annesi Ümmü Seleme (ra) şöyle demiştir : «Bu âyetin nüzulünden sonra ensarî kadınları siyah çarşafı büründüler. Sanki hepsinin başına birer karga konmuştu.» (6)

2 — Sünen kitapları.

3 — Taberî, Hazin, el-Cemel, Celaleyn Haşiyesi.

4 — Ebu Hayyan, age, C. 7, S. 250.

5 — Ebu Hayyan, age, C. 7, S. 250.

6 — Cessas, age, C. 3, S. 372.

Üçüncü hüküm : Kadına yüzünü örtmesi farz mıdır?

Nur Suresinin tefsirinde geçtiği gibi, kadının ziynetlerini mahremle-
rinden başkasına göstermesi haramdır. Zira Allahu taala, «**Ziynet (mahal)-
lerini kendi kocalarından, yahut kendi babalarından, yahut kocalarının ba-
balarından, yahut kendi oğullarından, yahut kocalarının oğullarından, ya-
hut kendi biraderlerinden, yahut kendi biraderlerinin oğullarından, yahut
kızkardeşlerinin oğullarından, yahut kendi kadınlarından, yahut kendi el-
lerindeki memlукelerden, yahut erkeklerden yana ihtiyacı olmayan (yani
erkeklikten kalmış bulunan) hizmetçilerden, yahut henüz kadınların gizli
yerlerine muttali olmayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizleye-
cekleri ziynetleri bilinsin diye ayaklarını da vurmasınlar.**» (Nur: 31) buyur-
muştur. Yüz, ziynetin ve güzelliğin aslı, fitnenin kaynağı olduğu için onun
da yabancılara karşı örtülmesi zaruridir.

Yüzün avret olmadığını söyleyenler ise (*), bunu iki şarta bağlamış-
lardır. Bu şartlardan birisi, yüzün tabii durumunda bulunması (yani mak-
yajsız olması), ikincisi, fitneden emin olunmasıdır. Şayet yüzün açılması
fitneye sebep oluyorsa açılması haramdır. Şüphesiz asrımızda fitneden
emin olunamaz. Bunun için müslüman bir kadının şerefini korumak için
yüzünü örtmesi farzdır. Bu husustaki şer'î delilleri Nur Suresinin tefsirinde
beyan ettik. Ancak buraya bazı müfessirlerin yüzün örtülmesinin farz
olduğu hususundaki görüşlerini ilave edeceğiz.

Müfessirlerden bir zümre yüzün örtülmesinin farz olduğuna kaildirler:

1 — İbni Cevzi, «...**Dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle.**»

âyetinin tefsirinde İbni Kuteybe'den naklen şöyle der: «Başlarını ve yüz-
lerini örtünmelerini söyle ki onların hür oldukları bilinsin. Âyetteki «**cela-
lib**» kelimelerinden maksat da, normal elbiselerin üzerini kapatacak ve vü-
cud hatlarını göstermeyecek bir örtüdür.» (7)

2 — Ebussuud Efendi : «**Cilbab**»tan maksat, çok geniş ve uzun bir
örtüdür. Kadın bununla başını örttüğü gibi yüzünü ve göğsünü de örterek
ayaklarına kadar salar. Buna göre âyetin manası, «Kadınlar dışarıya veya
yabancı bir erkeğin karşısına çıkacakları zaman bu örtüyle yüzlerini ve
bütün vücutlarını örtsünler.» olur. Süddî de âyetin tefsirinde, «Kadın al-
nını ve yüzünü örter. Yalnız birtek gözü açık kalır.» demiştir.» (8)

(*) Bu husustaki tafsilat 46. Derstedir.

7 — İbni Cevzi, age, C. 6, S. 422.

8 — Ebussuud, C. 6, S. 801 (Razi kenarında).

3 — Ebu Hayyan : «...**Diş elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle.**» âyeti tepeden tırnağa kadar bütün vücudun örtülmesini emreder. Veya âyetteki «**üstleri**» kelimesinden maksat yalnız yüzlerdir. Yani âyet yüzlerin örtülmesini emretmektedir. Çünkü cahilliyet devrinde hür kadınlar zaten yüzleri hariç bütün vücudlarını (saçları dahil) örtmekteydiler.»

4 — Cessas : «...**Diş elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle.**» âyeti, genç kadınları yabancı erkeklerle karşı yüzlerini örtmeleri gerektiğine delalet ediyor. Kadınlar dış örtülerine bürünmelidirler ki kötü niyetli kimseler onlardan birşey umarak eziyet etmesinler.» (9)

5 — Celaleyn : «**Celabib**», cilbab'ın çoğuludur. Cilbab ise, kadının bütün vücudunu kapatan örtüdür. İbni Abbas (ra), «Hür olduklarının bilinmesi ve iffetlerinin korunması için mümin kadınlara bir gözleri hariç bütün baş ve yüzlerini örtmeleri emredilmiştir.» demiştir.» (10)

6 — Taberî, İbni Sirin'den şöyle nakleder: «Abide es-Selmanî (ra)'den, «...**Diş elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle.**» âyetinin manasını sordum. Büyük bir çarşaf alarak onunla bütün vücudunu örttü. Başını ta kaşlarına kadar kapattı. Yüzünü de tamamen kapattı. Yalnız sol gözünü açık bıraktı. Böylece âyeti fiili olarak tefsir etti. Bunun benzeri İbni Abbas (ra)'tan da nakledilmiştir.» (11)

Bu ve bunların emsali nakiller ile meşhur müfessirlerin kavilleri, kadınların yabancı erkekler karşısında ve dışarıda yüzlerini örtmelerinin farz olduğuna açıkca delalet etmektedir. Ancak birkaç istisnâî durumda yüz açılabilir. Bunlardan birisi, sünnet vechi ile evlenmek isteyen bir erkek talib olduğu kadının yüzüne bakabilir. Bir de kadın, hac ihramına girdiği zaman yüzünü örtmez. Çünkü bu ibadet zamanıdır ve fitne söz konusu olamaz. Kadının hacda yüzünü açması başka hallerle kıyas edilemez. Günümüzde bazı cahiller, «Madem ki kadın ihramlı iken yüzünü kapatmıyor, öyleyse diğer zamanlarda da yüzünü açabilir. Çünkü yüz avret değildir,» diyorlar. Bu iddia İslâm fıkhnı bilmeyenlerin sözüdür. Selef-i salihinin hayatını, sahabi ve tablinin kadınlarının yaşayışlarını ve İslâmın altın devrindeki kadınların örtünmelerini, korunmalarını inceleyen, araştıran herkes, yüzün avret olmadığını, açılmasının mübah olduğunu söyleyenlerin hata ettiklerini kesin olarak anlar.

Bu iddiacılar, yüzün avret olmadığını söyleyerek müslüman kadına yüzünü açmasını tavsiye ederler. Kendi zanlarına göre böylece ilmi köt-

9 — Cessas, age, C. 3, S. 372

10 — Celaleyn, C. 2.

11 — Taberî, Tefsir, C. 22.

metmenin günahından da kurtulmuş olmaktadır. Halbuki yüzün avret olmadığını ilk defa ortaya atanlar din düşmanları olmuştur. Bu din düşmanları tedrici olarak müslüman kadınları şer'i hicabından çıkararak İslâmın içine fitne salmaya ve dini yıkmaya çalışmışlardır. «İnna lillâh ve inna ilayhi raciun.»

Dördüncü hüküm : Şer'i örtünmenin şartları?

Şer'i örtünmenin zaruri şartları vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz :

1 — Örtü, bütün vücudu örtmelidir. Zira Allahu taala, «...**Dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle.**» buyurmuştur. Cilbab, bütün vücudu örten bir elbise, bir örtüdür. «**Yüdnine**», İdna kökünden gelen bir fiildir. İdna elbiseyi, örtüyü aşağıya doğru salıvermektir. Buna göre şer'i örtünme, vücudun tamamını örtmektir.

2 — Örtü, alttaki elbiseyi gösterecek kadar ince olmamalıdır. Zira hicabtan maksat gizlemektir. İnce örtü, alttaki elbisenin görünmesini önleyemez. Bakışlara da mani olamaz. Nitekim Hz. Ayşe, «Ebubekir Sıddık'ın kızı Esmâ üzerinde ince bir elbise ile Resulullah (sav)'ın yanına gelince Resulullah (sav) ondan yüzünü çevirdi.» (12)

3 — Örtünün kendisi bir ziynet olmamalı ve cazib renkli kumaşlar kullanılmamalıdır. Zira Allahu taala, «**Ziynetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen kısım müstesna.**» buyurmuştur. Âyetteki «**görünen kısım**»dan maksat, kasıtsız olarak görünen kısımdır. Eğer üstten örtülecek örtünün kendisi ziynet sayılabilecek renk ve görünüşte olursa ona hicab denilemez. Böyle bir örtüyle örtünme de caiz değildir. Zira örtünmekten maksat, ziynetlerin yabancılar tarafından görülmesini önlemektir.

4 — Örtü, vücut hatlarını belli edecek ve fitneye sebep olacak kadar olmamalıdır. Zira Resulullah (sav), «İki sınıf insan vardır ki onlar cehennem ehliidrlr. Sığırların kuyruğuna benzer sopalarla halkı döğenler ve vücut hatlarını tamamiyle belli edecek elbise giyen kadınlar. Ki bunlar bu elbiselerle erkeklerin kalblerini çelmek için gezerken kırıtarak yürürler. Saçlarını da deve hörgüçlerine benzetirler. Onlar cennete giremeyecekler gibi çok uzaklardan duyulabilen cennet kokusunu bile duyamazlar.» buyurmuştur. Hadisin diğer bir rivayetinde de, «Cennetin kokusu beş-yüz yıllık yoldan geldiği halde onlar koklayamazlar.» (13) buyurulmuştur.

12 — Ebu Davud.

13 — Müslim.

Hadisteki «kasiyatün ariyat»ın manası, «sureta giyinik fakat hakikatta çıplaktırlar» demektir. Çünkü onlar öyle ince ve dar giyniyorlar ki, elbise ne avretlerini, ne de vücudlarını örtmektedir. Bu hadis de Resulullah (sav)'ın mucizelerinden birisidir. Çünkü kendisinden bindörtü yüz sene sonra geleceği tasvir etmiştir.

5 — Örtüden güzel koku gelmemelidir. Çünkü güzel koku, erkekleri iğfal eder. Zira Resulullah (sav), «Harama bakan göz zanidir. Güzel koku sürünerek erkeklerin arasına çıkan kadın da.» buyurmuştur. Diğer bir rivayette de, «Bir kadın güzel koku sürünerek erkeklerin arasından geçer ve erkekler o kokuyu alırlarsa o kadın zanidir.» buyurulmuştur.

Musa bin Yesar'dan şöyle rivayet edilmiştir: «Güzel koku sürünmüş bir kadın geçiyordu. Ebu Hüreyre (ra) ona, «Ey cebbarın annesi nereye gidiyorsun?» dedi. Kadın, «Mescide» cevabını verdi. Ebu Hüreyre (ra), «Sen koku süründün mü?» diye sordu. Kadın, «Evet» dedi. O zaman Ebu Hüreyre (ra), «Evine dön. Koku gidinceye kadar yıkan. Zira ben Resulullah (sav)'tan, «Allahu taala süründüğü kokuyu etrafa saçan bir kadının namazını, dönüp yıkanınca kadar kabul etmez.» dediğini işittim.» dedi.» (14)

6 — Kadın ne erkek elbisesi giymeli, ne de giydiği elbise erkek elbisesine benzemelidir. Zira Ebu Hüreyre (ra), «Resulullah kadın elbisesi giyen erkeklerle erkek elbisesi giyen kadını lanetlemiştir.» demiştir. (15) Diğer bir hadiste de Resulullah (sav), «Allahu taala kendilerini kadınlara benzeten erkeklerle erkeklere benzeten kadınları lanetler.» buyurmuştur.

ÂYETTEN ALINACAK DERSLER

1 — Örtünmek bütün mümin kadınlara kesin bir farzdır.

2 — Resulullah (sav)'ın zevce ve kızları bütün mümin kadınlara örnek ve önderdir.

3 — Örtünün vücudun ziynetlerini ve elbisesini kapatması farzdır.

4 — Örtünme müslüman kadına zorluk değil bilakis onun şeref ve haysiyetini korumaktır.

5 — Hicab kadınların iffetini koruduğu gibi toplumu da fitne ve fuhşun yapılmasından korur.

6 — Müslüman kadın Allah (cc)'in emirlerine sımsıkı sarıldığı gibi, İslâmın farz ettiği ictimâî edeblerle de edeblenmelidir.

7 — Allahu taala kullarını çok esirgediği için onlara dünya ve ahirette çok hayırlı olan hükümleri emretmiştir.

14 — Tergib ve Terhib, C. 3, S. 85.

15 — Ebu Davud, Nesai. Tahricü's-Sünen, C. 6, S. 57.

ÂYETTEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Bazı cahiller, İslâmın müslüman kadına örtünmeyi farz kıldığını, örtünmenin Abbasiler devrinde ortaya çıkan adetlerden biri olduğunu zannetmektedirler. Bu zannın doğrulukla hiçbir ilgisi yoktur. Bu zan ve iddiaları yalnızca şu iki şeye delalet eder. Onlar ya İslâm ve Allah (cc)'in herşeyi açıkca bildiren Kitabından habersiz ve cahildirler veya bu zanları kalblerindeki gizli İslâm düşmanlığından doğmaktadır.

Ben hakla batılın birbirinden ayrılması için perdeyi açmak istiyorum. Herşey ortaya çıksın ki temiz ile pis birbirine karışmasın. Müslümanların gözü sabah uykusundan açılır gibi açılsın ve hakikati görsünler. Kendilerini medeniyetin ve ilericiliğin öncüleri sayan bu sapıklar bugün alabil-
diğine çoğalmıştır. Ne yazık ki bunların bu zanları kabul görerek ahlaki tahmin edilemeyecek kadar etkilemiş ve bozmuştur. Bunlar ıslah adına bozuyor, yapmak adına da yıkıyorlar. Bunlar kendilerini ıslahçı olarak empoze ederek, ilim ve kültür adına konuşarak halkı iğfal ediyorlar.

Ben şimdi kadınların örtünmesi hususundaki âyetleri aşağıya alıyorum :

**1 — «(Vekar ile) evlerinizde oturun. Evvelki cahiliyet (devri kadınla-
rının kırıla döküle, süslerini göstere göstere) yürüyüşü gibi yürümeyin.»**
(Ahzab: 33).

**2 — «Birde onun zevcelerinden lüzumlu birşey istediğiniz vakit per-
de ardından isteyin onlardan. Bu, hem sizin kalbleriniz, hem de onların
kalbleri için daha temizdir.»** (Ahzab: 53).

**3 — «Ey peygamber, zevcelerine, kızlarına ve müminlerin kadınlarına
dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle. Bu, onların tanınıp eza edil-
memelerine daha uygundur. Allah çok yarlıgayıcıdır, çok esirgeyicidir.»**
(Ahzab: 59).

**4 — «Mümin kadınlara da söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) sa-
kınsınlar, ırzlarını korusunlar. Ziyetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen
kısmı müstesna. Başörtülerini yakalarının üstünü (kapayacak surette) koy-
sunlar. Ziyet (mahal)lerini kendi kocalarından, yahut kendi babalarından,
yahut kocalarının babalarından, yahut kendi oğullarından, yahut kocaları-
nın oğullarından, yahut kendi biraderlerinden, yahut kendi biraderlerinin
oğullarından, yahut kızkardeşlerinin oğullarından, yahut kendi kadınların-
dan, yahut kendi ellerindeki memlukelerden, yahut erkeklerden yana ihti-
yacı olmayan (yani erkeklikten kalmış bulunan) hizmetcilerden, yahut he-
nüz kadınların gizli yerlerine muttali olmayan çocuklardan başkasına gös-**

termesinler. Gizleyecekleri ziynetleri bilinsin diye ayaklarını da vurmasınlar. Hepiniz Allaha tövbe edin ey müminler. Taki korktuğunuzdan emin, umduğunuza nail olasınız.» (Nur: 31)

Bu âyetler kesin biçimde müslüman kadınların örtünmesinin farz olduğunu ve tesettürün Abbasiler devrinde ortaya çıktığı iddiasının asılsızlığını ortaya koymaktadır. Zira yalanın ipi çok kısadır. Bu âyetlerin ışığında anlıyoruz ki kadınların örtünmesinden maksat, bütün şüpheli yolları kesmek, erkek ve kadınların kalblerinde dolaşan vesveseyi bertaraf etmektir. Allahu taala bu hususta, **«Bu hem sizin kalbleriniz, hem onların kalbleri için daha temizdir.»** buyurmuştur.

İslâmın birinci hedefi kadının şerefini, iffetini korumaktır. Şunu unutmamak gerekir ki, imanları zayıf, kalbleri hasta olan kimseler kadınlar hakkında kötü düşünürler. Bunlar kadınların haysiyet ve şereflerini ortadan kaldırdıktan sonra gizli emellerine ulaşmayı tasarlarlar.

Hiç şüphe götürmeyecek şekilde açıktır ki, kadınlar tesettürden uzaklaştıkça evlenmeler azalmış, genç çiftler arasında geçimsizlik ve boşanmalar çoğalmıştır. Birçok genç erkek ve kadın evlenmekten imtina etmektedir. Çünkü beşeri arzularını hiç yorulmadan, çalışmadan, fazla bir para harcamadan istedikleri an tatmin yollarını buluyorlar. Şüphesiz bunların artık evlenmeye ihtiyaçları kalmıyor. Bu da toplumları çöküş tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır. Zira açıktır ki ailelerin yıkılması, çiftlerin birbirine hıyaneti, kadınların süslenip püslenerek sokaklarda açık saçık gezmelerinden kaynaklanmaktadır.

Seyyid Sabık, Fıkhü's-Sünne isimli kitabında şöyle der: «İnsanı hayvandan ayıran en önemli şey insanların giyinmesidir. Çünkü Allahu taala, **«Ey Ademoğulları, size (şeytanın açmak istediği) çirkin yerlerinizi örtecek bir libas, bir de giyip süsleneceğiniz bir libas indirdik. Takva libası ise, o, daha hayırlıdır. Bu (libasların indirilmesi) Allahın (fazl ve rahmetine delalet eden) âyetlerindendir. Taki (insanlar) iyice düşünsünler.»** (Araf: 26) buyurmuştur. Elbise ve ziynetler medeniyetin sembolleridir. Açık saçıklık ise insanları ibtidai hayata döndürerek insanlıktan çıkarır. Zira kadının malik olduğu en değerli şey iffet, haya ve takvadır. Bunları korumak ise kadının insan oluşunun en yüksek işaretidir. İslâm toplumunda bir kadının serbestce açılıp saçılması doğru değildir. Zira kadının böyle dolaşması, bir yerde erkeklerin zevk ve eğlence vasıtası haline gelmelerine sebep oluyor. Artık kadınlık hüviyetini kaybediyor.» (16)

KADIN HÜRRİYETİNE DAİR

Amerikalı kadın yazar Ellisyan Stanbörü, Mısır'da bir ay kaldıktan sonra Kahire'de yayınlanan El-Cumhuriye gazetesinde şunları yazmıştır :

«Arap toplumu kamil ve salim bir toplumdur. Bu toplumun gençlerini makul ölçüler içerisinde geleneklerine bağlı tutması lazımdır. Çünkü bu toplum Avrupa ve Amerika toplumuna benzememektedir. Zira müslümanlarda atalardan devralınan birtakım gelenekler kadının hayatını sınırlamakta, anne babaya karşı saygı icabettirmektedir. Bundan daha önemlisi de Avrupa ve Amerika'da aile ve toplum hayatını tehdit eden kadın-erkek ilişkilerini yasaklamaktadır.

«Arap toplumunun bilhassa genç kızlar için vazettiği kayıt ve nizamlar son derece faydalıdır. Bunun için ben size ahlak ve geleneklerinize sınıksız sarılmanızı öğütlerim. Kadınlarla erkeklerin karışmalarına mani olun. Bilhassa genç kızlarınızı tarihten devraldığınız terbiye kuralları ile yetiştirin. Bu, Avrupa ve Amerika'da olduğu gibi kadınların her yere serbestce girip çıkmasından daha hayırlıdır. Hem sizin için, hem insanlık için daha hayırlıdır.

«Amerika'nın son derece büyük bir toplum olması, birbirine yabancı kadın ve erkeklerin hiçbir evlilik bağı olmadan münasebet kurmalarına sebep olmuştur. Bu başıboşluk, bir yandan hapishanelerin ve akıl hastanelerinin dolmasına, bir yandan da yirmi yaşın altındaki kızların barlarda, pavyonlarda, randevü evlerinde erkeklere satılmalarına yol açmıştır. İşte bu bizim gençlere verdiğimiz hürriyetten doğmaktadır. Avrupa ve Amerika toplumlarında kadınlarla erkeklerin iç içe yaşaması, kadınlara verilen aşırı hürriyet aile düzenini tehdit ettiği gibi ahlak ve fazileti de sarsmaktadır. Çünkü daha yirmisine basmamış bir genç kız hürriyet, medeniyet ve her şeyin serbestliği adına içki içiyor, uyuşturucu maddeler kullanıyor, hatta annesinin bilgisiz altında istediği erkekle flört ediyor. Öyle ki, birkaç dakikada evleniyor, birkaç saat sonra da ayrılıyor.» (17)

İşte Amerikalı bir kadın yazarın görüşü bu. Bu yazı açıkca gösteriyor ki, İslâmın düşmanları dahi tarafsız bir gözle baktıkları zaman İslâmın üstünlüğünü görüyor ve kabul ediyorlar.

HEYKEL, RESİM VE FOTOĞRAFLA İLGİLİ HÜKÜMLER

وَلَقَدْ آتَيْنَا دَاوُدَ
مِنَّا فَضْلًا يَا جِبَالُ أَوِّبِي مَعَهُ وَالطَّيْرُ وَالنَّالَهُ الْحَدِيدُ
﴿١٠﴾ أَنْ عَمَلْ سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحًا
إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١﴾ وَلَسِيْلَمُ الرِّيحُ غُدُوْهَا شَهْرٌ
وَرَوْحُهَا شَهْرٌ وَأَسْلَنَّا لَهُ عَيْنَ الْقَطْرِ وَمِنَ الْجَبِّ مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ
يَدَيْهِ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ أَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّعِيرِ
﴿١٢﴾ يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ
كَالْجُجَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ اعْمَلُوا آلَ دَاوُدَ شُكْرًا وَقَلِيلٌ مِّنْ
عِبَادِيَ الشَّاكِرُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى
مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتَهُ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجَبُّ
أَنْ لَّوْكَ أَنْوَاعُهُ لَغِيَبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُهِينِ ﴿١٤﴾

10 — Andolsun ki biz Davuda bizden bir imtiyaz verdik. «Ey dağlar, onunla birlikte tesbih edin» (dedik), kuşlara da (bunu emrettik). Ona demiri de (mum gibi) yumuşattık.

11 — «(Bütün bedeni örtecek) uzun zırhlar yap, (onları) dokumada intizamı gözet» diye (buyurduk). «(Ey Davud hanedanı) iyi amel (ve hareketler)de bulunun. Çünkü hakikat ben, ne yaparsanız tastamam görenim.»

12 — Süleymana da rüzgarı (musahhar kıldık) ki sabahı bir ay(lık yol), akşamı bir ay(lık yol)du. Erimiş bakır madenini ona sel gibi akıttık. Ö-
nünde, Rabbinin izniyle iş gören bazı cinler de vardı. İçlerinden kim bizim emrimizden ayrılıp saparsa ona çılgın azabtan tattırırdık.

13 — O kal'alardan, heykellerden, büyük havuzlar gibi çanaklardan, sabit sabit kazanlardan ne dilerse kendisine yapardı. Ey Davud hanedanı, siz (Allaha) şükür için çalışın. Kullanımdan (hakkıyla) şükreden azdır.

14 — Sonra biz ona ölüm hükmünü infaz edince (dayandığı) esasını yemekte olan ağaç kurdundan başka birşey bunun ölümünü onlara göstermedi. Bu suretle yere kapanıp yıkıldığı zaman besbelli oldu ki eğer cinler gaybı bilmiş olsalardı öyle horlayıcı bir azab içinde kalıp durmazlardı.

(SEBE SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ

فَضْلًا

(Fadlen): Fadl, büyük bir imtiyaz demektir. Bundan

maksat peygamberlik ve Zebur'dur.

أَوْبِي مَعَهُ

(Evvibimeahü): Onunla tesbih edin.

سَابِغَاتٍ

(Sabigâtin): Sabig, çok geniş, herhangi birşeyi örtük-

ten sonra artan a-lamına gelir. Buradaki anlamı geniş zırhtır.

وَقَدَّرَ فِي اسْرَدٍ

(Ve kaddir fisserdi): Serd, zırhı dokumak, kaddir,

takdir etmek.

عَيْنَ الْقَطْرِ

(Ayn el kıtr): Kıtr'dan maksat bakırdır. Yani bakırı

su gibi eritmek demektir.

يَزِغُ

(Yezig) : Dönmek demektir.

مَحَارِيبَ

(Mehâribe) : Büyük köşkler, yüksek kaleler.

وَمَتَاشِلَ

(Ve temasile) : Temasil, timsal'in çoğuludur. Timsal,

suret yani bir canlının taş, bakır, alçı vb.den aynısının yapılması. Heykel, kabartma.

وَجَفَانٍ

(Ve cifanin) : Cifan, cifn'in çoğuludur. Büyük çanaklar demektir.

كَالْجَوَابِ

(Kelcevab): Cevab, cabiye'nin çoğuludur. Cabiye,

büyük havuz demektir.

رَاسِيَاتٍ

(Râsiyât): Sabit şeyler.

دَابَّةُ الْأَرْضِ

(Dâbbetül ard): Ağaç kurdu.

مِنْ سَاتِهِ

(Minsatehu) : Burada asa demektir.

خَرَّ

(Harre): Yere yüzüstü düşmek.

ÂYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI

Allahu taala kulu ve elçisi olan Davud aleyhisselama vermiş olduğu büyük imtiyaz ve mevkiiden haber vermektedir. Allahu taala ona peygamberlikle birlikte hükümdarlık, sayı ve techizat bakımından büyük ordular vermiştir. Ona öyle kuvvetli bir ses vermişti ki, o tesbih ettiği zaman büyük dağlar da onunla birlikte tesbih ederlerdi. Zebur'u okuduğu zaman da uçan kuşlar durur, onunla tesbih ederlerdi. Allahu taala ona demiri öyle yumuşatmıştı ki, onu sanki bir hamurmuş gibi istediği şekle sokar ve büyük zırhlar örerd. Savaşlarda kendilerini bu zırhlarla korurlardı. Nitekim Allahu taala, «Biz ona sizin için, sizin muharebenizin şiddetinden korunmak için giyecek (zırh) sanatını öğrettik. Şimdi siz (bundan dolayı) şükredenler misiniz?» (Enbiya: 80) buyurmuştur.

Allahu taala, Davud aleyhisselama nasıl eşsiz nimetler vermişse onun oğlu Süleyman aleyhisselama da rüzgarı ve cinleri musahhar kıldı, kuşların dilini öğretti, ona bakırı öyle sıvılaştırdı ki, bakır Allah (cc)'in

kudretiyle sel gibi akıyordu. Rüzgar vasıtasıyla gidiş dönüşü iki ay süren şehirlere bir günde gidip geliyordu. Ona cinleri öyle ram etmişti ki, onun emir ve iradesiyle insanların yapamayacağı yüksek saraylar, acaib heykeller ve havuz büyüklüğünde sabit çanaklar yapıyorlardı. Allahu taala bu nimetler karşısında ona kendisine şükretmesini emretmişti.

Allahu taala Süleyman aleyhisselamın ölüm keyfiyetinden haber vererek cinlerin gaibte, naberdar olmadıklarını bildirmektedir. Çünkü cinler kör edilerek onun ölümünü görmeleri engellendi. Cinler de çalıştıkları çetin işe devam ettiler. Süleyman aleyhisselam, esasına dayalı olarak bir sene ayakta kaldı. Bir ağaç kurdu dayandığı asayı içten kemirerek oyduğu, asa kırılıp yere düştüğü zaman cinler onun öldüğünü anladılar. Şayet cinler gaybı bilseydiler Süleyman aleyhisselamın koşmuş olduğu çetin işlerde bir sene çalışmazlardı.

Bu âyetlerin, önceki âyetlerle münasebeti

Davud aleyhisselam ile oğlu Süleyman aleyhisselamın kıssaları ile önceki âyetler arasındaki bağlantı şudur: Kafirler ölümden sonra dirilmeyi, hesap vermeyi muhal görüyorlardı. Allahu taala inkârı mümkün olmayan, adet dışı harikaların vukuunu haber vererek bunun mümkün olduğunu göstermektedir. Bu harikalar, dağların ve kuşların Davud aleyhisselam ile beraber tesbih etmesi, çok sert bir maden olan demirin hamur gibi yumuşatılması, Süleyman aleyhisselama rüzgarın ram edlerek bir binek haline getirilmesi, bakırın su gibi akıtılması, beşerin gücünü aşan şeylerin cinlere yaptırılmasıdır. Sayılan şeylerin hepsi Allah (cc)'in kudretinin eserleridir. O zaman hiç şüphe yoktur ki, Allah (cc) herşeye kadırdır. Hiçbir beşerin yapamayacağı bu harikaların adigeçen peygamberler vasıtasıyla gözler önüne serilmesi, Allah (cc)'in kudretinin sonsuzluğunu göstermektedir. Bu sonsuz kudretin sahibi elbetteki ölümden sonra insanları diriltmeye, hesaba çekmeye de kadırdır.

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Allahu taala, peygamberi Davud aleyhisselama diğer peygamberlerine vermediği bazı hususiyetler vermiştir. Mesela; dağları ve kuşları ona musahhar kılarak onunla beraber tesbih ettirmiştir. Demir hamur gibi yumuşatmış, ona nübüvvet ve hükümdarlığı birlikte vermiştir. Ondan sonra da oğlu olan Süleyman aleyhisselama yine peygamberlik ve hükümdarlık vermiştir. İşte bunlar Allahu taalanın al-i Davud'a verdiği imtiyazlardır.

İbni Abbas (ra)'tan şöyle nakledilir: «Davud aleyhisselam tesbih edin-
ce kuşlar da onunla birlikte tesbih ediyorlardı. O Zebur'u okuyunca da
bütün canlılar onun okuyuşunu dinliyordu. O ağlayınca da bütün canlılar
onunla birlikte ağlıyorlardı.»

Vehb bin Münëbbih de şöyle der: «Davud aleyhisselam, dağlara, «tes-
bih edin», kuşlara da «bana icabet edin» derdi. Sonra da o güzel ve kuv-
vetli sesiyle Zebur'u okumaya başlardı. Halk, bundan daha güzel bir man-
zara görmemiş ve işitmemişti.»

İkinci incelik : Âyetteki «**fadlen**» kelimesinin neklre olarak zikredil-
mesi, onun diğer peygamberler arasında sayılan hususiyetlerle imtiyazlı
kılındığını göstermektedir. Âyetteki «**minna**» (bizden) ifadesi de bu imti-
yazların peygamberi Davud aleyhisselamı şereflendirmek için bizzat Allah
(cc) tarafından verildiğini göstermektedir. Nitekim Allahu taala, ismi sa-
rih olarak zikredilmeyen salih bir kulu hakkında da «**Derken kullarımızdan**
(öyle) bir kul buldular ki biz ona tarafımızdan bir rahmet vermiş, kendisi-
ne nezdimizden (has) bir ilim öğretmiştik.» (Kehf: 65) buyurmuştur.

Üçüncü incelik : Kur'an-ı kerimde Süleyman aleyhisselamın ismi on-
altı yerde zikredilmiştir. Bu kadar çok zikredilmesi onun kıssasını tamamlamak için değil, Allah (cc)'in ona vermiş olduğu nimetleri saymak içindir. Bu nimetler içinde zeka ve hüküm verme hususundaki basiret de vardır. Bunu Allahu taala, «**Davud ve Süleymanı da (hatırla). Hani onlar ekin (yahut bağ meselesi) hakkında hüküm veriyorlardı. Hani kavmin davarı (geceleyn çobansız olarak ekinin yahut bağın) içinde yayılmış (zarar yapmış)tı. Onların (verdikleri) hükmün biz şahidleri idik. Biz onu(n fetvasını) hemen Süleymana anlatmıştık. (Zaten) biz, her birine hüküm (1) ve ilim vermiştik.**» (Enbiya: 78-79) âyetlerinde ifade buyurmaktadır. Bu nimetlerden biri de, Allahu taalanın Süleyman aleyhisselama kuş dilini öğretmesidir. Bu husus da «**Süleyman Davud'a mirasçı oldu. Dedi ki: «Ey insanlar, bize kuşların dili öğretildi. Bize herşeyden (behre) verildi. Şüphesiz ki bu, apaçık bir üstünlüğün ta kendisidir.**» (Neml: 16) âyetinde beyan buyurul-

1 — Beyzavi'nin nakline göre Davud aleyhisselam, davarın değeri verilen zarara eşit olduğu için sürünün tazminat olarak tarla (veya bağ) sahibine verilmesine hükmetmişti. Henüz onbir yaşında bulunan Süleyman aleyhisselam ise tarlanın (veya bağın) davar sahibine verilip eski haline gelinceye kadar ona bakmasını, buna karşılık davarın da tarla sahibine teslim edilip tarlası eski haline gelinceye kadar davarın sütünden, yavrularından, yününden faydalanmasını daha uygun bulmuştu. Babası onun bu ictihadını çok beğenmişti. (Çev.)

muştur. Süleyman aleyhisselama verilen nimetlerden biri de mevzumuz âyetin mealinde verildiği gibi rüzgarın ona musahhar kılınarak iki aylık yola bir günde askeriyle birlikte gidip gelmesidir. Bir başka nimet de, onun zamanında bakırın erimiş su halinde akmasıdır.

Demirin Davud aleyhisselama yumuşatılması, bakırın Süleyman aleyhisselama su gibi akıtılması ve bu hadiselerin Kur'an-ı kerimde geçişi en sert madenlerin bile eritilebileceğine işaret eder. Süleyman aleyhisselama verilen bir başka nimet de Allahu taalanın cinleri ona musahhar kılarak onlara beşerin yapamayacağı işleri yaptırmasıdır. Bu husus mevzumuz âyetten başka, **«Şeytanları (onlardan) her bina ustasını, her dalgıcı, (yine onlardan) bukağılarla bağlanmış olan diğerlerini de (emrine ram ettik).»** (Sad: 37-38) âyetlerinde de ifade edilmiştir. Allahu taala ona verdiği nimeti ve mevkiyi ondan sonra kimseye vermemiştir. Bu yüzden Süleyman aleyhisselam **«Dedi ki: «Ey Rabbim beni yarlığa. Bana öyle bir mülk (ve saltanat) ver ki o, benden başka hiçbir kimseye layık olmasın.»** duasında bulunmuştur.

İşte yukarıda sayılanların hepsi, Allahu taalanın al-İ Davuda hasseten vermiş olduğu imtiyazlardır.

Dördüncü incelik : Allame Ebussuud, **«Ey dağlar, onunla birlikte tesbih edin (dedik), kuşlara da (bunu emrettik).»** âyetinin tefsirinde şöyle der: «Allahu taala dağları ve kuşları akıllı, Allah (cc)'in emrine mutli ve hükmünü kabul eden muhatablar yerine koymuştur. Bu, canlı ve cansız bütün varlıkların Allah (cc)'ı zikrettiğini, Allah (cc)'in emir ve iradelerini aynen yerine getirdiğini göstermektedir.» (2)

Beşinci incelik : **«Önünde Rabbinin izniyle iş gören bazı cinler de vardı.»** âyetindedir. Cinlerle karışmakta insanlar için zararlar vardır. Zira Allahu taala, **«Ve de ki: «Rabbim şeytanların dürtüştürmelerinden (vesveselerinden) sana sığınırım. Rabbim onların huzurunda bulunmalarından sana sığınırım.»** (Müminun: 97-98) buyurmuştur. Bu âyet açıkca gösteriyor ki, cinlerle birarada bulunmakta insanlar için zarar vardır. Öyleyse nasıl olurda bunlar Süleyman aleyhisselama musahhar kılınabilir, denilebilir. Bu karışma ve musahhar kılınma Allah (cc)'in emri ve izniyledir. Âyetteki **«Rabbinin izniyle»** ifadesi bunu bildirmektedir. Böyle olunca onlardan bir kötülük gelmez. Ayrıca onlarla biraraya gelmekte Süleyman aleyhisselam için maslahat vardır. Âyetteki **«Rab»** kelimesi cinlerin Allah (cc) tarafından terbiye edildiğini bildirmektedir. Süleyman aleyhisselam

ve kavmi de Allah (cc) tarafından korunmaktadır. Bu yüzden cinlerin Hz. Süleyman'a ve kavmine bir zarar vermesi mümkün değildir.

Altıncı incelik : «İçlerinden kim bizim emrimizden ayrılıp saparsa ona cılgın azabtan tattırırdık.» âyetinde Süleyman aleyhisselama musahhar kılınan cinlerin müslüman olmadıklarına işaret edilmektedir. Onlar kafir olan cinlerdendir. Zira Süleyman aleyhisselam müminlere ne bir azab verir, ne de azab tattırırdı. Çünkü her resul kendisine uyanlar için son derece şefkatli ve merhametlidir. Bu âyette de işaret edildiği gibi, «Öyle horlayıcı bir azab içinde kalıp durmazlardı.» âyeti de bu manaya delalet etmektedir. Müminler peygamberlerin kendi zamanlarında horlayıcı bir azab içinde olmazlar. (3)

Yedinci incelik: «Kullarımdan (hakkiyla) şükreden azdır.» âyetindedir. Kamil bir şükür kalb, dil ve diğer azalarla yapılır. Bu da mümkün değildir. Çünkü şükre muvaffak olmak yine Allah (cc)'ın bir nimetidir. Bu da başka bir şükür gerektirir. Bu, böyle sonsuza kadar sürüp gider. Bunun içindir ki Allah (cc)'a hakkiyla şükreden kimse, Allah (cc)'a hakkiyla şükredemeyeceğini bilen kimsedir. Allah (cc)'ın nimetlerine karşı layık olan şükür yerine getirmek mümkün değildir. Buna hiçkimse güç yetiremez. Bununla birlikte nimetlere karşı gücü yettiğince şükredenler de azdır. Buna karşılık Allah (cc)'ın nimetlerine karşı küfran-ı nimet olanlar sayılamayacak kadar çoktur.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Süleyman aleyhisselamın şeriatında heykel yapmak mübah mıydı?

«O kal'alardan, heykellerden, büyük havuzlar gibi çanaklardan, sabit sabit kazanlardan ne dilerse kendisine yaparlardı.» âyetinin zahiri, Süleyman aleyhisselamın şeriatında helkelin mübah olduğuna ve heykel yapmanın helal olduğuna delalet eder. Allahu taalanın Kur'anda saydığı Süleyman aleyhisselama verilen imtiyazlar —ki cinleri ona musahhar kılması, cinlerin ona kal'alardan, heykellerden, büyük çanaklardan, sabit kazanlardan ne dilerse yapması— heykellerin yapılmasına sarahaten delalet eder, bunların yapılması hususunda Allahu taalanın izni olduğunu gösterir. Bu âyeti kerimenin ihtiva ettiği hükümler hususunda alimlerin görüşlerini aşağıya alıyoruz :

1 — Kur'an-ı Kerim'in işaret ettiği heykeller Süleyman aleyhisselamın şeriatında mübah ise de bu hüküm İslâm şeriatında neshedilmiştir. Bilinen bir hakikattir ki bizden evvelki şeriatların şeriatımız tarafından neshedilmeyen hükümleri bizim için de geçerlidir. Fakat heykellerin yapılması hususunda neshedici ve haram kılıcı âyetler mevcuttur.

2 — Süleyman aleyhisselam zamanındaki heykeller hayvan, kuş ve insan gibi canlıların heykelleri değildir. Tabiat manzaralarının, bir ormanın, bir ağacın kabartmasıydı. Böyle olunca da Süleyman aleyhisselamın şeriatı bizim şeriatımıza muvafık olmaktadır. Allah izin verirse bu hususu ileride açıklayacağız.

İkinci hüküm : İslâm şeriatında heykel ve suretlerin hükmü nedir?

Kur'an-ı kerim, heykel ve suretleri ölüm işareti sayarak onlara ibadet edenleri, «O zaman o, babasına ve kavimine: «Sizin tapmakta olduğunuz bu heykeller nedir?» demişti. Onlar: «Biz atalarımızı bunların tapıcıları olarak bulduk.» dediler. (İbrahim) dedi: «Andolsun siz de atalarınız da apaçık bir sapıklık içindesiniz.» (Enbiya: 52-54) âyetleriyle takbih etmiştir. Onları tanrı edinenleri tenfir etmek için de, «(İbrahim) dedi ki: Kendi (elinizle) yontmakta olduğunuz şeylere mi tapıyorsunuz? Halbuki siz de (elinizle) yapageldiğiniz şeyleri de Allah yaratmıştır.» (Saffat: 95-96) buyurmuştur.

İbrahim aleyhisselamın putları kırdığı, devirdiği herkesce bilinen bir gerçektir. Resulullah (sav) da Mekke'nin fethinde Kabe'nin içindeki, çevresindeki ve Safa ile Merve tepeleri üzerindeki putları, heykelleri blzzat devirip kırmıştır. Bu da bilinen tarihî bir gerçektir. İslâm tevhid dinidir ve şirkin düşmanıdır. İslâm'da şirkten daha büyük günah da yoktur. Bunun için en şiddetli hamleleri putperestliğe yapmıştır. Heykelciliği de putperestliğe yolactığı için yasaklanmıştır. Sünnet de resim ve heykel yapmayı yasak etmiştir. Buna göre İslâm kesin surette heykel ve resmi yasaklamış bulunmaktadır. Resim ve heykellin haram olduğuna dair tevatür derecesine ulaşacak kadar çok hadis vardır. Aşağıya bu hadislerden bazıalarını alıyoruz :

1 — Buhari ve Müslim Hz. Ayşe'den, o da Resulullah (sav)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: «Kıyamet günü en şiddetli azaba uğrayacaklar dünyada Allahın yarattıklarına benzer şeyler yapanlardır.»

2 — Buharî, Müslim ve diğer sünen kitaplarında Resulullah (sav)'ın şöyle dediği rivayet edilmiştir: «Kıyamet günü bu suretleri yapanlara azab edilecek ve yarattıklarınıza can veriniz denecektir.»

3 — Buharî, Müslim ve Ahmed bin Hanbel (ra) Ebu Hüreyre'den Resulullah (sav)'ın şöyle dediğini rivâyet ederler: «Allahu taala şöyle buyurdu: Yarattıklarım gibi yaratmaya kalkışanlardan daha zalim kim vardır? Eğer onlar yaratıcı iseler bir zerre, bir dane (veya bir arpa tanesi) yarat-sınlar.»

4 —Buharî, Müslim ve Nesai İbni Abbas (ra)'tan şöyle rivâyet ederler: «Birlisi İbni Abbas (ra)'a, «Ben şu suretleri yapıyorum. Bana bu hususta fetva ver.» dedi. İbni Abbas (ra) adama, «Yanıma gel.» dedi. Adam yanına gelince elini başının üzerine koyarak, «Ben sana Resulullah (sav)'tan duyduğumu haber vereceğim. Resulullah (sav) «Her suret yapan ateştedir. Yaptığı her suret ve heykelin karşılığında kıyamet günü Allahu taala ona bir suret ekleyerek cehenneme atar.» buyurdu.» İbni Abbas (ra) adama, «Eğer mutlaka suret yapacaksan ağaçların ve canlı olmayan şeylerin su-retini yap.» demiştir.»

Diğer bir rivâyete göre ise İbni Abbas (ra), «Resulullah (sav)'tan, «Her kim bir suret yaparsa Allahu taala kıyamet günü onun yapmış olduğu su-ret ve heykeli karşısına getirecek ve o ona can verene kadar azab ve-recektir. Onun ona can vermesi de ebediyyen mümkün değildir.» dediğini duydum. Eğer sen ille suret yapacaksan ağaçların ve canlı olmayan şey-lerin suretini yap.» demiştir.

5 — Buharî ve Müslim ve diğer sünen kitapları Hz. Ayşe'den şöyle rivâyet etmişlerdir: «Üzerine suret yapılmış küçük bir yastık almıştım. Re-sulullah (sav) o yastığı görünce içeri girmeyerek kapıda durdu. Resulul-lah (sav)'ın yüzünden ikrah edici birşeyle karşılaştığını anladım. «Benim günahım nedir, tövbe edeyim.» dedim. «Şu yastığın hali nedir?» dedi. «Üzerinde oturmanız ve yatarken başınızı koymanız için satın aldım.» dedim. «Şu suretlerin sahipleri kıyamet günü en şiddetli azabla azablanacaklar-dır. Onlara o azab içindeyken yaptıklarınıza can verin denilecektir. İçinde suret ve heykel bulunan eve melekler girmez.» buyurdu.»

6 — Müslim, Ebu Heyyac el-Esedî'den şöyle rivâyet etmiştir: «Hz. Ali bana, «Ben seni Resulullah (sav)'ın beni gönderdiği gibi gönderiyorum. Nerde bir suret görürsen yok et. Nerde tapınak haline gelmiş bir kabir görürsen onu da düzelt.» dedi.»

7 — Kütüb-i sitte Hz. Ayşe'den şöyle rivâyet eder: «Resulullah (sav) bir savaşa gittiğinde bir döşek yüzü alarak kapıma astım. Döşek yüzünde suret vardı. Resulullah (sav) savaştan dönünce döşek yüzünü gördü. Yü-zünde ikrah belirtileri görüldü. Kapıdaki perdeyi alarak yere attı ve «Al-

lahu taala bize taşı ve toprağı örtmemizi emretmemiştir.» buyurdu. O örtüyü parçalayıp içine hurma lifi doldurarak iki yastık yaptım. Resulullah (sav) buna ses çıkarmadı.»

8 — Buharî, Müslim ve Nesaî Hz. Ayşe'den şöyle rivayet etmişlerdir: «Resulullah (sav)'ın hastalığında zevcelerinden bazıları Mariyete isminde bir kiliseden söz ettiler. Zevcelerinden Ümmü Seleme (r.anha) ve Ümmü Habîbe (r.anha) hicret dolayısıyla Babeşistan'a gitmişler ve kiliseyi orada görmüşlerdi. Kilisenin güzelliğini, içindeki suretleri anlattılar. Bunun üzerine Resulullah (sav) başını kaldırarak «Onlardan salih bir kişi öldüğü zaman onun yanbaşımda bir tapınak yaparlar ve içine de ölen kişinin suret ve heykellerini koyarlar. Kıyamet günü onlar Allah (cc)'ın yarattıklarının en şerlisidirler.» buyurdu.»

Naklettığımız hadisler ve emsali suretin kat'î olarak haram olduğuna delalet eder. İslâmı okuyan herkes Resulullah (sav)'ın suret ve heykel yapmayı, satmayı ve saklamayı haram kıldığını ilmel yakın olarak bilir. Resulullah (sav), her gördüğü yerde onları yok ederdi. Suret yapanlar hakkında da şedid vaidleri vardır.

Mezhep imamları resim ve heykelin haramlığı hususunda ittifak etmişlerdir. Bu hususte kimse de onlara muhalefet etmemiştir. Ancak ulemadan bazıları suretlerden bazılarını istisna kabul etmişlerdir. Bunların görüşlerini ileride açıklayacağız.

Şimdi resim ve heykelin haramlık illetini açıklamaya çalışalım. Daha sonra da alimlerin fotoğraf hakkındaki görüşlerini nakledeceğiz.

RESİM VE HEYKELİN HARAMLIK İLLETİ

Geçen hadis naslarından anlaşıldığına göre resim ve heykelin haram olmasındaki illet, Allah (cc)'ın yarattığı canlı varlıklara benzetmektir.

1 — «Kıyamet günü en şiddetli azaba uğrayacaklar dünyada Allah (cc)'ın yarattıklarına benzer şeyler yapanlardır.»

2 — «Kıyamet günü bu suretleri yapanlara azab edilecek ve yaratıklarınıza can veriniz denilecektir.»

3 — «Allahu taala şöyle buyurdu: Yarattıklarım gibi yaratmaya kalkışanlardan daha zalim kim vardır? Eğer onlar yaratıcı iseler bir zerre, bir dane (veya bir arpa danesi) yaratsınlar.»

Bu hadislerle göre resim ve heykelin haram kılınmasındaki illet Allah (cc)'in yarattıklarına benzetmektir. Resim ve heykelin haram kılınmasındaki hikmet ise insanları putperestlikten uzaklaştırmak, İtikadı şirkten ve putatapıcılıktan korumaktır. Zira bütün putperest milletlere putperestlik resim ve heykel yoluyla girmiştir. Buna Ümmü Seleme (r.anha) ve Ümmü Habibe (r.anha) hadisi delalet eder ki o hadiste Resulullah (sav), «Kıyamet günü onlar Allah (cc)'in yarattıklarının en şerlisidirlər.» buyurmuştur.

Nuh kavminin ibadet ettiği Ved, Suvâ, Yeğûs, Yeuk ve Nesr isimindeki putlar —bunlar Kur'anda zikredilmektedir— Nuh kavminden salih kişilerin isimleriydi. Öldükleri zaman kavimleri onları ve yaptıklarını hatırlamak için birer heykellerini diktiler. Aradan zaman geçince de onlara tapınmaya başladılar.

Sa'lebî, «Sakın yaptıklarınızı bırakmayın. Hele «Ved»den, «Suvâ»dan, «Yeğûs»tan ve «Nesr»den zinhar vazgeçmeyin» dediler.» (Nuh: 23) âyetinin tefsirinde İbni Abbas (ra)'tan şöyle nakleder: «Bunlar Nuh kavminin salih kişilerinin isimleriydi. Öldükten sonra şeytan onların kavmine, dünyada iken onların oturdukları yerlere birer heykellerinin yapılmasını ve o heykellere isimlerinin verilmesini tavsiye ederek, «Siz onların yaptıklarını bu heykeller vasıtasıyla hatırlayarak yaparsınız.» dedi. Onları yapan insanlar hayatta iken kimse onlara ibadet etmedi. Fakat onları yapanlar öldüğü ve ilim ortadan kalktığı zaman onlara ibadet edilmeye başlandı.» (4)

İbnü'l-Arabî de şöyle der: «Bizim şeriatımızda heykelin yasaklanmasına —Allah (cc) doğrusunu bilir ama— Arapların puta ve taşla tapmaları sebep olmuştur. Çünkü onlar putlar yapar ve onlara taparlardı. Allah taala da heykel yapmayı yasaklayarak putperestlik kapısını tamamen kapattı.»

İbnü'l-Arabî sözlerine şöyle devam eder: «Ben İskenderiye civarında müşahade ettim. Birisi öldüğü zaman ağaçtan güzel bir heykelini yapıp evine koyuyorlar. Eğer ölen erkekse, en güzel erkek elbiseleri, kadın ise en güzel kadın elbiseleri giydiriyorlar. Kapısını da kapatıyorlar. Daha sonra üzücü bir hadise ile karşılaştıkları veya ikinci bir cenazeleri olduğu zaman heykelin bulunduğu evin kapısını açıp yanına oturarak ağlamaya ve onun adını anmaya başlıyorlar. Ağlaya ağlaya kederlerinden kurtulup ferahlanıncaya kadar bunu sürdürüyorlar. Sonra odadan çıkarak kapısını yeniden kapatıyorlar. Aradan zaman geçtikçe diğer putlar gibi ona da tapmaya başlıyorlar.» (5)

4 — Kurtubî, age, C. 4, S. 308.

5 — İbnü'l-Arabî, age, C. 3.

SURETLERİN ÇEŞİTLERİ

1 — Gölge suret. Alçı, bakır, taş, ağaç vb. den yapılan heykeller.

2 — Gölgesiz suret. Duvar üzerine yapılan kabartma, kağıt, halı, kilim veya benzeri bir eşya üzerine çizilen resimler. Buna göre gölgeli surete heykel, gölgesiz surete resim denilmektedir.

Lisan'ül Arap suret ile timsalin aynı olduğunu yazmaktadır. (6)

Kurtubî de şöyle der. «Âyetteki «temasil» (heykeller) kelimesi «timsal» kelimesinin çoğuludur. Timsal, cam, alçı, taş vb.den bir canlı veya cansız benzerinin yapılmıştır.» (7)

RESİM VE HEYKELLERDEN HANGİLERİ HARAMDIR?

Resim ve heykellerin haram olan şekillerini aşağıya alıyoruz :

1 — Ağaç, bakır, alçı ve benzeri şeylerden yapılan insan ve hayvan heykelleri ümmetin icma ile haramdır. Zira Resulullah (sav), «Köpek, resim, heykel ve cünüp kimse bulunan yere melekler girmez.» buyurmuştur. (8)

2 — Elle çizilen veya dokunan canlı resimleri ittifakla haramdır. Zira Resulullah (sav), «Kıyamet günü bu suretleri yapanlara azab edilecek ve yarattıklarınıza can veriniz denilecektir.» buyurmuştur.

3 — Yapılan resmin bütün azaları tamam ise bütün alimlerin ittifakı ile haramdır. Zira Resulullah (sav), «Her kim bir suret yaparsa Allahu taala kıyamet günü onun yapmış olduğu sureti karşısına getirecek ve o ona can verene kadar azab verecektir. Onun ona can vermesi de ebediyyen mümkün değildir.» buyurmuştur.

H. Ayşe'den de şöyle rivayet edilmiştir: «Üzerimde, üstünde suret bulunan bir örtü vardı. Resulullah (sav) yanıma geldi. Örtüyü görünce rengi değişti. Örtüyü alarak parçaladı. Sonra da «Kıyamet günü en şiddetli azaba uğrayacaklar dünyada Allah (cc)'in yarattıklarına benzer şeyler yapanlardır.» buyurdu. Örtünün parçalarından iki yastık yaptım. Resulullah (sav) bu yastıkları dirseğinin altına alırlardı.» Bu hadisi Müslim rivayet etmiştir. (9)

6 — İbni Munzir, Lisanü'l-Arab.

7 — Kurtubî, age, C. 14, S. 272.

8 — Buhari.

9 — Kurtubî, age, C. 14, S. 273.

Resulullah (sav)'ın o örtüyü yırtması suretin haram olduğuna delalet eder. Hz. Ayşe'nin örtünün parçalarından yastık yapması, azaları parçalanmış suretin kamil bir suret sayılmadığı ve kullanılmasının mübah olduğuna delalet eder. Alimler bu hadise dayanarak parçalanmış suretlerin kullanılmasının haram olmadığı sonucuna varmışlardır.

4 — Tazim edilen ve herkesin görebileceği yüksek bir yere asılan suretin haram olduğu üzerinde ittifak edilmiştir. Çünkü Hz. Ayşe, «Odamda üzerinde kuş resmi olan bir örtü vardı. İçeriye girenin hemen karşısına gelecek şekilde asılıydı. Resulullah (sav) odaya girince, «Onu benden çevir. Onu her görüşte dünyayı hatırlıyorum.» buyurdu.» demiştir. (10)

Ebu Talha'nın Hz. Ayşe'den rivayet ettiği, «Resulullah (sav) bir savaşa gittiğinde bir döşek yüzü alarak kapıma astım. Döşek yüzünde suret vardı. Resulullah (sav) savaştan dönünce döşek yüzünü gördü. Yüzünde ikrah belirtileri görüldü. Kapıdaki perdeyi alarak yere attı ve «Allahu taala bize taşı ve toprağı örtmemizi emretmemiştir.» buyurdu. O örtüyü parçalayıp içine hurma lifi doldurarak iki yastık yaptım. Resulullah (sav) buna ses çıkarmadı.» hadisi de buna delalet etmektedir. (11)

MÜBAH OLAN RESİM VE HEYKELLER

1 — Ağaç, çiçek ve tabii manzaraların resmini yapmak haram değildir. Yukarıda İbni Abbas'tan nakledilen, hadiste İbni Abbas (ra)'ın ressama, «Eğer mutlaka resim yapacaksan ağaçların ve canlı olmayan şeylerin suretini yap» demesi, bunun mübah olduğuna delalet eder.

2 — Parçalanmış uzuvların tek tek resmini yapmak —el, göz, ayak gibi— haram değildir. Zira Hz. Ayşe, yukarıda geçen hadiste «Ben o örtüyü parçalayıp içine hurma lifi doldurarak iki yastık yaptım. Resulullah (sav) buna ses çıkarmadı.» demiştir. (12)

3 — Kız çocukların oynaması için yapılan oyuncak bebekler de haram değildir. Hz. Ayşe Resulullah (sav) ile evlendiğinde yedi, Resulullah (sav)'ın evine geldiğinde de dokuz yaşında idi. Beraberinde oyuncak bebeklerini de getirmişti. Resulullah (sav) beka yurduna göçtüğü zaman ise yaşı onsekizdi.

10 — Kurtubî, İbnü'l-Arabî, Müslim.

11 — Kütüb-i Sitte.

12 — Müslim.

Hız. Ayşe'den şöyle rivayet edilmiştir: «Resulullah (sav)'ın yanında İken oyuncak bebeklerimle oynardım. Benimle birlikte oyun oynayan birçok arkadaşım vardı. Resulullah eve gelince arkadaşlarım utanarak saklanırdı. Resulullah (sav) benimle oynamaları için onları tekrar bana gönderirdi.» (13)

Alimler, çocukların oynamaları için yapılan bebekleri, zaruretten dolayı mübah kabul etmişlerdir. Çünkü kız çocukları gelecekteki çocuk bakım ve terbiyesini bebeklerle oynayarak öğrenmektedirler. Ayrıca bu oyuncaklar kısa sürede bozulurlar. Bunun gibi hamurdan ve tatlıdan yapılan heykeller de haram değildir. Çünkü bunlar yenilmek için yapılmaktadır.

ALİMLERİN RESİM HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ

İbnü'l-Arabî: «Hadisler resmin yasak olduğuna delalet etmektedir. Ancak elbiselik kumaşlar üzerine nakış şeklinde çizilen resimler yasak olan resimlerden sayılmamıştır. Ancak Resulullah (sav) üzerinde resim bulunan bir örtü hakkında Hız. Ayşe'ye, «Onu benden çevir. Çünkü onu her görüşte dünyayı hatırlıyorum.» buyurmuştur. Bu hadis bunların da mekruh olduğunu ifade etmektedir.

«Resulullah (sav)'ın parçaladığı bir örtüyü Hız. Ayşe'nin İki yastık yapması ve Resulullah (sav)'ın buna ses çıkarmaması suretlerin parçalanmasından dolayıdır. Bu sebeble parçalanmış suretlerin kullanılması mübahtır. Çünkü onlar resim hüviyetini kaybetmiştir. Eğer parçalanmış kumaş, suretin azaları bir araya gelecek şekilde birleştirilirse yine onu kullanmak haram olur. Zira yukarıda Hız. Ayşe'den rivayet edilen hadiste, Resulullah (sav)'ın yastık üzerindeki suretleri kerih görmesi ve bu suretler hakkındaki sözleri bunun yasak olduğuna delalet etmektedir. Bu yasaklamanın da en azından kerahet ifade ettiği bilinmektedir.» (14)

Ebu Hayyan : «Bizim şeriatımızda resim yapmak haramdır. Çünkü resim yapanlar hakkında çok şiddetli vaidler varid olmuştur. Sehl bin Harîf'ten rivayet edilen, «Allahı taala resim yapanları lanetler.» hadisi de bunlardan birisidir. Herne kadar bazı alimlerden kumaşlar üzerine nakış gibi çizilen resimler hususunda cevaz nakledilmişse de İbnü Atiyye bu nakil hususunda, «Ben buna cevaz veren bir alim hatırlamıyorum.» demiştir.» (15)

13 — Müslim.

14 — İbnü'l-Arabî, age, C. 3.

15 — Ebu Hayyan, Bahr-i Muhid, C. 7, S. 265.

Alusî: «Süleyman aleyhisselamın şeriatında hayvanların resmini yapmak haram değildir. Bizim şeriatta ise kesinlikle haramdır. Bize göre heykel ve kabartma ile kağıt veya duvar gibi bir zemin üzerine çizilen resimler arasında bir fark yoktur. Çünkü şeriatımızda resim ve heykel yapanlar hakkında çok şiddetli voidler mevcuttur. Bu sebeble başka bir şeriata itibar edilemez. Şu halde Süleyman aleyhisselamın imtiyazlarını bildiren âyetin akışında cinlerin ona heykel yaptıklarının bildirilmesini onun mübahlığına delil almak sahih değildir. Çünkü o bizim şeriatımız değildir.» (16)

Kurtubî: «Buharî, Müslim ve diğer sünen kitaplarında rivayet edilen hadiste Resulullah (sav), «Kıyamet günü bu suretleri yapanlara azab edilecek ve yarattıklarınıza can veriniz denilecektir.» buyurmuştur. Resulullah (sav), resim ve heykel yapanları lanetlerken de bunlardan hiçbirisini istisna etmemiştir. Tirmizî, Ebu Hüreyre (ra)'den, o da Resulullah (sav)'tan şöyle rivayet eder: «Kıyamet günü ateşten bir baş yükselecek. Onun gören gözleri, işiten kulakları ve konuşan ağzı olacak. Şöyle diyecek: Ben üç sınıf insana azab vermek için vekil tayin edildim. Zulümde inad edenlere, Allah (cc)'tan başka bir tanrıya davet edenlere, resim ve heykel yapanlara.» (17) Buharî'nin rivayet ettiği, «Kıyamet günü en şiddetli azaba uğrayacak olanlar dünyada Allah (cc)'in yarattıklarına benzer şeyler yapanlardır.» hadisi de resim ve heykelin haram olduğuna delalet eder.» (18)

İmam Nevevî: «Resim ancak yerde çığnänen veya kullanılıştaki ihtimam gösterilmeyen bir eşya üzerinde olursa caizdir.»

İbni Hacer el-Askalanî, Buharî şerhinde, «Heykel icmaen haramdır. Elbise ve kumaşlar üzerine yapılmış resimler hakkında ise dört görüş vardır:

1 — «Üzerinde resim olan kumaşla ilgili hadise dayanarak caiz olduğunu kabul eden görüş.

2 — «Hadislerin umumi manalarına dayanarak resmin kesin olarak haram olduğu görüşü.

3 — «Resim eğer elbise ve eşya üzerinde tam olarak görülüyorsa haramdır. Şayet parçalar halinde veya baş kesilmiş halde bulunuyorsa caizdir diyen görüş. En sahih olan görüş budur.

16 — Alusî, Ruhu'l-Meanî, C. 22, S. 119.

17 — Tirmizî.

18 — Kurtubî, age, C. 14, S. 274.

4 — «Kullanışta ehemmiyet verilmeyen sergi gibi şeyler üzerine çizilen resimler mübahtır. Eğer resme karşı bir saygı gösteriliyorsa haramdır. diyen görüş.» (19)

Kız çocukların oyuncak bebekleri resim ve heykele ait hükümlerden istisna edilmiştir.

FOTOĞRAFIN HÜKMÜ NEDİR?

Son dönem fakihlerine göre fotoğraf, haram olan resimlerin hükmü içine girmemektedir. Zira fotoğraf, resim konusunda Resulullah (sav)'tan varid olan nasların kapsamına girmemektedir. Çünkü fotoğrafta Allah (cc)'ın yarattığı canlılara benzetme düşüncesi yoktur. Bu sebeble fotoğrafın hükmü, hadisın nassıyla istisna edilen kumaş üzerine nakşedilen resimlerin hükmü gibidir. (20)

Şeyh Sais : «Fotoğrafın hükmü, kumaşlar üzerine nakşedilen resimlerin hükmü gibidir. Bu resimlerin istisna olduğuna hadis delalet etmektedir. Kaldı ki fotoğrafa suret değildir de denilebilir. Çünkü o aynada görülen insan suretine benzer. Aynada görülen suretin yapılmış bir resim olduğunu kimse iddia edemez. Yalnız şu da var ki, fotoğraf aynadaki hayale hiç de benzemez. Çünkü fotoğrafın gölgesi vardır, aynadaki suretin ise gölgesi yoktur. Ayrıca fotoğrafı çoğaltmak imkanı da vardır. Halbuki fotoğraf gerçekte bir suret değildir. Belki, mevcut suretleri tesbit ederek kaybolmaktan korumaktır. Fotoğrafın helallğine hükmeden fakihler, «Şüphesiz her şeyin bir sureti vardır. Bu suret güneş veya ışık vasıtasıyla da başka bir yere alınabilmektedir. Madem ki hadiste kumaş üzerine nakşedilen resimler istisna edilmiştir, fotoğrafın caiz olması da gerekir. Çünkü bu zamanda halkın fotoğrafa ihtiyacı vardır.» demektedirler.» (21)

19 — İbni Hacer el-Askalanî, Buharî Şerhi.

20 — Müellifin nakletmediği bu hadis, Buharî'nin rivayetine göre özetle şöyledir : Zeyd ibni Halid (ra) Ebu Talha'dan, «Resulullah (sav), «İçinde suret bulunan bir eve melekler girmez.» buyurdu.» hadisini nakleder. Bir süre sonra Zeyd (ra) hastalanır. Büsr bin Said (ra), Zeyd (ra)'ın ziyaretine gider. Orada üzerinde suret bulunan bir perde görür. Orada bulunan Ubeyd (ra)'e, «Suretin menhi hakkındaki hadisi bize Zeyd nakletmişti. Şimdi evinde suret görüyoruz.» der. Ubeyd (ra), «Zeyd bin Halid (ra) bu hadisi Ebu Talha (ra)'dan rivayet ederken sonunda, «Elbisedeki nakış ve resim müstesnadır.» dediğini duymadın mı?» cevabını verir. Bkz. Kastalanî, Buharî Şerhi, C. 5, S. 274. (Çev.)

21 — Şeyh Sais, Ayatü'l-Ahkam, C. 4, S. 61.

Bana göre fotoğraf resmin bir çeşididir. Çünkü aletle yapılan resme de suret denilmektedir. Bu iş kendisine meslek edinen kimseye de gerek örfen, gerek lügaten «suret yapıcı» denilmektedir. Herne kadar hadisler elle çizilen resimler hakkında varid olmuşsa da görünüm itibariyle resimle fotoğraf arasında hiçbir fark yoktur. Öyleyse fotoğrafa ancak zaruret hallerinde helal denilebilir.

Bununla birlikte fotoğrafın çok büyük zararları bulunmaktadır. Çünkü zamanımızda gazete ve mecmualarda renk renk, boy boy elbiseli veya çıplak fotoğraflar sergilenmektedir. Bunlar ise gençliği zehirlemektedirler. Bu resimler insanları tahrik etmekte, din ve ahlak üzerinde bozucu bir tesir yapmaktadır. Fitne uyandıracak çıplak bir resim veya şekil hakkında hiçbir akıllı insan helaldir diyemez, haramlığından şüphe edemez. Bu fotoğrafların zararı, elle çizilen resimlerin zararından daha çok olmaktadır çünkü.

Suretlerin haramlık illetleri yalnız Allah (cc)'ın yarattıklarına benzetmek değildir. Resim ve heykelin yasak edilmesinde bilinmesi gereken ana nokta, milletlere putperestliğin resim ve heykel yoluyla girmiş olmasıdır. O milletler büyük bir adam öldüğü zaman onun resim ve heykelini yaparlardı. Bundan maksatları da onu hatırlamak ve sonra gelen insanların onların yolundan gitmesini sağlamaktı. Fakat zamanla onlara tapmaya başlandılar.

Bugün halkın duvarlara astığı boy boy resimlere, sırf hatırlamak için de olsa, elle çizilmemiş de olsa, şeriat müsaade etmez. Çünkü ona gelecekte tazim ve ibadet edilebilir. Fotoğrafa, elle yapılmış bir suret değildir, o kağıt üzerindeki bir gölgedir demek akli selimin kabul edemeyeceği bir iddiadır. Yalnız zaruri hallerde kimlik isbatı için çekilen fotoğraflar mübahdır. Bunun dışında hatıra içinde çekilse haramdır.

SURETLERİN HARAMLIĞI HAKKINDA VARİD OLAN ŞÜPHELER

Batı kültürü ve ilmi almış bazı kimseler, resmin yüksek ve zevkli bir sanat dalı olduğunu ve Batı medeniyetine yaklaşmak için resmin önemli bir vasıta olduğunu iddia etmektedirler. Bazı kimseler de birtakım mevkilere ulaşmak ve Batı kültürü içinde yaşayan insanlara hoş görünmek için bu iddiada bulunmaktadırlar. Bu vesile ile de resim ve heykelin haramlığı hususunda bazı şüpheler ileri sürmektedirler. Bu şüpheleri özetleyerek reddetmeye çalışacağız.

1. Şüpheler : Bu iddiacılar, resim ve heykel hakkındaki varid olan nasların, İslâm davetine mani olmaması ve putperestliğin ortadan kaldırılması için geçici bir yasaklama getirdiğini zannetmektedirler. Buna göre artık putlara tapma korkusu kalmadığına göre resim ve heykel yapmanın haramlık hükmü de ortadan kalkmıştır. Bu şüphenin reddi için Şeyh Ahmed Şakir'in İmam Hanbel (ra)'in Müsnedindeki 7166 nolu hadise yazdığı tahlili nakletmekle iktifa ediyoruz :

«Suretlerin (resim, heykel, fotoğraf) haram olmadığını iddia edenlerin delilleri, yalnızca, nasları şeriatla anılmayan illetlerle tevîl etmektir. Kaldı ki bu illetlerde de suretlerin haram olmadığına delalet eden birşey yoktur. Bunlara göre İslâmın başlangıcında suretlerin haram edilmesinin sebebi putperestlik korkusudur. Halk putperestliğe çok yakın olduğu ve yalnız Allah (cc)'a ibadet etmelerini temin etmek için İslâm suretleri yasaklamıştır. Günümüzde böyle bir korku, puta tapma ihtimali olmadığına göre, suret yapmanın haramlığı da ortadan kalkmıştır. Çünkü halkın tekrar putperestliğe dönme ihtimali yoktur.

«Bunlar şu anda gerçek bir putperestliğin mevcut olduğunu unutmaktadırlar. Mesela; günümüzde kabirlere ve kabirlerde yatanlara öyle bir hürmet vardır ki, putperestlikten pek de farklı değildir. Kabirlere taparcasına bir saygı gösterilmekte, bir sıkıntısı olan bir kabirde yatandan sıkıntısının giderilmesi hususunda yardım istemektedir. Bu şekilde putperestlik, insanlar farkına bile varmadan kalblerine yerleşmektedir. İşte bu cahilane fetvanın bir sonucu olarak memleketimiz putperestlik eserleriyle dolmuştur. Resim ve heykel öylesine yaygınlaşmış ki, her taraf bunlarla tıklım tıklım doludur. Bunların niçin yapıldığı sorulunca onların unutulmaması ve saygı gösterilmesi için cevabı veriliyor. Üstelik bunun İslâmî bir tavır olduğunu zannetmektedirler. Yapılan resim ve heykellerin teşhiri için galeriler açılmaktadır. Buralara gidenler, uzanmış, oturmuş veya ayakta durur vaziyette çıplak ve sanki canlıymış hissinin veren heykellerle karşılaşmaktadır. Bunlar güzel sanat eseri diye iftiharla sergilenmektedir.»

2. Şüpheler : Suretin helal olduğunu iddia edenler, suretlerin haram olduğuna delalet eden hadislerin ahadî hadis olduğunu, bunların da kesin haramlık ifade edemeyeceğini söylemektedirler. Kesin bir nas olmadıkça herhangi bir sanat dalını haram kabul etmek mümkün değildir demektedirler.

Bu şüphenin reddi hususunda şöyle deriz: Bu iddia İslâm şeriatini bilmeyen bazı kimselerin açık cehaletlerini ortaya koymaktadır. Çünkü bütün

İslâm alimleri, ister mütevatir, ister ahadî olsun Resulullah (sav)'tan rivayet edilen bütün kavli, fillî ve amelî hadislerle amel etmemizin vacip olduğunda ittifak etmişlerdir. Şu bilinmektedir ki fıkıhın birçok hükümleri ahadî hadislerle tesbit edilmiştir. Eğer onların zannettikleri gibi ahadî hadisler kafiye ifade etmeseydi birçok şer'î hüküm olmazdı. Bu iddia fakih bir alimden sadır olamaz. Ancak şer'î hükümlerin istinbat yollarını ve şeriatın usulünü bilmeyenler böyle bir iddiada bulunabilirler. İşin hayret edilecek yanı şudur ki, bu gibi iddialarda bulunanlar, kendi görüşlerini isbat için senetleri çok zayıf, hatta hiçbir muhaddis tarafından hadis kabul edilmeyen hadis ve sözleri delil getirmektedirler. Onların arzu ve görüşlerine uyduğu takdirde hadisin sıhhati hiçbir önem taşımamaktadır.

Başta İmam Şafii (ra) olmak üzere fıkıh usulü alimleri bu şüpheyi doyurucu bir şekilde reddetmektedirler. Şöyle ki, ahadî bir hadis tesbit edildiği zaman onunla amel edileceğini açık şekilde ortaya koymuşlardır. İslâm alimleri günümüze gelene kadar ahadî hadislerle amel ederek onun kesin bir delil olduğunu kabul etmişlerdir. Zira senetleri tesbit edilen ahadî bir hadisi reddetmek, şeriatın birçok hükmünü reddetmektir.

Bu şüphenin reddi hususunda şöyle de denilebilir: Suretlerin haram olduğuna delalet eden naslar tevâtür derecesine ulaşmıştır. İslam alimleri de onları kuşaktan kuşağa aktarmıştır. Bu hususta şüpheyi düşenler için açık bir kapı da yoktur. Ayrıca şunu da kesin olarak biliyoruz ki, İslâm ülkelerinde resim, kabartma ve heykel yapılmamıştır. İslâm sanatkarları canlılıkların resim ve heykellerini yapmaktan vazgeçerek sanatlarını hendesi şekiller çizerek, bitki ve manzara resimleri çizerek icra etmişlerdir. Sanatkarların bu yolu tutmaları da canlı varlıkların resim ve heykellerini yapmanın haram olduğunu bilmelerindendir. Eğer resim ve heykel yapmak haram olmasaydı sanatkarlar bunları terketmezlerdi.

3. Şüphe : Resim ve heykelin haram olmadığını iddia edenler, ahkam âyeti olmayan birtakım âyetlerle iddialarını isbat etmeye çalışmaktadırlar. Bunların istidlal ettikleri âyetlerdeki heykellerin yapımı ise bizim şeriatımızdan değildir. O, İslâm şeriatı ile hükümleri neshedilen geçmiş şeriatların hükümleridir. Bunların delil kabul ettiği âyetlerden biri de tefsir ettiğimiz âyettir ki Allahu taala bu âyette şöyle buyurmaktadır : «**O kal'alar-dan, heykellerden, büyük havuzlar gibi çanaklardan, sabit sabit kazançlar-dan ne dilerse kendisine yaparlardı. Ey Davud hanedanı, siz (Allah'a) şükür için çalışın.**» Bu âyette resim ve heykelin helal olduğuna delalet edecek hiçbir şey yoktur. Çünkü bu âyet cinlerin Süleyman aleyhisselama yaptıkları hizmetleri haber vermektedir. Âyette yapılan heykellerin canlı

varlıkların heykelleri olduğuna dair de hiçbir işaret yoktur. Bununla beraber bu âyet geçmiş bir şeriatın söz etmektedir. Herkesin bildiği bir hakıktır ki, bizden evvelki peygamberlerin şeriat ve hükümleri bizim için de geçerlidir. Ancak eğer onları neshedecek bir nas yoksa. Halbuki İslâm şeriatında resim ve heykeli haram kılan naslar mevcuttur. Bu, İslâm alimleri arasında ittifak edilen bir kuraldır. Mesela; Yusuf aleyhisselamın şeriatında saygı kasdıyla bir adama secde etmek caizdi. İslâm ise Allah (cc)'tan başka bir varlığa secde etmeyi haram kılmıştır. Kur'an-ı kerimde Yusuf aleyhisselama kardeşlerinin secde etmesinin zikredilmesi Allah (cc)'tan başkasına secde etmenin mübah olduğuna delalet etmez. Dolayısıyla bu âyeti böyle delil almak sahih değildir. Çünkü bizim şeriğimiz önceki şeriatları neshetmiştir.

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

1 — Allahu taala hasseten Davud aleyhisselama büyük imtiyazlar vermiştir.

2 — Dağların ve kuşların Davud aleyhisselam ile birlikte tesbih etmesi, Davud aleyhisselamın mucizelerinden biridir.

3 — Herhangi bir sanatı bilmek ve icra etmek peygamberlerin derecesini düşürmez. Davud aleyhisselama Allahu taala zırh yapmayı öğretmiştir.

4 — Allahu taala Süleyman aleyhisselama rüzgarı ram etmişti. Rüzgar onun emriyle eserdi.

5 — Allah (cc)'ın emri ile cinler Süleyman aleyhisselama insanların yapamayacağı şeyler yapıyorlardı.

6 — Süleyman aleyhisselamın şeriatında heykel yapmak mübahtı. Fakat bu hüküm bizim şeriatiğimiz tarafından neshedilmiştir.

7 — Peygamberlik mevkii, hükümdarlık mevkiinden daha yüksektir. Allahu taala bu iki yüksek mevkiyi Süleyman aleyhisselama bir arada vermişti.

8 — Allah (cc)'ın kullarına fazlı çoktur. Billhassa da peygamberlerine. Kullarına ve peygamberlerine düşen vazife ise, verdiği nimetlere karşılık Allahu taala şükretmektir.

9 — Cinler gaybı bilmezler. Eğer bilmiş olsalardı, Süleyman aleyhisselamın vefatını bilerek zorla çalıştırıldıkları işe devam etmezlerdi.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

İslâm şeriatı halkın putperestlik içinde boğulduğu bir zamanda gelmiştir. Halk, bütün ahlakî ve insanî meziyetlerinden uzaklaşmış, puta tapma derekesine düşmüştü. Öyle ki, Kabe-i muazzamanın içine ve çevresine senenin günleri sayısınca put dikilmişti. Bunların her biri tanrı kabul edilerek tapılıyordu. Resulullah (sav) Mekke'yi fethedince o putları bizzat kendi eliyle devirmiş, onlardan hiçbir eser bırakmamıştı. Putları devirirken de, **«De ki: Hak geldi batıl zeval buldu. Şüphesiz ki batıl daim zeval bulucudur.»** (İsra: 81) âyetini okumuştur.

Putperestlik Araplara Hristiyanlık, Yahudilik, heykel ve suretler vasıtasıyla girmiştir. Kısa zamanda da ateşin kuru bir orman içinde yayılması gibi hızla yayılmıştı. Arap yarımadası putperestliğin beşiği ve merkezi durumuna gelmişti. İslâm gelişiyle beraber, uzaktan ve yakından putperestliğe götürücü herşeyi, resim ve heykeli yasak etti ve putperestliği kökünden kazıdı.

İslâm, putperestliği, İslâm itikadını ve ümmeti putperestlik ve şirkten korumak için kökünden kazıdı. Arap yarımadasını putperestlik ve şirkten tamamen temizledi. Bugün insanlığın fikren tekamül ettiği ve putperestliğin çok gerilerde kaldığı, puta tapacak kimsenin kalmadığı, dolayısıyla heykel ve resmin haram kılınması da manasını yitirdiği söylenebilir. Fakat insan oklu her zaman gerilemeye maruz kalmaktadır. Bu yüzden caddelelere dikilen heykellerin, evleri dolduran resimlerin gelecekte puta tapmaya vesile olmayacağını kim söyleyebilir? Çünkü bizden evvelki ümmetlerde de putperestlik böyle başlamıştı. Onlardan salih bir adam öldüğü zaman onu hatırlamak ve yaptıklarını unutmamak için heykellerini dikerler, aradan zaman geçince de onlara tapmaya başlardı. Günümüzde insanın aklını uçuracak kadar büyük değişmeler olmuştur. Reziletler faziletleri yok etmiştir. Ahlâk anlayışı ve değerler değişmiştir. Açılıp saçılmak medeniyetin gereği gibi kabul edilmeye başlanmıştır. Ahlaktan bu kadar uzaklaşan, yoksullaşan bir millet elbette gelecekte puta da tapabilir. Elektronik çağ olarak adlandırılan günümüzde bile sığıra tapan, onun dışkısını mübarek kabul eden topluluklar olduğunu unutmamalıyız. Dolayısıyla insanın yeniden puta tapmayacağından nasıl emin olabiliriz? Zira sığıra tapanlar, puta da tapabilirler. İşte bunun için İslâm resim ve heykeli haram kılmıştır. Allah (cc)'tan bu teşrii sistemin insan aklının üzerinde yer ederek insanlığın kurtulmasına vesile olmasını niyaz ederiz.

ŞERİATTA HİLENİN YERİ

وَإِذْ كُرِعْنَا

يَا تَوْبُ إِذْ نَادَى رَبَّهُ أَنِّي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ①

أُرْكُضْ بِجِجِكَ هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ②

وَوَهَبْنَا لَهُ أَهْلَهُ وَمِثْلَهُ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرَى لَأُولِي الْأَلْبَابِ
وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِهِ وَلَا تَحْنُتْ إِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا ③

نِعْمَ الْعَبْدُ إِنَّهُ أَوَّابٌ ④

41 — Kulumuz Eyyubu da an. Hani o, Rabbine şöyle nida etmişti: «Hakikat, şeytan beni yorgunluğa (meşakkata) ve azaba (hastalığa) uğrattı.

42 — Ayağınla vur (yere dedik). İşte hem yıkanacak, hem içecek soğuk (bir su).

43 — Ona hem ehlini, hem onlarla beraber bir mislini, bizden bir rahmet ve temiz akıl sahipleri için de bir ibret almak üzere, bağışladık.

44 — «Eline bir demet sap al da onunla vur. Yemininde durmazlık etme.» (dedik). Biz onu hakikaten sabırlı bulduk. O, ne güzel kuldu. Hakikat o, daima (Allaha) dönen (bir zat) idi.

(SÂD SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

نُصْبٍ

(Binusbin) : Nun'un ötre ile ve sad'ın harekesiz okunmasıyla azab ve hastalık manasına gelir.

أُرْكُضْ

(Ürkud): Rekd kökünden gelen bir fiildir. Rekd, ayakla

vurmaktır.

مُغْتَسَلٌ

(Muğteselün): Gusledilecek ve içilecek su de-

mektir.

ضَفِغٌ

(Dığsen): Sözlükte karışık şeylere denir. Burada ise

yaş ve kuru karışık bir deste sap demektir.

تَحَنَّتْ

(Tahnes): Hıns kökünden gelen bir fiildir. Hıns, yemini

bozmaktır.

أَوَّابٌ

(Evvabün): Evb'in çoğuludur. Evb, dönmek demektir.

AYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allahu taala Hz. Peygambere hitaben şöyle buyurmaktadır : Milletine kulum Eyyub'un kıssasını hatırlat. Zira o, duçar olduğu hastalıktan dolayı Allah (cc)'ın şifa vereceğini umarak Allah (cc)'a niyazda bulundu. Şöyle dedi : Yarabbi, hakikaten ben zengin iken fakir oldum. Sıhhatli iken hasta oldum. Muhakkak sen zayıf düşenlerin Rabbi, merhamet edenlerin en merhametlisisin. Allahu taala onun duasını kabul ederek sıkıntıdan kurtardı. Hastalığına şifa verdi. Ona ayağını yere vurmasını emretti. Ayağını yere vurunca yerden bir su kaynakı. O su ile yıkanarak vücudundaki, içerek de içindeki hastalıklardan şifa buldu. Allah (cc)'ın izniyle tam tabii hayatına kavuştu.

Allahu taala ona şifa verdikten sonra yitirdiklerine ve ailesine yeniden kavuşturdu. Sabrına karşılık çok sayıda çocuk ve ikram olarak fazlından servet verdi. Allahu taala bu kıssayı hatırlatarak kullarına fazl ve keremini haber vermektedir. Uğradığı sıkıntı ve hastalığa Eyyub aleyhisselam nasıl dayandı nasıl sabretti ise insanlar onu örnek olarak sıkıntı ve hastalıklarına öyle sabretmelidirler. Herşeyin Allah (cc)'tan olduğunu bilerek Allah (cc)'a yönelmeli ve isteyeceklerini ondan istemelidirler.

Hakim olan Allah (cc), Eyyub aleyhisselama şifa verdikten sonra onun hastalığı sırasında kendisine hizmet eden zevcesini terketmesini irade etmedi. Eyyub aleyhisselam yaptığı bir hatadan dolayı zevcesine yüz sopa vurmaya yemin etmişti. Allahu taala kadına gösterdiği sabırdan ötürü bir

mükafat olmak üzere Eyyub aleyhisselama şöyle bir fetva verdi: Yüz adet sapı birleştirerek bir demet haline getirip onunla bir defa vurmasını, bunun yüz sopa yerine geçeceğini ve böylece yemininin yerine geleceğini bildir-
di.

Allahu taala, Eyyub aleyhisselamın sabrına şehadet ederek şiddet ve darlığın isyana vesile olmaması gerektiğine işaret etmektedir. Eyyub aleyhisselam kullarının en hayırlısı idi. Her zaman O'nun taatinde ve O'nun rızasını talep ederdi.

Eyyub aleyhisselamın bu şekilde dua etmesi, duçar olduğu sıkıntı ve hastalıktan şikayet manasına gelmez. Çünkü o herşey emrinde olan Allahu taala sığınmaktadır.

EYYUB ALEYHİSSELAMIN KISSASINDAN MAKSAT NEDİR?

Eyyub aleyhisselam ve diğer peygamberlerin kıssalarının beyan edilmesinin maksadı, hayatta karşılaşılan şeylerden ibret almaktır. Sanki Allahu taala Hz. Peygambere kavminin sana sefihce hareket etmelerine, sana karşı gösterdikleri şiddete, yaptığın davete mani olmalarına karşı sabret. Dünyada birçok nimet, mal ve mevki verilen Davud aleyhisselam ile oğlu Süleyman aleyhisselam, birçok bela ve mihnete uğrayan da Eyyub aleyhisselamdır. Öyleyse bunların hallerini göz önüne getirerek dünya hallerinin hiçkimse için gereği gibi uygun olmadığını anla. Akıllı kişilerin yapacakları şey, hastalık ve sıkıntılara karşı sabretmektir.

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Eyyub aleyhisselama iki çeşit meşakkat verilmişti. Birisi mal ve servetinin elinden gitmesi, fakirliğe düşmesi, ikincisi ise şiddetli bir hastalıktır. Allahu taala bu âyeti kerimde biri maddî, diğeri bedenî olan iki musibete karşılık iki kelime zikretmiştir. Bunlardan birisi vücuduna isabet eden hastalığa karşılık «**nûsb**» (bela) kelimesi, diğeri ise mal ve evladına gelen felakete karşılık da «**azab**» kelimesidir.

İkinci incelik : Allahu taala, Eyyub aleyhisselamı sabırla vasıflandırdıktan sonra onu, «**Biz onu hakikaten sabırlı bulduk.**» âyetiyle sena etmiştir. Bununla birlikte Eyyub aleyhisselam Allahu taala halinden şikayetlenerek, «**Hakikat bana (bu) derd (geliş) çatı. Sen esirgeyicilerin esirgeyicisisin.**» (Enbiya: 83) demişti. Bu âyette de, «**Hakikat şeytan beni yorgunluğa (meşakkata) ve azaba (hastalığa) uğrattı.**» demiştir. Bu âyetler insanın düştüğü sıkıntıdan Allah (cc)'a şikayette bulunmasının sabır ile bir

tezad teşkil etmediğine delalet etmektedir. Nitekim Yakub aleyhisselam da, «Ben (taşan) kederimi, mahzunluğumu yalnız Allaha şikayet ediyorum.» (Yusuf: 86) demiştir. Bundan ötürü Allahu taala Eyyub aleyhisselamı «O, ne güzel kuldu! Hakikat o, daima (Allaha) dönen (bir zat) idi.» âyetiyle methetmiştir. Eğer Allah (cc)'a şikayette bulunmak sabra zıt olsa idi Allahu taala Eyyub aleyhisselamı böyle methetmezdi.

Üçüncü incelik : «Hakikat şeytan beni yorgunluğa (meşakkata) ve azaba (hastalığa) uğrattı.» âyetinde. Çünkü bu âyette Eyyub aleyhisselam malına, canına ve ehline gelen zararı Allah (cc)'tan utandığından dolayı şeytana isnad etmiştir. Herşeyin hakiki faili alemlerin Rabbi olan Allah (cc)'tir. Hayır, şer, menfaat ve zarar, hepsi Allah (cc)'in kudretiyledir. Şu var ki şer Allah (cc)'a isnad edilemez. Ancak şeytana isnad edilebilir. Bundan ötürü Eyyub aleyhisselam, bu halinde dahi edebini koruyarak kendisine gelen zararı şeytana atfetmiştir. Nitekim İbrahim aleyhisselam da, «(O Rab) ki beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir. Bana yediren, bana içiren O'dur. Hastalandığım zaman bana şifa veren O'dur.» (Şuara: 78-80) âyetinde görüldüğü gibi yedirmeyi ve içirmeyi Allah (cc)'a, hastalığı da kendisine nisbet etmiştir.

Zemahşerî: «Şeytan ona vesvese verdiğinde o şeytana kulak verince Allahu taala ona bela ve azab verdi. Bunun için de bela ve azabı Allah (cc)'a değil; şeytana isnad etmiştir. Fakat gerçekte o musibeti Allah (cc) vermişti. Bunları bildiği halde bela ve azabı şeytana isnad etmiştir.» (1)

Dördüncü incelik : Süfyan-ı Sevri (ra)'ye belalara müptela olduğu halde sabreden (Eyyub aleyhisselam gibi) kulla, dünyanın bütün nimetleri verildiği halde şükreden (Süleyman aleyhisselam gibi) kuldan soruldu. «İkisi de eşittirler.» dedi. «Zira Allahu taala sabreden ve şükreden her iki kulu da sena etmiştir. Eyyub aleyhisselam hakkında, «O, ne güzel kuldu.» Süleyman aleyhisselam hakkında «(Süleyman) ne güzel kuldu.» (Sâd: 30) buyurmuştur.» (2)

Beşinci incelik : Eyyub aleyhisselamın sabrı örnek gösterilir. Zira o, malına, canına ve ehline gelen musibetlere, en tercih edilen kavle göre onsekiz yıl sabretmiştir. Rivayete göre hanımı, şifa bulması için dua etmesini ister. Hanımına, «Biz kaç sene rahat yaşadık?» diye sorar. Hanımı, «Yetmiş sene.» der. Bunun üzerine, «Hayret ederim sana. Yetmiş sene nimette yaşadık. Sabret de bir o kadar da meşakkat içinde yaşayalım.» der.

1 — Zemahşerî, Keşşaf. Ebu Hayyan, age, C. 7, S. 400.

2 — Kurtubî, age, C. 15, S. 215.

Bazı tarihçilere göre de hanımına, «Allahtan şifa istemeye utanıyordum. Çünkü sıhhatli ve nimetli geçirdiğim gün kadar hastalık ve yoksulluk geçirmediğim.» demiştir. Bundan ötürü Eyyub aleyhisselamın sabrı örnek gösterilir.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Eyyub aleyhisselamın hanımını dövmek için yemin etmesinin sebebi nedir?

«Eline bir demet sap al da onunla vur. Yemininde durmazlık etme.» âyetinin zahiri, Eyyub aleyhisselamdan hanımını dövmek için yemin sadır olduğuna delalet eder.

Müfessirler, Eyyub aleyhisselamın şayet şifa bulursa hanımına yüz sopa vurmak için yemin ettiğini söylerler. Allahu taala da yeminini yerine getirmek için zevcesine bir demet sapla vurmasını emretmiştir. Fakat âyette yemininin sebebi zikredilmemiştir.

Bazı müfessirler yemin için uzun uzun birtakım sebeplerden söz etmişlerdir. Fakat bunlar yazmaya değer nitelikte doğru bir haber değildirler.

Bazı tarihçiler şöyle demektedirler: Eyyub aleyhisselamın zevcesi hastalığında ona çok iyi bakmıştır. Hastalık uzadıkça bıkmaya başlamıştır. Şeytan bir doktor kılığına girerek onun yoluna çıkar. Kadın onu görünce, «Şurada bir hasta var. Onu tedavi edebilir misin?» der. Şeytan, Dilerse onu tedavi ederim. Fakat bir şartım var. Şifa bulduğunda bana, «Beni sen iyileştirdin.» desin.» cevabını verir. Zevcesi bunu Eyyub aleyhisselama haber verir. Eyyub aleyhisselam, «O senin gördüğün şeytandır. Allah (cc) için üzerime borç olsun ki, eğer iyileşirsem sana yüz sopa vuracağım.» der. Rivayete göre Eyyub aleyhisselamın yemininin sebebi budur. (3)

Bazıları da şöyle bir hikaye anlatırlar: İblis, Eyyub aleyhisselamın zevcesine, «Eyyub'u hasta eden benim. Ben yerin tanrısıyım. Eğer bana bir defa secde edersen onu iyileştirir ve zenginliğine yeniden kavuştururum.» der. O da bunu Eyyub aleyhisselama haber verir. Eyyub aleyhisselam, «O şeytandır. Allah (cc) adı ile yemin ederim ki, iyileşirsem sana yüz sopa vuracağım» der.

Allah (cc)'ın kitabı olan Kur'anda Eyyub aleyhisselamın kıssası hakkında herhangi bir tafsilat yoktur. Bundan ötürü onun hastalığı ve zev-

cesini döğmek için yaptığı yemin hakkında çeşitli hayalî rivayetler, yorumlar yapılmıştır. Bunların bir kısmı zaten batıldır. İnanmak sahih değildir. Bir kısmı da zayıftır.

İbnü'l-Arabî: «Bazı müfessirlerin zikrettikleri, «İblisin göğün yedinci katında bir yeri vardır. Allah (cc)'tan Eyyub aleyhisselama musallat edilmesini ister. Allahu taala da, «Seni onun malına ve ehline musallat ettim.» der.» rivayeti batıl ve son derece çirkindir. Çünkü şeytan Allah (cc)'in lanet ve gazabıyla cennet ve göklerden koğulmuştur. Koğulmuş şeytan nasıl olur da rıza makamı olan yedinci kata çıkar, peygamberlerin makamında dolaşır? Bu, İslâma aykırı olduğu gibi son derecede zararlıdır da.

«Eyyub aleyhisselam hakkındaki kıssalardan birisi de şöyledir: «Şeytan Eyyub aleyhisselama musallat edilmesi hususunda Allah (cc)'tan temennide bulunur. Allahu taala iblise, «Kulum Eyyuba birşey yapabildin mi?» diye sorar.» Bu kıssa da kesin surette asılsız ve batıldır. Çünkü Allahu taala İblisin askerleri olan kafirlerle konuşmaz. Nasıl olur da onları saptıran İblisle konuşur?

«Müfessirlerin bazı nakillerinde de şöyle denilmiştir: Allahu taala şeytana, «Seni Eyyub'un malına ve ehline musallat ettim. Onlara dilediğini yapabilirsin.» buyurmuştur. Bu herne kadar mümkünse de hakikatten uzaktır.

«Bir başka nakilde de, Allah (cc) şeytanı Eyyub aleyhisselama musallat edince şeytan Eyyub aleyhisselamın cesedine üfürmüş, onu hasta etmiş. Bu nakil de hakikatten uzaktır. Allahu taala Eyyub aleyhisselamın düşmüş olduğu hastalık ve sıkıntıları şeytanın hiçbir ilgisi olmadan yapmaya kadirdir. Allahu taalanın lanetlediği şeytana böyle bir fırsat verib de mümtaz peygamberlerinin canlarına, mallarına, ehl ve eyaline musallat etmesi mümkün değildir. Çünkü şeytana böyle bir fırsat verilmesi onu sevindirir. Allahu taala ise peygamberleri her yönüyle şeytanın iğva ve zararlarından korumuştur. (4)

4 — Kur'anda şöyle buyurulmuştur: «(İblis) Ey Rabbim, dedi, beni azdırdığın şeye (rahmetinden tard etmene) mukabil ben de andolsun yer(yüzün)de onlar(ın masiyetlerini) herhalde süsleyeceğim. Onların hepsini, toptan, muhakkak ki azdıracam. Ancak onlardan ihlase erdirilmiş kulların müstesna.» Buyurdu ki: «İşte bu bana göre (hak ve layık) olan doğru bir yoldur. Benim kullarımın üzerinde senin hiçbir tahakkümün yoktur. Meğer ki azıp sapanlardan sana tabi olanlar olsun.» (Hicr: 38 - 41). Bu âyetler açıkça gösteriyor ki, İblis ancak kendisine tabi olanlara tahakküm edebilir. Nebiler ise şeytana uymaktan uzaktırlar. (Çev.)

«Bazı müfessirlerin, «Şeytan Eyyub (sav)'un zevcesine, «Ben yerin tanrısıyım. Eğer bana secde edersen kocanı iyleştiririm.» der.» sözlerine gelince, kesin olarak bilinmelidir ki, herhangi bir insan hasta olduğu zaman kendisine nakildeki gibi, «Ben yerin tanrısıyım.» denilse, değil bir peygamber karısı, hiçkimse bunu kabul edemez. Bir peygamber karısı nasıl olur da ona inanır ve böyle bir şüpheye düşer. Böyle birşeyi, bedevi bir hayat yaşayan cahil bir çobanın karısı bile kabul etmez.»

İbnü'l-Arabî sözlerine şöyle devam eder: «Eyyub aleyhisselamın hastalığı ve sıkıntısı Kur'anda iki âyette zikredilmiştir. Birincisi mevzumuz, «Hakikat şeytan beni yorgunluğa (meşakkata) ve azaba (hastalığa) uğrattı.» âyeti, ikincisi, «Hakikat bana (bu) dert (gelip) çattı. Sen esirgeyicilerin esirgeyicisisin.» (Enbiya: 83) âyetidir. Eyyub aleyhisselam hususunda Resulullah (sav)'ın buyurdıklarına gelince: Buharî ve Nesai'nin Ebu Hüreyre (ra)'den rivayet ettikleri, «Eyyub aleyhisselam çıplak olarak guslediyordu. Üzerine altından çekirgeler döküldü. Eyyub aleyhisselam da onları topladı. O zaman Allahu taala, «Ben seni gördüklerinden daha zengin etmedim mi?» buyurdu. Eyyub aleyhisselam, «Evet ya Rabbi, beni daha zengin ettin. Şu var ki, senin bereketinden vereceğine karşı zengin değilim.» dedi.» hadisinden başka birşey yoktur. Öyleyse bu haberler kimden ve hangi lisanla gelmiştir? Âyet ve hadis dışındaki haber ve kıssaların hepsi İsrailiyattır. Alimler İsrailiyattan kesin olarak kaçınmalıdır. İsrailiyatla ilgili satırlar görüldüğü zaman yüz çevrilmelidir. İşitildiğinde kulaklar tıkanmalıdır. Çünkü İsrailiyat akla birçok havaller getirir, kalbte fitne ve meşakkatlere sebep olur.» (5)

Eyyub aleyhisselamın sabrının sübutu hakkında İsraililer kanalıyla gelen haberlere inanmak lazım gelmez. Bazı müfessirler inceleyip araştırmadan kitaplarına bu haberleri almışlardır. İsraililerden gelen rivayetlerin hiçbirisinin senedi yoktur. Bununla birlikte bu gibi olayların peygamberlere isnad edilmesi hiç doğru değildir. Çünkü bu haberler onların ismetine aykırı ve yüksek mevkilerine layık değildirler. Bu hususta müminlerin yapması gereken, Kur'an-ı kerimde zikredildiği kadarıyla yetinmek ve hurafelerden de yüz çevirmektir.

Bu hurafelerden bir örnek verelim: İsrailî haberlere göre Eyyub aleyhisselam o kadar ağır hasta idi ki, hastalığından ötürü etleri dökülmüş, vücudunda kurtlar meydana gelmişti. Bu hastalığından ötürü dost ve yakınları bile öğrenerek kendisini terketmişti. Bu durumuna zevcesinden baş-

ka kimse sabredememişti. Son zamanlarda evinden de çıkarılarak bir mezbeleliğe atılmıştı. İşte bunların hepsi yalan, asılsız kıssalardır. Çünkü peygamberin ismetine aykırı şeylerdir.

Eyyub aleyhisselamın yakalandığı hastalık, etle deri arasında çok şiddetli ağrılar veren bir hastalıktı. Bu dayanılmaz bir ağrıydı. Zaman geçtikçe hastalık öyle şiddetlenmişti ki, buna bir peygamberden başka kimse dayanamazdı. Halkın nefret edeceği, tiksiniş kaçacağı bir hastalık değildi. Bizce bilinmeyen herhangi bir sebepten dolayı Eyyub aleyhisselam zevcesine kızarak yüz sopa vuracağına yemin etmişti. Allahu taala da onun bu yemininden ötürü günah işlememesi için bir demet sap alarak onunla bir defa vurmasını ve böylece yeminini yerine getirmesini emretmiştir. Allahu taala onun sabrına karşı da şifa vererek eskisinden daha sıhhatli ve daha zengin hale getirmiştir. (6)

İkinci hüküm : Terbiye için karının dövülmesi mübah mıdır?

Bazı alimler, bu âyetlere dayanarak, kadının terbiye için dövülmesinin caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Zira Eyyub aleyhisselam, bir hatasından ötürü karısına yüz sopa vuracağına yemin etmiştir. Allahu taala da onun yeminini yerine getirmeyerek günahkâr olmaması için zevcesine vurmasına emretmiştir. Eğer terbiye için kadın dövmek caiz olmasaydı Allahu taala ona vurmasını emretmez ve şefkatli bir yol göstermezdi.

Bu âyetlerde aynı zamanda terbiye hududları dışında kadının dövülmesinin caiz olmadığına da işaret vardır. Bundan ötürü Resulullah (sav) Veda Haccı'nda verdiği hutbede, «Kadınlar size karşı isyan ettikleri zaman onları hafifce dövin.» buyurmuştur. Bu hadis herne kadar kadının dövülmesine cevaz verse de kadının dövülmesinde yine de kerahet vardır. Çünkü Resulullah (sav), «Allah (cc)'ın kullarını dövmeyiniz.» buyurmuştur. Hz. Ömer Resulullah (sav)'a gelerek, «Ya Resulullah, kadınlar kocalarına karşı isyan ettiler.» deyince, Resulullah (sav) da onların terbiyeleri için dövülmelerine ruhsat vermiştir.

Bu arada kadınlar da Resulullah (sav)'ın zevcelerine gelerek kocalarından şikayette bulunmuşlardır. Bunun üzerine Resulullah (sav), «Muhammedin ehline kadınlar gelerek kocalarından şikayette bulunmuşlardır. Onlar sizden daha hayırlı degillerdir.» buyurmuştur. (7)

6 — Bu hususta tafsilat arayanlar ibni Kesir, Ebu Hayyan ve Alusi tefsirlerine baksınlar.

7 — Ebu Davud, Nesai, Buhari tarihinde.

Cessas şöyle der: «Allahu taalanın terbiye hususunda dövülmeyi zikrettiği kadınlar kocalarına karşı geçimsiz ve asi kadınlardır. Çünkü Allahu taala, «Şerhlerinden, serkeşliklerinden yıldığınız kadınlara gelince, onlara (evvela) öğüt verin (vazgeçmezlerse) kendilerini yataklar(in)da yalnız bırakın. (Yine kar etmezse) dövin.» (Nisa: 34) buyurmuştur.»

Eyyub aleyhisselamın kıssasında geçen âyet ise, Eyyub aleyhisselamın karısını serkeşliğinden dolayı değil, terbiye için dövdüğünü ifade etmektedir. «Erkekler kadınlar üzerinde hakimdirler.» (Nisa: 34) âyetine gelince, bu âyetin delalet ettiği hüküm de aynen Eyyub aleyhisselam kıssasındaki gibi, kadının serkeşliği için değil, terbiye için dövülmesine delalet eder. Çünkü rivayete göre Resulullah (sav) zamanında bir sahabe karısının yüzüne bir tokat vurunca kadının yakınları bunun kisasını istediler. Bunun üzerine, «Erkekler kadınlar üzerinde hakimdirler.» âyeti nazil oldu.

Üçüncü hüküm : Bir demet sapla vurmak Eyyub aleyhisselama has bir hüküm müdür, yoksa umumi midir?

Alimler, Allahu taalanın Eyyub aleyhisselama yeminini yerine getirme hususunda emrettiği yüz sopa yerine bir demet sapla vurmanın yalnız onarı, yoksa bütün ümmete mi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Mücahid (ra)'e göre bu hüküm yalnız Eyyub aleyhisselama hastır. Bu görüş İbni Abbas (ra)'tan da nakledilmiştir. İmam Malik (ra) ile Ahmed bin Hanbel (ra)'ın görüşleri de böyledir.

Ata ile İbni Ebi Leyla ise, bu hüküm yalnız Eyyub aleyhisselama has değil, bütün müslümanlara umumidir demişlerdir. Hakikaten bu ruhsat Allah (cc)'in bir fazl ve keremi olarak bütün ümmet için bir ruhsattır. İmam Şafii (ra) ve Ebu Hanife (ra)'nin görüşleri de budur. (8)

Dördüncü hüküm : Terbiye için kadına vurulacak darbin ayrı ayrı vurulması şart mıdır?

Alimler bu hususta ihtilaf etmişlerdir. Mesela, birisi, cariye ve kölesine on sopa vuracağına dair yemin etse, on sopayı bir araya getirerek vurması kafi midir, yoksa darbaları tek tek mi vurmalıdır?

İmam Malik (ra) ve İmam Ahmed (ra)'e göre tek tek vurmadığı takdirde yeminini yerine getirmiş olmaz.

İmam Ebu Hanîfe (ra) ve İmam Şafii (ra)'ye göre ise, öyle bir kişi on sopayı bir araya getirerek bir defa vurması, yeminini yerine getirmek için kafidir. On sopa ile bir defa vurduğunda yalnız bir sopa isabet etse bile sonuç aynıdır. Tek tek vurmasına lüzum yoktur. (9)

Birinci görüşün delilleri :

1 — Sopaları birleştirerek bir kere vurmak, Eyyub aleyhisselama mahsus biz hükümdür. Çünkü Allahu taala, «(Ey Musanın, İsanın, Muhammedin ümmetleri) sizden her biriniz için bir şeriat, bir yol tayin ettik.» (Maide: 48) buyurmuştur. Eyyub aleyhisselamın zevcesi ise yüz sopayı hakedecek birşey yapmamıştır. Allahu taala, Eyyub aleyhisselamın yeminini yerine getirmesi için kolay bir hüküm getirmiştir.

2 — Misaldeki yemin eden kişi, vurmaya yemin etmişti. Bu yeminden maksat da ona acı vermektir. On sopayı bir defada vurmakta tek tek vurmak gibi acı yoktur.

3 — Yeminler niyetlere göredir. Niyet olmadığı takdirde yeminde sarfedilen sözün kelime anlamına ve halkın örfüne bakılır. Kelime anlamı bakımından on sopayı birleştirerek bir defa vurmak, on sopa vurmak demek değildir. Şu halde böyle yemin eden kişinin lügat ve örf bakımından da tek tek vurması lazımdır.

İkinci görüşün delilleri :

1 — Eyyub aleyhisselamın kıssasında varid olan hüküm umumidir. Bizim şeriatımızda neshedici bir hüküm bulunmadıkça, evvelki peygamberlerin şeriatları bizim için de geçerlidir.

2 — Ensarilerden ve bazı sahabilerden yapılan rivayete birisi ağır bir hastalığa yakalanmıştı. Yalnız bir deri, bir kemik kalmıştı. Bu halinde iken yanına gelen bir cariye ile münasebette bulundu. Daha sonra ziyaretine gelen yakınlarına başından geçenleri anlattı. Onlar da giderek hadiseyi Resulullah (sav)'a haber verdiler. Resulullah (sav)'a, «Biz şimdiye kadar böyle bir hastalık görmedik. Eğer onu buraya getirseydik kemikleri dağılırdı. Çünkü o yalnız deri ile kemik kalmış» dediler. Resulullah (sav), «Yüz ince hurma dalını birleştirerek ona bir defa vurun.» buyurdu. (10)

9 — Cessas, age, C. 3, S. 382.

10 — Ebu Davud.

Âyet de bu kavlin zahiren sıhhatine delalet eder. Çünkü yüz sopayı birleştirerek vuran adama, vurmuş denilir. Bu vuruşla yeminden de kurtulmuş olur.

3 — Hanefi ve Şafii ulemasına göre, Eyyub aleyhisselam Kur'anın hükmü uyarınca bir demet sapla vurarak yeminini yerine getirmiş ve yemininden dolayı bir günah kazanmamıştır. Çünkü Allahu taala, «**Eline bir demet sap al da onunla vur. Yemininde durmazlık etme.**» buyurmuştur. Yalnız şu var ki, bu hüküm bütün hallerde uygulanamaz. Ancak hadisle varid olan olayın benzerlerinde uygulanabilir.

Beşinci hüküm : İslâm şeriatında hile yapmak caiz midir?

Cessas şöyle der: «Âyetle yapılması caiz olan şeylerde kendi nefsin-den veya gayrından bir kötülüğün def'i için hile yapmanın caiz olduğuna delalet vardır. Çünkü Allahu taala Eyyub aleyhisselama, yeminini yerine getirmek için karısına bir demet sapla vurmayı emretmiştir. Bu vuruşla zevcesine acı da vermemiştir.» (11)

İşte, yapılması caiz olan birşeyde kendisinden veya gayrından herhangi bir mekruh şeyi gidermek için hile yapılabilir. Bu, şeriatla kabul edilen hilenin ölçüsüdür. Allah (cc)'ın farz ettiklerinden kaçmak için yapılan hile ile Allah (cc)'ın insanlara farz kıldığı zekat gibi şeylerden kaçınmak için hile yapmak caiz değildir. Hiçbir selim akıl sahibi de böyle bir hileye başvurmaz. Çünkü Allahu taalanın farzları yerine getirilmek için farz kılınmıştır. Vazedilen hadler de yeryüzünde uygulanmak için meşru kılınmıştır. Yoksa Allah (cc)'ın ahkâmını oyuncak etmek için değil.

Bazı alimler ise mevzumuz âyet ve «**Vaktaki (Yusuf) onların (zahire) yüklerini hazırladı. Su kabını öz kardeşinin yükü içine koydu. Sonra bir münadî (arkalarından) şöyle bağırdı: «Ey kafil (durun), siz şüphesiz hırsızlarsınız.**» (Yusuf: 70) âyetine dayanarak hilenin kayıtsız şartsız caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Halbuki hadise hiç de bu alimlerin zannettiği gibi değildir. Çünkü Yusuf aleyhisselamın kardeşlerine yaptığı o hile, kardeşlerinden daha üstün olduğunu izhar için Allah (cc)'ın izni ile yapılmıştır. Zira Allahu taala, «**Yoksa o padişahın dinine göre kardeşini (esir olarak) tutabilecek değildi. Meğer ki, Allahın iradesi ola.**» (Yusuf: 76) buyurmaktadır.

Alusî şöyle der: «Bana göre, herhangi bir şer'i hükmü iptal edecek, bozacak hile kabul edilemez. Mesela, hile ile zekattan kurtulma gibi.» (12)

Altıncı hüküm : Allahın filleri maslahata tabii midir?

Fahreddin Razi şöyle der: «Eyyub aleyhisselamın kıssası, Allah (cc)'ın fiillerinin maslahat ve mefsedetlerle illetlenmekten uzak olduğuna delalet eder. **«O yapacağından mesul olmaz, fakat onlar mesul olurlar.»** (Enbiya: 23) âyeti de açıkca buna delalet etmektedir. Çünkü Eyyub aleyhisselam Allah (cc)'a karşı hiçbir günah işlememiştir ki bu günahın karşılığı olarak bela ve hastalığa maruz kalsın. Onun hastalığa yakalanması her ne kadar fazla sevaba nail olmasına vesile olmuşsa da Allahu taala vasıtasız olarak insana her hayır ve menfatı vermeye kadirdir. Öyleyse Allahu taala'nın fiillerinin maslahatla illetli olduğunu iddia etmek, delilsiz bir iddidir. Sarıh olan, **«O yapacağından mesul olmaz, fakat onlar mesul olurlar.»** âyetinin ifadesidir.» (13)

Yedinci hüküm : Yemini yerine getirmek mi, bozup kefaret vermek mi daha efdaldır?

Âyeti kerime, eğer yemini yerine getirmekte bir günah yoksa, yerine getirmenin kefaret vermekten daha efdal olduğuna delalet eder.

İbni Teymiye şöyle der: «Eyyub aleyhisselamın şeriatında zaten yemin kefareti yoktu. Eğer olsaydı Allahu taala kefaret vermesini emrederdi.»

İbnü'l-Arabî de Teymiye'den önce aynı görüşü ileri sürmüştür.

Kurtubî: «İbnü'l-Arabî ve benzerlerinin «Eyyub aleyhisselamın şeriatında kefaret yoktur.» demeleri sahih değildir. Zira Eyyub aleyhisselam, İbni Şihab'ın rivayet ettiği hadiste görüldüğü gibi onsekiz sene gibi bir zaman süren hastalığı sırasında iki arkadaşı ona, «Sen öyle bir günah işlemişsin ki, biz öyle bir günahı kimsenin işlediğini zannetmiyoruz». derler. Eyyub aleyhisselam, «Sizin ne demek istediğinizi anlamıyorum. Yalnız Rabbim bilir ki, birgün yoldan geçerken iki kişinin ayrı ayrı Allah (cc)'ın adı ile yemin ettiklerine şahid oldum. Eve dönünce onların yeminlerinin kefaretinin vereyim de yeminlerini bozdukları takdirde günahkâr olmasınlar diye azmettim.» dedi. Eve dönünce hastalığa yakalandı. Allah (cc)'a

12 — Alusî, age, C. 23, S. 209.

13 — Fahreddin Razi, age, C. 7, S. 208'den özetle.

nida ederek, «**Hakikat bana (bu) derd (gelip) çattı. Sen esirgeyicilerin esirgeyicisisin.**» (Enbiya: 83) dedi. Bu hadis, Eyyub aleyhisselamın şeriatında da kefaretin olduğunu göstermektedir. Ayrıca başkasının yerine ondan izin almadan kefaret vermenin caiz olduğuna ve o adamın üzerinden kefaretin düşeceğine de açık işaret vardır.» (14)

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

1 — Allahu taala, Eyyub aleyhisselama imtihan ve derecesini yükseltmek için hastalık ve darlık vermiştir.

2 — İnsanlar bu dünyada imanları ölçüsünde belaya uğrar. Bu yüzden en büyük belalarla peygamberler karşılaşır.

3 — Bir darlık ve hastalıktan ötürü Allahu taala şikayette bulunmak sabra aykırı değildir.

4 — Allahu taala insanları hem fakirlikle, hem de zenginlikle imtihan eder. Gerçek mümin hem fakirliğinde, hem zenginliğinde, hem hastalığında, hem de sağlığında şükredendir.

5 — Allah (cc)'a karşı takva olduğu zaman Allahu taala Eyyub aleyhisselama yaptığı gibi, karşılaşılan sıkıntılardan bir çıkış yolu verir.

6 — Allahu taala, Eyyub aleyhisselamın zevcesini, hastalığında gösterdiği sabra karşılık, ona yüz sopa yerine bir demet sapla vurmasını emrederek mükafatlandırdı.

7 — Herhangi birisinin hakkını iptal etmek veya şer'i bir hükmü bozmak için olmayan hileler caizdir.

8 — İnsan, yapmış olduğunu yemini yerine getirmelidir. Eğer şer'i bir maslahat varsa ve yemini yerine getirmekte bir günah varsa kefaret vermek daha efaldır.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

İslâm, her husus ve ahvalde insan toplumuna hükmetmek için teşriat ve talimlerle nazil olmuştur. Bundan ötürü de her iş için ayrı ayrı hüküm getirmiştir. Bu hükümlerde insanların birbirine aykırı fitratlarına riayet edildiği gibi, şer'i hüküm ve teşriatin masahatlarına da riayet edilmiştir. Mesela, şeriat kadının dövülmesine cevaz vermiş fakat buna bir sınır koy-

muştur. Herşeyden önce kadına vurulacak darpların kırıcı ve yaralayıcı olmaması ve terbiye hududlarını aşmaması lazımdır. Fakat buna rağmen karısını döven kocanın iyi birşey yapmadığını kabul etmiştir. Kadınları dövmek hususunda verilen ruhsat, serkeş kadınlar içindir.

İslâm Şehidi Seyyid Kutub, Fizilal adlı eserinde şöyle der: «Eyyub aleyhisselamın hastalıkla müptela olması ve buna karşılık sabretmesi herkes tarafından bilinen meşhur bir hadisedir. Bu yüzden herhangi bir sıkıntı ve hastalığa duçar olan kimseye Eyyub aleyhisselam örnek gösterilerek sabır tavsiye edilir. Şurası muhakkaktır ki, bu hadiseye o kadar israiliyat karıştırılmıştır ki, adeta uydurma hikayeler onun hakikatını kaybettirmektedir. Bu hususta en emin yol Kur'anda bildirilenle iktifa etmektir. Eyyub aleyhisselam salih, tövbecar bir kuldur. Allahu taala ona ağır bir hastalık verdiği halde o yine de sabretmiştir. Hastalığı yüzünden sağlığı gittiği gibi malı ve ehli de elinden gitmiştir. Yalnız zevcesi kalmıştır yanında. Buna rağmen onun Allah (cc)'a olan güvenci sarsılmadı. Allah (cc)'tan gelene razı oldu ve kulluğuna devam etti.

«Şeytan aleyhiline ona yakınlığını sürdüren dostlarına vesvese ve igva verdi. Eğer Allahu taala Eyyub aleyhisselamı sevse idi ona bu hastalığı vermezdi diye düşündüler. Gelip Eyyub aleyhisselama düşündüklerini de söylediler. Bu sözler Eyyub aleyhisselamı hastalığından daha çok üzdü. Bu vesveselerden bazısını ailesi naklettiği için kızarak «İyileşirsem sana yüz sopa vuracağım.» diye yemin etti. İşte o zaman Allah (cc)'a şekva ve niyazla teveccüh ederek şeytanın diğerlerinin aracılığı ile kendine eziyet verdiğini ifade ederek, **«Hakikat şeytan beni yorgunluğa (meşakkata) ve azaba (hastalığa) uğrattı.»** dedi. O zaman Allahu taala, ezelden bildiği gibi, onun doğruluk ve sabrını, şeytanın eziyet ve teşebbüslerinden nefret ettiğini görerek rahmetiyle hastalığına son verdi, sıhhatini iade etti. Ona ayağını yere vurmasını emretti. Yerden fışkıran sudan içmesini ve onunla yıkanmasını buyurdu. Eyyub aleyhisselam böylece şifa buldu. Bu meseleyi, Allahu taala Kur'an-ı kerimde, **«Ayağınla vur (yere dedik). İşte hem yıkanacak, hem içecek soğuk (bir su). Ona hem ehlini, hem onlarla beraber bir mislini, bizden bir rahmet ve temiz akıl sahipleri için de bir ibret olmak üzere, bağışladık.»** âyetleriyle beyan etmiştir.

«Bazı rivayetlere göre Allahu taala Eyyub aleyhisselamın ölen oğullarını diriltmiş ve ona dirilttiği evladları kadar da fazladan evlad vermiştir. Halbuki Kur'an-ı kerimin nassında Eyyub aleyhisselam için ölüleri diriltmesine değil sarahaten, işareten bile delalet edecek birşey yoktur. Belki, **«Ona hem ehlini, hem onlarla beraber bir mislini...»** âyetinin manası, Al-

lahu taala ona sıhhat ve afiyet verdikten sonra, ona göre gaib gibi olan ehlini ve çocuklarını iade etti ve akıl ve idrak sahiplerine uyarı olacak şekilde fazl ve ihsanından onların sayısı kadar mal ve evlad verdi demektir. Bu kıssada mühim olan Allahu taalanın verdiği bela ve musibetler karşısında sabrederek Allah (cc)'in nimet ve fazlına nail olmasını görmektir. Çünkü onlar Allah (cc)'in haklarında hükmettiklerine razı olmuşlardır.

«Zevcesini dövmek için yemin etmesine gelince. Allahu taalanın ona eline bir demet sap alarak vurmasını emretmesi, hem ona, hem de onun hizmetinde bulunan ve bu hizmetinde sabır gösteren zevcesine bir rahmetidir. Bu emirle onun yemininden dolayı günahkar olması önlenmiştir. «Elne bir demet sap al da onunla vur. Yemininde durmazlık etme.» Yemini yerine getirmekte gösterilen bu kolaylık ve iyileştikten sonra verilen bu nimetler Eyyub aleyhisselamın bela ve musibetlere sabrının, taatının güzelliğinin ve Allah (cc)'a sığınmasının karşılığıdır. «Biz onu hakikaten sabırlı bulduk. O, ne güzel kuldu. Hakikat o, daima (Allaha) dönen (bir zat) idi.» (15)

İSLAM'DA SAVAŞ

فَإِذَا قُتِلُوا مِنَ الْمَرْءِ كَفَرُوا فَضَرْبُ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْنَتْهُمُ
 فَشَدُّ وَالتَّوَاتُقِ فَإِمَامَتٌ بَعْدُ وَإِمَامَةٌ حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ
 أَوْزَارَهَا ذَلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ لَٰكِنْ لِّيَبْلُوَ بَعْضُكُمُ
 بِبَعْضٍ وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلْيُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ۝ سَيَهْدِيهِمْ
 وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ ۝ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ۝

4 — Onun için küfredenlerle (muharebede) karşılaştığınız vakit bo-
 yunlarını vurun. Nihayet onları mecalsiz bir hale getirdiğiniz zaman artık
 bağı sıkı tutun. (Ondan) sonra ise ya iyilik (yapın) yahut fide (alın). Ye-
 ter ki harb (erbabi) ağırlıklarını bıraksın. (Emir) böyledir. Eğer Allah di-
 leseydi onlardan (muharebesiz olarak da) elbet intikam alırdı. Fakat (mu-
 harebeyi emretmesi) sizi birbirinizle imtihan etmesi içindir. Allah yolunda
 öldürülenlerin amel (ve hizmet) lerini asla boşa çıkarmaz O.

5 — Onlara muvaffakiyet verir, hallerini iyileştirir.

6 — Onları kendilerine tanıttığı cennete sokar.

(MUHAMMED SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

أَثْنَتْهُمُ

(Eshentümûhüm): Eshentümû, ishan kökünden

gelen bir fiildir. İshan herşeyin şiddet ve kuvvetine denir. Âyetteki mana-
 sı, «onları mecalsiz hale getirdiğiniz zaman» demektir.

الْوَثَاقُ

(Elvesâge): Bağ demektir.

مَنِّ

(Mennen): Alınan esiri karşılıksız olarak salıvermektir.

فِدَاءٍ

(Fidâen): Esiri fidiye karşılığı serbest bırakmak.

أَوْزَارَهَا

(Evvârehâ): Evzâr, vizr'in çoğuludur. Vizr, günah

ve ağır yük demektir. Âyette vizr'den maksat, silah ağırlığıdır.

لَا تَنْصَرِفْهُمْ

(Lentasara minhüm): Onlardan yardım kabul et-

mek. Buradaki manası, «Eğer Allah dileseydi onlardan (muharebesiz olarak da) elbet intikam alırdı.»

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allahu taala müminlere savaşta kafirlerle karşılaştıklarında onlara şefkatli olmamalarını emretmiştir. Kılıcı boyunlarına vurduklarında şiddetle vurup adeta bir ekini hasat edercesine onları biçmeyi emretmiştir. Onlar yenildikleri, güçleri kırıldığı ve esir edildikleri zaman da bağların sıkı tutulması lazımdır. Savaş bittikten sonra alınan esirler, dilerirse karşılıksız olarak serbest bırakılır veya yakınlarından müslümanların güçlenmesi ve müşriklerin ekonomik sıkıntıya düşürülmesi için fidiye alınmalıdır.

Allahu taala düşmanlarından müminler ile kafirler arasında hiç savaş yapılmadan da intikam almaya kadirdir. Öyleyse savaşı niçin meşru kılmıştır. Savaştan maksat, müslümanları imtihandır. Allah (cc) yolunda karşılaşacakları eza ve cefaya karşı sabretmeleri içindir. Çünkü Allahu taala, «Yoksa siz —Allah içinizden savaşanlar(la savaşmayanlar)ı belli etmeden— sebat edenler(le etmeyenler)i belli etmeden cennete gireceğinizi mi sandınız.» (Al-i İmran: 142) buyurmaktadır.

Allahu taala şehid olanların amellerini boşa çıkarmayacaktır. Onlar cennet bahçelerinde sevineceklerdir. Allahu taala âyetin sonunda cihad için teşvik etmektedir. Müminler cihad vasıtasıyla iki güzel şeyden birine kavuşacaklardır. Birisi dünyada zafer, diğeri Allah yolunda şehadet ve cennettir.

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik: Kur'an, «katl» kelimesi yerine «boyunlarını vurun» tabirini kullanmıştır. Zira «boyunlarını vurun» tabiri, «onları öldürün» ta-

birinden daha şiddetlidir. Boynu vurularak öldürülmek, ölümlerin en çirkin şeklidir. Gövde sağlam olduğu halde bütün duyguların merkezi olan başın kesilmesi, başsız gövdenin yere atılması öldüren kişinin gücünü göstermektedir. «**Boyunlarını vurun**» tabiri müminlerin kafirlerden daha yığış, daha kuvvetli olduklarını gösterdiği gibi, müminlerin savaştan korkmama-ları gerektiğine de işaret etmektedir.

İkinci incelik : Âyetteki, «...Artık bağı sıkı tutun» ifadesi, müşrikler-den öldürmediklerinizi esir alın ve onlar hakkında ortak bir karara varana kadar da eliniz altında tutun demektir. Bunun yanında âyet, alınan esirle-rin öldürülmemesine de işaret etmektedir. Çünkü İslâm savaşta yara alan düşmanların öldürülmesini yasaklamıştır. Bu da İslâmın insana ne kadar değer verdiğini ortaya koymaktadır.

Üçüncü incelik : Allahu taala, «...Ya iyilik (yapın) yahut fideye (alın)» âyetinde «iyilik» ve «fideye» kelimelerini zikrettiği halde öldürmeyi veya köle etmeyi zikretmemiştir. Çünkü savaştan maksat düşmanın gücünü kırmaktır. Yoksa kan dökmek, öldürmek değildir. Müşrikler zayıf düşürül-dükten sonra onları artık öldürmeye lüzum yoktur. Âyetle «iyilik» kelime-sinin «fideye»den önce zikredilmesinde insanlığın, mal talebine tercih edil-mesine işaret vardır. Zaten mücahid maddi bir çıkar için değil, ilayı keli-metullah için savaşır.

Dördüncü incelik : «Yeter ki harb (erbabı) ağırlıklarını bıraksın.» âye-ti de İslâmın savaşı istemediğine işaret etmektedir. Çünkü savaş yıkıcı ve harabedici bir hadisedir. Âyetteki «ağırlıkları» ifadesi de işaret ediyor ki, savaşta kazanılan günahlar kafirlere aittir. Zira onların küfür ve fesadı ol-masaydı savaş da olmazdı.

Razi şöyle der: «Âyetteki «...Harb (erbabı) ağırlıklarını bıraksın.» ifadesinden maksat, savaşın tamamen ortadan kalkmasıdır. Öyle ki, yer-yüzünde hiçbir kafir toplum müslüman bir toplumla savaşmasın.» (1)

Beşinci incelik : Cenabı Allah'ın kudretli olduğu halde neden kendisi kafirlerle helak etmiyor da müminlere onlarla savaşmayı emrediyor diye düşünülebilir. Bunun cevabı şudur: Allahu taala müminlere savaşı emre-derek onları imtihan ediyor, sıkıntılara karşı sabırlarını deniyor. Kafirleri de müminlerle imtihan ederek yeryüzünü onların pisliğinden temizlemek ve müminlerin Allah (cc) yolunda şehadet derecesine ulaşmasını sağla-mak için savaşı emretmektedir. Buna, «Fakat (muharebeyi emretmesi) sizi birbirinizle imtihan etmek içindir.» âyeti işaret etmektedir.

Allahu taala mümin ile kafiri, günahsız ile günahkarı, muti ile asiği biliyor. Öyleyse bu imtihandan maksat nedir diye sorulabilir. Allah (cc)'ın imtihanı O'nun bilmesi için değildir. Müminlerin savaşıla sevaba kavuşmaları, kafirlerin de azablanması içindir. Veya bu imtihandan maksat, insanlar açısından müminin münafıktan ayırılması veya meleklerin anlaması içindir. Yoksa Allahu taala herşeyi bilendir.

Altıncı İncelik : Allahu taala esirlere iyilik yapmayı veya fide almamıştır. Ki bu, İslâm'ın en güzel huylarından biridir. Bazı tarihçilere göre Haccac, Abdurrahman bin Eş'as ve arkadaşlarını esir aldı. Esirlerin sayısı takriben beşbin civarında idi. Haccac bunlardan üçbin kişiyi katletti. Arapların Kinde kabilesinden birisi Haccac'a, «Allah (cc) yaptıklarının karşılığında seni hiç mükafatlandırmasın.» dedi. Haccac, niçin diye sorunca, «Allahu taala, «Onun için küfredenlerle (muharebede) karşılaştığınız vakit boyunlarınızı vurun. Nihayet onları mesalsiz bir hale getirdiğiniz zaman artık bağı sıkı tutun. (Ondan) sonra ise ya iyilik (yapın) yahut fide (alın).» buyurmuştur. Allah (cc)'a yemin ederim ki sen ne iyilik ettin, ne de fide aldın. Halbuki sizin şairiniz kavminin güzel ahlakından bahsederken, «Biz esirleri öldürmez, serbest bırakırız.» demiştir.» cevabını verdi. Haccac, «Şu cifelere bakınız. Bunların içinde de böyle güzel konuşanlar vardı. Geri kalanları serbest bırakın.» dedi. Adamın konuşması üzerine o gün ikibin kadar kişi serbest bırakıldı. (2)

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Âyetteki «küfredenler» kimlerdir?

Müfessirler bu hususta iki görüşe ayrılmışlardır :

1. Görüş : «Küfredenler»den maksat, puta tapan müşrik kafirlerdir. Bu görüş İbni Abbas (ra)'tan da rivayet edilmiştir.

2. Görüş : «Küfredenler», müslümanlarla zimmeti ve anlaşması olmayan, İslâma muhalefet eden bütün müşrik ve ehli kitaptır. Buna göre âyetin mefhumuna istisnasız bütün kafirler girmektedir. Müfessirlerin cumhuru da bu görüştedir. İbnü'l-Arabî'ye göre de sahih olan görüş budur. Âyeti putperestlere tahsis etmeye de herhangi bir delil yoktur.

İkinci hüküm : **Âyetteki «boyunlarını vurun»dan maksat nedir?**

Süddi ve müfessirlerin cumhuruna göre, «boyunlarını vurun»dan maksat, öldürmektir. Diğer bazı müfessirlere göre ise, fidyeye ödenmediği takdirde esirlerin öldürülmesidir. Tercih edilen görüş Süddî ve müfessirlerin cumhurunun görüşüdür. Çünkü «...**Boyunlarını vurun. Nihayet onları mecalsiz bir hale getirdiğiniz zaman artık bağı sıkı tutun.**» buyurulmuştur. Buna göre «boyunlarını vurun» emrinin sebebi, «Onları mecalsiz bir hale» getirmektir. Yoksa esiri kefaleten öldürmek değildir. Çünkü kefaleten öldürmek, ancak onların «mecalsiz bir hale» gelmelerinden sonra mümkün olabilir. Buna göre müfessirlerin cumhurunun görüşü daha sahihtir.

Üçüncü hüküm : **«Yeterki harb (erbabı) ağırlıklarını bıraksın» âyetinden maksat nedir?**

Müfessirler bu âyetin tefsirinde ihtilaf ederek birkaç görüşe ayrılmışlardır :

1 — İbnî Abbas (ra)'a göre, yeryüzünde savaşacak müşrik kalmayınca kadar savaşmaktır.

2 — Mücahid (ra)'e göre, yeryüzünde İslâm'dan başka din kalmayınca kadar savaşmaktır.

3 — Said bin Cübeyr (ra)'e göre, İsa aleyhisselam yeryüzüne ininceye kadar savaşmaktır. Zaten İsa aleyhisselamın nüzulünden sonra savaş bitmektedir.

Bu üçüncü görüş zayıftır. Çünkü İsa aleyhisselamın nüzulüne dair âyetlerde bir işaret yoktur. Bu mesele ancak hadislerden bilinmektedir. Onun inişi ile yeryüzünde tek bir kafir kalmayacak herkes müslüman olacaktır.

Âyeti kerimeden maksat, iman yayılana, küfür yok edilmeye kadar, kelimetullah yükseltilep küfür kelimesi alçaltılana kadar savaşmaktır. Bu manaya «(Yeryüzünde) bir fitne kalmayınca ve din tamamıyla Allahın oluncaya kadar onlarla muharebe edin.» (Enfal: 39) âyeti de delalet etmektedir.

Dördüncü hüküm : **Esirleri öldürmek caiz midir?**

Fakihler, esirlerin katlinin cevazı hakkında ittifak etmişlerdir. Hatta Cessas, «Kafir esirlerin katledilmesinin cevazı hakkında muhalefet eden bir fakih bilmiyorum.» demektedir. Bazı esirlerin Resulullah (sav) tarafın-

dan öldürtüldüğü hususunda mütevatir hadisler vardır, Bu hadislerin bazıları şunlardır :

1. — Resulullah (sav), Uhud Savaşında esir edilen müşrik şair Ebu İzzet'i öldürmüştür.

2 — Bedir Savaşında esir edilen Ukbe bin Ebi Muâyid ve Nadr bin Haris öldürülmüştür.

3 — Beni Kurayzâ, Sa'd bin Muaz'ın hükmü altına girince Sa'd bin Muaz'ın onları öldürmesi ve çocuklarını esir etmesi.

4 — Resulullah (sav), Hayber'in bir kısmını sulhen bir kısmını da zorla fethetmiştir. Hayber Savaşında esir alınan İbni Ebi Hukayk'a hiçbir şeyi ketmemesini şart koşmuştu. Onun ifadelerinde bazı şeyleri ketmettiği ve hıyanet ettiği anlaşıncı Resulullah (sav) onu katletti.

5 — Resulullah (sav), Mekke'nin fethinde Hilal bin Hatem, Abdullah bin Ebi Serh ve Mukis bin Hebebe'nin öldürülmesini emretmiş ve «Onları Kabenin örtüsüne asılmış görseniz dahi öldürün.» buyurmuştur. (3)

Nakledilen hadislerin hepsi esirin katledilmesinin caiz olduğuna delâlet eder. Çünkü bunların öldürülmesi ile yeryüzünde fesat maddesi yok edilmektedir.

Alusî şöyle der: «Mücahidlerden hiç birisi kendi başına bir esiri öldüremez. Şayet öldürürse İmanın ona taziren had vurdurması lazım gelir. Fakat o mücahid hiçbir tazminat ödemez. Esirler, esir olduktan sonra müslüman olurlarsa hiçbir şekilde öldürülemezler, Çünkü müslüman olmaları ile zararlı olmaktan çıkmışlardır. Şu kadarı var ki, müslüman olduktan sonra köle edilmeleri caizdir. Aslında kafir olduklarından müslümanlıkları onların köle olmalarını engelleyemez. Eğer esir omadan önce müslüman olurlarsa öldürülemedikleri gibi köle de edilemezler. Çünkü onlar kölelik hükmünü almadan önce müslüman olmuşlardır.» (4)

Kurtubî: «İmam esiri öldüremez. Çünkü, rivayete göre Abdullah bin Ömer (ra) Haccac'ın kendisine öldürmesi için verdiği esiri öldürmemiş, «Allahu taala bize esirleri öldürmemizi emretmemiştir.» diyerek, «Nihayet onları mecalesiz bir hale getirdiğiniz zaman artık bağı sıkı tutun. (Ondan) sonra ya iyilik (yapın) yahut fidye (alın).» âyetini okumuştur», denilebilir. Bunun cevabı şudur: Resulullah (sav) esirlerin öldürülmelerini emretmiş

3 — Cessas, age, C. 3, S. 391.

4 — Alusi, age, C. 26, S. 40'tan özetle.

ve bilfiil kendisi de icra etmiştir. Âyetteki «iyilik» ve «fidiye» kelimelerinin tefsirinde de Resulullah (sav), esirlerin öldürülmeyeceği şeklinde bir tefsir yapmamıştır. İbni Ömer (ra)'ın Haccac'ın verdiği esiri öldürmeyişine gelince, onu Haccac'ın eliyle olduğu için öldürmemiştir. Haccac'a karşı özür bakımından da öyle konuşmuştur.» (5)

Beşinci hüküm : Esirden fidiye almak caiz midir?

Fakihler esirden fidiye almak hususunda birkaç görüşe ayrılmışlardır:

1 — Hanefilere göre esir mal ile fidiye veremez. Düşman taraflara da satılamaz. Çünkü böyle bir durumda yine müslümanlara karşı savaşacaktır. Fakat düşman elindeki müslüman esirle değiştirilmesi İmam Muhammed (ra) ve Ebu Yufus (ra)'a göre caizdir. Ebu Hanife (ra) ise esirin müslüman bir esirle de değiştirilemeyeceği görüşündedir.

2 — Cumhura (Şafiiler, Malikiler ve Hanbeliler) göre, esirleri fidiye karşılığı serbest bırakmak caizdir.

Hanefilerin delilleri :

1 — «(Ondan) sonra ise ya iyilik (yapın) yahut fidiye (alın)» âyeti, «Haram olan o aylar çıktığı zaman artık o müşrikleri, onları nerede bulursanız öldürün.» (Tövbe: 5) âyeti ve «Kendilerine kitap verilenlerden ne Allaha, ne ahiret gününe inanmayan, Allah ve peygamberinin haram ettiği şeyleri haram tanımayan, hak dinini din olarak kabul etmeyen kimselerle zelli ve hakir kendi el(ler)iyle cizye verecekleri zamana kadar muharebe edin.» (Tövbe: 29) âyetiyle neshedilmiştir. Bu nesih hususu Mücahid (ra)'den nakledilmiştir.

Katade: «Bu âyet Enfal Suresindeki «Onun için eğer bunları harbde muhakkak yakalarsan onlar(a yapacağın ceza) ile arkalarında (ahdî bozacak) kimseleri de ürküt.» (Enfal: 57) âyetiyle neshedilmiştir.»

Tevbe Suresi en son nazil olan surelerdendir. Son nazil olanlar önce nazil olanları fıkıh usulünden bilindiği gibi neshederler. O zaman müşriklerin öldürülmesi vacibtir. Ancak kadınlar, çocuklar ve birde cizye vermeyi kabul edenler öldürülmezler.

2 — Esirlerin ne karşılıksız, ne de fidiye karşılığı serbest bırakılmaları caizdir. Çünkü esirlerin serbest bırakılmaları İslâma karşı müşrikleri

kuvvetlendirir. Halbuki bize, yeryüzünü küfür ve şirk pisliğinden temizlememiz emredilmiştir.

3 — Bedir Savaşında alınan esirlerle ilgili hükümler neshedilmiştir. Aynı zamanda Bedir esirleri hususunda Resulullah (sav)'ı ikaz edici «Hiçbir peygamberin ağır basıp (harb edip) zaferler kazanıncaya kadar (muharib düşmandan) esirler alması (vaki) olmamıştır. Siz geçici dünya malını arzu ediyorsunuz. Halbuki Allah ahireti (dağa çok ahiret sevabını kazanmanızı, ahireti düşünmenizi) ister. Allah azizdir, hakimdir.» (Enfal: 67) âyeti nazil olmuştur. Bedir esirleri hakkındaki hükmü, fide almanın cevazı hususunda delil almak caiz değildir.

4 — Resulullah (sav)'ın Hudeybiye Anlaşmasındaki, «Onlardan (müşriklerden) bize kim gelirse...» hadisi de delil alınamaz. Çünkü bu İslâmın başlangıcında idi. Bu hadisın hükmü de neshedilmiştir.

Resulullah (sav), müşrikler arasında yaşamayı yasaklamıştır. Çünkü, «Her kim müşriklerin arasında yaşarsa o, İslâm nimetinden çıkar.» (6) buyurmuştur.

Cumhurun delilleri :

Cumhur, esirden fide alınmasının caiz olduğuna aşağıya özetle aldığımız delillere dayanarak hükmetmişlerdir :

1 — «Nihayet onları mecalsiz bir hale getirdiğiniz zaman artık bağı sıkı tutun. (Ondan) sonra ise ya iyilik (yapın), yahut fide (alın).» âyeti. Bu âyeti kerime esirlerin karşılıksız veya karşılıklı olarak serbest bırakılmalarına kayıtsız şartsız cevaz vermektedir. Buna göre İmam, esirleri isterse karşılıksız olarak, isterse fide olarak salıverir, isterse de köle eder.

2 — Mevzumuz âyet muhkem âyetlerdendir ve onda nesih yoktur. Eğer iki âyet ile ayrı ayrı amel etmek mümkünse nesih söz edilemez. Bu mevzudaki âyetlerin hepsinin hükümlerini toplayarak ayrı ayrı amel etmek mümkündür. Çünkü, «Haram olan aylar çıktığı zaman artık o müşrikleri, onları nerede bulursanız öldürün.» (Tövbe: 5) âyeti müşriklerle karşılaştığımızda onları öldürmemizi emretmektedir. Eğer esir olarak elimize düşerlerse, «(Ondan) sonra ise ya iyilik (yapın), yahut fide (alın).» âyetinin hükmü ile amel ederek ya onları iyilik olarak karşılıksız veya fide karşılığı serbest bırakabiliriz.

3 — Resulullah (sav)'ın bedir esirlerini mal karşılığı serbest bırakmış, malı olmayanlara da, hürriyetleri karşılığı on müslüman çocuğa okuma yazma öğretmelerini emretmiştir. Bu hüküm Resulullah (sav)'ın bu filli hadisi ile de sabittir.

4 — İbni Mübarek'in İmran bin Hüseyin'den rivayet ettiği, «Sakif kabilesi ashâbı kiramdan iki kişiyi esir almışlardı. Resulullah (sav)'ın ashâbı da Sakif kabilesinin bir parçası olan Beni Amr bin Sa'sa'dan bir kişiyi esir almışlardı. Resulullah (sav) esirler arasında dolaşırken o esir Resuller (sav)'a, «Ben niçin hapsedildim?» dedi. Resulullah (sav), «Sen arkadaşlarının cürmü ile hapsedildin.» buyurdu. O, «Ben müslüman'ım.» dedi. Resulullah (sav), «Eğer sen kendine malik olduğun zaman müslüman olduğuna söyleseydin kurtulurdun.» buyurdu. Resulullah (sav) giderken o esir arkasından, «Ben acım. Bana yemek verin.» diye çağırırdı. Resulullah (sav), «Bu senin ihtiyacıdır. Elbetteki karşılayacağım.» buyurdu. Resulullah (sav) daha sonra bu esiri Sakiflerin esir aldığı iki sahâbi ile takas etti.» hadisi. (7) Bu hadis, esirlerin değiştirilmesinin caiz olduğuna delalet eder.

5 — Müslim'in İmran bin Hüseyin'den rivayet ettiği aynı hadis.

6 — Müslim, İyas bin Seleme'den, o da babasından rivayet etmiştir:

«Biz Ebubekir (ra) ile bir savaşa gittik. Ebubekir (ra) başımızda amirdi. Savaştan döndüğümüzün sabahı Resulullah (sav) ile karşılaştık. Bana, «Ebubekir (ra)'ın sana ganimetten fazlalık olarak verdiği kadını bana hibe et.» buyurdu. «Ya Resulullah, ben onu çok beğendim. Henüz el de sürmüş değilim.» dedim. İkinci gün Resulullah (sav) yine, «Ya Seleme, o kadını bana hibe et.» buyurdu. Ben de, «Sana hibe olsun ya Resulullah.» dedim. Allah (cc)'u yemin ederim ki ben onun elbisesini bile açmış değilim. Resulullah (sav) bu kadını alarak Mekke'de esir düşen müslümanlar karşılığında fidye olarak gönderdi ve onları esaretten kurtardı.» (8)

7 — Cumhur şu akli delille de görüşünü isbat etmektedir: Bir müslümanı kurtarmak, bir kafiri öldürmekten daha hayırlıdır. Çünkü müslümana hürmet etmek gerekir. Ondan faydalanmak da mümkündür. Esirin ladesi ile ondan gelecek zarar ise müşriklerin azab ve fitnesinden kurtarılan bir müslümanın menfaati karşılığıdır. Bu zarar ile menfaat karşılaştırıldığında menfaat daha galip gelecektir. Çünkü bir müslümanı müşriklerden kurtararak onu Allaha ibadet etme imkanına kavuşturmak hiçbir şeyle değiştirilmeyecek bir fazilettir.

7 — Şeyh Sais, age, C. 4, S. 75. Cessas, age, C. 3, S. 392.

8 — Alusi, age, C. 26, S. 40.

Sayıdığımız bu deliller, ister mal, ister esir olarak olsun müşriklerden fidiye almanın cevazını oğtaya çıkarmaktadır.

Esirlerin sırf iyilik için karşılıksız serbest bırakılması ise İmam Ebu Hanife (ra), İmam Malik (ra) ve İmam Hanbel (ra)'e göre calz değildir.

Esirlerin iyilik olarak serbest bırakılması İmam Şafii (ra)'ye göre calz'dir. Çünkü Resulullah (sav), Yemane halkının ulusu Sümame bin Üsal'i karşılıksız olarak serbest bırakmıştır. Bu zat sonradan çok iyi bir müslüman olmuştur. Bir başka hadiste de Resulullah (sav), «Eğer Mut'am bin Adiyy hayatta olsaydı ve Bedir esirleri hakkında şefaatta bulunsaydı hepsini serbest bırakacağını» söylemiştir. Bu hadis de esirlerin karşılıksız olarak serbest bırakılabileceğine delalet etmektedir.

Her iki görüşü ve delillerini değerlendirdiğimiz zaman, bu husustaki en doğru yolun, işi savaş ve esirler hakkında ihtisas sahibi olanlara bırakmak olduğunu görürüz. Onlar maslahatın icabına göre hareket etmelidirler. Şayet esirin öldürülmesi uygun ise öldürülür. Uygun görülürse karşılıksız, veya mal yahut esir karşılığında serbest bırakılır. Maslahatı takdir etmek onlara aittir. Bu sebeble müslüman bir kumandanda hikmetli bir siyaset ve basiret bulunmalıdır. Görüldüğü üzere Resulullah (sav) esirleri bazan öldürmüş, bazan takas etmiş, bazan da fidiye olarak veya karşılıksız olarak serbest bırakmıştır. Enfal Suresindeki, «Hiçbir peygamberin yeryüzünde ağır basıp (harb edip) zaferler kazanıncaya kadar (muharib düşmandan) esirler alması (vaki) olmamıştır.» âyetinde herne kadar Resulullah (sav)'a ikaz varsa da bu o zamanın maslahatı icabıdır. Çünkü bu âyet Bedir Savaşından sonra nazil olmuştur. Bedir Savaşı ise müslümanların ilk savaşıdır. O zamanki maslahat öldürmek, mecalsiz bırakmak ve kan dökmek gibi şiddet tarafını rahmet tarafına tercih ettiriyordu. Ki, müşrikler ikinci defa müslümanlarla savaşmayı göze alamasın. Müslümanlar yiğitliklerini ortaya koyabilsin. Çünkü müşrikler, müslümanların kalblerinde kendilerine karşı bir merhamet olmadığını görürlerse korkarak bir daha savaşmaya kalkışmazlardı. İşte Hz. Ömer de buna binaen görüş beyan etmiş ve âyet de onun görüşünü teyid eder mahiyette nazil olmuştur.

Müslümanların adedi çoğalıp kuvvetlenerek bir devlet halini aldıktan sonra mevzumuz âyet nazil olmuştur. Buna göre esirleri salıvermek İslâmın zilletine değil, izzetine vesile olur. Umumi maslahat savaş hallerinde gösterilir. Çünkü «savaş hiledir.»

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

- 1 — Mümin İlayı kelimetullah için savaşır. Bu sebeble mümin yığit ve atılğan olmalıdır.
- 2 — Düşmanları güçsüz bırakmak için onları öldürmek ve yaralamak lazımdır.
- 3 — İslâm'da savaş mukaddestir. Çünkü savaşın amacı yeryüzünü küfür ve şirk pisiğinden temizlemektir.
- 4 — Düşmanı güçsüz bıraktıktan sonra esirlerini öldürmemek, işlâmın düşmanına karşı da merhametini göstermektedir.
- 5 — Esiri karşılıksız veya fidye olarak serbest bırakmak hususlarında esas olan müslümanların maslahatıdır.
- 6 — Allah (cc) yolunda cihad, yeryüzünde tek müşrik kalmayınca kadar farzdır.
- 7 — Allahu taala kafirlerden intikam almaya kadirdir. Savaşı müminlerin sevabı ve şehadete kavuşmaları için meşru kılmıştır.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Allahu taala memleketleri yıkacağını, kadınları dul ve çocukları yetim bırakacağını bildiği halde savaşı emretmiştir. Çünkü savaş, azgınlık, zulüm ve düşmanlığı ortadan kaldırmak, zayıfların hakkını korumak için zaruridir. Yeryüzünden gaddar müşriklerin pisiği de ancak savaşla temizlenir.

İslâm cihadı, öldürmeyi teşvik ettiği halde esirlere karşı muamelede rahmet ve şefkati emretmiştir. Savaşırken düşmanın burun ve kulağını kesmek nasıl haramsa, esirlere eziyet ve cefa etmek, yaralıları kendi başlarına terketmek, kadın ve çocukları öldürmek de öyle haramdır. Zira cihaddan maksat kan dökmek, şehir ve mamure yerleri harab etmek ve ganimet elde etmek değildir. Cihadın hedefi insanidir. Cihad, zayıfları korumak, zalimlerin zulmünü bertaraf etmek, İslâm davetini temin etmek, böbürlenene ve sapan kimselere karşı koymak için farz kılınmıştır. Nitekim Allahu taala bu hususta, «Onlar (o müminlerdir ki) haksız yere ve ancak «Rabbimiz Allah'tır.» diyorlar diye yurtlarından çıkarılmışlardır. Allah bazı insanları(n şerrini diğer) bazıı ile defetmeseydi içlerinde Allahın adı çok anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescidler muhakkak yıkılıp gider-

dl. (Dinine) yardım edenlere elbet Allah da yardım eder. Şüphesiz ki Allah kavidir, yegane galiptir.» (Hac: 40) buyurmuştur.

Resulullah (sav) Allah (cc) yolunda savaşanlara tavsiyede bulunurken onlara ilkin Allah (cc)'a itaat etmelerini, düşmanları ile de olsa ahitlerine sadık kalmalarını emrederdi. Müslim Sahih'inde, «Resulullah (sav) brisini bir ordu veya seriyenin başına komutan tayin ettiği zaman ona muttaki olmasını tavsiye ederdi. Askerlerine hitaben de şöyle nasihat ederdi: «Allah (cc)'ın yolunda, Allah (cc)'ın ismi ile savaşınız. Allah (cc)'a iman ederek savaşınız. Savaşınız fakat taşkınlık etmeyiniz. Sözüünüzden dönmeyiniz. Öldürdüklerinizin burun ve kulaklarını kesip gözünü çıkarmayınız. Çocuk ve kadınları öldürmeyiniz.»

Resulullah (sav)'tan sonra da raşid halifeler aynı şekilde tavsiyelerde bulunmuşlardır. Nitekim Hz. Ebubekir Şah'a gönderilen ordunun başında bulunan Üsame bin Zeyd (ra)'e şöyle nasihat etmiştir: «Hıyanet ve taşkınlık yapmayın. Sözüünüzden dönmeyin. Küçük çocukları, ihtiyarları ve kadınları öldürmeyin. Kimsenin kulağını ve burnunu kesmeyin. Bağ ve bahçeleri yakıp yıkmayın. Meyve veren ağaçları kesmeyin. Yiyeceğinizden fazla koyun, sığır ve deve kesmeyin. Kilise ve havralarda yalnız ibadetle meşgul olan ruhbanı dokunmayın. Onları kendi hallerine bırakın.»

İşte İslâm savaşta bile böyle merhametlidir. İslâm savaşı mübah kıldığı halde ona bir ölçü tayin etmiş, bir sınır çizmiştir. Cephede savaşmayanlar öldürülemezler. Savaştan uzak olanları öldürmek veya onlara tecavüz etmek haramdır. «Hürmetler karşılıklıdır. Onun için kim sizin üzerinize saldırırsa siz de tıpkı onların üstünüze saldırdıkları gibi, ona saldırın. (Fakat daima) Allahtan korkun ve bilin ki, şüphesiz Allah takva sahipleriyle beraberdir.» (Bakara: 194) ve «Size harb açanlarla, Allah yolunda siz de doğuşun (müdafa harbi yapın. Ancak) aşırı gitmeyin. Şüphesiz ki Allah aşırı gidenleri sevmez.» (Bakara: 190).

İslâm'da savaş cerrahi bir ameliyat gibidir. Ameliyatta yaranın dışına taşılacağı gibi savaşta da savaşın dışına taşılmaz, savaş dışında kalanlara saldırılamaz. Bu yüzden bunlara benzer şefkat ve merhamet örneklerini görmek kimseyi hayrete düşürmemelidir.

BAŞLANILAN AMELİ TERKETMENİN HÜKMÜ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ
 ۞ إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَا تَوَّاهُمْ كُفْرًا
 فَكَانَ يَغْفِرُ اللَّهُ لَهُمْ ۞ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلَامِ وَأَنْتُمْ
 الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتَرَكَكُمْ أَعْمَالَكُمْ

33 — Ey iman edenler, Allaha itaat edin. Peygambere itaat edin. Amellerinizi boşa çıkarmayın.

34 — Küfredip de Allah yolundan sapan, sonra kafirler olarak ölenler (yok mu?) Allah onları katiyen yarlıgamaz.

35 — Onun için (düşmana karşı) gevşek davranmayın. Siz daha galip (ve kahir durumda) iken (düşmanları, zillet göstererek) sulha davet etmeyin. Allah sizinle beraberdir. Amel (ve hizmet)leriniz(in mükafatın)ı asla eksiltmez O.

(MUHAMMED SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

تُبْطِلُوا

(Tübtîlû): Birşeyi zayi etmek. Âyette, amellerin

zayi olması manasındadır.

صَدُّوا

(Seddû): Yüz çevirme ve çevirtme.

فَلَا تَهِنُوا

(Felatehinû): Düşmana karşı gevşek davran-

mayın, zayıf görünmeyin.

لَنْ يَنْزِلَكُمْ

(Leyyetireküm): Amellerinizden hiçbir şey eksil-

mez.

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allahu taalanın müminlere iman vasıflarıyla hitap etmesi, iman vasfının Allah (cc)'in emirlerine itaat etmeyi icabettirdiğini göstermektedir. Bu icab hatırlatıldıktan sonra müminlere Allah (cc)'in emir ve yasaklarına itaat emredilmiştir. Allah (cc)'a itaat etmek insanı dünya ve ahirette kurtuluşa götürecektir. Allah (cc)'a itaat etmek insanı dünya ve ahirette kurtuluşa götürecektir. Çünkü Resulullah (sav)'a itaat, Allah (cc)'a itaat etmektir. Şu halde müminler Resulullah (sav)'ın sünnetine uymak zorundadırlar.

Allahu taala amellerin iptal edilmesini yasaklamıştır. Çünkü insanlar birçok amellerini günah, isyan, riya ve ucûb ile zayetmektedirler. O halde müminlerin yapmış oldukları taatı korumaları lazımdır.

Allahu taala, dilediği müminlerin, şirkin dışındaki bütün günahlarını affedeceğini beyan etmektedir. Ki, bir mümin amellni günahla ibtal edince helak olduğu zannına kapılmasın. Çünkü Allah (cc)'in fazlı bakidir. Kullarını amelleri ile yarlıgaması bile kendi fazlı ile affeder.

Kafirler küfür ve şirklerinden dolayı affedilmediğinden onlar dünyada da sizlere karşı zellil ve hakirdirler. O halde ey müminler, onlarla karşılaş-
tığınız zaman çekinmeyin, onlarla savaşmaktan korkmayın. Zafer er veya geç sizindir. O halde kafirlere zayıflık ve acz göstererek sulh istemeyin. Onları bu şekilde sulha çağırarak kendinizi alçaltmış olursunuz. Halbuki siz izzet ve kuvvet bakımından onlardan üstünsünüz. Çünkü Allahu taala sizinledir ve yardımıyla sizi kuvvetlendirecektir. Onun size yaptığı yardım amellerinizin karşılığı değildir. Bu, amellerinizi eksiltmez. Yardımına rağmen sevabınızı tam olarak verir.

Faydalı bir uyarı :

Abd bin Hamid ve Muhammed bin Nesrû'l-Mürüzî, İbni Hafem'den o da Ebi Aliye'den şöyle rivayet etmişlerdir: «Resulullah (sav)'ın ashabi şirk yüzünden hiçbir amel nasıl fayda sağlamazsa, «la ilahe illallah» olan kelime-i tevhidle de hiçbir günahın zarar vermeyeceğini sanıyorlardı. «Ey

iman edenler, Allaha itaat edin. Peygambere itaat edin. Amellerinizi boşa çıkarmayın.» âyeti nazil olunca günahlarının bütün amellerini yok etmesinden korktular.» Abd bin Hamid'in rivayetinde ise şöyle denmektedir: «Onlar büyük günahlarının amellerini yok etmesinden korktular.»

İbni Nesrül-Mürüzî, İbni Cerir ve İbni Merdevî İbni Ömer'den şöyle rivayet etmişlerdir: «Resulullah (sav)'ın sahabileri bütün iyiliklerinin mutlaka kabul olunacağını sanırlardı. «**Ey iman edenler, Allaha itaat edin. Peygambere itaat edin. Amellerinizi boşa çıkarmayın.**» âyeti nazil olunca, acaba amellerimizi ibtal eden günahlar nedir dedik. Kendi kendimize bunun büyük günahlar olduğunu düşündük. Bir adamın büyük bir günah işlediğini görünce, «Eyyah helak (cehennemlik) oldu.» derdik. «**Şüphesiz ki Allah kendisine eş tanınmasını yarlıgamaz. Ondan başkasını, dileyeyeceği kimseler için yarlıgar.**» (Nisa: 48) âyeti nazil olduktan sonra kimse hakkında birşey konuşmaz olduk. Ancak bizden birisi günah işlediği zaman ondan korkar ve affedilmesini dilerdik.» (1)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci İncelik : Fahreddin Razi, «**Amellerinizi boşa çıkarmayın.**» âyetinin tefsirinde şöyle der: «Bu âyet birkaç mana ile tefsir edilebilir. Birincisi, tevhid üzere yaptığınız ibadetlere devam edin ve hiçbir şeyi ibadetinizde Allah (cc)'a ortak etmeyin ki, ibadetleriniz boşa çıkmasın. Çünkü Allahu taala, «**Andolsun ki (habibim) sana da, senden evvelki (peygamber)-lere de (şu) vahyolunmuştur: Eğer (bilfarz) Allaha ortak tanırırsan, celalim hakkı için (bütün) amel (ve hareketler)in boşa gider ve muhakkak hüsrana düşenlerden olursun.**» (Zümer: 65) buyurmuştur.

«İkincisi, kitap ehli nasıl Resulullerine itaatı terkederek, isyan ve tekzib ederek amellerini boşa çıkardılarsa, siz de Resulün taatını terkederek amellerinizi boşa çıkarmayın. Bu manayı Allahu taalanın, «**Ey iman edenler, seslerinizi peygamberin sesinden yüksek çıkarmayın. Ona sözle birbirinize bağırdığınız gibi bağırmayın ki siz farkına varmadan amelleriniz boşa gldiverir.**» (Hucurat: 2) âyeti de teyid eder.

«Üçüncüsü, amellerinizi minnet ve eziyet ile boşa çıkarmayın. Nitekim Allahu taala, «**Onlar İslâma girdiklerini senin başına kakıyorlar. (Onlara) deki: «Müslümanlığınızı benim başıma kakmayın. Bilakis sizi imana muvaffak ettiği için size Allah minnet eder, eğer siz («İnandık» demenizde) sadık (insan)larsanız.**» (Hucurat: 17) buyurmuştur. Resulullah (sav)'a

1 — Ebu Hayyan, age. C. 8, S. 85.

taatları ile sitem etmeleri, yani Resulullah (sav)'a, «Biz Allah (cc)'a senin için taat ettik, sen olmasaydın taat etmezdik.» demeleri ihlâsa aykırıdır. Allahu taala yalnız kendisi için yapılan ibadeti kabul eder.» (2)

Amelin iptali hususunda çeşitli görüşler vardır.

Hasan-ı Basrî (ra)'ye göre, amelleri ibtal eden isyan ve büyük günahlardır.

Ata'ya göre, ameli ibtal eden şüphe (3) ve nifaktır. Bu görüş İbni Abbas (ra)'tan da rivayet edilmiştir.

İbni Abbas (ra), «Amel ibtal eden riya ve ibadeti halka duyurmaktır.» der.

Mukatil'e göre ise, ameli ibtal eden başa kakmadır.

Diğer bir görüşe göre ise yapılan ibadetin beğenilmesi ameli boşa çıkarır. Ateş odunu nasıl yakat tüketirse, yapılan ibadeti beğenmek de amelleri öyle yakar, yok eder.

Başka görüşe göre de, âyetteki «amel»den maksat, sadakalardır. Sadaka, verilen kişinin başına kakılırsa o, yok edilmiş olur.

Kurtubî: «Bu husustaki görüşlerin hepsi birbirine yakındır. Hasan-ı Basrî'nin görüşü ise hepsini toplamaktadır.» (4)

İkinci incelik : «Siz daha galip (ve kahir durumda) iken (düşmanları, zillet göstererek) sulha davet etmeyin.» âyetindedir. Müminler müşrik ve kafirlerden daha azizdirler. Çünkü Allah (cc)'a iman etmişlerdir. Nitekim Allahu taala, «Halbuki şeref, kuvvet ve galibiyet Allahındır, peygamberindir, müminlerindir.» buyurmuştur.

Bu âyeti şöyle de tefsir etmişlerdir: Siz Allah (cc)'ı müşrik ve kafirlerden daha iyi tanıyan ve bilenlersiniz.

Cessas da şöyle demiştir : «Siz müminler, Allah (cc) katında onlardan daha üstün ve evlasınız.»

Bütün tefsirler birbirine yakındır. Şu halde iman müminleri yüceltmektedir.

2 — Razi, age, C. 7, S. 552.

3 — Buradaki şüphe, Allah'a yapılan ibadetin sadıkane ve salihane olmaması, yani Allah'a ibadet edip etmemek hususunda düşülen şüphedir. (Çev.)

4 — Kurtubî, age, C. 16, S. 255.

Üçüncü incelik : Fahraddin Razi şöyle der: «Amellerinizi asla eksiltmez O.» âyeti Allah (cc)'ın müminlere bir vâdîdir. Zira Allahu taala, «Allah sizinle beraberdir.» âyetinde zaferin kendisine ait olduğuna işaret etmektedir. Buna göre akla şu gelebilir: Madem ki zafer Allah (cc)'ındır, benim itibar edilecek ne amelim vardır ki bana tazim edilsin? Buna Allahu taala sanki bu âyetiyle cevap vermektedir: Allahu taala size her hususta yardım eder. Size yardım ettiği için de amellerinizin sevabını eksiltmez. Size yardımsız olarak ferden yaptığınız bir ibadet gibi de sevabınızı verir.» (5)

Dördüncü incelik : «Allah sizinle beraberdir.» âyeti, insanları izzet ve şerefe davet ettiği gibi müminleri de maneviyatlarını yükselterek düşman karşısında zaaf göstermeden durmaya teşvik ediyor. Çünkü gerçek mümin zayıf ve zellî yaşamaya razı olmaz.

AYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : «Amellerinizi boşa çıkarmayın.» âyeti başlanılan ibadetin tamamlanmadan terkedilmesinin caiz olmadığına delalet eder.

Alimler bu hususta iki görüşe ayrılmışlardır :

İmam Şafii (ra) ve İmam Hanbel (ra)'e göre, başlanılan nafîle ibadetler tamamlanmadan terkedilebilir. Yalnız bu nafîle ibadet Hac ise terki caiz değildir, bunun tamamlanması farzdır. Başlanılan ibadet namaz ve oruç ise tamamlanması farz değil müstahaptır.

İmam Ebu Hanîfe (ra) ve İmam Malik (ra)'e göre, başlanılan nafîle ibadet yarıda bırakılamaz. Şayet yarıda bırakılırsa bu nafîle ibadetin kaza edilmesi vacibtir.

Şafii ve Hanbellilerin delilleri :

Bunlara göre başlanılan nafîle ibadet, şahsın kendiliğinden yaptığı tatavvu denilen farz ibadetler türünden bir ibadettir. Nafîle ibadete başlayan şahıs bunu kendi isteği ile yapmaktadır. Yani bu hususta kişi kendisinin amiridir. Kendi isteği ile başladığı bir amelî tamamlamadan bozduğu takdirde bilahare kaza etmesi vacib olsaydı, bu ibadetin vasfının değişik olması icabederdi. Yani tatavvu değil farz olurdu. Halbuki Allahu taala, «İyilik edenlere karşı (da muahhezeye) bir yol yoktur. Allah çok yârlıgayıcıdır, çok esirgeyicidir.» (Tövbe: 91) buyurmaktadır.

Mevzumuz âyete dayanarak, başlanılan nafilâ ibadetin tamamlanmasının farz olduğunu söyleyenlere karşı da şunları söylerler: Âyetteki **«Amellerinizi boşa çıkarmayın.»** ifadesinden maksat, farz olan ibadetlerin sevabını zayetmeyindir. Bu âyet, amellerin sevaplarının yok edilmesini yasaklamaktadır. O halde nafilâ bir ibadete başlayan kişi bunu yarıda bırakırsa, onun üzerine bir vebal yoktur. Çünkü yarıda bırakılan ibadet farz değildir. Âyetin lafzı herne kadar umumi ise de bunu farz ibadetlere tahsis etmek caizdir. Çünkü nafilâ ibadet tatavvudur. Kendiliğinden yapmak da muhayyerliği icabettirir. Dilerse yapar, dilemezse yapmaz.

Hanefî ve Malîkîlerin delîlleri :

«Amellerinizi boşa çıkarmayın.» âyeti, başlanılan nafilâ ibadetle terketmenin caiz olmadığına delalet etmektedir. Çünkü onu yarıda bırakmak, sevabını iptal etmektir. Halbuki Allahu taala amellerin boşa çıkarılmasını yasaklamıştır.

Hz. Ayşe'den şöyle rivayet edilmiştir: «Hafsa ile beraber nafilâ oruca niyet etmiştik. Bize beğendiğimiz bir yemek hediye edildi. Biz de yemeği yedik. Resulullah (sav) yanımıza gelince, tam da babasının kızı olan Hafsa benden önce, «Ben ve Ayşe nafilâ oruç tutuyorduk, bir yemek hediye edilince orucumuzu bozduk.» dedi. Resulullah (sav), «Bu orucun yerine bir gün tutun.» buyurdu.» (6)

Şafîî ve Hanbelîlerin, «Kişi kendinin amiridir.» sözüne karşılık da şöyle derler: İbadete başlamadan önce elbetteki bir günah yoktur. Fakat ibadete azmettikten sonra onu kendisine vacip hale getirmiştir. O halde kendi üzerine kendisinin vacib kıldığı ibadeti tamamlaması da vacibtir. Çünkü Allahu taala, «Ey iman edenler, bağlandığınız ahidleri yerine getirin.» (Maide: 1) buyurmuştur.

Âyet umumi bir mana ifade etmektedir. Yani hem farz, hem de nafilâ ibadeti içine almaktadır.

İkinci hüküm : Düşmanlarla sulh yapmak.

«Onun için (düşmana karşı) gevşek davranmayın. Siz daha galib (ve kahır durumda) iken (düşmanları, zillet göstererek) sulha davet etmeyin.» âyeti, müşrik ve kafirlerden sulh talep etmenin caiz olmadığına delalet eder. Ama kafirler çok kuvvetli ve sayı bakımından müslümanlara oranla

çok fazla olur ve İmam onlara karşı sükut ederek sulh yapmakta maslahat görürse anlaşma yapabilir. Nitekim Resulullah (sav), Kureyş kafirlerinin, müslümanların Mekke'ye girmelerine manî olarak sulh taleb etmeleri üzerine aralarında on sene geçerli olmak üzere Hudeybiye anlaşmasını yapmıştır. (7)

«Onun için (düşmana karşı) gevşek davranmayın. Siz daha galip (ve kahir durumda) iken (düşmanları, zillet göstererek) sulha davet etmeyin.» âyeti Resulullah (sav)'ın Mekke'ye sulhan değil zaferle gireceğine işaret etmektedir. Çünkü Allahu taala bu âyetle müşriklerle sulh yapmayı ona yasaklamıştır.

7 — Kurtubî, age, C. 18, S. 255. İbnî Cevzî, age, C. 7, S. 413. Cessas, age, C. 3, S. 393.

HABERLERİ TAHKİK ETMEK

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ
فَتَبَيَّنُوا أَن تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْحُوا عَلَى مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ
﴿٦﴾ وَاعْلَمُوا أَن فِيكُمْ رَسُولَ اللَّهِ لَوْ يُطِيعُكُمْ فِي كَثِيرٍ مِّنَ
الْأَمْرِ لَنَعْتُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ حَبَّبَ إِلَيْكُمُ الْإِيمَانَ وَزَيَّنَهُ فِي قُلُوبِكُمْ
وَكَرَّهَ إِلَيْكُمُ الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَ أُولَئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَ ﴿٧﴾
فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَنِعْمَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٨﴾ وَإِذْ طَائِفَتَانِ
مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلَحُوا بَيْنَهُمَا فَإِن بَغْتًا خِذَاهُمَا عَلَى الْآخَرَى
فَقَاتِلُوا آلِ بَنِي نَدِيٍّ حَتَّى تَفْزَى إِلَى أَمْرِ اللَّهِ فَإِن فَاءَتْ فَأَصْلَحُوا
بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَأَقْسِطُوا إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٩﴾
إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلَحُوا بَيْنَ أَخَوَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ
لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٠﴾

6 — Ey iman edenler, eğer bir fasık size bir haber getirirse onu tahkik edin. (Yoksa) bilmeyerek bir kavme sataşırsınız da yaptığınıza pişman kimseler olursunuz.

7 — Hem bilin ki içinde Allahın peygamberi vardır. Eğer o bir çok iş(ler)de size uysaydı muhakkak ki sıkıntıya uğrardınız. Fakat Allah size İmanı sevdirdi. Onu kalbinizde süsledi. Küfrü, fasıklığı, isyanı size çirkin gösterdi. İşte rüşdünü bulanlar da onların ta kendileridir.

8 — (Size küfrü, fasıklığı, isyanı çirkin göstermesi sırf) Allahtan bir fazl (ve kerem) ve nimet olmak içindir. Allah hakkıyla bilendir, yegane hüküm ve hikmet sahibidir.

9 — Eğer müminlerden iki zümre birbiriyle döğüşürse aralarını (bulup) barıştırın. Eğer onlardan biri diğerine karşı hala tecavüz ediyorsa siz, o tecavüz edenle Allahın emrine dönünceye kadar savaşın. Binnetice eğer (Allahın emrine) dönerse artık adalet(le hareket) edin. Allah şüphesiz ki adil olanı sever.

10 — Müminler ancak kardeşlerdir. O halde iki kardeşinizin arasını (bulup) barıştırın. Allahtan korkun. Taki esirgenesiniz.

(HUCURAT SURESİ)

AYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

فَاسِقٌ

(Fasıkun): Şeriat hududlarından çıkan. Fisk, Lisanü'l-Arab'ta şöyle tarif edilmiştir: Fisk, isyan ederek Allah (cc)'ın emrini terketmektir. Ragıp İsfahanî'ye göre fasık, iman ettikten sonra şeriatın bazı hükümlerini ihlal eden demektir.

نَبَأٌ

(Binebeln): Nebe, lügatta haber manasınadır.

Bazı lügatçılara göre ise, haber büyük ve önemli ise nebe denir, önemli olmayan habere nebe denilmez.

فَتَيَّيْنَا

(Fetebeyyenû): Tebeyyün kökünden gelir. Tebeyyün, beyanı taleb etmek demektir.

بِجَهَالَةٍ

(Bicehaletin): Cehalet, bilgisizlik.

نَادِمِينَ

(Nadimîn): Nedm kökünden gelen bir sıfattır.

Nedm ise bir olaydan dolayı kederlenmek ve ona düşmemeyi arzu etmektir. Pişmanlık.

لَعْنَتُمْ

(Laanittüm): Annet kökünden gelir. Annet, me-

şakkata düşmek demektir.

الرَّاشِدُونَ

(Errâşidûn): Raşid'in çoğuludur. Raşid, İnsanı

güzel şeye götüren demektir.

بَغَتْ

(Begat): Bağy kökünden gelen bir fiildir. Bağy, fe-

sat çıkarmak, zulüm ve azgınlıkta haddi tecavüz etmektir. Adil imamın taatından çıkanlara bağy fırka denir. «Yazık Ammar'a ki onu bağy fırka katledecektir.» hadisindeki kullanımı da bunu gösterir.

تَفَى

(Tefie) : Fey kökünden gelen bir fiildir. Fey, dön-

mek demektir. Buradaki anlamı taata dönmektir.

مُكْسِتِينَ

(Mukstîn): Aksate kökünden gelir, adiller demektir.

ÂYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI

Allahu taala müminlere hitabederek şöyle buyurmaktadır: Ey iman ile vasıflananlar, Allah (cc)'ın kitabını tasdik ettiniz, peygamberine inandınız ve yakinen bildiniz ki, Allah (cc)'ın peygamberinin getirdiği haktır. Çünkü getirdiğini Allah (cc)'tan getirmiştir. Her duyduğunuz haberi dinlemeyin. Her haber getireni tasdik etmeyin. Gelen haberli iyice tahkik edin. Çünkü mümin kardeşlerinize bir zarar verebilirsiniz. Doğruluğunu tahkik etmediğiniz haberden ötürü kardeşlerinize yapacağınız şeylerden ötürü pişman olursunuz. Fakat bu pişmanlık bir kıymet ifade etmez.

Ey müminler biliniz ki, aranızda tazim ve hürmete şayan olan Allah (cc)'ın elçisi vardır. O masumdur. Kendi heva ve arzusundan konuşmaz. Onu Allahu taala birçok gizli şeye muttali eder. Onu kendi görüşlerinize getirmeye çalışmayın. Eğer o, sizin işaret ettiğiniz şeylere icabet etse ve size uysa helak olursunuz. Şu var ki, Allahu taala kendi fazlıyla onu da sizi de korumuştur. Ona uyan müminlerin basiretlerini aydınlatmış, imanı onlara sevdirmiş ve küfrü, fısı ve isyanı çirkin göstermiş, onları hayır ve saadet yoluna iletmiştir.

Allahu taala yalan haberden doğacak düşmanlığı ve mukateleyi bildirerek, müminlere hitaben şöyle buyurmuştur: Ey müminler, mümin kardeşlerinizden iki zümreyi düşman ve döğüşüyor gördüğünüz zaman onların aralarını bulun. Onları Allahın hükümlerine davet edin. Eğer o fırkalardan birisi diğerine zulüm ve tecavüze devam eder, yeryüzünde fesat çıkarmayı arzu ederse o zaman siz, Allah (cc)'in hükmüne razı olana ve doğru yola gelene kadar o azgın fırka ile savaşın. Düşmanlık ve azgınlığı kökünden kaldırın. O azgın fırka savaştan vazgeçtiği zaman o iki fırkanın arasını adaletle bulun. Zira onlar sizin din kardeşlerinizdir. Müslümanlara vacib olan din kardeşlerinin arasını bulmaktır. Yoksa insanlar arasındaki düşmanlığı olduğu gibi bırakmak değil. Zira müminler İmanlarından ötürü ancak kardeşlerdir. Müminlerin kurtuluş ve saadet yolları da ancak iki düşmanın arasını düzeltmektir. Allah (cc)'tan sakınınız, emirlerine sınıksız sarılınız ki Allah (cc)'in rahmetine nail olasınız.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

1 — İmam Ahmed (ra), Haris bin Dırar el-Huzai'den şöyle rivayet eder: «Resulullah (sav)'a gittim. Beni İslâma davet etti. Davetini kabul ederek İslâma girdim. Beni zekat vermeye davet etti. Onu da kabul ettim. Resulullah (sav)'tan kavmime gidip onları İslâma davet etmek için izin istedim. «Kavminden İslâmı kabul edenlerin zekatlarını da toplayım. Siz bana bir elçi gönderirsiniz, topladığım zekatı ona teslim ederim.» Aralarında gönderilecek elçinin vaktini tayin ettiler.

Haris, kavminden müslüman olanların zekatını topladı. Tayin edilen vakitte elçiyi beklemeye başladı. Resulullah (sav) ona birisini gönderdi. Fakat gönderdiği adam gitmedi. Haris, Resulullah (sav)'ın hoşuna gitmeyen birşeyden dolayı elçiyi göndermediğini sandı. Bunun üzerine kavminin ulularını çağırarak onlara, Resulullah (sav) bana, topladığım zekatı almak üzere tayin edilmiş vakitte bir adam gönderecekti. Resulullah (sav) verdiği sözden dönmez. Ancak benden ona karşı bir fenalık vardır olmuş olmalı ki, elçiyi göndermedi. Benimle beraber Resulullah'a gelmiş misiniz?» dedi.

Halbuki Resulullah (sav) Velid bin Ukbe'yi Haris'e göndermişti. Velid bir miktar gittikten sonra korkarak geri dönmüş ve Resulullah (sav)'a gelerek, «Haris zekatı vermediği gibi beni de öldürmeye kalkıştı.» demişti. Bunun üzerine Resulullah (sav) Haris'in üzerine bir birlik göndermişti.

Haris ve arkadaşları Medine yakınlarında kendilerine gönderilen birlikle karşılaştılar. Haris onlara nereye gittiklerini sorunca, «Senin için ge-

hiyoz.» dediler. Niçin geldiklerini sorunca da, «Resulullah (sav) sana Velid bin Ukbe'yi gönderdi. Zekatı vermediğin gibi onu da öldürmeye kalkışmışsın.» cevabını verdiler. Haris, «Muhammedî hak peygamber olarak gönderen Allaha yemin ederim ki, kimseyi görmedim, bana zekat için de kimse gelmedi.» dedi.

Beraberce Resulullah (sav)'ın huzuruna vardılar. Resulullah (sav), «Sen zekat vermediğin gibi elçimi de öldürmeye kalkışmışsın.» dedi. Haris, «Hayır ya Resulullah, seni hak peygamber olarak gönderen Allah (cc)'a andolsun ki ne elçin geldi, ne de ben onu gördüm. Ben elçiniz gelmeyince, Allah (cc) ve Resulü bana gazab ettiler diyerek korkumdan buraya geldim.» dedi. Bunun üzerine, «**Ey iman edenler, eğer bir fasık size bir haber getirirse onu tahkik edin. (Yoksa) bilmeyerek...**» âyeti nazil oldu. (1)

Fahreddin Razi: «Müfessirlere göre bu âyet, Resulullah (sav)'ın Velid bin Ukbe'yi Beni Mustalık'ın zekatını alması için göndermesi hadisesi üzerine nazil olmuştur. Müfessirler bu görüşleriyle, bu âyet umumi olarak gelmiştir fakat nazil oluşu Velid bin Ukbe hadisesine raslamıştır demek istiyorlarsa doğrudur. Fakat bu âyet sırf Velid bin Ukbe hadisesiyle ilgili olarak nazil olmuştur diyorlarsa bu, zayıftır. Zira Velid, Beni Mustalık'a bir kötülük yapmayı kasdetmemiştir. İmam Ahmed (ra)'ın rivayetine göre, Velid kendisini bekleyen Haris ve cemaatinden korkarak geri dönmüştür. Onların kendisine bir fenalık yapacaklarından korkmuştur. İşte bunun için dönerek geri dönerek Resulullah'a, «Onlar zekatı vermediler, beni de öldüreceklerdi.» demiştir.»

İmam Razi sözlerine şöyle devam eder: «Bu âyetin Velid bin Ukbe hadisesi üzerine nazil olduğunu söyleyenlerin görüşlerinin zayıflığının bir delili de Allahu taalanın «Ben bu âyeti şu hadise için inzal ettim.» dememesidir. Bu hususta Resulullah (sav)'tan da bir rivayet varid olmamıştır. Gerçek olan şudur ki, bu âyet o hadisede nazil olmuştur. Fakat, bu, nüzul sebebi o hadisedir demek değildir. Bizim görüşümüzü doğrulayan sebeplerden birisi de Velid bin Ukbe'ye fasıklık yakıştırılmasıdır. Çünkü o, fasıklıktan uzaktır. Ancak, zannetmiştir ve zannında yanılmıştır. Zannında hata yapana da fasık denilemez. Nasıl fasık denilebilir ki, ekseri dinden çıkanlara fasık denilebilir. Zira Allahu taala, «Allah fasıklar güruhunu muvaffak etmez.» (Maide: 108), «Hani biz meleklere, «Adem için secde edin.» demiştik de İblisten başkası hemen secde etmişlerdi. O ise cinden olduğu için Rabbinin emrinden dışarı çıkmıştı.» (Kehf: 50) ve «Fasık olanların ba-

rinacağı yer ise ateştir.» (Secde: 20) buyurmuştur. Bu âyetler de gösteriyor ki, fasık diye tamamen dinden çıkmış olana denmektedir. Velid bin Ukbe ise dinden çıkmış değildir. Çünkü yalnızca yapmış olduğu zanda hata etmiştir.» (2)

2 — «Eğer müminlerden iki zümre birbiriyle doğuşurlerse aralarını (bulup) barıştırın.» âyetinin nüzul sebebinde aşağıdaki rivayetler vardır :

a) Buharî, Müslim, İbni Cerir ve diğerleri Enes (ra)'ten şöyle rivayet etmişlerdir: «Sahabe-i kiram Resulullah (sav)'a, «Sen Abdullah bin Ubey'e gitmez misin?» dediler. Resulullah (sav) eşeğine binerek sahabelerle birlikte gitti. Resulullah (sav) onun yanına varınca Abdullah bin Ubey, «Benden uzaklaş, Allah (cc)'a andolsun ki eşeğinin kokusu beni rahatsız etti.» dedi. Ensarilerden birisi, «Andolsun ki Resulullah (sav)'ın eşeğinin kokusu senden daha tatlıdır.» cevabını verdi. Abdullah bin Ubey'in kavminden birisi ensarinin bu sözüne kızdı. Ensariler de kendi adamlarını destekledi. Aralarında kavga çıktı. Birbirlerine elle, papuçla ve hurma dallarıyla vurmaya başladılar. Bunun üzerine bu âyet nazil oldu.» (3)

b) Buharî ve Müslim Üsame bin Zeyd (ra)'den şöyle rivayet etmişlerdir: «Resulullah (sav) eşeğine binerek hastalanan Sa'd bin Ubade (ra)'nin ziyaretine gitti. Yol güzargahında aralarında Abdullah bin Ubey ile Abdullah bin Revaha (ra)'nın da bulunduğu bir cemaat oturuyordu. Abdullah bin Ubey yüzünü abasıyla örterek, «Toz çıkarmayın.» dedi. Bunun üzerine Abdullah bin Revaha (ra), «Resulullah (sav)'ın eşeğinin kokusu senden daha güzeldir.» dedi. Her ikisinin akrabaları arasında kavga çıktı. Birbirlerine elle, papuç ve sopayla vurmaya başladılar. Bunun üzerine âyet nazil oldu.»

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Bu sureye «Hucurat» denildiği gibi «Ahlak» ve «Adab» suresi de denilir. Çünkü sure birçok güzel ahlakı beyan etmektedir. Bu surenin beş yerinde Allahu taala, «**Ey iman edenler**» hitabında bulunmaktadır. Her defasında da güzel ahlaktan birine işaret etmektedir. Bu yüksek adabı aşağıdaki fıkralarda arzedeceğiz :

1 — Resulullah (sav)'ın emirlerine itaat etmek vacibtir. O konuşup bir görüş beyan etmeden önce konuşmak, görüş beyan etmek yasaklanmıştır. Çünkü Allahu taala, «**Ey iman edenler, Allah ve Resulünün huzu-**

2 — Razi, age, C. 7, S. 589.

3 — Süyûtî, age, C. 6, S. 90.

runda (söz ve işte) öne geçmeyin. Allahtan korkun. Çünkü Allah hakkıyla işiten, (herşeyi) bilendir. (Hucurat: 1) buyurmuştur.

2 — Resulullah (sav)'a karşı hürmet ve saygıda bulunmak farzdır. O'nun huzurunda yüksek sesle konuşmamalıdır. (4) Zira Allahu taala, «Ey iman edenler, seslerinizi peygamberin sesinden yüksek çıkarmayın. Ona sözle birbirinize bağirdiğiniz gibi bağırmayın ki siz farkına varmadan amel-leriniz boşa gidişir.» (Hucurat: 2) buyurmuştur.

3 — Haberlerin sıhhati hususunda tahkikat yapmak lazımdır. Bozguncu ve fasık kimselerin sözlerine itimad edilmemelidir. Zira Allahu taala, «Ey iman edenler, eğer bir fasık size bir haber getirirse onu tahkik edin.» (Hucurat: 6) buyurmuştur.

4 — Halkı maskaraya almak ve insanlara küçük düşürücü isim ve lakaplar takmak yasaktır. Çünkü Allahu taala, «Ey iman edenler, bir kavim dilşer bir kavim ile alay etmesin. Olur ki (alay edilenler Allah indinde) kendilerinden daha hayırlıdır. Kadınlar da kadınları (eğlenceye almasın) Olur ki onlar (eğlenceye alınanlar) kendilerinden daha hayırlıdır. (Kendi) kendinizi ayıplamayın. Birbirinizi kötü lakaplarla çağırmayın. İmandan sonra fasıklık ne kötü addır.» (Hucurat: 11) buyurmuştur.

5 — Gıybet, suizan, tecessüs ve benzeri kötü huylar yasaktır. Zira Allahu taala, «Ey iman edenler, zannın bin çoğundan kaçının. Çünkü bazı zan (vardır ki) günahdır. Birbirinizin kusurunu araştırmayın. Kiminiz de kiminizi arkasından çekirtmesin. Sizden her hangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz. Allahtan korkun. Çünkü Allah tövbeleri kabul edendir, çok esirgeyicidir.» (Hucurat: 12) buyurmuştur.

Yalnızca onsekiz âyetten meydana gelen bu sure birçok ahlak ve adabı biraraya toplamıştır. Bundan ötürü bu sureye Ahlak ve Adab suresi de denmektedir. Bu sure Allah (cc)'a, Peygamber (sav)'e, nefsine, müminlere ve umuma karşı gösterilecek edebi ihtiva etmektedir. Bunları da saydığımız sıra ile beyan etmiştir.

İkinci incelik : «Ey iman edenler» hitabı muhatabları, gelecek olan emir ve hükümlerin ehemmiyeti hususunda uyarmaktadır. Muhatabları

4 — Şimdi de ziyaretine gidilince ziyaret adabından olan selam ve dua çok alçak bir sesle yapılmalıdır. Çünkü peygamberlerin hayatları ile mematları arasında bir fark yoktur. Hayatlarında gösterilen saygı daha sonra da aynen gösterilmelidir. (Çev.)

iman ile vasıflandırmak, gelen emirlerin aynen yerine getirilmesini, ihla etmekten kaçınılmasını bildirmek anlamına gelmektedir. (5)

Üçüncü incelik : Ayetteki, «...Eğer bir fasık size bir haber getirirse» ifadesi, müminlerin her zaman uyanık olmalarını ve duydukları her haberi, kaynağını araştırmadan kabul etmemelerini bildirmektedir. Âyette «fasık» kelimesinin nekire olarak kullanılması ve âyetin «eğer» kelimesi ile başlaması, böyle haberlerin nadir görüleceğine işaret etmektedir. Buna göre âyetin manası, «Müminlerin asıl vasıfları doğru sözlülüktür. Eğer müminler arasından bir fasık çıkarsa onun haberini tahkik edin.» olur. Resulullah (sav) ve ashabı ahlaken öylesine yücelmişlerdi ki, kimse onlara böyle yalan haber vermeye cesaret edemezdi. (6)

Dördüncü incelik : «Hem bilin ki içinizde Allahın peygamberi vardır.» âyetinin tefsirinde Fahreddin Razi şöyle der: «Benim tercihimе göre, Allahu taala «Ey iman edenler, eğer bir fasık size bir haber getirirse onu tahkik edin. (Yoksa) bilmeyerek bir kavme sataşırsanız da yaptığınıza pişman kimseler olursunuz.» âyetinin peşine «Hem bilin ki içinizde Allahın peygamberi vardır.» âyetini inzal buyurarak kullarına sanki şöyle demektedir: «Ey kullarım, sizin için herhangi bir müşkilin hallinde Resulullah (sav) aranızdadır. Ondan sorunuz. Çünkü o bilir. Hiçkimsenin sözüne de uymaz. Onda zulüm olmadığı gibi, yalana da inanmaz. Çünkü o, sizin görüşlerinize itimad etmez. O ancak Allah'tan gelen vahye itimad eder.» (7)

Beşinci incelik : «Eğer o birçok iş(ler)de size uysaydı...» ifadesi, sahâbilerin Resulullah (sav)'ın kendilerine uymalarını istediklerine işaret etmektedir. Âyetteki bu farazî tabir, Resulullah (sav)'ın onlara değil, onların Resulullah (sav)'a uymaları gerektiğini ifade eder. «Sıkıntıya uğradınız» ifadesi de Resulullahı kendi görüşlerine getirmelerinde büyük mahzurlar olduğuna delalet etmektedir. Öyleyse sanki Allahu taala onlara, «Ey iman edenler, eğer bir fasık bir haber getirirse o haberi tahkik edin. Siz o haberin doğruluğunu araştırmadan Resulullah (sav)'ı da kendi görüşlerine getirmek isteyenler —ki onlar hem kendilerini, hem diğerlerini sıkıntıya düşürürler— gibi olmayın. Resulullah (sav)'ın kıymetini bilin ve böylesi hatalardan kaçının.» buyurmaktadır. (8)

Altıncı incelik : «İşte rüşdünü bulanlar da onların ta kendileridir.» âyeti önceki âyetlerde olduğu gibi «siz» hitabıyla gelmeyerek haber ifa-

5 — Ebussuud, age, C. 7, S. 581 (Razi tefsiri kenarında).

6 — Alusi, age, C. 26, S. 145'ten özetle.

7 — F. Razi, age, C. 7, S. 592.

8 — Alusi, age, C. 26, S. 148'den özetle.

desiyle gelmiştir. Bu, Allah (sav)'ın İmanı sevdirdiği ve kalblerinde süslediği, küfrü, fasıklığı, isyanı çirkin gösterdiği kişilerin manevî bakımdan en üstün dereceye erenler olduğunu bildirmektedir. Bu dereceye ermeleri de yalnız Allah (cc)'ın fazl ve keremi ile dir.

Yedinci incelik : Fahreddin Razi : «Eğer müminlerden iki zümre birbiriyle doğuşurlerse...» âyetinde «sizden» değil de «müminlerden» denilmesindeki hikmet, böyle bir fitnenin müminler arasında çok çirkin olduğunu göstermektedir. Birkaç kölesi olan bir efendinin içlerinden en azgın olanına, «Şu işi yapanlara mani ol.» demesi onu en güzel şekilde o çirkin şeyden alıkoymak demektir. Bu âyette de Allahu taala, «Siz yapmazsınız, eğer müminler yaparsa mani olun.» şeklinde dolaylı bir ifade kullanmıştır.

Sekizinci incelik : «Müminler ancak kardeşler.» âyeti müminlerin birbirine karşı öz kardeş gibi şefkat göstermelerinin ve yardım etmelerinin vacib olduğuna delalet eder. Çünkü müminler İslâmî noktadan kardeşler. İman ve İslâm kardeşliği, ana-baba kardeşliğinden daha kuvvetlidir. Bir müslüman Arap şairi bu hususu şöyle dile getirmiştir: «Araplar Kays ve Temimle iftihar ettikleri zaman ben «Babam İslâmdır» derim. İslâmdan başka baba tanımam.»

Faydalı bir uyarı :

Alimlerin birisinden sahâbiler arasındaki savaş ve ihtilaflar sorulunca, «O bir kan idi ki Allahu taala bizim elimizi o kana bulaştırmadı. Biz dilimizi de onunla kirlitemeyelim. Sahâbilerin arasında cereyan eden olaylar Yusuf aleyhisselam ile kardeşleri arasında cereyan eden hadiseler gibidir.» cevabını vermiştir.

Hasan-ı Basrî (ra) de şöyle demiştir: «O, bizim olmadığımız, Resulullah (sav)'ın ashabının bulunduğu bir kıtadır. Onlar dinî bizden daha iyi biliyorlardı. Biz bilemeyiz. Onlar birleştiler biz de onlara uyduk.»

Haris Muhasibî de aynı soruya şu cevabı vermiştir: «Ben de Hasan-ı Basrî (ra)'nın dediği gibi derim. Biz bir görüş ortaya atamayız. Kesinlikle biliriz ki, onların ihtilafları ictihadlarından doğmuştur ve bu ictihadlarından maksat da yalnız Allah (cc) rızası idi.»

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Adil bir adamın haberi kabul edilir mi?

Allimler, adil bir adamın getirdiği haberin kabul edileceğini, «...Eğer bir fasık size bir haber getirirse onu tahkik edin.» âyetine dayanarak iki vecihle isbat etmişlerdir.

Birincisi, Allahu taala fasıkın getirdiği haber hususunda tahkiki emretmiştir. Eğer adil kimsenin haberi kabul edilmeyecek olsaydı, âyetteki tahkik emri tahsis edilmezdi. Zira o zaman hem adilin, hem de fasıkın haberinin reddedilmesi gerekirdi. Fasıkın getirdiği haberin tahkikini emreden âyet, adil kimsenin getireceği haberin kabul edileceğine delalet etmektedir.

İkincisi, fasıkın haberinin reddindeki illet tıştır. Çünkü haber insanda bir emanettir. Fısk ise emaneti ıbtal eder. İlet olan fısk olmadığına göre, adil kimsenin haberi reddedilemez.

Adalet veya fıskını bilmediğimiz kimsenin haberine gelince, Hanefi fakahası, onun getirdiği haberin kabul edileceği görüşündedirler. Çünkü âyetteki tahkik emri yalnız fasıklar içindir. Fasık olmayınca tahkike de lüzum kalmaz, haberi kabul edilir. Çünkü müminlerde asıl olan adalettir.

Hanefilerin delilleri, müminlerdeki temel vasfın adalet olduğu kabulüdür.

Bazı fakihlere göre ise, durumu mechul olan kişinin haberi ancak tahkik edildikten sonra kabul edilebilir.

İkinci hüküm : Şehadet ve rivayette sahabilerin adaletini araştırmak vacib midir?

Bazı alimler bu âyete dayanarak sahabilerin içinde de adil olmayanların bulunduğuna hükmetmişlerdir. Zira Allahu taala Velid bin Ukbe'ye «fasık» vasfını vermiştir. Çünkü âyet onun hakkında nazil olmuştur. Âyetin nüzul sebebi âyetin umumi ifadesinden istisna edilemez. Halbuki onun sahabi olduğunda ittifak edilmiştir. Allahu taala onun haberinin tahkik edilmesini emretmiştir. O zaman şehadet ve rivayetlerinde sahabilerin de adaletini araştırmak lazımdır.

Bu meselede alimlerin çok değişik görüşleri vardır. Bunları özetle aşağıya alıyoruz.

1 — Sahabilerin hepsi adildir. Şehadet ve rivayetlerinde onların adaletleri araştırılmaz. Selef ve halef ulemanın cumhuru bu görüştedir.

2 — Şehadet ve rivayetlerinde sahabilerin de diğer insanlar gibi adaletlerini araştırmak lazımdır. Ancak Hz. Ebubekir ve Ömer (ra) gibi adaletleri kesin olan sahabilerin adaletleri araştırılmaz.

3 — Sahabiler Hz. Osman devrine kadar adildiler. Ancak onun şehadetinden sonra onların da adaletlerinin araştırılması lazımdır.

4 — Sahabilerin hepsi adıldır. Yalnız Hz. Ali'ye karşı huruc ederek savaşımlar haric. Çünkü onlar hak imama karşı çıktıkları için fasık olmuşlardır. Bu Mutezilenin görüşüdür.

Tercih edilen ve sahih olan görüş, selef ve halef ulemanın cumhurun görüşüdür. Çünkü sahabiler Resulullah (sav) ile sohbetinde bulunduklarından hepsi adıldır. Allahu taala Kur'an-ı kerimde onları sena etmiştir. Onlar hakkında «Böylece sizi vasat (orta) bir ümmet yapmışızdır, insanlara karşı (hakikatin) şahitleri) olasınız, bu peygamber de sizin üzerinize tam bir şahit olsun diye.» (Bakara: 143) ve «Siz insanlar için (insanlığın faydası için gaybdan, yahut levhi mahfuzdan seçilip) çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten vazgeçirmeye çalışırsınız. (Çünkü) Allaha inanıyorsunuz.» (Al-i İmran: 110) ve «Muhammed Allahın resulüdür. Onun maiyetinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rüku ediciler, secde ediciler olarak görürsün. Onlar Allah'tan fazl ve rıza isterler. Secde izinden nişanları yüzlerindedir.» (Fetih: 29) ve «Allah dedi (diyecek) ki: «Bu (gün) doğru söyleyenlerin sadakatları kendilerine faide vereceği bir gündür. Altından ırmaklar akan cennetler —ki orada ebedî ve daimi katıcıdır— onlarındır. Allah kendilerinden razı olmuştur, kendileri de O'ndan razı olmuşlardır ve işte bu en büyük kurtuluş ve saadettir.» (Maide: 119) ve «...Onlar Allah'tan fazl ve hoşnutluk ararlar ve Allaha ve peygamberine (mallarıyla, canlarıyla) yardım ederlerken yurtlarından ve mallarından (mahrum edilerek) çıkarılmışlardır. İşte bunlar sadıkların ta kendileridir.» (Haşr: 8) buyurulmuştur. Sahabiler hakkında nazil olan daha birçok âyet vardır. Bu âyetlerin hepsinde de sahabiler methedilmektedir.

Sahabilerin peygamberden sonra halkın efdali olduğunu bildiren hadisler de vardır. Kısa olarak sahabilerin faziletlerini beyan eden bazı hadisleri aşağıya aktarıyoruz :

1 — «En hayırlı nesil benim neslimdir. Sonra, ondan sonra gelenler, sonra da onlardan sonra gelenlerdir.» (9)

2 — «Ashabıma sövmeyin. Nefsimi kudret elinde tutan Allah (cc)'a yemin ederim ki sizden biriniz Uhud Dağı kadar altın infak etse yine de sahabilerden birinin infak ettiği bir avuçun sevabına nail olamaz.» (10)

3 — «Ashabım hakkında Allah (cc)'tan sakınınız. Benden sonra onları hedef almayınız. Her kim onları severse ben de onu severim. Her kim

9 — Buharî, Müslim, Tirmizî, Nesai.

10 — Buharî, Müslim, Tirmizî, Ebu Davud.

onlara buğz ederse ben de onlara buğz ederim. Her kim onlara eza ederse bana eza eder. Bana eza eden de Allah (cc)'a eza etmiştir.» (11)

Sahabilerin diğer insanlardan efdaliyeti ve adaleti hususunda Kur'an ve sünnetten benzeri daha birçok nas varid olmuştur. Sahabilerin bazılarından bazı muhalefetler vaki olmuşsa da biz bunlardan dolayı onların fasık olduklarına hükmedemeyiz. Çünkü onlar bir günah işleseler bile onu devam ettirmezlerdi. Tövbe eden insandan fısk gider, adalet gelir. Mesele, Maiz el-Eslemî zina işlemiş fakat arkasından Resulullah (sav)'a gelerek suçunu itiraf ederek recmedilmiştir. Maiz'in defninden sonra Resulullah (sav), «Allah (cc)'a andolsun ki Maiz öyle bir tevbe etti ki, yapmış olduğu tövbe ümmet arasında taksim edilse hepsine yeter.» buyurmuştur.

Sahabiler hakkındaki, «Onlar masum değillerdir, bu sebeble günah işlemişlerdir ve adil değillerdir.» görüşüne gelince, bu zayıf bir görüştür. Zira şehadeti ve rivayeti reddolunan fasık, işlemiş olduğu günahı devam ettirendir. Sahabiler içinde ise günahıta ısrar eden yoktur.

Âyetin nüzul sebebinde Fahreddin Razi'den yapılan nakilden de anlaşılacağı üzere bu âyet hasseten Velid bin Ukbe için nazil olmamıştır. Bu âyet umumi olarak fasıklar için nazil olmuş ancak nüzulü Velid bin Ukbe hadisesine raslamıştır. (12)

Üçüncü hüküm : Fasık ve bid'ad ehlinin şehadeti kabul edilir mi?

Alimler, «...Eğer bir fasık size bir haber getirirse onu tahkik edin.» âyetine dayanarak fasıkın şehadetinin kabul edilmeyeceğinde ittifak etmişlerdir. Fasıkın şehadeti kabul edilmediği gibi rivayeti de kabul edilemez. Çünkü rivayet Resulullah (sav)'tan emanet ve dinin temelidir. Fısk ise emaneti bozar. Fasıkın Resulullah (sav)'a yalan isnad etmesi de kuvvetle muhtemeldir.

Kurtubî şöyle der: «Fıskı tesbit edilen kimsenin haberlerdeki sözleri geçersiz olur. Çünkü haber emanettir. Fısk ise onun ibtalının karinesidir.» (13)

Cessas : «Âyetteki, «**tahkik edin**» ifadesi, fasıkın şehadetinin kabul edilmesinin yasaklandığını gösterir. Çünkü şehadet bildiğini haber vermektir. Fasıkın şehadeti kabul edilmediği gibi diğer hususlardaki haberleri

11 — Tirmizi.

12 — Kurtubi, age, C. 16, S. 312.

13 — Kurtubi, age, C. 16, S. 316

de kabul edilemez. Onun Resulullah (sav)'tan rivayet ettiği hadisler de makbul değildir. Fasıkın şer'î bir hükmün isbatı için getirdiği haber de kabul edilemez. Hülâsa, dîn ile ilgili herhangi bir mevzuda onun getireceği haber muteber değildir.» (14)

Alimler, fasıkın muemalat ve herhangi bir kişinin aleyhindeki şehadeti haricindeki haberleri âyetin hükmünden istisna ederek kabul edileceğine hükmetmişlerdir. Fasıkın kabul edilebilecek haberleri şunlardır :

1 — Kendi nefsi aleyhinde ikrar ettiği haberler. Mesela, «Falan kişinin bende şu kadar parası vardır.» demesi gibi. Çünkü burada başkası için kendisi üzerinde bir hak isnad etmiş olmaktadır. Bunda da adalet şart değildir. Böyle bir haber kafirlerden de kabul edilir.

2 — Hediye ve vekalet mevzuundaki sözleri. Mesela, birisine birşey getirerek, «Bunu sana filan hediye etti.» demesi gibi. Bu husustaki sözü kabul edildiği gibi hediyesi de kabul edilir. Ayrıca bir başkası fasıkı birşeyin satışına vekil ettiği zaman sözleri kabul edilir. O malın ondan alınması caizdir.

3 — İçeri girme izni istenmesi halinde söylediği sözler. Mesela, birisi evine girmek için fasıktan izin istese, fasık da ona izin verse bu sözü kabul edilir. Çünkü burada adalet şart değildir. Buna benzer muemalatta, bir diğərinin aleyhindeki şehadeti haricindeki haberleri de kabul edilir.

Alimler fasıkın nikahtaki velayeti hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir. İmam Şafii'ye göre fasık bir kişi nikah velisi olamaz. Çünkü fasık olduğundan velayet yaptığı kişiye nikahta zarar vermesi muhtemeldir.

İmam Ebu Hanife (ra) ile İmam Malik (ra)'e göre ise, kendi malına velayet yaptığı için adil kişiler gibi evlenecek erkek veya kıza veli de olabilir. Çünkü onun namusuna karşı gayretli tamdır. Ehlinin namusunu korur. Malını sarfederken kıymetini biliyorsa kendi ehlinin birisini evlendirmek de onun velisi olur.

Bid'ad ehline gelince, bunlar —cebriye ve kaderiye gibi nasları kendi görüşlerine göre tevil ettikleri için— itikadlarından ötürü fasıktırlar. Bu sebeble İmam Şafii gibi bazı usul alimleri onların hem şehadetlerini, hem de rivayetlerini reddederler.

Diğəer bazı alimlere göre ise bid'ad ehlinin hem şehadeti, hem de rivayeti makbuldür.

Hanefiler ise, şehadet ile rivayeti birbirinden ayırarak, bid'ad ehlinin şehadetinin kabul edileceğine, Peygamberden yaptığı rivayetin ise kabul edilemeyeceğine hükmetmişlerdir. Çünkü dinde bid'ad çıkarmanın kendi hevası uyması ve halkı da kendi hevası istikametinde dine davet etmesi muhtemeldir. Bu yüzden onun dinî mevzularda yapmış olduğu rivayetler reddedilir. Herhangi birisi hakkındaki lehte veya aleyhte şehadeti ise kabul edilir. Çünkü onun kendi görüşüne davetli nakille olabilir. Bu yüzden nakledeceği rivayete itibar edilemez. Fakih ve muhaddislerin cumhurunun görüşü de budur.

Dördüncü hüküm : Fasıkın velayeti sahih midir?

İbnü'l-Arabî: «Şafiilere göre fasıkın imameti sahihtir. Fasıkın bir parça mal hakkındaki şehadeti kabul edilmezken nasıl olur da ona koca bir mülk teslim edilir? Şafiilerin görüşünün dayandığı temel şudur: Halka namaz kıldıran bid'ad ehli fasık vali veya imamların yerinden uzaklaştırılması ve namazın terkedilmesi mümkün olmadığına göre, dinî bozuk olduğu halde zaruri olarak onun arkasında namaz kılınır. Hz. Osman'ın dediği gibi, halkın yapacağı en güzel şey namazdır. Öyleyse onlar namaz kılıyorlarsa arkasında namaz kıl. Eğer namazları usulüne uygun kılmıyorlarsa onlardan kaçın.

«Bir kısım insan takiyye yaparak onların arkasında namaz kılar, fakat sonra namazlarını iade ederler. Bir kısım insan da namazlarını iade etmezler. Bana göre namazın iade edilmesi farzdır. İnsanın razı olmadığı bir imamın arkasında namaz kılmayı terketmesi uygun değildir. Ancak kılınan namazın gizlice iade edilmesi lazımdır. Fasık valilerin infaz ettiklerinden hakka uygun olanlar kabul edilir, hakka uygun olmayanlar reddedilir. Başkalarının sözlerine aldanmayın. Bu hususta çok laf edilir, fakat hak açıktır.» (15)

Beşinci hüküm : İmama karşı isyan edenlerin öldürülmesi farz mıdır?

Allimlerin cumhuru, İmama karşı isyan edenlerle (bağy fırkası ile) savaşmanın farz olduğuna hükmetmiştir. Yalnız şu var ki, onlar önce sulha davet edilir. Ara bulunmaya çalışılır. Şayet sulha yanaşmaz, isyana devam ederlerse, «Eğer müminlerden iki zümre birbiriyle doğuşürlerse aralarını (bulup) barıştırın. Eğer onlardan biri diğerine karşı hala tecavüz ediyorsa

siz, o tecavüz edenle Allahın emrine dönünceye kadar savaşın.» âyetine istinaden onlarla savaşmak farzdır.

İlim iddiasındaki bazı kişilere göre ise müminlerden İmama karşı isyan edenlerle savaşmak caiz değildir. Bunlar Resulullah (sav)'ın, «Müminle sövmek fık, müminle savaşmak küfürdür.» (16) hadisine istinad etmektedirler. Halbuki bu hadis onların iddialarına asla bir delil olamaz. Çünkü Kur'an müminlerden İmama karşı isyan eden bağı fırka ile savaşmayı, onları öldürmeyi emreder. Bu hadise dayanılarak Allahın hükümlerinden biri nasıl ibtal edilebilir?

Kurtubî: «Eğer onlardan biri diğerine karşı hala tecavüz ediyorsa siz, o tecavüz edenle Allahın emrine dönünceye kadar savaşın.» âyeti müminlerle savaşılamayacağını iddia edenlerin görüşlerinin yanlış ve fâsit olduğuna delalet eder. Eğer asi bir müminle savaşmak küfür olsaydı Allah (cc) âyette küfrü emretmiş olurdu. Halbuki Allahu taala küfrü emretmekten münezzehtir. Hz. Ebubekir İslâmın herşeyini kabul ettiği halde yalnız zekatını vermeyenlerle savaşmış ve İslâmdan yüz çevirenlere uyulmamasını emretmiştir. Fakat bunun yanında onların mallarının kafirlerin malları gibi helal olduğuna da hükmetmemiştir.» (17)

Taberî: «Eğer müslümanlar arasında çıkan ihtilafa karışmamak, evinde oturmak vacib olsaydı, hiçbir had uygulanamaz ve hiçbir batıl ortadan kaldırılamazdı. Bu tavır, nifak ehlinin ve fasıkların Allah (cc)'ın haram kıldığı müslüman mallarına ve kadınlarına tecavüz etmelerine yolaçar. Çünkü böyle bir halde müslümanlar parça parça olur, fasıklara karşı direnme güçlerini kaybederler. Bu da Resulullah (sav)'ın, «Sefihlerinizi terbiye için cezalandırın.» hadisine muhalif hareket etmektir.» (18)

Cumhurun delilleri :

Cumhur, bağı fırka ile savaşmanın farz olduğuna birkaç delille isbat ederler. Bunları özetle aşağıya alıyoruz.

1 — «Eğer onlardan biri diğerine karşı hala tecavüz ediyorsa siz, o tecavüz edenle Allahın emrine dönünceye kadar savaşın.» âyeti.

2 — «Ahir zamanda öyle bir kavim çıkar ki genç ve sefihtirler. Onlar hadisleri okurlar, Kur'an-ı da güzel okurlar. Fakat imanları gırtlakla-

16 — Buhari, Müslim, Tirmizi ve Nesai.

17 — Kurtubî, age, C. 16, S. 317.

18 — Kurtubî, age, C. 16, S. 317 (Taberî'den naklen).

rından aşağıya geçmez. Onlar okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar. Onları nerede rastlarsanız öldürün. Onları öldürmekte Allah (cc) katında kıyamete kadar sevap vardır.» hadisl. (19)

3 — «Ümmetim arasında gelecek çok ihtilaflar ve fırkalar çıkacaktır. Bunlardan bir kavmin sözleri çok güzel, amelleri çok kötü olacak. Onlar okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkacaklar. Onlar ok tekrar yaya dönene kadar bir daha da dine dönmeyeceklerdir. Onlar yaratılmışın en şerlileridir. Onların öldürdüğüne de, onları öldürene de müjdeler olsun.» Onların alametleri sorulunca da, «Başlarını tıraş etmeleridir.» buyurdu. (20)

4 — Resulullah (sav) Ammar bin Yaser (ra) hakkında, «Onu bağı fırkası öldürecektir.» buyurmuştur.

Bu âyet ve hadisler bağı fırka ve benzerleriyle Allahın emrine dönüşmeye kadar savaşmanın farz olduğuna delalet etmektedir.

Cessas : «Eğer kılıçtan başka hiçbir şey onları yola getiremiyorsa, bağı fırka ile savaşma hususunda Resulullah (sav)'ın ashabından hiçbirisi muhalefet etmemiştir. Biliniyor ki sahabe-i kiram Haricilerle savaştilar. Eğer savaşı vacib görmeselerdi evlerinde otururlardı. O zaman da hariciler onları öldürür, çocuk ve kadınlarını esir alırlardı.

«Sahabilerin bir kısmının Hz. Ali ile birlikte savaşmadıkları öne sürülebilir. Sa'd bin Ebi Vakkas (ra), Üsame bin Zeyd (ra) ve Abdullah bin Ömer (ra) da bunlardandır. Bunlar oturmamışlar, fakat Hz. Ali'ye karşı isyan eden fırkayı bağı kabul etmemişler veya Hz. Ali'nin ordusunun onlara yeteceğini bildikleri için savaşa katılmamışlardır. Çünkü onlar Haricilerin savaşına da katılmamışlardır. Halbuki Haricilerle savaşmanın farz olduğunu biliyorlardı, Ancak Haricilerle savaşanların kafi sayıda olduklarını gördükleri için bilfiil savaşa katılmamışlardır. Eğer Haricilerle savaşanlar kafi miktarda olmasalardı, bunlar da elbette savaşa katılırlardı.» (21)

Altıncı hüküm : Bağı fırkanın malları ganimet midir, yoksa sulhtan sonra onlara lade mi edilir?

1 — İmam Muhammed (ra)'e göre bağı fırkanın malı ganimet olmaz. Ancak onlardan geri kalan at ve silah gibi savaş malzemesi onlara karşı kullanılabilir. Fakat savaş bittikten sonra onların silah ve malları lade edilir.

19 — Buhari, Müslim, Ebu Davud, Nesai.

20 — Kütüb-i Sitte (Tirmizî hariç), Cessas, age, C. 3, S. 400.

21 — Cessas, age, C. 3, S. 401.

2 — İmam Ebu Yusuf (ra)'a göre, bağı fırkanın elinde bulunan silah ve malın tamamı ganimettir. Müslümanlar arasında humus hesabına göre taksim edilir.

3 — İmam Malik (ra)'e göre, bağı fırkanın malları ganimet, çocuk ve kadınları esir edilemez. İmam Şafil de bu görüştedir.

İmam Ebu Yusuf'un delili :

Bağı fırka asi oldukları için şer'i hududları tecavüz etmişlerdir. Onların malları müslümanlar arasında ganimet olarak dağıtılır.

Cumhurun delilleri :

Bağı fırkanın İmama karşı isyanı onlarla savaşı helal kılar. Onların çocuklarını helal kılmaz. Çünkü onlar kafir değildir. Onlar yalnızca İmama karşı asi olan mümin veya İmanın taatından çıkmış fasık müminlerdir. Onlarla savaşma emri de onları tekrar müminlerin safına döndürmek içindir. Yoksa kafir oldukları için değildir.

Cumhurun delillerinden biri de İbni Abbas (ra)'tan rivayet edilen şu hadistir: «Hariciler Hz. Ali'ye isyan ettikleri zaman, Hz. Ali onlara, «Siz anneniz olan Ayşe'ye mi sövüyorsunuz? Siz başka kadınlardan size helal olan şeylerin ondan da mı helal olmasını istiyorsunuz. Şayet böyle birşey yaparsanız kafir olursunuz.» dedi.» (22)

Abdullah bin Ömer (ra) de Resulullah (sav)'tan şöyle rivayet etmiştir: «Resulullah (sav) Abdullah bin Ömer (ra)'e, «Bu ümmetten isyan edip İmama karşı çıkanların hükmünü biliyor musun?» diye sordu. Abdullah bin Ömer (ra), «Allah ve Resulü daha iyi bilir.» cevabını verdi. Bunun üzerine Resulullah (sav), «Onların yaralılarına dokunulmaz, esirleri öldürülmez, kaçanının peşinden gidilmez, malları da ganimet olarak taksim edilmaz.» buyurdu.» (23)

Kurtubî: «Bize göre itimad edilecek olan sahabe-i kiramin bağılere karşı tavır ve hareketleridir. Onlar bağılerle savaşlarında kaçanların peşinden gitmemiş, yaralıları saldırmamış, esirlerini öldürmemiş, kadın ve çocuklarını köle edip satmamış, mallarını da ganimet olarak taksim etmemişlerdir. Bizim önderlerimiz de ancak ve ancak sahabe-i kiramdır.» (24)

22 — Cessas, age, C. 3, S. 402.

23 — Kurtubî, age, C. 16, S. 320.

24 — Kurtubî, age, C. 16, S. 320.

Sahih olan cumhurun görüşüdür. Çünkü bağiler kafir değildir. Bu yüzden kadın ve çocukları esir edilemez, malları taksim edilemez. Eğer malları ganimet sayılır, kadın ve çocukları köle edilip satılırsa, onlar isyana teşvik edilmiş olunur. Onları tekrar müslümanların safına döndürmek de mümkün değildir.

En doğrusunu Allah (cc) bilir.

Ashab-ı kiram arasında vaki olan ihtilaflar etrafında faydalı ve mühim bir uyarı :

Kurtubî: «Sahabilerden herhangi birine kat'i bir hata isnad etmek caiz değildir. Çünkü onlar yaptıklarının hepsinde ictihad etmişler ve yalnız Allah (cc)'in rızasını talep etmişlerdir. Onlar bizim İmamlarımızdır. Onlar arasında cereyan eden hadiseler hakkında dilimizi tutmalı ve onları zikrettiğimizde en güzel şekilde anmalıyız. Zira onlar Resulullah (sav)'ın sohbetinde bulunmuşlardır ve Resulullah (sav) onlara sövmeyi yasaklamıştır.

«Allahu taala da onlara mağfiret etmiş ve «Allah dedi (diyecek) ki: «Bu (gün) doğru söyleyenlerin sadakatları kendilerine faide vereceği bir gündür. Altından ırmaklar akan cennetler —ki orada ebedî ve daimî kalıcıdır— onlarındır. Allah kendilerinden razı olmuştur, kendileri de ondan razı olmuşlardır ve işte bu en büyük kurtuluş ve saadettir.» (Maide: 119) âyetle onlardan razı olduğunu haber vermiştir.

«Resulullah (sav)'tan çeşitli isnadlarla varid olan hadise göre, «Talha, veryüzünde yürüyen bir şehiddir.» Eğer Talha'nın katıldığı savaş isyan olsaydı, o savaşta ölen Talha şehid olmazdı. Çünkü şehadet ancak hak yolunda Hakk için ölmektir.

«Resulullah (sav)'ın, «Zübeyir'in katili ateştedir.» ve «Safîye'nin oğlunun katilini ateşle müjdeleyin.» hadisleri de buna delalet eder. Bu hadisler, Talha (ra) ve Zübeyir (ra)'ın katıldıkları savaşta asl olmadıklarını göstermektedir. Dolayısıyla bu savaşta ötürü de günahkar olmamışlardır.

«Bir alimden sahabiler tarafından akıtılan kan hususunda sorulunca, «Onlar birer ümmetti (gelip) geçti. (O ümmetlerin) kazandığı kendilerinin, sizin kazandığınız da sizin ve siz onların işlemiş olduklarından mesul olacak değilsiniz.» (Bakara: 134) âyetini okuyarak cevap vermiştir.» (25)

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

- 1 — Gelen haberleri, bilhassa fasıkların haberlerini tahkik etmek vacıbtır.
- 2 — Duyulan haberlere göre hüküm verilemez. Bir hüküm vermek için hükme dair haberlerin araştırılması zarurettir.
- 3 — Müminler için müracaat mercii Resulullah (sav)'tır. Bir ehl-i İman için Resulullah (sav)'ın haberinin dışında kat'i bir hüküm vermemelidir.
- 4 — Müminler arasını düzeltmek farzdır. Müminler arasında çıkacak nızaların önlenmesi için arayı bulmak farzdır.
- 5 — Müminlerden bir fırka diğer bir fırkaya tecavüz ettiği ve bu tecavüz sulh yoluyla önlenemediği takdirde fitneyi kılıçla önlemek farzdır.
- 6 — Müminler kardeşlerdir. Müminleri toplayan akide ve İman bağıdır. Bu bağ nesebi bağdan daha kuvvetlidir.
- 7 — İslâmın vahdetini korumak ve zayıf kimselerden zulmü defetmek için mütecaviz kimselere karşı koymak farzdır.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

İslâm, haberlerde tahkiki ve her işte ihtiyatlı davranmayı emretmiştir. Bu emir müminleri düşmanların hazırladıkları tuzaklardan korumak içindir. Bu emre uyan müminler her işlerinde sağlam bir yol üzere bulunurlar.

Çoğu kez bir fasıkın getirdiği yalan bir haber fitneler çıkarmıştır. Bu fitne yüzünden de çok kanlar dökülmüştür. Fitnenin ateşini hilekar insanlar yakmışlardır. Çünkü onlar İslâm Ümmetini bozmayı, parçalamayı, fitneye düşürmeyi düşünmüşlerdir. Bu sebeble İslâm tahkiki, araştırmayı emretmiştir. Bilhassa da fasıkların haberleri araştırılmalıdır. Çünkü fasıklar dine karşı hürmet ve saygısı olmayan kimselerdir. Bunların haberleri tahkik edilirse bunların yalan haberleri yüzünden toplumun vahim neticelere düşmesi önlenmiş olunur. Çünkü yalan ve iftiralar bazan herşeyden uzak olan insanların hayatına, feci akibetlere düşmelerine malolur. Nitekim Allahu taala vahiyle Resulullah (sav)'ı muttali kılmıyorsa, Velid bin Ukbe hadisesinde (26) çok kötü şeyler olacaktı. Haberin tahkik edilmesiyle birçok günahsız insanın kanı korunmuş ve müslümanların birliği bozulmamıştır.

28 — Bu hadise âyetlerin nüzul sebeblerinde geçmiştir.

İslâm nasıl kaynağı ve sebebi ne olursa olsun zulüm ve azgınlığa karşı mukavemet etmeyi emretmişse, birbirleriyle niza eden fırkalar arasını bulup düzeltmeyi de emretmiştir. Eğer aralarında niza ve düşmanlık anlaşma yoluyla giderilemezse, o zaman bağı ve saldırgan fırkaya karşı en iyi hakim kılıçtır. Onlarla Allahın emrine dönünceye kadar savaşmak lazımdır. İslâm bu hikmetli yolu müslüman toplumu düşmanlık ve parçalanmaktan korumak için genel bir kural olarak vazetmiştir.

KUR'ANIN ABDESTSİZ OLARAK TUTULMASININ HARAM OLUŞU

فَلَا

أَقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ۖ وَإِنَّهُ لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظِيمٌ ﴿٧٦﴾
 إِنَّهُ لَقُرْآنٌ كَرِيمٌ ۖ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ ۖ لَا يَمَسُّهُ إِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ۖ تَنْزِيلٌ
 مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٧﴾ أَفَبِهَذَا الْحَدِيثِ أَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ۚ وَتَجْعَلُونَ
 رِزْقَكُمْ أَنْتُمْ مُكْذِبُونَ ۚ فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ ﴿٧٨﴾ وَأَنْتُمْ
 حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ ۚ وَمَخْرَجُ أَقْرَبَ إِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلَكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٩﴾ فَلَوْلَا
 إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٠﴾

75 — Hayır (hakikatler kafirlerin dediği gibi değildir.) İşte yıldızların düştüğü yerlere andediyorum.

76 — —Ki hakikatte bu, eğer bilerseniz, büyük bir anddır—

77 — Muhakkak o elbette çok şerefli bir Kur'an'dır.

78 — Ki siyanet edilmiş bir kitapta (yazılı)dır.

79 — Ona tam bir surette temizlenmiş olanlardan başkası el süremez.

80 — (O) alemlerin Rabbinden indirilmiştir.

81 — Şimdi siz bu kelamı mı hor görücüleriniz?

82 — Rızkınıza (şükür edeceğinize) siz behemehal tekzibe mi kal-kışırırsınız?

83 — Hele (can) boğaza gelince,

84 — O vakit siz görürsünüz!

85 — Biz ona sizden yakınız. Fakat görmersiniz.

86 — Onu (ta boğazınıza gelince cesedinize) geri çevirseniz ya! Eğer (iddianızda) sadıklarsanız...

(VÂKIA SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

مَوَاقِعُ النُّجُومِ

(Mevâginnücumî) : Mevaki', mevkinin çoğuludur

ve birşeyin düştüğü yere denir. Nücum, necm'in çoğuludur. Necm, yıldız demektir.

مَكُونٍ

(Meknûni) : Saklanan, gizlenen şey.

الْمُطَهَّرُونَ

(El mutahharûn) : Cenabetlik ve idrar gibi na-maza mani olacak şeylerden temizlenmiş olanlar.

مُذْهِبُونَ

(Mudhinûn) : Hor görmek, yalanlamak.

بَلَغَتْ الْحُلُقُومَ

(Belegatilhulgûm) : Belağat, ulaşmak anlamı-

na gelen bir fiildir. Hulkûm, boğaz demektir.

مَدِينٍ

(Medînine) : Mükafat istemektir.

تَرْجِعُونَهَا

(Terciûneha) : Terci', rücudan gelen bir fiildir.

Dönmek demektir. Yani, ruhu vücuda döndürebilecek misiniz demektir.

Bu âyetlerle önceki âyetler arasındaki münasebet.

Allahu taala önceki âyetlerde Allah (cc)'in vahdaniyetini, ölümden sonra dirilmeyi ve hesap vermeyi isbat edecek delilleri zikretmiştir. Sonra da peygamberliği isbat edecek deliller takib etmiştir. Sonra da Resullerin sonuncusu olan Muhammed bin Abdullah'a nazil olan Kur'anın doğruluğunu bildirmiştir. Kur'an asırlar boyu onun peygamberliğinin isbatı için ebedî bir mucizedir. Kur'an, müşriklerin za'mettikleri gibi Muhammed (sav)'in telifi değildir. O, hakîm ve alim olan Allah (cc) tarafından indirilmiştir. İşte bu işaret ettiklerimiz bu âyetlerle önceki âyetler arasındaki bağlantının ne kadar ahenkli olduğunu göstermektedir.

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allah (cc), yıldızların yörüngeleri üzerine yemin etmektedir. Şayet bilerseniz bu, çok büyük bir şeydir. Çünkü yıldızlar yörüngeleri ile birlikte onları yaratan Allah (cc)'in kudretine en açık delildirler. Allahu taala andedererek Kur'anın sihir, kehanet, iftira değil büyük ve korunmuş bir kitap olduğunu isbat ediyor. O, Allah (cc) tarafından korunmuş, her batıldan, değişmeden ve değiştirilmeden korunacak olan ve herşeyi hakkıyla bilen hüküm ve hikmet sahibi Allah (cc)'in indirdiği kitaptır. Bu kitabı şeytanlar getirmedi. Şeytanlar zaten Allah (cc)'in ilminde saklı olan ve korunan bu kitaba el süremezler. Onu ancak Allah (cc) katından temiz melekler indirmiştir. Yeryüzünde de onu melekler gibi temiz olanlar tutabilir. Çünkü o, aziz ve celil olan Allah (cc)'in kelimidir. Allah (cc)'in kelamına karşı saygı ise ancak temizlikle olabilir.

Ey İnsanlar, siz bu kitabı, Kur'anı mı yalanlıyorsunuz? Siz Allah (cc)'in nimetlerine karşı şükrü böyle mi yapıyorsunuz? Hakikat siz bütün nimetleri veren Allah (cc)'in fazlını inkar ediyorsunuz. Ruhunuz gırtlığınıza gelip dayandığında, meçhul bir yol ayırımında durduğunuzda ne yapacaksınız? Tekrar dünyaya dönebilir misiniz? Ölümü sizden defetmeye gücünüz yetebilir mi? Cesetten ayrılan ruhunuzu tekrar cesede döndürmeye kadir misiniz? Eğer hesap vermeyecekseniz veya dediğiniz gibi ölümden sonra ne hesap, ne mükafat, ne de yeniden dirilme varsa, o zaman serbestsiniz. O zaman, ruhu gırtlığına yaklaşan kimsenin ruhunu geri çevirin. Hesap vermeye giden insanları geri çevirin. Halbuki siz ölen bir kişiye yalnız bakıyorsunuz, hiçbir şey yapamıyorsunuz. Bizim meleklerimiz sizden o ruhlara daha yakındır. Siz o ruhun büyük bir hesaba gittiğini görmüyorsunuz. Çünkü siz acizsiniz. Allah (cc)'in huzuruna temiz gidenler ise mükafatlarını göreceklerdir. Siz de cezanızı.

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Yıldızların yörüngeleri üzerine yemin edilmesi, Allah (cc)'ın kudretinin büyük, hikmetinin kamil ve sanatının bedî' oluşuna işa-ret etmektedir. Öyle ki bunu açıklamak ne dille, ne de kalemle mümkün-dür. Yapılan birşeyin büyüklüğü onu yapanın azametine delalet eder. Gök ve göğün ihata ettiği güneş, ay ve yıldızlar Allah (cc)'ın kudretinin bir eseridirler. Bunlar arasındaki düzen mucid, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah (cc)'ın varlığına ve birliğine delalet eder.

İkinci incelik : Fahreddin Razi: «Âyetteki «şerefli bir Kur'andır» ifade-sinde derin bir incelik vardır. Çok okunan bir kitap hem okuyana, hem dinleyene usanç verir. Hatta bir mecliste bir adam bir mevzuu ikinci defa anlatsa ona tekrar ettiği için kızılır. Halbuki Kur'an böyle değildir. Oku-dukca, dinledikçe zevk alınır. Ne kadar tekrar edilirse edilsin usanç ver-mez.» (1)

Üçüncü incelik : Kur'ana, «Şimdi siz bu kelamı mı hor görücüler-siniz?» âyetinde görüldüğü gibi «hadis» (kelam) ismi verilmesi çok görül-mektedir. «Hadis» ise yeni olan şeye denir. Yeni konuşulan, duyulan şey insana tad verir. Kur'an ise «kadim» olmasına rağmen onda yeni söylenilen bir kelamın tadı vardır. Her okunuşta sanki hiç okunmamış gibi zevk alı-nır. İşte bu itibarla Kur'ana «hadis» denilmesi doğrudur.

Dördüncü incelik : Yıldızlar üzerine yemin etmekle Kur'an arasında ne münasebet vardır. Ki, Kur'anın doğruluğunu isbat için yıldızlar üzerine yemin edilmiştir. Cenabı Allah yıldızları yerin ve denizlerin karanlığında insanların yolunu ve yönünü tayin etmesi için yaratmışsa, Kur'an âyetle-rini de sapıklığın ve cehaletin karanlıklarında insanların yolunu tayin et-mek için göndermiştir. Yıldızlar maddi karanlığı aydınlatığı gibi Kur'an da manevi karanlıkları aydınlatmaktadır. Buradaki yeminde maddi ve ma-nevi yol göstericiler arasında bir birleşme olmuştur.

Beşinci hüküm : «Ona tam bir surette temizlenmiş olanlardan baş-kası el süremez.» âyeti haber şeklinde gelmişse de mana itibarıyla birşe-yi yasaklamaktadır. İbni Kesir bu âyetin tefsirinde şöyle der: «Bazı alim-lere göre temiz olmaktan maksat, cünüp ve abdestsiz olmamaktır. Müs-lim'in Sahih'inde İbni Ömer (ra)'den rivayet ettiği hadise göre Resulul-lah (sav), müşrik memleketlere giden kimsenin yanında Kur'an götürme-sini yasaklamıştır. Bu yasaklama müşriklerin ona el sürmemesi için yapıl-

miştir. İmam Malik (ra)'ın Muvatta'daki rivayetine göre de Resulullah (sav) Amr bin Hazm'a yazdığı mektupta, «Kur'anı ancak temiz kimseler eline alsın.» buyurmuştur.» (2)

Altıncı İncelik : «Rızkınıza (şükür edeceğinize) siz behemahal tekzibe mi kalkışırsınız?» âyetinin manası, «Siz rızkınızın şükrünü Kur'anı yalanlayarak mı yapıyorsunuz?» demektir. Yani siz, küfrü şükürün yerine koyuyorsunuz denilmiştir. Salebî de âyetin tefsirinde, «Siz Kur'andan pay alacak yerde onu tekzip ediyorsunuz.» demiştir. (3)

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : «**Siyanet edilmiş kitap**»tan maksat nedir?

Müfessirler âyetteki «**siyanet edilmiş kitap**»tan maksadın ne olduğu hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

Bazı alimlere göre bundan maksat, «levh-i mahfuz»dur. «**Siyanet edilmiş**»ten maksat da gözlerden saklanmış demektir. Ki ona ancak Cebrail ve Mikail gibi melekler muttall olabilir.

Diğer bazı alimlere göre «**siyanet edilmiş kitap**»tan maksat, levh-i mahfuz değil Kur'andır. Kur'an-ı kerim nasıl hafızlar tarafından ezberlenerek hafızalarda saklanırsa, satırlara yazılarak da sayfalarda korunur. Nitekim Allahu taala, «**O, (Allah indinde) çok şerefli, kadri yüce, tertemiz sahifededir.**» (Abese: 13-14) buyurmuştur. Buna göre âyetteki «**siyanet edilmiş**»in manası, «değişme ve bozulmadan korunmuş»tur. Allahu taala da, «Kur'anı biz indirdik, biz. Onun koruyucuları da şüphesiz biziz.» (Hicr: 9) buyurmuştur.

İkinci hüküm : «Ona tam bir surette temizlenmiş olanlardan başkası el süremez.» âyetinden maksat nedir?

Müfessirler, âyetteki el sürülmeyecek kitaptan maksadın Kur'an mı yoksa levh-i mahfuz mu olduğu hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

Bazı alimlere göre buradaki el sürülemeyecek kitaptan maksat Kur'andır. Buna göre âyetin manası şöyle olur: Bu Kur'ana abdestli olmayan kişiler el süremez.

2 — İbni Kesir, age, C. 4. Kurtubl, age.

3 — İbni Cevzi, age, C. 8, S. 154.

Diğer bazı alimlere göre ise buradaki kitaptan maksat levh-i mahfuzdur. Buna göre de âyetin manası, «Levh-i mahfuzda temiz olanlardan başkası el süremez.» olur. Buradaki temiz olanlar ise meleklerdir.

Âyetteki kitabın levh-i mahfuz olduğunu söyleyenler görüşlerini isbat için «Ö (Allah indinde) çok şerefli, kadri yüce, tertemiz sahifelerdedir. Kımetli, sevgili, takva sahibi katiblerin elleriyle (yazılmıştır).» (Abese: 13-16) âyetlerini delil almışlardır. Buna göre temiz olanlar meleklerdir. (4)

Üçüncü hüküm : Kur'anın elle tutulmasının hükmü nedir?

Kur'an-ı kerim, Allah (cc)'in mukaddes kitabıdır. Ona tazim ve ihtiram etmek farzdır. Ona tazim etmenin bir işareti de onu abdestsiz ele almamaktır. Fukaha, Kur'anın abdestsiz ele alınamayacağına icma etmiştir. Abdestsiz olarak tutulmasını yalnız öğretmek ve öğrenmek kasdıyla ele alanlar için caiz görenler de vardır. Bu da zarurettir. Öyleyse abdestsiz, cünüp kimselerle ay hali gören ve lohusa kadınların Kur'anı ellerine alması haramdır.

Mühim bir uyarı :

Kur'an-ı Kerimi abdestsiz olarak ele almak haramdır. Bu hükmü kimse karşı çıkamamıştır. Ancak fukaha arasındaki görüş ayrılığı bu hükmün mevzumuz âyetlerden mi yoksa başka âyetlerden mi çıktığı hususundadır.

Fukahadan bazılarına göre Kur'anı abdestsiz ele almanın haram oluşu mevzumuz âyetlerin işaretiyle sabittir. Çünkü Allahu taala, Kur'anı semada ancak temiz meleklerin tutabildiğini haber vermektedir. Bizim elimizdeki Kitap da levh-i mahfuzda yazılmış kitabın aynısı olduğuna göre onu tutanların da mutlaka abdestli olmaları farzdır.

Diğer bazı alimlere göre ise, Kur'anın abdestsiz olarak ele alınamayacağı hükmü mevzumuz âyetlerle değil, Resulullah (sav)'ın sünnetiyle sabittir. Bu görüşteki fakihler, kendi görüşlerini isbat için de birçok aklî ve naklî delil getirmektedirler.

1 — «Ona tam bir surette temizlenmiş olanlardan başkası el süremez.» âyeti Mekke'de nazil olmuştur. İlim ehli bilir ki, Mekke'de nazil olan âyetler fikhî meselelerle ilgili değil, iman ve itikadla ilgilidir.

2 — Bu âyet birşeyi haber vermektedir. Haberi emir şeklinde tevîl etmek âyeti haber şeklinden çıkarır. Âyetin haber şeklinden çıkmasıyla ortaya bir mecaz çıkar. Kelamda ise asıl olan hakikattir, mecaz değil.

3 — «Mutahharûn» (temiz yaratılanlar) kelimesi bizim görüşümüze, yani «temiz yaratılmış melekler»e işaret eder. Eğer burada abdest alanlar kastedilseydi, «kendisini temizleyenler» manasındaki «mutatahharun» kelimesinin kullanılması gerekirdi. Nitekim bunu, «...Allah hem çok tövbe edenleri sever, hem çok temizlenenleri (mutatahharun) sever.» (Bakara: 222) âyeti de teyid etmektedir. (5)

Özet olarak, Resulullahın sünneti Kur'anı ele almak için abdestli olmanın farz olduğuna delalet etmektedir.

İbni Habban ve ashab-ı sünenin tesbit ve rivayet ettiklerine göre, Resulullah (sav), Yemen halkına yazdığı mektupta, «Kur'anı ancak abdestli kimseler eline alabilir.» buyurmuştur. Fukahanın cumhuru (Ebu Hanife, Malik ve Şafii) da böyle hükmetmişlerdir. Sahabilerin çoğu da çocuklarına Kur'anı ellerine alacakları zaman abdest almalarını emrederlerdi.

Dördüncü hüküm: Allahu taalanın Kur'andaki yeminlerinin hikmeti nedir?

Araplar sözlerini tekid etmek için yemin ederlerdi. Kur'an ise Arapça ile nazil olmuştur. Kur'anın birçok âyetlerinde kelamın tekidi için çeşitli yeminler yapılmıştır. Yoksa bu yeminler davanın isbatı için yapılmamıştır. Zira davanın isbatı kat'î delillerle yapılır.

Kur'anın iki tür muhatabı vardır. Kur'ana iman etmiş mümin veya onu tekzip eden kafir. Mümin Allah (cc)'ın haber verdiğini yeminsiz olarak tasdik edip inanan kimsedir. Kafirler ise delillerle inanmadıkça yapılan kasemler yüzünden inanacak değildirler. Öyleyse Kur'andaki yeminler, sözü tekid etmek ve mevzunun ehemmiyetine dikkat çekmek içindir. Allahu taala, âyetlerinde herhangi birşey üzerine yemin ettiği zaman, muhatabının zekası kendi kendine araştırmaya başlar. Acaba Allahu taala bu varlık üzerine niçin yemin etmiştir? Bundan maksat nedir? Niçin başka bir varlık üzerine değil de özellikle onun üzerine yemin edilmiştir? İşte bu soruların cevabını bulmak için muhatap düşünmeye ve araştırmaya başlayacaktır.

Beşinci hüküm : Kur'anda yapılan yeminlerin türleri nelerdir?

Kur'anda çeşitli şekillerde yeminler varid olmuştur. Bunları üzerlerine yapıldıkları şeylere ve yapılış sebeblerine göre İki grupta inceleyebiliriz.

1 — Üzerlerine yapıldıkları şeylere göre yeminler :

a) Allah (cc)'ın zatı üzerine yapılan yeminler. Mesela, «İşte o göğün ve yerin Rabbine andolsun ki (vaadolunduğunuz) o (şeyler) tıpkı sizin konuştuğunuz gibi şüphesiz ve kat'i bir gerçektir.» (Zariyat: 23) ve «İşte Rabbine andolsun ki onlara, topuna yapmakta oldukları şeyleri elbette soracağız.» (Hicr: 92-93) âyetlerinde görüldüğü gibi.

b) Çeşitli yaratıklar üzerine yapılmış yeminler. Mesela, «Andolsun İncire, zeytine, Sina dağına ve şu emin şehre ki biz hakikat insanı en güzel bir biçimde yarattık.» (Tin: 1-4) ve «Andolsun güneşe ve onun aydınlığına, ona tabi olduğu zaman aya, ona parlaklık verdiği zaman gündüze, onu örtüp büründüğü zaman geceye, göğe ve onu bina edene, yere ve onu yayıp döşeyene, herbir nefse ve onu düzenleyene, sonra da ona hem kötülüğü, hem (ondan) sakınmayı ilhâm edene ki onu tertemiz yapan kişi muhakkak umduğuna ermiş, onu alabildiğine örten kişi ise elbette ziyana uğramıştır.» (Şems: 1-10) ve «Andolsun fecre, on geceye, hem çiftte, hem teké, gelip geçeceği dem geceye, (ki) bunlarda akıl sahipleri için birer yemin (değeri) vardır.» (Fecr: 1-5) âyetinde görüldüğü gibi.

c) Bizzat Kur'an üzerine yapılan yeminler. «Sad. O şanlı, şerefli Kur'ana yemin ederim ki (hal) küfredenler(in iddia ettikleri gibi değildir). Bilakis (onların dışı boş) bir onur, (İç ise tam) bir tefrika içindedir.» (Sâd: 1-2) ve «(Hidayet yolunu) apaşık gösteren (şu) kitaba andederim ki hakikat biz onu (onun manalarını) anlayasınız diye Arapça bir Kur'an yaptık.» (Zuhruf: 2-3) ve «Kaf, o çok şerefli Kur'ana yemin ederim ki (Mekke kâfirleri peygambere iman etmediler).» (Kaf: 1) âyetlerinde görüldüğü gibi.

d) Mevzumuz âyette olduğu gibi bizzat «and» (kasem) üzerine yapılan yeminler. «(Demek ki hakikat ey kâfirler sizin dediğiniz gibi değildir). Andederim o (geceleri) geri dön(üp aydınlık neşreden)...» (Tekvîr: 15) ve «Kıyâmet gününe andederim. Kendisini alabildiğine kınayan nefse yemin ederim (ki siz öldükten sonra mutlaka dirileceksiniz).» (Kıyâmet: 1-2) ve «Şu beldeye yemin ederim. Sen bu beldeye helal iken.» (Beled: 1-2) âyetlerinde görüldüğü gibi.

2 — Sebeblerine göre yapılan yeminler.

a) Allah (cc)'in vahdaniyetinin isbatı için yapılan yeminler. «**Saflar bağlayıp duranlara, sevk ve zecredenlere, zikir okuyanlara yemin ederim ki gerçek sizin Tanrınız hakikaten birdir.**» (Saffat: 1-4) âyetlerinde görüldüğü gibi.

b) Kur'anın hak olduğunu isbat için yapılan yeminler. «**Hayır (hakikatler kafirlerin dedikleri gibi değildir). İşte yıldızların düştüğü yerlere ande diyorum —ki hakikaten bu, eğer bilerseniz, büyük bir anddır— muhakkak o elbette çok şerefli bir Kur'andır.**» (Vakıa: 75-77) âyetlerinde görüldüğü gibi.

c) Resulullah (sav)'ın peygamberliğini isbat için yapılan yeminler. «**Yasın. O hikmet dolu Kur'ana yemin ederim ki sen (habibim) hiç şüphesiz (Hâk canıbinden) gönderilen (peygamber)lerdensin.**» (Yasin: 1-3) âyetlerinde olduğu gibi.

d) Resulullah (sav)'tan müşriklerin isnad ettikleri kötü sıfatların olmadığını göstermek için yapılan yeminler, «**Hokka ile kaleme ve (kalem erbabının) yazmakta oldukları şeylere andolsun ki, (habibim) sen, Rabbinin nîmeti sayesinde, bir mecnun değilsin.**» (Kalem: 1-2) âyetlerindeki gibi.

Altıncı hüküm: Allah (cc)'tan başkası ile yemin edilir mi?

Alimler, Allah (cc)'in isminden veya sıfatlarından başka birşeyle yemin etmenin haram olduğunda icma etmişlerdir. Resulullah (sav), «Yemin etmek isteyen kişi ya Allah (cc) ile yemin etsin veya hiç etmesin.» buyurmuştur.

Allah (cc)'tan başka şeylerle yemin edilmesinin haram oluşu insanlar içindir. Allahu taala yarattığı şeylerden dilediği ile yemin etmektedir. Çünkü birşeyle yemin etmek onun ehemmiyet ve azametini gösterir. Allahu taala Kur'anın birçok âyetlerinde görüldüğü gibi yarattığı birçok şeyle yemin etmiştir. Allah (cc)'ın bu yeminleri o şeyin sağlamlık ve ehemmiyetini gösterir. Cenabı Allahın yemin ettiği şey, onu yaratanın kudretine delalet eder. Resulullah (sav), «Hakikat Allahu taala size babalarınız ile yemin etmeyi yasaklamıştır. Yemin etmek isteyen kişi ya Allah ile yemin etsin veya hiç etmesin.» buyurmuştur.

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

1 — Allah (cc)'in yıldızların yörüngeleri üzerine yemin etmesi, yoktan varettiği nizamın yaratıcısının büyüklüğünü göstermek içindir.

2 — Kur'an sihir, şiir ve kehanet değil, ancak hakim ve alim olan Allahın kelmamıdır.

3 — Aziz kitabımız Kur'anı levh-i mahfuzdan dünyamıza şeytanlar değil, temiz yaratılmış melekler getirmiştir. O halde Kur'anı eline alanların da temiz, abdestli olması şarttır.

4 — Kur'an tebdil ve tağyirden, batıldan korunmuştur. Çünkü Allahu taala onun korunmasını tekeffül etmiştir.

5 — Nimetlere karşı tekzib ve inkar değil, şükredilmelidir.

6 — İnsanlar eğer amellerinin mükafat ve cezasını görmeyecekse o zaman kendi nefsinden belayı defetmesi lazımdır.

7 — Yaşadığımız dünya dışında bir yer olması lazımdır ki insanlar orada yaptıklarının karşılığını alabilsinler.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Kur'an mecid olan Allah (cc)'in kitabı, kullarına düsturu, resullerin sonuncusu olan Hz. Muhammed'e indirdiği vahyidir. Semavi kitapların en son nazil olanı ve en şerefliisidir. O, beşeriyeti doğru yola ileten, insanları mutluluğa ulaştıran ve cehaletten kurtarıp ilim ışığına çıkaran kitaptır. Öyleyse ona saygı göstermek bu şerefli kitabın hakkıdır. Onu tatbik etmek, en yüksek mevkide tutmak, devamlı okumak bütün müslümanlara farzdır.

Kur'an-ı kerime saygının bir alameti de onu eline alan kimsenin temizlenmesidir. Çünkü o, Allah (cc)'in kelmamıdır. Öyleyse müminin Kur'an hakkında saygısızlık yapması veya onu abdestsiz olarak eline alması doğrá değildir.

Resulullah (sav), Amr bin Hazm'a yazdığı mektupta, «Kur'anı ancak abdestli ve temiz kimseler eline alabilir.» buyurmuştur. Resulullah (sav)'ın Kur'ana azamî derecede saygı göstermesi, bizim de ona saygı göstermemizi icabettirmektedir. Allahu taala Kur'anın şanını yüceltmıştır. Çünkü onu ayların en efdali olan Ramazan ayında, gecelerin en efdali olan Kadir gecesinde inzal buyurmuştur. Kur'an-ı kerimin Resulullah'a gelmesinde de Ruhul emin olan Cebrail aleyhisselam vasita olmuş, o seçilmiştir. Kur'an-ı kerimin nerede ve nasıl yazıldığı, «O (Allah indinde) çok şerefli, kadri yüce, tertemiz sahifelerdir. Kıymetli, sevgili, takva sahibi katiplerin elleriyle yarılmıştır)». (Abese: 13-16) âyetleriyle bildirilmiştir. O zaman müminlere bu kitab-ı mübine saygı göstermeleri farz olmaz mı?

Kur'anı temiz ve pak melekler getirmişlerdir. Müminlerin de o melek-
lere benzemeleri için Kur'anı ellerine almadan önce temizlenmeleri, ab-
dest almaları lazımdır.

«(Âyetlerimiz hakkında sapıklığa düşenler) o zikre (Kur'ana) —o ken-
dilerine gelince— küfredenler(dir ki işte bunlar şüphesiz bize gizli kal-
mazlar). Halbuki o, cidden sarp bir kitaptır ki, ne önünden, ne ardından ona
hiçbir batıl (yanaşab) gelemes. (O), bütün kainatın hamdettiği, o yegane
hüküm ve hikmet sahibi (Allah)tan indirilmedir.» (Fussilet: 41-42).

ZİHAR VE KEFARETİ

قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى
 اللَّهِ وَاللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ
 ۝ الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا الْإِ
 وَلَدُكُمْ وَأَنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مَنَّكَ مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ مُ
 ۝ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْمِلْ يَرْقَبَةٌ
 مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ ذَٰلِكُمْ وَتُعْطُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝
 ۝ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيحًا مُشْرِينَ مُتَتَابِعِينَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ
 ۝ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاطْعَامُ سِتِينَ مِسْكِيًا ذَٰلِكَ لَتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ
 اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝

1 — (Habibim) zevci hakkında seninle direşip duran, (nihayet halin-
den) Allaha da şikayet etmekte olan (kadın)ın sözünü (umulduğu vecih
ile) Allah dinlemiştir. Allah sizin konuşmanızı (zaten) işitiyordu. Çünkü Al-
lah hakkıyla işitici, kemaliyle görücüdür.

2 — İçinizden zihar yapıp gelenlerin karıları onların anaları değildir.
Anaları kendilerini doğuranlardan başkası değildir. Şüphe yok ki onlar her
halde çirkin ve yalan bir laf söylüyorlar. Muhakkak ki Allah bağışlayıcı, çok
yarlıgayıcıdır.

3 — Kadınlardan zihar ile ayrılmak isteyip de sonra dediklerini geri alacaklar (için) birbiriyle temas etmezden evvel, bir köle azad etmek (lazımdır). İşte size bununla öğüt veriliyor. Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.

4 — Fakat kim (bunu) bulamazsa, (yine) birbiriyle temas etmezden evvel, fasılasız iki ay oruç (tutsun). Buna da güç yetiremezse altmış yoksul (doyursun). (Kefaretteki) bu (hafifletme) Allaha ve peygamberine iman (da sebat) etmekte olduğunuz içindir. Bu (hükümler) Allahın (tayin ettiği) hadlerdir. (Bunları kabul etmeyen) kafirler için ise elem verici azab vardır.

(MÜCADELE SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

سَمِعَ اللَّهُ

(Semiallâhu): Semi' ve basar, ilim, irade, kudret

ve hayat gibi Allah (cc)'ın sıfatlarıdır. Semi'nin anlamı, bir kulağa sahip olmadan sesleri duyan demektir.

تُجَادِلُكَ

(Tücâdilüke): Kocası hakkında defaetle müracaat eden, direşen.

وَتَشْتَكِي

(Veteşteki): Şekva kökünden gelen bir fiildir:

Şekva, sıkıntısını açığa vurmak, şikayet etmektir.

تَحَاوَرَكُمَا

(Tahavürekümâ): Karşılıklı muhavere, konuşma.

يُظَاهِرُونَ

(Yüzahirûne): Zihar, zehr kökünden gelir, sırt

demektir. İstilahî manası ise, bir kimsenin karısına, «Sen bana anamın sırtı gibisin.» diyerek onu kendisine haram kılmaktır.

مَنْكَرًا

(Münkeren): İnkâr kökünden gelir. Şeriatın ha-

ram kıldığı şeye denir.

زُورًا

(Zûren): Zur, yalan, açık batıl olan şey demektir.

فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ

(Fetahrîrü ragabet in) : Tahrîr, bir köleyi Allah için

azad etmektir. Rakabe, boyun demektir. Buradaki manası, şahıs demektir.

يَتِمَّاسًا

(Yetemâssâ): Mes kökünden gelir, mes, birşeyi elle tutmaya denir. buradaki anlamı ise cimadır.

مِسْكِينًا

(Miskînen): Miskin, kendisini ve ailesini geçindirecek mala sahip olmayan, çok yoksul.

حُدُودُ

(Hudud): Had'din çoğuludur. Had, iki şeyi birbirinden ayıran, tecavüz etmemesi için araya konulan şeye denir. İstilahtaki manası ise, Allah (cc)'in günahla sevab arasına çizmiş olduğu sınırdır.

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allahu taala insanlara çok yakın ve herşeyi şüphesiz işitendir. Dua ve istekte bulunanlara icabet eder.

Bir kadın Resulullah (sav)'a kocasını şikayete geldi. Kocas, cahlliyet dönemindeki gibi zihar yaparak kadını kendisine haram kılmıştı. Kadın sık sık Resulullah (sav)'a geliyor, şikayetlerde bulunuyor ve ziharın İslâm'daki yerini öğrenmek istiyordu. Yerde ve gökte olan herşeyi bilen Allahu taala da şikayette bulunarak kimsesizliğini, bakımsızlığını arzetti. Kadının yaşı ilerlemişti. Çocukları çok küçüktü. Onları kocasının yanına bıraksa bakımsızlıktan, yanına alsa açlıktan ölürlardı.

Resulullah (sav) kendi başına bir hüküm vermez, Allahu taala'dan gelen vahye uyardı. Zihar hususunda da o zamana kadar herhangi bir vahiy gelmemişti. Bu sebeble kadına kesin bir cevap vermiyor, oyaliyordu. İşte Allahu taala bu zayıf ve kimsesiz kadının duasını kabul ederek vahyi inzâl buyurdu. Resulullah'a kadının kocasına şöyle demesi buyuruluyordu: Zihar yaptığın zevcen senin annen değildir. Senin annen ancak seni doğurandır. Seni doğurduğu için annen sana haramdır. Fakat Allah (cc)'in sana helal kıldığı birşeyi sen kendine haram kılamazsın. Sen şeriatın sevmediği, yalan ve iftira olan bir söz söylemişsin. Bununla birlikte Cenabı Allah hata edip dönenleri affeder, şer'i sınırları aşmayanlara mağfîret eder. Öyleyse sen Allah (cc)'in peygamberine inzâl buyurduğu vahye uy.

Azad edecek bir kölesi olmayan, onu alacak zenginliğe de sahip olmayan kimse, yine zevcesi ile temas etmezden önce aralıksız iki ay oruç tutmalıdır. Eğer hastalık, yaşlılık gibi sebeblerle iki ay oruç tutmaya güç yetiremezse o zaman altmış yoksulu doyurmak zorundadır. İşte bu Allah (cc)'in zihar için gönderdiği hükmüdür. Allahın size meşru kıldığı sınırlarda durun, onu tecavüz etmeyin.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

1 — Hz. Ayşe'den şöyle rivayet edilmiştir: «Allahü taala bütün sesleri işitir. Bir kadın Resulullah (sav)'a gelerek kocası hakkında şikayette bulundu. Ben evin bir tarafında onları dinliyor, fakat sözlerinin bir kısmını duyamıyordum. Kadın Resulullah (sav)'a, «Benim yaşım ilerledi, çocuklarım ayrıldı, kocam zihar yaptı. Kocamı sana şikayet ediyorum.» diyordu. Kadın şikayetlerine Cebrail aleyhisselam bu âyetleri getirene kadar devam etti.» (1)

2 — İbni Abbas (ra)'tan şöyle rivayet edilmiştir: «Cahiliyet döneminde erkekler zevcelerine, «Sen bana anamın sırtı gibisin.» diyerek onu kendisine haram kılarlardı. İslâmdan sonra ilk defa Evs isminde bir sahabe zihar yapmış, fakat sonra pişman olmuştu. Karısına, «Git, Resulullah'a sor.» demişti. Kadın Resulullah (sav)'a sorduktan sonra bu âyetler nazil oldu.» (2)

3 — Havlete binti Malik bin Sa'lebe'den şöyle rivayet edilmiştir: «Kocam Evs bin Samid bana zihar yaptı. Ben de Resulullah (sav)'a giderek şikayet ettim. Resulullah (sav) bana ısrarla, «Allah (cc)'tan kork, çünkü o senin amcaoğlundur.» diyordu. Fakat ben, «**Zevci hakkında seninle direşip duran...**» âyeti nazil olana kadar şikayete devam ettim. Âyet nazil olduktan sonra Resulullah (sav), «Kocan seninle temas etmezden evvel bir köle azad etsin.» Ben de, «Köle bulamaz.» dedim. Resulullah (sav), «Öyleyse aralıksız iki ay oruç tutsun.» dedi. «Ya Resulullah, o yaşıdır, o kadar oruç tutamaz.» dedim. Resulullah (sav), «Öyleyse altmış miskin doyursun.» buyurdu. Resulullah (sav)'a, «Onun sadaka verecek birşeyi yoktur.» dedim. O zaman Resulullah (sav), «Ben ona altmış sa' hurma vereyim.» buyurdu. «Bir altmış sa' da ben veririm.» dedim. Resulullah (sav), «Güzel yaparsın. Sen onun yerine altmış yoksulu doyur ve amcaoğlunun yanına git.» buyurdu.» (3)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Fahreddin Razi: «Bu vaka, halktan umudu kesilen, kendisinin mühim işi hususunda Allahtan başka yardımcısı olmayan kimşenin işini ancak Allahü taalanın yapacağına delalet eder. Çünkü Allah (cc) herşeye kadirdir, herşeyi yapabilendir. Âyetteki, «**Allah sizln konuş-**

1 — Buhari ve Nesai.

2 — Beyhaki, Süyûtî.

3 — Ravi Ebu Davud - İmam Ahmed mealen

manızı (zaten) işitiyordu.» ifadesi, Allahu taalanın her zaman her şeyi işittiğine delalet eder. O kadının hitapta Resulullah (sav)'la birlikte muhatap olması onu da bu hitap şerefine erdirmiştir. Bu cümlede **«Allah»** isminin iki kere tekrar edilmesi, «müminlerin kalbine Allahın heybetinin ilka edilmesi içindir.» (4)

İkinci incelik : İbni Munzir: «Cahiliyet döneminde erkekler karılarını, «Sen bana anamın sırtı gibisin.» sözüyle boşarlardı. Cahiliye Arapları nenden «sırt» demişlerdir de başka bir uzvu zikretmemişlerdir. Halbuki diğer uzuvları anarak haram kılma daha uygundu. Çünkü sırt binek yeridir. Kadının da bir yerde erkeğin bineğidir. Öyleyse, «Sen bana anamın sırtı gibisin?» ifadesiyle sanki, «Benim sana nikahla binmem, anama nikahla binmem gibi haramdır.» denilmek istenmiştir. Bundan ötürü «binek» yerine istiare yoluyla «sırt» denilmiştir.» (5)

Fahreddin Razi: «Zihar kelimesi sırt anlamına olan zehr kelimesinden alınmamıştır. Çünkü sırt, kadının zevk alınan uzvu değildir. Belki zihar kelimesi yükseklik manasına olan zühr kelimesinden alınmıştır. Bu kelime Kur'andaki, **«Artık onu aşmaya (en-yezherü) da güç yetiremediler...»** (Kehf: 97) âyetinde de yükseklik manasında kullanılmıştır. Bunun için de binilen herşeye zühr denilir. Çünkü ona binen yükseğe çıkmış olur. Bu mananın sıhhatine Arapların talakta kullandıkları «Ben allemden indim» ifadesi de delalet etmektedir. Bu ifade bir yükseklikten inmeyi dile getirir.» (6)

Üçüncü incelik : Zihar yapan kişi zevcesini annesine benzetiyor, «Benim annemdir» demiyor. O halde Kur'an bu sözü nasıl oluyor da **«yalan»** ve **«çirkin»** olarak vasıflandırıyor. Çünkü «Sen bana anamın sırtı gibisin.» sözü ya karısının da annesi gibi haram olmasını haber vermektedir veya şu anda zevcem bana annem gibi haramdır anlamına gelmektedir. Eğer bu ifade geçmişteki bir hal haber veriyorsa yalan olmaktadır. Çünkü zevcesi ona helal ve annesi ona ebediyyen haramdır. Helal olan birşeyi haram olan başka birşeye benzetmek yalandır. Bu yüzden âyet bu sözü **«yalan»** olarak zikretmiştir. Eğer şimdiki zamanda kendisine haram ettiğini söylemek istiyorsa yine yalandır. Çünkü bu durumda zihar sözü şeriatın haram kıldığını ifade etmiş olmaktadır. Şeriat da böyle bir teşbihin harama sebep olacağını söylemediğine göre, bu sözle haram hükmünü isbat etmek **«yalan»** ve iftira olmaktadır.» (7)

4 — Razi, age, C. 8, S. 154.

5 — İbni Munzir, age, Zehr maddesi.

6 — Razi, age, C. 8, S. 149.

7 — Razi, age, C. 8, S. 153. Kurtubî, age, C. 17, S. 273.

Dördüncü incelik : Rivaye göre Hz. Ömer hilafeti zamanında eşeğe binili olarak dolaşırken yaşlı bir kadına rastlar. Kadın Hz. Ömer'i durdurarak uzun uzun nasihat eder. «Ben seni çok eskiden beri tanırım. Hatta sen küçükken sana Ömercik denilirdi. Sonra büyüdü'n sana Ömer dediler. Şimdi de müminlerin emiri diyorlar. Halkın hususunda Allah (cc)'tan kork. Bil ki ölümü yakinen bilen kimse vaktini boşa harcamaktan korkar. Hesap vereceğini yakinen bilen kimse de azabtan korkar.» dedi. Hz. Ömer kadının sözlerini sonuna kadar dinledi. «Şu kadar zamandır bu kadın için mi duruyorsun?» dediler. Hz. Ömer, «Allah (cc) ismi ile yemin ederim ki bu kadın beni sabahtan akşama kadar durdursa, farz namazlarının vakti hariç, dururum.» Bu kadının kim olduğunu biliyor musunuz? Bu kadın yedi kat göğün üstünde Allah (cc)'ın sözünü dinlediği kadındır. Alemlerin Rabbi olan Allah (cc) dinliyor da Ömer hiç dinlemez olur mu?» cevabını verdi. (8)

Beşinci incelik : İmam Tirmizî, Seleme bir Sahr el-Ensari'den şöyle rivayet etmiştir: «Kadınlarla münasebet konusunda bana başka hiçbir erkeğe verilmeyen bir güç verilmişti. Ramazan ayı girinci aileme yaklaşarak orucumu zayedirim korkusuyla zevceme Ramazan sonuna kadar zihar yaptım. Bir gece ailem bana hizmet ederken dayanamayıp münasebette bulundum. Sabah olunca yakınlarıma giderek, «Benimle beraber Resulullah (sav)'a geliniz, Ona durumu arzedeğim.» dedim. «Hayır, sonra hakkımızda Kur'an inmesinden korkarız.» dediler. Bunun üzerine yanlarından çıkarak Resulullah (sav)'a gittim. Durumu anlattım. «Bunu sen mi yaptın?» dedi. «Evet, bunu ben yaptım.» dedim. Resulullah (sav) tekrar, «Bunu sen mi?» buyurdu. «Bunu ben işledim. İşte huzurunuzdayım. Hakkımda Allah (cc)'ın hükmünü icra et. Buna muhakkak katlanacağım?» dedim. Resul-i ekrem (sav), «Bir köle azad et.» buyurdu. İki elimle gerdanına vurarak «Sizi hak olarak gönderen Zat'a yemin ederim ki, bu gerdandan başkasına sahip olmayarak sabahladım.» dedim. Resulullah (sav), «O halde iki ay oruç tut.» buyurdu. «Ya Resulullah, başıma gelen zaten oruç yüzünden gelmedi mi?» dedim. Resulullah (sav), «O halde altmış yoksulu doyur.» buyurdu. «Seni hak ile gönderen Zat'a yemin ederim ki geceyi aç olarak geçirdik, akşam yemeğimiz yoktu.» dedim. Resul-i ekrem (sav), «Züraykoğullarının zekat memuruna git ve ona zekatı sana vermesini söyle. Bu zekattan kendi namına altmış yoksula bir vesak (altmış sa') hurma yedir. Gerisiyle de kendin ve ıyalin için faydalan.» buyurdu. Bunun üzerine cemaatimin yanına döndüm ve. «Sizin yanınızda darlık ve kötü görüş, Resu-

İlah (sav)'ın yanında ise genişlik ve bereket buldum. Sizin zekatınızın bana verilmesini emretti. Haydi zekatı bana verin.» dedim. Onlar da zekatı bana verdiler.» (9)

AYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Zihar talak gibi meşru mudur? haram mıdır?

Zihar cahiliyet döneminde talakın en ağır şekliydi. Çünkü ziharla zevce ebedi haram olan anne gibi ebedi haram kılınıyordu. Bu sebeble zihar yapan birisinin zevcesini tekrar alması hiçbir şekilde caiz değildir. İslâm bu hükmü ıbtal etti. Ancak ziharın, kefalet verinceye kadar geçici bir haramlığa sebep olduğunu kabul etti. Cahiliyet dönemindeki gibi onu kesin bir talak kabul etmedi. Öyleyse kişi zihar yapsa ve bundan maksadı talak bile olsa yaptığı talak değil yine zihar olur. Eğer zevcesine talak yapsa ve bu talaktan maksadı zihar olsa, bu da zihar değil talaktır. Çünkü muteber olan niyet değil, sözdür.

Zihar, cahiliyet döneminde talaktı. Fakat hükmü İslâm tarafından neshedildi. Onun neshedilen hükmüne dönülmesi caiz değildir. Hatta Evs bin Samid'in zihar yaparken niyetli talaktı. Âyetin nüzulünden sonra Resulullah (sav) ona talakın değil, ziharın hükmünü icra etti. Çünkü zihar kendi hükmünde sarıh bir ifadedir. Onu kinaye yoluyla şer'i talaka hamletmek caiz değildir. Zira ziharın talak olma hükmü Allah (cc) tarafından neshedilmiştir. Uyulmaya değer olan da Allah (cc)'in hükmüdür.

«Şüphe yok ki onlar herhalde cirkın ve yalan bir laf söylüyorlar.» âyeti de ziharın haram olduğuna delalet eder. Hatta Şafii fukahası ziharın kebairden olduğuna hükmetmişlerdir. Zira zihar yapan kimse şeriata muhalefet etmiş olur.

Ulema, ziharın haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Bu sebeble zihar yapmak caiz değildir. O bir yalan ve iftiradır. Üstelik zihar talaktan da farklıdır. Çünkü talak meşru, zihar ise yasaktır. Zihar yapan kimse büyük bir günah işlemiş olur. Dolayısıyla onun kefareti vermesi farzdır.

İkinci hüküm : Ziharda hangi hükümler vardır?

Karısına zihar yapan kimse üzerine iki şey vacibdir. Birincisi, kefareti verene kadar zevcesine yaklaşması haramdır. Çünkü Allahu taala, «Ka-

dinlardan zihar yoluyla ayrılmak isteyip de sonra dediklerini geri alacaklar (için) birbirleriyle temas etmezden evvel bir köle azat etmek (lazımdır).» buyurmuştur.

İkincisi, zihar yapan kimse, pişman olarak zevcesini geri almak isterse kefarete vermesi farzdır. Zira Allahu taala, «Kadınlardan zihar yoluyla ayrılmak isteyip de sonra dediklerini geri alacaklar (için) birbirleriyle temas etmezden evvel bir köle azat etmek (lazımdır).» buyurmuştur.

Zihardan geri dönenler için tafsilatlı bilgiyi üçüncü hükümde vereceğiz.

Kefaret vermeden evvel temasta bulunmak nasıl haramsa, ondan başka şekillerde de faydalanmak (öpmek, sarılmak gibi) öyle haramdır. Fukahâ'nın cumhurunun (Hanefî, Maliki ve Hanbelliler) görüşü budur.

İmam Sevri (ra) ve İmam Şafii (ra)'nin de ilk kavline göre ise, zihar yapan kimsenin yalnız karısıyla temasta bulunması haramdır. Ondan başka şekillerde faydalanması haram değildir. Çünkü âyetteki «temas»tan mak-sat cimadır.

Cumhurun delilleri :

1 — Âyetteki «birbirleriyle temas etmezden evvel» ifadesi umumidir. Kadından zevk almanın bütün yollarını içine alır.

2 — Zihardaki teşbih, anneden faydalanmak nasıl haramsa, zevce-den faydalanmayı da öyle haram kılmaktadır.

3 — Zihar yapan adama Resulullah (sav), kefarete verene kadar zevcesinden uzak kalmasını emretmiştir. (10)

İmam Sevri ve İmam Şafii'nin delilleri :

1 — Âyette yalnız «temas» zikredilmiştir. Bu da cima demektir. Öyleyse haram olan yalnız «temas»tır.

2 — Ziharla ortaya çıkan haramlık nikaha bir zarar vermemektedir. Öyleyse aybaşı haline benzemektedir. Kadın aybaşı halinde iken haram olan nasıl yalnız münasebetse ziharda da haram olan yalnız münasebettir.

Fahreddin Razi, bu hususta İmam Şafii (ra)'nın son görüşünü şöyle nakletmektedir: «İmam Şafii (ra)'ye göre de zihar yapan adamın karısından her yönüyle faydalanması haramdır.» (11)

10 — Sünen sahipleri rivayet etmiştir.

11 — Razi, age, C. 8, S. 156.

Üçüncü hüküm : Ayetteki «dediklerini geri almak»tan maksat nedir?

Fukaha, «dediklerini geri almak»tan maksadın ne olduğu hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

İmam-ı Azam (ra)'a göre «dediklerini geri almak»tan maksat, zihardan sonra talaka kudreti olduğu halde tutmak, boşamamaktır.

İmam Malik (ra) ve İmam Hanbel (ra)'e göre ise, «dediklerini geri almak»tan maksat, ya yalnız münasebet veya yanında tutmak istemektir.

Zahirilere göre ise, «dediklerini geri almak»tan maksat zihar kelimesini ikinci defa tekrarlamaktır. Tekrar edilmediği takdirde zihar vaki olmaz.

Ehli sünnet mezheplerinin görüşleri mana itibariyle birbirine çok yakındır. Çünkü bu görüşlerin hepsi, adamın söylediğine pişman olduğuna ve zevcesiyle tekrar bir araya gelmek istemesine delalet eder. Buna göre âyetin manası, «Onlar kendi nefislerine haram kıldıkları zevcelerinin tekrar helal olmasını isterlerse» olur.

Ferra'ya göre dediklerini geri almaktan maksat da sözünden dönmektir.

Zahirilerin delilleri :

Âyetteki «dediklerini geri almak (dönmek)»ten maksat zihar kelimesinin tekrarlanmasıdır. Bunlara göre zihar kelimesi ancak iki defa tekrar edilirse kefaretilmesi lazım gelir. Zihar kelimesi bir defa söylenirse kadın haram olmaz.

Zeccac : «Zahirilerin sözleri ancak Arapça bilmeyenlerin söyleyebileceği bir sözdür.» demiştir.

İbnü'l-Arabî: «Zahirilerin bu iddiası, zannediyorum ki, Davud-u Zahirî ve benzerlerinin cehaletinden ileri gelmektedir. Bu iddia batıldır. Çünkü zihar yapanların vakaları nakledilirken zihar yapan hiçbir kimsenin zihârını tekrarladığı rivayet edilmemiştir. Allahu taalanın zihârı çirkin ve yalan olarak vasıflandırması da bunların kavillerini cürütmektedir.» (12)

Fukahânın cumhurunun görüşü, aklen de şer'an da sahlh olan görüştür. Çünkü zihar yapan kişi kendisine helal olan karısına yaklaşmayı ha-

ram kılıyor, sonra da pişman olarak ailesini yanına almak istiyor. İşte bu ailesine dönmek azmi karşısında kefareti vermesi farz olmaktadır.

Zahirilerin sözlerine gelince, batıl ve asılsızdır. Onların görüşlerini isbat edecek hiçbir delil yoktur. Onların görüşlerinin batıl olduğunu göstermek için Evs bin Samid'in hadisi ile Seleme bin Sahr'ın hadisleri kafi-
dir. Çünkü bunların her ikisi de zihar kelimesini tekrar etmedikleri halde Resulullah onlara kefareti emretmiştir. Kat'i delil olarak da bu iki hadis kafidir. Resulullahın açık emri karşısında hiçkimse görüş beyan edemez.

**Dördüncü hüküm : Gayri müslim zimmî ve kitabînin zihar yapması sa-
hîh midir?**

Cumhur (Hanefi, Maliki ve Hanbeliler)e göre zimmîlerin yaptığı zihar sa-
hîh olmaz. Çünkü Allahu taala, «**İçinizden zihar yapıp gelenler...**» buyur-
muştur. Âyetteki «**İçinizden**» kelimesi, zihar hükmünün gayri müslimleri
içine almayacağına delalet eder.

Cumhura göre zihar yapan zimmî kefareti veremez. Çünkü kefareti ya
bir köleyle azad etmek veya iki ay oruç tutmaktır. Oruç ise ibadettir. Gayri
müslimlerin bu ibadeti yapması sa-
hîh değildir. Kefareti veremeyeceğine
göre zimmînin ziharı da sa-
hîh olamaz.

Cumhura göre ziharı ancak âkil, baliğ ve müslüman olanlar yapabi-
lir.

İmam Şafii (ra)'ye göre ise zimmînin talak sa-
hîh olduğuna göre zi-
harı da sa-
hîhtir. Zihar yapan zimmî, sözünden dönmek isterse ya bir köle
azad eder veya altmış yoksulu doyurur. Zimmîler oruç tutamazlar. Çünkü
oruç ibadettir ve müslümanlara mahsustur.

Beşinci hüküm : Cariyeye de zihar yapılabilir mi?

Hanefi, Şafii ve Hanbelilere göre cariyeye zihar yapılması sa-
hîh de-
ğildir veya kefareti vermesi lazım gelmez. Çünkü Allahu taala, «**İçinizden
zihar yapıp gelenlerin karıları...**» buyurmuştur. Kur'an ıstılahında «**kadın**»
demek olan «**nisa**» kelimesi ancak hür kadın karşılığında kullanılmaktadır.
Çünkü Allahu taala, «**...Ne kendi kadınları, ne de sağ ellerinin malik olduk-
ları (cariyeler) hakkında hiçbir vebal yoktur.**» âyetinde hür kadınlarla ca-
riyeleri ayrı ayrı kelimelerle ifade etmiştir. Şu halde mevzumuz âyetteki
«**kadınlar**»dan maksat hür kadınlardır.

İmam Malik (ra)'e göre ise cariyeye de zihar yapmak sa-
hîhtir. Çünkü
cariye de şahsın karısı gibidir.

İmam Ahmed (ra)'den yapılan rivayete göre, bir şahıs cariyesine zihar yapsa, ondan uzaklaşması lazım gelmez. Ancak kefaret vermesi farzdır. (13)

Altıncı hüküm : Kadın da zihar yapabilir mi?

Fakihler kadının zihar yapamayacağında ittifak etmişlerdir. Bir kadın kocasına zihar yapsa ve «Sen bana anamın sırtı gibisin.» dese, o kadına kefaret vermesi lazım gelmez. Bu sözü batıldır. İbnü'l Arabî'nin de dediği gibi nikah akdi ile talak kadınların değil, erkeklerin hakkıdır.

İmam Ahmed (ra)'den bir rivayete göre, zihar yapan kadına kocası yaklaştığı takdirde kefaret vermesi şarttır.

Yedinci hüküm : Zihar anne ile teşbihe mi mahsustur?

Ulemanın cumhuruna göre, Kur'an-ı kerimde ve hadislerde vaki olduğu gibi, zihar ancak anneye teşbihle yapılır. Eğer kişi, «Sen bana anamın sırtı gibisin.» derse zihar yapmış olur. Eğer kişi zevcesine, «Sen bana kardeşimin veya kızımın sırtı gibisin.» derse, zihar yapmış olmaz.

İmam Ebu Hanife (ra), Şafil (ra) ve İmam Hanbel (ra)'e göre, mahrem olan bütün kadınlar anneye kıyas edilir. Çünkü bunlara göre, zihar kişinin zevcesini haramlık bakımından herhangi bir mahremine benzetmesidir. Ziharda illet ebedî haramlıktır. Kişinin mahremeleri de ebedî haramdır. Sahih görüş de müctehidlerin görüşüdür. Fakat bir şahsın zevcesine, sırf sevgisini göstermek için, «annem veya kardeşim» demesi zihar demek değildir. Şurası muhakkaktır ki, böyle söylenmesi mekruhtur. Zira Ebu Davud'un Ebi Temime el-Hecimî'den rivayet ettiği hadise göre Resulullah (sav) bir kişinin zevcesine «bacım» dediğini duyunca, bunu çirkin görerek yasakladı.

Sekizinci hüküm : Ziharin kefareti nedir?

Zihar kefareti, bir köle azad etmektir. Eğer kölesi yoksa, bir köle olma gücüne sahip de değilse, aralıksız iki ay oruç tutması lazımdır. Eğer yaşlılık veya hastalıktan dolayı oruç da tutamıyorsa, âyeti kerimenin de delalet ettiği gibi, altmış yoksulu doyurması icabeder.

Köle azad etme, âyette mutlak bir ifade ile zikredilmiştir. Buna göre, kafir bir köleyi azad etmek kefarete kafi gelir mi?

Hanefilere göre, zihar kefaretinde bir kölenin azad edilmesi lazımdır. Bu köle mümin, kafir, büyük, küçük, erkek, dişi hatta emzikteki bir çocuk olabilir. Çünkü âyetteki «rakabe» kelimesi bunları ayrı ayrı kapsamaktadır.

Şafii ve Malikilere göre ise, zihar kefaretinde azad edilecek kölenin mümin olması şarttır. Öyleyse mümin olmayan bir köleyi azad etmek, kefaret olarak sahih değildir. Çünkü âyetle herne kadar azad edilecek kölenin mümin olması zikredilmemişse de zihar kefareti, katil kefareatine kıyas edilir. «Kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse, mümin bir köleyi azad etmesi ve (ölenin) ailesine teslim edilecek bir diyet vermesi lazımdır...» (Nisa: 92) âyeti, katil kefaretinde azad edilecek kölenin mümin olmasını beyan etmektedir. Her iki kefarete de sebep olan hadiseler de şeriatın yasak ettiği hadiselerdir. Bir yasağa tecavüz edildiği için kefaret vermek icabettiğinden her ikisindeki kefaretin de eşit olması gerekir.

Hanefilere göre ise, Şafii ve Malikilerin kıyası sahih değildir. Çünkü böyle bir kıyasın yapılabilmesi için, hadise ve hükmün aynı olması lazımdır. Ancak bu halde mutlak olan mukayyed ile birleştirilebilir. Yapılan bu kıyasta ise hadise ve hüküm birbirinden farklıdır. Bu sebeble mevzumuz âyetteki mutlak ifade, katil hadisesi ile ilgili âyetteki mukayyed ifade ile birleştirilemez. Hadiseler ayrı olduğu için, hükümleri ayrı ayrı tatbik edilir.

Bu iki görüş arasındaki münakaşa fıkıh ve fıkıh usulü kitaplarında bulunmaktadır.

İki ay aralıksız oruç tutmaya gelince, bu, köleye sahip olmayan ve alma gücü de bulunmayan kimse içindir. Oruç tutulan ayın otuz veya yirmidokuz olması farketmez. Kamere göre iki ay tamamlanır. Şayet hilale göre başlanmayarak ay ortasında başlanırsa Hanefilere göre altmış gün tutulması lazımdır.

Şafii ve Malikilere göre ise, kamere ayın başında başlanmamışsa, başladığı ayı sonuna kadar tamamlar. İkinci ayı kamere göre tuttuktan sonra ilk aydan kalan kısmı otuza tamamlar. (14)

Hiç oruç tutamayan veya yaşlılık ve hastalıktan dolayı aralıksız oruç tutamayan kimseler ise altmış fakiri doyurmalıdır.

Fakihler, her fakire ne kadar yiyecek verileceği hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

Ebu Hayyan şöyle der: «Açık olan şudur ki, bir adamı doyuracak kadar yedirmek gerekmektedir. Yoksa şu ölçüde veya bu ölçüde yemek vermek diye birşey yoktur.» (15)

Şafii ve Malikilere göre yedirilecek kefarete yemeğinin ayrı ayrı altmış kişiye verilmesi lazımdır.

Hanefilere göre ise, bir fakire altmış gün ve her gün için yarım sa' verilmesi kafi gelir. (16)

Dokuzuncu hüküm : Zihar yapan kimse kefarete vermeden zevcesiyle temasta bulunursa kefareti ağırlaşır mı?

İmam-ı Azam (ra)'a göre, zihar yapan kişi kefarete vermeden zevcesiyle münasebette bulunursa Allah (cc)'a isyan etmiş ve günah kazanmış olur. Vakti geçtiğinden dolayı kefarete de ondan düşer.

Fukahanın cumhuruna göre ise, zihar yapan kişi kefarete vermeden önce zevcesiyle münasebette bulunursa Allah (cc)'a isyan etmiş ve günah kazanmış olur. Bu günahından tövbe ederek kefareti verinceye kadar ailesiyle yeniden temasta bulunmaz. Fakat verilecek kefarette bir artma olmaz.

Cessas : «Zihar kefareti icabettirmez, ancak zevcesi ile teması haram kılar. Bu haramlık ise kefaretle ortadan kalkar. Zihar yaptıktan sonra ailesine yaklaşmayı arzu etmeyen kişiye kefarete lazım gelmez. Şayet zihar yapılan kadın, kocası ile temastan önce ölürse kocasına kefarete lazım gelmez. Çünkü ziharın hükmü kefarete verinceye kadar münasebetin haram olmasını icabettirir. Zihar yapan kişinin kefarete vermeden karısına yaklaşması günahıdır. Şayet kefarete vermeden yaklaşırsa hem ziharın hükmü, hem de kefarete sakıt olmuş olur. Çünkü âyette kefarete münasebetten önceki zamanla kayıtlanmıştır. Temas olduğu zaman onun şartı olan vakit geçtiği için kefarete icabetmez. Ancak rivayetlerle tesbit edildiğine göre, Resulullah (sav), kefarete vermeden zevcesine yaklaşan adama, «Tevbe ve istiğfar et. Kefarete verinceye kadar da aillene yaklaşma». buyurmuştur. Şu halde zihar hükmünde münasebetten sonra kefarete verme âyetle değil, sünnetle tesbit edilmektedir.» (17)

15 — Ebu Hayyan, age, C. 8, S. 234.

16 — Kurtubi, age, C. 17, S. 287. Razi, age, C. 8, S. 158.

17 — Cessas, age, C. 3, S. 420. İbni Mace, Nesai, Tirmizi.

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

- 1 — Doğru ve ihlaslı olarak Allahu taalaya niyazaa bulunanların duaları kabul edilir.
- 2 — Zevcesini ebediyyen haram olan kadınlardan birisine benzetmek caiz değildir.
- 3 — Zihar kefareti verilmeden zevce ile temasta butünmak haramdır.
- 4 — Kefaret âyetteki sıraya göre verilir. Köleye gücü yetenin oruç tutması veya oruç tutmaya gücü yetenin altmış yoksulu doyurması caiz değildir.
- 5 — Allah (cc)'in çizdiği sınırları aşmak haramdır.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

İslâm evliliği geçici değil, ebedî bir bağ olarak kabul etmiştir. Evlilik bağıni koparmak ancak ve ancak Allah (cc)'in en sevmediği helal olan talak veya ölümle olur. Evlilikle bir kadın erkeğe Allah (cc)'in çizdiği sınırlar içinde helal kılınmıştır. İnsanlar Allah (cc)'in kendilerine mübah kıldığını tağyir eder, yani helal olan birşeyi haram ederse şüphesiz hem büyük günah işlemiştir, hem de Allah (cc)'in çizmiş olduğu mübah sınırlarını aşmıştır. Böyle büyük bir günah işleyenin cezası da büyük olacaktır.

Zihar yapan bir şahsın ödeyeceği cezaya kefarete denir. Kefaret birkaç şekilde ödenebilir. Ancak bunlardan en efdali, cemiyete bir fayda getirenidir. Bu ise bir köle azad etmektir. Bu hüküm, köleleri hürriyete kavuşturma yollarından bir yoldur. Zihar yapan kişi köle azad etme gücüne sahip değilse, o zaman aralıksız iki ay oruç tutması lazımdır. Oruç ahlaki güzelleştiren bir terbiye yoludur. Terbiyeye en çok muhtaç olan da nefislerdir. Nefsin en iyi terbiye yolu da oruçtur. Şüphesiz oruç kefareti, sıhhatli olan kimselere hastır. Çünkü Allahu taala insanlara gücü yetmediği şeyi yüklemeyiz.

Oruca güç yetiremeyen kimse hakkında farz olan da yine cemiyete faydalı olan bir yoldur. Bu da altmış fakirin doyurulmasıdır. Böylelikle kefareter cemiyetin menfaatıyla ferdin menfaati arasında bir denge sağlar. İşte nefsin helal olan birşeyi haram edenin cezası budur. Müminler böyle önleyici bir ceza hususunda âyetin beyan ettiği hüküm ve hikmetlerden ibret almalıdırlar.

RESULULLAH (SAV) İLE MAHREM KONUŞMANIN ADABI

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَشْتَعُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا
يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ وَإِذَا قِيلَ انشُرُوا فَانْشُرُوا يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ۝
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا كُنْتُمْ الرَّسُولَ فَقَدْ مَوَّابِينَ يَدَىٰ نَجْوَيْكُمْ صَدَقَةٌ
ذَلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْرَفَانِ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝
ءَا شَفَقْتُمْ نَفْسَ تَقْدَمُوا بَيْنَ يَدَىٰ نَجْوَيْكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ
عَلَيْكُمْ فَاقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَاطْلِعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ
بِمَا تَعْمَلُونَ ۝

11 — Ey iman edenler, size meclislerde «yer açın» denildiği zaman genişletin ki Allah da size genişlik versin. «Kalkın» denilince de kalkıverin. Allah içinizden iman etmiş olanlarla kendilerine ilim verilmiş bulunanların derecelerini artırır. Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.

12 — Ey iman edenler, siz peygambere mahrem birşey arz etmek istediğiniz vakit (bu) mahrem konuşmanızdan evvel sadaka verin. Bu, sizin için daha hayırlı, daha temizdir. Eğer bulamazsanız şüphe yok ki Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir.

13 — Mahrem konuşmanızdan evvel sadakalar vereceğinizden korkunuz mu? Çünkü işte yapmadınız. (Bununla beraber) Allah sizin tövbelerinizi kabul etti. O halde dosdoğru namazı kılın. Zekatı verin. Allaha ve peygamberine (diğer emirlerinde de) itaat edin. Allah ne yaparsanız hakkıyla haberdardır.

(MÜCADELE SURESİ)

AYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ

تَفَسَّحُوا

(Tefessehû): Fesh kökünden gelir. Oturma yerin-

de yer açma anlamına gelir.

أُنْشُرُوا

(Ünşüzû): Neşz kökünden gelir bir fiildir. Neşz,

düz bir yerdeki yüksekliğe denir. Buradaki anlamı «kalkın» demektir.

دَرَجَاتٍ

(Derecâtin) : Yüksek mevkilere denir.

نَجْوَاكُمْ

(Necvâküm): Necva, iki kişi arasındaki mahrem

konuşmaya denir.

أَطْهَرُ

(Etharu): Daha temiz demektir.

أَشْفَقْتُكُمْ

(Eşfaktüm): İşfak kökünden gelir. İşfak çırkın

şeylerden korunmaktır.

AYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI

Allahu taala şöyle buyurmaktadır: Ey müminler, size, dışardan yeni gelen kardeşlerinize yer açın denildiği zaman, onun da oturabilmesi için yer açın. Gelene yer vermek insanlar arasında sevgiye sebep olur, insanları birbirine bağlar. Onlara yer açtığınız takdirde Allahu taala da size rahmetini çoğaltır, kalblerinizi nurlandırır. Size dünya ve ahirette sıkıntı vermez.

Ey müminler, size namaza, cihada veya diğer bir hayra kalkın denildiği zaman hemen kalkın. Yerinizden kalkarak başkalarına yer vermeniz istendiğinde de emre uyarak hemen yer verin. Allahu taala itaat eden kulları sever. Müminlerin derecelerini yükseltir. Bilhassa ilimleriyle yalnız Al-

lah (cc) rızasını talep eden ve ilimleriyle amil olan alimleri yüceltir. Çünkü alimler peygamberlerin varisleridirler. Allah (cc) kime hayır dilerse onu dinde fakih kılar. Allah (cc) katında yücelik, yükseklik, meclislerde en yüksek yerde oturma ile değil, ilim ve imanla olur.

Allahu taala mümin kullarına Resulullah (sav) ile herhangi bir işte mahrem konuşmak istedikleri zaman, konuşmadan önce Resulullah (sav)'ın şanına tazim, fakirlere yardım, halis müminler ile hilekar münafıkların arasını temyiz için sadaka vermeyi emretmiştir. Çünkü sadaka kalbi temizlediği gibi Allah (cc) katında da en makbul şeydir. Böyle bir mahrem konuşma yapmak isteyen mümin sadaka verme imkanına sahip değilse, üzerine bir vebal yoktur. Zira Allahu taala müminlere güçlerinin yetmediği şeyleri emretmemiştir.

Allahu taala sadaka ve benzeri hayırlı işlerin yapılmasından korkulmaması icabettiğini haber vermektedir. Çünkü Allahu taala gücü yetmeyenlerin tövbelerini kabul eder ve onlara emredilen şeyin terki hususunda ruhsat vermiştir. O takdirde namazınızı dosdoğru kılın, zekatınızı verin. İbadetlerde ve bilhassa namaz ile zekatta kısaltma yapmayın. Zira Allahu taala yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.

AYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

1 — Resulullah (sav), bir cuma günü caminin suffesinde idi. Yer darı. İçlerinde Sabit bin Kays bin Şemmas'ın da bulunduğu Bedire katılan muhacir ve ensardan bir cemaat geldi. Resulullah (sav), Bedir Savaşına katılan ensar ve mühacirlere çok ikram ederdi. Bunlar suffeye gelince durdular ve önce Resulullah'a selam verdiler. Resulullah (sav) selamlarını aldı. Sonra da oturan cemaata selam verdiler. Oturanlar da onların selamını aldılar. Gelen cemaat ayak üzeri bekliyor, kendilerine yer açılmasını bekliyorlardı. Fakat hiç kimse yer vermiyordu. Bu Resulullah (sav)'a ağır geldi. Çevresindekilere birkaç kişiye kalkmasını söyledi. Gelenlerin sayısı kadar adam kaldırarak onları oturttu. Bu hal, Resulullah (sav)'ın kaldırdıklarının ağırlığına gitti. Bu, onların yüzlerinden belli oluyordu. Münafıklar da, «Bu nasıl adalet, yerini alanları kaldırıyor, sonra gelenleri oturtuyor.» diye konuşmaya başladılar. İşte bunun üzerine «Ey iman edenler, size meclislerde «yer açın» denildiği zaman genişletin ki...» âyeti nazil oldu. (1)

1 — İbni Ebi Hatem, Mukatil bin Hayyan'dan. Kurtubi, age, C. 17, S. 297. Razi, age, C. 8, S. 164.

2 — İbni Abbas (ra) ve Katade (ra)'den şöyle rivayet edilmiştir: «Ba- zı müslümanlar ihtiyacları olmadığı halde, sırf Resulullahın yanında yer- lerinin büyük olduğunu göstermek için Resulullah (sav) ile mahrem ko- nuşurlardı. Resulullah da cömertliğinden kimseyi reddetmezdi. Bunun ü- zerine, «Ey iman edenler, siz peygambere mahrem birşey arz etmek iste- diğiniz vakit...» âyeti nazil oldu.» (2)

3 — Mukatil'den şöyle rivayet edilmiştir: «Zenginler Resulullah (sav)'a gelerek çokca mahrem konuşurlardı. Mecliste de fakirlere fırsat vermez- lerdi. Hatta Resulullah (sav) onların bu mahrem konuşmalarından, yanın- da uzun uzun oturmalarından rahatsız oldu. Bunun üzerine, «Ey iman e- denler, siz peygambere mahrem birşey arz etmek istediğiniz vakit...» âyeti nazil oldu.» (3)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Allahu taala mümin kullarına aralarında düşmanlığa sebebiyet veren şeyleri yasakladığı gibi, bu âyetlerde de sevgi ve saygıyı artırmaya vesile olacak şeyleri emretmektedir. Sahabe-i kıram Resulullah (sav)'ın sohbetlerine çok haris oldukları için onu yakından dinlemek kas- dıyla yakınına oturmayı çok isterlerdi. Bu âyetlerle, müslüman kardeşleri- nin kalblerini hoşnut etmeleri için meclise sonradan gelenlere yer verme- leri emredilmiştir. Bu âyetlerin «Fısıltı (ile konuşmak)tan menedilip de sonra menedildikleri (o hale) dönmekte ve günahı, düşmanlığı ve peygam- bere isyanı fısıldaşmakta olanları görmedin mi» âyetlerinden sonra geli- şindeki sır da budur. Daha önceki âyetlerde Allahu taala günah ve düş- manlığa vesile olacak şeyleri, mahrem konuşmayı yasaklamaktaydı.

İkinci incelik : Allahu taala âyete, «Ey müminler» hitabıyla başlaya- rak müminlere vermiş olduğu yeri ve değerli göstermektedir. Bu hitabın hemen arkasından da ulemayı zikrederek ulemanın yer ve ehemmiyetini göstermektedir. Zira «Ey iman edenler» hitabı zatan ulemayı da içine al- maktadır. Ulemanın tekrar zikredilmesiyle ilmiyle amil olan ilim ehlinin yeri- nin yücelliğine işaret edilmektedir.

Üçüncü incelik : Müminlere Resulullah (sav) ile mahrem konuşma- dan önce sadaka vermelerinin emredilmesi birkaç yönden ehemmiyetli haiz- dir :

1 — Resulullah (sav)'a ve Resulullah (sav) ile mahrem konuşmaya tazim etmek.

2 — Ebu Hayyan, age, C. 8, S. 237. Alusi, age, C. 28, S. 30

3 — Alusi, age, C. 28, S. 30. İbni Cevzî, age, C. 8, S. 195.

2 — Fakirlerin verilecek şadakadan faydalanması.

3 — Resulullah (sav)'a çok soru sorulmasının önlenmesi.

4 — Muhlis ile münafığın, dünyayı seven ile ahretli sevenin birbirinden ayrılması.

Dördüncü incelelik : Kur'an-ı kerim, alimlerin Allah (cc) katında yüce bir yerleri olduğunu beyan etmiştir. Alimlere şeref ve iftihar bakımından Kur'anda varid olan âyetler kafidir.

Alimler hakkında Resulullah (sav) da, «İslâmı canlandırmak için ilim arayan, okuyan ve okutanlarla peygamberler arasında tek bir derece vardır.» (4) buyurmuştur.

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Âyetteki «meclisler»den maksat nedir?

Müfessirler bu hususta üç görüşe ayrılmışlardır :

1 — Mücahid (ra)'e göre, «meclisler»den maksat, hassaten Resulullahın mescididir.

2 — İbni Abbas (ra) ve Hasan (ra)'a göre, «meclisler»den maksat, harb meclisi ve savaş meydanıdır. Zira sahabiler şehadetli çok arzu ettikleri için savaş saflarındaki yerlerini kimseye vermezlerdi.

3 — Kaţade (ra)'ye göre, âyetteki «meclisler»den maksat, zikir ve ayin meclisleridir. Bu mana daha geniştir. Çünkü zikir meclisi denince Resulullahın meclisi de, savaş meclisi de ifade edilmiş olmaktadır.

Taberî şöyle diyor: «Bu hususta söylenecek en doğru söz, Resulullah (sav)'ın meclislerde müminlere «yer açın» demesi zikredildiğine göre, buradaki meclisin Resulullah (sav)'ın meclisine veya savaş meclisine tahsis edilmesi gerekmektedir. Âyetteki «meclisler»den maksat bütün meclislerdir.» (5)

Kurtubî de şöyle der: «En sahih görüş, âyetteki «meclislerin» müslümanların toplandığı bütün hayır ve ecir meclisleri olduğudur. Bu meclisler ister harb meclisi, ister zikir meclisi, ister cuma günü toplanılan cuma meclisi olsun. Bütün bu meclisler, zamanına göre en kıymetli meclislerdir.» (6)

4 — Darimi, Ömer bin Kesir Anil-Hasan'dan rivayet etmiştir.

5 — Taberî, İbni Cevzi, Zadü'l-Mesir, C. 8, S. 192.

6 — Kurtubî, age, C. 17, S. 297.

İkinci hüküm : Bir şahsın yerinde izinsiz olarak oturmak mübah mıdır?

Âyeti kerime, dışarıdan yeni gelen için yer verilmesinin vacib olduğuna delalet etmektedir. Bu da İslâmın getirmiş olduğu en güzel huylardan biridir. Şurası muhakkaktır ki, birisini kaldırıp onun yerine oturmak mübah değildir. Çünkü Resulullah (sav), «Birisi diğerini yerine oturmak için kaldırmasin. Yalnız sonradan gelene yer açınız.» (7)-buyurmuştur.

En güzel şey mübaha koşturaktır. Meclis de bu mübahlardan bir yerdir. Müslümanlar oturduğu zaman, yeni gelen kimse, yer gözetmeden bulunduğu yere oturmalıdır. Ancak şurası muhakkaktır ki, ictimaî terbiye kuralları, faziletli ve ilim ehli kişilerin meclisin önünde oturmasını gerekli kılar. Günümüze kadar da ilim adamları ile İslâma hizmet eden faziletli kimselerin İslâm dairesinde yerleri mukaddem tutulmuştur. Bu yüksek edeb Resulullah (sav)'ın meclisindeki sahabilerin edeb ve terbiyesi idi. Onlar önce hicret edenleri tercih ederlerdi. Hicret edenler arasında da ilk hicret edenleri sonra hicret edenlere tercih ederlerdi. Ayrıca ilim ve fazileti de göz önünde tutarlardı.

Resulullah (sav)'ın Bedire iştirak eden müslümanların gelişinde diğerlerini kaldırarak onları oturtması âyete muhalif değildir. Bu halka fiili olarak güzel ahlakı ve ensar ve muhacirlerden faziletli insanlara saygıyı öğretmektir.

İbnü'l-Arabî'nin senetleriyle Enes bin Malik (ra)'ten tesbit ettiği hadise, göre, Resulullah (sav) mescidde oturuyordu. Sahabiler de çevresinde halkalanmışlardı. Ali bin Ebi Talib (ra) içeri girerek selam verdi. Sonra oturacak bir yer araştırdı. Bu sırada Resulullah (sav) sahabilerden hangisinin ona bir yer vereceğine bakıyordu. Resulullah'ın sağ tarafından oturan Hz. Ebubekir toparlanarak yer açtı ve Hz. Ali Resulullah (sav) ile onun arasına oturdu. Resulullah (sav), «Ey Ebubekir, fazilet ehlini ancak faziletli kişiler bilir.» buyurdu. (8)

Sihhatli olarak tesbit edilmiştir ki, Hz. Ömer, Abdullah bin Abbas (ra)'ı diğer sahabilere tercih ederdi. Sahabiler bu hususta dedikodu ettiler. Hz. Ömer dedikodu edenlerle Abdullah bin Ömer (ra)'i çağırdı. Onlara, «Allah'ın nusreti ve fetih gelince, sen de insanların fevc fevc Allah'ın dinine gireceklerini görünce, hemen Rabbini hamd ile tesbih et. Onun yarlığamasını iste. Şüphesiz ki O, tövbeleri çok kabul edendir.» (Nasr: 1-3) suresinin

7 — Buhari ve Müslim, Abdullah bin Ömer'den.

8 — İbnü'l-Arabî, Ahkamü'l-Kur'an C. 4.

tefsirini sordu. Hepsi sükut ettiler. İbnl Abbas (ra), «Bu sure Resulullah'a hitab ediyor.» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer, «Bu surenin tefsirinde ben de bundan başkasını bilmiyorum.» dedikten sonra diğerlerine, «İşte ben bu ilminden ötürü bunu başkalarına tercih ediyorum.» dedi. (9)

Oturma meclisinde herhangi bir ihtiyacı için dışarı çıkan kişi tekrar döndüğünde evvelce oturduğu yerde oturması daha uygundur. Çünkü Resulullah (sav), «Kim yerinden kalkar ve sonra yerine dönerse, o yerde oturmaya diğerlerinden daha layıktır.» (10) buyurmuştur.

Üçüncü hüküm : Dışarıdan gelen alim, fazıl ve salih kişiye ayağa kalkmak caiz midir?

Fukahanın cumhuru, dışarıdan gelen alim ve fazıl kişiye ihtiram kasıyyla ayağa kalkmanın caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Çünkü müslümana hürmet etmek vacibdir. Zira ona yapılan saygı onun dininden ve salahından ötürüdür. Bu da İslâma karşı olan saygıyı göstermektedir. Çünkü Resulullah (sav), «İslâmın emir ve tavsiye ettiği hiçbir şeyi hakır görmeyin. Bir müslüman kardeşinizle konuştuğunuz zaman ona güleryüzle konuşun.» (11) buyurmuştur.

Dışarıdan gelen bir insana, eğer fasık değilse ve kibre yolaçmıyorsa ayağa kalkılması caizdir. Yalnız şu var ki, meclise giren insan her giriş ve çıkışında cemaatin ayağa kalkmasını istiyorsa o zaman kalkmak mekruhtur.

Allame İbni Kesir şöyle der: «Fakihler, dışarıdan gelen bir adama saygı için ayağa kalkılıp kalkılmayacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazı fakihler «Efendinize ayağa kalkınız.» hadisine istinaden kalkmanın caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Diğer bazı fakihler ise Resulullah (sav)'ın «Halkın kendisini ayakta karşılamasını isteyen kimse ateşte yerini hazırlasın.» (12) hadis.ne dayanarak dışarıdan gelene cemaatin ayağa kalkmasının yasak olduğuna hükmetmişlerdir. Diğer bazı fakihler ise, şöyle demişlerdir: Dışarıdan gelen kir se uzaktan gelen bir misafir ise veya o bölgenin hakimi ise ayağa kalkılması caizdir. Sa'd bin Muaz (ra)'ın kıssası da buna delalet eder. Resulullah (sav), Sa'd bin Muaz (ra)'ı Beni Kurayza'ya hakim tayin etti. Sa'd bin Muaz oraya gelince Resulullah (sav),

9 — Buhari, Abdullah bin Abbas'tan.

10 — Müslim.

11 — Tirmizi, Ebu Davud.

12 — Ebu Davud.

«Efendinize ayağa kalkınız.» (13) buyurdu. Hükmettiği bölgede hakime kalkmak, onun hüküm ve emirlerinin daha geçerli olması içindir. (14)

Ulemanın cumhuru, dışarıdan gelen bir adam için ayağa kalkmanın caiz olduğuna hükmetmişlerdir. Ancak fasık, kibriyle meşhur veya saygı ve hürmeti seven bir kimse için ayağa kalkılmaz.

Bazı fakihlerin ayağa kalkmanın caiz olmadığı yolundaki görüşlerini isbat için delil aldıkları «Halkın kendisini ayakta karşılamasını isteyen kimse ateşte yerini hazırlasın.» hadisi, bu hususta bir delil olamaz. Çünkü Resulullah (sav) bu hadiste mütekebbir ve halkın kendisine ayağa kalkmasını isteyen kimseye ayağa kalkılmamasını bildirmiştir. Yoksa her gelen için ayağa kalkılmasını yasaklamamıştır.

Bazı kimselerin, «Ayağa kalkmak namazın rükünlerinden bir rükündür. Bundan ötürü gelen bir kimseye ayağa kalkmak haramdır. Çünkü bu, ibadete benzer.» demelerine gelince, bu söz tam bir cehaletin ifadesidir. Şer'î hükümleri âyet ve hadislerden çıkaran kimseler böyle bir söz söylemezler. Bu nasıl söylenebilir? Oturmak, Kur'an okumak, şehadet getirmek ve Şafil mezhebine göre salat ve selam getirmek de namazın rükünlerindendir. Öyleyse kim, «Alimin huzurunda oturmak, birisinin karşısında Kur'an okumak, kelime-i şehadet getirmek, Resulullah (sav)'a salat ve selam okumak haramdır, çür.kü bunlar namazın rükünleridir.» diyebilir. Kalkmayı namazdaki rüku ve secde ile kıyas etmek, İslâm'daki kıyas kurallarına uymadığı gibi batıl bir kıyastır. Çünkü Allah (cc)'tan başkasına rüku ve sücud caiz değildir. Nitekim Resulullah (sav), «Eğer insanların insanlara secde etmesini emretseydim, kadının kocasına secde etmesini emrederdim.» buyurmuştur. Görülüyor ki, secdenin Allah (cc)'tan başkasına yapılmaması hususunda kesin nas varid olmuştur. Ayakta durma, oturma veya uzanma ise haram olan şeylerden değildir. Allah (cc) bizl cahillerin şerrinden ve ilim iddiasındaki ahmakların şerrinden korusun.

Dördüncü hüküm : Resulullah ile mahrem konuşmadan önce sadaka vermek vacib midir?

Alimler, «...Peygambere mahrem birşey arz etmek istediğiniz vakit (bu) mahrem konuşmanızdan evvel sadaka verin.» âyetindeki «verin» emrinin vücubu mu, yoksa sünneti mi gerektirdiği hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

13 — İbni Kesir, age, C. 4.

14 — Hakim, yönetici manasındadır. (Çev)

Bazı alimlere göre, âyetteki emir vücut içindir. Buna kall olanlar, **«Eğer bulamazsanız şüphe yok ki Allah çok yarlıgıcı, çok esirgeyicidir.»** âyetine istinad etmişlerdir. Çünkü bunlara göre, bu ve benzeri âyetler terki sahih olmayan farzı veya vacibi emreden âyetlerden sonra gelir.

Diğer bazı alimlere göre ise, âyetteki emir, sünneti ifade eder. Zira Allahu taala, **«Bu, sizin için daha hayırlı, daha temizdir.»** buyurmuştur. Bu ifadenin emrin hemen akabinde gelişi, âyetteki emrin farz değil, sünnet olduğuna delalet etmektedir. Çünkü bu ifade, farzların akabinde değil, sünnetli ifade eden emirlerin akabinde varid olmuştur.

Diğer bir yönden de hakikaten Allahu taala bu âyetten sonra, **«Mahrem konuşmanızdan evvel sadakalar vereceğinizden korkunuz mu? Çünkü işte yapmadınız. (Bununla beraber) Allah tövbelerinizi kabul etti.»** buyurmuştur. İşte bu son âyet öncekinden farz ihtimalini tamamen ortadan kaldırmıştır. Farziyet kalkınca da, âyetin icabının sünnet olduğu ortaya çıkar.

Zaten alimler bu âyetin neshedildiğinde ittifak etmişlerdir. Bu âyet bundan sonraki **«Mahrem konuşmanızdan evvel sadakalar vereceğinizden korkunuz mu? Çünkü işte yapmadınız.»** âyeti ile neshedilmiştir. Ancak bu nasih âyetin neshedilen âyetten ne kadar sonra geldiği hususunda ihtilaf edilmiştir.

Bazı alimlere göre, bu emir on gün kadar kaldıktan sonra neshedilmiştir.

Diğer bazı alimlere göre ise de, yarım gün kadar sonra neshedilmiştir.

Hz. Aliden şöyle bir nakil yapılmıştır: «Allah (cc)'ın kitabında bir âyet vardır ki, benden evvel ve benim dışımda hiçkimse onunla amel etmemiştir. Benden sonra da kimse o âyetle amel etmeyecektir. Bu âyet geldiği zaman, benim bir dinarım vardı. Bozdurarak on dirhem aldım. Resulullah (sav) ile mahrem konuşmak istediğimde bir dirhem sadaka verir sonra konuşurdum. Sonra bu âyetin hükmü neshedildi. Hiçkimse de bununla da amel etmemiştir.»

Kurtubî : «Ey iman edenler, siz peygambere mahrem birşey arz etmek istediğiniz vakit... sadaka verin.» âyetinin hemen akabinde **«Mahrem konuşmanızdan evvel sadaka vereceğinizden korkunuz mu?»** âyetinin nazil olması, bir âyetin icabatına göre amel edilmeden önce onun neshedilebileceğine delalet eder. Hz. Ali'den nakledilen rivayete gelince, bu zayıftır.

Çünkü Allahu taala, «Çünkü siz yapmadınız.» buyurmuştur. Âyetteki bu ifade, hiçkimsenin sadaka vermediğine delalet eder.» (15)

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

1 — Meclise dışarıdan gelen adama yer vermek vacibtir. Bu İslâmın güzel huylarındadır.

2 — Mümine mecliste yer vermek, Allah (cc)'ın rahmet ve rızasına sebep olur.

3 — Allah (cc) katında yücelik, azizlik ve şeref ancak iman ve ilimle olur.

4 — Resulullah (sav)'a tazim etmek farzdır. Onunla mahrem konuşulduğunda da sıkıntı verilmemelidir.

5 — Resulullah (sav) ile mahrem konuşulmadan önce sadaka verilmesi, Resulullah (sav)'a karşı saygının bir ifadesidir.

6 — Beşerin maslahatı için şer'î hükümlerin neshedilmesi Allah (cc) tarafından kullarına bağışlanan bir kolaylıktır.

7 — Namaz ve zekat İslâmın en büyük rükünleridir. Bunun için de Kur'anda namaz ve zekat birlikte zikredilmiştir.

MÜSLÜMANLARLA MÜŞRİKLER ARASINDA EVLENMENİN HÜKÜMLERİ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمْ الْمُؤْمِنَاتُ مِنْ أَجْرَابٍ
فَاثْبِتُوهُنَّ اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا
تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ لَأَمِّنَ جُلُوسُهُنَّ وَلَا يَمْلِكُونَ لَهُنَّ أَمْوَالُهُمْ
وَأَتُومُهُنَّ مَا أَنْفَقُوا وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْنَكُمُوهُنَّ
أُجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَسَأَلُوهَا أَمْفَاقَهُمْ وَلَيْسَ لَهَا
مَا أَنْفَقُوا ذَلِكَ حُكْمُ اللَّهِ بَيْنَكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾
وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ فَعَايِبْتُمْ فَأْتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ
أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا أَنْفَقُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَى أَنْ لَا
يُشْرِكْنَ بِاللَّهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَادَهُنَّ وَلَا
يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِيَنَّكَ فِي
مَعْرُوفٍ فَبَايِعْنَهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللَّهُ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَشُؤْا مِنْ
الْآخِرَةِ كَمَا يَبْشُرُ الْكَافِرُ مِنْ أَصْحَابِ الْبُورِ ﴿١٣﴾

10 — Ey iman edenler, (kendi ifadelerince) mümin kadınlar muhacir olarak geldikleri zaman, onları imtihan edin. Allah onların imanlarını daha iyi bilendir ya. Fakat siz de mümin kadınlar olduklarına bilgi edinirseniz onları kafirlere döndürmeyin. Bunlar onlara helat değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar. (Kafir zevcelerinin bu kadınlara) sarfettikleri (mehri) onlara (kafirlere) verin. Sizin onları nikahla almanızda, mehirlerini verdiğiniz takdirde, üzerinize bir günah yoktur. Kafir zevcelerinizi (nikahınız altında) tutmayın. Sarfettiğiniz (mehr)i isteyin. (Kafirler de size hicret eden mümin kadınlara) harcadıkları (mehri) istesinler. Bu Allahın hükmüdür. Aranızda o hükmeder. Allah hakkıyla bilendir, tam hüküm ve hikmet sahibidir.

11 — Eğer zevcelerinizden birşey sizden kafirlere kaçarda siz de muharebede ganimete kavuşursanız zevceleri gitmiş olan (müslüman)lara harcadıkları (mehir) kadar verin. O Allah'tan korkun ki, siz (hepiniz) O'na inananlırsınız.

12 — Ey peygamber, mümin kadınlar —Allah'a hiçbir şeyi eş tutmaları, hırsızlık yapmamaları, zina etmemeleri, evlatlarını öldürmemeleri, elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp getirmemeleri, (emredeceğin) herhangi bir iyilik hususunda sana asi olmamaları şartıyla— sana beyatleşmeye geldikleri zaman beyatlerini kabul et. Onlar için Allahtan mağfiret isteyiver. Çünkü Allah çok yarlıgayıcı, çok esirgeyicidir.

13 — Ey iman edenler, üzerlerine Allahın gazab ettiği o kavim ile dost olmayın ki, mezarların yaranından olan kafirler nasıl ümidlerini kesdilerse onlar da öylece ahiretten ümidlerini kesmişlerdir.

(MÜMTEHİNE SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

مُهَاجِرَاتٍ

(Mühâcirâtin) : Muhâcerat, hicret kökünden ge-

lir. Hicret, lügatta, bir yerden diğer bir yere göcmektir. Şer'î istilahta ise kafir memlekettten İslâm memleketine göcmektir.

فَاتَّخِذُوهُنَّ

(Femtehinuhünne) : İmtihan kökünden gelen bir

fiildir. İmtihan, lügatta, tecrübe etmek, sınamaktır.

أَجُورَهُنَّ

(Ücurehünne): Burada ücretten maksat mehirdir.

بِعَصَمِ الْكَوَافِرِ

(Bisemil kevafr): İsem, ismetin çoğuludur. İsmet

İse lügatta, ipe ve iki şeyi birbirine bağlayan herşeye denir. Bu âyetteki manası ise nikahtır. Buna göre âyetin manası, «Kafir olan karılarınıza id-det beklemeyin. İslâm oluşunuzla aranızdaki bağ kopmuştur.» olur.

وَسَأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ

(Ves'elû ma enfaktüm): Yani sizden birinizin

zövcəsi mürted olup kafirlere dönerse ona ödediğiniz mehri kafirlerden İsteyin.

وَلَيْسَ لَكُمْ مَا أَنْفَقُوا

(Vel yeselû ma enfegû) : Müşriklerin zövceleri

müslüman olup size İltihak ettiklerinde evlenmek İstedİğinizde onların ka-fir kocalarına mehirlerini lade ediniz.

فَاتَّكُمُ

(Fateküm): Elinizden çıksa.

فَعَاكَبْتُمْ

(Feâkabtüm): Yani, savaşıta onlardan aldıklarınız.

بِبُهْتَانٍ

(Bibühtanin) : Bühtan, yalan ve batıl şeydir.

مَعْرُوفٍ

(Ma'rufin): Maruf, şeriatın güzel gördüğü şeydir.

لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا

(Latetevellev gavmen) : Müminleri bırakarak ka-

firlerli dost edinmeyin.

يَتَّخِذُوا مِنَ الْآخِرَةِ

(Yeisûminel ahire): Yeisû, ye's kökünden gelen

bir fiildir. Ye's, birşeyden umut kesmektir.

ÂYETLERİN İCMÂLİ MANALARI

Allahu taala şöyle buyurmaktadır : Ey müminler, küfür ülkesinden İman ülkesine dinlerinden ötürü ve Resulullahı sevdikleri için hicret edip gelen mümin kadınları, imanlarının hakiki olup olmadığı hususunda imti-

han edin. Acaba onlar İslâmı hak olarak bilip sevdikleri için mi gelmişlerdir, yoksa müslüman olan bir erkeği sevdikleri için mi gelmişlerdir? Yoksa kocaları fakirdir de dünya malına tamaen mi gelmişlerdir?

Ey müminler, bu imtihandan sonra delil ve emarelerle onların hakikaten mümin olduklarını anladığınız zaman, onları kafirlere iade etmeniz helal değildir. Çünkü Allahu taala mümin bir kadını müşrik bir erkeğe mübah kılmamıştır. Sizin de o hicret eden kadınların eski kafir kocalarına, evliliklerinde ödemiş oldukları mehri ödemeniz lazımdır. O hicret eden kadınların eski mehirlerini kocalarına verdikten sonra yeni bir mehir vererek onlarla evlenmenizde bir vebal yoktur.

Herhangi bir müminin kendisiyle hicret etmeyen kafir bir karısı varsa, küfür sebebiyle aralarındaki nikah bağı kopmuştur. O kadın için iddet saymak da lazım değildir. Zira İslâm, mümin erkeklerle müşrik bir kadınla evlenmeyi mübah kılmamıştır.

Herhangi bir kadın İslâmdan sonra mürted olarak kafir ülkeye iltihak ederse onlarla muamele yaptığınız zaman, müşrike bir kadın muamelesi yapın. Zira kadının mürted olmasıyla aradaki nikah ve evlilik bağı kopmuştur. Böyle bir kadının müslüman bir erkeğin harâm-i ismetinde bulunması caiz değildir.

Mürted kadınlarınız kafirlere iltihak ederlerse, nasıl müslüman olarak size katılan kadınların mehirlerini kocalarına veriyorsanız, evliliğinizde o kadınlara vermiş olduğunuz mehri kafirlerden isteyin.

Bu hüküm Allah (cc)'ın size meşru kıldığı bir hükümdür. Ondan dönmeyiniz, bir başka hükümle değiştirmeyiniz. Zira Allahu taala hakkıyla bilen hüküm ve hikmet sahibidir. O ancak tam bir hikmetin icabını meşru kılar.

Ey müminler, sizden İslâm olmanız hasesiyle ayrılan veya İslâm olduktan sonra irtidat ederek ayrılan kadınlarınızın mehirlerini müşrikler ödemedikleri takdirde, kafirlerle savaştığınızda onlardan aldığınız ganimetleri taksim etmeden önce, küfür hasesiyle kocalarından ayrılan kadınların mehirlerini kocalarına verin. Tasdik ettiğiniz Allah (cc)'tan korkun ve onun adil şeriatına inanın.

Âyetin devamında Allahu taala Peygambere şöyle hitab etmektedir: Ey Muhammed, sana beyat için gelen mümin kadınlarla, sana uymaları ve itaat etmeleri şartıyla beyatlaş. Onlara, hiçbir şeyi Allah (cc)'a ortak koşmamalarını, cahiliyet devrinde yaptıkları gibi çocuklarını diri diri göm-

memelerini şart kıl. Sokakta buldukları çocukları da kocalarına ilhak etmesinler. O kadınlara bu şartlar ve diğer İslâmî hükümler üzerine beyat ver. Yapmış oldukları beyatın icablarını yaptıkları takdirde onlar için Allah (cc)'tan rahmet ve mağfiret talebinden bulun. Allahu taala tövbe edip yolunu doğrultana çok mağfiret edici, çok esirgeyicidir.

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : Muhacir kadınlar, mümin oldukları takdirde neden imtihan edildiler? Hicretin sebebinin bilinmesi için. Acaba bu kadın Allah (cc) ve Resul (sav)'ünü sevdiği için mi, yoksa dünya için mi hicret etmiştir?

İbni Zeyd şöyle der: «Bize neden o kadınları imtihan etmemiz emredildi? Çünkü Mekke'de kocasına kızan bir kadın, «Andolsun ki Muhammede iltihak ederim.» derdi.»

İbni Abbas (ra)'tan şöyle rivayet edilir: «Mekke'den hicret eden bir kadın, «O'ndan başka mabud olmayan Allah (cc)'a andederim ki kocama kızdığım için, Mekke'yi sevmediğim için, dünyayı taleb ettiğim için değil, Allah (cc) ve Resul (sav)'ünü sevdiğim için hicret ettim.» diye yemin ederse Resulullah (sav) kadının kocasına mehrini ve bütün harcadığını öder, kadını iade etmezdi.» (1)

İkinci incelik : Âyetin akışındaki «Allah (cc) onların imanlarını daha iyi bilendir ya.» cümlesinin araya girmesinin sırrı şudur: Bizim onların zahiren imanlı olduklarını bilmemiz kafidir. Gerçekten kalbten iman edip etmediklerini ancak Allahu taala bilir. Biz zahire göre hükmederiz. Allahu taala sırrı ve gizliyi bildiğinden sırların bilinmesi ona aittir.

Üçüncü incelik : Hicret eden kadınların geri çevrilmemelerinin hikmeti şudur: Kadınlar daha ince duygulu, daha çabuk dönen, fitne ve belaya karşı daha dayanıksız oldukları için Allahu taala onları müşrik kocalarına teslim etmeyi yasaklamıştır.

Dördüncü incelik : Allahu taala, müslüman olan bir kadının mehrini kocasına iade etmeyi emretmiştir. Bu emir, İslâmın riayet ettiği ahde ve fanın şartlarındandır.

Kurtubî : «Müslüman olan bir kadın ile kocası arasındaki nikah bağı kendiliğinden çözülmüştür. Allahu taala eski kocasının iki yönlü bir zarara

1 — Kurtubî, age, C. 18, S. 62. Ebussuud, age, C. 8, S. 190 (Razi kenarında). İbni Cevzi, age, C. 8, S. 240. Ebu Hayyan, age, C. 8, S. 256.

uğramaması için ödedikleri mehrin kendilerine iade edilmesini emretmiştir. Çünkü karısı kendisinden ayrıldığı için bir zarara uğramıştır. Ödediği mehir kendisine iade edilmezse bundan dolayı da ikinci bir zarara uğrayacaktır. Allahu taala ahde vefanın nümunesini göstererek onların kocalarına mehirlerinin iade edilmesini emretmiştir.» (2)

Beşinci incelik : «**Bunlar onlara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar.**» âyeti, imanla küfür arasında bir bağ olmadığına işaret eder. Kocasını kafir olan bir kadın İslâmı kabul ettiği zaman kocasına haram olur. Çünkü aralarında bir benzerlik kalmamıştır. Kadın müslüman, erkek kafirdir. Kadının müslüman olmasıyla aralarındaki bağ kopmuştur.

Bu âyet, imanla küfür arasında bir bağ olmadığını gösterdiği gibi imanın sağladığı bağın nesebî bağdan daha kuvvetli olmadığına delalet eder.

Altıncı incelik : Rivayete göre, Mekke'nin fethinde Resulullah (sav) kadınlardan beyat alırken Ebu Süfyan'ın karısı Hind binti Utbe de kadınların arasındaydı. Ancak Hind, Uhud'da Hz. Hamza'ya yaptığı fenalıklardan ötürü Resulullah (sav)'tan korktuğu için yüzünü örtmüştü. Resulullah (sav) bu beyat sırasında Allahu taalanın ilgili âyetteki «**hırsızlık yapmamaları**» emrini okuyunca Hind, «Ebu Süfyan cimri bir erkektir. Biz yememiz için onun malından gizlice alırız.» dedi. Bunun üzerine orada hazır bulunan Ebu Süfyan, «Gizlice aldıkların helal olsun.» dedi.

Resulullah (sav) gülümseyerek, «Sen Hind mısın?» dedi. Hind, «Allahu taala geçmiş affeder. Ey Allah (cc)'ın peygamberi, sen affet ki Allah (cc) da seni affetsin.» dedi. Resulullah (sav) âyetteki, «**zina etmemeleri**» emrini söyleyince Hind, «Hür kadın zina yapar mı?» dedi. Resulullah (sav), «**evladlarını öldürmemeleri**» emrini okuyunca Hind, «Evladlarımız küçüktü büyüttük, fakat büyüdükleri zaman onları siz öldürdünüz.» dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer katılırcasına güldü. Hind'in oğlu Hanzele Bedir Savaşında öldürülmüştü. Resulullah (sav), «**elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp getirmemeleri**» âyetini okuyunca, Hind, «Allaha andolsun ki iftira çok çirkin birşeydir.» dedi. Resulullah (sav), «(emredeceğin) herhangi bir iyilik hususunda sana asi olmamaları» âyetini okuyunca Hind, «Ya Resulullah, Allah (cc)'a andolsun ki biz burada sana herhangi birşeyde isyan etmek için oturmadık.» dedi.» (3)

2 — Kurtubî, age, C. 18, S. 64. Ebu Hayyan, age, C. 8, S. 257.

3 — Kurtubî, age, C. 18, S. 71. Ebu Hayyan, age, C. 8, S. 258. Razi, age, C. 8, S. 192.

Yedinci incelik : Ferra: «Cahiliyet döneminde kadınlar buldukları herhangi bir çocuğu alarak kocalarına «Bu senin çocuğundur.» derlerdi. İşte bu sözleri, onların «**Elleriyle ayakları arasında düzdükleri**» bir iftira idi.»

Zemahşerî : «**Elleriyle ayakları arasında bir iftira...**» âyeti, kadınlar buldukları çocukları yalandan, kocalarına isnad etmelerini iftira olarak vasıflandırmaktadır. Çünkü kadının batni elleriyle ayakları arasındadır. Çocuk ayaklarının arasından doğar. Bazı alimlere göre de, «**Elleriyle ayakları arasında bir iftira düzüp...**» âyetinden maksat, elleriyle ayakları arasında doğurmadığı çocuğu kendisine isnad etmektir. İşte İslâm bunu yasaklamıştır. Çünkü bu, cahiliyet adetidir.» (4)

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Anlaşmalarda yapılan akit, erkekleri içine aldığı gibi kadınları da içine alır mı?

Resulullah (sav)'ın Kureyş müşrikleri ile yaptığı Hudeybiye Anlaşmasındaki bir maddeye göre, Mekke'den Medine'ye kaçan birisi iade edilecek, Medine'den Mekke'ye kaçan birisi ise iade edilmeyecekti. Hüdeybiye Anlaşmasından sonra İslâmı kabul eden Ümmü Gülsüm binti Uhbe isimli bir kadın Mekke'den Medine'ye hicret etmişti. Kocasını arkasından gelerek onu almak istedi. Kadın Resulullah (sav)'a, «Ya Resulullah, ben kadınımdır. Kadınların ne kadar zayıf olduklarını bilirsin. Eğer beni kafirlere iade edersen bana işkence ederler. Ben de dayanamam.» dedi. Bunun üzerine Resulullah (sav) kadının kocası ile akrabalarına, «Hudeybiye Anlaşmasındaki «Muhammed'e gelenler iade edilir.» şartı, yalnız erkeklerle aittir.» dedi. Bunun üzerine âyet nazil oldu. Resulullah (sav) kadını imtihan ettikten sonra alıkoydu.

Kurtubî : «Alimler, Hudeybiye Anlaşması maddelerinde veya umumi ifadesinde kadınların olup olmadığı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Bazı alimlere göre anlaşmanın metninde sarahaten kadınlarla ilgili hükümler de vardı. Ancak hiçkimsenin haberi olmadan Allahu taala, Medine'ye hicret eden kadınların iadesi hakkındaki cümleyi kaldırmıştır. Böylece yalnız erkeklerle ilgili cümle kalmıştır. Bunun için Resulullah (sav), Medine'ye hicret eden kadını geri göndermemiştir. Bazı alimlere göre ise, anlaşmanın metninde kadınlarla ilgili bir hüküm yoktur. Anlaşmada yalnızca müslüman olarak Medine'ye hicret eden erkeklerle ilgili bir madde vardır. Bu-

na göre metnin zahiri erkeklere şamil geldiği gibi kadınlara da şamil gelmektedir. Ancak Allahu taala kadınların anlaşma metninden çıkarılmasını mevzumuz âyetle beyan ederek iki şeyden dolayı kadınları erkeklerden ayırmıştır. Birincisi, kadınlar erkeklerin beşerî arzularını tatmin ettiklerinden Allahu taala mümin kadınları müşrik erkeklere haram kılmıştır. İkincisi, kadınlar erkeklerden daha yumuşak kalblidir ve işkenceye dayanamadıkları için dinden daha kolay dönebilirler. Fakat müşrik bir kadın Medine'ye hicret ederse o korunmayarak iade edilir.» (5)

Kurtubî sözlerine şöyle devam eder: «Bu âyet, Resulullah (sav)'ın müşriklerle yaptığı anlaşmadaki kadınlarla ilgili maddeyi neshederek kadınları bu maddeden çıkarmıştır. Bu görüş, hadislerin Kur'an ile neshedileceğini kabul eden görüştür.»

Fahreddin Razi; Dahhak'tan naklederek şöyle der: «Anlaşma metninde kadınlarla ilgili bir madde vardı. Buna göre müşrik bir kadın Mekke'den Medine'ye hicret ederse hemen iade edilecekti. Fakat Mekke'den evli bir kadın müslüman olarak Medine'ye hicret ederse kadın iade edilemeyecek ancak kocasına kadının mehri ile harcadıkları ödenecekti. Buna karşılık Medine'den kaçan mümin bir kadın iade edilecekti. İrtidat ederek Mekke'ye kaçan evli bir kadın ise iade edilmeyecek ancak kadının mehri ile kendisine harcananlar iade edilecekti.» (6)

Bu görüşe göre âyet anlaşmaya uygundur. Bu görüş insanı tatmin etmektedir. Bu görüşün dışındakilerin hepsi araştırılmaya muhtaktır. Çünkü hepsi İslâmın ruhuna zıttır. İslâm'da ahde vefa müslümanlara vacibtir. Şu halde taraflardan herhangi birisinin anlaşma metnini karşı tarafın muvafakatını almadan feshetmesi veya tahsis etmesi uygun değildir. O halde uygun olan Dahhak'ın görüşüdür.

Bu hususta Seyyid Kutub da şöyle der: «Anlaşılan şudur ki, Hudeybiye anlaşmasının metninde kadınlar hususunda kesin bir hüküm yoktu. İşte nazil olan bu iki âyet, İslâm ülkesine hicret eden kadınların iade edilmelerine mani oldu. Kadınlar gerek bünye, gerek haleti ruhiye bakımından zayıf oldukları için yapılan işkencelere katlanamayarak dinlerinden çıkabilirlerdi. Kadınların iadesine mani olan âyetlerle bu mevzudaki devlet nizamı en adil teamül ile tanzim edilmiştir.» (7)

5 — Kurtubî, age, C. 18, S. 82.

6 — Razi, age, C. 8, S. 191.

7 — Seyyid Kutub, Fizilal, C. 28, S. 67, 6. Baskı.

İkinci hüküm : Müşrik bir kadın müslüman olarak İslâm ülkesine gelirse onun hükmü nedir?

«Bunlar onlara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar.» âyeti, müslüman olan bir kadın ile müşrik kocası arasındaki bağların koptuğuna delalet eder.

Fakihler, mümin kadın ile kafir kocası arasında vaki olan ayrılığın kadının müslüman oluşundan dolayı mı, yoksa İslâm ülkesine gelişinden dolayı mı olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir.

İmam Ebu Hanîfe (ra)'nın görüşüne göre, kadınla kocasının ayrılmasının sebebi, kadının müslüman oluşu değil, kocasının memleketinden ayrılıp İslâm ülkesine gelmesidir.

Cumhura (Şafil, Maliki ve Hanbeliler) göre ise, kadının kocasından ayrılmasının sebebi müslüman oluşudur. Bu ayrılık kadının iddetinin bitmesiyle tahakkuk eder. Müslüman olan bir kadının kocası, karısının iddeti dolmadan önce müslüman olursa kadın yine onun zevcesidir. (8)

Hanefilerin delilleri :

1 — «Fakat siz de mümin kadınlar olduklarına bilgi edinirseniz onları kafirlere döndürmeyin.» âyeti. Bu âyet, mümin kadınla kocasının ayrılığının sebebinin İslâm ülkesine hicret etmesi olduğuna delalet eder. Eğer aralarındaki evlilik devam etseydi onun kocası ile beraber olması lazımdı.

2 — «(Kafir zevcelerinin bu kadınlara) sarfettikleri (mehri) onlara (kafirlere) verin.» âyeti. Eğer aralarındaki evlilik devam etseydi, müşrik olan kocası mehrini geri almaya hak kazanamazdı. Zira bir erkeğin hem kadına, hem de kadına verdiği mehire sahip olması caiz değildir.

3 — «Sizin onları nikahla almanızda, mehirlerini verdiğiniz takdirde üzerinize bir günah yoktur.» âyeti. Eğer evlilik devam etseydi o kadınla herhangi bir erkeğin evlenmesi caiz olmazdı.

4 — «Kafir zevcelerinizi (nikahınız altında) tutmayın.» âyeti.

5 — Hanefi fukahasına göre, darul harbte kocası olsa bile esir düşen bir kadınla istibradan sonra münasebette bulunmak, müslüman olmasa bile, caizdir. Bu münasebeti mübah kılan ise, ülkelerin ayrı olmasıdır.

Resulullah (sav) esir düşen müşrik kadınlar hakkında, «Gebe olan bir kadınla doğumuna kadar, gebe olmayan kadınla da aybaşı hali ile istibra olana kadar münasebette bulunulmaz.» buyurmuştur. (9)

Cumhurun delilleri :

1 — Müslüman olan kadınla müşrik kocası arasındaki ayrılığın yegane sebebi İslâmdır. Çünkü müslüman olan bir kadının tekrar bir kafire verilmesi caiz değildir. Eğer aralarındaki ayrılığın sebebi kadının İslâm ülkesine hicret etmesi olsaydı, İslâm ülkesine izinli olarak gelen müşrik bir kadının da kocasından ayrılması gerekirdi. Hiçbir fakih böyle birşeye hükmetmemiştir.

2 — Mücahid (ra)'den şöyle rivayet edilir: «Resulullah (sav), «Müslüman olan kadın henüz iddette iken müşrik kocası da müslüman olursa kadın onun zevcesidir.» buyurmuştur.» (10)

3 — İbni Abbas (ra)'tan şöyle rivayet edilmiştir: «Resulullah (sav), kızı Zeyneb (r.anha)'i kocası Ebul As bin Rebia'ya eski nikahı ile geri vermiştir. Zeynep Medine'ye hicret etmiş, kocası ise Mekke'de müşrik olarak kalmıştı. Zeynep'in iddeti dolmadan Ebul As bin Rebia da müslüman oldu. Resulullah (sav) da Zeynep'i ona yeni bir nikah yapmadan geri verdi.» (11)

Kurtubî: «**Fakat siz de mümin kadınlar olduklarına bilgi ediniyorsanız onları kafirlere döndürmeyin. Bunlar onlara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar.**» âyeti kesin şekilde ortaya koyuyor ki, mümin bir kadının kafir bir erkekle evlenmesi, mümin bir erkeğin müşrik bir kadınla evlenmesi helal değildir. Bu âyete göre müslüman bir kadının kocasından ayrılmasının yegane sebebi, kadının müslüman oluşudur.» (12)

Özet olarak Hanefilere göre, evli çiftten birisi müslüman olarak İslâm ülkesine hicret ederse aralarında ayrılık vaki olur. Darul İslâma hicret eden kadın iddet beklemez. Darul Harbten hicret ederek İslâm ülkesine gelen kadınla hamile olmadığı takdirde iddet beklemeden evlenmek mübahtır. Çünkü Allahu taala «Sizin onları nikahla almanızda mehirlerini verdiğiniz takdirde, üzerinize bir günah yoktur.» buyurmuştur. Âyetle, kocasından hicretle ayrıldığı için kadının iddet beklemesini emretmemiştir.

9 — Cessas, age, C. 3, S. 439.

10 — Kurtubî, age, C. 14, S. 66.

11 — Kurtubî, age, C. 14, S. 66.

12 — Kurtubî, age, C. 14, S. 63.

Cumhura göre ayrılığın yegane sebebi Darul İslâma hicret değil, müslüman olmaktır. Eğer kadın kocasıyla temas etmeden önce müslüman olursa ayrılık hemen vaki olur, iddet beklemesi farz değildir.

Eğer kocası ile münasebette bulunduktan sonra müslüman olursa ayrılık iddetinin bitimiyle vaki olur. Eğer kadının iddeti dolmadan kocası da müslüman olursa o yine onun karısıdır. Eğer kocası iddet bitene kadar müslüman olmazsa kadın ondan tamamen ayrılır.

Cumhurun bir başka delilleri de Ebu Süfyan ile karısı Hind'in müslüman oluşlarıdır. Hind, kocasından birkaç gün sonra müslüman olmuştur. Bu süre içinde iddeti dolmamış olduğundan Ebu Süfyan ile eski nikahları ile yeniden birleştiler.

Her iki görüşün delillerini özetle sergiledik. Bu hususta daha geniş bilgi için fıkıh kitaplarına bakılabilir.

Üçüncü hüküm : Putperest bir kadınla evlenmek caiz midir?

«Kafir zevceleriniz (nikahınız altında) tutmayın.» âyeti, müşrik bir kadınla evlenmenin haram olduğuna delalet eder. Nitekim «(Ey müminler) Allaha eş tanıyan kadınlarla (müşriklerle) onlar imana gelinceye kadar evlenmeyin.» (Bakara: 221) âyeti de müşrik bir kadınla evlenmenin haram olduğuna delalet etmektedir

Alimler, bu âyetlerin hiçbir semavî kitap tanımayan putperest müşrik kadınlar hakkında olduğunda ittifak etmişlerdir. Çünkü kitabî kadınlarla evlenmek caizdir. Zira Allahu taala, «Namuskar, zinaya sâpmamış ve gizli dostlar edinmemiş (insanlar) halinde (yaşamamız şartıyla)... kendilerine sizden evvel kitap verilenlerden yine hür ve iffetli kadınlar dahil, siz onların mehirlerini ver (ib nikah ed)ince (size helâldir).» (Maide: 5) buyurmuştur.

İbni Munzir: «Önceki alimlerin hiçbirisi kitap ehli kadınlarla evlenmenin haram olduğunu söylememiştir.»

Fukaha, hiçbir semavî dine inanmayan müşrik bir kadınla evlenmenin haram olduğunda icma etmiştir. Kitap ehli yahudi ve hristiyan kadınlarla evlenmenin mübah olduğunda da icma edilmiştir.

Yalnız Abdullah bin Ömer (ra)'e, hristiyan veya yahudi bir kadınla evlenme hususu sorulunca, «Allahu taala müşrikleri müminlere haram kılmıştır. Ben bir kadının İsa (sav) veya Allah (cc)'in kullarından bir kula Rab demesinden daha büyük bir şirk tanımıyorum.» demiştir.

Abdullah bin Ömer (ra)'ın bu sözü, kitabî kadınlarla evlenmenin haram olduğu değil, mekruh olduğunu gösterir. Çünkü âyet kitabî bir kadınla evlenmenin mübah olduğunu sarıhatle bildirmektedir. Abdullah bin Ömer (ra)'ın maksadı, böyle bir evlilikteki mahzurlara dikkat çekmektir. Çünkü çocukların annelerine uyarak yahudi veya hristiyan olması, onların adetlerini adet edinmesi tehlikesi vardır.

En doğrusunu Allah (cc) bilir.

Dördüncü hüküm : Resulullah kadınlarla nasıl beyatleşirdi?

Resulullah (sav), kadınlardan beyat almaya Mekke'nin fethinden sonra başladı. Resulullah kadınlardan, «**Ey peygamber, mümin kadınlar... sana beyatleşmeye geldikleri zaman beyatlerini kabul et.**» âyetinin ifade ettiği şartlar dahilinde beyat almıştır. Resulullah kadınların beyatını musafaha ile değil sözle almıştır. Bu hususta birçok sahih hadis mevcuttur.

Resulullah (sav)'ın kadınlarla musafaha yapmaması, kadınlarla tokalaşmanın haram olduğuna delalet eder.

Resulullah (sav) erkeklerden beyat alırken onların ellerini tutar ve İslâma, Allah (cc) yolunda cihada, Resulullah (sav)'ın emirlerini kabul ve itaat edeceklerine dair beyat alırdı. Kadınlarla yapılan beyatleşmede ise Resulullah (sav)'ın bir kadınla musafaha ettiği tesbit edilmemiştir. Resulullah (sav)'ın elini hiçbir kadının elinin üzerine koyduğu da vaki değildir. Kadınların beyatının yalnız sözle olduğuna aşağıdaki naslar delalet etmektedir.

KADINLARLA TOKALAŞMANIN HARAM OLDUĞUNA DELALET EDEN NASLAR

1 — Buharî Hz. Ayşe'den şöyle rivayet etmiştir: «Resulullah (sav), kocalarını terkederek hicret eden mümin kadınları önce imtihan eder ve sonra «**Ey peygamber, mümin kadınlar... geldikleri zaman beyatlerini kabul et.**» âyetinin ihtiva ettiği şart ve hükümleri bildirirdi. Bunları kabul eden kadınlara, «Senden sözle beyat aldım.» buyururdu. Allah (cc)'a yemin ederim ki Resulullah (sav)'ın eli beyatta hiçbir kadının eline değmemiştir.» (13)

2 — İmam Ahmed bin Hanbel (ra), Emine binti Rakıka'dan şöyle rivayet etmiştir: «Birkaç kadınla beraber beyat için Resulullah (sav)'a git-

13 — Buharî. Kurtubî, age, C. 18, S. 71. Süyûtî, age, C. 8, S. 209.

tık: Âyette bildirilen şartlarla bizden beyat aldı. Bizse, «Âyette sayılanlar sizin güç yetirebileceğiniz şeylerdir.» dedi. Biz de Resulullah (sav)'a, «Allah ve Resulü bize bizim nefsimizden daha merhametlidirler.» dedik. Sonra, «Ya Resulullah, bizimle tokalaşmayacak mısın» dedik. Resulullah (sav), «Ben kadınlarla tokalaşmam. Yüz kadının beyatını sözle nasıl alırsam, bir kadının beyatını da sözle alırım.» buyurdu.» (14)

3 — Müslim Hz. Ayşe'den (ra) şöyle rivayet eder: «Hz. Ayşe beyatı anlattıktan sonra sözlerinin devamında; «Kadınlar Resulullah (sav), telkin ettiklerini kabul ettikten sonra kadınlara, «Ben sizden beyat aldım, gldin.» derdi. Allah (cc)'ın ismi ile yemin ederim ki Resulullah (sav)'ın ell hiçbir zaman hiçbir kadının eline değmedi. Resulullah (sav) kadınlardan yalnız sözle beyat alırdı.» demiştir.» (15)

Hafız ibni Hacer: «Resulullah (sav)'ın, «Ben sizden sözle beyat aldım.» sözünün manası, «Tokalaşma ile değil, sözle beyatlaştım.» demektir. Çünkü erkeklerin beyatında adet olan tokalaşmak idi.» (16)

Rivayet edilen hadislerin hepsi, Resulullah (sav)'ın kadınlardan sözle beyat aldığına delalet eder. Resulullah (sav)'ın ne beyatta, ne de başka bir zaman bir kadınla tokalaştığı vaki değildir. Masum olduğu halde Resulullah (sav)'ın kadınlarla tokalaşmaktan kaçınması, doğru yolu ümmetine açıklamak ve öğretmek içindir. Resulullah (sav)'ın nezahetinden ve kalb temizliğinden hiçkimse şüphe edemeyeceği halde onun beyat sırasında kadınlarla tokalaşmaz sözle beyat alırdı. Halbuki beyat çok önemli bir iş-tir. Öyleyse diğer erkeklerin kadınlarla tokalaşması nasıl mübah olur. Diğer erkeklerde şehvet galiptir. Fitneden emin olunamaz. Şeytan onların damarlarında dolaşmaktadır.

Bütün bu delillerden sonra, bazılarının kadınlarla tokalaşmanın haram olmadığını iddia etmeleri, İslâm şeriatına büyük bir iftiradır.

Beşinci hüküm: Âyetteki, «...(emredeceğin) herhangi bir iyilik hususunda sana asi olmamaları...» ifadesinden maksat nedir?

Alimler bu âyetin muhtevası nususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

14 — İmam Hanbel, Nesai, İbni Mace ve Tirmizi. Alusi, age, C. 28, S. 81.

15 — Müslim. Kurtubi, age, C. 18, S. 71.

16 — İbni Hacer el-Askalani, Fethü'r-Rabbani, C. 8, S. 488.

1 — Bu âyetten maksat, cenaze üzerine yüksek sesle ağlamamaktır. Bu, İbni Abbas'tan rivayet edilmiştir.

2 — Bu âyetten maksat, cenaze üzerinde ağlarken bağırıp çağırma-
mak, yüzü tırmalamamak, saçı yolup elbiseyi parçalamamaktır. Cahiliye
döneminde kadınlar bunları yaparlardı. Bu görüş de Zeyd bin Eslem'den
rivayet edilmiştir.

3 — Resulullah (sav)'ın bildirdiği İslâm şeriatının bütün hüküm ve
adablarını aynen kabul etmek, bütün yasaklarından kaçınmaktır. Tercih
edilen görüş budur.

Kurtubî: «Bu âyetin tefsirinde sahih olan görüş şudur: Bu âyet Resu-
lullah (sav)'ın emrettiği herşeyi yapmayı, yasak ettiği herşeyden de kaçın-
mayı emretmektedir. Bu umumi yasağın içine cenaze başında sesli ağla-
mak, üst baş yırtmak, saç yolmak, yabancı bir erkekle konuşmak ve to-
kalaşmak ve benzerleri de girer. Çünkü bunların hepsi büyük günahlar-
dandır. Nitekim Müslim'in rivayetine göre Resulullah (sav), «Ümmetimde
dört şey cahiliye adetidir. Bunlardan birisi de cenaze başında yüksek ses-
le ağlamaktır.» buyurmuştur. (17)

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

1 — Hicret sebeplerinin öğrenilmesi için hicret eden mümin kadın-
ların imtihan edilmeleri lazımdır

2 — Biz zahirle hükmederiz. Sırları ancak Allah (cc) bilir.

3 — Allah (cc)'a iman etmeyen putperest müşrik kadınlarla evlen-
mek haramdır.

4 — Müslüman olan kadın ile müşrik kocasının arasındaki nikah
bağı kopar, kadın kocasına haram olur.

5 — Kadınlardan âyetin ortaya koyduğu şartlar üzerine beyat alınır.

6 — Ulülemre İslâmın sınırları içinde itaat edilir.

7 — Allah (cc) tarafından inzal edilen herhangi bir kitaba inanan bir
kadınla evlenmek caizdir.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

İslâm şeriatı, putperest bir müşrik kadınla evlenmeyi haram ettiği gibi,
müslüman bir erkeğin Allah (cc)'a iman etmeyen, Kitap ve Resule, ölüm-

den sonra dirilmeye inanmayan bir kadını nikahında tutmasını da yasaklamıştır. Çünkü böyle bir kadınla evlenmenin veya İslâm olduktan sonra böyle bir kadını nikahında tutmanın aileye, ictimai hayata çok büyük zararları vardır. Çünkü müşrik bir kadın kocasını, çocuklarını ve İslâm toplumunun çekirdeği mesabesinde olan aileyi tehdit eder. Çünkü Allah (cc)'in kanunu, aile hayatının devamı için ruhların birbiriyle imtizac etmesini, kadınla erkeğin birbiriyle anlaşmasını icabettirir. Bu, çiftlerin emin ve mesut bir hayat yaşamaları için zaruridir. Çünkü karı ile koca arasındaki sevgi ve dayanışma ancak bu mesut hayat üzerine kurulabilir.

Bu imtizac ve anlaşma birbirine zıt iki kalb arasında tahakkuk edemez. Çünkü birisi mümin, diğeri müşriktir. Aralarındaki iman farkı, daima birbirlerine düşman olmaya, çekişmeye ve nefrete vesile olur. İşte bundan ötürü İslam, putperest bir müşrik kadınla evlenmeyi haram kılmış ve o evlilik evlilik kabul etmemiştir. Çünkü müşrik kadının dini, hayrı emreden şerden uzaklaştıran, hıyanetli haram kılan, emanete riayetli emreden bir din değildir. Müslüman bir erkeğin böyle bir kadınla mesut olması mümkün değildir. Böyle bir kadın Allah (cc)'a ve ahirete inanan bir erkeğe hayat arkadaşı olamaz, olması uygun değildir. Çünkü aralarında büyük bir ayrılık vardır. Evlilik ise imtizacı ve anlaşmayı icabettirir. İmtizacsız bir evlilik hayatının ayakta durması mümkün değildir.

İman, mesut hayatı ayakta tutan ve yerine hiçbir şeyin kaim olamayacağı bir duygudur. İmandan yoksun olan kalb, kalbi imanla dolu olan bir insanın yanında bulunabilmesi, tatmin olabilmesi mümkün değildir. İşte bundan dolayı putperest bir müşrikle evlenmek haramdır.

CUMA NAMAZI VE HÜKÜMLERİ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ
وَذَرُوا الْبَيْعَ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ فَإِذَا قُضِيَتِ
الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ وَاذْكُرُوا اللَّهَ
كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ۖ وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْوًا انفَضُّوا إِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ
قَائِمًا قُلْ مَعَ اللَّهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ وَاللَّهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١﴾

9 — Ey iman edenler, cuma günü namaz için çağrıldığı(nız) zaman hemen Allahı zikretmeye gidin. Alış verişini bırakın. Bu, bilirsiniz sizin için çok hayırlıdır.

10 — Artık namazı kılınca yer(yüzün)e dağılın, Allahın fazlından (nasib) arayın. Kurtulmayı umuyorsanız Allahı çok zikredin.

11 — Onlar bir ticaret, yahut bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman ona yönelip dağıldılar. Seni ayakta bıraktılar. De ki: «Allah nezdindeki (sevab müminler için) eğlenceden de ticaretten de hayırlıdır. Allah rızık verenlerin en hayırlısıdır.

(CUMA SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

نُودِيَ

(Nûdîye): Nida'dan gelen bir fiildir. Nida, yüksek

sesle çağırmaya denir. Âyetteki manası ise ezandır.

الْجُمُعَةِ

(El-Cum'atı) : Müslümanlarca bayram kabul edilen

haftanın belirli bellirli bir gününün ismidir. Bugüne bu ismi ilk veren Kureyşilerden Ka'b bin Lüvey'dir.

فَاسْعُوا

(Fevas) : Fes'av, sa'y'dan gelen bir fiildir. Say',

hızlı yürümek koşmak demektir. Âyetteki manası ise hızlı değil, normal bir yürüyüştür.

ذِكْرِ اللَّهِ

(Zikrillahi) : Âyetteki zikirden maksat, sahih olan

kavle göre, cuma ile hutbedir. Çünkü ikisinde de zikrullah vardır.

وَذَرُوا الْبَيْعَ

(Vezarul bey'a) : Alış verişi terkedin.

فُضِيَتْهُ الصَّلَاةُ

(Kudiyetissalâtü) : Yani, namazı bitirdiğiniz, kıldığınız zaman.

فَانْتَشَرُوا

(Fenteşirû) : İntişar kökünden gelen bir fiildir.

Yayılmak, dağılmak demektir.

وَابْتَغُوا

(Vebtegû) : İbtiga'dan türeyen bir fiildir. İbtiga,

birşeyi talep etmektir.

فَضْلًا مِنَ اللَّهِ

(Fazlillahi) : Burada Allah (cc)'ın fazlından maksat, rızık, ticaret ve helal kazançtır.

إِنْفَضُّوا إِلَيْهَا

(İnfeddû ileyhâ) : İnfidad kökünden gelen fiildir.

İnfidad bir yerden dönmek ve dağılmak demektir.

وَتَرَكُوكَ قَائِمًا

(Veterekûke kaimen) : Seni ayakta bıraktılar.

خَيْرُ الرَّاكِبِينَ

(Hayrül râzıkîn) : Allah (cc) rızık verenlerin en

hayırlısıdır. İster mümin ister kafir olsun, her isteyene rızık verir.

ÂYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI

Allahu taala müminlere hitaben şöyle buyurur: Ey Allah (cc)'ı ve Resul (sav)'ünü tasdik eden müminler! Cuma namazı için okunan ezanı işittiğiniz

zaman meşguliyetlerinizli, alış verişinizi terkedin. Hızla, kardeşlerinizle birlikte Cuma namazının edasına, zikir ve ibadete gldin. Zikir ve ibadete gitmeniz sizin için daha hayırlı, hayır ve bereket bakımından daha iyidir. Allah (cc) katında da kabule daha yakındır.

Eğer bilgi ve salım bir anlayışa sahipseniz Cuma namazını eda ettikten sonra ihtiyaçlarınızı gidermek için yeryüzüne dağılın, rızınızı Allah (cc)'tan talep edin. Hakikaten rızık O'nun gücüyledir. İnsanlara fazl ve nimet veren ancak O'dur. Allahu taala hiçkimsenin amelini zayetmez, hiçbir isteyenin de talebini geri çevirmez. Hiçkimseyi de ihsan ve fazlından mahrum etmez. Kurtulmayı umuyorsanız Allahu taala'yı çok zikredin.

Allahu taala, fani dünyayı ahirete tercih eden bir kısım halktan haber vererek şöyle buyuruyor: Onlar bir ticaret, bir malın satışını veya bir dünya eğlencesini duydukları zaman dünya metana yönelip Resulullah (sav)'ı hutbe okurken terkedip gittiler. Eğer düşünselerdi bilirlerdi ki, Allah (cc) katında olan sevab, ticaret ve eğlenceden daha hayırlı ve daha bakidir. Allahu taala rızık verenlerin en hayırlısıdır. Dilediğine hesapsız rızık verir. Allahın yanındaki sevab, hayır işleyenler için daha hayırlıdır. Zira Allahu taala, «Sizin nezdinizdeki tükenir, Allahın indindeki ise bakidir.» (Nahl: 96) buyurmuştur.

AYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

1 — İmam Ahmed (ra), Buharî, Müslim ve Tirmizî, Cabir bin Abdullah (ra)'tan şöyle rivayet etmişlerdir: «Cuma günü Resulullah (sav) ayakta hutbe okurken Medine'ye bir ticaret kervanı geldi. Ashab koşarak oraya gitti. Yalnız ben, Ebubekir (ra) ve Ömer (ra)'ın da içinde bulunduğumuz onki kişi kaldı. Bunun üzerine, «Onlar bir ticaret, yahut bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman...» âyeti nazil oldu.» (1)

2 — İbnî Kesir, Ebu Ya'la'dan, o da senetleriyle Cabir bin Abdullah'tan şöyle rivayet eder: «Resulullah (sav) cuma günü hutbe okurken Medine'ye bir erzak kervanı geldi. Sahabiler hep oraya koştular. Resulullah (sav)'ın yanında yalnız oniki kişi kaldı. Bunun üzerine Resulullah (sav), «Nefsim kudret elinde olan Allah (cc)'a yemin ederim ki, eğer hepiniz gitseniz bu vadiden üzerinize ateş akardı.» buyurdu. Bunun üzerine, «Onlar bir ticaret, yahut bir oyun, bir eğlence gördükleri zaman...» âyeti nazil oldu.» (2)

1 — Buharî, C. 8, S. 493. Müslim, C. 2, S. 590. Alusi, age, C. 28, S. 104.

2 — Süyûtî, age, C. 4, S. 221. İbni Cevzî, age, C. 8, S. 269. Alusi, age, C. 28, S. 105.

3 — Ebu Hayyan, hutbeyi bırakıp gidenler hakkında şöyle rivayet eder: «Medine'de kıtlık ve pahalılık vardı. Resulullah (sav) hutbede iken Dihyetü'l-Kelbî erzak dolu bir kervanla Medine'ye geldi. O zaman halka kervanın gelişini duyurmak için davul ve def çalarlardı. Bu sesi duyan sahâbiler kervanı görmek için mescidi ve hutbe okuyan Resulullah (sav)'ı terkettiler. Yalnız oniki kişi kaldı. Bunun üzerine âyet nazil oldu.» (3)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci İncelik : Cahiliyet döneminde Cuma gününün ismi «Arubet» idi. O güne ilk olarak «Cuma» ismini veren Ka'b bin Lüvey'dir. Bu güne Cuma isminin verilşi hususunda şöyle bir rivayet daha vardır :

Resulullah (sav)'ın hicretinden önce Medine halkı birgün bir toplantı yaptı. Ensâriiler, «Yahudilerin toplandıkları bir günleri vardır, Hristiyanların da toplandıkları bir günleri vardır. Biz de bir gün tayin edelim ve o gün Allah (cc)'a şükür ve zikir edelim.» dediler. Aralarında, «Cumartesi Yahudilerin, pazar Hristiyanlarındır. Biz de kendimize «Arubet» (Cuma) gününü seçelim.» diye konuştular. Cuma günü gelince Es'ad bin Zürene (ra)'nin etrafında toplandılar. O da onlara iki rekat namaz kıldırdı ve vaaz etti. İşte o gün toplandıkları için adı «Cuma» oldu. Es'ad bin Zürene (ra) bir koyun keserek onlara öğle ve akşam yemeği verdi. İşte bu, İslamda kılınan ilk Cuma namazıdır. (4)

İkinci İncelik : «... **Hemen Allah'ı zikretmeye gidin.**» âyeti müminlerin Cuma namazına canlı, zinde ve azimli bir şekilde gitmelerine işaret eder. Çünkü âyetteki «sa'y» (**hemen gidin**) tabiri kasdetmeyi, ciddiyeti ve azmi ifade eder. Yoksa koşarak gitmeyi değil. Nitekim Resulullah (sav) da, «Namaz vakti geldiği zaman namaza koşaradım değil, vakur adımlarla gidin. Yetişirseniz imamla beraber kılarırsınız. Başında yetişemezseniz ulaştığınız yerden imama uyar, imam selam verdikten sonra namazınızı tamamlarsınız.» (5) buyurmuştur.

Hasan : «Sa'y'dan maksat, koşaradım gitmek değil, kalbi, niyeti ve talebiyle koşmaktır. Çünkü Peygamber (sav) namaza koşarak gitmeyi yasaklamıştır. Müslümanların namaza sükunet ve vekarla gitmeleri icâbedir.» (6)

3 — Ebu Hayyan, Bahr-i Muhid, C. 8, S. 288.

4 — Alusi, age, C. 28, S. 100. Ebussuud, age, C. 8, S. 206 (Razi kenarında).

5 — Kütüb-i Sitte. Ebu Seleme'den rivayet edilmiştir.

6 — Kurtubi, age, C. 18, S. 103. Razi, age, C. 8, S. 207.

Üçüncü incelik : Âyette her ne kadar yalnız «bey» (satış) zikredilmişse de, bundan maksat her türlü muamelattır.

Ebu Hayyan : «Cuma vaktinde birçok şey haram olduğu halde neden âyette yalnız «alış veriş» zikredilmiştir? Çünkü halkı en çok meşgul eden alış veriştir. O saatlerde köylerden şehirlere halk alış veriş için gelir, alış veriş eder. İşte bunun için Allahu taala ibadeti emretmiş, Cuma namazının bitimine kadar da dünya ticaretini yasaklamıştır.» (7)

Dördüncü incelik : Selef-i salihîn, sırrına ermeseler bile herşeyde Resulullah (sav)'a uyarlardı. Resulullah (sav)'a uymalarının sebebi de onu çok sevmeleriydi.

Selef-i salihînden biri hakkında şöyle rivayet edilir : Cuma namazı kılındıktan sonra camiden çıkar ve bir müddet çarşıda dolaştıktan sonra yeniden mescide dönerek uzun zaman namaz kılardı. Niçin böyle yaptığı sorulunca, «Resulullah (sav) böyle yaptığı için ben de yapıyorum.» der, sonra da, «Artık o namazı kılınca yer(yüzün)e dağılın. Allah'ın fazlından nasib arayın.» âyetini okurdu. (8)

İrak bin Malik (ra), Cuma namazını kılınca mescidden çıkar, bir müddet kapıda durur ve şu duayı okurdu : «Ey Allahım, senin davetine icabet ettim, senin farz kıldığın namazı eda ettim. Senin emrettiğin şekilde yer-yüzüne çıkıyorum. Fazlından bana rızkımı ver. Şüphesiz sen rızık verenlerin en hayırlısıdır.» (9)

Beşinci incelik : «Kurtulmayı umuyorsanız Allah'ı çok zikredin.» âyetinde şöyle bir incelik vardır : Allahu taala rızık aramaya koşmayı ve ticaretle uğraşmayı emretmiştir. Rızık arama çoğu kez insanları gaflete sevkeder. Hatta dünya malını biriktirmek için yalana, hileye ve aldatmaya sevkeder. Bunun için Allahu taala çok zikretmeyi emretmiştir. Dünya metai fanidir. Ahiret yurdu ise bakıdır. Allah (cc) için yapılan daha hayırlı ve daha devamlıdır. Bu âyet dünya ticaretinin ahiret ticaretinden alıkoymamasını beyan etmektedir. Nitekim Allahu taala gerçek müminlerin vasıflarını, «(Öyle) adamlar (vardır ki) onları ne bir ticaret, ne bir alış veriş Allah'ı zikretmekten, dosdoğru namaz kılmaktan zekat vermekten alıkoymaz.» âyetiyle beyan etmiştir.

İşte mevzumuz âyette Allah (cc)'ın çok zikredilmesinin emredilmesi-nin sır ve hikmeti budur.

7 — Ebu Hayyan, age, C. 8, S. 288.

8 — Alusi, age, C. 28, S. 104.

9 — Kurtubi, age, C. 18, S. 109.

CUMANIN FAZİLETİ HAKKINDA VARİD OLAN HADİSLER

1 — Müslim, Ebu Hüreyre (ra)'den, o da Resulullah (sav)'tan şöyle rivayet etmiştir : «Üzerine güneşin doğduğu en hayırlı gün Cuma günüdür. Adem o gün yaratıldı, o gün cennete sokuldu, oradan da o gün çıkarıldı. Kıyamet de ancak o gün kopacaktır.» (10)

2 — İmam Malik (ra) Muvatta'sında Resulullah (sav)'tan şöyle rivayet eder : «Üzerine güneşin doğduğu günlerin en hayırlısı Cuma günüdür. Adem (sav) o gün yaratıldı, cennetten o gün çıkarıldı, tevbesi o gün kabul edildi ve o gün öldü. Kıyamet de o gün kopacaktır. Yeryüzünde insan ve cinlerin dışında bütün canlılar Cuma günü, fecirden güneş doğana kadar, kıyametin kopacağı korkusuyla kıyametin gürültüsünü beklerler. Cuma gününde öyle bir vakit vardır ki, namaz kılan bir müslüman o vakit Allah (cc)'tan ne dilerse Allah (cc) onu ona mutlaka verir.» (11)

3 — Ebu Davud, süneninde şöyle rivayet eder : «Hakikat, günlerinin en efdali Cuma günüdür. Adem (sav) o gün yaratılmıştır, o gün vefat etmiştir, kıyamet de o gün kopacaktır. Cuma günü bana çok salat ve selam okuyun. Çünkü okuyacağınız salat ve selam bana kavuşur.» Ashab-ı kiram, «Ya Resulullah, sen çürüdüğün halde bizim salat ve selamımız sana nasıl ulaşacak?» diye sordular. Resulullah (sav), «Allahu taala peygamberlerin cesedini yemeyi toprağa haram kılmıştır.» buyurdu.» (12)

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Duyduğumuz zaman hemen koşacağımız ezan hangisidir?

«Ey iman edenler, cuma günü namaz için çağrıldığı(nız) zaman hemen Allah'ı zikretmeye gidin. Alış verişini bırakın.» âyeti, Cuma günü alış verişini terkederek camiye gitmeyi farz kılar.

Ulema, hangi ezan okunduğunda alış verişini terketmek gerektiği hususunda görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

Bazı alimlere göre âyetteki «nida»dan maksat, minarede okunan ezandır.

Diğer bazı alimlere göre ise âyetteki «nida»dan murad, imam minbere çıktıktan sonra karşısında okunan ezandır.

10 — Müslim, C. 2, S. 585.

11 — İmam Malik, İmam Hanbel, Tirmizi, Nesai, Ebu Davud.

12 — Ebu Davud, İbni Mace ve Nesai.

Birinci görüşün delilleri :

Âyetteki «nida»dan maksat «ilam»dır. Koşmak da ancak ilam ile farz olur. Bu ilam da Hz. Osman'ın ilave ettiği, minarede okunan birinci ezandır. Hz. Osman, halk çoğalıp evler camiden uzaklara yayılınca kendi evinin üzerinde bu ezanın okunmasını emretti. O tarihten günümüze kadar da bu şekilde uygulanı geldi.

Bu hususta Buharî Saib bin Yezid'den şöyle rivayet eder : «Resulullah (sav)'ın, Ebubekir (ra)'ın ve Ömer (ra)'ın devirlerinde Cuma günü birinci ezan İmam minbere çıktıktan sonra okunurdu. Hz. Osman, halkın çoğaldığını görünce üçüncü bir ezan ekledi. Bu ezan Hz. Osman'ın Zevra isimli evinin üzerinde okunurdu.»

Allahu taala Cuma namazını hutbeden ötürü iki rekata indirmiştir. İmam minbere çıktıktan sonra okunan ezanla camiye gidilecek olursa halk hutbeye yetişemez. Resulullah (sav) döneminde halkın ilave ezana ihtiyacı yoktu. Çünkü sayıları az ve evleri mescide yakındı. Resulullah (sav)'tan şer'i hükümleri öğrenmek maksadıyla da camiye vakitten çok erken gelirlerdi. Bu sebeble imam minbere çıkınca ezanı rahatlıkla duyar, hemen hazırlanarak hutbeye yetişirlerdi. Bu görüş Hanefilerin zahir ve itimad edilen görüşüdür.

Bu görüşü Hanefi fukahasıdan Kenz sahibi şöyle ifade etmiştir :

«Birinci ezanla alış veriş terk ederek camiye koşmak farzdır. Çünkü Allahu taala, «Ey İman edenler, cuma günü namaz için çağnldığı(nız) zaman hemen Allah'ı zikretmeye koşun. Alış veriş bırakın.» buyurmuştur. Resulullah (sav)'ın devrinde olmadığı hakkında neden bugün bu ezana itibar ediliyor? Çünkü ezandan maksat ilamdır. İlam da bu ezanla meydana gelmektedir. Mezhebimizde bu görüş sahih olan görüştür.

«Bazı alimlere göre de muteber olan hatibin minbere çıktığında okunan ezandır. Çünkü Resulullah (sav) zamanında bu ezandan başka ezan yoktu.

«Bu görüş zayıftır. Çünkü ikinci ezana itibar edilirse cumanın ilk sünnetlerinin kılınması ve hutbenin dinlenmesi mümkün olamayacağı gibi cumanın kaçırılma tehlikesi de vardır.» (13)

İkinci görüşün delilleri :

1 — Alış verişin terki ile camiye koşmayı icabettiren ezan, imam minbere çıktıktan sonra okunan ezandır. Çünkü Resulullah (sav)'ın devrinde yalnız bu ezan vardı. Resulullah (sav) da müminlerin farzlarını vakitinde eda etmelerini herkesten çok isterlerdi. Eğer hatibin hutbeye çıkmasından önce camiye gelmek farz olsaydı Resulullah (sav) bunu beyan eder ve hutbe ile ezan arasında bir fasıla verirdi, halkın hutbeye ulaşması için.

2 — «Ey iman edenler, cuma günü namaz için çağrıldığı(nız) zaman hemen Allah'ı zikretmeye gidin.» âyetinin tefsirinde İbni Ömer (ra) ve Hasan-ı Basrî (ra)'den şöyle rivayet edilir : «İmam minbere çıktığı ve karşısında ezan okunduğu zaman halk cuma için çağırılmış olur.» (14) Âyetin tefsiri budur ve bunun dışındaki tefsirlere itibar edilemez.

3 — Cuma namazı kılan adamın, hadislerin de delalet ettiği gibi, birçok faydalardan dolayı camiye erken gitmesi mendubtur. Şurası muhakkaktır ki, alış verişin haram edilmesi ve herhangi birşeyin yapılmasının günah olduğuna hükmedilmesi başka birşeydir — ki bu, hatibin minbere çıkmasından sonra okunan ezanla olur — bir mendubu idrak etmek başka birşeydir.

Bu ikinci görüş alimlerin cumhurunun görüşüdür. Hanefi fukahasından bazıları da bu görüşü kabul etmişlerdir.

İkinci hüküm : Ezan okunurken veya ezan okunduktan sonra yapılan alış veriş sahih midir?

Âyetteki, «Alış verişi bırakın.» cümlesi, ezan okunduktan sonra alış veriş ve diğer muamelatin haram olduğuna delalet eder.

Alimler, ezanla Cuma namazı bitimi arasında yapılan akitlerin sahih veya fâsit olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Bazı alimlere göre âyetteki, «Alış verişi bırakın.» cümlesi varid olduğu için yapılan akitler fâsit ve geçersizdir.

Alimlerin ekserisine göre ise, yapılan alış veriş ve muamelattan diğer akitler haramdır fakat fâsit değildir. Bu akit, gasbedilen yerde kılınan bir namaz gibidir. Gasbedilen yerde kılınan namaz sahihtir fakat ke-rahet vardır.

Kurtubî, tefsirinde şöyle der : «Hangi vaktin yapılan alışverişi haram kıldığı hususunda iki görüş vardır. Birinci görüşe göre Cuma günü alış-verişin haram olduğu vakit zeval vaktinden Cuma namazının bitimine kadar olan vakittir. Dahhak, Ata ve Hasan bu görüştedirler. İkincisi ise, hutbe ezanından namazın bitimine kadar olan vakittir. İmam Şafii (ra) de bu görüştedir.

«İmam Malik (ra)'in görüşüne göre namaz için ezan okunduğu zaman alış veriş terkedilmelidir. Ezan okunduktan namazın bitimine kadar olan zaman içinde yapılan akitlerin hepsi geçersizdir. yalnız köle azad etmek, talak ve nikah gibi muameleler geçerlidir. Çünkü halk umumiyetle alış verişle uğraştığı gibi bu muamelelerle uğraşmaz. Yine bu vakitte yapılan ortaklık, hibe ve sadaka gibi nadir olan muameleler de geçerlidir.»

Kurtubî, sözlerinin devamında İbnü'l-Arabî'den naklen şöyle der : «İbnü'l-Arabî'ye göre ezan okunduktan sonra yapılan şey ister alış veriş gibi çok yapılan muamelelerden olsun, ister nadir olarak yapılan muamelelerden olsun bütün muameleler geçersizdir. Zira alış verişin yasak edilmesinin sebebi insanı Cuma namazından alıkoymasıdır. Öyleyse Cuma namazından alıkoyan bütün akitler şer'an haram ve geçersizdir.

«Bazı alimlere göre ise, haram olan vakitte alış veriş yapmak caizdir. Bunu caiz gören alimler âyetteki, «**Alış verişini bırakın.**» cümlesinin alış verişin terkinin farz olduğuna değil, «Bu, bilerseniz sizin için çok hayırlıdır.» cümlesinin de işaret ettiği gibi sünnet olduğuna delalet eder. İmam Şafii (ra)'nin görüşü de budur. Çünkü İmam Şafii (ra)'ye göre ezan okunduktan sonra yapılan akit geçersiz değildir.»

Kurtubî sözlerini şöyle tamamlar : «Sahih olan, ezan okunduktan sonra yapılan bütün akitler fâsit ve geçersizdir. Çünkü Resulullah (sav), «Bizim emrettiğimiz herşey reddolunur.» buyurmuştur.» (15)

Üçüncü hüküm : Cumanın sıhhati için hutbe şart mıdır?

Âyetteki, «Allah'ı zikretmeye gidin.» ifadesi, hutbenin Cumanın sıhhat şartı olduğuna delalet eder. Buradaki Allah'ın zikrinden kasıt, ister vaaz, ister vaaz ile birlikte namaz olduğu kabul edilsin, her iki durumda da hutbe zikrin içine girer. Buna göre hutbe Cumanın sıhhat şartlarındandır.

Cuma namazının iki rekat kılınmasından maksat da hutbe ve vaazi dinlemektir. Buna göre Cuma hutbesi farzdır. Fukahanın cumhurunun görüşü de budur.

Yalnız Hanefi fakihlerine göre, cuma günü okuracak hutbenin örfen hutbe olması şart değildir. Çünkü Allahu taala âyetle herhangi bir tafsilat vermeden yalnız «zikir» demiştir. Öyleyse şart olan zikirdir. Zikir sayılan herhangi birşeyin namazdan önce okunması kafidir. Resulullah (sav)'tan nakledilen hutbe de bir zikirdi. Resulullah (sav)'ın buna devam etmesi ise farz olduğuna değil, vacib veya sünnet olduğuna delalet eder.

Şafii ve Hanbelilerin görüşlerine göre ise, hatibin hutbenin bütün şartlarını haiz iki hutbe okuması şarttır. Hutbelerin şartları ise, Allah (cc)'a hamdetmek, Resulullah (sav)'a salat ve selam getirmek, Kur'andan bir âyet okumak ve halka takvayı tavsiye etmektir.

Şafilere göre hutbede müminlere dua etmek de hutbenin şartlarından dandır.

Maliki fakihlerine göre, hutbede tek bir şart vardır. O da halkın örfüne göre hutbe veya vaaz sayılabilecek kadar halka Allah (cc)'ın azabını bildirmek veya cennetle müjdelemektir. (16)

Ravzatü'n-Nedîyye sahibi hutbe hakkında şöyle der: «Resulullah (sav)'ın okuduğu hutbenin mahiyeti, halkı ibadete teşvik ve Allah (cc)'ın azabından korkutmak idi. Zaten hutbenin meşruiyeti de bu gibi mevzuların dile getirilmesi içindir. Allah (cc)'a hamd etmek, Resulullah (sav)'a salat ve selam okumak, Kur'andan bir âyet okumak, — âyet eğer teşvik ve korkutmayı ihtiva etmiyorsa — meşru kılınan hutbenin maksadının haricindedir.

«Resulullah (sav)'ın hutbesinde hamd ve sena gibi şeylerin bulunması onların farz olduğuna delalet etmez. Hiçbir insafli kimse, hutbeden maksadın Allah (cc)'a hamd ve sena etmek değil halka vaaz etmek olduğunda şüphe etmez. Şurası muhakkaktır ki Arapların adeti, bir yere çıkıp birşey söyleyecekleri vakit önce Allahu taala'ya hamd ve sena ve Resulullah'a salat ve selam okumaktır. Fakat hatibin asıl maksadı hamd ve sena, salat ve selam değil, bunlardan sonra söyleyecekleridir. Bundan anlaşılıyor ki, Cuma hutbesinde şart olan yalnızca vaaz etmektir. Ancak bu vaaza başlamadan hamd ve sena etmek, salat ve selam getirmek ve mevzu ile ilgili

âyetler okumak daha güzeldir. Nitekim Resulullah (sav)'tan bugüne kadar hutbeler hep böyle okunmuştur.»

Dördüncü hüküm : Cuma namazı kaç kişi ile kılınır?

Fakihler, cemaatin Cumanın sıhhat şartlarından olduğunda ittifak etmişlerdir. Çünkü Resulullah (sav), «Cumayı cemaatla kılmak her müslümanın üzerine farz olan bir haktır. Ancak köle, kadın, çocuk ve hasta müstesna.» (17) buyurmuştur. Zaten bu namaza Cuma namazı denilmesi de cemaatla kılınması icabettiği içindir. Tek başına namaz kılan birisine Cuma kıldı denilemez.

İbnî Hacer el-Askalanî'nin de Fethü'l-Bârî'de dediği gibi fakihler, Cumanın kaç kişi ile kılınabileceği hususunda ihtilaf ederek birçok görüşe ayrılmışlardır. Âyeti kerimede Cumanın kaç kişi ile kılınabileceği hususunda bir nas mevcut değildir. Resulullah (sav)'ın sünnetinde de sarıh bir ölçü bulunmamaktadır. Bundan ötürü fakihler bu hususta birçok görüşe ayrılmışlardır.

Hanefilere göre Cuma namazının kılınabilmesi için imamla birlikte en az dört kişi olması lazımdır.

Şafii ve Hanbelilere göre, Cuma namazının kılınabilmesi için en az kırk kişi bulunması lazımdır. Bundan daha az sayıdaki bir cemaatla Cuma namazı kılınmaz.

Malikiler ise Cuma namazını kılacakların belirli bir sayıda olmasını şart koşmamışlardır. Bunlara göre, bir köy meydana getirebilecek veya aralarında çeşitli alış verişte bulunabilecek bir sayı lazımdır. Buna göre üç - dört kişi ile Cuma namazı kılınmaz.

İbnî Hacer, Fethü'l-Bârî'de şöyle der : «Bu görüşler içinde delil en kuvvetli olan görüş Malikilerin görüşüdür.»

Cuma namazı hususunda başka hükümler de vardır. Bunlar fıkıh kitaplarında aranmalıdır.

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

1 — Belli şartlarla mükellef olan her müslümana Cuma namazı farzdır.

2 — Hutbeyi dinlemek ve Cuma namazına girmek farzdır.

3 — Ezan okunduktan sonra alış veriş ve diğer muamele haramdır.

4 — Ezandan önce ve namazdan sonra ticaret ve diğer işlerle uğraşmak caizdir.

5 — Rızık Allah (cc)'ın kudretindedir. Bununla birlikte insanların kazanç yollarını araması lazımdır.

6 — Müminlerin dünya ticaretleri, ahiret ticaretlerine engel olmalıdır.

AYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Namaz kulu Rabbine ileten bir bağıdır. Kalbi kuvvetlendiren, imanı takviye eden bir ibadettir. Bununla birlikte cemiyetin fertleri arasındaki birlik ve dayanışmayı kuvvetlendirir. Hayır ve takvada yardımlaşmalarına vasıta olur.

Günde beş vakit namaz farzdır. Bazan insanlar dünya işleriyle meşgul oldukları, camiye uzak oldukları veya ihmalkarlıkları yüzünden camiye gitmezler. Bundan ötürü Allahu taala haftada bir defa Cuma namazını farz kılmıştır ki, Allah (cc)'ın kelamını, Resulullah (sav)'ın hadisini ve hatibin vaazını dinleyerek imanı pekişsin, müslüman kardeşleriyle bir araya gelsin.

İnsan Cuma vesilesi ile görmediklerini görür, ihtiyaçlı kimselere yardım edilir, hastalar ziyaret edilir, birbiriyle düşman olanlar barıştırılır, cemaatten uzak kalanlara nasihat edilir. İslamın ictimai terbiyesinden olan selam, hürmet ve saygı öğrenilir, cemiyeti selamete kavuşturulacak hükümler öğrenilir. Bundan ötürü Allahu taala Cuma namazını her müslümana farz kılarak Cuma namazına koşmayı emretmiştir.

TALAKIN HÜKÜMLERİ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ
وَاحْصُوا الْعِدَّةَ وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ لَا تَخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِنَّ
وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَتِلْكَ حُدُودُ
اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ
اللَّهُ يُخَوِّدُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا ۝١ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ
بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَأَشْهِدُوا ذَوَى عَدْلٍ مِنْكُمْ
وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ ذَلِكُمْ يُوعِظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ
بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا ۝٢ وَيَرْزُقْهُ
مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُ إِنَّ اللَّهَ
بِالْعُمُومِ قَدِيرٌ ۝٣ قَدْ جَعَلَ اللَّهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدَرًا ۝٤

1 — Ey peygamber, kadınları boşayacağınız vakit iddetlerine doğru boşayın. O iddeti de sayın. Rabbiniz olan Allah'tan korkun. Onları evle-
rinden çıkarmayın. Kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki apaçık bir kötülük

(meydana) getirmiş olsunlar. Bunlar Allahın hudududur. Kim Allahın hududunu (çiğneyip) ararsa muhakkak ki, kendisine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki Allah bunun arkasından bir iş peyda ediverir.

2 — Sonra (o kadınlar) müddetleri doldur(maya yaklaştıkları zaman ya güzellikle tutun, yahut güzellikle kendilerinden ayrılın ve içinizden adalet sahibi iki kişiyi de şahit yapın. (Ey şahidler siz de) şahitliği Allah için eda edin. İşte bu (yok mu?) Allaha ve ahiret gününe iman etmekte olanlara onunla öğüt verilir. Kim Rabbinden korkarsa (Allah) ona bir (kurtuluş) çıkış yeri ihsan eder.

3 — Onu hatır ve hayaline gelmeyecek bir cihetten de rızıklandırır. Kim Allaha güvenip dayanırsa O, kendisine yetiştir. Şüphesiz ki Allah, emrini yerine getirendir. Allah herşey için bir ölçü tayin etmiştir.

(TALAK SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

لِإِدَّتِهِنَّ

(Li iddetihinne) : İddetlerinin başlangıcında.

أَحْصُوا

(Ahsû) : İddetlerinin gününü sayın ve unutmayın.

ارْتَقُوا اللَّهَ

(İttekullahe) : Allah (cc)'tan sakının. Emirlerini

yerine getirin, yasaklarından kaçının.

فَاحْشَةٍ

(Fahişetin) : Fahişe, fuhş ve fahşa, çirkin söz

ve işe denir. Bunun için zinaya fuhuş denilmektedir.

حُدُودُ اللَّهِ

(Hududullahi) : Allah (cc)'ın hududları. Yani,

yasakların aşılmaması için konulan engeller.

ظَلَمَ نَفْسَهُ

(Zaleme nefsehu) : Zulüm, birşeyi yerinden başka

bir yere koymaktır.

أَجَلَهُنَّ

(Ecelehünne) : Ecel, vaktin sonu demektir.

بِمَعْرُوفٍ

(Bi ma'ruf) : Herşeyin güzeline ma'ruf denir.

ذَوَى عَدْلٍ

(Zevev adlin) : Adaleti açık olan iki kişi.

يَتَوَكَّلْ

(Yetevekkel) : Allah (cc) 'a teslim olmak ve işlerinde

Allah (cc) 'a güvenmek.

حَسْبُهُ

(Hasbühü) : Kafi gelmek.

بَالِغٌ

(Baliğü) : Emri geçerli olmak.

قَدَرًا

(Kadren) : Ölçü.

AYETLERİN İCMALİ MANALARI

Allahu taala, ümmetini hayra götüren, doğru yola ileten seçkin peygamberine tazim ve ümmetini uyandırmak ve öğretmek için hitap ederek şöyle buyurmaktadır : Bir müslüman karısından ayrılmayı arzu ederse ayrılabilir. Yalnız ayrılacağı vakti seçmesi lazımdır. Kadın aybaşı adetinden temizlendikten sonra, onunla hiç münasebette bulunmadan boşanmalıdır. Evlilik iddet müddetinin bitimiyle sona erer. Bu sebeble iddet müddeti sayılmalıdır. Müminlerin her işte takva sahibi olmaları, yapacakları her işte Allahu taaladan korkmaları lazımdır. Taki amelleri sahih ve selim olabilsin.

Kocasından ayrılan bir kadın iddetini kocasının evinde beklemelidir. Kocanın onu evden çıkarması caiz olmadığı gibi, kadının da — kocası izin vermiş olsa bile — kendi başına evden çıkması caiz değildir. Ancak kötü bir fiilde bulunursa o zaman kocasının evinde bulunması zor olduğundan çıkarılması caizdir. İşte bu Allah (cc)'ın emri ve hükmüdür. Allah (cc)'ın kendi taatı için çizmiş olduğu bir sınırdır. Her kim bu sınırı aşarsa hakikaten Allahu taalanın yasakladığı bir işi irtikab etmiş ve kendisine şerri çekmiş olur. O, bu yüzden ateşe düşecektir. Zira o, sayılacak iddet içinde Allahu taala onun kalbinden zevcesine karşı olan nefreti çıkarabileceğini, tekrar zevcesi ile beraber yaşamayı arzu edebileceğini bilemez.

Eğer o kimse, Allahu taalanın mukaddes kitabında irşad ettiği yola uyarak zevcesine böyle bir mühlet tanırca, Allahu taala onun arzu ettiğini irade eder. Eğer Allah (cc)'ın dediğini yapmazsa pişman olur.

Sayılan iddetin sonunda ihtiyar kocanıdır. Üç talakla boşamadığı takdirde dilerse onu yanına alır ve ona iyilikle muamele yapar. Dilerse de, ondan iyilikle ayrılır, bütün haklarını ona teslim eder.

Karısını boşayan kişi, ister onunla tekrar birleşmeyi arzu etsin, ister ayrılmayı, her iki durumda da yapacağına din, ahlak ve yollarında adil olan iki kişiyi şahit tutsun. Şahitlere düşen de hiçbir şeyi ketmetmeyerek,

sırf Allah rızası için şehadet etmektir. İşte bunlar Allah (cc)'ın emridir. Her müminin bu emirlere boyun eğmesi lazımdır. Mümin bilmelidir ki, gelecekte bir gün vardır ki, o gün, yaptığı ve yapacağı herşeyden sorumlu olacaktır. Allahu taala muttaki kullarına maddi ve manevi bütün sıkıntılardan bir çıkış yolu gösterir ve ummadığı, beklemediği yerden rızkını verir. Her kim işlerinde Allah (cc)'a döner, Allah (cc)'a tevekkül ederse Allahu taala ona kafidir. Allah (cc)'ın emir ve yasakları şüphesiz hâketikler üzerinde geçerlidir. Şüphesiz Allah (cc) dilediğini ve seçtiğini yapmaya kadirdir. Herşeyin bir sonu, tayin edilmiş bir ölçüsü vardır.

ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

1 — İbnü'l Mace, Sünen'inde Said bin Cübeyr (ra)'den, o da Abdullah bin Abbas (ra)'tan, o da Ömer bin Hattab (ra)'tan şöyle rivayet eder : «Resulullah (sav), zevcesi Hafsa (r. anha)'yı boşamış, sonra da ricat ederek geri almıştır.»

2 — Katade, Enes bin Malik (ra)'ten şöyle rivayet eder : «Resulullah (sav) Hafsa (r. anha)'yı boşadı. O da babasının evine gitti. Bunun üzerine «Ey peygamber, kadınları boşayacağınız vakit...» âyeti nazil oldu. Resulullah (sav)'a da şöyle denildi : «Hafsa'yı geri al. Çünkü o, çok namaz kılar ve çok oruç tutar. O, senin cennetteki zevcelerindendir.»

3 — Kelbî, bu âyetin nüzûl sebebinde şöyle der : «Resulullah (sav) Hafsa (r. anha)'ya kızmışlardı. Zira ona bir sır vermiş o da bu sırrı Ayşe (r. anha)'ya açıklamıştı. Resulullah (sav) bunun üzerine Hafsa (r. anha)'yı bir talakla boşadı ve âyet nazil oldu.»

4 — Süddî de şöyle rivayet eder : «Abdullah bin Ömer (ra), zevcesini aybaşı halinde iken bir talakla boşadı. Ömer bin Hattab (ra) bunun hükmünü sorunca, Resulullah (sav) ona, talaktan ricat etmesini ve karısını aybaşı halinden temizlenip sonra tekrar adet görerek temizleninceye kadar yanında tutmasını, ikinci adetinden temizlendikten sonra dilerse âile hayatını devam ettirmesini, dilerse onunla münasebette bulunmadan ayrılmasını emretti. İşte bu Allahu taalanın kadınları boşamak isteyenler için emrettiği ıddettir.» (1)

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci İncelik : Âyetteki «Ey peygamber» hitabı, Resulullah (sav)'ın şerefini göstermek ve ümmetini uyarmak içindir. Âyetle hitabın peygambere yapılmasında birçok yön vardır :

1 — Kurtubî, age, C. 18, S. 148. Razi, age, C. 8, S. 222. Alusi, age, C. 28, Ş. 132.

Birincisi, ümmeti biliyordu ki, Resulullah (sav)'a yapılan hitap kendilerinedir. Çünkü ümmete peygambere uymaları emredilmiştir. Yalnız peygambere has olan hükümler istisnadır.

İkincisi, «**Ey peygamber**» hitabından sonra, «**de ki**» tabiri mukadderdir. Bu, görünüşte yoksa da kelamın akışında düşünölmek icabeder.

Üçüncüsü, buradaki hitap, bir kavmin veya milletin reisine yapılan hitap adeti üzere yapılmıştır. Reise yapılan hitap, onun halkına da yapılmış demektir. Peygamber **de** ümmetinin imamı ve relsidir. Herşeyde olduğu gibi hitapta da Resulullah (sav)'ın şahsî reisliği nazarı itibara alınmıştır ki, onun Allah (cc) katındaki mevkiinin yüksekliği ve büyüklüğü gösterilsin. Bunun için de buradaki hitap ismiyle değil, peygamberlik vasfıyla vaki olmuştur.

Dördüncüsü, Allahu taala âyetin başında peygambere hitap ettiği halde, âyetin ifade ettiği hükümde ümmetini muhatap almaktadır. Talak çirkin bir iş olduğu için burada muhatap olarak peygamberin şahsı değil, ümmeti alınmıştır.

Kurtubî şöyle der : «Allahu taala müminlere hitap etmek istediği zaman, «**Ey peygamber**» diyerek Resulullah (sav)'ı taltif ve ümmete hitap etmektedir.» (2)

İkinci incelik : Kur'an-ı Kerim'de yalnız «**talak**»tan söz edildiği halde, daha sonra neden «**talak-ı bid'i**» ve «**talak-ı sünni**» diye iki ayrı isimlendirme yapılmıştır? İmam Razi'nin de dediği gibi bu sorunun cevabı şudur : Talaka «**talak-ı bid'i**» denilmesi, talakın kadının adette iken vuku bulmasındandır. Çünkü kadının ayhali günleri onun iddetinden sayılmaz. Ancak temizlendiği gün iddet sayılmaya başlanır. Bu bakımdan iddeti adet gördüğü gün kadar uzar. Aybaşı adetinde iken boşanan kadına ne evli denilebilir, ne de iddet bekleyen kadın denilebilir. Kadının böyle askıda kalması çirkin bir haldir. Her çirkin şeye de bid'ad denilir. Ayrıca erkeğin karısını ayhalinde iken ayırması kadına yapılmış bir haksızlık olur. Kadın, ayhalinden temizlendikten sonra münasebette bulunulur ve sonra boşanırsa bu defa da kadının hamile olması ihtimalinden dolayı kocaya haksızlık olur. Çünkü doğacak çocuk annesiz olarak büyümek zorunda kalacaktır. Bu sebeble bu şekildeki boşamalara bid'ad denir.

Şayet kadın, aybaşı halinden temizlendikten ve münasebette bulunulmadan boşanırsa yukarıdaki iki zarardan da emin olunur. Ne erkeğe,

ne de kadına bir zarar gelmez. Çünkü o kadın, talakın hemen arkasından iddetini saymaya başlar. Koca da karısının hamile olmadığından emindir Bundan ötürü bu talaka da talak-ı sünni denilmiştir. (3)

Üçüncü incelik : Rebi' bin Haysem : «Allahu taala, kendisine tevekkül edene kafi geleceğine, iman edeni hidayete getireceğine, yolunda harcıyanı mükafatlandıracağına, kendisine güvenenin kurtulacağına, isteyene istediğini vereceğine hükmetmiştir. Bunları Allahu taala âyetleriyle şöyle tasdik etmiştir : «**Kim Allaha iman ederse (Allah) onun kalbini doğruya götürür.**» (Teğabün : 11), «**Kim Allaha güvenip dayanırsa O, kendisine yetiştir.**» (Talak : 3), «**Eğer Allaha gönül hoşluğuyla ödünç verirsiniz onu sizin için kat kat artırır.**» (Teğabün : 17), «**Kim Allaha sımsıkı tutunursa muhakkak ki, doğru yola iletilmiştir o.**» (Al-i İmran : 101), «**Bana dua edince ben o dua edenin davetine icabet ederim.**» (Bakara : 186)» (4)

Dördüncü incelik : Allahu taala âyette, «**Kim Allah'tan korkarsa**» değil, «**Kim Rabbinden korkarsa**» buyurmuştur. Fahreddin Razî bu hususta şöyle der : «Bu tabirde bir uyarı vardır ki bu, «**Allah**» kelimesi ile yapılmazdı. Şöyle ki : «**Rab**» denilince çeşitli yönleriyle Allahu taalanın nimet ve ikramları hatırlatılmış olmaktadır. Bu nimetlerden başlıcası da insanın yaratılmasıdır. İşte, «**Kim Rabbinden korkarsa**» ifadesiyle insanların o nimetleri kaçırmamak için daha muttaki olmaları hatırlatılmaktadır.» (5)

Beşinci incelik : Fahreddin Razî : «**Kim Rabbinden korkarsa**» âyetinde şöyle bir incelik vardır : Kadınların hallerine riayet etmek için mala ihtiyaç vardır. İşte bunun için Allahu taala âyetin hemen devamında, «**(Allah) ona bir (kurtuluş) çıkış yeri ihsan eder.**» buyurmuştur. Yine kadınların halleri hususunda, «**Eğer fakir iseler Allah onları (evlenmeleri sayesinde) fazl (ve kerem) ile zengin yapar.**» (Nur : 32) buyurmuştur. İşte bu âyetler kadınlar hakkında takva olmanın mala bağlı olduğunu bildirmektedir. Malı ise Allahu taala, âyetlerde belirtildiği gibi muttaki olanlara mutlaka ihsan eder.» (6) der.

Altıncı incelik : «**O iddeti de sayın.**» âyetinde emredilen iddet birkaç şey için sayılır :

1 — İddet ricat için sayılır. Zevcesine dönmek isteyen insan iddet bitmeden önce tekrar alabilir veya iddet bittikten sonra iyilikle ayrılır.

3 — Razî, age, C. 8, S. 224.

4 — Kurtubî, age, C. 18, S. 162

5 — Razî, age, C. 8, S. 225.

6 — Razî, age, C. 8, S. 227.

2 — İddet, boşanan kadının yerine bir başkasının alınabilmesi için sayılır.

3 — Karısını üç talakla boşamak isteyen adamın her adet temizliğinde bir talakla boşaması için sayılır. (7)

Yedinci İncelik : «Bilemezsin, olur ki Allah bunun arkasından bir iş پیدا ediverir.» âyetindedir. Koca, bir talakla boşadıktan sonra pişman olarak geri dönebilir. Zaten bu âyetten maksat da boşanacak kadının tek talakla boşanmasıdır. Bu âyet, bir defada üç talakla boşamanın yasak olduğuna işaret eder. Çünkü karısını bir defada üç talakla boşayan koca, pişman olarak dönmek isterse bu mümkün olmadığı için kendisine zarar vermiş olur. (8)

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Talak mübah mıdır, mahzurlu mudur?

Allahu taala, «... Mümin kadınları boşayacağınız vakit iddetlerine doğru boşayın.» âyetiyle talakı mübah kılmıştır. Resulullah (sav) da talak hususunda, «Allah (cc)'ın mübah kıldıklarından en kızdığı şey talaktır.» ve «Allah (cc)'ın helallerden en sevmediği şey talaktır.» buyurmuştur. (9)

Hanefi ve Hanbelilere göre talak mahzurludur. Çünkü talak ile bir nimet olan nikaha nankörlük edilmiş olmaktadır. Nitekim Resulullah (sav) da, «Bir kadından zevkini aldıktan sonra boşayan kimseyi Allah (cc) lanetler.» buyurmuştur. Talak ancak zaruri olduğu zaman mübahtır. Bu zaruret birkaç halde kendini gösterir :

Talak hususundaki haller ve hükümleri hakkında İbni Hacer'den şöyle rivayet edilmiştir :

«1 — Kadını boşamak vacibdir. a) Zevcesine kızarak dört ay yaklaşmayacağına yemin eden — ki buna ila denir — kimse, dört ayın bitiminden sonra zevcesiyle anlaşamayacağına kanaat getirirse boşaması lazımdır. b) Karı - koca arasında geçimsizliği gidermek için birisi kadın, diğeri erkek tarafından iki hakem tayin edilir. Hakemler Karı - kocanın arasını bulamazlarsa ayrılmaları vacib olur. c) Kadın iffetli olmaz, kocasına ihanet ederse talak vacibdir.

7 — Cessas, age, C. 3, S. 453. Ebu Hayyan, age, C. 8, S. 282.

8 — Kurtubi, age, C. 18, S. 160.

9 — Ebu Davud ve İbni Mace.

«2 — Talak mendubtur. Koca karısının haklarını yerine getiremiyor veya sevmiyorsa boşaması mendubtur.

«3 — Talak haramdır. Buna da talak-ı bid'i denilir. (Bunun tafsilatını yukarıda vermiştik).

«Eğer bu saydığımız hallerin hiçbirisi yoksa o zaman kadını boşamak mekruhtur.» (10)

İkinci hüküm : Talak-ı sünni hangisidir ve şartları nelerdir?

Rivayete göre Abdullah bin Ömer (ra) zevcesini aybaşı halinde iken bir talakla boşadı. Babası Hz. Ömer bunun hükmünü sorunca Resulullah (sav) ona, talaktan ricat etmesini ve karısı aybaşı halinden temizlenip sonra adet görerek yeniden temizleninceye kadar yanında tutmasını, ikinci adetinden temizlendikten sonra dilerse aile hayatını devam ettirmesini, dilerse onunla münasebette bulunmadan ayrılmasını emretti. (11) İşte bu hadise istinad edilerek kadının aybaşı halinde iken boşanamayacağına ve adetten temizlendikten sonra münasebette bulunmadan talakın mübah olduğuna icma edilmiştir.

Cumhur, sünnetin hilafına olarak aybaşı halinde iken kadının boşanmasında talakın vaki olacağına hükmetmiştir. Ancak o adam günahkar olmuştur. Zira Resulullah (sav), «Üç şeyin ciddisi de ciddi, şakası da ciddidir : Nikah, talak ve ricat.» buyurmuştur. (12)

Fakihler hangi hallerde talakın sünni olacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir.

Hanefilere göre talakın sünni olması için iki şartın tahakkuk etmesi lazımdır. Birincisi vakittir. Kocanın karısıyla münasebette bulunmadığı temizlik vaktinde veya kadının hamile olduğu ortaya çıktığı zaman talak yapılmalıdır. İkincisi sayı şartıdır. Bir temizlik halinde yalnız bir talak yapılmalıdır.

Malikilere göre ise talakın sünni olması için yedi şart lazımdır : Adet gören kadın bir talakla boşanmalıdır. Talak yapıldığı zaman kadın temiz olmalı ve koca kadınla münasebette bulunmamış olmalıdır. Daha önce aybaşı halinde iken talak verilmemiş olmalıdır. Talak karşılıksız yapılmalıdır.

10 — Alusi, age, C. 28, S. 132.

11 — Kütüb-i Sitte. Malik ve Şafii.

12 — Tirmizi ve Ebu Davud.

Bu husustaki diğer tafsilat için fıkıh kitaplarına bakılmalıdır.

Şafii ve Hanbelilere göre talakın sünni olması için aybaşı halinden temizlenen kadını münasebette bulunmadan bir talakla boşamak lazımdır.

Talakın münasebette bulunulmayan temizlik halinde yapılması gerektiği hususunda ittifak olduğu görülmektedir.

Hamileliğin ortaya çıkmasından sonra yapılan talakın sünni sayılması da bir başka rivayette Resulullah (sav)'ın zevcesini boşayan İbni Ömer (ra) için Hz. Ömer'e, «Oğluna söyle ricat etsin. Adetten temizlendikten sonra veya gebeliği ortaya çıktıktan sonra dilerse boşasın.» (13) buyurmasına istinadendir.

Talakın sayısı hakkındaki ihtilaf da, «**Talak iki defadır. (Ondan sonrası) ya iyilikle tutmak, ya güzelliikle salmaktır.**» (Bakara : 229) âyetinin tefsirinden çıkmaktadır.

Bazı alimler, «**Talak iki defadır.**» cümlesini kadının bir defada iki talakla boşanabileceği şeklinde anlamışlardır.

Diğer bazı alimlere göre «**Talak iki defadır.**» âyetinden maksat ayrı ayrı iki talaktır.

Fahreddin Razi şöyle der : «Sünni talak ancak münasebette bulunulmuş, adetten kesilmemiş baliğe kadın hakkında tasavvur edilebilir. Küçük yaştaki, hiç münasebette bulunulmayan ve adetten kesilen kadınlar hakkında sünni veya bid'i talak diye birşey yoktur. Çünkü bu saydıklarımız iddetlerini üç aybaşı temizliği ile değil, ancak ay hesabı ile beklerler.» (14)

Cessas da şöyle der : «Sünni talakın şartı olan vakit, iddetini aybaşı temizliği ile değil, ay hesabıyla bekleyenler içindir. Mesela hiç münasebette bulunulmayan bir kadın aybaşı halinde de boşanabilir.» (15)

Diğer ihtilafli şartlar için fıkıh kitaplarına bakılmalıdır.

Üçüncü hüküm : İddet bekleyen bir kadın evinden çıkabilir mi?

«**Onları evlerinden çıkarmayın. Kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki apaçık bir kötülük (meydana) getirmiş olsunlar.**» âyeti, boşanan bir kadının

13 — Müslim, Nesai, Ebu Davud ve İbni Mace.

14 — Razi, age, C. 8, S. 223.

15 — Cessas, age, C. 3, S. 453.

İddeti devam ettiği müddetce kocası ile yaşadığı evden çıkmamasına delalet eder. Kocasının onu çıkarması caiz olmadığı gibi, kadının kendi başına çıkması — zaruret olmadığı takdirde — caiz değildir. Şayet çıkarsa günah kazanmış olur. Evden çıkmaması hususunda talak-ı ricî (bir veya iki talak) ile talak-ı bain (üç talak) arasında bir fark yoktur.

Fakihler iddetini bekleyen bir kadının ihtiyaçlarını karşılamak için evden çıkmasının caiz olup olmadığı hususunda birkaç görüşe ayrılmışlardır.

İmam Malik (ra) ve Hanbel (ra)'e göre iddetini bekleyen bir kadın ihtiyaçlarını karşılamak üzere yalnız gündüzleri evinden çıkabilir.

İmam Şafii (ra)'ye göre talak-ı ricî ile boşanan bir kadın ne gündüz, ne de gece evinden dışarıya çıkabilir. Talak-ı bain ile boşanan kadın ise yalnız gündüzleri evinden çıkabilir.

İmam Ebu Hanife (ra)'ye göre boşanan kadın ne gündüz, ne de gece evinden dışarı çıkabilir. Yalnız kocası ölen bir kadın — ki bu da iddet bekleyecektir — gece değil, gündüz evinden çıkabilir.

Maliki ve Hanbelîlerin delilleri :

Maliki ve Hanbelîler, Cabir bin Abdullah (ra)'tan rivayet edilen, «Teyzem kocasından boşanmış ve iddet bekliyordu. Bu esnada hurma bahçesinde çalışmak istedi. Biri onun evinden çıkmasına mani oldu. O da Resulullah (sav)'a giderek durumu anlattı. Resulullah (sav), «Git, bahçende çalış. Çünkü hurmaların çoğaldığı takdirde sadaka verebilir, iyilik yapabilirsin.» buyurdu.» hadisine istinad ederek boşanan bir kadının gündüzleri ihtiyacı için dışarı çıkabileceğine hükmetmişlerdir.

Şafîîlerin delilleri :

İmam Şafii (ra), «Onları evlerinden çıkarmayın.» âyeti ile istidlal ederek ricî talakla boşanan bir kadının ne gündüz, ne de gece dışarıya çıkmayacağına hükmetmiştir.

Talak-ı bainle boşanan kadına gelince, Fatıma binti Kays (r. anha) hakkında rivayet edilen hadise dayanarak bunun gündüzleri çıkabileceğine hükmetmiştir. Müslim'in rivayetine göre Fatıma binti Kays (r. anha) Resulullah (sav)'a gelerek, «Kocam beni üç talakla boşadı. Kocamın yanına girmesinden korkuyorum.» dedi. Resulullah (sav) da onun gündüzleri çıkmasına müsaade etti.

Buhârî de Hz. Ayşe'den şöyle rivayet eder : «Kocasından boşanan Fatıma binti Kays (r. anha), iddetini beklerken korkunç bir evde kalıyordu. Bundan ötürü Resulullah (sav) onun gündüzleri evden çıkmasına müsaade etti.»

-Hanefilerin delilleri .

İmam-ı Azam (ra), «Onları evlerinden çıkarmayın.» âyetinin umumî ifadesine istinad ederek boşanan kadın ister talak-ı ricî ile, ister talak-ı bainle boşansın, ne gündüz, ne de gece evinden çıkamayacağına hükmetmiştir.

Ölen kocasının iddetini bekleyen kadına gelince, bu, gündüzleri ihtiyacını karşılamak için çıkar, fakat geceleri çıkamaz. Çünkü bunun için bir zaruret yoktur.

Eğer koca boşadığı kadının evden çıkmasına izin verirse, İmam-ı Azam (ra)'a göre, o kadın yine evden çıkamaz. Çünkü o evde durmak şer'an onun hakkıdır ve kocanın izni ile bu hak sakıt olmaz. Hatta kadın, hulu' yoluyla kocasından talakını satın almış olsa ve sonra da kocasını boşasa, koca ona iddet müddetince ev vermek zorunda olmadığı halde, kadın kocasının evini kiralayarak oradan çıkamaz. Oradan çıkması ona helal değildir.

Şafiilere göre ise, iddet müddetinde kadın ile onu boşayan kocası, oturdukları evden başka bir eve taşınmak için anlaşılırsa o zaman kadın o evden çıkabilir. Çünkü, «Kendileri de çıkmasınlar.» âyetinin manası, «Onlar zorla çıkmasınlar.» demektir. (16)

Fahreddin Razî de şöyle der : «Kocasını evden çıkmasına razı olsa veya kadın kocasının kendisini çıkarmasına razı olsa bile zaruret olmadıkça çıkamaz.» (17)

Dördüncü hüküm : İddet bekleyen kadının evden çıkarılmasına sebep olan «kötülük»ten maksat nedir?

Selef, «Meğer ki apaçık bir kötülük (meydana) getirmiş olsunlar.» âyetindeki «kötülük»ten maksadın ne olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Fakihler de yine onlar gibi görüş ayrılığına düşmüşlerdir.

16 — Alusi, age, C. 28, S. 133.

17 — Razî, age, C. 8, S. 225.

İmam Ebu Hanîfe (ra), Abdullah bin Ömer (ra)'ın sözü ile hükmederek âyetteki «**kötülük**»ten maksadın iddet bekleyen kadının iddeti dolmadan evden çıkmasıdır demiştir. Bu görüşe göre âyetin manası, «Meğer ki evlerinden haksız olarak çıkmış olsunlar.» demektir. Yani onlara hiçbir surette dışarı çıkmalarına müsaade edilemez.

İbni Hümmam'a göre âyetin manası, «Onlar evlerinden çıkmasınlar. Şayet çıkarlarsa kötülük işlemiş olurlar.» demektir. (18)

İbni Abbas (ra)'tan yapılan rivayete göre âyetteki «**kötülük**»ten maksat kadının kocasına dil uzatmasıdır. Eğer iddet bekleyen kadın kocasına karşı terbiyesizce konuşursa onu evden çıkarması helal olur.

İmam Ebu Yusuf (ra) ise Hasan ve Zeyd bin Eslem'in tefsirlerine uyarak âyetteki «**kötülük**»ten maksadın zina olduğunu söylemiştir. Bu görüşe göre âyetin manası, «Kocaları onları evlerinden çıkarmasınlar. Meğer ki zina işlemiş olsunlar.» olur.

Yine İbni Abbas (ra)'tan âyetteki «**kötülük**»ten maksadın zina, zina iftirası, hırsızlık gibi günahlar olduğu şeklinde bir rivayet vardır. Bu günahlardan birini işleyen kadın evden çıkarılır. Taberî de bu görüşü ihtiyar etmiştir.

Dahhak'a göre âyetteki «**kötülük**»ten maksat, kadının kocasına karşı hırçınlaşması, huysuzlaşmasıdır.

Cessas : «Âyetteki «**kötülük**» kelimesi yukarıda sayılan manaların hepsini içine alır. Bunlardan birini işleyen kadının evden çıkarılması caizdir. Mesela zina işlerse, zaten had için dışarı çıkarılacaktır. Kocasına karşı dayanılmayacak şekilde dil uzatırsa, isyan edip huysuzlaşırsa evden çıkarılması caizdir. Fakat bu sayılanlardan başka bir şekildeki isyanı evden çıkarılmasına sebep olamaz.» demektedir.

İbnü'l-Arabî de şöyle der : «**Kötülük**»ten maksadın zina olduğunu söyleyenlerin görüşlerinin hiçbir delili yoktur. Zira zina için çıkış, idam için çıkıştır. Bu sebeble bu, haram olan çıkıştan istisna edilemez. «**Kötülük**»ten maksadın terbiyesizlik ve dil uzunluğu olduğunu söyleyen görüş ise Hz. Fatıma binti Kays (r. anha)'ın hadisinde açıklanmıştır. (19) «**Kötülük**»ten maksadın bütün günahlar olduğunu söyleyen görüş ise hayalî bir görüştür. Mesela, gıybet de bir günahdır. Kadının gıybet etmesi ne çıkarılır.

18 — Alusi, age, C. 28, S. 133.

19 — Bu kadın kocasının evinden korkmuş veya ev halkına çirkin laflarda bulunmuştur. Buharî, Müslim, İmam Malik ve Ebu Davud.

mayı, ne de çıkmayı mübah kılamaz. Fakat «**kötülük**»ten maksadın kadının evden sebatsız yere çıkması olduğu söylenirse bu doğrudur. O zaman âyetteki cümle şöyle anlaşılabilir : «Onları evlerinden çıkarmayın. Onlar da şer'an evlerinden çıkamazlar. Meğer ki zorla evden çıkmış olalar.» (20)

Beşinci hüküm : Karısını bir veya iki talakla boşayan kişinin daha sonra tamamen boşamasında veya geri almasında şahid bulundurmasının hükmü nedir?

İmam-ı Azam (ra)'a göre böyle bir durumdan sonra şahid bulundurma ister ayrılıkta, ister yeniden birleşmede olsun, mendubtur. Zira Allahu taala, «**Alış veriş ettiğiniz vakit de şahid tutun.**» (Bakara : 282) buyurmuştur. Görülüyor ki alış verişte de şahid tutmak da vacib değil mendubtur. Evlilik de alış veriş gibi bir akid olduğundan onda da şahid bulundurmamak mendubtur. İmam Malik (ra)'ın görüşü de budur. İmam Şafii (ra) ve İmam Hanbel (ra)'ın ıkt görüşlerinden birisi de budur.

İmam Şafii (ra) ve İmam Hanbel (ra)'ın diğer görüşüne göre zevce'sini tekrar almak isterse şahit tutmak vacip, tamamen boşarsa şahit bulundurmamak da mendubtur.

Birinci görüşün delilleri :

1 — Allahu taala âyette erkeğe, bir veya iki talakla karısını boşadıktan sonra, onu tekrar yanına alma veya tamamen ayrılma hakkı tanımıştır. Bundan sonra da şahit bulundurmaya zikretmiştir. Bundan anlaşılıyor ki, evvela ricat edecek, sonra şahid tutacaktır. Bu da kesin olarak gösteriyor ki ricatta şahid göstermek vacib değildir. Vacib hükmü kalkınca elbetteki mendub hükmü kalacaktır.

2 — Âyetteki, «**Güzelliğe kendilerinden ayrılın**» ifadesinden maksat, erkeğin iddeti bitene kadar terketmesi ile ayrılık meydana gelir. Bu hususta fakihler arasında herhangi bir görüş ayrılığı da yoktur. Öyleyse ayrılık şahid olmasa da sahih olmaktadır. Âyetteki «**kendilerinden ayrılın**» ifadesinden sonra, «**iki kişiyi de şahid yapın.**» ifadesi gelmiştir. Âyetin bu akışı, ayrılığın sahih olması için şahidin şart olmadığına delalet etmektedir. Ayrılıkta şahid nasıl şart değilse, ricatın sıhhatinde de şart değildir. O zaman şahidsiz ricat da sahih olmaktadır.

3 — Ayrılma kocanın hakkıdır ve bunun şahid tutulmadan da yapılması caizdir. Koca ayrılmada kimsenin rızasını almak zorunda da değildir. Ayrılık nasıl kocanın hakkı ise ricat da kocanın hakkıdır. Öyleyse karısını yeniden yanına alması da şahidsiz olarak caizdir.

4 — Allahu taala ayrılma veya ricat etme hususlarında onları halâkın ithamlarından korumak için şahid tutmayı ihtiyaten emretmiştir. Çünkü talak bilinir, fakat ricat bilinmez. Bu sebeble ihtiyaten şahid tutulması emredilmiştir. İhtiyaten emredilen şeyler de fıkıh usulünden de bilineceği gibi farz veya vacibi değil, mendubu ifade eder. (21)

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

1 — Sünni talak, kadınla münasebette bulunulmayan temizlik hâlinde yapılan talaktır.

2 — Bîd'î talak, aybaşı halinde veya münasebette bulunulmuş temizlik halinde yapılmış talaktır.

3 — İddetini bekleyen kadına iddet sonuna kadar ev vermek kocanın vazifesidir. O evden koca tarafından çıkarılması da caiz değildir.

4 — Kadın, kocasının verdiği evden iddeti dolmadan çıkarsa Allah (cc)'a isyan etmiş olur.

5 — Allah (cc)'ın çizmiş olduğu hududları aşmamak müslümanlar üzerine vacibtir.

6 — Allahu taalanın «şahid yapın» emri, zulmü bertaraf etmek içindir.

7 — Allah (cc)'a dayanmak, O'na güvenmek herşeyin başı ve nefsin rahatıdır.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Aile, İslam toplumunun temel taşıdır. Cemiyet, aile ile ayakta durur. Çünkü fertlerin birbirlerine karşı sevgi, şefkat ve dayanışmaları ailede başlar. Çocuk ailede yetişir. Terbiyesini aileden alır.

Tabiatıyla bazan iki kişi arasında öyle haller zuhur eder ki, o hallerde evlilik hayatını sürdürmek mümkün olmaz. Bundan ötürü Allahu taala bu gibi haller için talakı mübah kılmıştır. Çünkü böyle hallerde aile için-

21 — Cessas, age, C. 3, S. 455-56. F. Razi, age, C. 8, S. 226. Kurtubî, Ebu Hayyan, Alusi.

deki huzursuzluğu giderecek talaktan başka çare kalmamıştır. Bunun için Allahu taala en sevmediği helal olan talakı erkeğe mübah kılmıştır. Şu kadarı var ki, insanın her istediği vakit allesinden ayrılması sünnet değildir. Mesela bu vakitlerden birisi, kadının aybaşı hali vaktidir. İşte bunun için Allahu taala aybaşı halinde talakı yasak etmiş ve evlilik bağını koparmak için acele edilmemesini emretmiştir. Buna karşılık kadını bir veya iki talakla boşamaya müsaade etmiştir. Umulur ki, ileride erkek karısından nefret ediyorsa o nefretinden vazgeçer ve tekrar ailesini yanına alır.

Talak ne zaman yapılırsa yapılsın vaki olur. Zira aile bağının kopuşu cemiyetin direğinin yıkılmasıdır. Bu da çocuk oyuncağı değildir. Ciddiyet ister. Ağızından talak çıkan adam bunun sonuçlarına katlanmak zorundadır. Talak Allah (cc)'ın tayin etmediği vakitlerde yapılırsa Allah'a isyan edilmiş olur. Çünkü Allah (cc)'ın çizmiş olduğu sınırlarda durulmamış, Allah (cc)'ın talim buyurduğu emirlere uyulmamıştır.

Herşeyi hakkıyla bilen Allahu taala, dikkatsizlikten dolayı boşanan kadına zarar verilmemesi için iddet beklemeyi emretmiştir. İddette kadının rahminin temiz olup olmadığı bilineceği için talaktan iki tarafın da zarar görmesi önlenmiş olmaktadır.

İDDETİN HÜKÜMLERİ

وَالَّذِي يَلِدْنَ

مِنَ الْحَيْضِ مِنْ سَائِلِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّةٌ مِنْ ثَلَاثَةِ أَشْهُرٍ وَالَّتِي لَمْ يَحْضْ طُ وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ ① ذَلِكُمْ أَمْرُ اللَّهِ أَنْزَلَهُ إِلَيْنَا وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ سَبِيلًا وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا ②
 أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْهِكُمْ وَلَا تَضَارُّوهُنَّ لَتَضَيَّقُوا عَلَيْهِنَّ وَإِنْ كُنَّ أُولَاتٍ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَأَمْرُهُمَا بَيْنَكُمْ بِعَرُوفٍ وَإِنْ تَعَاَسَرْتُمَ فَاسْتَرْضِعْ لَهُ أُخْرَى ③ لَيْسَ فِیْ ذَٰلِكَ جُنَاحٌ عَلَى مَنْ سَعَتْهُ وَمَنْ قَدَّرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللَّهُ لَا يُكَلِّفُ اللَّهُ نَفْسًا إِلَّا مَا آتَاهَا سَيَجْعَلُ اللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ④

4 — Kadınlarınız içinden artık adetten kesilmiş olanlarla henüz adetini görmemiş bulunanlar(ın iddetlerin)de şüphe ederseniz, onların iddeti üç aydır. Yüklü kadınların iddetleri ise yüklerini vaz' etmeleri (ile biter). Kim Allahtan korkarsa O, kendisine(her)işinde bir kolaylık verir.

5 — İşte bu(nlar) Allahın size indirdiği emridir. Kim Allahtan korkarsa (Allah) onun kusurlarını örter, onun mükafatını büyütür.

6 — (Boşanan) o kadınları, gücünüzün yettiği kadar, ikamet ettiğiniz yerin bir kısmında oturtun. (Evleri) başlarına dar etmek (onları çıkmaya mecbur kılmak) için kendilerine zarar yapmayın. Eğer onlar yüklü iseler yüklerini koyuncaya kadar nafakalarını verin. Eğer (kendilerinden olan evlatlarınızı) sizin faldenize emzirirlerse onlara ücretlerini verin. Aranızda (bu hususta) güzelce müşavere edin. Eğer güçlüğe uğrarsanız o halde (çocuğu) onun (hesabına) bir başka kadın emzirecektir.

7 — (Hali vakti) geniş olan nafakayı genişliğine göre versin. Rızık kendisine daraltılmış bulunan (fakir) de nafakayı Allahın ona verdiğinden versin. Allah hiçbir nefse, ona verdiğinden başkasını yüklemez. Allah güçlüğün arkasından kolaylık ihsan eder.

(TALAK SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ

يَسِينُ

(Yelsne): Ye's kökünden gelen bir fiildir. Ye's

ümitsizlik demektir.

الْمَحِيضُ

(El mahizl): Hayz, adet görmek demektir. Yani

kadının rahminde biriken kanın akmasına hayız denir.

ارْتَبْتُ

(İrtabtüm): Şüphe ederseniz demektir.

يَكْفُرُ

(Yükeffir): Setretmek, hatayı yok etmektir. Küfür

kelimesinin asıl manası birşeyi örtmektir.

وُجِدَكُمْ

(Vücdiküm): Vücd, zenginlik demektir.

وَاتَمَرُوا

(Ve'temirû) : Karşılıklı konuşmak, müşavere et-

mek demektir.

تَعَسَّرْتُ

(Teasertüm): Sıkıntıya, dara düşmek.

ذُوسَعَةٍ

(Zu saatin): Genişlik, gücü yetmek.

AYETLERİN İCMALİ MANALARI

Allahu taala boşanan bir kadının iddetini, «Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler.» (Bakara: 228) âyetiyle beyan etmiştir.

Yaşlılıktan veya küçüklükten ötürü hayız görmeyen kadının iddeti ise mevzumuz âyetlerle beyan edilmiştir. Allahu taala bu âyetlerde icmalen şöyle buyurmaktadır :

Hayızdan kesilmiş yaşlı kadınlarla henüz hayız görmeyen çocukların iddetleri hususunda şüpheye düşerseniz onların iddetleri üç aydır.

Boşanan hamile kadına gelince, onun iddeti de doğumuna kadardır. Doğumu ile sona erer. Her kim yaptıklarında Allah (cc)'tan korkarsa Allahu taala onu hayırlı işe muvaffak kılar ve işlerini kolaylaştırır.

Bunlar talak ve iddet mevzularında Allah (cc)'ın kullarına farz kıldığı hükümlerdir. Her kim Allah (cc)'ın emrettiğini takva ile yapar ve yasaklarından kaçarsa Allahu taala onun kötülüklerini yok eder ve ahirette ona büyük ecir ve sevap verir.

Eğer boşanan kadın hamile ise, hamilelik müddeti uzun sürse bile, talaktan doğumuna kadar nafakasının verilmesi farzdır. Kadın doğum yaptıktan sonra çocuğu emzirmeye razı olursa çocuğun babası ona emzirme ücretini vermelidir.

Evvelce karı koca olan fakat sonra ayrılan ve ayrıldıktan hemen sonra iki yabancı gibi olan anne ve baba çocuğun emzirilmesi ve beslenmesi hususunda aüzellikle müşavere ederek anlaşmalıdır. Böyle bir anne ile baba aralarını bulacak bir vasat bulamaz ve anlaşamazlarsa babanın çocuk için bir süt dadısı tutması lazımdır.

İddet bekleyen kadına verilecek nafaka kocanın gücüne göre ayarlanır. Koca eğer zengin ise zenginliğine uygun bir nafaka, fakir ise gücünün yetebileceği bir nafaka vermelidir. Zira hikmet sahibi yüce Allah (cc) hiçbir insana gücünün yetmediğini emretmemiştir, etmez de. Şüphesiz bilinmelidir ki, insanların dünyadaki halleri hiçbir zaman bir olmaz. Şüphesiz Allahu taala güçlüğün arkasından kolaylık ihsan eder.

AYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ

1 — Hakim, Taberî ve Beyhakî şöyle rivayet etmişlerdir: «Boşanan kadınla kocası ölen kadının iddet hükmünü beyan eden Bakara Suresindeki âyet nazil olduktan sonra Übey bin Kaab Resulullah (sav)'a, «Ya Resulullah, Medine kadınları, kadınlarla ilgili bazı hükümler vardır ki henüz zikredilmedi, diyorlar.» dedi. Resulullah (sav) onların neler olduğunu sorunca, «Ya Resulullah, henüz bülüğ çağına ermemiş kadınlar, hayızdan kesilmiş kadınlar ve gebe kadınlar?» dedi. Bunun üzerine, **«Kadınlarınız içinden artık adetten kesilmiş olanlarla...»** âyeti nazil oldu.

2 — Vakidî, Begavî ve Hazin şöyle rivayet ederler: **«Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler.»** (Bakara: 228) âyeti nazil olunca Halat bin Numan el-Ensarî Resulullah (sav)'a, «Henüz hayız görmeyen kadınlarla hayızdan kesilmiş yaşlı kadınların ve birde gebe kadınların iddetleri nedir?» diye sordu. Bunun üzerine, **«Kadınlarınız içinden artık adetten kesilmiş olanlarla...»** âyeti nazil oldu.

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci incelik : «Âyetin akışı boşanan kadınların iddet vb. hükümlerini beyan etmektedir. Bir erkek karısını ya sevmediği için veya geçinemediği için boşar. Bazı kocalar, boşadığı kadınla evlenmek isteyecek erkekleri nefret ettirmek için ona bazı çirkin şeyler isnad eder. Kadında nahoş ve çirkin şeyler gördüğünü ihsas ettirir. İşte bundan ötürü Allahu taala iddet hükmünden hemen sonra muttaki olmalarını emretmiştir. Bunun sebebi, evlilik hukukunun korunması, iddet bekleyen kadına zarar verilmemesi ve onun mesken ve nafakasının verilmesidir. Kadına verilen nafaka ve mesken kadının iffetli olduğunu, namus bakımından kocasına ihanet etmediğini ortaya koyar. Bu hususta her kim Allah (cc)'tan korkar boşadığı zevcesine gelecekte zarar verecek şeyler yapmazsa Allahu taala da onun günahlarını setreder ve büyük ecir verir.» (1)

İkinci incelik : «O kadınları... ikamet ettiğiniz yerin bir kısmında oturun.» âyeti akla gelebilecek olan bir sorunun cevabıdır. Şöyle ki, «Kim Allah'tan korkarsa» âyeti, iddet bekleyen kadınlar hususunda takvanın ne olduğu şeklinde bir soru getirir akla. İşte Allahu taala bu takvanın ne olduğunu öğretmek için, «O kadınları... ikamet ettiğiniz yerin bir kısmında oturtun.» âyetini inzal buyurmuştur.

1 — Ebu Hayyan, Bahr-i Muhid, C. 8, S. 284.

Üçüncü incelik : Boşanan her kadına iddet müddetince nafaka vermek farzdır. Öyleyse, «Eğer onlar yüklü iseler yüklerini koyuncaya kadar nafakalarını verin.» âyetine niçin gerek görülmüştür? Hamilelikten dolayı iddet müddeti uzayabilir. Bu sebeble, üç ay geçtikten sonra nafakanın düşeceği zannedilebilirdi. Böyle bir zannı ortadan kaldırmak için hamile kadınlara nafakalarının doğumlarına kadar verilmesi emredilmiştir. (2)

Dördüncü incelik : «Eğer güçlüğe uğrarsanız o halde (çocuğu) onun (hesabına) bir başka (kadın) emzirecektir.» âyeti anneye hitap etmektedir. Bir ihtiyacı karşılaması istenilen kimse buna yanaşmazsa ona kınayıcı bir tavrıla, «Sen yapmazsan başkası yapar.» denilir. Âyet de bir bakıma böyle bir mana taşımaktadır.

İbni Münir şöyle der: «Bu âyette neden bilhassa kadına hitabedilmiş-tir? Çünkü burada verilecek olan şey kadının sütüdür. Süt örfen insanın saklayacağı, ileride para edecek birşey değildir. Bilhassa annenin çocuğuna vereceği süt. Çocuğun emzirilmesi için verilecek para ise maldır. Babanın da kazanmaya ihtiyacı vardır. Öyleyse annenin emzirmediği için kınanması daha uygundur. Bu yüzden âyette anneyi kınayacak bir ifade kullanılmıştır.» (3)

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Ayhali görmeyen kadının iddeti nedir?

Kadınlar iki sebepten dolayı ayhali görmezler: Birisi yaşlılık, ikincisi de yaşın küçüklüğüdür. Böyle adet görmeyen bir kadının iddeti ise üç aydır.

Ulema kadının hangi yaşlarda adetten kesileceği hususunda ihtilaf etmişlerdir.

1 — Fukahadan bazıları hayızdan kesilme yaşının altmış olduğunu kabul etmiştir.

2 — Bazı fakihler ise bu yaşın ellibeş olduğu görüşündedirler.

3 — Bazı alimlere göre kadının soyunun hangi yaşta hayızdan kesildiğine bakılarak o yaş kabul edilir.

4 — Bazılarına göre adetten kesilme yaşı hususunda kadının yaşadığı bölgeye itibar edilir. O bölgenin kadınları umumiyetle hangi yaşta adet-

2 — Cessas, age, C. 3, S. 460. Razi, age, C. 8, S. 229.

3 — Alusi, age, C. 28, S. 140.

ten kesiliyorsa, o yaş esas kabul edilir. Çünkü bu hususta ülkeler arasında farklar vardır. (4)

Adet gören bir kadın iddeti içerisinde adet görmez ve bunun sebebi bilinemezse Hanefi ve Şafillere göre onun akraba ve yakınlarının hangi yaşta adetten kesildiğine bakılır. Eğer kadının yaşı soyunun kadınlarının adetten kesilme yaşına ulaşmamışsa, iddeti yine adettir. Eğer iddeti başladıktan sonra adetten kesilen kadının yaşı akrabalarının adetten kesilme yaşına ulaşmışsa üç ay iddet bekler. Çünkü adet görmeyen kadının iddeti üç aydır. Hz. Ali, Osman (ra), Zeyd bin Sabit (ra) ve İbni Mes'ud (ra)'dan da böyle nakledilmiştir.

İmam Malik (ra) ve İmam Hanbel (ra)'e göre ise, böyle bir kadın dokuz ay bekler. Çünkü hamileliğin müddeti dokuz aydır. Eğer bu müddet zarfında gebeliği meydana çıkmazsa adetten kesilmiş olduğu anlaşılır ve adetten kesilenlerin iddeti olan üç ay bekler. Hz. Ömer'in de böyle hükmettiği nakledilmiştir. (5)

İkinci hüküm : «Kadınlarınız içinden artık adetten kesilmiş olanlarla henüz adetini görmemiş bulunanlar(in iddetlerin)de şüphe ederseniz, onların iddeti üç aydır.» âyetinden maksat nedir?

Cessas : «Bu âyetteki «şüphe»den maksadın iddetten kesilme yaşı denilmesi caiz değildir. Çünkü kadının iddetten kesilme yaşına ulaşmış olduğunda şüpheye düşersek onun üç ay iddet beklemesine hükmedemeyiz.»

İlim erbabı âyette zikredilen «şüphe» hususunda ihtilaf ederek birkaç görüşe ayrılmıştır.

Taberî, bu âyetin manası hakkında, «Adetten kesilen kadının iddeti hususunda şüpheye düşerseniz, onların iddeti üç aydır.» demiştir. Cessas'ın görüşü de böyledir. Mücahid'den de böyle nakledilmiştir.

İkrime ve Katade'ye göre âyetteki «şüphe»den maksat, aybaşı halleri muntazam olmayan kadınların durumudur. Çünkü böyle bir kadın bazan bir ayda birkaç kere adet görür, bazan da birkaç ayda bir defa adet görür.

4 — Kurtubî, age, C. 18, S. 163. Ebu Hayyan age, C. 8, S. 284. Alusi, age, C. 28, S. 138.

5 — Cessas, age, C. 3, S. 457. İbni Cevzi, age, C. 8, S. 294. Kurtubî, age, C. 18, S. 164.

Üçüncü hüküm : Hamile kadının iddeti ne kadardır?

«Yüklü kadınların iddetleri ise yüklerini vaz' etmeleri (ile biter).» âyeti, hamile kadınların iddetlerinin doğum yapmalarıyla biteceğine nassen delalet eder.

«İçinizden ölenlerin (geride) bıraktıkları zevceler kendi kendilerine dört ay on gün iddet beklerler.» (Bakara: 234) âyeti de kocası ölen kadının dört ay on gün iddet beklemesine delalet eder.

Şayet kocası ölen kadın hamile ise iddeti ne olacaktır? Dört ay on gün mü, yoksa doğum yapana kadar mı iddet bekleyecektir?

Selef ve halef alimleri, âyet sarih olduğundan boşanan gebe kadının iddetinin doğumla biteceği görüşündedirler. Ancak kocası ölen hamile kadının iddeti hususunda ihtilaf edilmiştir.

Cumhur, kocası ölen gebe kadının iddetinin de doğum yapınca sona ereceği görüşündedir.

Hz. Ali ile İbni Abbas (ra) göre ise, «Yüklü kadınların iddetleri ise yüklerini vaz' etmeleri (ile biter).» âyeti, boşanan kadınların iddeti hakkındadır. Kocası ölen hamile kadın ise en uzak iddeti bekler. Kocası ölen hamile kadın, kocası ölen kadının iddeti olan dört ay on günden önce doğum yaparsa, iddetini dört ay on güne tamamlar. Eğer doğmu dört ay on günden sonra ise o zaman da iddeti doğumla tamamlanır.

Cumhurun delilleri :

Cumhur, Bedir Savaşına katılan, Veda Haccında vefat eden Saad bin Havlete'nin, vefatında hamile olan karısı Sübey'a el-Eslemî hakkında varid olan hadise dayanmaktadır. Rivayete göre Sübey'a, kocası öldükten az bir zaman sonra doğum yapar. Lohusalıktan temizlendikten sonra evlenme arzusunda olduğu için süslenir. Onu bu süslü haliyle gören Beni Abdidar kabilesinden bir erkek, «Ne oluyor, seni çok süslenmiş görüyorum. Yoksa evlenmek mi istiyorsun? Allah (cc)'ın ismi ile andederim ki, kocanın vefatından dört ay on gün geçmedikçe evlenmezsin.» dedi. Sübey'a şöyle der: «O adam böyle deyince elbiselerimi çıkardım. Resulullah (sav)'a gidip durumu sordum. Bana, «Doğum yaptığın için artık evlenebilirsin.» diye fetva verdi.» (6) Bu hadis, kocası ölen hamile kadınların iddetinin doğumları ile tamamlandığını göstermektedir.

İbni Mes'ud (ra)'dan şöyle rivayet edilir: «Bana gelen haberlere göre Hz. Ali iddet müddeti ile ilgili son hükümle hükmederdi. Hz. Ali'ye göre «Yüklü kadınların iddeti...» âyeti, «Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler.» (Bakara: 228) âyetinden sonra nazil olmuştur.» (7)

Cessas bu hususta şöyle der: «İbni Mes'ud (ra)'un sözü, âyetin hüküm bakımından umumîlik ifade ettiğini ve kendi başına kafi olduğunu ifade etmektedir. Diğer boşanan kadınların iddetleriyle ilgisi yoktur. Öyleyse, ister kocasından boşanan kadınlar, ister kocaları ölen kadınlar olsun, iddetleri hamilelikten kurtulmaları ile sona erer.» (8)

Dördüncü hüküm : Boşanan her kadına ev ve nafaka verilecek midir?

Allimler arasında bir veya iki talakla boşanan kadına ev verilmesi hususunda ihtilaf yoktur. Ancak üç talakla boşanan bir kadına iddet müddetince ev ve nafaka verilip verilmeyeceği hususunda ihtilaf edilmiştir.

İmam Malik (ra) ve Şafil (ra)'ye, İmam Hanbel (ra)'den de bir rivayete göre, üç talakla boşanan kadına ev verilecek fakat nafaka verilmeyecektir.

Hanefilere göre ise iddet boyunca hem ev, hem de nafaka verilecektir.

İmam Hanbel (ra)'ın diğer bir kavline göre ise, üç talakla boşanan kadına ne ev, ne de nafaka vermek icabeder. Çünkü o kadın tamamen ayrılmıştır.

Birinci görüşün delilleri :

«Eğer onlar yüklü iseler, yüklerini koyuncaya kadar nafakalarını verin.» âyetidir. «O kadınları gücünüzün yettiği kadar ikamet ettiğiniz yerin bir kısmında oturtun.» âyeti de boşanan kadına mutlaka ev verilmesine delalet eder. Nafaka hususunda ise gebelik şartı konulmuştur. Âyet, nafakanın verilmesini hamilelik şartına bağladığına göre, üç talakla boşanan kadına nafaka yoktur.

İkinci görüşün delilleri :

1 — «(Evleri) başlarına dar etmek (onları çıkmaya mecbur kalmak) için kendilerine zarar yapmayın.» âyeti. Nafaka vermemek onlara en büyük zararı vermektir

7 — Ebu Davud, Nesai, İbni Mace.

8 — Cessas, age, C. 3, S. 458. Alusi, age, C. 28, S. 137.

2 — Boşanan kadın İddet beklemek mecburiyetindedir. İddet beklemek için de bir yer lazımdır. Verilen evden çıkamayacağı ve çıkarılamayacağı için talak-ı ricî ile boşanan kadın gibi ona da nafaka vermek lazımdır.

3 — Kadın İddet müddetince evinde haps gibidir. Evdeki nikahlı zevceye nasıl nafaka vermek lazımsa, ona da nafaka vermek lazımdır.

4 — Mesken maldan verilir. Çünkü Allahu taala mesken vermeyi farz kılmıştır ve âyette üç talakla boşanan kadınla talak-ı ricî ile boşanan kadın birbirinden ayrılmamıştır. Buna göre ona nafaka vermek de vacibtir. Çünkü mesken de nafakadandır. Mesken verildiğine göre nafakanın verilmesi de lazımdır.

Üçüncü görüşün delilleri :

1 — Fatıma binti Kays hakkındaki hadistir. Kocasını onu Resulullah (sav)'ın zamanında boşamış ve az bir nafaka veriyordu. Kadın bu nafakayı az görerek, «Allah (cc)'ın ismi ile yemin ederim ki, gidip Resulullah (sav)'a bildireceğim. Eğer bana nafaka yoksa hiçbir şey almam.» der. Şöyle anlatır: «Resulullah (sav)'a gittim ve durumu anlattım. Resulullah (sav), «Üç talakla boşandığın için ne ev, ne de nafaka hakkın var.» buyurdu.»

Diğer bir rivayette de «Nafaka ile ev ancak talak-ı ricî ile boşanan kadına verilir.» buyurulmuştur. (9)

2 — Nafaka ancak faydalanma ihtimaline karşılık verilir. Çünkü halen faydalanmasa bile tekrar birleşme imkanı mevcut olduğundan ona nafaka verilmektedir. Fakat böyle bir ihtimal yoksa, yani kadın üç talakla boşanmışsa nafaka verilmez. Serkeşlik yapan kadına da serkeşliği boyunca nafaka verilmez. Çünkü ondan faydalanılmamaktadır. (10)

Bu husustaki tafsilat için fıkıh kitaplarına bakılmalıdır.

Beşinci hüküm : Boşanan kadının doğurduğu çocuğu emzirmesi farz mıdır?

Malikilere göre evlilik devam ettiği müddetce çocuğu annesinin emzirmesi farzdır. Fakat baba, karısını boşarsa o zaman kadının çocuğunu

9 — Müslim, Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, Malik.

10 — Kurtubi, age, C. 18, S. 166 - 167. İbni Cevzi, age, C. 8, S. 296. Cessas.

emzirmesi farz değildir. Ancak çocuk annesinden başkasının memesini tutmazsa annesinin emzirmesi vacib olur.

İmam-ı Azam (ra)'a göre boşanan bir kadının çocuğunu emzirmesi hiçbir halde farz değildir. Çocuk başkasının memesini ister emsin, ister emmesin.

Bazı alimlere göre ise annenin çocuğunu mutlaka emzirmesi lazımdır. (11)

ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER

1 — Hayızdan kesilmiş yaşlı kadınlarla henüz adet görmeyen küçük yaştaki kadınların iddetleri üç aydır.

2 — Boşanan kadın gebe ise iddeti doğumu ile sona erer.

3 — Allah (cc)'a karşı muttaki olmak müminlerin dünyadaki işlerini kolaylaştırır ve günahlarına kefarettir. Ahirette de ecrl büyüktür.

4 — İddet bekleyen kadın iddeti bitene kadar kocasının evinde oturur.

5 — İddet bekleyen kadına boşayan kocası sıkıntı vererek evden çıkmaya zorlayamaz.

6 — Boşanan hamile kadının doğumu ne kadar uzarsa uzasin, doğuma kadar nafakası devam eder.

7 — Boşandıktan sonra çocuğunu emziren kadın çocuğun babasından emzirme ücretini tam olarak alır.

8 — Nafaka, kişinin zenginlik, fakirlik durumuna göre değişir.

9 — Allah (cc)'ın emirleri kulların gücünü aşmaz.

ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER

Evlilik, İslâm toplum yapısının temelidir. Talak (boşamak) ise evlilik bağının koparılmasıdır. Şu var ki boşandıktan sonra ileride birçok meseleler zuhur edebilir. İşte bundan ötürü Allahu taala kadının iddet beklemesini ve iddeti boyunca nafakasının verilmesini emretmiştir. İddet süresince kadın erkeğin nezaretinde olduğu için kadın gebe çıkarsa erkek onun kendi çocuğu olduğunu bilir. İddet müddetinde gebelik ortaya çıkmazsa velev ki talak-ı ricî ile boşamış olsun aralarında yeni bir evlilik bağı kurulamazsa birbirlerine iki yabancı haline gelirler.

11 — Kurtubî, age, C. 18, S. 169. Dört Mezhebin Fıkıh Kitabı.

İddeti dolan kadın eski kocasından hiçbir şekilde nafaka talep edemez. İşte bu itibarla İslâm, kadına zulmetmemiştir. Çünkü boşayan kocaya iddetli boyunca kadına ev ve nafaka vermesini emretmiştir. İslâm kadına zulmetmediği gibi erkeğe de boşadığı zevcesi açısından bir emniyet sağlamıştır. Çünkü kadın boşandıktan sonra gebe olup olmadığı ortaya çıkacak kadar bir müddet kendi evinde kalmıştır.

Boşanan gebe kadınlara gelince, Allahu taala onların iddetinin ister uzun ister kısa sürsün, doğumlarıyla sona ereceğini beyan etmiştir. Doğumdan sonra kadının rahmi tekidli olarak bilinmektedir. Bu yüzden artık beklemeye ihtiyac yoktur.

Allahu taala erkeklere, boşadıkları kadınlara kendi evlerinin bir kısmını ve nafakalarını vermelerini emretmiştir. Verilen ev veya oda kendi kaldığı ev veya oda gibi olmalıdır.

Allahu taala kadınlarını boşayan erkeklere, iddet bekleyen kadınlara oturdukları evden veya nafakalarından veya başka şeylerden dolayı baskı yaparak evden çıkarmalarını veya başka bir zarar vermelerini yasaklamıştır.

İddet bekleyen her kadına nafaka verilmesi vacib olduğu halde, hamile kadınlara nafaka verilmesi hususunda hassaten emir verilmesinin hikmeti nedir? Bu hikmet şudur: Gebelik müddetinin uzaması ile akla, gebelik müddetinin bir bölümünde nafaka verileceği, bir müddetinde ise verilmeyeceği gelebilirdi. Veya gebelik çok kısa sürdüğünde, nafakanın bir müddet daha devam edeceği düşünülebilirdi. İşte bundan ötürü Allahu taala gebe kadınların nafakalarının doğuma kadar verilmesini vacib kılmıştır. Çünkü doğumla iddeti sona ermektedir.

Boşanan bir kadının çocuğunu emzirmesini Allahu taala vacib kılmamıştır. Bu sebeble ortak çocuklarını emzirdiği müddet içinde eski kocasından ücret almak hakkına sahiptir. İşte bu da İslâm hukukunda kadınlara verilen ehemmiyeti göstermektedir.

Allahu taala, ayrılan karı kocanın çocuklarının emzirilmesi hususunda iyilikle müşavere etmelerini emretmiştir. Çünkü o çocuk ikisinin arasında emanettir. Bunların ayrılışları herşeyden habersiz ve uzak olan çocuğa zarar vermemelidir. Allah (cc)'ın sıkıntıdan sonra darlık, fakirlikten sonra zenginlik vereceğini bilmeli ve her işlerinde olduğu gibi bu müşavere işlerinde de Allah (cc)'ın emirlerine dönmeli ve Allah (cc)'ın kendilerini murakabe ettiğini bilmelidirler.

İşte karı koca Kur'an-ı kerimin göstermiş olduğu bu yolla ayrılmalıdır. Böyle ayrılmalıdırlar ki, kalblerinde sevgi tohumları ölmesin.

KUR'ANIN TILAVETİ HAKKINDA

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
يَا أَيُّهَا الْمَرْمِلُ ❶ قُمِ اللَّيْلَ أَفْقِيلاً ❷ نِصْفَهُ أَوْ نَقُصْ مِنْهُ قَلِيلاً ❸
أَوْزِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً ❹ إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَقِيلاً ❺ إِنَّ
نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْأً وَأَقْوَمُ قِيلاً ❻ إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَوِيلًا ❼
وَادْكُرْ اسْمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً ❽ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَكِيلًا ❾ وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ وَاهْجُرْهُمْ
هَجْرًا جَمِيلًا ❿

1 — Ey (esvabına) bürünen (Habîbim),

2 — Gece(nin) birazından gayrı (saatlerde) kalk.

3 — (Gecenin) yarısı miktarınca. Yahut ondan birazını eksilt.

4 — Yahut (o yarının) üzerine (ilave edip) artır. Kur'anı da çok açık, tane tane oku.

5 — Hakikat biz sana ağır bir söz vahy ediyoruz.

6 — Gerçek, gece (yatağından ibadete) kalkan nefis (yok mu?) O, hem uygunluk itibariyle daha kuvvetlidir, hem kıraatce daha sağlamdır.

7 — Çünkü gündüz senin için uzun bir meşguliyet var.

8 — Rabbinin adını an. (İbadetinde ondan başka herşeyden kesilerek) yalnız O'na yönel.

9 — (O), doğunun da batının da Rabbidir. O'ndan başka hiçbir Tanrı yok. O halde (umurunda) güvenek ve dayanak olarak onu tut.

10 — Onlar ne derlerse katlan. Onlardan sızılıtsızca ayrıl.

(MÜZEMMİL SURESİ)

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ

الْمُزَّمِّلُ

(El müzemmilü): Zemmele kökünden gelir. Elbiseye

bürünen demektir.

وَرَتَّلِ الْقُرْآنَ

(Ve rettilil Kur'an'e): Kur'anı tane tane oku.

نَاشِئَةَ اللَّيْلِ

(Naşletelleyli): Gece vakitleri.

أَشَدُّ وَطًا

(Eşeddüvet'en): Gece namaz kılmak gündüz namaz

kılmaktan daha ağırdır.

وَأَقْوَمُ قِيْلًا

(Ve ekvamü kıylen): Gece kılınan namaz daha doğ-

ru ve daha sade olur.

سَبْحًا

(Sebhen): İş, meşgulliyet.

وَتَبَتَّلَ

(Vetebettel): Tebettül kökünden gelen bir fiildir.

Tebettül, ibadetle meşgul olmaktır.

هَجْرًا جَمِيلًا

(Hecren cemilâ): Onlardan güzellikle ayrıl. Onla-

ra yaptıkları gibi kötü bir karşılık verme.

ÂYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI

Allahu taala kerim peygamberine hitâben şöyle buyurmaktadır: Ey elbiselerine bürünen, seni büyük bir iş bekliyor, kalk. Yoruluncaya kadar çalışmaya kalk. Senin için istirahat vakti geçmiştir. Kalk ve hazırlan. Gecenin yarısını veya yarısından biraz fazlasını namaz ile, huşu ile, tazarru ile canlandır. Ki, bizim güzel kokularımıza hazır olasin. Çünkü biz sana tartıda ağır, ücrette büyük, ifadede sabit o büyük Kur'anı vahyedeceğiz. Sana vahyedeceğimiz Kur'anı düşünerek oku ve gece kalkmak hususunda

basiretli ol. Kur'anı tane tane ve huşu ile oku. Gecelerin namazla kalm olması, gece saatlerinin namazla geçirilmesi şüphesiz nefse çok ağır gelir. Fakat Allah (cc) katında çok daha makbuldür.

Ey Muhammed (sav), senin için gündüzleri uzun ve ağır işler vardır. Gece saatlerini ibadetle geçir. Allahın ismini zikret ki O'ndan kuvvet alsın. Allah (cc)'ın ibadetine dön. O'ndan başkasına yönelme. İzzet, celal ve İkrâm O'nundur. Yardımcı ancak O'dur. O öyle yardımcıdır ki, kendisine sığınanı mahrum etmez. O'nu bütün işlerinde vekil et.

Ey Muhammed (sav), kavminin seni tekzip etmesine, davetine mani olmalarına ve davetinden yüz çevirmelerine karşı sabret. Onlara karşılık verme. Onların sana yaptıkları fenalıklar gibi fenalıklarla onlara taarruz etme. Allah (cc)'ın sana davetinde bir çıkış yolu ve onlara karşı bir zafer vermesine kadar onları güzellikle terket. Allah (cc)'ın yardım ve zaferi yakındır.

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER

Birinci İncelik : Allahu taala Resulullah (sav)'a âyette, «**bürünen**» sıfatıyla hitap ederek ona iltifat etmiş ve vahşet duymasına mani olmuştur. Çünkü Araplar konuşmalarında muhatablarına o anki sıfatları ile hitap ederlerdi.

Hiz. Ali bir gece Hiz. Fatıma'ya kızarak mescide gidip orada uyudu. Bu sırada her tarafına toprak bulaştı. Resulullah (sav) yanına gelerek vahşet duymaması ve iltifat için, «Ebu Turab kalk, Ebu Turab kalk.» buyurdu.

İkinci İncelik : Resulullah (sav)'ın bürünmesinin sebebi nedir? Bu hususta Resulullah (sav)'tan şöyle rivayet edilmiştir: «Hıra dağında ibadetle meşgul oluyordum. Birgün ibadetimi tamamlayarak geri dönerken adım çağrıldı. Sağıma baktım kimseyi göremedim. Soluma baktım kimseyi göremedim. Arkama baktım göremedim. O zaman başımı yukarıya kaldırdım. Baktım ki, Hıra dağında yanıma gelen melek, yerle gök arasında bir kürsü üzerine oturmuş. Çok korktum. Evime döndüm ve «Üzerimi örtünüz, üzerimi örtünüz.» dedim. Üzerimi örttüler. İşte bunun üzerine «**Ey bürünen...**» âyetleri nazil oldu.» (1)

Bu hadise göre Resulullah (sav)'ın elbiseye bürünmesinin, sebebi, Cebrail aleyhisselamı melek sıfatıyla görmesinden korkmasıdır.

Üçüncü incelik : Allahu taala azlז kitabında üç şeyi «cemil» vasfıyla vasıflandırmış ve Peygamberine de onları emretmiştir.

1 — «(Habibim) sen (şimdilik) güzel bir sabır ile katlan.» (Mearic: 5)

2 — «Onlardan güzelce (sızıltısızca) ayrıl.» (Müzemmil: 10)

3 — «Şimdilik sen aldırış etme, (onlara karşı) güzel (ve tath muamelede) bulun.» (Hicr: 85)

Sabr-ı cemil (güzel sabır): Hiçbir şikayette bulunulmayan sabırdır.

Hicr-i cemil (güzel ayrılmak): Eziyet vermeden ayrılmak.

Sefh-i cemil (güzel muamele): Onlara hiç karışmama.

Dördüncü incelik : Sahih'te şöyle rivayet edilmiştir: Resulullah (sav) geceleri ayakları şişinceye kadar namaz kılardı. Hz. Ayşe, Resulullah (sav)'a, «Allahu taala senin geçmiş ve gelecek herşeyini affetmiştir. Buna rağmen hala niçin kendine zahmet veriyorsun?» dedi. Resulullah (sav), «Ben Allah (cc)'a ençok şükreden olmayayım mı?» buyurdu.

AYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER

Birinci hüküm : Gece namazı Resulullah (sav)'a farz mıydı?

«Gece(nin) birazından gayrı (saatlerde) kalk.» âyetinin zahiri, Resulullah (sav)'a gece (teheccüd) namazının farz olduğuna ve bu farziyetin yalnız ona mahsus olduğuna delalet eder. «Gecenin bir kısmında uyanıp sırf sana mahsus fazla (bir ibadet) olmak üzere onunla (Kur'an ile) gece namazı kıl.» (İsra: 79) âyeti de gece namazının Resulullah (sav)'a farz olduğuna delalet eder. Çünkü âyette «gece namazı» emrinden sonra «sana» kelimesinin kullanılması da bu farzın saadece Resulullah (sav)'a mahsus olduğuna delalet eder.

Âyetteki «fazla» kelimesinden maksat da bildiğimiz gibi, yapılması veya terki caiz olan nafîle demek değildir. Eğer bu manada olursa Resulullah (sav)'a has bir ibadet olmaktan çıkar. Buradaki manası, ümmetine farz kılınmış namazlardan «fazla» olarak farz kılınan demektir.

Resulullah (sav) gece namazlarına devam edince müminler de Resulullah (sav) gibi ayakları şişinceye kadar namaz kılmaya başladılar. Bunun üzerine Allahu taala gece namazının farziyetini, «Şüphesiz ki Rabbin, senin gecenin üçte ikisinden biraz eksik, yarısı, üçte biri kadar ayakta durmakta olduğunu ve senin mahyetinde bulunanlardan bir zümrenin de (böyle yaptığını) biliyor. Geceyi, gündüzü Allah saymaktadır. O, bunu sizin

sayamayacağınızı bildiği için size karşı (ruhsat canibine) döndü. Artık Kur'andan kolay geleni (ne ise onu) okuyun. Allah muhakkak bilmıştır ki, içinizden hasta(lanan)lar olacak, diğer bir kısım Allahın fazlından (nasib) aramak üzere yer(yüzün)de yol tepecekler, başka bir takımı da Allah yolunda çarpışacaklardır. O halde ondan (Kur'andan size) kolay geleni okuyun. Namazı dosdoğru kılın. Zekatı verin.» (Müzemmil: 20) âyetiyle neshetmiştir.

İbni Abbas (ra) şöyle der: «Gece namazının Resulullah (sav)'a farz edilişi ile neshedilişi arasında bir sene vardır.» (2)

Müfessirlerden bir cemaat, «Bu sureden başka sonunun başını neshettiği bir sure yoktur.» demişlerdir. (3)

İkinci hüküm : Kur'anı okurken sesi güzelleştirmek caiz midir?

Allahu taala, «Kur'anı da çok açık ve tane tane oku.» âyetiyle harflerin dahi anlaşılır şekilde okunmasını emretmiştir. Öyle ki, onu dinleyen bütün kelimelerini tek tek anladığı gibi manasını da düşünebilsin.

Alimler, Kur'anın tecvide, meharic-i hurufla okunması hususunda ittifak halindedirler. Ancak Kur'anı sesi güzelleştirerek okumanın caiz olup olmadığı hususunda sahabe ve tabiin, buna bağlı olarak da fukaha ihtilaf etmişlerdir.

Fakihlerin görüşlerini delilleri ile birlikte tafsilatlı olarak aşağıya alıyoruz :

1 — Maliki ve Hanbelilerin görüşü : Kur'an-ı kerimi sesi güzelleştirerek okumak mekruhtur. Bu görüş, Said bin Müseyyib (ra), Said bin Cübeyr (ra), Kasım bin Muhammed (ra), Hasan-ı Basrî (ra), İbrahim Nehaî (ra) ve İbni Sirin (ra)'den de nakledilmiştir.

2 — Hanefi ve Şafililerin görüşü : Kur'an-ı kerimi sesi güzelleştirerek okumak caizdir. Bu görüş, Ömer bin Hattab (ra), İbni Abbas (ra), İbni Mes'ud (ra), Abdurrahman bin Esved bin Zeyd (ra)'den de nakledilmiştir. Müfessirlerden Taberî ile İbnü'l-Arabî de bu görüşü zihab etmişlerdir.

Maliki ve Hanbelilerin delilleri :

1 — Resulullah (sav)'tan şöyle rivayet edilmiştir: «Kur'anı Arapların seslerini güzelleştirdiği gibi güzelleştirerek okuyun. Seslerinizi kitap eh-

2 — Razi, age, C. 8, S. 333.

3 — İbni Cevzi, age, C. 7, S. 389. Kurtubî, age, C. 20, S. 36.

İlin ve fasıkların seslerini güzelleştirdikleri gibi güzelleştirmekten kaçının. Zira benden sonra bir kavim gelecek ki, onlar Kur'an okurken seslerini türkü ve şarkıda güzelleştirdikleri gibi güzelleştireceklerdir. Kur'an onların gırtlaklarından aşağıya geçmeyecektir. Bunların ve bunların okuyuşlarını beğenenlerin kalpleri bozulmuştur.» (4)

Görülüyor ki Resulullah (sav), Kur'an-ı kerimi türkü ve şarkı gibi okuyanların ölüm haberini vermiştir. Bugün birtakım hafız ve mevlüdhanların Kur'anı bu şekilde okudukları bilinmektedir.

2 — «Onlar Kur'anı düdük yapacaklardır. Kendilerinden daha iyi okuyan olmadığı halde, bir okuyucuyu öne geçirip ona Kur'anı türkü gibi okutacaklardır.» (5)

3 — «Şüphesiz ezan kolaydır. Eğer ezanı zorlamadan okuyacaksan oku. Yok eğer ezanı zorlayarak, sesini güzelleştirerek, teganni ederek okuyacaksan okuma.» (6)

Görülüyor ki Resulullah (sav) müezzinin ezanı dahil zorlayarak sesini güzelleştirerek okumasını mekruh kılmıştır. Resulullah (sav)'ın bu hükmü, Kur'anı sesli güzelleştirerek okumanın mekruh olduğuna delalet etmektedir.

4 — Kur'anı teganni ile okumak, Kur'anda olmayan bir harfi ilave etmektir. Çünkü tegannide çekilmeyecek yerde çekilir, bazan bir harf birkaç harf yapılır. Bunlar ise caiz değildir. Ayrıca sesin güzelliği dinleyenleri meşgul ederse dinleyenleri onun manasını düşünmekten, ibret almaktan alıkoyar.

İmam Malik (ra)'e namazda Kur'an okurken sesin güzelleştirilmesi sorulunca, «Ben onu beğenmem. Onlar Kur'an okurken karşılığında para almak için seslerini güzelleştirirler.» cevabını vermiştir.

İmam Hanbel (ra)'den de şöyle rivayet edilmiştir: «Sesi güzelleştirerek Kur'an okumayı beğenmem. Böyle okumak bid'atır ve dinlenmez.» Kur'anı sesli güzelleştirerek okumak hususunda bir soru soran adamın ismini sordu. Adamın isminin Muhammed olduğunu öğrenince, «Sana Muhammed yerine, Mûhâmîd denilmesini ister misin?» dedi.

4 — Tirmizi, Nevadırü'l-Usul'de Huzeyfetü'l-Yemani'den.

5 — Şeyh Sais, age, C. 4, S. 194.

6 — Daru Kutni ve Ata, İbni Abbas'tan.

Hanefi ve Şafililerin delilleri :

Kur'anı sesi güzelleştirerek okumanın caiz olduğunu söyleyen Hanefi ve Şafililerin delillerini özetle aşağıya alıyoruz :

1 — «Kur'anı sesinizle süsleyin.» (7)

2 — «Kur'anı güzel sesle okumayan bizden değildir.» (8)

3 — Abdullah bin Mugaffel'den şöyle rivayet edilmiştir: «Mekke'nin fethi senesinde Resulullah (sav) bu yolculuğu sırasında Fetih suresini sesini güzelleştirerek okudu.» (9)

4 — Resulullah (sav) bir gece Ebu Musa el-Eş'arî (ra)'nın Kur'an okumasını dinledi. Sonra onunla karşılaştığında, «Sana al-i Davud'un mizmarlarından bir mizmar verilmiştir.» buyurdu. Ebu Musa (ra), «Eğer dinlediğinizi bilseydim, sesimi daha güzelleştirdim.» dedi. (10)

5 — «Allah (cc), peygamberinin güzel sesle okuduğu Kur'an kadar hiçbir şeyi dinlemez.» (11)

Kur'anı güzel sesle okumak daha iyi dinlenilmesini sağlar. Güzel sesle okunan Kur'an insanların kalbine ve nefsine daha çok tesir eder.

Taberi: Ömer bin Hattab (ra), Ebu Musa el-Eş'arî (ra)'ye, «Bize Rab-bimizi hatırlat.» derdi. Ebu Musa el-Eş'arî (ra) de sesini güzelleştirerek Kur'an okurdu. Hz. Ömer, «Kur'an okurken seslerini güzelleştirenler Ebu Musa (ra) gibi güzelleştirsinler.» derdi.»

İbni Mes'ud (ra), sesi çok güzel olan İlkime el-Esved (ra)'ın kıraatını çok beğenirdi. İlkime okuyuşunu bitirdikçe İbni Mes'ud (ra), «Anam babam sana feda olsun. Bana yine oku.» derdi.

İşte her iki görüşün delillerini de özet olarak aktardık. Bu delillere dikkatle bakıldığında, aralarındaki ihtilafın sadece şekli olduğu görülür.

Bütün fakihler, Kur'an-ı kerimin tecvid ahkâmına riayet edilmeden sesi güzelleştirerek (teganni) okunmasının haram olduğunda ittifak etmişlerdir. Mesela, çekilmemesi gereken yeri çekmek, kalın okunacak yerde kalın okumak gibi. Hülâsa, Kur'an-ı kerimin okunma adabına saygı gösterilmeden yalnız ses güzelliğini göstermek için okumak haramdır.

7 — Ebu Davud ve Nesai, Bera bin Azib'ten.

8 — Müslim.

9 — Müslim.

10 — Müslim ve Nesai.

11 — Müslim.

Kur'an-ı kerim harfleri mahreclerinden salım çıkararak, tecvid ahkâmına uyularak, durulacak yerde durularak, uzatılacak yerde uzatarak okumak şartıyla sesi güzelleştirmenin haram olduğuna hiçkimse hükmedemez. Zira güzel ses Kur'anın güzelliğine güzellik katar. İnsanlara daha çok tesir eder. Nitekim Resulullah (sav) da sahâbilerden bazılarının seslerini beğenir ve onların güzel sesle Kur'an okumalarını dinlerdi. Ebu Musa el-Eş'arî (ra)'yı dinledikten sonra, «Allah (cc) sana al-l Davud'un mizmarlarından bir mizmar vermiştir.» buyurmuştur.

Doğru yola ileten ve muvaffak eden yalnız Allah (cc)'tır.

SON

Bu tefsirin hazırlanmasında istifade edilen kaynak eserler :

Muhammed bin Cerir et-Taberî (Vef.H. 310), **Camlü'l-Beyan fî Tefsirü'l-Kur'an**
Celaeddin Abdurrahman es-Süyutî (Vef.H. 911), **Ed-Dürrü'l-Mensur fî Tefsir-i**
bil-Me'sur.

Muhammed bin Yusuf bin Ebu Hayyan el-Endülüsî (Vef.H. 745), **El-Bahrü'l-Muhid**
Mahmud bin Ömer ez-Zemahşerî (Vef.H. 538), **Keşşaf**

Ebul Feda İsmail bin Amr bin Kesir (Vef.H. 774), **Tefsirü'l-Kur'an'l-Azîm**

Muhammed bin Ebi Kurtubî (Vef.H. 671), **El-Camlü'l-Ahkamü'l Kur'an**

Abdullah el-Beyzavî (Vef.H. 685), **Envarü't-Tenzil**

Abdullah bin Ahmed en-Nesefî (Vef.H. 701), **Medarikü't-Tenzil ve Hakayık-ı Te'vil**

Fahreddin bin Ömer er-Razî (Vef.H. 606), **Mefatihü'l-Gayb (Tefsir-i Kebir)**

Muhammed bin Muhammed et-Tahavî (Ebussuud Efendi) (Vef.H. 952), **İrşadü'l-**
Akl-ı Selim

Muhammed Şerbenî el-Hatib (Vef.H. 977), **Es-Siracü'l-Münir**

Abdullah bin Muhammed el-Hazin (Vef.H. 741), **Lübabü't-Te'vil fî Meanlü'd-Tenzil**

Ahmed bin Ali er-Razî el-Cessas (Vef.H. 370), **Ahkamü'l-Kur'an**

Muhammed bin Abdullah el-Endülüsî (Vef.H. 543), **Ahkamü'l-Kur'an II İbnü'l-Arabî**

Seyyid Mahmud bin Şükrü el-Alusî (Vef.H. 1270), **Ruhu'l-Meanî**

Cemaleddin el-Kasımî (Vef.H. 1332), **Mehasin et-Te'vil**

Ebul Ferec İbnü'l-Cevzî (Vef.H. 597), **Zadü'l-Mesir fî İlmü't-Tefsir**

Sıddık Han (Vef.H. 1281), **Fethü'l-Beyan**

Seyyid Kutup (Vef.H. 1367), **Fî Zilal-i Kur'an**

İÇİNDEKİLER

34. DERS

YEMİN KEFARETİ, İÇKİ VE KUMARIN HARAM EDİLMESİ

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ	6
ÂYETLERİN İCMALİ MANALARI	6
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	7
ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER	8
Birinci hüküm: Yemin çeşitleri	8
İkinci hüküm: Yemini bozmadan evvel kefaret vermek sahih midir?	10
Üçüncü hüküm: Yemin kefareti orucunu aralıksız tutmak şart mıdır?	11
Dördüncü hüküm: Hamr kelimesi sarhoş edici bütün maddeleri şamil midir?	12
Beşinci hüküm: Haram olan hamrın bizzat kendisi de pis midir?	12
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	13
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER	13

35. DERS

MESCİDLERİN İMAR VE TAMİRİ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ	15
ÂYETLERİN İCMALİ MANALARI	16
ÂYETLERİN NÜZUL SEBEBLERİ	16
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	17
ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER	18
Birinci hüküm: Âyetteki «mescidleri imar etmek»ten maksat nedir?	18
İkinci hüküm: Âyetteki «mescid» kelimesinden maksat nedir?	19
Üçüncü hüküm: Mescidlerin imarında kafirleri istihdam etmek caiz midir?	19
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	20

36. DERS

MÜŞRİKLERİN MESCİD-İ HARAMA GİRMELERİNİN YASAKLANMASI İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ	21
ÂYETLERİN İCMALİ MANALARI	22

ÂYETLERİN NÜZUL SEBEBLERİ	22
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	23
ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER	24
Birinci hüküm: Âyetteki müşrikler kimlerdir?	24
İkinci hüküm: Müşriklerin vücudları da necis midir?	25
Üçüncü hüküm: Müşriklerin mescidlere girmelerine mani olunmalı mı?	25
Dördüncü hüküm: Cizye nedir, kimlerden ve ne kadar alınır?	28
ÂYETLERDEKİ TEŞRİİ HİKMETLER	28

37. DERS

GANİMETLE İLGİLİ HÜKÜMLER

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ	31
ÂYETLERİN İCMALİ MANALARI	31
ÂYETLERİN NÜZUL SEBEBLERİ	32
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	33
ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER	33
Birinci hüküm: Ganimetin hükmü ve taksim usulü nedir?	33
İkinci hüküm: Bazı mücahidlere ganimetten fazla pay verilmesi	34
Üçüncü hüküm: Tenfil ganimetten mi, humustan mı verilir?	35
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	36

38. DERS

CEPHEDEN KAÇMA İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

ÂYETLERİN LAFZİ TAHLİLİ	38
ÂYETLERİN İCMALİ MANALARI	38
ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER	39
Birinci hüküm: Cepheden kaçmak büyük günahlardandır	39
İkinci hüküm: Düşman ne kadar olursa kaçmak haramdır?	40
Üçüncü hüküm: Zaruret halinde cepheden kaçmak caiz midir?	40
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	41

39. DERS

GANİMETLERİN TAKSİM USULÜ HAKKINDAKİ HÜKÜMLER

ÂYETİN LAFZİ TAHLİLİ	42
ÂYETİN İCMALİ MANASI	43
Bu âyetle önceki âyetler arasındaki münasebet	43
ÂYETİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	44
ÂYETTEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER	45
Birinci hüküm: Ganimet ile fey aynı şey midir?	45
İkinci hüküm: Humus nasıl taksim edilir?	45
Üçüncü hüküm: Ganimet nasıl taksim edilir?	48

Dördüncü hüküm : Bu âyet Enfal Suresi 1. Âyeti nesheder mi?	48
ÂYETTEN ALINACAK DERSLER	48

40. DERS

KURBANLA İLGİLİ HÜKÜMLER

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	49
Bu âyetlerin, önceki âyetlerle münasebeti	50
ÂYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI	50
ÂYETLERİN NÜZÛL SEBEBİ	51
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	51
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	52
Birinci hüküm : Âyetteki «el-büdün» kelimesi deveyi olduğu gibi sığırı da ifade eder mi?	52
İkinci hüküm : Kurbanda efdal olan hangi hayvanın kesimidir?	53
Üçüncü hüküm : Hacda kesilen kurbanın etinden yemenin hükmü	53
Dördüncü hüküm : Hacdaki kurbanın kesim yeri ve zamanı	54
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	55
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	55
NUR SURESİNE GİRİŞ	57

41. DERS

ZİNA İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	58
ÂYETLERİN İCMÂLÎ MANALARI	60
ÂYETLERİN NÜZÛL SEBEBLERİ	61
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	61
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	63
Birinci hüküm : İslâmın başlangıcında zinanın cezası nasıldı?	63
İkinci hüküm : Bekar ve evlilerin zina cezaları nelerdir?	64
Üçüncü hüküm : Recm ile sopa bir arada uygulanır mı?	68
Dördüncü hüküm : Bekar zani sürgün edilir mi?	70
Beşinci hüküm : Evli bir zimminin zina cezası nedir?	73
Altıncı hüküm : Cezaları kim uygulatır?	75
Yedinci hüküm : Sopanın şiddet derecesi ve vuruş şekli nasıl olmalıdır?	77
Sekizinci hüküm : Sopa hangi azalara vurulur?	79
Dokuzuncu hüküm : Suçluları hadden kurtarmak haramdır	81
Onuncu hüküm : Zina cezasının uygulanmasında şahidler hazır bulunur mu?	82
Onbirinci hüküm : Homoseksüellik, sevicilik ve hayvanlarla temasta bulunmanın hükmü nedir?	83
Onikinci hüküm : Zina suçu nasıl tesbit edilir?	86
Onüçüncü hüküm : Zina eden bir kadınla evlenmek sahih midir?	89
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	91
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	92

ZİNA İFTİRASİ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	94
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	95
ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ	95
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	96
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	97
Birinci hüküm: Muhsan kelimesinin manası nedir?	97
İkinci hüküm: Zina iftirasının şartları nelerdir?	98
Üçüncü hüküm: Haddi icabettiren sözler nelerdir?	101
Dördüncü hüküm: Bir topluluğa zina iftirası atmanın hükmü	103
Beşinci hüküm: Şahidlerin adil olmaları şart mıdır?	104
Altıncı hüküm: Şahitlerin toplu halde şehadet etmeleri şart mıdır?	104
Yedinci hüküm: Bir hüre iftira atan köle veya cariyesinin cezası ne olur?	105
Sekizinci hüküm: İftira cezası Allahın hukukundan mı, yoksa kulların hukukundan mıdır?	106
Dokuzuncu hüküm: Müfteri tövbe ederse şehadeti kabul edilir mi?	107
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	109
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	109

43. DERS

LİAN İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	113
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	113
ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ	114
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	115
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	116
Birinci hüküm: Lian ne zaman gerekir?	116
İkinci hüküm: Lian yemin mi, yoksa şehadet midir?	116
Üçüncü hüküm: Kafirlerin, kölelerin ve zina iftirası suçundan cezalanmış kişinin lian yapması caiz midir?	118
Dördüncü hüküm: Lian İmanın huzurunda olmasa da caiz midir?	119
Beşinci hüküm: Lianın yapılış şekli ve yolu	119
Altıncı hüküm: Erkek veya kadından birinin liandan dönüşü haddi gerektirir mi?	120
Yedinci hüküm: Lian âyeti zina iftirası ile ilgili âyetin hükmünü nesheder mi?	122
Sekizinci hüküm: Liandan sonra karı-koca birbirinden ayrılır mı?	123
Dokuzuncu hüküm: Liandan sonra koca kendisini yalanlarsa karısı ona tekrar verilir mi?	124
Onuncu hüküm: Liandan sonra liana vesile olan çocuk annesine verilir mi?	125
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	126
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	126

HZ. AYŞE'YE ATILAN İFTİRADAN SONRAKİ HÜKÜMLER

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	129
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	130
ÂYETLERİN NÜZÛL SEBEBLERİ	131
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	132
HZ. AYŞE'NİN ÖZELLİKLERİ	135
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	135
Birinci hüküm: İşlenen günah salih amelleri yok eder mi?	135
İkinci hüküm: Kötülük yapanı affetmek farz mıdır?	136
Üçüncü hüküm: Yeminini bozanın kefareti vermesi farz mıdır?	136
Dördüncü hüküm: Hayırlı bir işi terk için yapılan yemin sahih olur mu?	138
Beşinci hüküm: Resulullahın zevcelerine zina iftirası atmak küfür müdür?	138
Altıncı hüküm: Kafir ve fasıkları lanetlemek caiz midir?	139
Yedinci hüküm: Resulullahın zevcelerinin kesin olarak cennete gideceklerine hükmedilebilir mi?	141
HZ. AYŞE'YE ATILAN İFTİRA VAKASI	142
BUHARİ VE MÜSLİM'E GÖRE İFK HADİSESİ	144
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	148

45. DERS**MÜSLÜMANLARI ZİYARET HUSUSUNDA İZİN İSTEMENİN ADABI**

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	150
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	150
Bu âyetlerle geçmiş âyetler arasındaki münasebet	151
ÂYETLERİN NÜZÛL SEBEBLERİ	151
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	152
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	153
Birinci hüküm: Selam izinden önce mi verilecektir, sonra mı?	153
İkinci hüküm: İzin kaç defa istenir?	154
Üçüncü hüküm: İzin istemenin hikmeti nedir?	155
Dördüncü hüküm: Mahremlerin odalarına izinsiz girilebilir mi?	155
Beşinci hüküm: Ziyaretçi kapının neresinde ve nasıl durmalıdır?	156
Altıncı hüküm: İzin istemek ve selam vermek farz mıdır?	156
Yedinci hüküm: Kadınlar ve köleler için de izin istemek farz mıdır?	157
Sekizinci hüküm: Hangi hallerde evlere izinsiz girmek mübahtır?	158
Dokuzuncu hüküm: İzinsiz olarak yabancı bir evi gözlemenin hükmü nedir?	158
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	159
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER	160

KADINLARIN ÖRTÜNMESİ VE YABANCI KADINLARA BAKMANIN HÜKMÜ

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	162
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	163
ÂYETLERİN NÜZÛL SEBEBLERİ	164
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	165
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	166
Birinci hüküm: Yabancı kadınlara bakmanın hükmü nedir?	166
İkinci hüküm: Erkek ve kadında avretin sınırı nedir?	167
Üçüncü hüküm: Açılması haram olan ziynet nedir?	172
Dördüncü hüküm: Kadınların önünde ziynetlerini açabilecekleri mahremleri kimlerdir?	173
Beşinci hüküm: Müslüman bir kadının kafir bir kadına karşı avreti	174
Altıncı hüküm: Hür bir kadın kölesine karşı ziynetlerini açabilir mi?	176
Yedinci hüküm: Âyetteki kadın ihtiyacı duymayan erkekler kimlerdir?	177
Sekizinci hüküm: Kadınların karşılarında örtünmeyecekleri çocukların yaşı ne olmalıdır?	178
Dokuzuncu hüküm: Kadının sesi avret midir?	178
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	180
ÂYETLERDEKİ TEŞRÎ'Î HİKMETLER	180
YÜZÜ AÇMAK BİD'ATTIR	181

47. DERS**EVLİLİĞİ TEŞVİK VE ZİNADAN KAÇINMA**

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	186
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	187
ÂYETLERİN NÜZÛL SEBEBLERİ	187
Bu âyetlerle önceki âyetler arasındaki münasebet	188
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	189
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	191
Birinci hüküm: Âyeti kerimenin muhatabı kimlerdir?	191
İkinci hüküm: Evlenmek farz mıdır, müstahab mı?	192
Üçüncü hüküm: Velinin balığe olan bekar kızını zorla evlendirmesi caiz midir?	194
Dördüncü hüküm: Kadının kendi başına nikah akdi yapması caiz midir?	195
Beşinci hüküm: Hür bir erkeğin bir cariye ile nikah akdi yapması caiz midir?	195
Altıncı hüküm: Efendi köle ve cariyesini evlenmeye zorlayabilir mi?	196
Yedinci hüküm: Karı-koca fakirlik sebebiyle birbirinden ayrılabilir mi?	197
Sekizinci hüküm: Mut'a nikahının hükmü nedir?	198
Dokuncu hüküm: Efendinin kölesi ile mükatebe yapması farz mıdır?	198
Onuncu hüküm: «Onlara Allahın size verdiği maldan verin.» âyetinin muhatabı kimlerdir ve verilecek malın ölçüsü nedir?	200

Önbirinci hüküm : Zinaya zorlamak nedir ve zorla yapılan zinada erkek ve kadından had düşer mi?	202
ÂYETLERDEKİ TEŞRÎÎ HİKMETLER	204

48. DERS

HALVET VAKİTLERİNDE ODALARA GİRMEK İÇİN İZİN İSTEMENİN ADABI

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	207
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	208
ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ	209
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	209
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	210
Birinci hüküm : Âyetin muhatabı kimlerdir?	210
İkinci hüküm : Âyetteki, «sağ ellerinizin malik olduğu» ifadesinden maksat nedir?	211
Üçüncü hüküm : Çocuklar mükellef olmadıkları halde bu âyete nasıl muhatab olurlar?	211
Dördüncü hüküm : Âyetteki izin alma farz mıdır yoksa müstahab mı?	212
Beşinci hüküm : Çocuklar kaç yaşında balığ olurlar?	212
Altıncı hüküm : Koltukaltı ve etek kılının bitmesi balığ olmaya delalet eder mi?	214
Yedinci hüküm : Küçük çocuklara farzları ve ibadetleri yerine getirmeleri emredilir mi?	215
Sekizinci hüküm : Âyetteki «rubalarını bırakmak»tan maksat nedir?	216
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	217
ÂYETLERDEKİ TEŞRÎÎ HİKMETLER	217

49. DERS

AKRABA EVLERİNDE YEMEK YEMENİN MÜBAHLIĞI VE ADABI

ÂYETİN LAFZÎ TAHLİLİ	220
ÂYETİN İCMALÎ MANASI	220
ÂYETİN NÜZÜL SEBEBİ	221
ÂYETİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	222
ÂYETTEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	223
Birinci hüküm : Âyetteki evlerde yemek yemeden maksat nedir?	223
İkinci hüküm : Vekil, müvekkilin malından yiyebilir mi?	224
Üçüncü hüküm : Sadık dostların malından izin almadan yemek mübah mıdır?	225
Dördüncü hüküm : Yemekte ortaklığın hükmü nedir?	225
Beşinci hüküm : Yakın akrabasından birşey çalanın eli kesilir mi?	226
Altıncı hüküm : Bu âyetin hükmü, izin isteme âyeti ile neshedilmiş midir?	227
ÂYETTEN ALINACAK DERSLER	227
ÂYETTEKİ TEŞRÎÎ HİKMETLER	228

ANNE - BABAYA HAYIR VE İTAAT ETMEK

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	231
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	232
ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBİ	233
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	233
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	234
Birinci hüküm: Haramlığa sebep olan süt emzirmenin müddeti ne kadardır?	234
İkinci hüküm: Gebeliğin şer'î müddeti ne kadardır?	235
Üçüncü hüküm: Oğlunu öldüren baba kısas edilir mi?	236
Dördüncü hüküm: Dinen mahzurlu olan şeylerde anne ve babaya itaat edilir mi?	236
Beşinci hüküm: Mümin olmayanların yoluna gitmek sahih midir?	237
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	237
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	238

51. DERS

CAHİLİYETTE VE İSLÂM'DA EVLAD EDİNMENİN HÜKMÜ

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	240
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	241
ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ	242
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	243
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	245
Birinci hüküm: Peygamberlerden günah sadır olur mu?	245
İkinci hüküm: Zihar haram mıdır?	246
Üçüncü hüküm: Evlad edinme caiz midir?	247
Dördüncü hüküm: Âyetteki «hata» ve «taammüd» kelimelerinden maksat nedir?	248
Beşinci hüküm: Birisine «kardeşim» veya «efendim» demek caiz midir?	249
ÂYETLERDEN ALACAĞIMIZ DERSLER	249
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	250

52. DERS

VERASETİN YALNIZ AKRABALIKLA OLMASI

ÂYETİN LAFZÎ TAHLİLİ	253
ÂYETİN İCMALÎ MANASI	254
Bu âyetle önceki âyetler arasındaki münasebet	254
ÂYETİN NÜZÜL SEBEBİ	255
ÂYETİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	256
ÂYETTEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	256
Birinci hüküm: İmam üzerine, müslüman fakirlerin borçlarını ödemek vacib midir?	256

İkinci hüküm : Resulullahın zevceleri hem erkek, hem kadın müminlerin mi anneleridir, yoksa yalnız erkek müminlerin mi? ...	256
Üçüncü hüküm : Evlenmede haramlık Resulullahın bütün zevcelerine tesbit edilir mi? ...	257
Dördüncü hüküm : Anne tarafından olan akrabalar mirasçı olurlar mı? ...	258
ÂYETTEN ALINACAK DERSLER ...	259
ÂYETTEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER ...	260

53. DERS

NİKAHLI BİR KADINI MÜNASEBETTE BULUNMADAN ÖNCE BOŞAMANIN HÜKMÜ

ÂYETİN LAFZÎ TAHLİLİ ...	261
ÂYETİN İCMALÎ MANASI ...	262
Bu âyetle önceki âyetler arasındaki münasebet ...	262
ÂYETİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER ...	263
ÂYETTEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER ...	263
Birinci hüküm : Bir kadın nikah akdinden önce boşanabilir mi? ...	263
İkinci hüküm : Evlenen çiftin yalnız kalmaları iddet ve mehri gerektirir mi? ...	265
Üçüncü hüküm : Tek talakla boşanan bir kadın, kocası ricat ettikten sonra onunla cinsi münasebette bulunmadan boşarsa kadının iddeti ilk talaktan itibaren mi sayılır, yoksa ricattan sonraki talakın vukuundan itibaren mi sayılır? ...	266
Dördüncü hükmü : Boşanan her kadına mal vermek vacib midir? ...	267
ÂYETTEN ALINACAK DERSLER ...	268
ÂYETTEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER ...	269

54. DERS

RESULULLAHIN EVLENMESİ İLE İLGİLİ HÜKÜMLER

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ ...	271
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI ...	272
ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBİ ...	274
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER ...	274
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER ...	275
Birinci hüküm : «Ücret» ve «hibe» kelimeleriyle nikah yapılabilir mi? ...	275
İkinci hüküm : Resulullah'a nikahla helal olmak için hicret etmek şart mıdır? ...	278
Üçüncü hüküm : Resulullahın indinde kendisini hibe eden kadın var mıydı? ...	279
Dördüncü hüküm : Zevceleri arasında taksimat yapmak Resulullah'a da farz mıydı? ...	279
BİR ŞÜPHE VE ŞÜPHENİN REDDİ ...	280
RESULULLAHIN ÇOK EVLENMESİNİN HİKMETLERİ ...	282
1 — Talimî hikmet ...	283
2 — Teşriî hikmet ...	284

3 — İctimai hikmet	286
4 — Siyasî hikmet	287
MÜMİNLERİN TEMİZ ANNELERİ	289
1 — Hz. Hatice	290
2 — Hz. Sevde	291
3 — Hz. Ayşe	292
4 — Hz. Hafsa	293
5 — Hz. Zeynep (Huzeyme kızı)	294
6 — Hz. Zeynep (Cahş kızı)	294
7 — Hz. Ümmü Seleme	296
8 — Hz. Ümmü Habibe	297
9 — Hz. Cüveyriye ve Hz. Safiyye	298
11 — Hz. Meymune	298
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	298

55. DERS

DAVETE İCABETİN ADABI

ÂYETİN LAFZÎ TAHLİLİ	301
ÂYETİN İCMALÎ MANASI	301
ÂYETİN NÜZÜL SEBEBİ	302
ÂYETİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	304
ÂYETTEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	305
Birinci hüküm: Bir evde davetsiz yemek yeme caiz midir?	305
İkinci hüküm: Düşün yemeği yenildikten sonra oturmak haram mıdır?	306
Üçüncü hüküm: Hicab emri yalnız Resulullahın zevcelerine mi, yoksa bütün kadınlara mıdır?	306
Dördüncü hüküm: Resulullahın vefatı ile zevcelerinden nikah kalkmış mıdır?	307
ÂYETTEN ALINACAK DERSLER	307
ÂYETTEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	308

56. DERS

RESULULLAHA SALAT VE SELAM GETİRMENİN ADABI VE HÜKMÜ

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	311
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	311
Bu âyetlerle önceki âyetler arasındaki münasebet	312
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	312
PEYGAMBERE SALAT VE SELAM GETİRMENİN FAZİLETİ	313
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	314
Birinci hüküm: Resulullah'a salat ve selamın okunuş tarzı nasıl olmalıdır?	314
İkinci hüküm: Allahın ve meleklerin Resulullah'a salat okumalarının manası nedir?	315

Üçüncü hüküm: Resulullah'a salat ve selam getirmek farz mıdır, sünnet mi?	317
Dördüncü hüküm: Namazda Resulullah'a salat getirmek vacib midir?	318
Beşinci hüküm: Peygamberden başkasına salat ve selam okunması caiz midir?	320
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	321
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER	321

57. DERS

İSLÂM'DA KADININ ÖRTÜNMESİ

ÂYETİN LAFZÎ TAHLİLİ	323
ÂYETİN İCMALÎ MANASI	323
ÂYETİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	324
ÂYETTEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	326
Birinci hüküm: Örtünmek bütün kadınlara farz mıdır?	326
İkinci hüküm: Örtünmenin şekli nedir?	327
Üçüncü hüküm: Kadına yüzünü örtmesi farz mıdır?	328
Dördüncü hüküm: Şer'î örtünmenin şartları?	330
ÂYETTEN ALINACAK DERSLER	331
ÂYETTEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER	332
KADIN HÜRRİYETİNE DAİR	334

58. DERS

HEYKEL, RESİM VE FOTOĞRAFLA İLGİLİ HÜKÜMLER

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	336
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	337
Bu âyetlerin önceki âyetlerle münasebeti	338
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	338
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	341
Birinci hüküm: Süleyman aleyhisselamın şeriatında heykel yapmak mübah mıydı?	341
İkinci hüküm: İslâm şeriatında heykel ve suretlerin hükmü nedir?	342
RESİM VE HEYKELİN HARAMLIK İLLETİ	344
SURETLERİN ÇEŞİTLERİ	344
RESİM VE HEYKELLERDEN HANGİLERİ HARAMDIR?	346
MÜBAH OLAN RESİM VE HEYKELLER	347
ALİMLERİN RESİM HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ	348
FOTOĞRAFIN HÜKMÜ NEDİR?	349
SURETLERİN HARAMLIĞI HAKKINDA VARİD OLAN ŞÜPHELER	351
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	354
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER	355

ŞERİATTA HİLENİN YERİ

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	356
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	357
EYYUB ALEYHİSSELAMIN KISSASINDAN MAKSAT NEDİR?	358
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	358
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	360
Birinci hüküm: Eyyub aleyhisselamın hanımını dövmek için yemin etmesinin sebebi nedir?	360
İkinci hüküm: Terbiye için karının dövülmesi mübah mıdır?	363
Üçüncü hüküm: Bir demet sapla vurmak Eyyub aleyhisselama has bir hüküm müdür, yoksa umumi midir?	364
Dördüncü hüküm: Terbiye için kadına vurulacak darbin ayrı ayrı vurulması şart mıdır?	364
Beşinci hüküm: İslâm şeriatında hile yapmak caiz midir?	366
Altıncı hüküm: Allah'ın fiilleri maslahata tabi midir?	367
Yedinci hüküm: Yemini yerine getirmek mi, bozup kefarete vermek mi daha efvâldir?	367
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	368
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	368

60. DERS

İSLÂM'DA SAVAŞ

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	371
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	372
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	372
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	374
Birinci hüküm: Âyetteki «küfredenler» kimlerdir?	374
İkinci hüküm: Âyetteki «boyunlarını vurun»dan maksat nedir?	375
Üçüncü hüküm: «Yeter ki harb (erbabı) ağırlıklarını bıraksın.» âyetinden maksat nedir?	375
Dördüncü hüküm: Esirleri öldürmek caiz midir?	375
Beşinci hüküm: Esirden fidye almak caiz midir?	377
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	381
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	381

61. DERS

BAŞLANILAN AMELÎ TERKETMENİN HÜKMÜ

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	383
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	384
Faydalı bir uyarı	384

ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	385
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	387
Birinci hüküm : «Amellerinizi boşa çıkarmayı.» âyeti başlanılan ibadetin tamamlanmadan terkedilmesinin caiz olmadığına delalet eder.	387
İkinci hüküm : Düşmanla sulh yapmak.	388

62. DERS

HABERLERİ TAHKİK ETMEK

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	391
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	392
ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ	393
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	395
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	398
Birinci hüküm : Adil bir adamın haberi kabul edilir mi?	398
İkinci hüküm : Şehadet ve rivayette sahabilerin adaletini araştırmak vacib midir?	399
Üçüncü hüküm : Fasık ve bid'ad ehlinin şehadeti kabul edilir mi?	401
Dördüncü hüküm : Fasikin velayeti sahih midir?	403
Beşinci hüküm : İmama karşı isyan edenlerin öldürülmesi farz mıdır?	403
Altıncı hüküm : Bağy fırkanın malları ganimet midir, yoksa sulhtan sonra iade mi edilir?	405
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	408
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	409

63. DERS

KUR'ANIN ABDESTSİZ OLARAK TUTULMASININ HARAM OLUŞU

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	411
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	412
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	413
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	414
Birinci hüküm : «Siyanet edilmiş kitap»tan maksat nedir?	414
İkinci hüküm : «Ona tam bir surette temizlenmiş olanlardan başkası el süremez.» âyetinden maksat nedir?	414
Üçüncü hüküm : Kur'anın elle tutulmasının hükmü nedir?	415
Dördüncü hüküm : Allahu taalanın Kur'andaki yeminlerinin hikmeti nedir?	416
Beşinci hüküm : Kur'anda yapılan yeminlerin türleri nelerdir?	417
Altıncı hüküm : Allah'tan başkası ile yemin edilir mi?	418
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	418
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	419

ZİHAR VE KEFARETİ

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	422
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	423
ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ	424
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	424
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	427
Birinci hüküm: Zihar talak gibi meşru mudur, haram mıdır?	427
İkinci hüküm: Ziharda hangi hükümler vardır?	427
Üçüncü hüküm: Âyetteki «dediklerini geri almak»tan maksat nedir?	429
Dördüncü hüküm: Gayri müslim zımmî ve kitabının zihar yapması sahih midir?	430
Beşinci hüküm: Cariyeye de zihar yapılabilir mi?	430
Altıncı hüküm: Kadın da zihar yapabilir mi?	431
Yedinci hüküm: Zihar anne ile teşbihe mi mahsustur?	431
Sekizinci hüküm: Ziharın kefareti nedir?	431
Dokuzuncu hüküm: Zihar yapan kimse kefaret vermeden zevcesiyle temasta bulunursa kefareti ağırlaşır mı?	433
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	434
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	434

65. DERS

RESULULLAH İLE MAHREM KONUŞMANIN ADABI

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	436
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	436
ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ	437
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	438
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	439
Birinci hüküm: Âyetteki «meclisler»den maksat nedir?	439
İkinci hüküm: Bir şahsın yerine izinsiz olarak oturmak mübah mıdır?	440
Üçüncü hüküm: Dışarıdan gelen alim, fazıl ve salih kişiye ayağa kalkmak caiz midir?	441
Dördüncü hüküm: Resulullah ile mahrem konuşmadan önce sadaka vermek vacib midir?	442
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	444

66. DERS

MÜSLÜMANLARLA MÜŞRİKLER ARASINDA EVLENMENİN HÜKÜMLERİ

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	446
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	447
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	449

ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER	451
Birinci hüküm : Anlaşmalarda yapılan akit, erkekleri içine aldığı gibi kadınları da içine alır mı?	451
İkinci hüküm : Müşrik bir kadın müslüman olarak İslâm ülkesine gelirse onun hükmü nedir?	453
Üçüncü hüküm : Putperest bir kadınla evlenmek caiz midir?	455
Dördüncü hüküm : Resulullah kadınlarla nasıl beyatleşirdi?	456
KADINLARLA TOKALAŞMANIN HARAM OLDUĞUNA DELALET EDEN NASLAR	456
Beşinci hüküm : Âyetteki, «...(Emredeceğim) herhangi bir iyilik hususunda sana asi olmamaları...» ifadesinden maksat nedir?	457
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	458
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER	458

67. DERS

CUMA NAMAZI VE HÜKÜMLERİ

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	460
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	461
ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ	462
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	463
CUMANIN FAZİLETİ HAKKINDA VARİD OLAN HADİSLER	465
ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER	465
Birinci hüküm : Duyduğumuz zaman hemen koşacağımız ezan hangisidir?	465
İkinci hüküm : Ezan okunurken veya ezan okunduktan sonra yapılan alış verişi sahih midir?	467
Üçüncü hüküm : Cumanın sıhhati için hutbe şart mıdır?	468
Dördüncü hüküm : Cuma namazı kaç kişi ile kılınır?	470
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	470
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'İ HİKMETLER	471

68. DERS

TALAKIN HÜKÜMLERİ

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	473
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	474
ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ	475
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	475
ÂYETLERDEKİ ŞER'İ HÜKÜMLER	478
Birinci hüküm : Talak mübah mıdır, mahzurlu mudur?	478
İkinci hüküm : Talak-ı sünni hangisidir ve şartları nelerdir?	479
Üçüncü hüküm : İddet bekleyen bir kadın evinden çıkabilir mi?	480
Dördüncü hüküm : İddet bekleyen kadının evden çıkarılmasına sebep olan «kötülük»ten maksat nedir?	482

Beşinci hüküm : Karısını bir veya iki talakla boşayan kişinin daha sonra tamamen boşamasında veya geri almasında şahid bulundurmasının hükmü nedir?	484
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	485
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	485

69. DERS

İDDETİN HÜKÜMLERİ

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	488
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	489
ÂYETLERİN NÜZÜL SEBEBLERİ	490
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	490
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	491
Birinci hüküm : Ayhali görmeyen kadının iddeti nedir?	491
İkinci hüküm : «Kadınlarınız içinden artık adetten kesilmiş olanlarla henüz adetipi görmemiş bulunanlar(ın iddetlerin)de şüphe ederseniz, onların iddeti üç aydır.» âyetinden maksat nedir?	492
Üçüncü hüküm : Hamile kadının iddeti ne kadardır?	493
Dördüncü hüküm : Boşanan her kadına ev ve nafaka verilecek midir? ...	494
Beşinci hüküm : Boşanan kadının doğurduğu çocuğu emzirmesi farz mıdır?	495
ÂYETLERDEN ALINACAK DERSLER	496
ÂYETLERDEKİ TEŞRİ'Î HİKMETLER	496

70. DERS

KUR'ANIN TİLAVETİ HAKKINDA

ÂYETLERİN LAFZÎ TAHLİLİ	499
ÂYETLERİN İCMALÎ MANALARI	499
ÂYETLERİN TEFSİRİNDEKİ İNCELİKLER	500
ÂYETLERDEKİ ŞER'Î HÜKÜMLER	501
Birinci hüküm : Gece namazı Resulullah'a farz mıydı?	501
İkinci hüküm : Kur'anı okurken sesi güzelleştirmek caiz midir?	502
KİTÂBİYAT	507
İÇİNDEKİLER	509